

Belastingheffing over kapitaalkomen bij natuurlijke personen

Voor mijn ouders

Belastingheffing over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen

*Een onderzoek naar de mogelijkheden tot het invoeren
van een vermogensaanwasbelasting*

Taxation of Capital Income of Individuals

*A Survey on the Need for the Implementation of a Tax Base
based on the SHS-income Definition*

Proefschrift

ter verkrijging van de graad van doctor aan de
Erasmus Universiteit Rotterdam
op gezag van de
rector magnificus

prof.dr. S.W.J. Lamberts

en volgens besluit van het College voor Promoties.

De openbare verdediging zal plaatsvinden op
donderdag 29 januari 2009 om 16.00 uur

door

Rudolf Pieter van den Dool

geboren te Amsterdam

Promotiecommissie

Promotoren:

Prof.dr. P. Kavelaars

Prof.dr. R.A. de Mooij

Overige Leden:

Prof.dr. A.C. Rijkers

Prof.dr. L.G.M. Stevens

Prof.dr. H. Vording

VOORWOORD¹

Hoezeer een proefschrift een individuele prestatie wordt geacht te zijn, (ook) in mijn geval is daarvan in het geheel geen sprake. Zonder de hulp van velen zou dit werk niet tot stand zijn gekomen. Hen ben ik derhalve grote dank verschuldigd. In dit voorwoord wil ik mij beperken tot dankbetuigingen aan een beperkt aantal personen.

Mijn weddenschap met Piet Oerlemans over de vraag of ik uiteindelijk dit traject zou afronden, heeft (uiteraard) altijd een belangrijke financiële prikkel gevormd. Helaas hebben wij toentertijd verzuimd het prijzengeld te indexeren, waardoor thans slechts een beperkte prijzenpot voor hooguit twee drankjes beschikbaar is. Maar die zullen uiteraard smaken, zeker nu ik het genoeg heb dat hij als paranimf zal optreden.

Het spreekt voor zich dat ik veel dank ben verschuldigd aan mijn promotoren Peter Kavelaars en Ruud de Mooij. Zonder hun suggesties en onze vele discussies zou het voorliggende werk een duidelijk andere vorm hebben gehad. De vele discussies zijn ook achteraf zeer waardevol geweest. Bovendien ben ik altijd relatief vrij gelaten in het tempo waarin ik aan dit proefschrift heb kunnen werken, waarmee voor mij de ideale sfeer is gecreëerd om tot een afronding te komen.

Voor mijn promotoren onzichtbaar heeft 'Ome' Leo Korting mij telkenmale op bijzonder vriendelijke wijze en zonder opdringerig te willen zijn, gestimuleerd tot een afronding te komen. Het grappig bedoelde beroep op zijn inmiddels gevorderde leeftijd kon ik uiteraard niet negeren. Daarbij heb ik mij overigens wel afgevraagd of hij daarmee wellicht een als chantage te duiden strafbaar feit heeft begaan, maar daarover wil ik graag na enige voorbereiding nog eens een boom opzetten met hem. Veel dank aan hem voor al onze waardevolle en vormende discussies de afgelopen decennia. Ik hoop er nog veel te kunnen voeren.

Meer dank ben ik evenwel verschuldigd aan één van zijn vrienden, mijn vader. Tijdens dit traject heb ik veel aan hem gedacht. Zijn opmerkingen en suggesties zijn ook nu weer een waardevolle leidraad geweest. Helaas heeft hij niet meer meegekregen dan mijn voornemen te gaan promoveren. Reeds dat was een genoeg voor hem. Hij

1. Het manuscript is afgesloten naar de stand van de literatuur en jurisprudentie per 1 juni 2008. Met ontwikkelingen nadien is slechts beperkt rekening gehouden.

zou bijzonder blij zijn geweest als hij het voorliggende eindresultaat zou hebben gezien. Ik draag dit proefschrift dan ook aan hem en uiteraard aan mijn moeder op. Dit proefschrift is een resultaat van hun gezamenlijke inspanningen om onze nieuwsgierigheid van jongsaf op allerlei manieren te prikkelen en te beantwoorden. Zij hebben ons de volledige vrijheid en ondersteuning gegeven in onze studie en op allerlei manieren gesteund. Grote dank zijn mijn 'broertje' en ik aan hen verschuldigd.

En de rol van Karine, Laurens en Eefje? Onmis- en onschatbaar uiteraard. Laurens en Eefje die met gelukzalige glimlach en ondeugende pretogen eerst brabbelend rond mijn stoel kropen en thans joelend lopen met maar één doel: speeelen!!! Gelukkig was ik in de omstandigheid om gedurende de laatste twee schrijfjaren relatief weinig naast dit proefschrift te hoeven doen en we hebben dan ook veel kunnen spelen. En Karine, ik beloof dat ik tijdens het eten niet meer zal afdwalen naar grijze gebieden tussen hoofdstuk één en zeven. Door jullie ben ik nooit in de spreekwoordelijke ivoren toren terecht gekomen en zal ik altijd met veel plezier terug denken aan de periode waarin ik dit proefschrift feitelijk heb geschreven. Dankjulliewel voor alle geduld en steun.

INHOUDSOPGAVE

Voorwoord	V
Lijst van gebruikte afkortingen	XIII
HOOFDSTUK 1	
Inleiding en probleemstelling	1
1.1 Algemeen	1
1.1.1 Aanzet tot de probleemstelling	1
1.1.2 Samenstelling particulier vermogen in Nederland	3
1.1.3 Inkomstenbelasting versus bestedingsbelasting	5
1.1.4 Discussie omtrent de grondslag onder een inkomstenbelasting	7
1.2 Vermogensrendementsheffing en haar alternatieven	8
1.3 Ervaringen en evaluatie	11
1.4 Het onderzoeksobject en de probleemstelling	12
1.5 Methode van onderzoek, beperkingen en structuur	15
HOOFDSTUK 2	
Belastingheffing van natuurlijke personen, mogelijkheden en keuzen	21
2.1 Onderzoeksdoel en opzet	21
2.2 Algemeen	22
2.3 Bronstaatbeginsel versus woonstaatbeginsel	25
2.4 Afwenteling	29
2.5 De invloed van belastingheffing op sparen en beleggen	32
2.5.1 Algemeen, gedragreacties	32
2.5.2 Consumptiebeslissing, basispremie, risicopremie en ondernemersrent	34
2.5.3 Spaargedrag, consumptiebeslissing en risico	35
2.5.4 Moet kapitaalinkomen worden belast?	40
2.5.5 Hoogte van de belastingdruk op kapitaalinkomen	45
2.5.5.1 Is kapitaal zodanig mobiel dat heffing onmogelijk is	46
2.5.5.2 Verhouding tussen tarief voor kapitaalinkomen en dat voor ander inkomen	46
2.5.5.3 Proportioneel of progressief tarief	50
	VII

Inhoudsopgave

2.5.5.4	Duale structuur	52
2.5.6	Conclusie ten aanzien van tariefstelling	54
2.6	Maatstaf van heffing	56
2.6.1	Algemene overwegingen	56
2.6.2	Bestedingen versus inkomen	56
2.7	Inkomen als grondslag	60
2.7.1	SHS-inkomensbegrip	62
2.7.2	Bronnenstelsel	64
2.7.3	Forfaitaire heffing	66
2.7.4	Internationale aspecten van behandelde inkomensbegrippen	68
2.7.5	Conclusie	69
2.8	Bestedingen als grondslag	70
2.8.1	Algemeen	70
2.8.2	Voor- en nadelen van een bestedingsbelasting	72
2.8.3	Yield exemption tax	75
2.8.4	Relatie met een vermogensbelasting en/of successie- en schenkingsrecht	76
2.8.5	Internationale aspecten	77
2.9	De keuze tussen een inkomstenbelasting en een bestedingsbelasting	78
2.10	Vennootschapsbelasting en Successierecht	81
2.10.1	Ondernemingen en belastingheffing	81
2.10.2	Vennootschapsbelasting	82
2.10.3	Successie- en schenkingsrecht	85
2.11	Conclusie	87
2.11.1	Algemene conclusie	87
2.11.2	Beantwoording onderzoeksvragen	88
HOOFDSTUK 3		
Vermogenaanwas- of Vermogenswinstbelasting		93
3.1	Onderzoeksdoel en opzet	93
3.2	SHS-inkomensbegrip	94
3.2.1	Georg Schanz	94
3.2.2	Robert Murray Haig	97
3.2.3	Henry C. Simons	99
3.2.4	Integratie inkomensbegrippen	102
3.3	Voor- en nadelen van een VAB en VWB	104
3.3.1	Algemeen	104
3.3.2	Periodieke inkomsten versus vermogensmutaties	106
3.3.3	Liquiditeit	109
3.3.4	Lock-in effect	115
3.3.5	Risico	122
3.3.6	Overige overwegingen	123
3.4	Conclusie	126
3.4.1	Samenvattende beschouwing	126
3.4.2	Beantwoording onderzoeksvragen	127

HOOFDSTUK 4		
Elimineren inflatoire resultaten		129
4.1	Inleiding	129
4.2	Inflatie als verschijnsel	132
4.3	Algemene aspecten relatie belastingheffing en inflatie	134
4.3.1	Inflatie, effectieve belastingdruk en neutraliteit	134
4.3.2	Fiscal drag	137
4.3.3	Inflatie en herverdeling	138
4.3.4	Correctiemechanisme en risico	139
4.3.5	Correctiemechanisme en lock-in effect	140
4.3.6	Budgettaire consequenties	141
4.3.7	Samenvatting van de algemene aspecten	141
4.4	Typen correctiemechanismen	143
4.4.1	Algemeen	143
4.4.2	Keuze voor een correctiemechanisme	144
4.4.3	Indexering verkrijgingsprijs	145
4.4.4	Lager tarief en vrijstellingen	146
4.4.5	Forfaitair rendement	148
4.4.6	Vermogensaftrek	148
4.4.7	Keuze	150
4.5	Specifieke versus globale correctiemechanismen	150
4.5.1	Globale methode	151
4.5.2	Individuele methode	152
4.5.3	Afweging	153
4.6	Specifieke aandachtspunten	153
4.6.1	Interest en financieringsverhoudingen	153
4.6.2	Jaarlijks opkomende inkomsten en kosten	154
4.7	Samenvatting en beantwoording onderzoeksvraag	156
4.7.1	Samenvatting	156
4.7.2	Beantwoording onderzoeksvraag	156
HOOFDSTUK 5		
Vermogensaanwasbelasting met vermogenswinstoptie voor bepaalde vermogensbestanddelen in een nationale context		157
5.1	Inleiding en onderzoeksdoel	157
5.2	Een VWB-optie	158
5.2.1	Criteria voor toepassing VWB-optie	158
5.2.2	Vrije liquiditeiten	159
5.2.3	Eigen gebruik of niet	161
5.2.4	Looptijd van belegging	161
5.2.5	Vrije beschikbaarheid over waarde	162
5.2.6	Conclusie ten aanzien van criteria	163
5.2.7	Looptijd VWB-optie, herziening van de keuze en toepassing op vergelijkbare vermogensbestanddelen	164

	5.2.8	Invulling compensatiemechanisme	166
5.3		Hybride inkomsten	167
	5.3.1	Algemeen	167
	5.3.2	Winstfeer en rechtspersonen met beperkt aantal of slechts één aandeelhouder	169
	5.3.3	Verschillen tussen open en besloten ondernemingen	171
	5.3.4	Wijze van splitsing van hybride inkomsten, wat komt eerst	174
	5.3.5	In aanmerking te nemen normrendement	176
	5.3.6	Positie van geïncorporeerde ondernemingen	180
	5.3.7	Bronnenmodel of beschikkingsmodel	183
	5.3.8	Gevolgen voor ondernemingskeuze	185
	5.3.9	Nadere uitwerking ten aanzien van winst uit onderneming en inkomen uit aanmerkelijk belang	187
	5.3.9.1	Kapitaalinkomen als norm bij geïncorporeerde ondernemingen	187
	5.3.9.2	Reële arbeidsbeloning bij geïncorporeerde ondernemingen	189
	5.3.9.3	Kapitaalinkomen als norm bij niet-geïncorporeerde ondernemingen	191
	5.3.9.4	Reële arbeidsbeloning bij niet-geïncorporeerde ondernemingen	192
	5.3.9.5	Keuze tussen fictief loon of basispremie	192
	5.3.9.6	Criterium voor toepassing winstsplitsing	194
	5.3.9.7	Belangen in gezinsverband	197
	5.3.9.8	Concrete invulling fictiefloonregeling	198
	5.3.9.9	Conclusie	198
	5.3.10	Resultaat uit overige werkzaamheden	199
	5.3.11	Onroerende zaken en overige vermogensbestanddelen	200
5.4		Algemene aandachtspunten	201
	5.4.1	Binnenlandse en buitenlandse belastingplicht	201
	5.4.2	Aanvang en einde belastingplicht	201
	5.4.3	Verhouding tussen een VAB en jaarlijkse en lopende inkomsten en kosten, alsmede uitvoeringsaspecten	204
	5.4.4	Verliesverrekening	205
	5.4.5	Middeling	208
	5.4.6	Doorschuiifregelingen	209
	5.4.7	Vrijstellingen	214
	5.4.8	Inflatiecorrectie	215
	5.4.9	Persoonsgebonden aftrekposten	215
	5.4.10	Behoren erfenissen en schenkingen tot het inkomen	216
	5.4.11	Vervreemdingsbegrip, verkrijgingsprijs en vervreemdingsprijs	219
5.5		Enkele bijzondere aspecten	223
	5.5.1	Inbreng in en onttrekkingen aan ondernemingsvermogen	223
	5.5.2	Aandelen die een bepaald kwantitatief belang vertegenwoordigen	225
	5.5.3	De eigen woning als besteding of als belegging	225

5.5.4	Oudedagsinkomen	230
5.6	Conclusie	234
5.6.1	Algemeen	234
5.6.2	Beantwoording onderzoeksvragen	235
HOOFDSTUK 6		
Internationale aspecten van een VAB met VWB-optie		239
6.1	Onderzoeksdoelstelling en opzet	239
6.2	EU, EG en EER	240
6.3	De verkeersvrijheden op hoofdlijnen en hun onderlinge verhouding	242
6.4	Al dan niet gelijke omstandigheden	248
6.5	Rechtvaardigingsgronden	250
6.5.1	Dwingende reden van algemeen belang	251
6.5.2	Enkele aangevoerde rechtvaardigingsgronden	252
6.5.3	Fiscale samenhang of coherentie	253
6.5.4	Hoogte van de nationale heffingen	256
6.5.5	Territorialiteitsbeginsel als rechtvaardigingsgrond	256
6.5.6	Bilaterale belastingverdragen	258
6.6	Enkele concrete inkomenssoorten en heffingsmomenten beoordeeld	260
6.6.1	Onderscheid binnen- en buitenlandse inkomsten	260
6.6.2	Onderscheid binnen- en buitenlands belastingplichtigen	260
6.6.3	Buitenlandse verzekeraars voor pensioen en andere oudedagsvoorzieningen	261
6.6.4	Emigratie en immigratie	262
6.6.5	Doorschuiffaciliteiten	269
6.6.6	Heffing bij overgang onder algemene titel naar inwoner en niet-inwoner	270
6.6.7	Fusies en splitsingen	271
6.7	Immigratie en emigratie, nationaal recht versus verdrag ter voorkoming van dubbele belasting	272
6.7.1	Bij VWB-optie fictieve vervreemding ingeval van emigratie en step-up bij immigratie	273
6.7.2	Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting	274
6.7.3	Onder welke verdragsbepaling valt een vermogensaanwas	276
6.7.4	Voorkomingsmethodiek en heffingsgrondslag	278
6.7.5	Emigratieheffingen	283
6.7.6	Conclusie	285
6.8	Conclusies	285
6.8.1	Algemeen	285
6.8.2	Beantwoording onderzoeksvragen	287

HOOFDSTUK 7	
Samenvatting en conclusie	289
7.1	Onderzoek en probleemstelling 289
7.1.1	Het onderzoeksobject en de probleemstelling 289
7.2	Belastingheffing van natuurlijke personen, mogelijkheden en keuzen 291
7.2.1	Algemeen 291
7.2.2	De invloed van belastingheffing op sparen en beleggen 292
7.2.3	Moet kapitaalinkomen worden belast 293
7.2.4	Hoogte van de belastingdruk op kapitaalinkomen 294
7.2.5	Inkomstenbelasting versus bestedingsbelasting 294
7.2.5.1	Inkomen als grondslag 295
7.2.5.2	Bestedingen als grondslag 296
7.2.5.3	De keuze 297
7.2.6	Successierecht 297
7.3	VAB of VWB 298
7.3.1	Liquiditeit 298
7.3.2	Lock-in effect 299
7.3.3	Risico 300
7.3.4	Afweging 300
7.4	Elimineren inflatoire resultaten 301
7.5	Concrete vormgeving VAB met VWB-optie 302
7.5.1	Algemeen 302
7.5.2	Hybride inkomsten 303
7.5.3	Voor welke vermogensbestanddelen een vermogenswinstoptie 303
7.5.4	Overige aandachtspunten 304
7.6	Internationale aspecten en toetsing aan EG-Verdrag 305
7.6.1	Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting 305
7.6.2	EG-verdrag 306
7.7	Conclusie 307
7.7.1	Algemeen 307
7.7.2	Beantwoording onderzoeksvragen 307
Summary and conclusions	313
Literatuurlijst	335
Trefwoordenregister	375
Curriculum Vitae	385

LIJST VAN GEBRUIKTE AFKORTINGEN

BB	Bestedingsbelasting
Bvdb	Besluit voorkoming dubbele belasting
CBS	Centraal Bureau voor de Statistiek
CPB	Centraal Plan Bureau
cVVB	Commissie van de vereniging voor belastingwetenschap
EER	Europese Economische Ruimte, ook gebruikt als aanduiding voor het EER-verdrag
EG	Europese Gemeenschap, ook gebruikt als aanduiding voor het EG-verdrag
EU	Europese Unie
EVRM	Europees Verdrag voor de Rechten van de Mens (en Fundamentele Vrijheden)
GATT	General Agreement on Tariffs and Trade
HR	Hoge Raad der Nederlanden
HvJ EG	Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen
HvJ EVA	Hof van Justitie van de Europese VrijhandelsAssociatie
IB	Inkomstenbelasting
KEN	Kapitaal Export Neutraliteit
KIN	Kapitaal Import Neutraliteit
LGO	Landen en Gebieden Overzee
NCW	Netto Contante Waarde
OESO	Organisatie voor Economische Samenwerking en Ontwikkeling, ook gebruikt als aanduiding voor het OESO-modelverdrag.
PVV	Premies volksverzekeringen
REA	Raad van economisch adviseurs
SHS-inkomensbegrip	Refererend aan Schanz, Haig en Simons
SVR	Sachverständigenrat
USA-tax	Unlimited Savings Allowance tax
VAB	VermogensAanwasBelasting
VWB	VermogensWinstBelasting
Wea	Werknemer / enig aandeelhouder

HOOFDSTUK 1

Inleiding en probleemstelling

1.1 Algemeen

1.1.1 Aanzet tot de probleemstelling

Onder particuliere vermogensinkomsten worden in Nederland momenteel in het algemeen de inkomsten verstaan die thans worden 'belast' in box 3 als inkomen uit sparen en beleggen. De duiding 'kapitaalinkomen' is evenwel beduidend ruimer dan deze particuliere vermogensinkomsten. In economische termen bestaat 'kapitaalinkomen' uit verschillende componenten. Ten eerste betreft het de vergoeding voor het beschikbaar stellen van kapitaal of voor investeringen in kapitaal. Deze vergoeding, die men ook kan zien als een vergoeding die men ontvangt voor het uitstellen van huidige consumptie naar de toekomst, wordt hierna geduid als basispremie. Naast de basispremie bestaat kapitaalinkomen uit de zogenoemde risicopremie. Indien wordt belegd of geïnvesteerd in risicovolle kapitaalgoederen (zoals onroerende zaken, aandelen of schuldtitels) wordt de risicopremie bedongen als vergoeding voor het risico dat men bereid is te nemen. Ten slotte kan de economic rent worden onderscheiden. Deze wordt in het algemeen niet gezien als kapitaalinkomen, ondanks het feit dat deze mede bij de kapitaalverschaffer opkomt ten gevolge van de kapitaalverschaffing. Behalve als 'economic rent' wordt deze vergoeding ook geduid als 'pure profit'. Een goede Nederlandstalige omschrijving bestaat eigenlijk niet, maar wellicht is de duiding 'pure winst' de meest geëigende. Het betreft namelijk dat deel van het totale voordeel dat men ontvangt ter zake van een kapitaalinvestering dat de basispremie en de risicopremie te boven gaat. De winst uit een onderneming zoals die in fiscaaljuridische zin wordt vastgesteld, bestaat in economische termen derhalve uit een basispremie, een risicopremie en ten slotte de pure profit of economic rent. Verschillende soorten kapitaalinkomen worden fiscaaljuridisch verschillend gekwalificeerd. Doordat de heffingsgrondslag en de tariefstelling bovendien kunnen verschillen, kan voor verschillende soorten kapitaalinkomen een onderling afwijkende belastingdruk ontstaan en ontbreekt veelal neutraliteit tussen verschillende soorten kapitaalinvesteringen.

Het volgende, aan de Nederlandse wetgeving ontleende voorbeeld illustreert het gebrek aan neutraliteit. Stel dat sprake is van aandelen met een waarde van € 100 000 die in enig jaar een rendement opleveren van 10%, respectievelijk 50% per jaar, hetgeen per 31 december daadwerkelijk wordt uitgekeerd. Van enig ander rendement is geen sprake en de aandelen wijzigingen overigens evenmin in waarde. In-

dien dit aandelenpakket wordt aangemerkt als ondernemingsvermogen, vindt heffing plaats in box 1. Heffing in box 2 vindt plaats indien de aandelen een aanmerkelijk belang vertegenwoordigen. Ten slotte bestaat de mogelijkheid dat de aandelen in box 3 vallen. Het verschil in belastingdruk voor 2008 is in Tabel 1.1 opgenomen, waarbij overigens is geabstraheerd van de ten laste van het lichaam waarin de aandelen worden gehouden, geheven vennootschapsbelasting en is uitgegaan van de hoogste marginale tarieven.

Tabel 1.1 Verschil in belastingdruk

	Box 1		Box 2		Box 3	
(1) Economisch rendement	10 000	50 000	10 000	50 000	10 000	50 000
(2) Heffingsgrondslag ¹	9000 ²	45 000	10 000	50 000	4200 ³	5000 ⁴
(3) Tarief ⁵	52%	52%	25%	25%	30%	30%
(4) Verschuldigde belasting	4680	23 400	2500	12 500	1260	1500
(5) Belastingdruk (4/1)	46,8%	46,8%	25%	25%	12,6%	3%

Uit deze tabel volgt dat in dit voorbeeld de feitelijk verschuldigde belasting als percentage van het economische rendement kan variëren tussen 3 en 46,8%. Indien rekening zou worden gehouden met lagere marginale tarieven, de onderliggende vennootschapsbelastingdruk, het verschil tussen eigen en vreemd vermogen, de afwijkingen in de heffingsgrondslag en de toepasselijkheid van vrijstellingen, wijzigen de verschillen in belastingdruk. In het algemeen worden de verschillen kleiner. In de literatuur worden nog een vierde en vijfde box onderscheiden waarbinnen tevens een afwijkende behandeling van kapitaalinkomen aan de orde is.⁶ Box 4 wordt daarin gedefinieerd als de box waarin vennootschapswinsten worden belast tegen het vigerende vennootschapsbelastingtarief. Als daarmee rekening wordt gehouden, neemt de belastingdruk in voorgaande tabel toe. De vijfde box is in die optiek de box waarin kapitaal onbelast kan aangroeien en waarin uiteindelijk belastingheffing plaatsvindt tegen een tarief dat lager ligt dan het tarief waartegen het kapitaal, bijvoorbeeld pensioenkapitaal, is ingebracht. Het feit dat de belastingdruk van in economische zin gelijkwaardig inkomen zo sterk kan fluctueren, roept de vraag op of een dergelijke afwijkende behandeling wenselijk is. In het algemeen leiden dergelijke verschillen in belastingdruk namelijk tot onwenselijke arbitrageprocessen.⁷ Uiteindelijk beïnvloeden deze de marktprijzen en leiden zij tot evenwichtsprijzen die niet alleen afwijken van die welke zouden bestaan zonder overheidsingrijpen, doch ook van die waarbij

1. Van algemene vrijstellingen is geabstraheerd.

2. Hierbij is rekening gehouden met de zogenoemde MKB-winstvrijstelling, doch afgezien van andere grondslagversmallende faciliteiten.

3. $4\% \text{ van } (100\,000 + 110\,000)/2$.

4. $4\% \text{ van } (100\,000 + 150\,000)/2$.

5. Voor de tariefstelling wordt, indien van toepassing, ook de PVV in aanmerking genomen.

6. S. Cnossen en A.L. Bovenberg (2000).

7. Dat is uiteraard anders indien de overheid gegeven bepaalde overheidsdoelstellingen bewust tot een afwijkende belastingdruk heeft besloten.

neutraliteit in de fiscale behandeling tussen verschillende vermogensbestanddelen bestaat. Dit is niet alleen in Nederland doch ook in andere landen aan de orde. Deze afwijkende behandeling en in het bijzonder de algemeen geformuleerde vraag in hoeverre een dergelijke afwijkende behandeling wenselijk of onwenselijk is, zijn de aanleiding voor het onderhavige onderzoek.

1.1.2 Samenstelling particulier vermogen in Nederland

Om inzicht te kunnen verkrijgen in de gevolgen van belastingheffing of een wijziging daarin, is enig inzicht in de vermogenssamenstelling van huishoudens gewenst.⁸ Het in Tabel 1.2 opgenomen overzicht geeft een op basis van een steekproef vastgestelde representatieve vermogenssamenstelling voor Nederland. Niet alleen wordt inzicht gegeven in de samenstelling voor alle huishoudens tezamen, doch ook in die voor verschillende inkomensgroepen. Deze inkomensgroepen, waarvan de samenstelling helaas niet is te achterhalen, zijn gebaseerd op de hoogte van het netto-inkomen, waarbij groep 1 de groep is met het laagste en groep 5 de groep met het hoogste inkomen. Tussen het gemiddelde bezit van een bepaalde vermogenstitel voor alle huishoudens en dat van een specifieke inkomensgroep blijkt een aanzienlijk verschil te kunnen bestaan. Zo is het procentuele aandeel van bank- en spaarrekeningen onder de lage inkomens beduidend hoger dan onder de hoge inkomens. Voor verzekeringsproducten, alsmede voor aandelen en daarmee gelijk te stellen vermogenstitels, geldt het omgekeerde. De hoge inkomens worden daardoor relatief meer met bijvoorbeeld de koersontwikkelingen op aandelen geconfronteerd en kunnen daarvan bij een opgaande markt relatief meer profiteren. Uiteraard worden zij ook in hogere mate met koersdalingen geconfronteerd. In het overzicht is helaas niet de waarde van de pensioenaanspraken van de onderzochte huishoudens opgenomen. Deze representeren ook een belangrijk bezit van Nederlandse huishoudens; ultimo 2005 zou het volgens cijfers van het CBS een bedrag van € 500 miljard betreffen. De tabel geeft geen inzicht in de nettovermogenspositie van de huishoudens in het geheel, noch binnen de verschillende inkomensgroepen. Niet alleen de vermogenssamenstelling voor de te onderscheiden groepen verschilt, doch ook het aantal huishoudens uit een groep dat deelneemt aan een bepaalde soort beleggingen, verschilt aanzienlijk. Dit overzicht is opgenomen in Tabel 1.3.

8. Het CBS beschikt volgens zijn opgave niet over het statistische materiaal om een dergelijk overzicht te genereren. Om die reden heb ik ervoor gekozen de vermogenssamenstellingen weer te geven zoals die uit de DNB Household Survey over de periode 1993-2005 komt. Recentere gegevens ter zake zijn niet beschikbaar.

Tabel 1.2 Vermogenssamenstelling**Activa en passiva van Nederlandse huishoudens op basis van DNB Household Survey 1993-2005**

Vermogenstitels	2005	2005 naar inkomensgroepen				
		1	2	3	4	5
		Als % van totale financiële bezittingen				
Bank- en spaarrekeningen	44,5	66,6	61,5	50,6	44,1	33,3
Obligaties	5,7	4,7	3,6	5,5	2,5	8,6
Aandelen	7,2	2,0	3,9	7,9	8,9	7,6
Beleggingsfondsen	11,9	10,5	10,1	8,5	12,2	14,3
Lijfrenten/koopsompolissen	10,1	2,4	5,8	10,3	12,5	11,1
Kapitaalverzekeringen	12,2	4,9	8,9	11,2	13,5	13,9
Spaarloon	3,6	4,4	4,3	3,1	3,9	3,5
Overige financiële bezittingen	4,7	4,6	1,9	2,9	2,5	7,6
Totale financiële bezittingen (EUR)	41336	12232	23995	40224	49051	81629
		Als % van totale bezittingen				
Totale financiële bezittingen	21,0	17,8	23,4	21,7	19,3	21,8
Totale niet-financiële bezittingen	79,0	82,2	76,6	78,3	80,7	78,2
Onroerend goed	73,4	74,1	69,1	74,0	76,4	72,2
Eigen huis	68,8	74,0	65,1	66,7	72,9	67,2
Ander onroerend goed	4,6	0,2	4,0	7,3	3,5	4,9
Voorraad duurzame goederen	4,0	5,2	5,3	3,6	3,6	3,8
Overig	1,6	2,9	2,2	0,6	0,7	2,3
Totale bezittingen (EUR)	196515	68735	102560	185412	253950	374348
Verplichtingen		Als % van totale schulden				
Totale schuld (EUR)	48020	14761	26043	44742	62608	92528
Hypotheek en onroerend goed	94,9	90,6	93,2	96,8	97,3	93,6
Niet-hypothecair krediet	2,8	5,9	3,6	2,9	1,6	2,8
Andere schulden	1,7	0,3	1,0	0,1	0,8	3,5
Studieleningen	0,6	3,1	2,2	0,2	0,2	0,2
		Als % van totale bezittingen				
Totale schulden	24,4	21,5	25,4	24,1	24,7	24,7
Netto vermogen	75,6	78,5	74,6	75,9	75,3	75,3
Aantal waarnemingen	1224	90	226	329	278	301

Tabel 1.3 Deelname per inkomensgroep⁹

	1995 per inkomensgroep					2005 per inkomensgroep				
	1	2	3	4	5	1	2	3	4	5
Aandelen	3	4	8	12	24	9	10	12	16	28
Beleggingsfondsen	6	10	12	18	32	11	13	22	32	35
Bedrijfssparen	7	23	36	51	58	15	27	39	50	56
Rood staan	12	14	10	8	10	15	15	11	5	5

Bron: DNB Household Survey

Uit de vermogenssamenstelling voor Nederland blijkt dat het merendeel van het particuliere vermogen, bestaande uit de eigen woning en de pensioenaanspraken die als gezegd niet in de overzichten zijn opgenomen, wordt belast in box 1 en derhalve is onderworpen aan een progressieve belastingheffing naar een marginaal tarief van maximaal 52%. Ten aanzien van het particuliere vermogen dat ligt besloten in de eigen woning geldt, zoals eerder aangegeven, dat de progressieve belastingheffing zich beperkt tot het op grond van het eigenwoningforfait vastgestelde veronderstelde rendement. Waardemutaties op de eigen woning behoren derhalve niet tot het genoemde inkomen en datzelfde geldt voor het overig economische inkomen voor zover dat boven het in aanmerking genomen forfait ligt. Het CPB constateert dat het gemiddelde rendement in de woningmarkt ongeveer 7% bedraagt, terwijl huishoudens lijken uit te gaan van een rendement van 5,5%.¹⁰

1.1.3 Inkomstenbelasting versus bestedingsbelasting

De invoering van de Wet IB 2001 is gevolgd op enkele decennia aan discussie omtrent het feit dat de voorganger daarvan, en in het bijzonder het daarin gehanteerde inkomensbegrip als zodanig, niet langer voldeed of in ieder geval niet werd geacht te voldoen. Bijvoorbeeld Van Dijck,¹¹ Stevens,¹² Kavelaars¹³ en Rijkers¹⁴ hebben een omvorming van de toentertijd geldende inkomstenbelasting bepleit.¹⁵ Hun kritiek zag met name op de wijze van vaststelling van de heffingsgrondslag. Veelvuldig is gepleit voor de invoering van een zogenoemde 'algehele vermogenswinstbelasting'.¹⁶ Onder een dergelijke vermogenswinstbelasting worden alle gerealiseerde kapitaalinkomsten tot de heffingsgrondslag gerekend. Ook koersresultaten behoren daar dan

9. Ter toelichting bij deze tabel vermeld ik dat het slechts de deelnamepercentages betreft in bepaalde vermogenstitels binnen bepaalde inkomenscategorieën. Van de huishoudens in de hoogste inkomensgroep bezit bijvoorbeeld 35% aandelen in beleggingsfondsen, tegen slechts 11% van de laagste inkomensgroep.

10. CPB, effecten maatregelen fiscale behandeling eigen woning, CPB-notitie 2007/47 van 6 juli 2007.

11. J.E.A.M. van Dijck (1988).

12. L.G.M. Stevens, 'Naar een nieuw regime voor inkomsten uit aandelen', *WFR* 1994/867.

13. P. Kavelaars (1997).

14. A.C. Rijkers (1991, 1995 en 1998).

15. Zie ook M.G. Dits (1989).

16. cVVB (1998).

toe. Momenteel kent Nederland een in de Wet IB 2001 geïncorporeerde vermogenswinstbelasting voor winst uit onderneming¹⁷ en inkomen uit aanmerkelijk belang.

Naast de kritiek op de wijze waarop in Nederland de heffingsgrondslag voor de inkomstenbelasting werd gedefinieerd, bestond ook meer fundamentele kritiek. In de literatuur is gepleit voor de vervanging van de inkomstenbelasting door een bestedingsbelasting.¹⁸ Het verschil tussen beide is dat onder een inkomstenbelasting het inkomen als maatstaf voor de heffing dient, terwijl onder een bestedingsbelasting de (consumptieve) bestedingen van een individu de maatstaf van heffing vormen. Het verschil tussen beide systemen is, kort gesteld, dat kapitaalinkomen onder een bestedingsbelasting pas wordt belast op het moment dat het voor bestedingen wordt aangewend, terwijl het onder een inkomstenbelasting direct wordt belast op het moment waarop het wordt gerealiseerd. Onder een bestedingsbelasting wordt kapitaalinkomen in het algemeen later belast dan onder een inkomstenbelasting, hetgeen renteloos belastinguitstel en bij een gelijke tariefstelling derhalve een lagere effectieve belastingdruk betekent. Onder effectieve belastingdruk versta ik, in navolging van de economische literatuur ter zake, het procentuele aandeel van de totaal verschuldigde belasting ten opzichte van het totale inkomen, beide te stellen op de netto contante waarde bij aanvang van de in aanmerking te nemen periode. Naast het feit dat een bestedingsbelasting veelal tot een later heffingsmoment over kapitaalinkomen leidt, wordt onder een inkomstenbelasting het rendement over gespaard vermogen belast op het realisatiemoment, terwijl onder een bestedingsbelasting het rendement pas bij aanwending voor consumptieve bestedingen wordt belast. De netto contante waarde van de verschuldigde belasting is onder een bestedingsbelasting derhalve veelal lager dan onder een inkomstenbelasting. Gemeten in de effectieve belastingdruk wordt onder een inkomstenbelasting zowel de basispremie als de risicopremie belast, terwijl een bestedingsbelasting slechts de risicopremie en de pure profit in de heffing betreft. In tabel 1.4 wordt het voorgaande toegelicht aan de hand van een tweeperiodenmodel. Er is sprake van een vermogensbestanddeel dat slechts gedurende twee jaren een jaarlijks rendement van € 10 000 oplevert. Het rendement over jaar één wordt niet geconsumeerd, doch wordt herbelegd, hetgeen een rendement ter grootte van 10% oplevert. Aan het einde van jaar twee wordt het totaal belegde vermogen en het gerealiseerde rendement besteed, uiteraard rekening houdende met de verschuldigde belasting. Het belastingtarief bedraagt 40%. Op basis van voorgaande veronderstellingen leidt het inkomen van € 10 000 in jaar één onder een inkomstenbelasting tot een verschuldigde belasting van € 4000, terwijl onder een bestedingsbelasting geen belasting is verschuldigd in jaar één. Derhalve kan onder de inkomstenbelasting slechts € 6000 worden belegd, ten opzichte van € 10 000 onder een bestedingsbelasting. In jaar twee heeft de belastingplichtige onder een inkomstenbelasting naast de reguliere € 10 000 aan inkomen een beleggingsrendement van € 600. Na aftrek van de in jaar één en jaar twee verschuldigde belastingen kan de belastingplichtige onder een inkomstenbelasting uiteindelijk € 12 360 besteden. Onder een bestedingsbelasting € 12 600.

17. Waartoe ik ook het resultaat uit overige werkzaamheden reken.

18. S. Cnossen (1978).

Tabel 1.4 Bestedingsbelasting versus inkomstenbelasting

	Inkomstenbelasting		Bestedingsbelasting	
	Jaar 1	Jaar 2	Jaar 1	Jaar 2
Rendement	10 000	10 600	10 000	11 000
Belasting	4000	4240	nvt	Nvt
Netto	6000	6360	10 000	11000
Uit vorig jaar	0	6000	0	10 000
Beschikbaar	6000	12 360		21 000
Besteding	0	12 360	0	12 600
Belasting	Nvt	Nvt	0	8400
Resteert	6000	0	10 000	0

Gesteld dat het inkomen aan het einde van ieder jaar opkomt, en uitgaande van een disconteringsvoet van 5%, dan bedraagt de netto contante waarde van de onder een inkomstenbelasting verschuldigde belasting € 7655. Onder een bestedingsbelasting bedraagt de netto contante waarde € 7619. De netto contante waarde van de bestedingen bij de gegeven disconteringsvoet bedraagt € 11 210, respectievelijk € 11 428. Bij een gelijk nominaal tarief is de effectieve belastingdruk onder een bestedingsbelasting derhalve lager en is de netto contante waarde van de bestedingen hoger. Gezien de verschillen in effectieve belastingdruk is het de vraag of een inkomstenbelasting waaronder vermogensinkomsten worden belast, voldoet aan economische criteria als neutraliteit en efficiency en derhalve of een zodanige inkomstenbelasting, dan wel een bestedingsbelasting is te prefereren. Een inkomstenbelasting waaronder kapitaalinkomen niet of slechts beperkt wordt belast, vormt een tussenvorm en derhalve komt ook de vraag op naar de eventuele wenselijkheid van invoering van een dergelijke tussenvorm. Ter beantwoording van deze vraag dient uiteraard ook inzicht te bestaan in de effecten van belasting op bijvoorbeeld het spaargedrag, onder andere omdat een bestedingsbelasting door de lagere effectieve belastingdruk tot een hoger nettorendement leidt dan een inkomstenbelasting, althans bij een gelijke tariefstelling.

1.1.4 Discussie omtrent de grondslag onder een inkomstenbelasting

Aan de invoering van de Wet IB 2001 ligt de keuze voor de invoering van een meer analytisch heffingssysteem met een bredere heffingsgrondslag ten grondslag. De keuze voor een analytisch heffingssysteem deed naar de mening van het kabinet recht aan de doelstelling om de inkomstenbelasting als draagkrachtheffing zodanig te moderniseren dat van elke belastingplichtige – rekening houdend met de aard en de omvang van zijn inkomen en zijn persoonlijke omstandigheden en praktische overwegingen – een bijdrage kan worden gevraagd aan de algemene middelen die, meer nog dan onder de werking van de Wet IB 1964, is afgestemd op zijn feitelijke draagkracht.¹⁹ Met de forfaitaire vermogensrendementsheffing zou meer recht wor-

19. Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 5.

den gedaan aan het draagkrachtbeginsel,²⁰ omdat het onderscheid tussen de belaste inkomst sfeer en de onbelaste vermogenssfeer is verdwenen. Met de invoering van de Wet IB 2001 is de kritiek evenwel niet verstomd.²¹ Met name ten aanzien van de wijze waarop particulier kapitaalinkomen in de heffing wordt betrokken en de daaruit voortvloeiende afwijkende belastingdruk bestaat kritiek. Door niet uit te gaan van het werkelijke economische rendement, doch van een forfaitair rendement, worden belastingplichtigen die een hoog rendement weten te realiseren, relatief laag belast. De stelling dat sprake zou zijn van neutraliteit in de hoogte van het tarief en dat tariefarbitrage derhalve niet meer mogelijk is,^{22, 23} verdient nuancering of verdient in ieder geval nader onderzoek naar de houdbaarheid daarvan. Bovendien blijft tariefarbitrage mogelijk tussen de verschillende boxen, hetgeen overigens door de weinig doorzichtige antimisbruikbepalingen wordt beperkt. Omdat de inkomstenbelastinghervorming in Nederland de aanleiding vormt voor dit onderzoek, wordt de ontwikkeling daarvan in de volgende paragrafen nader toegelicht.

1.2 Vermogensrendementsheffing en haar alternatieven

Tijdens de parlementaire behandeling van de totstandkoming van de Wet IB 2001 is met name in Bijlage I 'Afwegingen inzake de belastingheffing over inkomsten uit vermogen' bij de memorie van toelichting Wet IB 2001,²⁴ alsmede in 'Belastingen in de 21e eeuw, een verkenning'²⁵ uitgebreid ingegaan op alternatieven voor de wijze van belastingheffing over vermogensinkomsten zoals die gold onder de Wet IB 1964. Onderzochte alternatieven voor deze objectieve systematiek waren verdergaande subjectivering van vermogensinkomsten, introductie van een vermogenswinstbenadering en invoering van een forfaitair rendement op smalle en/of op brede grondslag.²⁶

De memorie van toelichting definieerde verdergaande subjectivering materieel als het oprekken van het inkomensbegrip, zodanig dat alle voorzienbare voordelen

20. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 6.

21. Zie bijvoorbeeld L.G.M. Stevens (1999).

22. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 19.

23. Dit is, zoals in dit onderzoek nog nader aan de orde zal komen, geen juiste weergave van de feiten. Weliswaar wordt het forfaitair vastgestelde rendement geacht zowel waardestijgingen als reguliere vruchten te representeren, en worden deze derhalve beide geacht belast te worden naar een gelijk proportioneel tarief van 30%, in economische termen is geen sprake van neutraliteit. Dit vloeit voort uit het feit dat de risicopremie niet wordt belast. Beleggingen met een hogere (verwachte) risicopremie worden daardoor effectief lager belast dan beleggingen met een lage (verwachte) risicopremie of beleggingen zonder risicopremie. Er bestaat derhalve geen neutraliteit tussen risicovolle en risicoloze beleggingen.

24. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 291.

25. *Kamerstukken II 1997/98*, 25 810, nr. 1-2.

26. Reeds onder de werking van de Wet IB 1964 is overigens een aantal nadere subjectiveringen doorgevoerd bij de bepaling van de inkomsten uit vermogen. Het ging onder meer om de wijze van belastingheffing over tijdelijke genotsrechten. Tijdens de parlementaire behandeling van de Wet IB 2001 (*Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 291) werd ook de wetgeving inzake aanmerkelijkbelangpakketten als een voorbeeld van verdere subjectivering onder de Wet IB 1964 genoemd. Hoewel die regelgeving op 1 januari 1997 in belangrijke mate werd herzien, was die heffingssystematiek van aanvang aan in de Wet IB 1964 opgenomen en derhalve kan deze moeilijk worden aangemerkt als een nadere vorm van subjectivering die in de loop der tijd aan de Wet IB 1964 is toegevoegd.

in de heffing worden betrokken. Bij subjectivering zou het te belasten voordeel worden vastgesteld uitgaande van de belastingplichtige zelf (het subject). Dit zou betekenen dat ook waardemutaties tot het inkomen zouden worden gerekend. Die benadering zou, wederom volgens de memorie van toelichting, evenwel alleen perspectief bieden voor vermogensbestanddelen die direct of indirect het karakter hebben van een schuldvordering. Verdergaande subjectivering werd afgewezen, aangezien de uitkomsten ingewikkeld en soms onredelijk ogend zijn.²⁷ Als voorbeeld werd genoemd dat bij tussentijdse verkoop een evenredig deel van het voorzienbare voordeel in de heffing wordt betrokken, terwijl ten gevolge van tussentijdse rentestandwijzigingen sprake kan zijn van een vermogensverlies dat, aangezien het niet voorzienbaar was ten tijde van de aanschaf, niet aftrekbaar is. Het feit dat niet-voorzienbare voordelen niet in de heffing worden betrokken, alsmede het feit dat soms sprake is van onredelijke uitkomsten, is uiteindelijk de belangrijkste reden geweest om niet te kiezen voor verdergaande subjectivering.²⁸ Blijkbaar meende men dat ook onvoorzienbare voordelen deel dienen uit te maken van de heffingsgrondslag, teneinde recht te kunnen doen aan het draagkrachtbeginsel.

Door het kabinet zijn 'de' vermogenswinstbelasting en 'de' vermogensaanwasbelasting eveneens afgewezen. Men leek weliswaar impliciet te erkennen dat een dergelijke belasting beter tegemoet komt aan het draagkrachtbeginsel dan de systematiek van de Wet IB 1964,²⁹ maar om diverse redenen zijn beide evenwel verworpen. De wetgever gaf aan dat fiscaaltheoretische concepten weliswaar belangrijk, maar zeker niet doorslaggevend zijn voor de keuze van het systeem. Het zou dienen te gaan om een weloverwogen synthese van rechtvaardigheid, doelmatigheid en budgettaire doelen. Ten aanzien van zowel de vermogenswinst- als de vermogensaanwasbelasting constateert het kabinet een aantal nadelen. Bij een pure vermogenswinstbelasting kan vanwege het feit dat heffing eerst plaatsvindt op het vervreemdingstijdstip, belastinguitstel worden gerealiseerd. Door toepassing van het realisatiebeginsel zou transformatie van bepaalde voordelen in vermogensaanwas (dat wil zeggen door realisatie in fiscaalrechtelijke zin uit te stellen) aantrekkelijk blijven.³⁰ Belastinguitstel zou bovendien worden versterkt door het zogenoemde lock-in effect, waarbij belastingplichtigen verliezen direct zouden realiseren, maar realisatie van winsten zouden uitstellen tot in de (verre) toekomst. Een vermogenswinstbelasting zou daardoor niet voldoen aan het criterium van economische neutraliteit³¹ en

27. *Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 292.*

28. *Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 292.*

29. *Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 292.*

30. Reeds thans zij opgemerkt dat onder een vermogenswinstbelasting inderdaad belastinguitstel te realiseren is, bijvoorbeeld door niet tot winstuitdelingen over te gaan, maar winsten op te potten en op die manier in een hogere waarde van bijvoorbeeld aandelen tot uitdrukking te laten komen. Echter, ten opzichte van de Wet IB 1964 zou dit reeds een verbetering impliceren, aangezien onder die wet de in koersresultaten getransformeerde dividenden door een belastingplichtige op ieder gewenst moment konden worden gerealiseerd door (een deel van) de objecten te vervreemden, terwijl die vervreemding niet tot een realisatie leidde. Onder een vermogenswinstbelasting is weliswaar belastinguitstel mogelijk, maar de onder de Wet IB 1964 mogelijke onbelaste realisatie op korte termijn behoort bij een vermogenswinstbelasting niet tot de mogelijkheden.

31. *Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 294.*

een efficiënte en dynamische werking van de kapitaalmarkt verhinderen. Nadeel van de vermogensaanwasbelasting is dat bij belastingplichtigen een liquiditeitsprobleem kan ontstaan ten gevolge van het feit dat niet-gerealiseerde voordelen wel in de heffing worden betrokken. Een ander belangrijk nadeel van een vermogensaanwasbelasting is dat een op onderdelen gedetailleerde correctie voor vermogensmutaties die men buiten het inkomensbegrip wil plaatsen, zou moeten plaatsvinden. De uit niet-geconsumeerd jaarinkomen voortvloeiende vermogensaanwas moet bijvoorbeeld uit de heffingsgrondslag worden geëlimineerd. Een ander voorbeeld daarvan is de verkrijging van een nalatenschap. Die leidt zonder twijfel tot een aangroei van het vermogen. Het is echter de vraag of deze aangroei tot het inkomen voor de toepassing van een inkomstenbelasting moet worden gerekend.³²

Zowel een vermogenswinst- als een vermogensaanwasbelasting zou, aldus het kabinet, strijdig zijn met het uitgangspunt dat de economische structuur moet worden versterkt, de belastingdruk evenwichtig moet worden verdeeld, het belastingstelsel eenvoudig moet zijn en bovendien een stabiele opbrengst moet genereren.³³ Ook zouden zich controle- en uitvoeringsproblemen voordoen en zou de belastingopbrengst ten gevolge van internationale belastingontwijking onder druk komen te staan. Gezien onder meer deze nadelen concludeerde het kabinet dat invoering van een vermogenswinst- of vermogensaanwasbelasting niet opportuun is en dat een op rechtvaardigheid en rechtsgelijkheid georiënteerd belastingstelsel ook heel goed op evenwichtige wijze kan worden vormgegeven door te kiezen voor een combinatie waarbij enerzijds het vermogen als aanknopingspunt fungeert voor diverse vormen van belasting en anderzijds vermogenswinsten slechts in een beperkt aantal situaties worden belast.³⁴ Dat oordeel is mede gebaseerd op de overigens beperkt gemotiveerde stelling dat een vermogenswinst- of vermogensaanwasbelasting een zwakke rechtsgrond zou hebben.³⁵

Het laatste stelsel dat in de memorie van toelichting wordt besproken, is het uiteindelijk daadwerkelijk in Nederland ingevoerde stelsel, namelijk een forfaitaire heffing.³⁶ Daarbij onderscheidt men een forfaitaire heffing op smalle grondslag waarbij de forfaitaire heffing beperkt blijft tot vermogensbestanddelen ten aanzien waarvan de heffing onder de Wet IB 1964 niet of onvoldoende voldeed. Daarnaast wordt een forfaitaire heffing op brede grondslag onderscheiden die van toepassing is op alle vermogensbestanddelen die inkomsten opleveren en waarmee de heffingsgrondslag ten opzichte van de Wet IB 1964 aanzienlijk zou worden verruimd. In beide gevallen is sprake van een fiscaal neutrale heffing over de voordelen uit de vermogensbestanddelen waarop de heffing toepassing vindt. In beide gevallen kan, aldus de memorie van toelichting, op relatief eenvoudige wijze de omvang van de te belasten

32. De samenhang met het successierecht is derhalve tevens van belang. Indien dergelijke erfrechtelijke verkrijgingen deel uitmaken van het inkomensbegrip, is het de vraag of het successierecht als zelfstandige heffing zou moeten blijven bestaan.

33. De stellingen als zouden een vermogenswinst- en een vermogensaanwasbelasting niet aan deze voorwaarden voldoen, of althans minder goed voldoen dan een vermogensrendementsheffing, worden niet nader gemotiveerd.

34. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 293.

35. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 296.

36. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 297.

inkomsten worden bepaald. Om te voorkomen dat binnen het systeem van de belastingheffing over vermogensinkomsten een tweedeling zou ontstaan die de mogelijkheid tot belastingbesparing zou kunnen opleveren,³⁷ is gekozen voor een brede grondslag.

1.3 Ervaringen en evaluatie

Sinds de invoering van de Wet IB 2001 zijn ruim zeven jaar verstreken. Inmiddels zijn diverse evaluatiestudies verschenen teneinde inzicht te krijgen in de vraag of de doelstellingen die aan de Wet IB 2001 ten grondslag lagen, zijn behaald en welke aanpassingen noodzakelijk zouden kunnen zijn. Het betreft een evaluatie door het Ministerie van Financiën en een evaluatie waaraan diverse wetenschappers een bijdrage hebben geleverd.³⁸

Op 22 november 2005 is door het ministerie van Financiën een evaluatie aangeboden aan de Tweede Kamer onder de titel 'Breder, lager, eenvoudiger? Een evaluatie van de belastingherziening 2001'.³⁹ In deze evaluatie wordt ingegaan op zowel de hoofdlijnen van de Wet IB 2001 en de beoogde economische doelstellingen als op technische onderdelen van de wet.^{40, 41}

Uit de evaluatie volgt dat de invoering van de Wet IB 2001 een sterke grondslagverbreding tot gevolg heeft gehad, zeker als rekening wordt gehouden met het feit dat schulden sinds de herziening in aftrek komen op de grondslag voor box 3 en niet langer de feitelijk betaalde rente ter zake van deze schulden in aftrek kan worden gebracht. Het ter zake van deze schulden in aanmerking genomen forfaitaire rendement is blijkbaar (beduidend) lager dan de feitelijke rente die belastingplichtigen ter zake verschuldigd zijn. Mede daardoor kan, aldus de evaluatie, worden geconcludeerd dat de Wet IB 2001 beter tegen belastingarbitrage bestand is dan de Wet IB 1964. Tevens wordt gesteld dat door de invoering van de Wet IB 2001 een einde is gekomen aan de voortschrijdende grondslagerosie ten aanzien van de vermogensinkomsten. Het stelsel van de Wet IB 2001 is, aldus de evaluatie, aanmerkelijk robuuster dan het oude stelsel. Tevens blijkt uit de cijfers over de jaren 2001 tot en met 2005 dat het effectieve forfaitaire rendement voor de helft van de belastingplichtigen in box 3 lager is dan het statutaire forfaitaire rendement van 4%. Door de werking van het heffingvrije vermogen bedraagt voor hen het effectieve forfaitaire rendement 2,2%. Omdat de Wet IB 2001 een robuust karakter heeft, geeft het kabinet aan dat geen reden bestaat tegemoet te komen aan de van diverse kanten opgeworpen vraag om het forfaitaire rendementspercentage van vier bij te stellen. Dit percentage is namelijk gerelateerd aan het gemiddelde rendement dat gedurende een langere

37. *Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 297.*

38. J.J.H. Reijnen (2006).

39. *Kamerstukken II 2005/06, 30 375, nr. 1 en 2.*

40. Overigens beperkt de rapportage zich niet tot de effecten van de Wet IB 2001, doch strekt zij zich mede uit tot het gewijzigde aanmerkelijkbelangregime zoals dat op 1 januari 1997 van kracht is geworden.

41. Andere relevante beleidsevaluaties zijn opgenomen in de notitie Fiscaliteit, Landbouw- en Natuurbeleid (*Kamerstukken II 2001/02, 28 207, nr. 1-2*), alsmede in de rapportage Bedrijfsverdracht; continuïteit door fiscaliteit (*Kamerstukken II 2003/04, 28 607, nr. 66*).

periode op het vermogen kan worden behaald. Feitelijk wordt overigens wel erkend dat het statutaire percentage hoger ligt dan het feitelijk gerealiseerde rendement gedurende de afgelopen jaren. Tot een structurele aanpassing van de wettelijke regeling noopt de evaluatie niet, althans niet in de optiek van het ministerie van Financiën.

1.4 Het onderzoeksobject en de probleemstelling

Bij de keuze voor een bepaald belastingstelsel dient acht te worden geslagen op het draagkrachtbeginsel en andere heffingsbeginselen, zoals het eenvoudsbegin-sel. Uiteraard moet ook rekening worden gehouden met economische en efficiencybeginselen. Deze verschillende beginselen moeten tegen elkaar worden afgewogen, waarbij in alle gevallen het stelsel van inkomstenbelasting moet voldoen aan dwingend-rechtelijke verdragsbepalingen, zoals opgenomen in het EG-verdrag. In dit onderzoek wordt onderzocht welke stelsels van inkomstenbelastingheffing in theorie zouden kunnen worden gehanteerd en welke voor- en nadelen aan elk van die stelsels zijn verbonden. Daarbij gaat de aandacht uit naar de belastingheffing over kapitaalinkomen. Vervolgens worden deze stelsels getoetst aan de tevens te onderzoeken criteria die nodig zijn om een keuze te kunnen maken voor een bepaald stelsel. Uiteraard wordt zo mogelijk tevens onderzoek gedaan naar de economische consequenties van de te onderscheiden stelsels van inkomstenbelastingheffing, bijvoorbeeld ten aanzien van de economische groei. Het voorgaande leidt tot de volgende probleemstelling:

Welke criteria hebben te gelden voor de wijze waarop kapitaalinkomen bij natuurlijke personen wordt belast en, gegeven die criteria, volgens welk stelsel van belastingheffing dient dat kapitaalinkomen dan te worden belast.

Bij de uitwerking van deze probleemstelling wordt primair uitgegaan van de theoretische beginselen en wordt vanuit die theoretische beginselen een keuze gemaakt, waarbij het onderzoek haar basis vindt in de economische theorie dienaangaande. De beantwoording van deze probleemstelling zal zich niet beperken tot de situatie in Nederland, doch een ruimer perspectief als uitgangspunt nemen. De situatie in Nederland zal daarbij indicatief worden gebruikt. De beantwoording van voorgaande probleemstelling kan slechts plaatsvinden door verschillende deelvragen te beantwoorden. Het gaat met name om de volgende deelvragen, die in twee categorieën kunnen worden verdeeld (tussen haken het hoofdstuk waarin de desbetreffende deelvragen aan de orde komen):

a. In hoeverre kan of moet kapitaalinkomen worden belast:

1. Welke invloed heeft belastingheffing over kapitaalinkomen op het spaargedrag van huishoudens en het geaggregeerde niveau van besparingen? (hoofdstuk 2)
2. Wat zijn de verschillen tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting, daar waar het de belastingheffing over de basispremie, de risicopremie en de pure winst betreft? (hoofdstuk 2)
3. Ten aanzien van lidstaten van de Europese Unie geldt dat hun wetgeving niet in strijd mag zijn met de Europese regelgeving, meer in het bijzonder met de vrijheid van verkeer van arbeid en kapitaal en de vrijheid van vestiging. Dit betekent

dat een inkomstenbelasting dient te voldoen aan de juridische randvoorwaarden die door het EG-Verdrag worden gesteld. De inhoud van deze randvoorwaarden wordt onderzocht en vervolgens wordt het ontwikkelde kader voor een inkomstenbelasting daaraan getoetst. (hoofdstuk 6)

- b. Gesteld dat tegen belastingheffing over kapitaalinkomen vanuit economisch perspectief geen of onvoldoende zwaarwegende bezwaren bestaan, op welke wijze kan die heffing dan worden vormgegeven en welke randvoorwaarden gelden daarbij?
4. Kan op grond van economische criteria en gegeven het bestaan van een internationale kapitaalmarkt, een oordeel worden geveld over het niveau van belastingheffing over kapitaalinkomen, uitgaande van een inkomstenbelasting? (hoofdstuk 2)
 5. Welke heffingsgrondslagen ten aanzien van kapitaalinkomen kunnen onder een inkomstenbelasting worden onderscheiden en hoe verhouden die zich tot elkaar, een en ander in het bijzonder in relatie tot kapitaalinkomen? (hoofdstuk 2)
 6. Bestaat er wellicht reden om particulier kapitaalinkomen anders te belasten dan het kapitaalinkomen dat wordt gerealiseerd door ondernemers/natuurlijke personen, dan wel dienen beide soorten kapitaalinkomen gelijk te worden belast? In dat kader moet tevens aandacht worden besteed aan de positie van aandeelhouders met een omvangrijk belang in een rechtspersoon die kapitaalinkomen realiseert. (hoofdstukken 2 en 5)
 7. Dient bij de keuze voor een bepaalde wijze van belastingheffing over kapitaalinkomen tevens acht te worden geslagen op de positie van het successierecht, een eventuele vermogensbelasting, alsmede op regelingen ter voorkoming van dubbele belasting? (hoofdstukken 2, 5 en 6.)
 8. Welke subvarianten bestaan van de op grond van voorgaande deelvragen gekozen heffingsgrondslag en welke voor- en nadelen zijn daaraan verbonden? Welk van deze subvarianten verdient het primaat? (hoofdstuk 3)
 9. Dient de invloed van inflatie op de heffingsgrondslag te worden geneutraliseerd, en zo dat het geval is, op welke wijze dient dit dan te geschieden? (hoofdstuk 4)
 10. Hoe dient gegeven het gekozen stelsel van inkomstenbelasting en de gekozen heffingsgrondslag te worden omgegaan met de tariefstelling en dienen eventueel doorschuif Faciliteiten te worden opgenomen ten aanzien van bepaalde soorten kapitaalinkomen of bepaalde vermogensbestanddelen? (hoofdstuk 5)

Uiteraard wordt dit onderzoek afgesloten met een conclusie waarin de probleemstelling wordt beantwoord. De criteria op basis waarvan de diverse onderzoeksvragen worden beantwoord, zijn de volgende:⁴²

- Een belastingstelsel moet gedragsneutraal zijn. Gedragingen van individuen dienen, zo geldt als uitgangspunt in economische analyses, door de desbetreffende heffing zo beperkt mogelijk beïnvloed te worden. De fiscale consequenties dienen de mate waarin activiteiten niet of wel worden ondernomen, zo beperkt mogelijk te beïnvloeden. De hoogte van de tarieven kan daarbij een rol spelen. Hoe lager de

42. Ontleend aan Musgrave en Musgrave (1989) en Stiglitz (2000, p. 457 en 467). Zie ook C.A. de Kam en F.G. van Herwaarden (1988).

effectieve tarieven zijn, hoe hoger de neutraliteit van een belastingstelsel veelal zal zijn.

- Het systeem moet tevens recht doen aan het draagkrachtbeginsel of gelijkheidsbeginsel. In navolging van de zogenoemde Carter-commissie⁴³ versta ik daaronder dat belasting moet worden geheven over het deel van de 'total economic power' dat de belastingplichtige ter beschikking staat om goederen en diensten te verwerven. 'Total economic power' is daarbij door de Carter-commissie gedefinieerd als 'the power of a tax unit to command goods and services for personal use, whether the power is exercised or not'. In dit onderzoek ga ik geen (uitgebreid) onderzoek doen naar de verdere inhoud van het draagkrachtbeginsel. Ik verwijs daarvoor naar bijvoorbeeld De Langen⁴⁴ en Stevens.⁴⁵ Voor de beantwoording van de onderzoeksvraag is het draagkrachtbeginsel, naast de economische criteria, wel van doorslaggevend belang. Voor de beoordeling of een bepaald inkomensbegrip voldoet aan het draagkrachtbeginsel moet, althans naar mijn oordeel, worden vastgesteld of personen die in dezelfde omstandigheden verkeren op dezelfde manier worden behandeld. Tevens moet worden vastgesteld of personen die ten opzichte van andere personen in andere omstandigheden verkeren, evenredig anders worden behandeld. Het systeem moet in die optiek horizontale gelijkheid, respectievelijk verticale gelijkheid behelzen. Horizontale gelijkheid betekent dat belastingplichtigen die in economisch dezelfde omstandigheden verkeren, eenzelfde belastingdruk ervaren. Verticale gelijkheid betekent dat belastingplichtigen die niet in dezelfde omstandigheden verkeren, niet met eenzelfde belastingdruk worden geconfronteerd. De verticale gelijkheid heeft naar mijn oordeel minder gewicht dan de horizontale gelijkheid, althans de mate waarin sprake is van verticale gelijkheid, wordt sterk subjectief bepaald. Horizontale gelijkheid laat zich objectief vaststellen, doch in hoeverre sprake is van verticale gelijkheid niet. Derhalve hecht ik meer belang aan de horizontale gelijkheid dan aan verticale gelijkheid. Verticale gelijkheid pas ik in dit onderzoek toe door bij de beoordeling van een stelsel als criterium aan te houden dat belastingplichtigen wier draagkrachtmaatstaf hoger is dan die van een ander, ten minste net zo veel belasting verschuldigd dienen te zijn als die ander.

Naast deze criteria geldt in zijn algemeenheid dat het belastingstelsel eenvoudig moet zijn. De aan het systeem verbonden administratieve kosten, waartoe ik ook de directe en indirecte uitvoeringskosten reken, kunnen onder een eenvoudig systeem zo laag mogelijk worden en bovendien voorkomt eenvoud in het algemeen fraude en zijn de controlekosten beperkt. Ook moet het systeem flexibel zijn. Onder gewijzigde omstandigheden moet het stelsel zonder veel kosten en met zo min mogelijk overgangsgevolgen gewijzigd kunnen worden. Bovendien moeten wenselijk geachte wijzigingen op relatief korte termijn doorgevoerd kunnen worden, zeker indien die wijzigingen ten doel hebben bepaalde, op korte termijn te realiseren overheidsdoelstellingen te realiseren. Ten slotte moet het systeem transparant zijn om op die manier

43. Royal commission on taxation (1966a, p. 5).

44. W.J. de Langen (1954-1958).

45. L.G.M. Stevens (1980).

de beoordeling van het systeem en de verantwoording over de daaraan ten grondslag liggende keuzes op een juiste manier te kunnen doen plaatsvinden. Ook moeten de regels voor belastingplichtigen begrijpelijk zijn.⁴⁶ Deze laatste drie eisen zijn voor het onderzoek ondergeschikt. Daar waar op basis van de andere criteria evenwel geen doorslaggevende keuze kan worden gemaakt, wordt wel getoetst aan deze criteria.

1.5 Methode van onderzoek, beperkingen en structuur

Dit onderzoek heeft een hybride karakter, omdat ter beantwoording van de probleemstelling is gekozen voor een tweeledige aanpak. Aan de hand van een uitvoerig literatuuronderzoek wordt in eerste instantie vanuit de economische theorie onderzocht of, en zo ja, welke randvoorwaarden aan de belastingheffing over kapitaalincome moeten worden gesteld. Een belangrijke constatering die daarbij reeds op voorhand kan worden gemaakt, betreft de mate waarin sprake is van volledige kapitaalmobiliteit. In het merendeel van de economische publicaties wordt, behoudens die waarin men zich baseert op een model van een gesloten economie, uitgegaan van kapitaalmobiliteit. Bij gebrek aan kapitaalmobiliteit ontstaan verschillende beloningsniveaus voor kapitaal, terwijl kapitaalmobiliteit tot een gelijk beloningsniveau leidt. De mate van kapitaalmobiliteit is ook van invloed op de relatie tussen sparen en belastingheffing. Het is de vraag of de omvang van de besparingen wordt beïnvloed door het niveau van de belastingheffing en of, zo dat het geval is, een verhoging van de belastingdruk op kapitaalinkomen via de spaaromvang van invloed is op de mate waarin bedrijven een beroep op de kapitaalmarkt kunnen doen. Ingeval geen sprake is van kapitaalmobiliteit, zou een verlaging van het aanbod van nationale besparingen tot gevolg hebben dat het aantrekken van vermogen duurder wordt en dat derhalve investeringen worden beperkt. Bij kapitaalmobiliteit zou dit effect zich in mindere mate of wellicht zelfs in het geheel niet voordoen. Onder andere Martin Feldstein en Charles Horioka,⁴⁷ alsmede Roger H. Gordon en Lans Bovenberg⁴⁸ hebben onderzoek gedaan naar de beperkingen in de internationale kapitaalmobiliteit. Een belangrijke uitkomst van deze onderzoeken voor het onderhavige is dat een kleine open economie meer mogelijkheden heeft om kapitaalinkomen te belasten dan op grond van economische modellen wordt gesteld, vanwege het feit dat de kapitaalmobiliteit beperkter blijkt te zijn dan veelal wordt aangenomen.⁴⁹ Met deze voor met name hoofdstuk 3 relevant te achten nuance in het achterhoofd, wordt in dit onderzoek verondersteld dat sprake is van (nagenoeg) volledige internationale kapitaalmobiliteit. In dit onderzoek wordt tevens uitgegaan van toepassing van het woonlandbeginsel. Zoals hierna nog nader wordt toegelicht, prevaleert toepassing van het woonlandbeginsel boven toepassing van het bronlandbeginsel, omdat het woonlandbeginsel tot productie-efficiency leidt. Bovendien is het woonlandbeginsel ten aanzien van kapitaalinkomen, uitgezonderd winst uit onderneming

46. Stiglitz (2000, p. 467).

47. Zie voor een nadere uiteenzetting Martin Feldstein en Charles Horioka (1980d).

48. Roger H. Gordon en A. Lans Bovenberg (1996).

49. Roger H. Gordon en Hal R. Varian (1989).

en inkomsten uit onroerende zaken, in het internationale belastingrecht het uitgangspunt voor wat betreft de toewijzing van de heffingsbevoegdheid. Dit uitgangspunt betekent tevens dat sprake is van een over de gehele wereld gelijke basispremie voor kapitaal. Investeerders in een staat kunnen het voor hen noodzakelijke kapitaal derhalve van zowel binnen- als buitenlandse investeerders aantrekken tegen een gelijk tarief. Toepassing van het woonlandbeginsel betekent tevens dat kapitaalverschaffers de ten laste van hen geheven belastingen niet kunnen afwentelen op degenen aan wie het kapitaal ter beschikking wordt gesteld, dit doordat de basispremie wereldwijd gelijk is.

Nadat aan de hand van de economische theorie is onderzocht welk stelsel van belastingheffing de voorkeur verdient, wordt uiteindelijk ook onderzocht voor welke juridische randvoorwaarden een EU-lidstaat zich gesteld ziet bij de introductie van een belastingheffing over kapitaalinkomen, zoals die uit de economische invalshoek naar voren komen. De juridische criteria beschouw ik daarbij als gegeven en niet onderhevig aan enige invloed van de eerder op grond van de economische criteria gemaakte afwegingen. Deze juridische criteria dienen ter toetsing van het op basis van economische theorie ontwikkelde stelsel van belastingheffing.

Naast de economische criteria die aan een belastingstelsel ten grondslag kunnen worden gelegd, wordt in concrete gevallen ook beoordeeld of een bepaald stelsel voldoet aan het in een staat geldende rechtvaardigheidsgevoel. Uiteraard kan een dergelijk rechtvaardigheidsgevoel niet of nauwelijks worden geconcretiseerd en moet worden volstaan met een meer abstract rechtvaardigheidskader. Ik kies, zoals aangegeven in paragraaf 1.4, het draagkrachtbeginsel als uitgangspunt. Op basis daarvan dienen belastingplichtigen die zich in dezelfde omstandigheden bevinden, op dezelfde manier in de belastingheffing te worden betrokken (horizontale gelijkheid) en geldt in het algemeen dat belastingplichtigen die zich in onderling afwijkende omstandigheden bevinden, dat zij op een ten opzichte van elkaar afwijkende manier in de belastingheffing moeten worden betrokken (verticale gelijkheid). Zoals eerder aangegeven is de mate waarin men invulling geeft aan de verticale gelijkheid, sterk subjectief bepaald.⁵⁰ Veelal is men van oordeel dat verticale gelijkheid betekent dat personen met een hogere draagkrachtmaatstaf meer belasting moeten betalen dan personen met een lagere draagkrachtmaatstaf, terwijl men veelal ook meent dat de verschuldigde belasting progressief dient toe te nemen naarmate de draagkrachtmaatstaf toeneemt. Voor de beoordeling in hoeverre personen in gelijke omstandigheden verkeren, dient een maatstaf te worden gekozen. Veelal geldt het inkomen als uitgangspunt, doch in de economische literatuur, waarvoor ik verwijst naar hoofdstuk 2, lijkt men veeleer betekenis toe te kennen aan de bestedingenmaatstaf voor de beoordeling of personen in gelijke omstandigheden verkeren. Het draagkrachtbeginsel ziet derhalve op de wijze waarop de te heffen belasting over de individuen wordt verdeeld.⁵¹ Bij een strikte toepassing van het draagkrachtbeginsel wordt geabstraheerd van het nut dat individuen aan de overheid ontnemen, althans worden zij allen geacht in gelijke mate profijt te hebben van overheidsvoorzienin-

50. Zie voor de theoretische beginselen, c.q. interpretaties van het draagkrachtbeginsel nader L.G.M. Stevens (1980, hoofdstuk 7).

51. L.G.M. Stevens (1980, p. 151).

gen. Het draagkrachtbeginsel heeft een abstract karakter, doch is van een zodanig groot belang voor de aanvaardbaarheid van een stelsel van belastingheffing dat dit desondanks een belangrijk beoordelingscriterium vormt. In voorkomende gevallen vindt de toetsing aan het draagkrachtbeginsel plaats door te beoordelen of wordt voldaan aan de eis van horizontale gelijkheid, alsmede aan de eis van verticale gelijkheid. Die laatste eis wordt als uitgangspunt slechts getoetst door vast te stellen of personen met een hogere draagkrachtmaatstaf ten minste net zo veel belasting betalen als personen met een lagere draagkrachtmaatstaf.

In dit onderzoek beperk ik mij tot de definiëring van de grondslag van belastingheffing, alsmede tot een onderzoek naar de verhouding van het tarief voor kapitaalinkomen ten opzichte van andere inkomenssoorten. Primair is het onderzoek gericht op de vaststelling van een objectieve draagkrachtmaatstaf, dat wil zeggen dat daarbij in eerste aanleg wordt geabstraheerd van subjectieve draagkrachtverminderende uitgaven, zoals giften en ziektekosten. Ten aanzien van de tariefstelling zal ik geen absolute uitspraken doen, nu de vaststelling van het statutaire tarief als de uitkomst van een politieke besluitvorming heeft te gelden. Wel onderzoek ik de randvoorwaarden die vanuit een internationale context aan de tariefstelling kunnen worden gesteld. De vormgeving van een belastingstelsel bestaat uiteraard uit meer aspecten dan slechts de wijze waarop invulling wordt gegeven aan de grondslag en het tarief. Bijvoorbeeld de subjectkeuze maakt daar deel van uit. Het betreft dan de vraag of individuele personen als belastingplichtigen moeten worden gekozen, dan wel bijvoorbeeld een huishouden. Deze keuze kan, gegeven de wijze waarop het object van heffing of het tarief is vormgegeven, van groot belang zijn voor de feitelijke belastingdruk in een tijdvak.⁵² Ik zal deze problematiek evenwel niet aan de orde stellen en uitgaan van belastingheffing per individu.⁵³ Dat geldt ook voor de problematiek die samenhangt met wat onder de Wet IB 2001 wordt geduid als de persoonsgebonden aftrekposten. Deze thans bij de vaststelling van het inkomen als aftrekpost in aanmerking genomen uitgaven hebben overigens geen verband met gegeneerd inkomen en zouden reeds om die reden buiten beschouwing moeten worden gelaten bij de vaststelling van het inkomen.

Een ander met de probleemstelling samenhangend onderwerp betreft de toemende mate waarin andere dan budgettaire doeleinden door middel van incorporatie in het belastingstelsel worden gerealiseerd of nagestreefd. Ook de eerdergenoemde persoonsgebonden aftrekposten kunnen daarin hun bestaansrecht vinden. Het betreft dan allerlei vormen van faciliteiten waarmee een inbreuk wordt gepleegd op de principiële grondslag of waarmee het statutaire tarief onder bepaalde omstandig-

52. Zie daaromtrent bijvoorbeeld *Royal Commission on Taxation* (1966a, p. 101 e.v.) en L.G.M. Stevens (1986).

53. Overigens is de keuze niet bepaald zonder belang, omdat een ruime keuze voor bijvoorbeeld het huishouden als heffingseenheid tot gevolg zou hebben dat vermogenstransacties tussen leden van dat huishouden niet in aanmerking worden genomen. Een beperking tot gehuwden zou tot gevolg hebben dat tegenwoordig ook gangbare samenlevingsvormen die daarmee materieel veel of wellicht zelfs volledige overeenstemming hebben, anders worden behandeld. Ik acht de aan deze keuze bij een gegeven heffingsgrondslag verbonden problematiek evenwel van zodanige omvang dat zij in redelijkheid niet kan worden behandeld in dit onderzoek.

heden materieel of formeel wordt aangepast. De incorporatie van dergelijke niet-fiscale doeleinden in de fiscale wetgeving staat bekend als instrumentalisering. Enkele van de daaruit voortvloeiende faciliteiten raken ook het kapitaalinkomen. Wellicht het bekendste voorbeeld daarvan vormt de eigen woning, die in Nederland onder een gunstig of begunstigend fiscaal regime valt waarmee mede werd of wordt beoogd het eigenwoningbezit van Nederlandse huishoudens te bevorderen. Een ander voorbeeld betreft de fiscale facilitering van oudedagsvoorzieningen en bepaalde spaarfaciliteiten die mede ten doel hebben belastingplichtigen te stimuleren voor hun oude dag te sparen, zulks mede met het paternalistische oogmerk dat belastingplichtigen zonder dergelijke stimuleringsmaatregelen geen noodzakelijk te achten oudedagsvoorziening zouden creëren.⁵⁴ Deze uit niet-fiscale doeleinden voortvloeiende inbreuken op de grondslag van belastingheffing zijn naar mijn oordeel irrelevant voor de principiële vraagstelling die ik met mijn probleemstelling voor ogen heb. Derhalve besteed ik daaraan geen aandacht.

De verschillende relevante vraagstukken zijn onderzocht aan de hand van relevant te achten onderzoeken en publicaties. Daarbij is uitgegaan van de Engelstalige, Duitstalige en Nederlandstalige literatuur die van voldoende kwalitatief niveau kan worden geacht. Ook beleidspublicaties van verschillende nationale overheden zijn in het onderzoek betrokken. Ten aanzien van de relevante juridische aspecten heeft het onderzoek zich beperkt tot beslissingen van Nederlandse rechterlijke instanties dienaangaande, alsmede de jurisprudentie die is geweest door het Europese Hof van Justitie en het Europese Hof voor de rechten van de mens. Jurisprudentie geweest door nationale rechterlijke instanties van andere staten zijn, een enkele uitzondering daargelaten, niet in dit onderzoek opgenomen. Helaas geldt ten aanzien van vrijwel ieder onderwerp dat naar mijn oordeel in het kader van het geschetste onderzoek aan de orde moet worden gesteld, dat de literatuur zeer omvangrijk is en tevens tot verschillende conclusies leidt.⁵⁵ In sommige gevallen betreft het daarbij vraagstukken die ieder afzonderlijk zouden kunnen kwalificeren voor een promotieonderzoek. Gegeven evenwel het streven om tot een integratie van beide deelgebieden van de fiscale economie te komen, heb ik ervoor gekozen de hoofdlijnen van de respectieve deelgebieden in kaart te brengen en daar waar mogelijk tot voor de vormgeving van een belastingheffing over kapitaalinkomen relevante conclusies te komen. Voor zover de onderzoeken over de afzonderlijke vraagstukken onvoldoende concrete conclusies te dien aanzien opleveren, wordt vervolgens geconcludeerd dat aan die onderwerpen onvoldoende concrete aanwijzingen kunnen worden ontleend en dat derhalve geen concrete randvoorwaarden aanwezig kunnen worden geacht.

De onderzoeksopzet is dat vanuit de economische theorie een keuze wordt gemaakt tussen een bestedingsbelasting enerzijds en een inkomstenbelasting anderzijds. In hoofdstuk 2 worden beide systemen besproken en aan de hand van hun kenmerken beoordeeld. Daaraan voorafgaand wordt ingegaan op de relevante economi-

54. Zie bijvoorbeeld de memorie van toelichting bij de wet 'banksparen' (*Kamerstukken II 2005/06*, 30 432, nr. 3, p. 1).

55. Voor een omvangrijke uiteenzetting en uitgebreide literatuurverwijzingen van en bij de diverse in dit onderzoek aan de orde komende onderwerpen verwijs ik bijvoorbeeld naar Alan J. Auerbach & Martin Feldstein, *Handbook of Public Economics*, Elsevier, 2002.

sche aspecten van belastingheffing, namelijk de verhouding tussen kapitaalinvloerneutraliteit en kapitaaluitvoerneutraliteit, het afwentelingsvraagstuk en de invloed van belastingen op het spaargedrag en het spaarniveau. Nadat in hoofdstuk 2 een principiële keuze is gemaakt voor een op het SHS-inkomensbegrip gebaseerde inkomstenbelasting (hierna ook wel geduid als vermogensmutatieheffing), wordt in hoofdstuk 3 het SHS-inkomensbegrip nader uitgewerkt en een keuze gemaakt tussen twee varianten van een vermogensmutatieheffing, namelijk een vermogensaanwasbelasting en daarnaast een vermogenswinstbelasting. Ook in hoofdstuk 3 is gekozen voor een voornamelijk economische invalshoek waarbij alle voor- en nadelen van vermogensmutatieheffingen aan de orde komen, alsmede de overige relevante aspecten, uitgezonderd de relatie met inflatie. In hoofdstuk 3 wordt tevens aandacht besteed aan de verhouding tussen de heffing over kapitaalinkomen en andere inkomensbestanddelen. Ook de tariefstelling is een belangrijk aandachtspunt, welke problematiek in zowel hoofdstuk 2 als hoofdstuk 3 meer specifiek aan de orde wordt gesteld. Of, en zo ja, op welke wijze inflatoire inkomsten van de heffingsgrondslag moeten worden uitgezonderd, komt in hoofdstuk 4 aan de orde. Hoofdstuk 5 geeft vervolgens een uitwerking van de uitkomsten van de voorgaande hoofdstukken, door op hoofdlijnen, alsmede ten aanzien van specifieke vermogensbestanddelen, een invulling te geven aan de gekozen heffingssystematiek. Hoofdstuk 6 ten slotte bevat de internationale aspecten van het in hoofdstuk 5 ontwikkelde voorstel. Dit bestaat uit een toetsing van het ontwikkelde stelsel aan het EU-recht, alsmede de beoordeling of het OESO-modelverdrag voorziet in voorkoming van dubbele belasting bij toepassing van het in hoofdstuk 5 ontwikkelde stelsel. Er is gekozen voor een toetsing aan het EG-verdrag, omdat deze verdragsrechtelijke bepalingen de meest stringente voorwaarden stellen. Hoofdstuk 7 bevat de samenvatting en conclusie.

HOOFDSTUK 2

Belastingheffing van natuurlijke personen, mogelijkheden en keuzen

2.1 **Onderzoeksdoel en opzet**

Het doel van dit hoofdstuk is vast te stellen of bestedingen, dan wel het inkomen als heffingsgrondslag voor belastingheffing moet functioneren. Het doel van dit onderzoek is te komen tot een heffing die voldoet aan het draagkrachtbeginsel. Van de verschillende te onderscheiden consumptiebelastingen¹ kan slechts een consumptiebelasting die aangrijpt bij de totale individuele consumptie aan het draagkrachtbeginsel voldoen en slechts die heffing wordt hierna behandeld. Ter voorkoming van misverstanden wordt hierna geduid als een bestedingsbelasting. Uiteindelijk blijkt de keuze tussen een inkomstenbelasting en een bestedingsbelasting voornamelijk betrekking te hebben op het oordeel of de risicovrije vergoeding voor kapitaal wel of niet dient te worden belast, en zo ja, op welk moment. Zoals reeds in het voorgaande hoofdstuk summier aan de orde is geweest, worden de risicopremie en de pure winst zowel onder een bestedingsbelasting als onder een inkomstenbelasting belast, zij het dat het moment van heffing tussen beide verschilt.

Voorafgaande aan de beantwoording van deze vraag wordt aandacht besteed aan de economische aspecten van belastingheffing voor zover betrekking hebbend op kapitaalinkomen. Het gaat er daarbij om te bepalen welke verstoringen uit een heffing over kapitaalinkomen kunnen voortvloeien en op welke wijze deze eventueel kunnen worden voorkomen of beperkt. Het eerste onderdeel van dit hoofdstuk is erop gericht om vast te stellen in hoeverre op basis van economische argumenten de belastingheffing over kapitaalinkomen, dan wel over de daarin te onderscheiden risicovrije vergoeding, de risicopremie en de pure winst, al dan niet achterwege dient te blijven. De uitkomsten van die economische analyse worden tevens getoetst aan het draagkrachtbeginsel: is de uitkomst van de analyse in overeenstemming met de eis dat het belastingstelsel tevens recht moet doen aan het draagkrachtbeginsel?

1. In de literatuur wordt veel gesproken over een consumptiebelasting. Dit begrip is evenwel niet eenduidig. Ook belastingen die worden geheven over afzonderlijke consumptiegoederen, vallen onder dit begrip.

Na deze inleidende paragrafen wordt ingegaan op de afweging tussen een inkomstenbelasting enerzijds en een bestedingsbelasting anderzijds. In dit hoofdstuk komen derhalve de onderzoeksvragen 1, 2, 4, 5, 6 en 7 geheel of gedeeltelijk aan de orde.

Een keuze voor de bestedingen als grondslag betekent dat niet voor consumptieve bestedingen aangewend arbeids- en kapitaalinkomen en het rendement daaruit niet in de heffingsgrondslag worden betrokken. Rente en dividend en meer in het algemeen kapitaalinkomen wordt in dat geval niet eerder belast dan op het moment waarop het voor consumptieve bestedingen wordt aangewend. Onder een inkomstenbelasting daarentegen wordt kapitaalinkomen op het moment waarop het wordt gerealiseerd of genoten, wel tot de heffingsgrondslag gerekend. Na een analyse van de inkomstenbelasting ten opzichte van een bestedingsbelasting, komen diverse varianten van een inkomstenbelasting aan de orde.

2.2 Algemeen

De beïnvloeding van het gedrag dient, zo is het uitgangspunt in de economische theorie, beperkt te zijn. Een belastingstelsel is dan neutraal. Bij de keuze tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting wordt vanuit de welvaartstheorie de neutraliteit beoordeeld op basis van de eventuele verstoring van de intertemporele consumptiebeslissing. Dit uitgangspunt geldt in zijn algemeenheid echter slechts onder nadere veronderstellingen. Zo wordt uitgegaan van min of meer perfect werkende markten, waardoor bijvoorbeeld onbeperkt kan worden geleend of uitgeleend, bestaan geen externe effecten die overheidsingrijpen wenselijk maken en is de bestaande primaire inkomensverdeling blijikbaar aanvaardbaar. In het algemeen wordt niet aan die drie voorwaarden voldaan en kan derhalve de verstoringe werking van belastingen geheel of gedeeltelijk worden geaccepteerd of wordt die zelfs noodzakelijk geacht. Dat is bijvoorbeeld het geval indien men van oordeel is dat bepaalde belastingplichtigen verhoudingsgewijs te veel verdienen en men direct of indirect aan inkomensoverheveling wenst te doen. Het is eigenlijk ondenkbaar dat een belasting zo kan worden vormgegeven dat geen verstoringen optreden.² Wel dient ernaar te worden gestreefd de verstoringe werking van belastingen te minimaliseren. Verstoringen treden op omdat belastingen gedragsreacties oproepen en zowel direct als indirect van invloed zijn op de relevante prijsvorming van productiefactoren kapitaal en arbeid. De mate van verstoring van een belasting wordt bepaald door het substitutie-effect. Belastingen zonder substitutie-effect, hetgeen betekent dat de invoering tot geen enkele gedragsreactie leidt, zijn niet verstoring. Dat dergelijke belastingen wel een inkomenseffect kunnen hebben, doet daar niet aan af. De meeste belastingen kennen zowel een inkomens- als een substitutie-effect.³ Belastinghef-

2. Vergelijk Martin F. Feldstein (2006). Een voorbeeld van een dergelijke niet-verstoringe heffing is een zogenoemde headtax, een belasting die wordt geheven van personen en waarvan de hoogte altijd gelijk is. Ook dergelijke heffingen zijn, althans als de grenzen open zijn, echter verstoringe omdat het aannemelijk is dat de invoering van een dergelijke heffing, zeker indien de omvang daarvan hoog is, tot gevolg zal hebben dat inwoners van een land zullen emigreren. In economische termen uitgedrukt zijn belastingen die slechts een inkomenseffect hebben, niet verstoringe.

3. Zie voor een algemene introductie tot deze effecten onder meer Joseph E. Stiglitz (1999).

ving over kapitaalinkomen leidt uiteraard tot een lager nettorendement daarop. Daardoor wordt toekomstige consumptie duurder en afhankelijk van de individuele nutscurve leidt dit tot eerdere consumptie. De uitruil tussen huidige en toekomstige consumptie vormt het substitutie-effect. Belastingheffing over kapitaalinkomen brengt ook een inkomenseffect met zich. De mate en omvang daarvan is afhankelijk van de positie van het individu als nettospaarder, dan wel als nettolener. Indien een individu ten behoeve van zijn (huidige) consumptieve uitgaven besluit om de uitgaven mede te financieren door middel van een lening, leidt een verhoging van het belastingtarief over vermogensinkomsten, uitgaande van de veronderstelling dat consumptieve rente bij de bepaling van het inkomen als last wordt aanvaard, tot een lagere prijs voor het lenen van kapitaal. Voor dit individu leidt een verhoging van de belastingdruk derhalve tot ruimere bestedingsmogelijkheden en derhalve wellicht tot een vergroting van zijn huidige consumptie. Dit is een puur inkomenseffect dat optreedt ten gevolge van de belasting. Het netto-effect van een belasting is niet op voorhand aan te geven. Dit wordt bijvoorbeeld veroorzaakt doordat een groot deel van de besparingen door huishoudens van contractuele aard is. Op korte termijn kan de omvang daarvan niet of slechts beperkt worden beïnvloed. Op langere termijn bestaat echter veelal de mogelijkheid dergelijke contractuele besparingen aan te passen, waardoor op langere termijn wel effecten optreden. Ook bestaat de mogelijkheid door middel van het stelsel bepaalde besparingen te stimuleren, door deze een gunstige fiscale behandeling ten deel te laten vallen. Voorbeelden in de Nederlandse wetgeving zijn investeringen in de eigen woning waarvan de opbrengst onder omstandigheden slechts gedeeltelijk in aanmerking wordt genomen en investeringen in milieubeleggingen. Ook pensioensparen door middel van deelname aan een pensioenregeling is een voorbeeld. De mate waarin belastingen daadwerkelijk tot een verlaging van het nettorendement leiden, is mede afhankelijk van de mate van nationale en internationale afwenteling. De mate waarin afwenteling plaatsvindt, is uiteindelijk medebepalend voor het antwoord op de vraag wie uiteindelijk de belasting op kapitaalinkomen draagt. Deze afwentelingsproblematiek komt hierna nader aan de orde.

Waar men belasting wenst te heffen op basis van de zogenoemde draagkracht van een individu, wordt veelal onderscheid gemaakt tussen de bestedingen als maatstaf en het inkomen als maatstaf. Zowel onder een bestedingsbelasting als onder een inkomstenbelasting⁴ wordt het kapitaalinkomen van een individu uiteindelijk belast, doch de mate waarin, alsmede het moment waarop dat het geval is, verschillen fundamenteel. In de praktijk komt het ene noch het andere systeem in zijn zuivere vorm voor. Veelal bestaan mengvormen, bijvoorbeeld doordat pensioenaanspraken op basis van de zogenoemde omkeerregel in de heffing worden betrokken. Er bestaat een

4. Naast de inkomstenbelasting en de bestedingsbelasting die beide geldstromen als grondslag voor de heffing kennen, bestaan in de literatuur nog suggesties om het gebruik van overheidsvoorzieningen, de intellectuele capaciteiten of zelfs de economische mogelijkheden van individuen in de heffing te betrekken. Dit zijn bij gebrek aan eenduidige maatstaven evenwel geen reële opties bij de vormgeving van een belastingstelsel en om die reden worden die varianten niet besproken. Zie ook *Royal Commission on Taxation* (1966a, p. 39).

algemene tendens tot verlaging van de heffing over kapitaalinkomen, al dan niet door middel van het vrijstellen van bepaald kapitaalinkomen.⁵

In dit hoofdstuk wordt een keuze gemaakt tussen de zuivere vormen van een inkomstenbelasting en een bestedingsbelasting. Daarbij dienen de volgende criteria als leidraad:⁶

1. Een belastingstelsel moet efficiënt of neutraal zijn. Gedragingen van individuen dienen door de desbetreffende heffing zo beperkt mogelijk beïnvloed te worden.
2. Het systeem van belastingheffing moet voldoen aan het draagkrachtbeginsel. Ik sluit hierbij in algemene termen aan bij de eerder in hoofdstuk 1 genoemde definitie van de zogenoemde Carter-commissie.⁷ Zij meent, als eerder aangegeven, dat belasting moet worden geheven over het deel van de 'total economic power' dat de belastingplichtige ter beschikking staat om goederen en diensten te verwerven. Tot de totale economic power behoren ook de middelen die potentieel beschikbaar zouden zijn: 'By "total economic power" we mean the power of a tax unit to command goods and services for personal use, whether the power is exercised or not.' Het vaststellen van de draagkrachtmaatstaf die voor de beoordeling daarvan nodig is, vormt in de kern het onderzoeksdoel van dit hoofdstuk.

Het draagkrachtbeginsel⁸ is opgebouwd uit een tweetal dragende elementen, namelijk horizontale gelijkheid enerzijds en verticale gelijkheid anderzijds. Onder horizontale gelijkheid wordt verstaan dat personen in gelijke omstandigheden gelijk worden behandeld. Verticale gelijkheid impliceert dat personen in ongelijke omstandigheden ongelijk worden behandeld. Verticale gelijkheid impliceert dat personen met een hogere grondslag meer belasting zouden moeten betalen dan personen met een lagere grondslag. Het verticale gelijkheidsbeginsel krijgt in het algemeen vorm door een progressieve tariefstructuur, welke op verschillende manieren kan worden vormgegeven.⁹ Helaas is deze omschrijving weinig concreet, temeer omdat de omstandigheden waaronder personen als elkaars gelijke kunnen worden aangemerkt, onduidelijk zijn. De vraag of sprake is van gelijke omstandigheden is niet een-

5. Joeri Gorter en Ruud de Mooij (2001).

6. Ontleend aan Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989) en Stiglitz (2000, p. 457 en 467).

7. Royal commission on taxation (1966a, p. 5).

8. Naast de in het algemeen morele en economische benadering van het gelijkheidsbeginsel heeft dit beginsel ook een juridische betekenis, welke de horizontale gelijkheid op het oog heeft. Voor een behandeling van dit juridische gelijkheidsbeginsel verwijs ik naar hoofdstuk 6.

9. Belastingen hebben naast hun budgettaire functie tevens een stabiliserende functie, waarvan de mate mede afhankelijk is van de gekozen tariefstructuur. Als sprake is van een progressief tarief, neemt het gemiddelde tarief toe naarmate het inkomen van een individu stijgt. In tijden van economische opgang zal door toegenomen inkomens het gemiddelde tarief ook toenemen. In tijden van recessie zal het gemiddelde tarief daarentegen afnemen, waardoor de netto-inkomensachteruitgang enigszins beperkter is dan die in bruto-inkomen. Een progressieve tariefstructuur heeft daardoor een dempende invloed op de economische ontwikkeling (Stiglitz (2000, p. 466)). Opgemerkt moet worden dat een progressieve tariefstructuur in tijden van inflatie tot een hoger gemiddeld tarief kan leiden. Indien een recessie gepaard gaat met inflatie, zou het gemiddelde tarief daardoor kunnen stijgen. Het beschreven dempende effect is dan niet aan de orde, integendeel, dan is sprake van een versterkend effect van de recessie omdat de bestedingen relatief sterker achterblijven.

voudig te beantwoorden en met name de beoordeling of wordt voldaan aan de verticale gelijkheid, is van sterk subjectieve aard. Zoals ik eerder heb aangegeven geef ik de toetsing aan de verticale gelijkheid vorm door te beoordelen of een persoon met een hogere draagkrachtmaatstaf ten opzichte van een ander met een lagere draagkrachtmaatstaf ten minste net zo veel belasting is verschuldigd als die ander. Indien personen met eenzelfde eenmalig inkomen, doch met een ander consumptiepatroon, een andere effectieve belastingdruk ervaren, is het de vraag of het inkomen, dan wel de bestedingen als maatstaf moet worden gehanteerd ter beoordeling van de vraag of sprake is van gelijke omstandigheden. Stiglitz bijvoorbeeld is van oordeel dat een uit een afwijkend consumptiepatroon voortvloeiend verschil in belastingdruk geen schending van enig gelijkheidsbeginsel impliceert.¹⁰ Anderen daarentegen menen dat een afwijkende belastingdruk door verschillen in consumptiepatroon wel een schending van het gelijkheidsbeginsel met zich brengt.¹¹ De beoordeling lijkt ingebed te liggen in het subjectieve oordeel wanneer sprake is van een expliciete of impliciete beperking in de vrije bestedingskeuze. Derhalve kan de beoordeling niet worden gebaseerd op een eenduidig en objectief begrip en resteert uiteindelijk een subjectief oordeel dienaangaande.

2.3 Bronstaatbeginsel versus woonstaatbeginsel

In een gesloten economie wordt de belastingdruk slechts bepaald door de staat waaruit die gesloten economie bestaat. Uiteraard is de werkelijkheid anders. Kapitaalverschaffers met grensoverschrijdende investeringen worden niet alleen geconfronteerd met de belastingdruk in hun woonland, doch ook in die van de staat waar het kapitaal is geïnvesteerd (de bronstaat). De effectieve belastingdruk bestaat uit de gecombineerde belastingdruk die door de woonstaat en de bronstaat gezamenlijk wordt geheven. Zowel de bronstaatheffing als de woonstaatheffing is voor de kapitaalverschaffers derhalve van belang.¹² Tussen een bronstaatheffing enerzijds en een woonstaatheffing anderzijds bestaan vanuit economisch perspectief belangrijke verschillen. Deze verschillen zijn van belang om zicht te krijgen op het afwentelingsproces en vervolgens op de invloed van belastingen op bijvoorbeeld het intertemporele consumptiepatroon.¹³

Investeerders zoeken de investeringen met het hoogste rendement. Indien een land haar inwoners slechts belast voor het in die staat geïnvesteerde kapitaal en niet voor het elders geïnvesteerde kapitaal, worden inwoners gestimuleerd hun kapitaal elders te investeren. Afgezien van heffingen in de bronstaat, zijn buitenlandse investeringen dan immers aantrekkelijk zolang het brutorendement aldaar hoger ligt dan

10. Stiglitz (2000, p. 468).

11. Zie bijvoorbeeld N. Kaldor (1965) en S. Cnossen (1978).

12. Richard M. Bird en J. Scott Wilkie (2000).

13. Derhalve wordt voorbij gegaan aan de wijze waarop in het zogenoemde internationale belastingrecht aan deze beginselen vorm wordt gegeven. Daarbij geldt in zijn algemeenheid evenwel dat de heffingsbevoegdheid ter zake van kapitaalinkomen uit particulier vermogen is toegewezen aan de woonstaat met een beperkt heffingsrecht voor de bronstaat. Inkomsten uit onroerende zaken en de waardestijging daaruit zijn evenwel aan de staat toegewezen waar de onroerende zaak is gelegen.

het nettorendement op binnenlandse investeringen.¹⁴ Het nadeel daarvan is dat kapitaal ook wordt geïnvesteerd in buitenlandse investeringen waarvan het brutorendement lager is dan dat op binnenlandse investeringen. Een belasting die slechts binnenlandse investeringen treft, werkt verstoring omdat andere (geografische) investeringsbeslissingen worden genomen dan wanneer geen belastingen zouden bestaan. Om een dergelijke verstoring te voorkomen, mag een van inwoners geheven belasting geen onderscheid maken naar de locatie waar het kapitaal is geïnvesteerd. Als alle staten hun inwoners zouden belasten voor het inkomen dat de inwoners waar dan ook ter wereld behalen, is sprake van toepassing van het woonstaatbeginsel. Toepassing van het woonstaatbeginsel moet overigens met zich brengen dat al het inkomen in de woon- en bronstaat, ongeacht of het uitgekeerd, gerealiseerd of geherinvesteerd is, in aanmerking moet worden genomen.^{15, 16} Indien dat niet gebeurt, wordt de woonstaatheffing uitgesteld, c.q. materieel ontgaan tot het moment waarop de inkomsten daadwerkelijk worden uitgekeerd.¹⁷

Het voordeel van exclusieve toepassing van het woonstaatbeginsel is dat inwoners hun kapitaal daar investeren waar het brutorendement het hoogste is. De investeringskeuzen blijven dan gelijk aan die in de situatie zonder belastingen. Hun investeringsgedrag wordt door deze belasting derhalve niet beïnvloed.¹⁸ Er is wel sprake van een lager netto-inkomen, doch de mate van economische verstoring wordt niet bepaald door het inkomenseffect, maar door het substitutie-effect en dat ontbreekt in dit geval, althans de locatiekeuze wordt niet beïnvloed. Een wijziging in de investeringslocatie leidt bij gelijkblijvend brutorendement niet tot een hoger nettorendement. Het verschijnsel dat de locatiekeuze niet wordt beïnvloed door het belastingstelsel van een land, betekent dat sprake is van kapitaalexportneutraliteit (KEN): voor inwoners maakt het niet uit of de investering in het binnenland of in het buitenland plaatsvindt. KEN en derhalve het woonstaatbeginsel leiden tot een efficiënte productie, omdat slechts het brutorendement op de investering bepalend is voor de locatiekeuze.¹⁹

Doordat het kapitaal zich dan zal bewegen naar de staat met het hoogste brutorendement, zal het brutorendement aldaar door het toegenomen aanbod van kapitaal uiteindelijk lager worden. In staten met een laag brutorendement zal een tegengesteld proces optreden, waardoor het brutorendement aldaar juist stijgt. Onder toepassing van het woonstaatbeginsel zal het brutorendement dat waar dan ook ter wereld kan worden behaald, uiteindelijk gelijk worden.²⁰ Indien de brutorendementen wereldwijd aan elkaar gelijk worden, zal het nettorendement dat inwoners in een bepaald land behalen verschillen, afhankelijk van de door de woonstaat geheven be-

14. Joel Slemrod (1988).

15. P.B. Sørensen (2001).

16. Reeds thans zij opgemerkt dat een vermogensaanwasbelasting tot gevolg zou hebben dat aan deze eis wordt voldaan. Onder een vermogenswinstbelasting zou dat niet het geval zijn.

17. Michael Keen (1993).

18. Vergelijk P.B. Sørensen, (2001).

19. Michael Keen (1993).

20. Andreas Haufler (2001).

lasting. Omdat het nettorendement tussen staten verschilt, verschilt ook de intertemporele consumptiebeslissing tussen de individuen in die staten.²¹

Het bronstaatbeginsel is de tegenhanger van het woonstaatbeginsel. Onder de zuivere en integrale toepassing van het bronstaatbeginsel wordt kapitaal daar belast waar het is geïnvesteerd. Landen belasten dan als uitgangspunt niet hun inwoners, doch de eigenaren van het in een land geïnvesteerde kapitaal. Dat kunnen zowel inwoners als buitenlanders zijn. Toepassing van het bronstaatbeginsel leidt tot kapitaalimportneutraliteit (KIN). Bij KIN wordt geen onderscheid gemaakt tussen investeerders die in de bronstaat woonachtig zijn en investeerders die elders woonachtig zijn. Het nettorendement op investeringen in een staat verschilt derhalve niet afhankelijk van de woonplaats van de achterliggende investeerder. Investeerders zullen derhalve daar gaan investeren waar het nettorendement het hoogste is en desinvesteren waar het nettorendement het laagste is. Door dit arbitrageproces wordt het nettorendement overal ter wereld gelijk. De intertemporele consumptiebeslissing, die wordt bepaald door het nettorendement, verschilt dan niet meer voor inwoners van verschillende landen, althans wordt niet meer beïnvloed door verschillen in nettorendement. Weliswaar bestaan verschillen in de bronstaatheffingen, maar voor het te dezen relevante nettorendement maakt dit niet uit. Vanuit welvaartsperspectief is een gelijk nettorendement optimaal.²² Onder die benadering is toepassing van het bronstaatbeginsel derhalve te prefereren boven toepassing van het woonstaatbeginsel. Nadeel van het bronstaatbeginsel is evenwel dat de brutorendementen tussen de verschillende staten verschillen, ten gevolge waarvan de productie niet efficiënt plaatsvindt.²³ Bij afwijkende brutorendementen kan de totale productie worden vergroot door kapitaal te onttrekken in staten met een laag brutorendement en dit te investeren in staten met een hoger brutorendement.²⁴ Bij toepassing van het bronstaatbeginsel wordt afhankelijk van de locatiekeuze voor investeringen door belastingplichtigen belasting geheven door diverse staten die het inkomen of de bestedingen in een andere staat niet in aanmerking nemen voor bijvoorbeeld de tariefstelling. Belastingplichtigen kunnen daardoor bijvoorbeeld een progressievoordeel behalen ten opzichte van toepassing van het woonstaatbeginsel.

Bij exclusieve toepassing van het bronstaatbeginsel of van het woonstaatbeginsel is sprake van KIN, respectievelijk KEN. Vervolgens is het de vraag of wellicht aan een van beide beginselen de voorkeur moet worden gegeven. Vanuit economisch perspectief moet het primaat aan het woonstaatbeginsel worden gegeven, omdat dan sprake is van productie-efficiëntie, hetgeen uiteindelijk van zwaarder gewicht wordt geacht dan het voorkomen van een verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing (zie ook hierna). Toepassing van het bronstaatbeginsel leidt tot belastingconcurrentie tussen staten, omdat staten de mogelijkheid krijgen om door de inrichting van hun belastingstelsel het rendement na belastingen voor buitenlandse investeer-

21. Zie ook Andreas Haufler (2001).

22. Joeri Gorter en Ruud de Mooij (2001).

23. Andreas Haufler (2001).

24. Vergelijk Peter B. Sørensen (1993).

ders te bepalen.²⁵ Nationale belastingstelsels zijn dan van invloed op de locatiekeuze voor investeringen en derhalve is sprake van verstoringen. Er worden andere investeringsbeslissingen genomen dan wanneer geen sprake zou zijn geweest van belastingen. Nadeel van toepassing van het bronstaatbeginsel is dat een verhoging van de bronstaatheffing tot gevolg heeft dat het brutorendement in die staat moet stijgen. Immers, de nettorendementen worden uiteindelijk gelijk. Via het daartoe noodzakelijke evenwichtsproces daalt het kapitaal aanbod.²⁶ Bronstaten zouden er om die reden onverstandig aan doen om kapitaalinkomen in de heffing te betrekken.²⁷ Uiteindelijk zou de belastingdruk op kapitaal door de ten gevolge van belastingconcurrentie toenemende kapitaalmobiliteit²⁸ steeds verder dalen en uiteindelijk zelfs tot nihil afnemen.^{29, 30} Onder exclusieve toepassing van het woonstaatbeginsel heeft belastingconcurrentie geen effect.

In het algemeen wordt KEN uiteindelijk verondersteld van groter belang te zijn dan KIN, hetgeen betekent dat het woonstaatbeginsel vanuit economisch perspectief de voorkeur verdient.³¹ Gorter en De Mooij voeren daartoe een aantal redenen aan.³² KEN leidt tot productie-efficiency, hetgeen vanuit economisch perspectief van groter belang is dan neutraliteit in het intertemporele consumptiepatroon. De verstoringen in de locatiekeuze door toepassing van het bronstaatbeginsel zijn groter dan de verstoringen in de intertemporele consumptiebeslissing.^{33, 34} KEN leidt, anders dan

25. Uiteraard is dat slechts het geval indien de woonstaat niet in staat zou zijn het elders belaste inkomen daadwerkelijk te belasten, hetgeen veronderstelt dat de inwoners hun buitenlandse inkomen niet of niet volledig aangeven in de woonstaat en de desbetreffende woonstaat onvoldoende controlemiddelen tot haar beschikking heeft om tot correcties over te gaan.

26. Zie Joel Slemrod (1988) voor een meer uitvoerige analyse.

27. Joel Slemrod (1988).

28. P.B. Sørensen (2001).

29. Indien kapitaal niet volledig mobiel zou zijn, waar aanwijzingen voor bestaan (zie bijvoorbeeld Martin Feldstein en Charles Horioka (1980)) zouden bronstaten evenwel de mogelijkheid hebben om de nationale belastingdruk af te wentelen op buitenlandse investeerders en daarmee op andere staten. Onder die omstandigheid zouden bronstaten de belastingdruk op kapitaal niet noodzakelijkerwijs steeds verder verlagen, doch op een bepaald niveau handhaven, zulks ten laste van die buitenlandse investeerders.

30. Zie P.B. Sørensen (2001) en Thomas Renström (2000).

31. Richard M. Bird en J. Scott Wilkie (2000). Zij geven tevens aan dat het woonstaatbeginsel tevens met zich brengt dat inwoners van een staat worden behandeld volgens het gelijkheidsbeginsel.

32. Joeri Gorter en Ruud de Mooij (2001).

33. Door Peter A. Diamond en James A. Mirrlees (1971) is dit reeds aangetoond, waarbij overigens opgemerkt moet worden dat zij in hun model zijn uitgegaan van een gesloten economie.

34. Vanuit administratief perspectief heeft het bronstaatbeginsel de voorkeur omdat handhaving van het woonstaatbeginsel slechts dan effectief mogelijk is indien sprake is van een volledige informatie-uitwisseling tussen staten. Weliswaar bieden bi- en multilaterale verdragen een basis voor informatie-uitwisseling tussen staten, doch er bestaat geen volledig verdragenennetwerk dat deze uitwisseling wereldwijd kan garanderen. Als daarvan geen sprake is, bestaat de mogelijkheid om inkomen buiten het zicht van de woonstaat te houden. Zie bijvoorbeeld Joel Slemrod (1988) en Joeri Gorter en Ruud de Mooij (2001). Effectieve heffing kan door het bronstaatbeginsel beter worden gegarandeerd. Het is echter de vraag of deze stellingname uiteindelijk juist is.

KIN, tot horizontale gelijkheid in de woonstaat. Inwoners met hetzelfde inkomen worden gelijk belast, ongeacht verschillen in de locatie waar zij investeren.

De keuze voor toepassing van het woonstaatbeginsel is niet eenduidig en lijkt mede afhankelijk te zijn van de positie van de staat op de kapitaalmarkt. In een kleine open economie zou geen bronheffing toegepast moeten worden, terwijl een land met een grote open economie wel het bronstaatbeginsel zou kunnen toepassen.³⁵ In een kleine open economie zouden kapitaalinkomsten slechts belast kunnen worden indien de desbetreffende staat het woonstaatbeginsel effectief kan toepassen.³⁶ Indien dat derhalve niet mogelijk zou zijn, hetgeen algemeen wordt aangenomen, zou een land met een kleine open economie kapitaalinkomsten niet moeten belasten.³⁷ Het is evenwel zeer de vraag of deze conclusie ook geldt indien kapitaal minder mobiel is dan in de modellen wordt aangenomen. Nu daaromtrent gerede twijfels bestaan,³⁸ ga ik er hierna verder vanuit dat kapitaalinkomen wel door bronstaten belast kan worden, ook als dat landen met een kleine open economie zijn.³⁹ Daar komt bij dat het belasten van buitenlanders voor hun binnenlandse inkomen voor staten aantrekkelijk is. De bronstaatbelasting wordt in veel gevallen door de woonstaat geheel of gedeeltelijk aan de buitenlands belastingplichtige gerestitueerd door middel van verrekening met de in de woonstaat verschuldigde belasting.⁴⁰ In dat geval komt de bronstaatheffing niet slechts ten laste van de belastingplichtige, doch mede ten laste van de woonstaat.⁴¹ Een ander aspect dat hier speelt, is dat bronstaten wel de aan die staten specifiek toe te rekenen risicopremie en pure winst (locational profits) kunnen belasten, terwijl zij de basispremie die wordt gerealiseerd door middel van aldaar gecaliseerde investeringen, niet zouden moeten belasten.

2.4 Afwenteling⁴²

Bij de vormgeving van een belastingstelsel is het uiteraard belangrijk rekenschap te hebben van degene op wie de belasting uiteindelijk drukt. Dit is het leerstuk van de

35. Andreas Haufler (2001).

36. Andreas Haufler (2001).

37. Vergelijk onder meer Roger H. Gordon (1989) en de door hem aldaar aangehaalde eerdere publicaties van onder meer zijn hand.

38. Zie hoofdstuk 1.

39. Vergelijk ook Andreas Haufler (2001).

40. Zie voor een nadere behandeling van de methoden ter voorkoming van dubbele belasting en de hier geschetste verrekeningsmethodiek nader hoofdstuk 6.

41. Indien sprake is van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, zal de woonstaat nimmer meer verrekenen dan de belasting die de bronstaat op grond van dat verdrag mag belasten. Indien de feitelijk geheven belasting meer bedraagt dan het in het verdrag opgenomen bronheffingspercentage, wordt in de woonstaat voor dat surplus geen verrekening gegeven. Daarnaast zal de verrekening zich veelal beperken tot het nationale belastingbedrag dat aan de buitenlandse inkomsten toerekenbaar is. Indien de buitenlandse bronheffing meer bedraagt dan die nationale belasting, zal voor het surplus evenmin verrekening worden gegeven.

42. Voor een algemeen systematisch overzicht van het begrip afwenteling verwijs ik naar L.G.M. Stevens (1980, hoofdstuk 12), alsmede Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989, hoofdstuk 15). Een uitgebreide behandeling is opgenomen in Don Fullerton en Gilbert E. Metcalf (2002).

zogenoemde afwenteling. Het is zeer wel mogelijk dat een belasting weliswaar wordt geheven van een bepaald individu of onderneming, doch dat deze belastingplichtigen de geheven belasting (deels) doorberekenen aan derden en op die manier afwentelen. Door het afwentelingsproces kan de met een belasting beoogde herverdeling economisch volstrekt anders zijn dan men met de belasting beoogde. De mate waarin de gewijzigde belasting zich vertaalt in prijswijzigingen in de diverse productiefactoren moet derhalve mede in de beschouwing worden betrokken, omdat via dit proces de belastingdruk uiteindelijk wellicht komt te rusten op anderen dan de beoogde belastingplichtigen. Om die reden is de mate van afwenteling, alsmede de mogelijkheid daartoe, gegeven de marktpositie van partijen, mede van belang teneinde inzicht te kunnen krijgen in de gevolgen van belastingheffing over kapitaalinkomen.

Het afwentelingsvraagstuk kan zowel in beperkte zin als in brede zin aan de orde worden gesteld. Het verschil tussen beide betreft de vraag welke vraag- en aanbod-aanpassingen in de beschouwing worden betrokken, teneinde vast te stellen of, en zo ja, in welke mate sprake is van afwenteling en op wie wordt afgewenteld. In economische termen betreft het de vraag of voor de beoordeling moet worden uitgegaan van een nieuw partieel evenwicht in een bepaalde deelmarkt, dan wel van een nieuw algemeen evenwicht voor alle markten tezamen. In de literatuur wordt uitgegaan van het laatste,⁴³ zulks op basis van een dynamisch model waarin de effecten van aanpassingen in de kapitalisatiegraad, de loonkosten en dergelijke moeten worden meegenomen.⁴⁴

Indien het woonstaatbeginsel wordt gehanteerd,⁴⁵ is een wijziging in de woonstaathffing niet van invloed op het brutorendement (dat immers wereldwijd gelijk is), doch wel op het nettorendement. Bij het woonstaatbeginsel kan de belasting derhalve niet worden vertaald in een hoger brutorendement en rust de belastingdruk derhalve niet op de geldnemer. Op de lange termijn kan het effect evenwel beduidend anders liggen. Doordat het nettorendement door de belastingverhoging afneemt, wordt toekomstige consumptie duurder en kunnen beleggers besluiten minder te sparen en juist meer te besteden. Het aanbod van kapitaal zal afnemen, hetgeen bij een gelijkblijvende vraag naar kapitaal betekent dat de vergoeding voor kapitaal toeneemt.⁴⁶ Het langetermijneffect van de belastingverhoging op kapitaalinkomen bij de geldgever kan derhalve zijn dat de kapitaalkostenvergoeding toeneemt. In dat geval worden de geldnemers uiteindelijk toch met een kostenverhoging geconfronteerd. Indien de staat die de belastingverhoging doorvoert een invloedrijke positie op de kapitaalmarkt inneemt,⁴⁷ treedt deze kostenverhoging sneller op en is deze substantiëler dan wanneer de staat een kleine open economie is.

43. Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989, p. 249).

44. Don Fullerton en Gilbert E. Metcalf (2002).

45. Zie paragraaf 2.3.

46. Zie ook Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989, p. 255-256).

47. Vergelijk Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989), alsmede Andreas Haufler (2001).

Bij toepassing van het bronstaatbeginsel in plaats van het woonstaatbeginsel komt een belastingverhoging in de bronstaat in eerste aanleg voor rekening van de geldgever, omdat deze een lager nettorendement krijgt. Omdat het evenwichtsproces op de internationale kapitaalmarkt tot gevolg heeft dat de nettorente uiteindelijk overal gelijk is, zal het brutorendement door de belastingverhoging uiteindelijk ook zijn gestegen. Dit kan betekenen dat de heffing over kapitaalinkomen deels wordt afgewenteld op werknemers omdat de arbeidsproductiviteit daalt.⁴⁸ Ter compensatie daarvan zal de loonsom moeten dalen.⁴⁹ Ook bestaat de mogelijkheid dat de heffing deels wordt afgewenteld op andere kapitaalverschaffers.^{50, 51} Dit lijkt evenwel slechts het geval ten aanzien van de basispremie en niet ten aanzien van de risicopremie. De belasting over de risicopremie rust uiteindelijk slechts op de concrete kapitaalverschaffer⁵² en wordt niet op andere kapitaalverschaffers afgewenteld, omdat bij een zuivere toepassing van het woonstaatbeginsel de brutorendementen overal gelijk zijn. Ook de prijselasticiteit is van belang. Naarmate de prijselasticiteit van een productiefactor groter is, is afwenteling daarop in mindere mate mogelijk.⁵³

Dat sprake is van afwentelingsmechanismen staat vast, doch de mate waarin is moeilijk vast te stellen, mede afhankelijk van de positie van de individuen en de ondernemingen op de markt waarin zij opereren,⁵⁴ de marktstructuur⁵⁵ en de in aanmerking te nemen periode: 'Adjustments to a tax will cause factor and product prices to change, and these changes will affect households from both the sources and uses side of their accounts, thus determining the burden distribution among them.' Ook de aard van de ingevoerde belasting is van belang omdat bijvoorbeeld een procentu-

48. Uit het onderzoek van Arnold C. Harberger (1962) blijkt dat dit zich, althans toentertijd in de VS, nauwelijks voordeed. Overigens zou indirect wel van een dergelijke afwenteling sprake kunnen zijn, omdat hij concludeerde dat de vennootschapsbelasting niet slechts op de aandeelhouders rustte, doch op alle kapitaalverstrekkers neersloeg.

49. R.A. de Mooij (2003).

50. Arnold C. Harberger (1962) concludeerde dat de vennootschapsbelasting op alle houders van kapitaal wordt afgewenteld en niet slechts op de houders van aandelen. Zie voor een samenvatting van het nadien op de bijdrage van Harberger gebaseerde onderzoek: Alan J. Auerbach (2005a).

51. Overigens moet wellicht ook onderscheid worden gemaakt naar de woonstaat van de kapitaalverschaffer. Indien de heffing bijvoorbeeld wordt opgelegd aan inwoners van een staat en deze voornamelijk immobiel kapitaal zoals onroerende zaken of pensioenaanspraken bezitten, bestaat voor hen nauwelijks de mogelijkheid hun kapitaal elders te investeren. De samenstelling van de beleggingsportefeuille is derhalve mede van belang voor de mate van kapitaalmobiliteit van nationaal kapitaal. Zie in dit verband ook Krister Andersson (1995). Zie voor een recent overzicht met betrekking tot de in de VS geheven vennootschapsbelasting Alan J. Auerbach (2005a).

52. Alan J. Auerbach (2005a). Daarbij moet men zich realiseren dat de hoogte van die eventuele economisch dubbele belastingheffing wordt gemitigeerd voor zover de winsten eerst na geruime tijd worden uitgekeerd aan de individuele aandeelhouders.

53. Daarbij geldt als veronderstelling dat de opbrengst van de heffing niet geheel of gedeeltelijk wordt teruggegeven aan degene die de heffing betaalt.

54. Zie ook R.A. de Mooij (2003), die vermoedt dat de tax incidence van een belastingheffing over kapitaalinkomen voor 40 tot 70 procent wordt gedragen door de factor kapitaal. Het restant zou door arbeid worden gedragen.

55. Joseph E. Stiglitz (1999, p. 484).

ele heffing een ander effect heeft dan een absoluut en voor eenieder gelijk bedrag: 'The final outcome depends on the interaction of these changes in a general equilibrium system.'⁵⁶ Inzicht in het eindresultaat van de afwenteling bestaat evenwel niet, zodat met de effecten daarvan slechts zeer beperkt rekening kan worden gehouden.⁵⁷ Om die reden wordt veelal volstaan met een micro-economische benadering waarbij de inkomenseffecten van een wijziging worden doorgerekend voor diverse groepen belastingplichtigen,⁵⁸ zonder dat daarbij acht wordt geslagen op gedragsveranderingen en de invloed van afwentelingsmogelijkheden.⁵⁹ Helaas is het derhalve niet mogelijk op voorhand te bepalen of, en zo ja, in welke mate afwenteling plaatsvindt. Evenmin kan uit de literatuur worden afgeleid dat de mate van afwenteling bij een bestedingsbelasting anders ligt dan bij een inkomstenbelasting. Bij de toepassing van het woonstaatbeginsel staat vast dat op korte termijn geen afwenteling kan plaatsvinden.

2.5 De invloed van belastingheffing op sparen en beleggen

2.5.1 Algemeen, gedragreacties

Een wijziging in de belastingdruk op kapitaalinkomen leidt tot gedragsreacties, bijvoorbeeld ten aanzien van het spaargedrag van individuen. Zowel het niveau van de particuliere besparingen als de samenstelling van de besparingen kan worden beïnvloed.⁶⁰

De omvang van besparingen is om een aantal redenen van belang. Sparen biedt individuen de mogelijkheid om hun arbeidsaanbod in een bepaalde periode te verlagen en alsdan in te teren op het door hen gespaarde vermogen. Ook geven besparingen hen een gevoel van zekerheid. Besparingen zijn evenwel ook de financieringsbron voor investeringen. De omvang is derhalve mede van belang voor de economische groei.⁶¹ Besparingen beïnvloeden tevens de vermogensverhoudingen tussen individuen en daarmee mede de mogelijkheden van individuen om inkomen te genereren.⁶² Reeds om die reden behoort de problematiek rondom belastingheffing over besparingen tot de belangrijkste aandachtspunten bij de vormgeving van een belas-

56. Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989, p. 250).

57. Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989).

58. De definiëring van deze groepen belastingplichtigen als zodanig is reeds een discutabele aangelegenheid. Zie daaromtrent in het bijzonder Steven van Eijck (2005, hoofdstuk 5).

59. Zie bijvoorbeeld CPB, werkdokument 115, *Economische gevolgen van de Belastingherziening 2001*, CPB, Den Haag, november 1999, onder Ten geleide.

60. Na een wijziging in bijvoorbeeld het belastingstelsel in Zweden begin jaren negentig van de vorige eeuw, die met name tegenging dat consumptieve bestedingen werden gefinancierd door middel van leningen, nam de omvang van de particuliere besparingen aldaar sterk toe.

61. Zie onder meer Anthony B. Atkinson (1980, p. 62), Vito Tanzi en Howell H. Zee (1998) en James M. Poterba (2002).

62. Anthony B. Atkinson (1980, p. 62).

tingheffing over kapitaalinkomen.⁶³ Uiteraard is belastingheffing over kapitaalinkomen slechts een van de bepalende factoren.^{64, 65} Ook de belastingheffing over andere inkomenssoorten is van belang.⁶⁶ De wijze waarop individuen de toekomst inschatten, het functioneren van de kapitaalmarkt, verwachte of door een individu beoogde vermogensoverdracht aan bijvoorbeeld kinderen, de kwaliteit van overheidsvoorzieningen⁶⁷ en de particuliere pensioenen zijn andere voorbeelden van relevante factoren. Ook de wens om in de toekomst bepaalde investeringen te realiseren, zoals de verwerving van een eigen woning of de start van een onderneming, kunnen van belang zijn. Met name de mate waarin men in de toekomst bestedingen wil plegen, is een belangrijke factor, zulks mede gerelateerd aan de omvang van de toekomstige inkomensstromen.⁶⁸ Met name deze laatste factor, die bekend is als het zogenaemde life-cycle timing effect, speelt een belangrijke rol bij de beslissing al dan niet te sparen.⁶⁹ Naarmate de hoogte van bijvoorbeeld het overheidspensioen toeneemt, kan evenwel het belang van het levenscyclus argument afnemen. Alsdan bestaat immers minder behoefte aan huidige besparingen ter financiering van de oude dag. Uit onderzoek blijkt echter ook dat dit niet zonder meer het geval is. Overheidspensioenen blijken bijvoorbeeld de pensioneringsdatum te vervroegen en kunnen ter financiering daarvan besparingen zelfs stimuleren.⁷⁰ De aanwezigheid van studiefinanciering, die kan worden aangewend ter financiering van de studie van de kinderen, of de aanwezigheid van andersoortige inkomensvoorzieningen, zoals een werkloosheidsvoorziening, is ook van belang.⁷¹ Afhankelijk van de aard van de geboden overheidsvoorzieningen en de vraag of de omvang daarvan wellicht mede wordt bepaald door de omvang van de particuliere pensioenen, kunnen de effecten derhalve anders zijn.⁷² Ten slotte zijn ook de welvaartselasticiteit van de consumptieve bestedingen, het substitutie-effect en de prijs voor consumptie in toekomstige perioden, alsmede het risicogedrag van individuen relevante factoren voor de beoordeling van de vraag of, en zo ja, in welke mate de besparingen door een wijziging in het belastingstelsel worden getroffen.⁷³ In onderzoeken is het evenwel niet mogelijk al deze effecten in onderlinge samenhang in aanmerking te nemen en deze onderzoeken beperken zich

63. Voor een uitgebreid onderzoek naar de relatie tussen de omvang van de besparingen en het systeem van belastingheffing verwijs ik naar OESO (1995). Zie voor een vroege (theoretische) behandeling F.P. Ramsey (1927), naar wiens oordeel spaarinkomsten ook in de belastinggrondslag moeten worden opgenomen.

64. OESO (1995, p. 17 e.v.) alsmede Sarah Brown en Karl Taylor (2006).

65. Voor een onderzoek naar de meer sociologische aspecten van het spaargedrag verwijs ik naar T.Z.J. van der Net (1975). De uitkomsten daarvan laten overigens de veronderstelde band tussen de hoogte van belastingen en de mate van besparingen niet of althans in mindere mate zien.

66. OESO (1994, p. 53).

67. Feldstein (1974) vermoedt dat de kwaliteit van de sociale zekerheid van grote invloed is op de omvang van de consumptie in eerdere jaren en dat naarmate de kwaliteit van de sociale zekerheid beter wordt, de besparingen afnemen.

68. Patric H. Hendershott en Joe Peek (1985) en Robin Boadway en David Wildasin (1994).

69. Robin Boadway en David Wildasin (1994, p. 22).

70. M.S. Feldstein (1974) alsmede M.S. Feldstein (1977).

71. Anthony B. Atkinson (1980, p. 84).

72. Anthony B. Atkinson (1980, p. 81).

73. Anthony B. Atkinson (1980, p. 78) alsmede J.E. Stiglitz (1969).

derhalve noodzakelijkerwijs tot één of een beperkt aantal aspecten teneinde eventuele relaties tussen die aspecten en het spaargedrag te bestuderen. De andere relevante aspecten worden dan constant verondersteld. De consequentie van deze vaststelling is dat de effecten van overheidsbeleid in het algemeen en van belastingheffing in het bijzonder zich moeilijk of zelfs niet op voorhand laten vaststellen, zodat niet de mogelijkheid bestaat op voorhand aan te geven of de beleidsmaatregelen de gewenste uitkomst zullen hebben.

2.5.2 Consumptiebeslissing, basispremie, risicopremie en ondernemersrent

Voor de economische beoordeling van een belasting is niet zozeer de invloed op het spaargedrag van belang, doch de invloed op het consumptiepatroon, waarbij overigens moet worden opgemerkt dat tussen beide een directe relatie bestaat.⁷⁴ De beïnvloeding van het consumptiepatroon bepaalt namelijk in welke mate sprake is van een substitutie-effect. Bovendien bepaalt de waarde van de bestedingen de welvaart: hoe groter de contante waarde van de bestedingsmogelijkheden, hoe hoger de welvaart is. De mate waarin de basispremie, de risicopremie en de ondernemersrent worden belast, is bij de beoordeling van de welvaartseffecten van een belasting relevant. Ter verduidelijking hiervan hanteer ik een voorbeeld met een tweeperiodenmodel. Er is sprake van een persoon X die aan het begin van jaar t_0 een arbeidsbeloning ontvangt voor op dat moment verrichte werkzaamheden van € 100 000. Dit wordt op dat moment belast tegen een tarief van 40%. Het netto-inkomen kan op dat moment volledig worden gespaard of volledig worden geconsumeerd. Indien het netto-inkomen volledig wordt geconsumeerd, bedraagt de netto contante waarde van de bestedingen € 60 000. Indien het netto-inkomen volledig wordt gespaard en tegen de basispremie van 10% wordt belegd, is X na een jaar over dat rendement € 2400 aan belasting verschuldigd. Direct opvolgend besteedt hij het gespaarde bedrag plus het nettorendement, ofwel een bedrag van gezamenlijk € 63 600. Bij een disconteringsvoet die gelijk is aan de basispremie is de netto contante waarde van deze besteding € 57 818. Door te sparen is de netto contante waarde van de bestedingen derhalve gedaald. Toekomstige bestedingen worden door de belastingheffing duurder en de belasting verstoort zodoende de intertemporele consumptiebeslissing. Ook indien naast de basispremie een risicopremie en/of ondernemersrent ter grootte van (gezamenlijk) 5% kan worden behaald, is dat het geval. De toekomstige consumptie bedraagt dan € 65 400. De netto contante waarde is dan € 59 454. Indien de netto contante waarde van de bestedingen afneemt, is sprake van een verstoring. Deze treedt zelfs bij een beperkte heffing al op.⁷⁵ Omdat toekomstige consumptie vanuit welvaartstheoretisch oogpunt hoger wordt gewaardeerd dan huidige consumptie – toekomstige consumptie leidt uiteindelijk immers in nettocontantewaardetermen tot een hogere consumptie, althans wanneer de besparingen worden geïnvesteerd tegen een rendement dat boven de basispremie ligt – is genoemde belas-

74. Zie bijvoorbeeld Martin Feldstein (2005).

75. Agnar Sandmo (1985), Alan J. Auerbach (2002b, p. 1403), Martin Feldstein (2006).

tingheffing nadelig voor het huishouden.⁷⁶ Uiteraard vormt het voorgaande een gestileerde situatie. In werkelijkheid zal het effect mede afhangen van de wijze waarop de belastingopbrengst wordt aangewend.⁷⁷

Indien, uitgaande van voorgaand voorbeeld, niet de basispremie doch slechts de risicopremie en de ondernemersrent worden belast, is de netto contante waarde van de toekomstige consumptie altijd ten minste gelijk aan en veelal hoger dan die bij directe consumptie. Door slechts de risicopremie en/of de ondernemersrent te belasten, wordt de intertemporele consumptiebeslissing niet verstoord. In dat geval kan door middel van sparen de totale welvaart worden verhoogd of wordt ze in elk geval niet verlaagd. Immers, de netto contante waarde van de bestedingen wordt niet lager door te sparen, zelfs niet indien deze risicopremie en de ondernemersrent tegen een tarief van 100% worden belast.

Onder een bestedingsbelasting vindt belastingheffing plaats op het moment waarop de bestedingen plaatsvinden. Indien de besparingen worden belegd tegen de basispremie, is de netto contante waarde van toekomstige consumptie gelijk aan die van directe consumptie. Als de besparingen worden belegd tegen een hoger rendement dan de basispremie en derhalve ook een risicopremie en of de ondernemersrent wordt behaald, is de netto contante waarde van toekomstige consumptie altijd groter dan die van huidige consumptie. Ook hier geldt derhalve dat de intertemporele bestedingsbeslissing niet door de belastingheffing wordt beïnvloed en dat door sparen de totale welvaart wordt verhoogd.⁷⁸ Voor zover de reguliere bestedingen uit het arbeidsinkomen kunnen worden gefinancierd en besparingen uit het surplus, bestaat de mogelijkheid dat een heffing over kapitaalinkomen uiteindelijk niet of nauwelijks van invloed is op de mate waarin men consumeert, omdat de omvang van de bestedingen onder die veronderstellingen niet afhankelijk is van de besparingen.⁷⁹ Deze nuancering ten aanzien van de invloed van belastingheffing op de intertemporele consumptiebeslissing verdient derhalve aandacht waar het de invloed van belastingen op de besparingen betreft.

2.5.3 Spaargedrag, consumptiebeslissing en risico

Door kapitaalinkomen in een inkomstenbelasting te betrekken, zou, zo is hiervoor gebleken, de omvang van de particuliere besparingen afnemen, hetgeen bijvoorbeeld ongunstig zou kunnen zijn voor het investeringsniveau in een land. Een bestedingsbelasting leidt niet tot een verstoring van de intertemporele consumptiebeslissing en zou om die reden te prefereren zijn.⁸⁰ Immers, de netto contante waarde van

76. Zie ook Peter B. Sørensen (1993). Overigens vormt deze verstoring niet de zogenoemde excess burden omdat die ziet op het saldo-effect dat uit een belasting voortvloeit.

77. Zie nader paragraaf 2.5.3.

78. Zie ook James M. Poterba (2002).

79. Zie N. Kaldor (1965, p. 175).

80. Mark H. Robson (1995, p. 40) constateert aan de hand van onderzoek dat een mutatie in de belastingheffing over besparingen niet van invloed is op de consumptie door individuen en derhalve sprake is van invloed op de omvang van de particuliere besparingen, welke overigens op macroniveau wordt gecompenseerd via de overheidsbesparingen. Zie ook E. Philip Howrey en Saul H. Hymans (1980).

de bestedingen daalt niet indien men spaart en de bestedingen naar de toekomst worden uitgesteld. In verband met het onderzoeksdoel van dit hoofdstuk is het derhalve van belang vast te stellen of empirisch bewijs bestaat voor de veronderstelling dat een inkomstenbelastingheffing over kapitaalinkomen daadwerkelijk tot een daling van de besparingen leidt. Op geaggregeerd niveau bestaat bijvoorbeeld de mogelijkheid dat de effecten op de particuliere besparingen geheel of gedeeltelijk worden gecompenseerd door een wijziging in de bedrijfsbesparingen of in de overheidsbesparingen. In zo'n geval kan het effect op het investeringsniveau beperkt zijn.^{81, 82}

Onderzoek en macro-economische data leiden niet tot de eenduidige conclusie dat een verhoging van de belastingdruk leidt tot een verlaging van de geaggregeerde besparingen.^{83, 84} Desalniettemin bestaat door andere spaaroverwegingen en de leeftijd van belastingplichtigen^{85, 86} toch een effect op het particuliere spaargedrag.⁸⁷ De mate waarin is evenwel nauwelijks voorspelbaar,⁸⁸ zeker niet op lange termijn.⁸⁹ Enige voorspelling wordt nog moeilijker indien sprake is van onverwachte wijzigingen in de heffing over kapitaalinkomen.⁹⁰

De onduidelijkheid ten aanzien van de effecten geldt niet alleen voor de omvang van de particuliere besparingen, doch ook voor de samenstelling ervan. Als bepaalde besparingen fiscaal gefaciliteerd worden, hetgeen in Nederland bijvoorbeeld het geval is voor pensioenbesparingen en voor besparingen ten behoeve van de eigen woning, zal een wijziging in de behandeling van overige besparingen veelal ook van invloed kunnen zijn op de omvang van de gefaciliteerde besparingen. Een verlaging van de belastingdruk op andere besparingen maakt de in eerste instantie gefaciliteerde besparingen minder aantrekkelijk, waardoor de relatieve omvang daarvan kan afnemen. Ook het omgekeerde is uiteraard mogelijk.

Behalve op het niveau van de particuliere besparingen en de samenstelling daarvan, is belastingheffing over kapitaalinkomen ook van invloed op de mate waarin individuen bereid zijn risico's te nemen. Een afname in de risicobereidheid heeft tot gevolg dat risicovolle investeringen minder aantrekkelijk worden, terwijl dergelijke investeringen in het algemeen van groot belang worden geacht voor de economische

81. Robin Boadway en David Wildasin (1994, p. 30).

82. Robin Boadway en David Wildasin (1984, p. 26).

83. Zie voor een overzicht Robin Boadway en David Wildasin (1994, p. 33 e.v.) alsmede Agnar Sandmo (1985). Ook Orazio Attanasio (1997) concludeert dat een analyse van de onderliggende factoren bijzonder moeilijk is.

84. George M. von Furstenberg (1981, p. 329).

85. Robin Boadway en David Wildasin (1994, p. 25).

86. Ook de ontwikkeling van de beurskoersen en meer in het bijzonder de verhouding tussen het vermogen en het beschikbare inkomen en het consumentenvertrouwen spelen bijvoorbeeld een rol (CPB, 2005, p. 6).

87. Vito Tanzi (1998).

88. Dit wordt niet anders als een inkomstenbelasting wordt vervangen door een vermogensbelasting (N. Kaldor (1965, p. 116 e.v.) en Anthony B. Atkinson (1980, p. 98).

89. D.A.G. Draper (1992).

90. George M. von Furstenberg (1981, p. 329).

groeit. Het belastingtarief is, indien de risicopremie in de heffingsgrondslag wordt betrokken, van invloed op de mate waarin de overheid deelt in de risico's, zowel in de opwaartse als in de neerwaartse risico's. Daarbij is overigens niet slechts het statutaire of marginale tarief van belang, essentieel is ook de mogelijkheid van onbeperkte verliesverrekening.⁹¹ Als bijvoorbeeld sprake is van een proportioneel belastingtarief, neemt, gesteld dat de vergoeding op alle soorten beleggingen geheel tot het inkomen wordt gerekend, het rendement op alle verschillende beleggingen af met het proportionele tarief. In relatieve termen blijft de vergoeding voor beleggingen met meer risico derhalve gelijk ten opzichte van de vergoeding voor beleggingen met minder risico. Door de proportionele heffing wordt de relatieve aantrekkingskracht van de respectieve beleggingen derhalve niet verminderd. Het is echter wel zo dat door de proportionele heffing de vergoeding voor relatief risicovolle beleggingen in de ogen van de belegger te laag zou kunnen worden, waardoor deze zijn beleggingsmix zou kunnen aanpassen door daarin minder risicovolle beleggingen op te nemen.⁹² Indien sprake is van een progressief tarief kan, afhankelijk van de omvang van het inkomen en de wijze waarop aan het progressieve tarief invulling is gegeven, de nettovergoeding voor risicovolle beleggingen relatief sterker afnemen, hetgeen dit effect kan versterken. Een progressieve belastingheffing discrimineert alsdan risicovolle beleggingen. Een proportionele heffing doet dat, zoals hiervoor al aangegeven, niet, omdat de verhoudingen tussen de vergoedingen niet worden beïnvloed. In het algemeen zal een toename van de belastingtarieven tot gevolg hebben dat de vraag naar risicovolle beleggingen afneemt.⁹³ Belastingen verminderen echter ook de variantie en, gesteld dat sprake is van een volledige verliesverrekeningsmogelijkheid, daarmee ook het risico. Door kapitaalinkomen te belasten, neemt derhalve enerzijds het nettorendement af – en daarmee de aantrekkelijkheid van beleggingen naarmate die risicovoller worden – doch anderzijds vermindert juist door de heffing ook het risico, hetgeen de beleggingen juist weer aantrekkelijker maakt. Het uiteindelijke effect is dan ook onduidelijk.⁹⁴ Daar waar sprake is van onzekerheid, leidt een verhoging van de effectieve belastingdruk door de invloed daarvan op de variantie in de beleggingsrendementen uiteindelijk niet per definitie tot een substitutie-effect, althans niet indien men zich bij de beoordeling beperkt tot een of twee beleggingsobjecten.⁹⁵ De vraag is evenwel of de conclusie ook geldt indien men de gehele beleggingsportefeuille van een belastingplichtige in de beschouwing betreft.⁹⁶ Een verschuiving binnen een portefeuille naar meer risicovolle beleggingen betekent ook dat het risicoprofiel van de portefeuille als geheel toeneemt, doch dit is mede afhankelijk van de portefeuillevariantie. Hierin bestaat voor zover valt na te gaan geen inzicht.

91. Joseph E. Stiglitz (1969, 1999).

92. Anthony B. Atkinson (1980, p. 97).

93. Anthony B. Atkinson (1980, p. 112).

94. Agnar Sandmo (1985, p. 298).

95. Agnar Sandmo (1985, p. 276).

96. N. Kaldor (1965, p. 113).

De mate waarin een wijziging in het belastingstelsel van invloed is op het niveau van de particuliere besparingen wordt ook bepaald door de mate waarin verschillende kapitaalinkomsten gelijk worden behandeld. Als de belastingdruk nauwelijks wijzigt, zal de invloed op het particuliere spaarniveau beperkt zijn.⁹⁷ Indien een groot deel van het vermogen is belegd in vermogensbestanddelen die een fiscaal gunstige behandeling ten deel vallen, zal een wijziging in het fiscale regime voor de andere vermogensbestanddelen bijvoorbeeld relatief beperkt zijn. In Nederland zou dit waarschijnlijk gelden nu het grootste deel van het particuliere vermogen, zoals de eigen woning, spaargelden, ondernemingsvermogen en aanmerkelijk belang, onder een separaat regime valt, waarbij deze vermogens zich ook moeilijk laten substitueren door andere vermogensbestanddelen.⁹⁸ Ook kan een wijziging in het fiscale regime zich vertalen in de prijsstelling voor bepaalde vermogensbestanddelen, hetgeen zich voornamelijk zal voordoen bij vermogensbestanddelen die nauwelijks substitueerbaar zijn.⁹⁹ De belastingwijziging vormt dan een eenmalige last voor degenen die een dergelijk vermogensbestanddeel bezitten ten tijde van de wijziging.¹⁰⁰ Indien de relatieve behandeling van verschillende vermogensbestanddelen wijzigt, bestaat de mogelijkheid dat een wijziging in het belastingstelsel tot gevolg heeft dat de relatieve verdeling van het vermogen over verschillende soorten vermogensbestanddelen wijzigt,¹⁰¹ doch dat hoeft nog niet van invloed te zijn op de omvang van de particuliere besparingen.^{102, 103} Dit geldt in zijn algemeenheid voor wijzigingen die zich beperken tot inkomsten uit bepaalde vermogensbestanddelen. Het invoeren van een vrijstelling of lager tarief voor bepaalde inkomsten lijkt eerder tot een substitutie te leiden tussen verschillende spaarproducten dan tot een stijging van het particuliere spaarniveau.¹⁰⁴ Ook de wijze waarop de spaartegoeden worden gefinancierd, lijkt van belang. Indien de tegoeden grotendeels worden gefinancierd met vreemd vermogen, lijkt de invloed op de geaggregeerde particuliere besparingen beperkt.¹⁰⁵ Die wijziging in de samenstelling van het geaggregeerde vermogen zou vanuit economisch perspectief van beduidend grotere importantie kunnen zijn¹⁰⁶

97. Vergelijk ook Lars O. Matthiessen (1993).

98. Mark H. Robson (1995, p. 41 e.v.).

99. Mark H. Robson (1995, p. 43).

100. Alan J. Auerbach (1985, p. 28-29).

101. Robin W. Boadway e.a. (1987, p. 80-82) en OESO (1994, p. 55). Mark H. Robson (1995, p. 42) concludeert naar aanleiding van diverse studies dat dit effect aanzienlijk is, mits voldoende substitutiemogelijkheden gelden en de transactiekosten beperkt zijn.

102. Mark H. Robson (1995, p. 42).

103. Zie voor een overzicht van de overgang van de Nederlandse Wet IB 1964 naar het voorstel zoals dat ten grondslag ligt aan de Wet IB 2001: Lans Bovenberg en Harry ter Rele (1998).

104. Richard Blundell (1995). Eerder vonden Steven F. Venti en David A. Wise (1987) overigens een minder sterk verband. Specifieke vrijgestelde besparingen zouden volgens hun model nauwelijks van invloed zijn op de omvang van andere besparingen, of in ieder geval bestonden daar toentertijd te weinig aanwijzingen voor.

105. Jane G. Gravelle (1991a).

106. Agnar Sandmo (1985, p. 293). Zie ook James M. Poterba (2002).

dan de wijziging in de omvang zelf. Omtrent de grootte van deze effecten kan evenwel niets worden gezegd.^{107, 108, 109}

Een duidelijke conclusie omtrent de invloed van belastingen op het individuele spaargedrag kan uit het beschikbare onderzoek niet worden getrokken, noch op basis van theoretische modellen, noch op basis van empirisch onderzoek.¹¹⁰ De invloed van andere variabelen, alsmede de relatieve positie van het desbetreffende land op de kapitaalmarkt,¹¹¹ beïnvloeden het spaargedrag daarvoor in te grote mate. Toch lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat belastingheffing over kapitaalinkomen niet alleen theoretisch, doch ook empirisch van invloed is op het niveau van de particuliere besparingen. Naarmate de belastingdruk lager is, zal dit effect afnemen.¹¹² Op basis daarvan heeft een enigszins beperkte belastingdruk enige voorkeur. Daardoor wordt voorkomen dat de omvang van de nationale investeringen afneemt wegens een beperkter aanbod van kapitaal ten gevolge van het afnemen van besparingen. Overigens is in een land met een open economie de invloed van een verhoging van de belastingdruk op kapitaalinkomen op bedrijfsinvesteringen waarschijnlijk nihil. Dat wordt veroorzaakt door het feit dat de belastingheffing veelal wordt gecompenseerd via de internationale kapitaalmarkt: buitenlandse spaargelden kunnen het binnenlandse spaargeld substitueren.¹¹³ In ieder geval bestaan onvoldoende redenen om een belastingheffing over kapitaalinkomen af te wijzen op grond van het (vermeende) feit dat daardoor de particuliere besparingen en derhalve de investeringsbereidheid afnemen. De invloed op het spaargedrag is daarvoor naar mijn oordeel te onduidelijk.¹¹⁴ Nu een heffing over kapitaalinkomen risiconeming in bepaalde mate stimuleert, kan daaraan bovendien ook een argument worden ontleend om kapitaalinkomen juist wel te belasten. Daarenboven zou het achterwege laten van een heffing over kapitaalinkomen gecompenseerd moeten worden, althans bij gelijkblijvende opbrengst, door een andere heffing, bijvoorbeeld over arbeidsinkomen. Uiteraard leidt een dergelijke alternatieve heffing in het algemeen ook tot verstoringen. Vervolgens is het de vraag of een heffing over kapitaalinkomen wellicht minder versto-

107. Zie bijvoorbeeld Agnar Sandmo (1985, p. 281) die melding maakt van een elasticiteit van -0.03, inhoudende dat een verhoging van de netto-interest van 4% naar 5% de consumptie met ongeveer 0,75% verlaagt. Kortom, een hoger effectief rendement leidt tot meer particuliere besparingen. Sandmo maakt echter ook melding van onderzoeken waarin het effect op de consumptie slechts 10% van eerdergenoemd effect bedraagt, alsmede van onderzoeken waarin het effect beduidend hoger ligt.

108. Uiteindelijk gaat het om de vraag hoe het substitutie-effect en het inkomenseffect zich tot elkaar verhouden (zie Robin Boadway en David Wildasin (1994, p. 21).

109. Mark H. Robson (1995, p. 43) geeft aan dat in die gevallen waarin sprake was van een positief effect op de omvang van de besparingen ten gevolge van een daling van de effectieve belastingdruk, in het algemeen sprake was van aanvullende maatregelen waaraan dat effect wellicht voornamelijk toegeschreven zou moeten worden. Het gaat dan bijvoorbeeld om een enorme media-aandacht, gecombineerd met tijdelijke aanvullende vrijstellingen.

110. Zie ook Joeri Gorter en Ruud de Mooij (2001, p. 31-32), P.B. Sørensen (2001), OESO (1994) en Mark H. Robson (1995, p. 41).

111. Geremia Palomba (1991).

112. Zie ook S. Cnossen (1988).

113. Zie bijvoorbeeld D.J.C. Smant (1999, p. 10).

114. Zie omtrent de onzekerheden ook Agnar Sandmo (1985, p. 279 e.v.).

rend is dan die alternatieve heffing. Ten aanzien van een heffing over arbeidsinkomen wordt aangenomen dat die veelal verstorender werkt dan een heffing over kapitaalinkomen.¹¹⁵

Uit het voorgaande volgt dat de risicopremie en de eventuele ondernemersrent zowel onder een zuivere inkomstenbelasting als (uiteindelijk) onder een bestedingsbelasting worden belast. Onder de voorwaarden dat geen sprake is van beperkingen in de verliesverrekening en verliezen tegen het geldende belastingtarief direct worden verrekend, heeft belastingheffing over de risicopremie tot gevolg dat de overheid volledig deelt in het risico. Daardoor zouden particulieren bereid kunnen zijn hun investeringen in risicovolle beleggingen te vergroten omdat het 'nettorisico' afneemt. Als dat daadwerkelijk gebeurt, zou de netto contante waarde van de toekomstige bestedingen toenemen en neemt derhalve de welvaart ook toe. Bezien vanuit deze optiek is belastingheffing over de risicopremie derhalve verstandig, in ieder geval indien sprake is van volledige verliesverrekening.^{116, 117} Dat geldt mutatis mutandis ook voor de ondernemersrent. De vraagstelling spitst zich door deze constatering uiteindelijk toe op de mate waarin belastingheffing over de basispremie wenselijk is.

2.5.4 Moet kapitaalinkomen worden belast?

In de voorgaande paragrafen is gebleken dat een heffing op grond van het woonstaatbeginsel de voorkeur verdient omdat dit tot productie-efficiency leidt. Heffing op grond van het bronstaatbeginsel daarentegen leidt tot neutraliteit in de intertemporele consumptiebeslissing; bovendien is een heffing op basis van het bronstaatbeginsel eenvoudiger te handhaven. De voor toepassing van het woonstaatbeginsel noodzakelijk geachte controle en informatie-uitwisseling tussen staten functioneert voorsnog onvoldoende. Staten passen, vanwege het feit dat aan beide beginselen voordelen zijn verbonden, een combinatie toe van het woonstaatbeginsel en het bronstaatbeginsel. Dit vloeit mede voort uit het feit dat de door een bronstaat geheven belasting over het aldaar door buitenlanders behaalde inkomen in het algemeen niet door de belastingplichtige zelf, doch door de woonstaat wordt gedragen, ten gevolge van de gangbare manier waarop dubbele belastingheffing wordt voorkomen.

Indien kapitaalinkomen wordt belast, kan sprake zijn van afwenteling.¹¹⁸ Uit onderzoek blijkt dat afwenteling in dat geval gedeeltelijk plaatsvindt op werknemers, doch ook en vooral op andere kapitaalverschaffers. Dit vloeit voort uit het feit dat via een nieuw algemeen evenwicht een ander rendement tot stand komt dat voor alle kapitaalverschaffers geldt. De mate waarin dat aan de orde is, is evenwel afhankelijk van de relatieve positie van een land op de internationale kapitaalmarkt. In een kleine

115. Zie onder meer B. Douglas Bernheim (2002) en Bas Jacobs (2008).

116. Eusey D. Domar en Richard A. Musgrave (1944).

117. Op deze problematiek wordt nader ingegaan in hoofdstuk 3 bij de behandeling van verliesverrekening.

118. Zie paragraaf 2.4.

open economie zijn de mogelijkheden om kapitaal te belasten beperkter, omdat daarvoor kapitaalvlucht zou ontstaan; de afwentelingsmogelijkheden zijn beperkter. Bij toepassing van het bronstaatbeginsel geldt in ieder geval dat een belastingheffing over kapitaalinkomen door de dan mogelijke belastingconcurrentie tussen staten uiteindelijk tot een tarief van nihil leidt, althans als sprake is van volledige kapitaalmobiliteit.

Ook los van deze belastingconcurrentie zou, zo wordt in de literatuur betoogd, op lange termijn kapitaalinkomen niet moeten worden belast.^{119, 120} Dit wordt in het algemeen gemotiveerd met de stelling dat een heffing over kapitaalinkomen altijd tot gevolg heeft dat de intertemporele consumptiebeslissing wordt verstoord, doordat toekomstige bestedingen relatief te duur worden. Daardoor wordt de welvaart aangetast.¹²¹ Weliswaar zou een vrijstelling voor kapitaalinkomen dan in eerste instantie wellicht strijdig zijn met het uitgangspunt van horizontale gelijkheid gemeenten op basis van jaarinkomen, doch de maatschappij als geheel zou beter worden van een vrijstelling. Een dergelijke vrijstelling zou uit hoofde van de noodzakelijke neutraliteit ook moeten gelden voor het kapitaalinkomen dat besloten ligt in de beloning die toekomt aan de directeur-groootaandeelhouder en de ondernemer.¹²² Dat kapitaalinkomen om de voorgaande redenen niet zou moeten worden belast, is overigens niet onomstreden. Conesa, Kitao en Kruger hebben aangetoond dat kapitaalinkomen juist wel kan worden belast.¹²³ Het door hen gebruikte model is in die zin valide, omdat mede wordt uitgegaan van verschillende spaarmotieven bij verschillende te onderscheiden inkomensgroepen, alsmede van het feit dat hogere inkomensgroepen relatief meer sparen.¹²⁴ De spaarelasticiteit zou bij de relevante inkomensgroepen relatief beperkt zijn en derhalve zou heffing wel mogelijk zijn zonder het spaargedrag te beïnvloeden. De intertemporele spaarbeslissing wordt in dat geval derhalve niet beïnvloed door de heffing over kapitaalinkomen.

119. Een aandachtspunt bij de bestudering van de literatuur is dat deze deels uitgaat van modellen die gericht zijn op het ontwerpen van een belastingstelsel zonder dat daarbij de transitie vanuit een bestaand stelsel aan de orde komt. De uitkomsten van dergelijke modellen dienen derhalve prudent te worden gehanteerd in situaties waarin alternatieven ten opzichte van een bestaand stelsel aan de orde komen. Martin Feldstein (1976) oordeelt als volgt: 'Discussions of optimal taxation implicitly assume that the tax laws are being written de novo on 'a clean sheet of paper'. Such tax design is a guide for tax policy in the Garden of Eden, in Rawls' 'original position,' in the social contracts of Locke, Hume and Rousseau.'

120. Zie bijvoorbeeld Christophe Chamley (1986) en Alan J. Auerbach (2006a, p. 20 e.v.).

121. Kenneth L. Judd (1985), R.A. de Mooij (2003), Roger H. Gordon (2000), B. Douglas Bernheim (2002, paragraaf 2.1.2.1), B. Douglas Bernheim (2002) alsmede Martin Feldstein (2006). Christophe Chamley (1986) bijvoorbeeld geeft aan dat dit slechts het geval is indien de economie zich in een evenwichtstoestand bevindt. Alan J. Auerbach (2002b, p. 1403) geeft overigens aan dat onder bijzondere omstandigheden de conclusie dat kapitaalinkomen niet moet worden belast, niet geldt.

122. Alan J. Auerbach (2002b, p. 1404).

123. Zie ook B. Douglas Bernheim (2002) voor argumenten tegen de veronderstellingen die ten grondslag liggen aan de stelling dat kapitaalinkomen niet moet worden belast.

124. Juan Carlos Conesa, Sagiri Kitao en Dirk Kruger (2007). Zij geven overigens ook aan dat een nihil-tarief in het door hen gehanteerde model ook optimaal zou kunnen zijn, doch slechts onder de (weinig reële) veronderstelling dat de overheid haar uitgaven volledig kan financieren uit haar eigen kapitaal-opbrengsten.

Indien de belastingheffing zich zou beperken tot de risicopremie en ondernemersrent, wordt de intertemporele consumptiebeslissing niet aangetast. Spaar- en investeringsbeslissingen worden evenmin beïnvloed.¹²⁵ Dat is slechts bij een heffing over de basispremie aan de orde, om welke reden die niet belast zou moeten worden.¹²⁶ Een heffing over zowel de basispremie als over de risicopremie en ondernemersrent heeft namelijk zowel een substitutie- als een welvaartseffect, terwijl een heffing die zich beperkt tot de risicopremie en ondernemersrent slechts een substitutie-effect heeft.¹²⁷ Echter, het feit dat de overheid door een heffing over kapitaalinkomen deelt in het risico van investeringen, pleit voor een heffing. Door deze impliciete gedeeltelijke verzekering worden risicovolle investeringen gestimuleerd.¹²⁸ Ook andere verstoringen zouden door een heffing over kapitaalinkomen kunnen worden voorkomen. Zo biedt een heffing over kapitaalinkomen de mogelijkheid om de belastingdruk op arbeidsinkomen en de verstoringe invloed daarvan te verlagen.¹²⁹ Ook zou door een vrijstelling voor kapitaalinkomen de belangrijke herverdelingsfunctie¹³⁰ van belastingen minder effectief worden.¹³¹ Ten slotte is het de vraag hoe groot de werkelijke economische voordelen van een eventuele vrijstelling van kapitaalinkomen en de uitruil van heffing over arbeidsinkomen zijn.¹³² Indien kapitaalinkomen niet wordt belast, leidt dat in het algemeen tot een verzwaring van de belastingdruk op arbeid. Bovendien neemt de arbeidsproductiviteit af. Het welvaartsvoordeel dat voortvloeit uit de vrijstelling van kapitaalinkomen wordt dan wellicht volledig geneutraliseerd of zelfs overschreden door de welvaartsdaling die uit de zwaardere heffing over arbeid voortvloeit.¹³³ De welvaartseffecten van een heffing over kapitaalinkomen zijn dan uiteindelijk beter.¹³⁴ Dit geldt zeker indien de heffing zich beperkt tot de risicopremie.¹³⁵

Daarenboven bestaat de mogelijkheid dat op korte termijn een heffing over kapitaalinkomen wel efficiënt is. Dit kan tot gevolg hebben dat ieder jaar opnieuw blijkt dat een heffing over kapitaalinkomen kan worden gehandhaafd. In een dynamische benadering is de uitkomst dan ook anders dan onder een statische benadering die is gebaseerd op een algemeen evenwicht.¹³⁶ Indien een overheid geen consistent lange-

125. R.A. de Mooij (2003).

126. B. Douglas Bernheim (2002, p. 1175) ziet de vraag of deze basispremie moet worden belast als de centrale vraagstelling.

127. James M. Poterba (2002, p. 1123). Uitgaande van een positieve welvaartselasticiteit zou een heffing over de basispremie tot gevolg hebben dat minder kapitaal wordt aangehouden. Dit welvaartseffect versterkt dan het substitutie-effect.

128. Eusebio D. Domar en Richard A. Musgrave (1944). Overigens veronderstellen zij tevens dat sprake is van volledige verliesverrekening en dat de heffing zich beperkt tot de risicopremie.

129. Mikhail Golosov, Narayana Kocherlakota en Aleh Tsyvinski (2003).

130. Zie A.B. Atkinson en J.E. Stiglitz (1976).

131. Door Christophe Chamley (1986) is overigens ook aangegeven dat een heffing over kapitaalinkomen onder omstandigheden evenmin een efficiënt herverdelingsmechanisme is.

132. Zie ook Gian Maria Milesi-Ferretti en Nouriel Roubini (1998).

133. Alan J. Auerbach (2006a).

134. B. Douglas Bernheim (2002, p. 1193).

135. Alan J. Auerbach (2006a).

136. B. Douglas Bernheim (2002, p. 1187).

termijnbeleid voert en handhaaft, hetgeen in de praktijk veelal aan de orde is, zal uiteindelijk geen langetermijnevenwicht optreden. Kapitaalinkomen zou om die reden wel belast kunnen worden.¹³⁷ Voor de stelling dat een heffing over kapitaalinkomen het geaggregeerde particuliere spaarniveau sterk aantast, alsmede dat de investeringen daardoor worden gehinderd, bestaat onvoldoende empirisch bewijs. De veelheid aan spaarmotieven werkt dempend zonet neutraliserend. Een eventuele daling van de particuliere besparingen kan daarenboven worden gecompenseerd door aanvullende bedrijfs- en overheidsbesparingen. Een eventuele verlaging in het aanbod van kapitaal kan ten slotte worden gecompenseerd indien sprake is van een open economie waarin buitenlands kapitaal kan worden aangetrokken.

In de literatuur wordt als vierde argument tegen een heffing over kapitaalinkomen aangedragen dat een dergelijke heffing geen budgettaire opbrengst genereert, doch daarentegen een negatieve opbrengst oplevert.¹³⁸ In dat geval zou men wellicht beter kunnen overwegen kapitaalinkomen buiten de heffingsgrondslag van enige heffing te laten. Deze stelling is bij een nadere analyse evenwel niet zozeer toerekenbaar aan het belastingstelsel, doch veeleer aan de hoge interest en het in de onderzochte periode geldende ondernemersklimaat. Onder andere omstandigheden bleek de uitkomst van soortgelijke onderzoeken dan ook anders.¹³⁹ gewijzigde conjuncturele omstandigheden lieten een positieve budgettaire opbrengst zien. Ook in de Scandinavische landen die begin jaren negentig van de vorige eeuw tot de invoering van een duale inkomstenbelasting besloten, was per saldo sprake van een negatieve belastinggrondslag, daar waar het kapitaalinkomen van natuurlijke personen aan de orde was.¹⁴⁰ Aan die negatieve opbrengst lag voornamelijk de toentertijd in die landen mogelijke belastingarbitrage ten grondslag. Er was bijvoorbeeld sprake van aftrek van kapitaal kosten tegen een beduidend hoger tarief dan waartegen de corresponderende opbrengsten werden belast, zulks ten gevolge van een lager tarief of van toepasselijke objectieve of subjectieve vrijstellingen. Indien het kapitaalinkomen (zowel de opbrengsten als de kosten)¹⁴¹ tegen eenzelfde tarief zou worden belast, zou een deel van de arbitragemogelijkheden teniet worden gedaan. Uiteraard zou belastingarbitrage voortvloeiende uit een subjectieve vrijstelling, zoals die bijvoorbeeld geldt voor pensioenfondsen, resteren. Daaraan kan echter geen principieel argument worden ontleend dat pleit tegen een heffing over kapitaalinkomen. Het budgettaire verlies hangt dan samen met de vrijstelling, niet met de heffing over kapitaalinkomen. Door de overigens resterende arbitragemogelijkheden tegen te gaan, zouden zowel de neutraliteit ten aanzien van verschillende vormen van kapitaalinkomen worden verbeterd of worden gerealiseerd en zou ook de opbrengst van een heffing over kapitaalinkomen worden verhoogd. Een heffing over kapitaalinkomen levert alsdan een positieve bijdrage aan de opbrengst voor de overheid. Gegeven het

137. Alan J. Auerbach (2002b, p. 1407).

138. Zie S. Cnossen (1994, p. 27 e.v.) voor een overzicht van die onderzoeken.

139. Zie in dat kader Roger H. Gordon, Laura Kalambokidis en Joel Slemrod (2002b).

140. Leif Mutén (1996).

141. Het gaat dan bijvoorbeeld om een systeem waarin de inkomsten uit een vermogensbestanddeel deels niet of slechts tegen een laag tarief worden belast, terwijl de kosten die met die inkomsten samenhangen, volledig en tegen een hoog tarief aftrekbaar zijn.

feit dat de landen waarop de onderzoeken betrekking hebben, hun stelsel van belastingheffing juist of in ieder geval mede met het oog op de heffing over kapitaalinkomen hebben aangepast, levert de heffing aldaar sindsdien een positieve budgettaire bijdrage.

In een kleine open economie heeft belastingheffing over kapitaalinkomen als complicerend effect dat deze heffing niet kan worden afgewenteld op de kapitaalmarkt en derhalve op de lokale productiefactoren komt te rusten, welke daardoor inefficiënt worden omdat de kosten te hoog worden in verhouding tot de productiviteit.¹⁴² Een dergelijke afwenteling op andere productiefactoren veronderstelt evenwel dat de interestelasticiteit van besparingen hoog zou zijn. Dat lijkt evenwel niet het geval en derhalve zou om die reden uiteindelijk geen noodzaak bestaan voor een nihilheffing.¹⁴³

Naast het feit dat economische argumenten in combinatie met empirisch onderzoek onvoldoende argumenten opleveren om een heffing over kapitaalinkomen praktisch achterwege te laten, leidt het draagkrachtbeginsel tot eenzelfde conclusie.¹⁴⁴ Om horizontale gelijkheid op jaarbasis te bewerkstelligen, zou kapitaalinkomen evenals ander inkomen in de heffingsgrondslag moeten worden betrokken.¹⁴⁵ Voor het navolgende geldt derhalve als uitgangspunt dat kapitaalinkomen moet worden belast. Daarmee is evenwel nog geen uitspraak gedaan over het moment waarop belastingheffing moet plaatsvinden of tegen welk tarief dat dan moet gebeuren. Jacobs geeft een aantal andere argumenten voor een belastingheffing over kapitaalinkomen.¹⁴⁶ Omdat een belasting op kapitaalinkomen toekomstige consumptie duurder maakt, vormt een dergelijke heffing impliciet een heffing over de vrije tijd welke wordt gefinancierd met de besparingen, hetgeen betekent dat arbeid impliciet wordt gesubsidieerd. De verstoring van een heffing over arbeidsinkomen wordt door een heffing over kapitaalinkomen derhalve in bepaalde mate gemitigeerd. Ook een falende kapitaalmarkt, ten gevolge waarvan belastingplichtigen niet onbeperkt kunnen lenen, en het ontbreken van verzekeringsmarkten om inkomensrisico's te verzekeren, zijn een reden om kapitaalinkomen te belasten. Een vierde door hem aangedragen argument voor een belastingheffing over kapitaalinkomen is, dat daardoor wordt voorkomen dat de prikkel om in financieel kapitaal te investeren te groot wordt en de prikkel om in menselijk kapitaal te investeren, relatief groter wordt.

Samenvattend blijkt ten eerste dat de invloed van belastingheffing over kapitaalinkomen niet eenduidig kan worden vastgesteld. Afhankelijk van bijvoorbeeld de mate van overheidsvoorzieningen en de positie van een land op de kapitaalmarkt kunnen de uitkomsten van een dergelijke heffing verschillen. In de literatuur bestaat evenwel eenduidigheid over het feit dat een heffing over de risicopremie en de pure

142. Roger H. Gordon en James R. Hines (2002a).

143. Zie ook P.B. Sørensen (2001), alsmede Andrew B. Abel (2007).

144. Zie ook Bas Jacobs (2008, p. 153).

145. Zie daaromtrent ook S. Nossen (1994, p. 38 e.v.).

146. Bas Jacobs (2008, p. 162 e.v.).

winst geen verstoring oplevert en dat een dergelijke heffing derhalve mogelijk is. Vervolgens rest de vraag of de basispremie al dan niet moet worden belast. Aanhangers van een bestedingsbelasting menen van niet, doch aanhangers van een inkomstenbelasting menen van wel. Naar mijn oordeel kan op basis van het beschikbare onderzoek niet eenduidig worden vastgesteld dat de basispremie onbelast dient te blijven. Argumenten die pleiten voor een heffing over de basispremie bestaan bovendien: het gelijkheidsbeginsel op jaarbasis pleit daarvoor, de versturende werking van een alternatieve heffing zou uitgaan boven die van een heffing over de basispremie, efficiency-argumenten pleiten voor een heffing over de basispremie en ten slotte zijn de vooronderstellingen bij onderzoeken die pleiten voor een vrijstelling over de basispremie, kwetsiefus of ontberens voldoende realiteitsgehalte. Ook omdat waardemutaties in menselijk kapitaal in het geheel niet kunnen worden gemeten, laat staan kunnen worden belast, wordt gepleit voor een heffing over kapitaalinkomen. Een lager tarief voor kapitaalinkomen zorgt dan voor een minder ongelijke behandeling tussen wel belast fysiek kapitaal en onbelast menselijk kapitaal.¹⁴⁷ Verstoringen met investeringen in menselijk kapitaal worden door een heffing over kapitaalinkomen voorkomen.¹⁴⁸ Een en ander laat evenwel onverlet dat naar mijn oordeel wel argumenten bestaan om een heffing over de basispremie enigszins te beperken. Hoe lager immers de belastingdruk op de basispremie is, hoe lager de versturende werking daarvan is op de intertemporele consumptiebeslissing.

2.5.5 Hoogte van de belastingdruk op kapitaalinkomen

Gegeven het uitgangspunt zoals hiervoor geformuleerd, is het de vraag of een indicatie is te geven ten aanzien van het toepasselijke tarief, zowel ten aanzien van de basispremie als ten aanzien van de risicopremie en de pure winst. Daarbij dient aandacht te worden besteed aan de hoogte van de tarieven in relatie tot die, welke van toepassing zijn op andere soorten inkomsten. Ook dient bij de tariefstelling uiteraard rekening te worden gehouden met de hiervoor genoemde economische argumenten. De eventueel wenselijk geachte lagere heffing over de basispremie kan men bijvoorbeeld bewerkstelligen door de basispremie vrij te stellen of, hetgeen gelijkwaardig is, daarop een nultarief toe te passen. Ten aanzien van niet-inwoners moet men zich ook realiseren dat het door hen geïnvesteerde kapitaal veelal eenvoudig kan worden gedesinvesteerd.¹⁴⁹ Zeker een kleine open economie dient bij de vaststelling van het op kapitaalinkomen toepasselijke tarief rekening te houden met deze mobiliteit.¹⁵⁰ Consequentie van kapitaalvlucht zou immers zijn dat arbeid uiteindelijk de productiefactor is waarop de belastingdruk komt te liggen, met alle nadelige gevolgen, zoals een sterk verminderde arbeidsproductiviteit en economische activiteit.

147. Zie ook Peter Birch Sørensen (1994, p. 67).

148. Bas Jacobs en Lans Bovenberg (2006).

149. Overigens bestaat ook onderzoek waaruit blijkt dat de kapitaalmobiliteit tussen landen relatief beperkt is (Roger H. Gordon (2000)).

150. S. Cnossen (1997a, p. 8).

2.5.5.1 Is kapitaal zodanig mobiel dat heffing onmogelijk is

De eerste vraag is derhalve of kapitaal zodanig mobiel is dat feitelijke heffing onmogelijk is. Zoals reeds in hoofdstuk 1 is opgemerkt, is kapitaal minder mobiel dan in economische modellen veelal wordt verondersteld. Daarenboven zijn fysieke goederen als onroerende zaken en machines beperkt mobiel en kunnen zij derhalve deel uitmaken van de heffingsgrondslag. Uiteraard zouden niet-inwoners deze fysieke bezittingen wel kunnen vervreemden en kunnen substitueren voor mobiel kapitaal elders. Ook bestaat de mogelijkheid dat niet-inwoners besluiten geen nieuwe investeringen te plegen in de desbetreffende staat. Voor inwoners bestaan beide mogelijkheden ook, doch zij geraken daardoor niet buiten het heffingsbereik van hun woonstaat. Locaties bieden aan kapitaal bovendien aanvullende rendementsmogelijkheden, zodanig dat ook na belastingheffing een concurrerend nettorendement resteert en kapitaalvlucht door niet-inwoners niet aan de orde is. Ten slotte bestaat de mogelijkheid dat de woonstaat van de investeerder de in de bronstaat geheven belasting over kapitaalinkomen geheel of gedeeltelijk verrekenet met de in de woonstaat verschuldigde belasting. In die situaties kunnen bronstaten kapitaal wel belasten, eventueel beperkt tot het (laagste) tarief dat in de relevante woonstaten wordt geheven indien aldaar een beperking in de verrekeningsmogelijkheid is opgenomen.¹⁵¹ De woonstaat kan in die gevallen niet tot een materiële heffing komen, omdat de woonstaatbelasting wordt verminderd met de bronstaatbelasting. In het algemeen geldt evenwel dat het kapitaalinkomen, niet zijnde winst uit onderneming of inkomen uit onroerende zaken, op grond van de vigerende verdragen ter voorkoming van dubbele belasting in beginsel belast wordt naar de belastingdruk in de woonstaat van de kapitaalverstrekker. Voor zover de kapitaalverstrekker niet of minder mobiel is, hetgeen ten aanzien van natuurlijke personen de facto nog steeds in belangrijke mate het geval is, heeft ook de woonstaat derhalve de mogelijkheid ook het buitenlandse kapitaalinkomen te belasten. Een bepaalde mate van belastingheffing over kapitaalinkomen is derhalve zonder meer mogelijk door zowel de bron- als de woonstaat.¹⁵²

2.5.5.2 Verhouding tussen tarief voor kapitaalinkomen en dat voor ander inkomen

Ten aanzien van het tarief is de wellicht belangrijkste vraag of kapitaalinkomen naar een afzonderlijk, van het tarief voor andere inkomsten afwijkend tarief dient te worden belast.¹⁵³ Zo men voor een afzonderlijk tarief pleit, is de vraag in welke verhou-

151. S. Clossen (1997a, p. 5).

152. Zie ook Roger H. Gordon en James R. Hines jr. (2002).

153. Robert D. Willig (1983) besteedt aandacht aan de vraag of verschillen in de structuur van verschillende sectoren een afwijkende tariefstelling voor binnen een bepaalde sector gegenereerd kapitaalinkomen kunnen rechtvaardigen, waarbij ook de hoogte van de sector in de productiekolom medebepalend zou kunnen zijn. Zijn conclusie is uiteindelijk dat, hoewel nog uitgebreid nader onderzoek nodig zou zijn, het tarief in markten waarin sprake is van een eenvoudige substitueerbaarheid van kapitaal door arbeid lager zou moeten zijn dan in markten waarin geen sprake is van eenvoudige substitueerbaarheid. Alan J. Auerbach (1988c) heeft modelmatig aangetoond dat het de voorkeur zou verdienen dat een uniform tarief voor verschillende soorten kapitaalinkomen suboptimaal is, doch dat empirisch onderzoek daarvoor onvoldoende ondersteuning biedt. Daarnaast leidt de aanwezigheid van verschillen in effectieve belastingdruk, zoals ook door Alan J. Auerbach (1988c) wordt aangegeven, tot →

ding dit moet staan ten opzichte van het tarief dat geldt voor eventuele andere inkomsten. Het gaat daarbij in eerste instantie om de effectieve belastingdruk, doch ook het statutaire tarief speelt een belangrijke rol.¹⁵⁴ Vanwege de internationale kapitaalmobiliteit zou het tarief relatief laag moeten zijn, zulks om kapitaalvlucht te voorkomen.^{155, 156, 157} Omdat de voor kapitaalinkomen vereiste inspanning lager is dan die voor arbeidsinkomen, kan worden gesteld dat zogenoemd earned income lager belast moet worden dan unearned income. Ik deel dit laatste standpunt overigens niet: in beide gevallen is sprake van een productiefactor die wordt ingezet voor productieve inkomensgenererende activiteiten. Ook het feit dat door een terugtrekkende overheid ten aanzien van sociale voorzieningen bijvoorbeeld het risico dat aan arbeidsinkomen is verbonden, is vergroot, terwijl het risico op kapitaalinkomen relatief beperkt is, wordt aangevoerd als een argument om arbeidsinkomen lager te belasten.¹⁵⁸ Daar kan men echter tegen aanvoeren dat de arbeidsrisico's kunnen worden verzekerd, terwijl dat ten aanzien van investeringsrisico's in het algemeen niet het geval is. Bovendien bestaan basisvoorzieningen ingeval een persoon geen inkomen kan verwerven. Een lager tarief voor arbeidsinkomen, gebaseerd op dit risicoargument, acht ik dan ook niet valide. In de literatuur wordt tevens betoogd dat vermogensmutaties naar een laag tarief belast zouden moeten worden, in verband met het feit dat deze gedurende een reeks van jaren zijn ontstaan.¹⁵⁹ Bijvoorbeeld Van Dijk¹⁶⁰ en Kavelaars¹⁶¹ zijn die mening toegedaan. Dit acht ik geen valide argument. Ten eerste behoeft geen enkele correlatie te bestaan tussen de bezitsduur en de uiteindelijk gerealiseerde vermogensmutatie. Bovendien is dit argument voorna-

→ verstoringen in de neutraliteit. De problematiek rondom de mogelijkheid tot afwijkende tariefstellingen laat ik, omdat het empirische resultaat van uniforme tarieven nagenoeg gelijk is aan het modelmatige optimum, achterwege, mede nu de discussie omtrent afwijkende tarieven de laatste jaren in de literatuur, voor zover ik heb kunnen nagaan, niet meer actueel is.

154. Daarbij gaat het om het marginale tarief zoals dat voor een individuele belastingplichtige geldt. Dat marginale tarief is immers (mede)bepalend voor de effectieve druk op enig additioneel inkomen. Zie voor het belang van het marginale tarief M. Feldstein (1993).

155. Zie ook Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989).

156. Joeri Gorter en Ruud de Mooij (2001) geven bijvoorbeeld aan dat in landen met een hoge kapitaalmobiliteit het tarief lager moet zijn dan in landen waar niet of nauwelijks sprake is van kapitaalmobiliteit. Overigens kan worden uitgegaan van de veronderstelling dat in de OESO-landen sprake is van een hoge mate van kapitaalmobiliteit, omdat voor zover bekend geen sprake is van restricties in het kapitaalverkeer. Binnen de EU is van kapitaalmobiliteit op grond van het EG-verdrag in ieder geval wel sprake, althans is zeker geen sprake van restricties. Mij is geen literatuur bekend waaruit volgt dat ondanks het ontbreken van restricties de mate van kapitaalmobiliteit beperkt is.

157. Indien geen sprake is van een inflatiecorrectiemechanisme, zou men een laag tarief eventueel kunnen gebruiken als een middel om de nadelen van belastingheffing over inflatoire winsten te mitigeren. Zie nader hoofdstuk 4.

158. Peter Birch Sørensen (1994, p. 67).

159. Vergelijk bijvoorbeeld J.E. Meade (1978, p. 130), alsmede P. Kavelaars (1997, p. 46).

160. J.E.A.M. van Dijk (1988).

161. P. Kavelaars (1997, p. 46). In de literatuur wordt betoogd dat het eventuele progressienadeel de prijs is die men betaalt voor het genoten belastinguitstel, om welke reden geen noodzaak zou bestaan om aan het progressienadeel tegemoet te komen (Vergelijk Joseph J. Minarik (1981, p. 243)). Het argument is ook aan de orde gekomen in Lawrence H. Seltzer (1950), alsmede in *Kamerstukken II 1979/80*, 15 905, nr. 3, tevens opgenomen in *WFR 1979/1294*.

melijk gericht tegen een systeem waarin sprake was van een progressieve tariefstructuur met een hoog marginaal tarief. Het is derhalve veeleer een argument voor een lager tarief voor kapitaalinkomen dan ten principale ten faveure van een tariefdifferentiatie die afhankelijk wordt gesteld van de bezitsduur. Om die reden kan dit argument derhalve worden genegeerd. Gegeven de toegenomen kapitaalmobiliteit, doch ook op basis van andere economische argumenten is dit bovendien geen reëel alternatief. Kapitaalinkomen moet, mede gezien de daaraan verbonden economische risico's, derhalve relatief laag worden belast,¹⁶² ook om de versturende werking van een dergelijke heffing te beperken.¹⁶³ Gegeven het feit dat kapitaalinkomen met name zal opkomen bij de huishoudens met het hogere inkomen, zou door een lager tarief bij hen een additionele mogelijkheid bestaan voor kapitaalaccumulatie. Indien men dat ongewenst vindt, kan dat worden ondervangen door bij overlijden het dan aanwezige vermogen te belasten met successierecht dat wordt geheven in de vorm van een boedelbelasting. Veelal stelt men dat het tarief voor kapitaalinkomen niet hoger zou mogen zijn dan het laagste tarief zoals dat geldt voor de meer immobiele factor arbeid. De reden daarvoor is dat anders kapitaalinkomen wordt getransformeerd in arbeidsinkomen.¹⁶⁴ Ander argument voor een lager tarief is dat een eventueel lock-in effect wordt verminderd. Of dit noodzakelijk is voor de voorkoming van een lock-in effect, is evenwel de vraag, om welke reden dit geen principieel argument is. Ook vermindert een laag tarief bij gebrek aan een inflatiecorrectiemechanisme het probleem van belastingheffing over schijnwinsten.^{165, 166} Die problematiek komt in hoofdstuk 4 aan de orde.

Als uitgangspunt dient te gelden dat de belastingdruk op gelijksoortige typen inkomsten gelijk moet zijn om economische verstoringen te voorkomen.¹⁶⁷ Indien kapitaalinkomen en overig inkomen ieder hun eigen afwijkende tariefstructuur zouden hebben, dient ter vermijding van economische verstoringen het tariefverschil derhalve niet te groot te worden. Bovendien zou een groot tariefverschil tevens tot gevolg kunnen hebben dat de effectieve belastingdruk tussen verschillende soorten belastingplichtigen gaat verschillen, hetgeen weer strijdig zou kunnen zijn met de

162. Margrit Schratzenstaller (2004, p. 29) geeft als ander motief voor een laag tarief voor kapitaalinkomen dat particuliere besparingen daardoor worden gestimuleerd. Gegeven de overwegingen in hoofdstuk 2 is dit argument minder valide. Bovendien ziet zij het blijkbaar eerder als een stimuleringsmaatregel en in dat geval is dat evenmin een valide argument.

163. Zie bijvoorbeeld ook Peter Birch Sørensen (1994).

164. In de literatuur wordt betoogd dat een hoger tarief op kapitaalinkomen tot gevolg zou hebben dat de arbeidsproductiviteit afneemt en derhalve uiteindelijk arbeid het slachtoffer wordt van een hoger tarief op kapitaalinkomen. Deze betogen lijken evenwel strijdig met ander onderzoek waaruit volgt dat de belastingdruk op kapitaalinkomen niet op arbeid wordt afgewenteld.

165. S. Cnossen (1994, p. 28).

166. Leif Mutén (1996, p. 12) geeft in dit kader een voorbeeld waarin de voorkoming van heffing over inflatoire winsten is vormgegeven door daar bij de tariefstelling rekening mee te houden. Bij een Zweedse belastinghervorming werd een tarief van 50% over reële inkomsten beoogd, hetgeen bij de gegeven veronderstelling van een nominaal rendement van 10% en een inflatie van 4% werd bereikt door een nominaal tarief van 30% te hanteren.

167. Zie ook Kari S. Tikka (1993).

eis van horizontale gelijkheid,¹⁶⁸ uitgaande van de veronderstelling dat de heffingsgrondslag op dezelfde manier wordt bepaald.¹⁶⁹ Voor de beoordeling van de effectieve belastingdruk dient tevens acht te worden geslagen op de invloed van het gehanteerde stelsel van vennootschapsbelasting.¹⁷⁰ Dat is immers medebepalend indien de eerder geheven vennootschapsbelasting niet of slechts ten dele wordt verrekend met de nadien geheven inkomstenbelasting. Hierin zou, althans ten aanzien van bepaalde kapitaalinkomsten, een reden voor een afwijkend tarief kunnen liggen. Het tarief zou dan gedifferentieerd kunnen worden naar inkomen dat wel, en inkomen dat niet aan de heffing van vennootschapsbelasting onderworpen is geweest.¹⁷¹

Een andere oplossing om tot een lagere belastingdruk op de basispremie te komen, zou zijn het vrijstellen van een deel van de gerealiseerde vermogenswinst¹⁷² of een middelingregeling. Uiteraard speelt dit slechts indien geen economische reden zou bestaan om kapitaalinkomen tegen een ander tarief te belasten dan arbeidsinkomen. Ook zou het gestelde aan de orde kunnen zijn indien vermogenswinsten daadwerkelijk naar een ander tarief zouden worden belast dan regulier periodiek opkomend kapitaalinkomen. Dat is evenwel onverstandig. Periodiek kapitaalinkomen en vermogensmutaties moeten naar eenzelfde tarief worden belast, teneinde neutraliteit in de fiscale behandeling van verschillende soorten kapitaalinkomen te waarborgen. Een afwijkend tarief zou tot belastingarbitrage leiden en dat is onwenselijk.¹⁷³ Indien men zou kiezen voor een tarief dat daalt naarmate de bezitsduur langer wordt, versterkt men het lock-in effect. Een lager tarief dat onafhankelijk is van de bezitsduur, vermindert daarentegen het lock-in effect.¹⁷⁴ Uiteraard speelt dit aspect slechts onder een vermogenswinstbelasting zonder dat een compensatie wordt verlangd voor het liquiditeitsvoordeel. Een laag tarief vermindert ten opzichte van het huidige Nederlandse belastingstelsel de prikkel tot financiering van een onderneming of eigen woning met vreemd vermogen.¹⁷⁵ Of het ontbreken van dergelijke arbitragemogelijkheden en distorsies evenwel opwegen tegen de aantasting van het draagkrachtbeginsel, is evenwel de vraag.¹⁷⁶ Uitgaande van de veronderstelling dat

168. Vergelijk Edward Andersson (1993), A. Metten en B. van Riel (1997), alsmede L.G.M. Stevens (1996). Laatstgenoemde meent dat op grond hiervan de invoering van een duale inkomstenbelasting met een laag tarief voor kapitaalinkomen een moeilijk aanvaardbaar beleidsalternatief zal zijn. Onder meer Gordon geeft aan dat een heffing over kapitaalinkomen gerechtvaardigd kan zijn indien daarmee voldoende herverdelingswinst kan worden gerealiseerd (Roger H. Gordon, Laura Kalambokidis en Joel Slemrod (2002b)).

169. S. Cnossen (1997a), S. Cnossen en A.L. Bovenberg (1997), alsmede Nordic Council for Tax Research, (1993).

170. Zie ook A.C. Rijkers (1995).

171. Zie ook de verhandelingen in Nordic Council for Tax Research, (1993).

172. Vergelijk Joseph J. Minarik (1981).

173. Zie ook Seppo Kari en Hanna Karikallio (2007).

174. Uit onderzoek van Joseph J. Minarik (1981, p. 253) blijkt dat beleggers met een grote beleggingsportefeuille in mindere mate in staat zijn, c.q. gebruikmaken van tijdelijke tariefsverlagingen. Het uitgestippelde beleggingsbeleid laat zich dan blijkbaar slechts beperkt terzijde schuiven door incidentele voordelen. Bij hen zou de omvang van het lock-in effect derhalve beperkt zijn.

175. A.L. Bovenberg (2000).

176. S. Cnossen (2001). Zie ook C.A. de Kam en J. Pen (2005 en 2006).

de spaarbeslissing gevoeliger is voor belastingen dan de arbeidsbeslissing, is een lager tarief voor kapitaalinkomen dan voor arbeidsinkomen ook te prefereren.¹⁷⁷ Overigens geldt dit argument slechts voor de belastingheffing over de basispremie.

2.5.5.3 Proportioneel of progressief tarief

Hoewel in de literatuur geen doorslaggevende argumenten worden aangedragen voor de tariefstructuur ten aanzien van kapitaalinkomen, wordt daarin in het algemeen betoogd dat het tarief voor kapitaalinkomen proportioneel zou moeten zijn. Het voordeel van een proportioneel tarief ten opzichte van een progressief tarief is dat de belastingdruk niet meer afhankelijk is van de omvang van het inkomen en ook niet meer verschilt tussen individuen. Daardoor verschilt het effect van de belasting op de spaarbeslissing, althans op dat punt, niet meer tussen individuen.¹⁷⁸ De spaarbeslissing en de investeringsbeslissingen worden door een progressieve tariefstructuur en een veelheid aan vrijstellingen en faciliteiten beïnvloed.^{179, 180} Een progressief tarief leidt bijvoorbeeld tot een hogere effectieve druk naarmate de vermogenswinsten hoger liggen. Onder een vermogensaanwasbelasting (VAB) met een progressief tarief is daarvan in mindere mate sprake. Een proportioneel tarief leidt niet tot een hogere belastingdruk, afhankelijk van de omvang van het inkomen. Bovendien bestaat dan geen verschil meer tussen regulier periodiek kapitaalinkomen en vermogensmutaties.

Het voordeel van een proportioneel tarief is tevens dat intertemporele verschuivingen in de belastinggrondslag geen progressievoordeel kunnen oproepen, uitgaande van een gelijk tarief.¹⁸¹ Intergenerationele verschuivingen zijn eveneens minder aantrekkelijk geworden, omdat het toepasselijke tarief in alle gevallen gelijk is, afgezien van eventuele niet volledig benutte vrijstellingen. Een vlaktaks doet in die optiek meer recht aan de door een gezinshuishouden gerealiseerde draagkracht.¹⁸² Dit is uiteraard slechts dan juist indien alle verschillende inkomenssoorten naar hetzelfde tarief worden belast en geen verschillen bestaan tussen gezinsleden ten aanzien van toepasselijke vrijstellingen. Indien voor arbeidsinkomen bijvoorbeeld een ander tarief zou gelden dan voor kapitaalinkomen, zouden distorsies kunnen ontstaan in de keuze tussen het streven naar arbeidsinkomen en kapitaalinkomen (intratemporele tariefarbitrage). Indien voor verschillende soorten kapitaalinkomen een ander tarief zou gelden, zou eveneens sprake kunnen zijn van distorsies.^{183, 184} Een proportioneel tarief heeft tevens als voordeel dat het marginale tarief ongeacht de hoogte van het inkomen gelijk blijft. Daardoor worden economische beslissingen niet mede beïnvloed

177. A.B. Atkinson en A. Sandmo (1980).

178. Peter Birch Sørensen (1994).

179. C.L.J. Caminada, K.P. Goudswaard en H. Vording (2006, p. 61).

180. REA, (2005, p. 5), alsmede C.L.J. Caminada, K.P. Goudswaard en H. Vording (2006, p. 62).

181. A.L. Bovenberg (2000).

182. A.L. Bovenberg (2001b).

183. In de literatuur wordt betoogd dat verschillende soorten kapitaalinkomen wellicht noodzakelijkerwijs naar een ander tarief dienen te worden belast (Stevens, 1964).

184. M.P. van der Hoek (2000) merkt terecht op dat een hoog proportioneel tarief onder een vlaktaks nog steeds tot verstoringen kan leiden, bijvoorbeeld in de afwegingen tussen werken en vrije tijd.

door het feit dat additioneel inkomen tegen een hoger marginaal tarief wordt belast.¹⁸⁵ Indien het tarief voor kapitaalinkomen gelijk is aan dat van de vennootschapsbelasting, bestaat evenmin reden voor arbitrage bestaande uit het transfereren van particulier inkomen naar rechtspersonen. Er zijn dan bijvoorbeeld ten aanzien van interestinkomsten geen tariefsvoordelen te behalen. Indien het inkomstenbelastingtarief voor kapitaalinkomen lager zou zijn dan dat van de vennootschapsbelasting, wordt het aantrekkelijk leningen te verstrekken aan vennootschappen, omdat daarvoor een tariefsvoordeel kan worden behaald. Omdat deze arbitragemogelijkheden zich voornamelijk lijken voor te doen bij huishoudens met hogere inkomens, kan een dergelijke tariefsverhouding meer recht doen aan het draagkrachtbeginsel.¹⁸⁶

Nadeel van een proportioneel tarief zou kunnen zijn dat niet voldoende recht wordt gedaan aan de verticale gelijkheid. Dit kan worden gecompenseerd door vrijstellingen te creëren¹⁸⁷ waardoor een Benthamse progressie ontstaat. Ook kan men progressie bewerkstelligen door boven bepaalde inkomensgrenzen een zogenoemde surtax te heffen.¹⁸⁸ Door op die manier evenwel een progressieve tariefstructuur te creëren, wordt afbreuk gedaan aan de hiervoor genoemde voordelen van een proportioneel tarief. Een proportioneel tarief voor kapitaalinkomen heeft dan ook de voorkeur, zij het dat men uit inkomenspolitieke of eenvoudsoverwegingen zou kunnen besluiten aan de onderkant van het inkomensgebouw een vrijstelling te hantieren. Een nadeel van een afwijkend tarief voor kapitaalinkomen ten opzichte van arbeidsinkomen is, dat geen neutraliteit meer bestaat tussen beide soorten inkomen. Dit kan van invloed zijn op de mate waarin belastingplichtigen bereid zijn een onderneming te starten. Indien kapitaalinkomen lager wordt belast, heeft dat tot gevolg dat belastingplichtigen met een hoog verwacht rendement op een nieuwe ondernemingsactiviteit eerder een onderneming zullen starten dan ondernemers met een laag verwacht rendement. De kapitaalkosten voor de belastingplichtige met gematigde verwachtingen liggen namelijk lager dan die voor belastingplichtigen met hoge verwachtingen.¹⁸⁹ Nadeel van een lager tarief is evenwel dat de mate van overheidsparticipatie in het risico lager wordt, hetgeen weer nadelig kan uitwerken op de risicobereidheid.

Doorslaggevende argumenten tegen een progressieve tariefstructuur worden in de literatuur niet gegeven. Zowel een proportioneel tarief als een progressief tarief zijn derhalve mogelijk.

185. C.A. de Kam en A.P. Ros (2006, p. 23).

186. Peter Birch Sørensen (1994, p. 68).

187. J.A.G. van der Geld (2005b).

188. Zie bijvoorbeeld Peter Birch Sørensen (1994).

189. Vesa Kannianen, Seppo Kari en Jouko Ylä-Liedenpohja (2007). Deze conclusie is evenwel gebaseerd op een aantal veronderstellingen, waaronder die dat ondernemers onbeperkt kunnen beschikken over liquiditeiten ten behoeve van de door hen te plegen investeringen. Ook worden ondernemers verondersteld voorafgaande aan de investeringen te weten hoe de winsten in de tijd verdeeld zijn, zonder te weten wat de hoogte daarvan in totaliteit zal zijn.

2.5.5.4 Duale structuur

Indien kapitaalinkomen in afwijking van arbeidsinkomen tegen een (lager) proportioneel tarief wordt belast, ontstaat feitelijk een duale inkomstenbelasting waarin twee inkomenssoorten worden onderscheiden die ieder hun eigen tariefstructuur kennen.¹⁹⁰ Dit type stelsel kan men ook duiden als een analytische inkomstenbelasting, dat wil zeggen een belasting waarin de fiscale behandeling van verschillende inkomenscategorieën onderling afwijkt, bijvoorbeeld door een afwijkende grondslagdefinitie, een afwijkende tariefstelling of een combinatie van beide.^{191, 192}

Het duale stelsel zoals dat in de literatuur in het algemeen wordt besproken, is afgeleid van een fundamentele stelselherziening die in een aantal Scandinavische landen eind vorige eeuw is doorgevoerd en welke herzieningen veelal waren gericht op zowel een drukverlaging op arbeid als op kapitaal, zulks teneinde de economie een positieve impuls te geven, alsmede om een rechtvaardiger drukverdeling te krijgen. Daarbij is binnen die lagere belastingdruk de druk op arbeidsinkomen verschoven naar die op kapitaal. Weliswaar is het tarief voor kapitaalinkomen lager dan dat voor arbeidsinkomen, doch doordat de grondslag bij kapitaalinkomen ten opzichte van het verleden breder werd, is de effectieve belastingdruk op kapitaal gestegen ten opzichte van de situatie vóór de invoering van het duale stelsel. In de veronderstelling dat kapitaalinkomen voornamelijk door hogere inkomensgroepen wordt gerealiseerd, leidt een hogere effectieve belastingdruk, voortvloeiende uit een duale inkomstenbelasting,¹⁹³ tot een effectievere herverdeling.¹⁹⁴ Een duale inkomstenbelasting wordt veelal geassocieerd met een proportionele heffing over kapitaalinko-

190. Zie daaromtrent ook A.L. Bovenberg en S. Cnossen (1998), alsmede S. Cnossen (1997a).

191. Zie ook cVVB (1995). In het algemeen wordt een analytische inkomstenbelasting geassocieerd met een heffing die voor bepaalde typen inkomsten een proportioneel tarief kent. Ten principale bestaat geen verschil tussen een analytische inkomstenbelasting enerzijds en een duale inkomstenbelasting anderzijds. Hooguit kan men uit de naamgeving afleiden dat onder een duale inkomstenbelasting slechts twee afzonderlijke inkomenssoorten worden onderscheiden met een afzonderlijk regime, terwijl onder een analytische inkomstenbelasting meer dan twee inkomenssoorten onderscheiden zouden kunnen worden.

192. Door de afwijkende behandeling van kapitaalinkomen ten opzichte van arbeidsinkomen ontstaat volgens Peter Birch Sørensen (1994, p. 61) verdere ongelijkheid tussen belastingplichtigen. Niet alleen wordt door de belastingheffing de effectieve belastingdruk afhankelijk van het moment waarop het inkomen wordt geconsumeerd (zie nader hoofdstuk 2), doch is deze ook afhankelijk van de verdeling van het inkomen over de te onderscheiden inkomenscategorieën. Op zich is deze constatering juist. Echter, door het relatief lagere tarief op kapitaalinkomen wordt de verstoring van de intertemporele consumptiebeslissing verminderd. In die zin kan een duale IB dan ook worden toegejuicht. Bovendien doet de stellingname afbreuk aan het overigens ook door hem geconstateerde feit dat de effectieve belastingdruk op kapitaalinkomen door de invoering van een duale IB met een brede grondslag voor kapitaalinkomen is toegenomen. Het verschil in belastingdruk tussen kapitaalinkomen enerzijds en arbeidsinkomen anderzijds is derhalve afgenomen en niet toegenomen. Overigens erkent hij dit laatste aspect uiteindelijk ook.

193. Indien de tarieven op kapitaalinkomen worden verlaagd, geldt het hier gestelde uiteraard slechts indien sprake is van een breder heffingsobject, bijvoorbeeld door het verbreden van de grondslag door het afschaffen van vrijstellingen of door het uitbreiden van de heffingsgrondslag door overgang naar een vermogenswinst- of vermogensaanwasbelasting.

194. S. Cnossen (1994).

men. Daarvan is sprake in Finland, Noorwegen en Zweden, die een proportioneel tarief kennen voor kapitaalinkomen zonder vrijstellingen. Er bestaat, zoals medio jaren negentig van de vorige eeuw in Denemarken gebeurde, evenwel ook de mogelijkheid kapitaalinkomen te belasten naar een progressief tarief dat afwijkt van dat voor arbeidsinkomen. Dit kan door tariefschrijven met een oplopend tarief te hantieren, doch ook door vrijstellingen of een surtax toe te passen.^{195, 196} Meer recent is door Sørensen voorgesteld tot een dergelijk systeem te komen. Alleen de basisvergoeding wordt in die variant belast naar een proportioneel tarief. De risicopremie, alsmede de pure profit, worden tezamen met arbeidsinkomen belast naar een progressief tarief. Tezamen met de hierna nog nader op hoofdlijnen beschreven aspecten van een duale inkomstenbelasting komt in hoofdstuk 5 de duale structuur gedetailleerder aan de orde.

Ten aanzien van winst uit onderneming vindt onder dergelijke duale systemen veelal een uitsplitsing plaats naar enerzijds een aan de arbeid van de ondernemer toerekenbare component en anderzijds een aan het kapitaal toerekenbare component. De arbeidsbeloning is in economisch opzicht namelijk te onderscheiden van het kapitaalinkomen, dat bestaat uit een aantal componenten, namelijk de basispremie, de risicopremie en de pure profit of overwinst.¹⁹⁷ Indien de winst uit onderneming volledig zou worden behandeld als kapitaalinkomen, zou onder meer de daarin besloten liggende arbeidscomponent anders worden behandeld dan het arbeidsinkomen voor reguliere werknemers. Na aftrek van de arbeidsbeloning resteert alsdan dat deel van de winst dat als het rendement op het eigen vermogen kan worden aangemerkt. Indien een dergelijke aftrek voor de arbeidsbeloning wordt toegepast, bestaat het kapitaalinkomen uit het rendement op het eigen vermogen van ondernemingen, dividenden, interest en (latente) vermogenswinsten. Scandinavische landen hebben bij de vormgeving van hun duale inkomstenbelasting¹⁹⁸ ervoor gekozen de winstsplitsing uit te voeren door op de totale winst een forfaitair kapitaalinkomen in aftrek te brengen en het restant als arbeidsinkomen aan te merken.¹⁹⁹ Welk inkomen men ook als restcomponent beschouwt, in alle gevallen doet zich het probleem voor dat de vaststelling van het in aftrek te brengen bedrag een arbitraire aangelegenheid is.²⁰⁰

195. Peter Birch Sørensen (1994).

196. Ook bestaat de mogelijkheid dat binnen de categorie kapitaalinkomen de belastingdruk op de basisvergoeding afwijkt van die op de risicopremie en de pure profit. Een dergelijk stelsel heeft bijvoorbeeld in Italië bestaan. Vergelijk Michele Bernasconi, Anna Marenzi en Laura Pagani (2005).

197. Zie nader hoofdstuk 5.

198. Zie voor een uitvoerige behandeling van de diverse Scandinavische stelsels: Nordic Council for Tax Research (1993).

199. Het restant werd slechts voor de toepassing van de belastingheffing als arbeidsinkomen aangemerkt. Socialeverzekeringspremies werden over dit restant niet geheven. In die zin verschilde de heffing over regulier arbeidsinkomen en het op grond van de duale inkomstenbelasting fictief berekende arbeidsinkomen derhalve (vergelijk Leif Mutén (1996, p. 14)).

200. Zie voor een uitgebreide behandeling van de winstsplitsingsproblematiek Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996).

In verband met de mogelijkheid dat het kapitaalinkomen negatief zou kunnen zijn, dient bij de vormgeving van een duale inkomstenbelasting mede de eventuele verliesverrekening tussen de te onderscheiden inkomsten aan de orde te komen. Indien sprake is van een afwijkende tariefstelling voor kapitaalinkomen enerzijds en arbeidsinkomen anderzijds, zou de mogelijkheid om het negatieve kapitaalinkomen volledig in mindering te brengen op de positieve en hoger belaste arbeidsinkomsten, niet voor de hand liggen. Een creditsysteem zou dan de voorkeur kunnen verdienen, zij het dat de praktische vormgeving daarvan ingewikkeld wordt indien beide typen inkomen naar een afwijkend progressief tarief worden belast.

Een duale inkomstenbelasting kan uiteindelijk zo worden ingericht dat de dubbele belastingheffing over de vergoeding voor eigen vermogen wordt gemitigeerd of voorkomen, een en ander afhankelijk van de wijze waarop de verhouding tussen de vennootschapsbelasting en de inkomstenbelasting is vormgegeven. Daar waar een duale inkomstenbelasting is ingevoerd, geldt voor dividend bijvoorbeeld een volledig verrekeningsstelsel, waarbij het ontvangen dividend wordt gebruteerd met de toerekenbare vennootschapsbelasting en waarbij de verschuldigde inkomstenbelasting wordt verminderd met die reeds geheven vennootschapsbelasting. Indien kapitaalinkomen naar een vast proportioneel tarief wordt belast dat gelijk is aan de reeds geheven vennootschapsbelasting, zou men (in binnenlandse verhoudingen) ook kunnen overwegen om dividend bij de particuliere belegger vrij te stellen.²⁰¹ Indien vermogensaanwas of vermogenswinsten op aandelen worden belast bij de particuliere aandeelhouder, dient, om samenloop van inkomsten- en vennootschapsbelasting te voorkomen, de verkrijgingsprijs van de aandelen telkenmale te worden verhoogd met de op het niveau van de vennootschap reeds belaste ingehouden winsten. Een andere mogelijkheid die onder een duale inkomstenbelasting aan de orde kan komen, is het invoeren van een aftrekbeperking voor rentekosten. Materieel zouden de rentebaten dan zijn onderworpen aan een belastingdruk die gelijk is aan die voor ondernemingswinst.²⁰²

2.5.6 Conclusie ten aanzien van tariefstelling

In de economische theorie verdient het de voorkeur om kapitaalinkomen, of in ieder geval de basispremie, naar een afzonderlijk en relatief laag tarief te belasten.²⁰³ Het voorkomen van arbitragemogelijkheden en het realiseren van intertemporele neutraliteit zijn van belang. Alle soorten kapitaalinkomen, althans die welke onderling eenvoudig substitueerbaar zijn, dienen naar datzelfde (effectieve) tarief te worden

201. A.C. Rijkers (1995) geeft aan dat onder die omstandigheden het klassieke stelsel kan worden gehandhaafd. Een verrekeningsstelsel is alsdan niet noodzakelijk om de gevolgen van economisch dubbele belastingheffing te voorkomen.

202. Een dergelijke aftrekbeperking is bijvoorbeeld aan de orde in de zogenoemde Comprehensive Business Income Tax zoals omschreven in Department of the treasury (1992).

203. Deze systematiek kan men duiden als een duale inkomstenbelasting of, in navolging van Tatsuo Hatta (1992), als een vereenvoudigde vorm van een 'primary income tax'. De trend tot verlaging van het tarief op kapitaalinkomen ten laste van arbeidsinkomen is overigens in een groot aantal landen waarneembaar (David Carey en Harry Tchinlinguirian (2000)).

belast.²⁰⁴ Indien zulks niet het geval zou zijn, zou door middel van arbitrage een verschuiving plaatsvinden naar die vormen van kapitaalinkomen met de laagste effectieve belastingdruk. Indien het tarief voor kapitaalinkomen evenwel ten opzichte van andere inkomsten te laag zou worden, zouden vervolgens wederom onwenselijke transformatieprocessen op gang komen, hetgeen voor een gering tariefsverschil pleit.²⁰⁵ Directe consequentie van die keuze is dat het kapitaalinkomen, of in ieder geval de basispremie, gesepareerd moet worden van andere inkomsten en beide volgens een eigen systematiek (in het bijzonder bestaande uit een eigen tariefstructuur) belast moeten worden.²⁰⁶ Uiteraard dient daartoe een eenduidige categorisering plaats te vinden van te onderscheiden inkomensbestanddelen.²⁰⁷ Vervolgens dient de onderlinge verhouding tussen deze separate heffingen te worden vastgesteld, in het bijzonder ten aanzien van de mogelijkheden voor wederzijdse verliesverrekening. Indien al het kapitaalinkomen naar een gelijk tarief wordt belast, zou dit onder toepassing van een klassiek stelsel betekenen dat de vergoeding voor eigen vermogen zwaarder wordt belast dan de vergoeding voor vreemd vermogen. Dit zou ervoor pleiten om het tarief voor de eigenvermogensvergoeding lager te stellen dan dat voor de vreemdvermogensvergoeding. Onder een vermogenswinstbelasting dient het tarief gecombineerd te worden met een compensatieregeling in verband met het liquiditeitsvoordeel dat belastingplichtigen genieten ten opzichte van een vermogensaanwasbelasting. In verband met het feit dat eigen vermogen anders wordt behandeld dan vreemd vermogen, zou men moeten overwegen het tarief voor inkomen uit eigen vermogen lager te belasten dan inkomen ontleend aan vreemd vermogen. Deze aspecten en een concretere vormgeving komen in hoofdstuk 5 aan de orde. Gegeven de hiervoor aangevoerde argumenten geldt daarbij als uitgangspunt dat kapitaalinkomen, of in ieder geval de basispremie, naar een relatief laag en proportioneel tarief moet worden belast. Uit redactionele overwegingen zal ik het in voorkomende gevallen in dat kader over een tarief van 25% hebben.

204. Overigens ga ik dan uit van de veronderstelling dat de grondslagen geen vrijstellingen kennen.

205. Joseph A. Pechman (1990) bepleit in dit kader zelfs dat het tarief voor kapitaalinkomen gelijk zou dienen te zijn aan dat voor de overige inkomsten.

206. J.E.A.M. van Dijck (1988) beschouwt deze variant als een minder ambitieuze variant, blijkbaar omdat hij veronderstelt dat de invoering van een SHS-inkomensbegrip tot een andere heffingsstructuur zou leiden. Naar mijn idee dient onder een duaal stelsel zoals ik dat voorsta, en daar ligt tevens ook een belangrijk praktisch knelpunt, evenwel per inkomenscategorie te worden vastgesteld of daarbinnen al dan niet het SHS-inkomensbegrip wordt toegepast, alsmede of het totale in die categorieën opgenomen inkomen een volledige of slechts een beperkte invulling geeft aan het SHS-inkomensbegrip. Indien bijvoorbeeld ook voordelen uit erfenissen en giften tot het inkomen worden gerekend, moet worden bepaald in welke inkomenscategorie de desbetreffende voordelen worden belast, waarbij overigens zelfs niet is uit te sluiten dat verschillende categorieën mogelijk zouden zijn. In dat kader denk ik bijvoorbeeld aan een erfenis die een ondernemer ontvangt van een zakelijke relatie, welke is gebaseerd op de goede zakelijke contacten. Het zou voor de hand liggen een dergelijke erfenis tot de winst uit onderneming te rekenen.

207. De beantwoording van de vraag of deze afzonderlijke heffingen in één, dan wel in verschillende wetten moeten worden gegoten, acht ik geen principiële vraagstelling. Bijvoorbeeld in de Wet IB 2001 is sprake van een drietal materiële heffingen, namelijk die over inkomen uit werk en woning, die over inkomen uit aanmerkelijk belang en ten slotte die over inkomen uit sparen en beleggen, terwijl deze drie materieel afwijkende heffingsystemen zijn ondergebracht in één wet.

2.6 Maatstaf van heffing

2.6.1 Algemene overwegingen

Het inkomen van een persoon kan op verschillende manieren worden besteed, namelijk ter consumptie, alsmede om vermogen te kweken door middel van besparingen en daaruit toekomstige bestedingen te financieren. Het vermogen van een persoon bestaat vervolgens uit het saldo van de jaarlijkse besparingen, schenkingen, erfenissen en incidentele overige baten (bijvoorbeeld prijzen) en lasten. Deze simpele vaststelling laat zich uitdrukken in onderstaande formules. Het (economische) inkomen over een jaar bestaat uit het winstinkomen (W), het looninkomen (L), het rendement over het vermogen en het saldo van nalatenschappen, giften en incidentele overige baten (N). Deze laatste categorie zal ik hierna eenvoudshalve duiden als de verkrijgingen. Dit totale inkomen kan worden gebruikt voor consumptie (C) en besparingen (S). Het (eind)vermogen (V) is vervolgens gelijk aan het (eind)vermogen van het vorige jaar, vermeerderd met de besparingen of ontsparingen (S).

$$(1) Y_t = W_t + L_t + rV_{(t-1)} + N_t = C_t + S_t$$

$$(2) S_t = Y_t - C_t$$

$$(3) V_t = V_{(t-1)} + S_t$$

Uit vergelijking (1) volgt dat een heffing die aangrijpt bij het economisch inkomen, feitelijk drukt op het winstinkomen,²⁰⁸ het arbeidsinkomen en het kapitaalinkomen en erfrechtelijke verkrijgingen. Daarmee gelijkwaardig is, afgezien van tariefsverschillen, een drietal afzonderlijke heffingen over genoemde componenten. Het is een misvatting dat onder een bestedingsbelasting kapitaalinkomen niet wordt belast. Het kapitaalinkomen wordt wel belast, doch pas bij aanwending ten behoeve van consumptieve bestedingen. De stelling als zou een bestedingsbelasting overeenkomen met een inkomstenbelasting waaronder kapitaalinkomen is vrijgesteld, is derhalve onjuist. Een bestedingsbelasting komt in nettocontantewaardetermen overeen met een inkomstenbelasting waaronder kapitaalinkomen, voor zover bestaande uit de basispremie, wordt vrijgesteld. Hiervoor heb ik reeds geconstateerd dat onvoldoende argumenten bestaan voor een vrijstelling van de basispremie. Desalniettemin komt in het navolgende de keuze tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting nader aan de orde.

2.6.2 Bestedingen versus inkomen

Hiervoor is aandacht besteed aan de algemene economische aspecten die verbonden zijn aan het belasten van kapitaalinkomen. Tevens is aangegeven dat daarbij in theorie twee spectra worden onderscheiden, namelijk een bestedingsbelasting enerzijds en een inkomstenbelasting anderzijds. Het doel van de navolgende paragrafen is ge-

208. Daarbij ga ik vooralsnog voorbij aan de complicerende factor dat het winstinkomen kan worden onderverdeeld in enerzijds een arbeidscomponent en anderzijds een kapitaalcomponent. Zie daaromtrent in het bijzonder hoofdstuk 5.

detaillieerder op beide soorten belastingen in te gaan, teneinde een keuze te kunnen maken. Daaraan voorafgaand geef ik evenwel een aantal algemene overwegingen ten aanzien van de heffingsgrondslag en plaats ik de eventueel daarbinnen te onderscheiden varianten in een kader.

Hofstra en Stevens onderscheiden ten aanzien van het inkomensbegrip zoals dat onder een inkomstenbelasting kan worden gehanteerd, een aantal theorieën, namelijk de verbruiks-, productie-, bronnen- en periodiciteitstheorieën.²⁰⁹ Onder de verbruikstheorie wordt als inkomen aangemerkt de tegenwaarde van de goederen die met instandhouding van het bij aanvang van het jaar aanwezige vermogen zijn of kunnen worden aangewend voor de behoeftenbevrediging van het individu. De hierna te bespreken bestedingsbelasting sluit aan op deze verbruikstheorie waar het de conceptuele invulling van het inkomensbegrip betreft. Daar waar het accent evenwel ligt op de bestedingsmogelijkheden die een individu zou kunnen hebben, ligt de verbruikstheorie ook ten grondslag aan de zogenoemde vermogensvermeerderingstheorie zoals die uit het SHS-inkomensbegrip voortvloeit. De productie- of opbrengsttheorie beschouwt het aandeel van de individuen in de waarde van de voortgebrachte stoffelijke goederen op macro-economische schaal als de relevante maatstaf. De waarde van onstoffelijke productie vormt in deze benadering geen onderdeel van het inkomen. Mede door de beperkte invulling van dit inkomensbegrip dient deze benadering te worden verworpen.²¹⁰ De bronnen- en periodiciteitstheorieën beschouwen al datgene dat een permanente inkomensstroom oplevert zonder aantasting van de daaraan ten grondslag liggende bron, als inkomen.

Deze verschillende theorieën vinden alle hun grondslag in gedurende vele decennia gepresenteerde visies op het inkomensbegrip, zonder dat deze in eerste aanleg tot een concrete invulling konden komen. Veelal betrof het abstracte economische inkomensbegrippen die tot begin 20^e eeuw tot ontwikkeling zijn gekomen. Simons verzuchtte dat in de economische literatuur tot dat moment weinig werkbare inkomensbegrippen tot ontwikkeling waren gekomen.²¹¹ Daar waar de invulling van het inkomensbegrip een rol ging spelen voor de belastingheffing, werden de omschrijvingen concreter en betrof het met name de keuze voor een inkomensbegrip op grond waarvan het individuele inkomen als maatstaf voor de belastingheffing kon worden vastgesteld. Deze meer concrete benadering komt tot uitdrukking in de vermogensvermeerderingstheorie, welke ook bekend staat als het SHS-inkomensbegrip, zulks naar de grondleggers Schanz, Haig en Simons.²¹² Op het inkomen als grondslag wordt in paragraaf 2.7 nader ingegaan.

209. H.J. Hofstra en L.G.M. Stevens (1998, p. 36 e.v.). Het door hen gemaakte onderscheid bouwt overigens voort op dat van de cVVB (1931).

210. H.J. Hofstra en L.G.M. Stevens (1998, p. 41). Zie ook Henry Simons (1938, p. 47), die aangeeft dat op grond van deze theorie giften en vermogensmutaties niet tot het individuele inkomen zouden behoren. Hij is om die reden geen voorstander van deze benadering.

211. Henry C. Simons (1969, p. 47).

212. Zie nader hoofdstuk 3.

Indien het gegeneerde inkomen als maatstaf dient voor de vaststelling van de verschuldigde belasting, betekent dit dat de waarde van de productieve activiteiten wordt belast. De vraag is evenwel of men de mate waarin men (nationaal) inkomen genereert, wel als grondslag zou moeten gebruiken. Een alternatief zou zijn om de mate waarin men gebruikmaakt van voorzieningen (de bestedingen) als basis te nemen. Een bestedingsbelasting raakt, doordat de intertemporele consumptiebeslissing niet wordt verstoord, productieve activiteiten niet.²¹³ Slechts de bestedingen die improductief gebruik van consumptiegoederen vormen, leiden tot belastingheffing. In 1955 publiceerde Kaldor een eerste uitvoerige analyse van een bestedingsbelasting. Een belangrijke drijfveer voor het initiëren van onderzoek naar een bestedingsbelasting was dat onder een inkomstenbelasting inflatoire voordelen in het algemeen mede in de heffing werden betrokken.²¹⁴ Dat onder een bestedingsbelasting geen heffing plaatsvindt of zou plaatsvinden over inflatoire componenten, vormt nog steeds een belangrijk argument voor invoering van een bestedingsbelasting. Een ander in het huidige tijdsbestek aangedragen voordeel is dat belastingheffing over kapitaalinkomen in een internationale en liberale kapitaalmarkt steeds moeilijker wordt. Door de invoering van een bestedingsbelasting zou kapitaalinkomen uiteindelijk wel belast kunnen worden. Daarbij heeft men dan het oog op een vrijstelling voor kapitaalinkomen in de inkomstenbelasting, gecombineerd met de invoering van een bestedingsbelasting ten laste van aan de heffing van vennootschapsbelasting onderworpen lichamen. Door middel van een dergelijke bestedingsbelasting zouden inkomenscomponenten die onder een reguliere inkomstenbelasting niet of in mindere mate worden belast, toch belast kunnen worden.²¹⁵ Een nadeel van een bestedingsbelasting is dat deze gerelateerd aan het inkomen degressief is, doordat de bestedingen relatief afnemen indien het inkomen stijgt.²¹⁶ Zowel onder een inkomsten- als onder een bestedingsbelasting geldt overigens dat zich een progressienadeel kan voordoen. Bij een bestedingsbelasting is dit aan de orde indien duurzame consumptiegoederen worden aangeschaft die gedurende een reeks van jaren worden gebruikt en de aanschafwaarde in het jaar van verkrijging wordt belast en niet de waarde van het jaarlijkse gebruik in de grondslag van de daaropvolgende jaren wordt begrepen. Uiteraard speelt dit aspect slechts indien sprake is van een progressief tarief, al dan niet vormgegeven door middel van een Benthamse progressie.

Een bestedingsbelasting als zodanig bestaat voor zover bekend momenteel in geen enkel land. In het zeer beperkte aantal gevallen waarin een staat tot de invoering van een bestedingsbelasting is overgegaan, is deze na korte tijd afgeschaft en vervangen

213. Zie ook J.E. Meade (1978, p. 128).

214. N. Kaldor (1965, p. 42 e.v.).

215. Alan J. Auerbach (2006a).

216. Zie ook N. Kaldor (1965, p. 29). Getoetst aan de toenmalige Britse inkomstenbelasting, zou een bestedingsbelasting echter tot een betere aansluiting bij de draagkrachtgedachte leiden dan de inkomstenbelasting (t.a.p. p. 50). Een en ander is mede afhankelijk van de invulling van het inkomensbegrip, alsmede van de wijze waarop aan de tariefstructuur inhoud wordt gegeven. Overigens is het de vraag of de koppeling aan het inkomen een valide argument vormt, omdat een bestedingsbelasting juist wordt bepleit omdat het inkomen een onjuiste maatstaf zou zijn.

door een reguliere inkomstenbelasting.²¹⁷ Naarmate meer vermogensinkomsten zijn vrijgesteld onder een inkomstenbelasting of tegen een lager tarief worden belast, krijgt een inkomstenbelasting materieel meer kenmerken van een bestedingsbelasting. In Nederland heeft een bestedingsbelasting nimmer deel uitgemaakt van enig door de overheid geëntameerd onderzoek naar een herziening van de bestaande inkomstenbelasting. De commissie-Oort²¹⁸ geeft expliciet aan dat, gegeven de taakopdracht en de beschikbare tijd, een fundamentele herbezinning op de toentertijd bestaande inkomstenbelasting niet tot de mogelijkheden behoorde, doch wel onontbeerlijk is. In het rapport van de commissie-Stevens²¹⁹ wordt geen aandacht besteed aan een bestedingsbelasting, waarbij men zich overigens moet realiseren dat een analyse van een bestedingsbelasting niet binnen de opdrachtschrijving viel. In het rapport 'Belastingen in de 21^e eeuw: een verkenning'²²⁰ van het ministerie van Financiën komt een bestedingsbelasting evenmin aan de orde. Tijdens de daaropvolgende politieke discussie is een bestedingsbelasting overigens wel aan de orde gekomen.²²¹ Een serieus alternatief voor de toen bestaande inkomstenbelasting werd een bestedingsbelasting blijkbaar niet geacht te zijn, nu daar verder geen aandacht meer aan is besteed.²²²

Er bestaat een veelheid aan (theoretische) vormen van een bestedingsbelasting. Zij hebben alle als overeenkomst dat inkomen, ongeacht of dit arbeidsinkomen of kapitaalinkomen is, niet wordt belast op het moment waarop het opkomt, maar alleen indien het inkomen op enig moment wordt aangewend voor consumptieve bestedingen.²²³ In de literatuur, alsmede in de praktijk zijn ook combinaties van een bestedingsbelasting en een reguliere inkomstenbelasting ontwikkeld en worden deze toegepast. Een daarvan is de zogenoemde vlaktaks die is ontwikkeld door Hall en Rabushka.²²⁴ Daarbij worden ondernemingen belast met hun netto cash flow als heffingsgrondslag, terwijl individuen slechts worden belast voor hun arbeidsinkomen. Praktische voorbeelden zijn ook de Nederlandse inkomstenbelasting met een vrijstelling voor toegekende pensioenaanspraken. Consequentie is immers dat dit deel van het inkomen niet wordt belast bij ontvangst van het recht, doch op het uitkeringsmoment, dat veelal samenvalt met het moment waarop het inkomen wordt gebruikt voor consumptieve bestedingen. In de VS bestaat bijvoorbeeld een zogenoemde unlimited savings allowance (USA) tax, welke een progressieve tariefstruc-

217. Een bestedingsbelasting heeft aan het einde van de jaren vijftig van de vorige eeuw bestaan in India en Ceylon. Zij leverden beide budgettair weinig op. Over de redenen van afschaffing, blijkbaar kort na hun introductie, is in de literatuur helaas niets concreets te vinden. Ontleend aan Richard Goode (1976).

218. Commissie tot vereenvoudiging van de loonbelasting en inkomstenbelasting, Zicht op eenvoud, mei 1986.

219. Commissie voor de belastingherziening, *Graag of niet*, Den Haag: Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij 1991.

220. *Kamerstukken II 1997/98*, 25 810, nr. 2.

221. Verslag van een rondetafelgesprek, *Kamerstukken II 1997/98*, 25 810, nr. 3, p. 20 e.v..

222. Zie ook J.A.G. van der Geld (1992).

223. Zie daarvoor (onder meer) Charles E. McLure jr (1996).

224. Onder meer Robert E. Hall en Alvin Rabushka (1996).

tuur kent.²²⁵ Besparingen komen daarbij in mindering op het inkomen ter vaststelling van de grondslag, terwijl ontsparingen tot de grondslag worden gerekend.

2.7 **Inkomen als grondslag**

Bij een belasting die het inkomen als grondslag neemt, is de essentiële vraag uiteraard wat daarbij onder inkomen wordt verstaan. Het breedste inkomensbegrip is zonder twijfel het zogenoemde SHS-inkomensbegrip. Bij dat begrip worden alle vermogensmutaties tot het inkomen gerekend, ongeacht de oorzaak daarvan. Zowel feitelijk gerealiseerde inkomsten als ongerealiseerde voordelen worden tot het inkomen gerekend. Bovendien worden zowel de voordelen die opkomen uit door een individu verrichte economische activiteiten als voordelen die geen grondslag vinden in een activiteit, tot het inkomen gerekend. Schenkingen en erfenissen behoren ook tot het inkomen. Een belasting dat dit brede SHS-inkomensbegrip als grondslag hanteert, kan men duiden als een vermogensaanwasbelasting in brede zin. In de fiscaal-economische literatuur wordt dit inkomensbegrip als uitgangspunt gehanteerd, omdat dit inkomensbegrip de economische vooruitgang van het individu representeert.²²⁶ Belangrijk voordeel van dit brede inkomensbegrip is, c.q. zou zijn dat een brede grondslag bij een gegeven wenselijk geacht budgettaire opbrengst tot lagere nominale tarieven leidt dan wanneer sprake is van een smalle grondslag. Ook bestaat bij een dergelijke brede grondslag geen verschil in de wijze waarop verschillende soorten economisch inkomen in de belastingheffing worden betrokken. De verstorende werking van een inkomstenbelasting wordt derhalve met een brede grondslag en voornamelijk door de daaruit voortvloeiende lage tarieven vermindert.²²⁷

Een ander in de literatuur aangetroffen argument voor een dergelijk breed inkomensbegrip is dat vermogensmutaties zich in belangrijke mate voordoen bij de hogere inkomensgroepen. Ingeval deze niet zouden worden belast, zou een relatief groot deel van het inkomen bij die hogere inkomensgroepen buiten de heffing blijven. Bijvoorbeeld voor aandelen, waarbij vermogensaanwas zich in belangrijke mate kan voordoen, is voor de VS vastgesteld dat 90% van de hogere inkomensgroepen aandelen houdt, terwijl slechts 52% van de gehele bevolking aandelen bezit.²²⁸ Ook in Nederland bezitten personen uit de hogere inkomensgroepen relatief meer vermogensbestanddelen waarmee vermogensmutaties worden behaald.²²⁹ Indien de vermogensmutaties niet of slechts ten dele in de belastingheffing worden betrokken,

225. Zie meer uitgebreid Weidenbaum (1996).

226. Zie onder meer N. Kaldor (1965, p. 39).

227. Zie J.E. Meade (1978, p. 128). Dat laat evenwel onverlet dat de verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing blijft bestaan.

228. Alan J. Auerbach (2005).

229. Zie tabel 1.2 en 1.3.

wordt de effectiviteit van de inkomensherverdelende functie derhalve aangetast.²³⁰ Ook wordt de verticale gelijkheid geweld aangedaan. Herverdeling zou derhalve geëind worden met het wel in aanmerking nemen van vermogensmutaties.²³¹ Vrijstellingen voor bepaalde vermogensmutaties of voor andere soorten inkomen zouden, afhankelijk van de verdeling van het inkomen dat wordt vrijgesteld over verschillende inkomensgroepen, eveneens afbreuk kunnen doen aan het herverdelings-effect. Afschaffing van vrijstellingen kan dan ook dienstig zijn aan het verbeteren van de herverdelingsfunctie.²³² Vrijstellingen kunnen, afhankelijk van de vormgeving en het inkomen dat zij betreffen, evenwel ook de beoogde herverdeling versterken. Dit zou bijvoorbeeld aan de orde zijn indien het arbeidsinkomen voor lage inkomensgroepen (deels) wordt vrijgesteld.

Het brede SHS-inkomensbegrip zoals dat in de (economische) literatuur wordt gehanteerd, wordt in het algemeen niet daadwerkelijk toegepast.²³³ Zo behoren giften en erfenissen in het algemeen niet tot het heffingsobject van gehanteerde stelsels van inkomstenbelasting. Ook worden soms voordelen die geen permanente inkomensstroom vormen, geheel of gedeeltelijk buiten de heffingsgrondslag gehouden. Een andere inbreuk is het al dan niet tijdelijk vrijstellen van bepaalde inkomsten of het beperken van de heffing tot een nader omschreven beperkte groep belastingplichtigen.²³⁴ Bovendien wordt in de meeste, zo niet alle landen, ten principale uitgegaan van het zogenoemde realisatiebeginsel, op grond waarvan inkomen niet in aanmerking wordt genomen op het moment waarop het zich in economische zin voordoet, doch pas bij daadwerkelijke realisatie. Een belasting die dit realisatiebeginsel in acht neemt alvorens vermogensmutaties in aanmerking te nemen, vormt een vermogenswinstbelasting. Tussen een vermogensaanwasbelasting en een vermogenswinstbelasting bestaat derhalve in kwantitatief opzicht geen verschil, doch slechts het moment waarop een bepaald inkomen in aanmerking wordt genomen, verschilt.²³⁵

230. Zie voor een overzicht met deze conclusie voor de VS Joseph A. Pechman (1990). Daaruit blijkt zelfs dat de belastingdruk voor de hoogste inkomens in de loop van een aantal jaren is gedaald, terwijl die voor de 90% van de huishoudens, te beginnen bij die met de laagste inkomens, gelijk is gebleven. Uiteraard is deze laatste vaststelling niet representatief voor Nederland, omdat de vaststelling samenhangt met de vormgeving van het belastingstelsel in de VS in de onderzochte jaren. Overigens leidde een wijziging in de inkomstenbelasting ingaande 1986 tot een minder scheef beeld, omdat sindsdien vermogenswinsten niet meer gedeeltelijk werden vrijgesteld en bovendien vrijstellingen aan de onderkant van het inkomensgebouw zijn verlaagd. Ook is toentertijd een voor de inkomensverdeling na belasting relevante wijziging in de structuur van de sociale zekerheid doorgevoerd. Naar het oordeel van Pechman was de progressiviteit in het belastingstelsel voornamelijk toe te rekenen aan de uitgaven voor de sociale zekerheid, terwijl de inkomstenbelasting sec eigenlijk een proportionele drukverdeling kende. De mede aan de cijfers ten grondslag liggende daling van de toptarieven in de inkomstenbelasting is evenwel een trend die in vrijwel alle OESO-lidstaten is te constateren over de laatste decennia.

231. Zie ook Richard Goode (1978, p. 187 e.v.).

232. Zie bijvoorbeeld Jane G. Gravelle (1992).

233. Zie voor een uitvoerig overzicht cVVB (1931).

234. In dit laatste verband wijs ik op de door L.G.M. Stevens (1989) voorgestelde supertax.

235. Dit geldt overigens alleen dan wanneer verliezen onder beide systemen onbeperkt achter- en voorwaarts kunnen worden gecompenseerd met positieve inkomsten.

Een vermogenswinstbelasting kan zowel integraal als partieel worden toegepast. Voorbeelden daarvan zijn de bepaling van winst uit onderneming in de meeste landen, alsmede de wijze waarop het inkomen uit aanmerkelijk belang in Nederland wordt bepaald. Door genoemde inbreuken op het SHS-inkomensbegrip wijkt het fiscale inkomen in het algemeen af van het economische inkomensbegrip. In Nederland was dat onder de Wet IB 1964 het geval, omdat bijvoorbeeld vermogensmutaties niet tot het inkomen uit vermogen werden gerekend. Werden onder de Wet IB 1964 slechts de vruchten op vermogensbestanddelen tot het inkomen gerekend en vermogenswinsten niet, onder de werking van de Wet IB 2001 wordt evenmin het economische inkomen tot de heffingsgrondslag gerekend. Daarentegen wordt uitgegaan van een forfaitair rendement.²³⁶ Overigens werd onder de Wet IB 1964, net als onder de Wet IB 2001, het economisch inkomen uit aanmerkelijkbelangaandelen wel in de belastingheffing betrokken.

Het analytische inkomensbegrip wordt in de literatuur ook genoemd.²³⁷ Het analytisch inkomensbegrip is naar mijn oordeel geen inkomensbegrip, doch duidt op het toepassen van verschillende regimes die een afzonderlijke belastingdruk opleveren voor verschillende soorten inkomsten. Van een inkomensbegrip als zodanig is geen sprake. In de literatuur wordt, waar het het inkomensbegrip betreft, nog een variant onderscheiden, die bekend staat als subjectivering.²³⁸ Dit is evenwel geen van de voorgaande grondslagen afwijkende grondslag. Subjectivering duidt op een herziening van een beperkte grondslag tot een ruimere grondslag die meer in overeenstemming is met het SHS-inkomensbegrip. Een forfaitair inkomensbegrip zou men eventueel wel als een afzonderlijk inkomensbegrip kunnen duiden, omdat een verondersteld rendement in aanmerking wordt genomen. Uiteraard zal dit veronderstelde rendement een deel van het brede SHS-inkomensbegrip omvatten. Vanuit economisch perspectief zijn aan een dergelijke systematiek verschillende bijzondere aspecten verbonden. Om die reden zal ik een forfaitair inkomensbegrip hierna ook aan de orde stellen. Navolgend komen derhalve het SHS-inkomensbegrip, het bronnenstelsel en de forfaitaire rendementsheffing aan de orde, teneinde tussen deze verschillende inkomensbegrippen een keuze te maken.

2.7.1 SHS-inkomensbegrip

Het SHS-inkomensbegrip is een subjectief inkomensbegrip, op grond waarvan de totale vermogensvoortgang van een individu gedurende een bepaalde periode als inkomen wordt aangemerkt, ongeacht de wijze waarop het voordeel wordt verkregen en ongeacht de wijze waarop dat voordeel wordt aangewend.²³⁹ De vermogensvermeerdering gedurende die periode, gecorrigeerd met het saldo van onttrekkingen

236. Zie voor een overzicht van een soortgelijke ontwikkeling in de VS: Patric H. Hendershott en Joe Peek (1985).

237. L.G.M. Stevens (1980, hoofdstuk 9).

238. Zie bijvoorbeeld Commissie voor de belastingherziening (1991).

239. J.E. Meade (1978, p. 128) duidt het SHS-inkomensbegrip als definitie A, welk inkomen wordt gedefinieerd als de som van de bestedingen, verhoogd met de mutatie in het vermogen van de belastingplichtige. Zie ook Royal Commission on Taxation (1966, p. 5).

(bestedingen en giften), vormt het inkomen. Door toepassing van het SHS-inkomensbegrip wordt horizontale gelijkheid bewerkstelligd. Ongeacht de aard van de verbetering in hun bestedingsmogelijkheden, worden belastingplichtigen gelijk behandeld. Alle typen inkomen worden immers ongeacht hun oorsprong en hun aard op dezelfde manier in de heffing betrokken. Toepassing van het SHS-inkomensbegrip betekent ook dat de transformatie van inkomenssoorten in andere inkomenssoorten geen effect meer heeft. Dit voordeel geldt echter alleen indien geen verschil bestaat in de wijze waarop de te onderscheiden inkomenssoorten effectief worden belast. Indien bijvoorbeeld verschil zou bestaan in tariefstelling, zou een transformatieproces derhalve nog steeds zinvol zijn, ook indien de grondslag van verschillende inkomenssoorten zou worden bepaald op basis van het SHS-inkomensbegrip.

Vermogensvermeerderingen die niet opkomen uit enige economische activiteit, zoals het geval is bij winsten uit kansspelen of door ontvangen giften en erfenissen, behoren, evenals reguliere vermogenswinsten op bijvoorbeeld onroerende zaken en effecten, tot dit inkomen.²⁴⁰ Vermogensmutaties worden onder het SHS-inkomensbegrip derhalve evenals andere inkomsten integraal in de heffingsgrondslag betrokken. De winsten van vennootschappen worden toegerekend aan de achterliggende aandeelhouders en bij hen in de heffing betrokken.²⁴¹ Inkomsten in natura moeten voor hun werkelijke waarde in aanmerking worden genomen. Het ruime inkomensbegrip impliceert dat ook voordelen die opkomen uit hoofde van ten behoeve van zichzelf verrichte prestaties, zoals het vervaardigen van goederen of diensten ten eigen nutte, tot het inkomen worden gerekend. Door het ruime inkomensbegrip worden alle vermogensmutaties, ongeacht hun oorzaak, in principe tot het inkomen gerekend. Waardemutaties voortvloeiende uit geldontwaarding of mutaties in de rentestand vormen, afhankelijk van het gekozen tijdvak, ook onderdeel van het inkomen. Een daling van de rentestand bijvoorbeeld zal veelal tot gevolg hebben dat obligaties in waarde stijgen, terwijl zij vervolgens bij verder gelijkblijvende rentestand in waarde zullen dalen naarmate de aflossingsdatum dichterbij komt. Afhankelijk van het gekozen heffingstijdvak zal ten aanzien van dergelijke vermogensbestanddelen al dan niet een vermogensvermeerdering worden geconstateerd. Indien niet wordt uitgegaan van de opgekomen waardemutatie, doch slechts van de feitelijk gerealiseerde waardemutatie, doet voornoemd probleem zich in mindere mate voor.

Toepassing van het SHS-inkomensbegrip in brede zin kent een aantal nadelen. Zo wordt ook de basispremie belast en dit leidt tot een verstoring doordat de intertemporele consumptiebeslissing wordt beïnvloed. De vaststelling van de jaarlijks in aanmerking te nemen vermogensmutaties kan, afhankelijk van het vermogensbestanddeel, tot een waarderingsprobleem aanleiding geven. Ook kan het een nadeel zijn dat de in aanmerking genomen waarde en daarmee het daarvan afgeleide inkomen naderhand niet daadwerkelijk wordt gerealiseerd, ten gevolge van nadien opgetreden waardedalingen. Het SHS-inkomensbegrip leidt ook tot een liquiditeitsnadeel, om-

240. Zie J.E. Meade (1978, p. 40 e.v.) voor de theoretische mogelijkheden, alsmede hoofdstuk 3 voor een nadere uitwerking. Zie ook Howell H. Zee (2005).

241. Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996, p. 24).

dat nog niet gerealiseerde inkomsten worden belast. Onder een vermogenswinstbelasting daarentegen wordt alleen het feitelijk gerealiseerde inkomen belast en doet een dergelijk liquiditeitsnadeel zich derhalve niet voor. Evenmin doet zich onder een vermogenswinstbelasting de mogelijkheid voor dat het uiteindelijk voor de belastingheffing in aanmerking genomen inkomen afwijkt van het in economische zin behaalde voordeel. Bij het brede SHS-inkomensbegrip dat ook ongerealiseerde vermogensmutaties in de heffing betreft, zou dat, afhankelijk van de verliesverrekeningsmogelijkheden, wel mogelijk zijn. Tussen een vermogensaanwasbelasting en een vermogenswinstbelasting bestaat ook verschil tussen het inkomensverloop in de tijd, en indien sprake is van beperkingen in de verliesverrekeningsmogelijkheden, ook in de omvang van het inkomen. Ten opzichte van een vermogensaanwasbelasting kent een vermogenswinstbelasting als nadeel dat sprake is van een lock-in effect. Bij realisatie van een latente vermogensaanwas treedt belastingheffing op en belastingplichtigen zouden om die reden realisatie uitstellen. Daardoor wordt het vermogen niet altijd op de economisch meest efficiënte manier aangewend. Een vermogensaanwasbelasting kent geen lock-in effect, omdat de belastingheffing niet afhankelijk is van een vervreemdingsmoment.²⁴² Consequentie van een lock-in effect is dat kapitaal niet, of in ieder geval pas later beschikbaar komt voor de kapitaalmarkt. De keuze tussen enerzijds een vermogensaanwasbelasting en anderzijds een vermogenswinstbelasting is dan ook een problematiek die uitvoerig aandacht behoeft indien een keuze wordt gemaakt voor een van deze heffingssystemen.

2.7.2 Bronnenstelsel

Het bronnenstelsel houdt in dat al datgene dat een permanente inkomensstroom oplevert, als bron van inkomen wordt aangemerkt.²⁴³ De wijze waarop het inkomen dat uit een dergelijke bron opkomt, wordt bepaald, staat los van de kwalificatie als bron.²⁴⁴ Men zou derhalve per bron van inkomen in theorie een ander inkomensbegrip kunnen hanteren. Zo kan men bij bepaalde vermogensbestanddelen het inkomen vaststellen op basis van het SHS-inkomensbegrip en bij andere vermogensbestanddelen een ander inkomensbegrip hanteren. Veelal wordt dit onderscheid tussen de bron en de inkomsten daaruit niet gemaakt en wordt met de duiding bronnenstelsel tevens een inkomensbegrip bedoeld. Dit inkomensbegrip is nauw verbonden met, c.q. vloeit voort uit de aan een bron gestelde eis dat deze met een bepaalde periodiciteit inkomsten zou moeten genereren. Deze eis brengt met zich dat de bron als zodanig, en daarmee het inkomensgenererend vermogen daarvan, niet aangetast mag worden. Vervreemding van de bron en de compensatie daarvoor vormt dan geen inkomen. Waardevermeerderingen van de bron worden om die reden ge-

242. H.J. Hofstra en L.G.M. Stevens (1998, p. 45) stellen dat het inkomensverloop onder een vermogensaanwasbelasting zodanig grillig is dat een dergelijke heffing voor het overheidsbeleid, noch voor de belastingheffing zinvol zou kunnen zijn. Of een vermogensaanwasbelasting daadwerkelijk een grilliger verloop kent dan een vermogenswinstbelasting, wordt door hen overigens niet nader onderbouwd.

243. Het bronnenstelsel heeft enige gelijkenis met de zogenoemde periodiciteitstheorie. Vergelijk H.J. Hofstra en L.G.M. Stevens (1998, p. 41).

244. Zie ook Royal Commission on Taxation (1966a, p. 70).

acht geen inkomen te vormen, net zomin als vergoedingen voor het (gedeeltelijk) tenietgaan of overdragen van een bron als inkomen worden aangemerkt. Waardemutaties van de bron behoren derhalve niet tot het inkomen. Op dit punt wijkt dit inkomensbegrip af van het SHS-inkomensbegrip. Belangrijk nadeel van dit bronnenstelsel is dat vermogensbestanddelen niet op dezelfde manier in de belastingheffing worden betrokken. Vermogensbestanddelen die alleen waardemutaties opleveren, doch economisch gelijk zijn aan vermogensbestanddelen die wel periodieke inkomsten opleveren, worden afwijkend behandeld. De noodzakelijke neutraliteit tussen beleggingsvormen wordt geschonden en arbitrageprocessen zijn het gevolg. Het bronnenstelsel dient om die reden te worden verworpen.

Men kan overwegen om het inkomensbegrip dat in het algemeen aan de bronnen-theorie wordt toegeschreven, te vervangen door het SHS-inkomensbegrip. De vraag of een bron van inkomen aanwezig is, is dan van kwalitatieve aard en geldt als criterium om te beoordelen of voordelen uit een vermogensbestanddeel al dan niet tot het inkomen moeten worden gerekend. Indien deze voordelen niet opkomen uit een bron, is geen sprake van in aanmerking te nemen inkomen en indien wel sprake is van een bron, zou dat wel het geval zijn. Indien men voor deze benadering kiest, is sprake van een inperking van het brede SHS-inkomensbegrip, omdat daarin geen beperkingen worden gesteld aan de aard van het inkomen of het vermogensbestanddeel waaruit dat opkomt.²⁴⁵ Consequentie van een kwalitatief broncriterium zou bijvoorbeeld zijn, dat ontvangen giften en schenkingen niet kwalificeren als inkomen. Ook toevallige inkomsten uit een hobby blijven dan onbelast.

Belangrijk voordeel van het hanteren van een kwalitatieve bronvraag is dat daarmee een onderscheid kan worden gemaakt tussen inkomensverwervende activiteiten en inkomensbestedingen. Op basis van het brede SHS-inkomensbegrip zouden waardedalingen op duurzame consumptiegoederen ten laste van het inkomen komen. Zowel Schanz als Haig achten dit niet wenselijk. Schanz rekent voordelen uit gebruiks-goederen niet tot het inkomen, tenzij het goederen betreft die men aan derden ter beschikking zou kunnen stellen.²⁴⁶ Haig is ook van oordeel dat consumptieve uitgaven niet in mindering komen op het inkomen. Door de kwalitatieve bronvraag te hanteren als beoordelingscriterium of sprake is van inkomensverwerving of van inkomensbesteding, wordt dit voorkomen. Ik ben een voorstander van het hanteren van een kwalitatief bronbegrip: voor- en nadelen die niet in het economische verkeer opkomen uit hoofde van activiteiten die op verwerving van voordelen zijn gericht, doch in de consumptieve sfeer liggen, zouden niet tot het inkomen moeten worden gerekend. Consequentie van die keuze is onder meer dat uitgaven voor bijvoorbeeld hobby's niet aftrekbaar zijn, doch dat ook de opbrengsten van gebruiks-goederen buiten het inkomensbegrip vallen. De opbrengst van investerings- of beleggingsgoederen, zoals de eigen woning, behoort wel tot het inkomensbegrip.

245. Zie bijvoorbeeld ook L.G.M. Stevens (1980) en nader hoofdstuk 3.

246. Georg Schanz (1896), zie ook nader hoofdstuk 3.

2.7.3 Forfaitaire heffing

Onder een forfaitaire heffing wordt geheel of gedeeltelijk geabstraheerd van de werkelijk genoten of gerealiseerde voordelen, doch wordt in plaats daarvan een verondersteld inkomen in aanmerking genomen. Deze systematiek kan zich beperken tot een of meer specifieke vermogensbestanddelen, doch uiteraard ook betrekking hebben op een omvangrijke groep vermogensbestanddelen. Het veronderstelde forfaitair rendement wordt berekend over een grondslag die bijvoorbeeld kan bestaan uit de gemiddelde waarde van het vermogensbestanddeel gedurende het belastingtijdvak, of uit de waarde op een specifieke peildatum. Het forfaitaire rendement wordt geacht het brutorendement te representeren, doch kan ook het nettorendement, derhalve na aftrek van de in aanmerking te nemen kosten, representeren. In het huidige Nederlandse stelsel komen beide voor. Zo wordt ten aanzien van de zogenoemde eigen woning die als hoofdverblijf dient een forfaitair voordeel in aanmerking genomen, dat naast het brutorendement tevens allerlei onderhoudskosten weerspiegelt. De op die eigen woning betrekking hebbende financieringskosten zijn daarnaast aftrekbaar. Ten aanzien van vrijwel alle andere vermogensbestanddelen wordt eveneens een forfaitair rendement in aanmerking genomen, waarbij dit rendement echter wordt geacht het nettorendement te representeren. Een brede forfaitaire heffing zoals die in Nederland bestaat, kennen we voor zover valt na te gaan niet elders in de wereld.²⁴⁷ Ik behandel deze Nederlandse forfaitaire rendementsheffing hierna. Tenzij anders wordt vermeld, geldt het hierna gestelde evenwel in zijn algemeenheid voor een forfaitaire heffing.

Onder de forfaitaire vermogensrendementsheffing worden alle daaronder begrepen vermogensbestanddelen op dezelfde manier in de heffing betrokken, namelijk voor een verondersteld rendement.^{248, 249} Of, en zo ja, tot welk bedrag sprake is van werkelijke inkomsten, is niet van belang. Omdat dit forfaitaire inkomen naar een proportioneel tarief wordt belast, zou neutraliteit ontstaan in de hoogte van het tarief en zou tariefarbitrage niet meer mogelijk zijn.^{250, 251} Ook zou meer recht worden gedaan aan het draagkrachtbeginsel,²⁵² omdat het onderscheid tussen de belaste inkomensfeer en de onbelaste vermogensfeer is verdwenen.

247. Alvin C. Warren (1993) heeft een dergelijke heffing ook ooit voorgesteld.

248. Door een vrijstelling aan de voet is sprake van een Benthamse progressie.

249. Indien sprake is van een progressieve tariefstructuur kan de effectieve belastingdruk bij schommelende inkomens en schommelende bestedingen in de tijd toch verschillen. Bij een proportionele tariefstructuur is wel sprake van deze gelijkheid.

250. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 19.

251. Dit is, zoals in dit onderzoek nog nader aan de orde zal komen, geen juiste weergave van de feiten. Weliswaar wordt het forfaitair vastgestelde rendement geacht zowel waardeinstijgingen als reguliere vruchten te representeren, en worden deze derhalve beide geacht belast te worden naar een gelijk proportioneel tarief van 30%, in economische termen is geen sprake van neutraliteit. Dit vloeit voort uit het feit dat de risicopremie niet wordt belast. Beleggingen met een hogere (verwachte) risicopremie worden daardoor effectief lager belast dan beleggingen met een lage (verwachte) risicopremie of beleggingen zonder risicopremie. Er bestaat derhalve geen neutraliteit tussen risicovolle en risicoloze beleggingen.

252. *Kamerstukken II 1998/99*, 26 727, nr. 3, p. 6.

Het in aanmerking te nemen rendement is een vast percentage dat niet afhankelijk is van de aard van het vermogensbestanddeel. Ten aanzien van de thans in Nederland geheven forfaitaire vermogensrendementsheffing wordt slechts het risicovrije rendement in de heffing betrokken en de risicopremie en de economic rent juist niet. Omdat ten opzichte van het voorheen geldende objectieve bronnenstelsel winstinhouding en winstuitkering niet tot een andere fiscale behandeling leiden, zou onder een forfaitaire heffing winstuitkering aantrekkelijker zijn dan onder het toenmalige bronnenstelsel. Dientengevolge zou meer geld beschikbaar komen voor jonge dynamische bedrijven, zulks vanuit de wetmatigheid dat winstinhouding nadelig is voor jonge innovatieve ondernemingen.²⁵³ Eventueel kan in het veronderstelde rendement ook een differentiatie worden aangebracht, door bijvoorbeeld rekening te houden met de aan- of afwezigheid van een risicopremie.²⁵⁴ Voor aandelen in een venture fund zou men dan een hoger rendement kunnen veronderstellen dan voor staatsobligaties. Uiteraard zou een dergelijke rendementsdifferentiatie tot afbakeningsproblemen leiden. Overigens heeft men daarvan afgezien.

Door uit te gaan van een gelijk rendement ongeacht de aard van het vermogensbestanddeel bestaat in Nederland geen neutraliteit. Vermogensbestanddelen met een relatief hoog verwacht rendement worden effectief lager belast dan vermogensbestanddelen met een relatief laag verwacht rendement, als althans wordt afgezien van een voor een ieder geldende basisvrijstelling. Evenmin wordt onderscheid gemaakt naar de aard van het door vermogensbestanddelen te genereren inkomen. Vermogensbestanddelen die slechts vermogenswinsten genereren, worden gelijk behandeld aan vermogensbestanddelen die periodieke inkomsten opleveren. De gemiddelde belastingdruk tussen deze verschillende vermogensbestanddelen verschilt derhalve. Vermogensbestanddelen met een hoger risico en bijbehorend hoger verwacht rendement worden daardoor lager belast dan vermogensbestanddelen met een laag risico en bijbehorend lager verwacht rendement. Omdat van risicoparticipatie door de overheid geen sprake is, bestaat in theorie de mogelijkheid dat een verschuiving optreedt naar minder risicovolle beleggingen. Of daarvan daadwerkelijk sprake is, valt vooralsnog niet te beoordelen.

Onder de forfaitaire vermogensrendementsheffing worden vreemdvermogenstitels gunstiger behandeld dan eigenvermogenstitels. Beide worden immers op dezelfde manier in de heffing betrokken, terwijl op het niveau van de individuele aandeelhouder geen compensatie wordt gegeven voor het nadeel dat voortvloeit uit het klassieke stelsel.²⁵⁵ De benadeling van eigen vermogen ten opzichte van vreemd vermogen leidt tot een concurrentieel nadeel voor ondernemingen die moeilijk vreemd vermogen kunnen aantrekken. Ook ondernemingen die een beroep moeten doen op externe financiering omdat zij onvoldoende cashflow genereren, worden benadeeld. Door

253. Centraal Planbureau, Werkdocument nr. 104, *Fiscale behandeling van vermogen in kabinetsnota Belastingstelsel 21^e eeuw*, Den Haag, mei 1998. Zie ook Bert Brys (2005).

254. Zie ook P.A. de Hoog (2006).

255. Onder de Wet IB 1964 hadden aandeelhouders/natuurlijke personen een gedeeltelijke verlichting van de dubbele druk omdat koersresultaten op aandelen waren vrijgesteld.

de invoering van een forfaitaire rendementsheffing blijft derhalve voor jonge ondernemingen een nadeel bestaan.²⁵⁶ Overigens zou dit nadeel door een verrekeningsstelsel geheel of gedeeltelijk worden gecompenseerd, omdat alsdan eigen en vreemd vermogen uiteindelijk gelijk(er) worden behandeld, een en ander afhankelijk van het aan aandeelhouders toe te kennen imputatiekrediet.

Een forfaitaire vermogensrendementsheffing, zeker een zoals Nederland die hanteert, moet naar mijn oordeel worden verworpen. Wellicht de belangrijkste reden daarvoor is dat geen neutraliteit bestaat tussen verschillende beleggingsvormen en bovendien de horizontale gelijkheid, beoordeeld naar het behaalde jaarinkomen, geweld wordt aangedaan. Ook bestaat het risico dat de verticale gelijkheid wordt geschonden. Risicodragend vermogen wordt minder zwaar belast dan risicoloos vermogen. Dit gebrek aan neutraliteit in de fiscale behandeling roept weer gedragsreacties op. Ook leidt de forfaitaire rendementsheffing tot een bevoordeling van schuldfinanciering.²⁵⁷ In de economische literatuur valt geen ondersteuning voor de forfaitaire vermogensrendementsheffing te vinden. Zeker niet omdat op grond van economische criteria belastingheffing over de risicopremie aanvaardbaar is, terwijl de forfaitaire rendementsheffing, zoals die althans in Nederland is vormgegeven, slechts de basispremie in de heffing betreft. Indien in plaats van de basispremie een risicopremie in de heffing zou worden betrokken, zou geen sprake zijn van een verstoring. Een dergelijk systeem is echter nog steeds strijdig met de neutraliteit tussen beleggingsvormen en de horizontale gelijkheid. Ook zou de uitvoerbaarheid ingewikkeld zijn, in verband met de noodzaak voor iedere beleggingsvorm de relevante risicopremie vast te stellen. Een groepsgewijze vaststelling voor verschillende soorten vermogensbestanddelen leidt tot gebrek aan neutraliteit tussen vermogensbestanddelen, arbitrageprocessen en een inbreuk op de horizontale gelijkheid.

2.7.4 Internationale aspecten van behandelde inkomensbegrippen

Een land is vrij in de keuze en inrichting van zijn belastingstelsel. Dat laat onverlet dat een nationaal belastingstelsel ook grensoverschrijdende aspecten kent. Een daarvan is de dubbele belastingheffing die kan optreden indien personen door meer dan één land worden belast ter zake van dezelfde inkomsten. Deze dubbele belastingheffing kan worden voorkomen door middel van het sluiten van belastingverdragen, welke in het algemeen worden gebaseerd op het zogenoemde OESO-modelverdrag.²⁵⁸ Kern van dat model en van, voor zover bekend, alle gesloten belastingverdragen, is dat deze slechts toepassing vinden ten aanzien van nader omschreven belastingen naar het inkomen. Het is de vraag of de hiervoor behandelde systemen als een belasting in de zin van het OESO-modelverdrag en daarop gebaseerde verdragen worden aangemerkt. Voor wat betreft het SHS-inkomensbegrip (zowel indien wordt gekozen voor een vermogensaanwasbelasting (VAB) als voor een vermogens-

256. Bert Brys (2005).

257. Bert Brys (2005).

258. Zie voor een nadere behandeling daaromtrent hoofdstuk 6.

winstbelasting (VWB) en het bronnenstelsel volgt uit het commentaar bij art. 2 OESO dat dit belastingen zijn als bedoeld in het modelverdrag.

Ten aanzien van een forfaitaire vermogensrendementsheffing is dit niet zonneklaar. Tijdens de parlementaire behandeling van de Wet IB 2001 is vermeld dat de vermogensrendementsheffing wel kwalificeert.²⁵⁹ Omdat de forfaitaire vermogensrendementsheffing in economische zin evenwel kenmerken bezit van een belasting die naar het vermogen wordt geheven en bovendien de waarde van het vermogen als maatstaf heeft, kan men daar echter aan twijfelen.²⁶⁰ In het commentaar bij art. 2 van het OESO-modelverdrag is aangegeven dat gekozen is voor een brede definitie van het begrip belasting naar het inkomen en het vermogen, alsmede van de heffende instantie. Het commentaar bij art. 2 OESO vermeldt tevens dat belastingen die worden geheven naar slechts een deel van het inkomen, alsmede heffingen naar vermogenswinsten als een dergelijke belasting kwalificeren. Of een forfaitaire heffing kwalificeert als deze kenmerken heeft van een vermogensbelasting, blijft evenwel onduidelijk. Overigens zal de staat die een forfaitaire heffing hanteert, bij haar verdragstoepassing wel verdragbescherming bieden. Het is evenwel de vraag of de woonstaat van een belastingplichtige verdragbescherming biedt indien een bronstaat belasting heft op grond van een forfaitaire heffing. Momenteel is overigens, voor zover valt na te gaan, niet gebleken van daadwerkelijke problemen van deze aard waar het het Nederlandse systeem betreft.

Behoudens wellicht een forfaitaire rendementsheffing staan de besproken heffingsgrondslagen niet in de weg aan de toepasselijkheid van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, aangezien deze heffingsgrondslagen allemaal kwalificeren als een belasting die naar het inkomen wordt geheven. Uiteraard bestaat de mogelijkheid dat bij de concrete toepassing ten aanzien van bepaalde inkomensbestanddelen een heffingsgrondslag tot bijzondere, nader te onderzoeken aspecten leidt. Die nadere aspecten blijven bij de keuze voor een bepaalde heffingsgrondslag evenwel achterwege en komen voor zover noodzakelijk in hoofdstuk 5 aan de orde.

2.7.5 Conclusie

Door mij is het draagkrachtbeginsel – en in het bijzonder horizontale gelijkheid – als primair criterium aangemerkt bij de keuze voor een bepaald stelsel van belastingheffing over het inkomen. Ook dient het te hanteren belastingstelsel neutraliteit tussen beleggingsvormen te bewerkstelligen.²⁶¹ Stelsels van inkomstenbelasting die bepaalde inkomsten niet of slechts gedeeltelijk in aanmerking nemen, voldoen niet aan het draagkrachtbeginsel en dienen om die reden te worden verworpen. De forfaitaire vermogensrendementsheffing, alsook het bronnenstelsel voldoen derhalve niet aan de toets aan het draagkrachtbeginsel en de vereiste neutraliteit. Zo worden bepaalde kapitaalinkomsten niet tot de grondslag gerekend, terwijl al het kapitaal-

259. *Kamerstukken II* 1998/99, 26727, nr. 3, p. 40-41.

260. Zie M.J. Feskens en F.A. Engelen (1999).

261. Vergelijk ook H.J. Hofstra (1967).

komen in aanmerking genomen zou moeten worden om zowel aan de eis van horizontale gelijkheid als aan de eis van neutraliteit te voldoen.²⁶² Een stelsel dat het SHS-inkomensbegrip hanteert, voldoet wel aan de eis dat het draagkrachtbeginsel recht moet worden gedaan, alsmede dat neutraliteit bestaat tussen verschillende soorten kapitaalinkomen en tussen verschillende soorten vermogensbestanddelen. Uiteraard geldt evenwel ook voor een stelsel dat het SHS-inkomensbegrip hanteert, dat de intertemporele consumptiebeslissing wordt verstoord, althans voor zover de basispremie wordt belast.²⁶³ Gegeven deze overwegingen geef ik daar waar het belastingen naar het inkomen betreft, de voorkeur aan vaststelling van de relevante heffingsgrondslag op basis van het SHS-inkomensbegrip.

2.8 Bestedingen als grondslag

2.8.1 Algemeen

Een bestedingsbelasting leidt niet tot een verstoring in het intertemporele consumptiepatroon, omdat de basispremie, beoordeeld op basis van de netto contante waarde van de verschuldigde belasting, niet wordt belast. Derhalve is geen sprake van een verstoring.²⁶⁴ Omdat gespaard inkomen onder een bestedingsbelasting eerst wordt belast op het moment waarop het voor consumptieve bestedingen wordt aangewend, bestaat de mogelijkheid gedurende langere tijd inkomsten te laten accumuleren zonder dat sprake is geweest van enige heffing. Een deel van het gegenereerde inkomen, namelijk voor zover dat niet wordt aangewend voor consumptieve bestedingen, wordt uiteindelijk niet belast. Een bestedingsbelasting kan derhalve aanzienlijke onbelaste vermogens doen ontstaan. Het feit dat gespaarde inkomsten niet worden belast, wordt aangemerkt als een schending van de horizontale gelijkheid, althans als men het inkomen op jaarbasis als maatstaf daarvoor neemt. Personen met een in economische termen gelijk inkomen worden anders belast, afhankelijk van hun bestedingspatroon.^{265, 266} Beoordeeld op basis van het inkomen is de persoon die een deel van zijn inkomen spaart in het jaar waarin het inkomen wordt verdiend, onder een bestedingsbelasting minder belasting verschuldigd dan de persoon die alles consumeert. Indien evenwel het jaar waarin de besparingen worden geconsumeerd in de beschouwing wordt betrokken, is de persoon die heeft gespaard in dat jaar wel belasting verschuldigd, doch de persoon die alles eerder geconsumeerd niet. De stelling als zou een bestedingsbelasting strijdig zijn met de horizontale gelijkheid geldt derhalve indien de beoordeling jaar voor jaar plaatsvindt. Indien evenwel wordt uitgegaan van de netto contante waarde aan het begin van het totale tijdvak waarin wordt gespaard en vervolgens wordt geconsumeerd, worden beide personen voor hetzelfde bedrag in de belastingheffing betrokken. Bij een gelijke le-

262. Zie ook H.J. Hofstra (1967).

263. Vergelijk ook H.J. Hofstra (1967).

264. Vergelijk B. Douglas Bernheim (2002).

265. L.G.M. Stevens, (1980, p. 164 en 1989).

266. In de economische literatuur vormt evenwel niet zozeer het inkomen de maatstaf ter beoordeling van een eventueel bestaande ongelijkheid, doch wordt de consumptie als maatstaf genomen (vergelijk Martin Feldstein (1976)).

vensduur zijn twee personen met een gelijk economisch inkomen, doch een afwijkend bestedingspatroon, immers evenveel belasting verschuldigd.²⁶⁷ Beoordeeld op basis van de netto contante waarde is derhalve wel sprake van gelijkheid tussen belastingplichtigen met een gelijk inkomen (life time income).²⁶⁸ Deze gelijkheid gaat evenwel slechts dan op indien de besparingen uiteindelijk daadwerkelijk worden geconsumeerd. Indien de besparingen niet worden aangewend voor consumptieve bestedingen, zou degene die zijn besparingen geheel of gedeeltelijk niet consumeert, uitgedrukt in een percentage van de netto contante waarde van het inkomen, minder belasting betalen dan degene die wel alles consumeert. Een bestedingsbelasting is derhalve wel strijdig met de horizontale gelijkheid indien uiteindelijk een deel van de besparingen niet zou worden geconsumeerd. De gelijkheid kan dan worden gerealiseerd door in die situaties een fictieve besteding aan te nemen tot het bedrag van de geaccumuleerde besparingen. Kaldor noemt in dit kader een successierechtheffing als een mogelijkheid om deze gelijkheid te realiseren. Voordeel daarvan zou zijn dat erfrechtelijke verkrijgingen in economische zin minder belangrijk zijn dan de mogelijkheid om uit het gespaarde inkomen te investeren. Investeren uit gespaard vermogen zouden in economische zin zijn te prefereren boven investeringen uit geërfd vermogen, zulks vanwege de veronderstelling dat de erfgenaam voor minder rendabele investeringen zou kiezen. Aan de erfgenaam hoeft in dat opzicht geen privilege te worden gegeven door het buiten de heffing laten van de desbetreffende erfdelen.²⁶⁹ Een soortgelijk probleem als bij overlijden doet zich voor bij schenkingen. Ook daarbij kan men zich de vraag stellen of deze bij de schenker wellicht moeten worden behandeld als een fictieve consumptieve besteding, dan wel anderszins bij één of beide betrokkenen in een heffing moeten worden betrokken. Uitgaande van de nettocontantewaardebenadering die aan een bestedingsbelasting ten grondslag ligt, zou een fictieve besteding voor de hand liggen, omdat alleen op die manier het bij de schenker geaccumuleerde onbelaste kapitaalinkomen uiteindelijk toch in de heffing wordt betrokken.

De maatstaf ter beoordeling van de gelijkheid, alsmede van de eventuele verstoring van een bestedingsbelasting, blijkt derhalve uiteindelijk de netto contante waarde van de verschuldigde belasting in verhouding tot de netto contante waarde van het inkomen te zijn. In die zin is een bestedingsbelasting innerlijk tegenstrijdig, althans blijkt men uiteindelijk toch het inkomen als de relevante heffingsmaatstaf te zien, doch wordt in plaats van het jaarinkomen het life time income als referentie genomen. Ook blijkt dat men onverteerd inkomen uiteindelijk toch wil belasten, omdat men het onbelast laten van dat inkomen onwenselijk vindt. In de literatuur bestaan vervolgens twee kampen, daar waar het de keuze voor een bestedings- of een inkomstenbelasting betreft. Het ene kamp is een voorstander van de nettocontantewaardebenadering die aan een bestedingsbelasting ten grondslag ligt en hecht sterk

267. Daarbij geldt wel als veronderstelling dat de te sparen bedragen worden belegd tegen een rendement dat gelijk is aan de disconteringsvoet.

268. Zie ook de rekenvoorbeelden in hoofdstuk 1.

269. N. Kaldor (1965, p. 100).

aan de neutraliteit van een bestedingsbelasting.²⁷⁰ Het andere kamp hecht sterk aan het draagkrachtbeginsel en is van oordeel dat 'voor de man op de straat'²⁷¹ de vraag of sprake is van horizontale gelijkheid, moet worden beoordeeld op basis van de in enig jaar verschuldigde belasting in verhouding tot het inkomen in dat jaar. Kaldor concludeert dat de keuze tussen een bestedingsbelasting enerzijds en een inkomstenbelasting met het SHS-inkomensbegrip anderzijds moeilijk is. Geen van beide systemen kent naar zijn oordeel een heffingsgrondslag waarmee de draagkracht van het individu juist en exact wordt vastgesteld.²⁷² Persoonlijke kwaliteiten kunnen immers onder geen van beide worden gewaardeerd, laat staan worden belast. Daarbij komt tevens dat noch een inkomstenbelasting, noch een bestedingsbelasting in staat is de waarde van vrije tijd (of 'leisure') te belasten. Degene die ontspaart, ervaart onder een inkomstenbelasting weliswaar in theorie een hogere belastingdruk op zijn kapitaalinkomen, doch degene met relatief veel vermogen zal in het algemeen meer of eerder gebruikmaken van zijn vrije tijd dan degene zonder kapitaal.²⁷³ De hogere inkomstenbelasting zou men dan mede kunnen beschouwen als een (overigens on-eigenlijke) compensatie voor het ontbreken van de waarde van vrije tijd in de grondslag.²⁷⁴ De keuze tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting berust uiteindelijk dan ook op een waardeoordeel dat voorbijgaat aan de economische afwegingen: 'The choice of the principle on which the burden of taxation can most fairly be allocated between persons is ultimately a moral and not an economic one.'²⁷⁵

2.8.2 Voor- en nadelen van een bestedingsbelasting

Doordat een bestedingsbelasting de intertemporele consumptiebeslissing niet verstoort, zou een bestedingsbelasting uit dien hoofde voor eenieder en derhalve ook voor de maatschappij als geheel tot een grotere welvaart leiden. De netto contante waarde van de totale toekomstige bestedingen ligt immers hoger dan onder een inkomstenbelasting. Dit argument vormt de kern van het pleidooi voor de invoering van een bestedingsbelasting.

Een veel aangevoerd argument ten faveure van een bestedingsbelasting is dat onder een inkomstenbelasting de belastingheffing over vermogensinkomsten tot dubbele belastingheffing zou leiden.²⁷⁶ Niet alleen het inkomen waaruit de besparingen worden gefinancierd, wordt belast, maar dat geldt ook voor het rendement dat met

270. Zie onder meer N. Kaldor (1965, p. 50), alsmede S. Cnossen (1978). Vergelijk ook B. Douglas Bernheim (2002).

271. De terminologie is ontleend aan Richard Goode (1980a). Zie ook S. Cnossen (1978), die melding maakt van de afweging tussen deze twee uitgangspunten.

272. N. Kaldor (1965, p. 52).

273. M.A. King (1980, p. 3 en 4).

274. Zie bijvoorbeeld Richard A. Musgrave (1976).

275. N. Kaldor (1965, p. 25). Zie ook L. Bovenberg en S. Cnossen (1998, p. 8) en M.A. King (1980, p. 3).

276. Overigens wordt in de literatuur ook gesteld dat dit slechts het geval zou zijn indien het toepasselijke tarief over kapitaalinkomen gelijk is aan dat over arbeidsinkomen (Agnar Sandmo, 1985, p. 288). Waarschijnlijk wordt impliciet bedoeld dat de dubbele heffing in economische zin vermindert indien kapitaalinkomen tegen een lager tarief wordt belast.

de besparingen wordt behaald. Feitelijk is dit argument een populair vertaalde versie van het feit dat een bestedingsbelasting de intertemporele consumptiebeslissing niet verstoort. Indien men van oordeel is dat de bestedingen door een individu maatgevend zijn voor zijn draagkracht, leidt belastingheffing over vermogensinkomsten inderdaad tot dubbele belastingheffing. Indien men daarentegen van oordeel is dat de draagkracht slechts kan worden gemeten aan de hand van het totaal van bestedingen en de mutatie in de vermogenspositie, zou een vrijstelling voor vermogensinkomsten tot een inbreuk op dat inkomensbegrip leiden.²⁷⁷ Een ander argument voor de invoering van een bestedingsbelasting is dat de efficiency en optimale allocatie van productiefactoren worden bevorderd. Dit laatste argument geldt met name ten aanzien van ondernemingen. Naarmate een onderneming efficiënter opereert (minder productiefactoren benut), wordt de belastingdruk onder een bestedingsbelasting lager, omdat de grondslag ook lager is. Bij een belasting naar het inkomen neemt de belastingdruk af naarmate minder efficiënt wordt geproduceerd.²⁷⁸ In de literatuur wordt tevens het anticyclische karakter van een bestedingsbelasting als voordeel genoemd, zij het dat de meningen daaromtrent verschillen²⁷⁹ en bovendien in dat opzicht het verschil ten opzichte van een inkomstenbelasting niet evident tot betere resultaten leidt.^{280, 281} Kern van de genoemde voordelen is uiteindelijk dat onder een bestedingsbelasting de intertemporele consumptiebeslissing niet wordt verstoord. De verstoring voortvloeiende uit een consumptiebelasting is daarvoor minder dan die uit een inkomstenbelasting.²⁸² Echter, als het individu risicovol belegt en daarmee per saldo een rendement behaalt dat hoger ligt dan de disconteringsvoet, neemt de effectieve belastingdruk bij toekomstige consumptie zelfs af ten opzichte van eerdere consumptie. Een bestedingsbelasting is derhalve niet neutraal, daar waar het de risicopremie en de pure winst betreft.²⁸³ Dit gebrek aan neutraliteit leidt evenwel niet tot een verstoring. Een bestedingsbelasting stimuleert desondanks derhalve sparen ten opzichte van directe consumptie.

Een inkomstenbelasting leidt in nettocontantwaardetermen tot een hogere verschuldigde belasting dan een bestedingsbelasting. Nu een belasting een budgettaire dekkingsinstrument is voor de overheid, kan het tarief voor een inkomstenbelasting bij een gegeven budgettaire behoefte van de overheid lager worden gesteld dan dat

277. N. Kaldor (1965, p. 81).

278. Th. A. Stevers (1964).

279. Th. A. Stevers (1964, p. 15 e.v.) alsmede S. Cnossen (1998).

280. Zie ook Th. A. Stevers (1964, p. 19), die van oordeel is dat een bestedingsbelasting in geval van stijgende bestedingen tot een grotere dempende factor leidt, zeker indien sprake is van een progressief tarief, dan een inkomstenbelasting. Of dit over een reeks van jaren ook het geval is, wordt door hem niet aangegeven.

281. Zie paragraaf 2.5.3.

282. Zie echter ook M.A. King (1980, p. 3), die betoogt dat niet zozeer de inkomstenbelasting te dezen verstorend werkt op het nettorendement, doch dat het gaat om de combinatie van de vennootschapsbelasting met de inkomstenbelasting. De vormgeving van de vennootschapsbelasting lijkt naar zijn oordeel van groter belang dan die van de inkomsten- of bestedingsbelasting ten laste van natuurlijke personen. Zie daaromtrent ook Agnar Sandmo (1985, p. 265).

283. Zie ook Alan J. Auerbach (2006a, p. 4 e.v.), Roger H. Gordon (1989, p. 2), Jack M. Mintz en Jesús Seade (1991, 177).

voor een bestedingsbelasting. De verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing die voortvloeit uit een inkomstenbelasting, wordt door het lagere tarief deels geneutraliseerd. Omdat het tarief onder een bestedingsbelasting hoger zal liggen dan onder een inkomstenbelasting, zou het inkomen dat direct wordt besteed, onder een bestedingsbelasting derhalve hoger worden belast dan onder een inkomstenbelasting. Vooral arbeidsinkomen zou daardoor hoger worden belast,²⁸⁴ hetgeen met name diegenen zou treffen die hun arbeidsinkomen grotendeels consumeren. Daar staat evenwel tegenover dat, indien gespaard inkomen niet wordt belast, meer zou worden geïnvesteerd in de economie. Het uiteindelijke resultaat daarvan zou kunnen zijn dat op lange termijn de belastingopbrengsten onder een bestedingsbelasting juist hoger kunnen liggen en derhalve het tarief van een bestedingsbelasting weer neerwaarts kan worden bijgesteld. Bovendien zouden door de gunstige economische impuls die van een bestedingsbelasting zou uitgaan, de overheidsbestedingen, met name daar waar het de socialezekerheidsuitgaven betreft, kunnen dalen.²⁸⁵ King toont door middel van een tweeperiodenmodel echter aan dat een heffing over vermogensinkomsten de omvang van de besparingen ook kan vergroten.²⁸⁶ De stelling dat een bestedingsbelasting op dat punt te prefereren zou zijn boven een inkomstenbelasting, is derhalve voor discussie vatbaar. Los daarvan volgt overigens uit paragraaf 2.5 dat de invloed van belastingen op de omvang van de particuliere besparingen minder evident is dan in discussies omtrent een bestedingsbelasting wordt aangenomen.

Een belangrijk voordeel van een bestedingsbelasting is dat deze niet discrimineert tussen verschillende soorten inkomen. Arbeids- en kapitaalinkomen worden onder een bestedingsbelasting gelijk behandeld, doordat zij irrelevant zijn. Een inkomstenbelasting die het SHS-inkomensbegrip toepast, discrimineert in principe evenmin. Indien men evenwel kapitaalinkomen geheel of gedeeltelijk zou vrijstellen om de verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing te mitigeren, wordt de neutraliteit tussen verschillende soorten inkomen wel verstoord. Een dergelijke vrijstelling verstoort immers de neutraliteit tussen arbeids- en kapitaalinkomen²⁸⁷ en in geval van een partiële vrijstelling voor (bepaald) kapitaalinkomen zouden verschillende beleggingsvormen anders worden behandeld. Een bestedingsbelasting behandelt arbeids- en kapitaalinkomen gelijk, net zoals verschillende soorten kapitaalinkomen gelijk worden behandeld.

284. S. Clossen (1998, p. 12) komt tot een ander oordeel, maar spreekt zich mijns inziens in zijn motivering tegen. Enerzijds ziet hij een compensatie in de lagere belastingdruk op kapitaalinkomen, maar voor diegenen die niet kunnen sparen of slechts beperkt kunnen sparen, gaat dat argument niet op. Anderzijds vergelijkt hij met een inkomstenbelasting met een beperkt inkomensbegrip waarin vermogenswinsten niet worden belast. Ten slotte geeft hij zelf aan dat het door mij omschreven effect zich wel voordoet in gevallen waarin het vermogen niet is verkregen door gespaarde arbeidsinkomsten.

285. Zie Weidenbaum (1996, p. 61) e.v.

286. M.A. King (1980, p. 15).

287. Behoudens en voor zover arbeidsinkomen om dezelfde reden (partieel) zou worden vrijgesteld. Men kan dan als voorbeeld denken aan de spaarloonregelingen en verlof- en banksparen, waarbij dit aspect een rol speelt.

Een bestedingsbelasting belast, anders dan een inkomstenbelasting, geen inflatoire inkomsten, omdat de bestedingen de grondslag zijn van de heffing en derhalve geen rekening hoeft te worden gehouden met het feit dat een deel van de grondslag wellicht wordt gebaseerd op historische grootheden met een andere monetaire waarde.²⁸⁸ Onder een bestedingsbelasting zijn op andere prijsniveaus gebaseerde geldbedragen niet van belang voor de vaststelling van de grondslag en derhalve zou onder een bestedingsbelasting geen inflatiecorrectie toegepast hoeven te worden. King is van oordeel dat het enige valide argument voor een bestedingsbelasting het feit is dat inflatoire voordelen onder een bestedingsbelasting niet worden belast.²⁸⁹ Dit standpunt behoeft echter nuancering. In de nominale waarde van de consumptieve bestedingen gaat ook een inflatoire component schuil. Dat betekent dat een persoon die een bepaald aan inflatie onderhevig consumptiegoed later koopt, meer belasting betaalt dan wanneer het eerder zou zijn gekocht. Gemeten in nominale waarde zal de grondslag van een bestedingsbelasting in tijden van inflatie in de toekomst hoger liggen, terwijl de reële consumptie gelijk is.²⁹⁰

2.8.3 Yield exemption tax

Onder de hiervoor beschreven bestedingsbelasting worden alle bestedingen door een individu belast, ongeacht de wijze waarop zij worden gefinancierd. Alle onttrekkingen aan spaarrekeningen, alsmede stortingen op spaarrekeningen, worden daarbij gesaldeerd met het totale overige inkomen en het saldo is de weergave van de bestedingen. Ook de nettorentebaten worden daarbij in het saldo opgenomen. Deze methodiek staat ook bekend als de cashflow-benadering of de R+F based tax zoals beschreven in het Meade report. Onder een dergelijke cashflow-benadering bestaat niet de noodzaak rekening te houden met afschrijvingen, hetgeen een vereenvoudiging oplevert. Naast deze cashflow-benadering bestaat ook de zogenoemde yield exemption tax. In de literatuur staat deze ook bekend als de R-base, zo genoemd naar de omschrijving in het Meade report.²⁹¹ Het verschil ten opzichte van de cashflowbelasting is dat het saldo van financiële transacties (lenen, sparen en interest) wordt genegeerd. Het wellicht belangrijkste voordeel van de yield exemption tax is dat financiële transacties in het geheel worden genegeerd. Onder de yield exemption tax worden alle baten en lasten uit financiële transacties buiten beschouwing gelaten. Dat betekent dat het kapitaalinkomen volledig buiten de heffing valt. Ook indien uit deze spaarinkomsten naderhand bestedingen worden gefinancierd, blijven deze buiten de grondslag van de bestedingsbelasting. Dat vloeit dan niet zozeer voort uit een principiële keuze, doch uit de wijze waarop de belastbare grondslag wordt vastgesteld. De yield exemption tax betekent een algehele vrijstelling voor de per saldo financiële inkomsten van individuen. Ook de uit dat kapitaalinkomen gefinancierde

288. Zie voor een behandeling van inflatie en belastingheffing meer uitgebreid hoofdstuk 4. Voor zover binnen een bestedingsbelasting gewerkt zou worden met progressieve tarieven en daaraan ten grondslag liggende tariefschijven of met vrijstellingen die in nominale eenheden luiden, zouden dergelijke variabelen wel aangepast moeten worden aan eventuele inflatie.

289. M.A. King (1980, p. 32).

290. L.G.M. Stevens (1980).

291. McLure en Zodrow (1996, p. 72, noot 7).

bestedingen blijven dan buiten de grondslag van de bestedingsbelasting. Materieel worden onder een yield exemption tax derhalve alleen de bestedingen die direct uit actieve inkomsten, zoals winst uit onderneming en arbeidsinkomen, worden geconsumeerd, in de heffing betrokken. Een dergelijk stelsel impliceert een flagrante schending van het draagkrachtbeginsel. Ook wordt de verdeling van de belastingdruk over verschillende inkomensgroepen drastisch gewijzigd. Bij een gegeven belastingopbrengst moet het verlies van belastinginkomsten immers gecompenseerd worden met een verhoging van het tarief voor de resterende grondslag. Kapitaalinkomsten worden onder een yield exemption tax derhalve zeer sterk bevoordeeld ten opzichte van andere inkomsten. Aannemelijk is dat sparen door een dergelijke heffing zou worden gestimuleerd, zulks ten koste van consumptie. De additionele economische groei zou het doorslaggevende argument zijn voor een dergelijke yield exemption tax. Men kan evenwel verwachten dat individuen pogingen in het werk zullen stellen om de inkomsten die wel in aanmerking worden genomen bij de vaststelling van de relevante bestedingen, te transformeren naar financiële inkomsten. Ook zou een yield exemption tax in eerste aanleg tot een aanzienlijke daling van de belastingopbrengsten leiden, althans als sprake zou zijn van aanzienlijke investeringen die niet als besteding worden aangemerkt.²⁹² Eerst op termijn zou dit wellicht worden terugverdiend. Een yield exemption tax is, omdat bestedingen die worden gefinancierd uit besparingen en het daarop gerealiseerde rendement, in het geheel niet wordt belast, strijdig met zowel de horizontale gelijkheid als de wenselijk geachte neutraliteit. Een yield exemption tax is om die reden geen optie.

2.8.4 Relatie met een vermogensbelasting en/of successie- en schenkingsrecht

In paragraaf 2.8.1 is aandacht besteed aan het feit dat onder een bestedingsbelasting onbelaste vermogensgroei kan plaatsvinden en dat heffing alleen plaatsvindt indien de geaccumuleerde besparingen worden aangewend voor consumptieve bestedingen. Teneinde te voorkomen dat het geaccumuleerde vermogen uiteindelijk niet wordt belast en daarmee strijdigheid ontstaat met de horizontale gelijkheid, dient op enig moment een fictieve besteding aangenomen te worden. Voorafgaande aan dat fictieve bestedingsmoment is evenwel sprake van vermogensgroei. Stevens is van oordeel dat de mogelijkheid om zonder belastingheffing aan vermogensvorming te doen, in strijd is met het rechtvaardigheidsgevoel zoals dat in de maatschappij wordt beleefd.²⁹³ Vermogen als zodanig wordt geacht een bron van draagkracht te zijn en derhalve bestaat reden om het vermogen of het rendement daaruit te belasten middels een vermogensbelasting of een belasting naar het inkomen uit vermogen. Kaldor onderschrijft ook de stelling dat vermogen belast zou moeten worden, temeer omdat vermogen wellicht meer beslag legt op overheidstaken dan reguliere arbeid. Hij is echter van oordeel dat die constatering niet tot gevolg mag hebben dat het inkomen uit het vermogen mag worden belast. Een heffing ten laste van vermogensinkomsten is een andere heffing dan een vermogensbelasting en belastingheffing over vermogensinkomsten is naar zijn oordeel uitermate ongeschikt om het ver-

292. McLure en Zodrow (1996, p. 76).

293. L.G.M. Stevens (1980, p. 168).

mogen als zodanig te belasten. Hij baseert dat met name op het feit dat bij gelijke inkomsten de personen met arbeidsinkomen meer zullen sparen dan de vermogensbezitters, omdat de personen met arbeidsinkomen meer moeten sparen teneinde hun oude dag in financieel opzicht veilig te stellen.²⁹⁴ Deze argumentatie kan mij, even afgezien van de ontwikkelingen in de laatste decennia, niet overtuigen, althans ik zie niet in waarom dit tot een vrijstelling voor vermogensinkomsten zou moeten leiden. Gezien het voorgaande, en met name gezien de verstoring van de intertemporele consumptiebeslissing, meen ik dat een bestedingsbelasting ten principale niet gecombineerd zou moeten worden met een vermogensbelasting om aan het bezwaar van onbelaste vermogensaccumulatie tegemoet te komen. Impliciet zou (toekomstig) kapitaalinkomen dan wel worden belast zonder dat sprake is van enigerlei bestedingen. Dat is strijdig met de principiële uitgangspunten van een bestedingsbelasting. Indien men die onbelaste vermogensaccumulatie als een belangrijk bezwaar beschouwt, moet men geen bestedingsbelasting toepassen, doch voor een inkomstenbelasting kiezen.

2.8.5 Internationale aspecten

In een economisch model dat uitgaat van een gesloten economie of van een open economie waarin alle landen een bestedingsbelasting hanteren, zou een bestedingsbelasting kunnen functioneren. Indien evenwel het merendeel van de landen geen bestedingsbelasting hanteert, zou de invoering van een bestedingsbelasting in grensoverschrijdende gevallen tot complicaties leiden.²⁹⁵ Kern van alle gesloten belastingverdragen is dat deze slechts toepassing vinden ten aanzien van nader omschreven belastingen naar het inkomen. Een bestedingsbelasting voldoet niet aan die voorwaarden en derhalve vinden de thans bestaande belastingverdragen geen toepassing op een bestedingsbelasting.²⁹⁶ De dubbele belastingheffing die voortvloeit uit de toepassing van twee verschillende stelsels door verschillende staten, zou niet voorkomen of gemitigeerd kunnen worden. Indien men derhalve een bestedingsbelasting zou willen invoeren en tevens de gevolgen van dubbele belastingheffing zou willen verminderen of die dubbele heffing zou willen voorkomen, dienen belastingverdragen daarop afgestemd te worden. Omtrent de mate waarin dat tot de mogelijkheden behoort, kan weinig op voorhand worden gezegd, behalve dan dat een bestedingsbelasting elders niet voorkomt en het mede gezien het overleg daaromtrent in OESO-verband de vraag is of een aanpassing van de relevante verdragspraktijk haalbaar is. Zelfs op middellange termijn is de kans dat dit probleem kan worden ondervangen, uitermate klein.

Een ander aspect is dat de geaccumuleerde vermogens na emigratie niet meer belast kunnen worden, terwijl de staat waar men naar emigreert deze evenmin in de heffing zal betrekken als die staat een inkomstenbelasting hanteert. Er is dan sprake van een aanzienlijk heffingslek. Bij immigratie zouden de inkomsten van de immigran-

294. N. Kaldor (1965, p. 88).

295. Zie ook J.H. Christiaanse (1983), J.E.A.M. van Dijck (2003).

296. Zie ook Klaus Vogel (1997, Art. 2, supra m.nr. 30a).

ten reeds in het buitenland belast zijn, terwijl de daaruit voortvloeiende bestedingen in de immigratiestaat die een bestedingsbelasting hanteert, wel zouden worden belast. Ook daardoor treedt dubbele belastingheffing op die niet door middel van een verdrag kan worden voorkomen.^{297, 298}

2.9 De keuze tussen een inkomstenbelasting en een bestedingsbelasting

Hiervoor is reeds aangegeven dat de keuze tussen een inkomstenbelasting en een bestedingsbelasting voornamelijk op grond van morele overwegingen moet worden gemaakt. Economische criteria geven niet zonder meer de doorslag bij de afweging, zij het dat een bestedingsbelasting niet van invloed is op het spaargedrag in de tijd, terwijl een inkomstenbelasting daarop wel van invloed is. Afhankelijk van het spaargedrag kan de effectieve belastingdruk bij een bestedingsbelasting in het algemeen lager uitvallen dan bij een inkomstenbelasting. Niet uitgesloten is evenwel dat de belastingdruk intertemporeel wordt verschoven van het midden van de levensduur naar het begin en het einde van de levensduur, omdat de bestedingen in die perioden wellicht hoger liggen dan in het midden van het leven.²⁹⁹ Empirisch bewijs daarvoor bestaat overigens niet. Hier ligt het belangrijkste verschil tussen beide heffingen.

De vraag is vervolgens in hoeverre de effectieve belastingdruk daadwerkelijk van invloed is op de mate van besparingen. Naar hedendaagse inzichten bestaat onzekerheid over de invloed van belastingen op het spaargedrag, mede door het ontbreken van voldoende inzicht in de indirecte relatie met het arbeidsaanbod. Nu in de economische literatuur onvoldoende zwaarwegende argumenten kunnen worden gevonden om kapitaalinkomen en in het bijzonder de basispremie niet te belasten, kies ik voor een inkomstenbelasting gebaseerd op het SHS-inkomensbegrip.³⁰⁰ Concreet betekent dit dat de som van de consumptie en de mutatie in het vermogen van een individu als inkomen wordt aangemerkt.³⁰¹ Een alternatief hiervoor is om alle inkomsten in aanmerking te nemen en consumptieve uitgaven niet in aftrek toe te staan.³⁰² Door alle soorten inkomen, inclusief kapitaalinkomen, in de heffingsgrondslag op te nemen, wordt voldaan aan de eis dat een belastingstelsel naar draagkracht moet heffen. Het buiten aanmerking laten van kapitaalinkomen voor zover dat niet wordt geconsumeerd, doet aan die doelstelling afbreuk.³⁰³ Dat geldt temeer omdat een afschaffing van de belastingheffing op kapitaalinkomen bij een gegeven budget-

297. Zie ook S. Cnossen (1978, p. 35 e.v.).

298. Deze dubbele belastingheffing kan onder de thans toegepaste (model)verdragen niet voorkomen worden.

299. Zie ook Royal Commission on Taxation (1966a, p. 26). Of dit in concrete gevallen daadwerkelijk zo is, zou uiteraard in een land moeten worden onderzocht. Nu ik mij beperk tot een literatuuronderzoek en dit hoofdstuk zich beperkt tot een algemene afweging en niet specifiek is gericht op een bepaald land, laat ik dit nader onderzoek achterwege.

300. Vergelijk ook Royal Commission on Taxation (1966a, p. 6).

301. Ik abstraheer hier van mutaties in het vermogen die voortvloeien uit giften en nalatenschappen. Deze problematiek komt in het volgende hoofdstuk aan de orde.

302. Zie ook Royal Commission on Taxation (1966a, p. 39).

303. Vergelijk ook de uitkomsten van het Carter report, deel 1.

taire neutraliteit noodzakelijkerwijs gepaard zou gaan met een verhoging van de gemiddelde, en waarschijnlijk ook van de marginale, belastingdruk op arbeid. De met een bredere grondslag gepaard gaande mogelijke verlaging van de tarieven zou uit economisch oogpunt derhalve per saldo te prefereren kunnen zijn.³⁰⁴ De uit een verhoging van de belastingdruk op arbeid voortvloeiende economische verstoringen zouden groter kunnen zijn dan die welke voortvloeien uit de belastingheffing over kapitaalinkomen.³⁰⁵ Nu uit onderzoek volgt dat de mate waarin een bestedingsbelasting efficiënter is dan een reguliere inkomstenbelasting, onduidelijk is,³⁰⁶ ben ik van oordeel dat de invoering van een bestedingsbelasting op dit moment niet opportuun is, mede nu daardoor het draagkrachtbeginsel dat in de maatschappij wordt gerelateerd aan het jaarinkomen, geweld zou worden aangedaan.³⁰⁷ Daarbij komt dat in alle gevallen wordt bepleit om een bestedingsbelasting – in verband met de onbelaste vermogensaanwas die daarbij kan optreden – te combineren met een jaarlijkse vermogensbelasting of een heffing bij overlijden.³⁰⁸ Zoals ik hiervoor heb gesteld, zou het probleem van onbelaste vermogensaccumulatie evenwel niet moeten worden opgelost met een additionele heffing die in combinatie met de bestedingsbelasting ook de intertemporele consumptiebeslissing verstoort. Bovendien zou een combinatie van heffingen ten opzichte van een inkomstenbelasting niet eenvoudiger zijn, zeker ook niet ten aanzien van het veelal doorslaggevend geachte probleem van de belastingheffing over inflatiewinsten. Zowel onder een vermogensbelasting als onder een eenmalige heffing bij overlijden moeten de schijnwinsten worden geëlimineerd.³⁰⁹ Gegeven het voorgaande bepleit ik derhalve een inkomstenbelasting te hanteren die het SHS-inkomensbegrip als grondslag hanteert.

Ten slotte is een belangrijk probleem bij de keuze, dat bij modelmatige evaluaties van een bestedingsbelasting de invloed van andere beleidsinstrumenten niet (voldoende) in de modellen kan worden opgenomen. De praktische consequenties van wijziging van een bestaande inkomstenbelasting naar een bestedingsbelasting of omgekeerd laten zich op voorhand niet concreet voorspellen en de modelmatige uitkomsten kunnen daardoor anders zijn en zelfs tegenstrijdig zijn aan de uiteindelijke werkelijke uitkomsten. Ook wijzigingen in de kapitaalintensiteit die van belang zijn voor de uiteindelijke uitkomsten, laten zich moeilijk voorspellen.³¹⁰ King heeft in een analyse aan-

304. Vergelijk ook Joseph A. Pechman (1967).

305. S. Cnossen (1997a).

306. A.B. Atkinson en A. Sandmo (1980), Howel H. Zee (2005) en Alan J. Auerbach (2006a).

307. Daarbij teken ik tevens aan dat in de literatuur bij de keuze tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting vaak wordt uitgegaan van een bestaand stelsel van inkomstenbelasting ten opzichte van een ideale bestedingsbelasting. Het is de vraag of bij een vergelijking tussen het theoretische inkomensbegrip voor een inkomstenbelasting en een bestedingsbelasting de keuze gelijk zou uitvallen. Bovendien wordt naar hedendaagse inzichten anders aangekeken tegen de vermeende nadelen van het SHS-inkomensbegrip. Zie in dat kader bijvoorbeeld Sven-Olof Lodin, die uitgaat van progressieve tarieven onder een inkomstenbelasting, alsmede van een lock-in effect. Zoals in het navolgende hoofdstuk zal blijken, dient thans aan het lock-in effect beduidend minder gewicht te worden toegekend. Bovendien bestaat een voorkeur voor een laag proportioneel tarief voor kapitaalinkomen.

308. Zie ook Peter Mieszkowski (1980).

309. Vergelijk ook Richard Goode (1976).

310. M.A. King (1980, p. 7).

getoond dat modellen geen goede indicatie kunnen geven voor het antwoord op de vraag of een bestedingsbelasting uiteindelijk superieur is aan een inkomstenbelasting, omdat de gehanteerde veronderstellingen kwestieus zijn, althans onvoldoende toetsbaar aan de werkelijkheid, en bovendien de kruiselasticiteiten tussen sparen en het loon, alsmede die tussen de rentevoet en het arbeidsaanbod worden genegeerd.³¹¹ Dit geldt zowel ten aanzien van de invloed van belastingen op de individuele besparingen als ten aanzien van de invloed van belastingen op de besparingen in totaliteit.³¹² Ook Sandmo besteedt aandacht aan de houdbaarheid van de aan verschillende modellen ten grondslag liggende veronderstellingen en constateert dat daar vragen bij kunnen worden gesteld. Het betreft dan met name de verhouding tussen de consumptie, de rentevoet en de belastingheffing.³¹³ Uit recent onderzoek blijkt ook dat de veronderstelde groei van de economie door de overgang van een inkomstenbelasting naar een bestedingsbelasting beperkt is.³¹⁴ Een van de oorzaken daarvan is dat de veelal bestaande vormen van een inkomstenbelasting door het gebruik van vrijstellingen voor bijvoorbeeld pensioenaanspraken en de eigen woning reeds belangrijke materiële overeenkomsten met een consumptiebelasting hebben. Volgens King ligt de belangrijkste afweging tussen een bestedingsbelasting enerzijds en een inkomstenbelasting anderzijds uiteindelijk niet zozeer bij de invloed van belastingen op het spaargedrag, maar bij de invloed van belastingen op het arbeidsaanbod.³¹⁵

De bevindingen uit de voorgaande paragrafen zijn in het volgende schema samengevat.

	Bestedingsbelasting	Inkomstenbelasting
Beïnvloedt intertemporele spaarbeslissing	Nee	Ja
Belasting basispremie	Nee	Ja
Belasting risicopremie	Ja	Ja
Bevordert sparen	In theorie wel	In theorie niet
Bevat een disincentive voor het genereren van extra inkomen	Ja, indien dit inkomen wordt besteed	Ja
Inflatiecomponent in inkomen	Nee, tenzij men consumptie in duurzame goederen over gebruiksduur uitsmeert	Ja, tenzij inflatiecorrectie in verband met duurzame bedrijfsmiddelen
Tarief	Bij gegeven noodzakelijke opbrengst hoger dan bij een IB	Bij gegeven noodzakelijke opbrengst lager dan bij een BB
Vormt een belasting als omschreven in belastingverdragen	Nee	Ja
Sluit aan op maatschappelijke inkomensbegrip, draagkrachtbeginsel.	Niet indien jaarinkomen als maatstaf wordt genomen, behoudens wellicht bij vrijstelling pensioenaanspraken	Ja, uitgaande van jaarinkomen als maatstaf

311. M.A. King (1980).

312. M.A. King (1980, p. 15).

313. Agnar Sandmo (1985, p. 277).

314. Thomas Dalsgaard (2005) mede onder verwijzing naar William G. Gale, Federal Revenue Options, Testimony overhandigd aan het United States House of Representatives, Committee on the budget.

315. M.A. King (1980, p. 17).

2.10 Vennootschapsbelasting en Successierecht

2.10.1 Ondernemingen en belastingheffing³¹⁶

Omdat natuurlijke personen de belanghebbende (aandeelhouder) zijn bij rechtspersonen, drukt de ten laste van rechtspersonen geheven vennootschapsbelasting uiteindelijk op die achterliggende natuurlijke personen. De door de rechtspersoon verschuldigde belasting vermindert immers de waarde van de participaties in de rechtspersoon. Uiteindelijk bestaat de mogelijkheid dat de belasting ook mede op anderen wordt afgewenteld. Bij de heffing van inkomstenbelasting over inkomsten die samenhangen met inkomsten die zijn gerealiseerd door dergelijke aan de heffing van vennootschapsbelasting onderworpen lichamen, kan in meer of in mindere mate rekening worden gehouden met het feit dat de desbetreffende inkomsten reeds eerder onderworpen zijn geweest aan de heffing van vennootschapsbelasting. Daarbij laat zich een drietal systemen denken, namelijk het klassieke stelsel, een verrekenningsstelsel en een integratiestelsel.³¹⁷ Andere directe belastingen die verband houden met de heffing van inkomstenbelasting, zijn loonbelastingen en dividendbelastingen. Kenmerk daarvan is dat de inning van die heffingen plaatsvindt door inhouding op de uitkering van het loon of het dividend aan de rechthebbende. Deze kan in het algemeen deze ingehouden loonbelasting en dividendbelasting verrekenen met de uiteindelijk verschuldigde inkomstenbelasting. De inkomsten- en de vennootschapsbelasting bepalen derhalve gezamenlijk de uiteindelijke belastingdruk, voortvloeiende uit directe belastingen op inkomsten van een individu, waarbij de vennootschapsbelasting slechts van belang is met betrekking tot dividend- en koersresultaten die samenhangen met een participatie in aan de heffing van vennootschapsbelasting onderworpen entiteiten. Ondernemingswinsten die worden gerealiseerd door natuurlijke personen, worden anders belast dan ondernemingswinsten die worden behaald door lichamen (het onderscheid inkomsten- versus vennootschapsbelasting). Daardoor is de effectieve vennootschapsbelastingdruk, gerelateerd aan de effectieve inkomstenbelastingdruk op ondernemingswinsten, mede van invloed op de rechtsvormkeuze en uiteindelijk de neutraliteit in de behandeling van kapitaalinkomen. Een verlaging van de vennootschapsbelastingdruk kan leiden tot een verlaging van de opbrengst van de inkomstenbelasting, terwijl de opbrengst van de vennootschapsbelasting uiteindelijk gelijk blijft.³¹⁸ Bezien vanuit de idee dat kapitaalinkomen neutraal moet worden behandeld, zal bij de verdere uitwerking van een belasting over kapitaalinkomen bij natuurlijke personen nader aandacht worden besteed aan de verhouding met de vennootschapsbelasting. Daarbij geldt overigens het thans in Nederland gehanteerde klassieke stelsel als uitgangspunt. Derhalve zal in dit onderzoek de mogelijkheid tot invoering van bijvoorbeeld een

316. In de navolgende paragrafen wordt slechts aandacht besteed aan de relatie tussen een inkomstenbelasting en een belastingheffing over het inkomen van ondernemingen. Aan de relatie tussen een bestedingsbelasting en een belastingheffing over het inkomen van ondernemingen wordt geen aandacht besteed, nu ik er hiervoor voor heb gekozen een bestedingsbelasting niet verder uit te werken. Zie omtrent die relatie evenwel onder meer E. Cary Brown (1948), N. Kaldor, (1965, hoofdstuk V).

317. Zie voor een meer uitvoerige behandeling van deze stelsels bijvoorbeeld S. Cnossen (1979).

318. Zie Ruud A. de Mooij en Gaëtan Nicodème (2007).

verrekeningsstelsel en de voor- en nadelen daarvan ten opzichte van het klassieke stelsel niet aan de orde komen.

2.10.2 Vennootschapsbelasting

Een belangrijk probleem van het SHS-inkomensbegrip betreft de samenhang tussen de inkomstenbelasting en de vennootschapsbelasting.³¹⁹ Het SHS-inkomensbegrip ziet rechtspersonen niet als voor de belastingheffing relevante entiteiten. Zij zouden vrijgesteld moeten zijn van belastingheffing en de resultaten zouden aan de achterliggende natuurlijke personen/participanten toegerekend moeten worden.³²⁰ Lichamen worden alsdan behandeld als transparante lichamen. Deze benadering is evenwel strijdig met de gangbare rechtspraktijk en is vooralsnog niet haalbaar. Bij de heffing over kapitaalinkomen ten laste van natuurlijke personen dient derhalve mede aandacht te worden besteed aan de heffing van vennootschapsbelasting ten laste van door rechtspersonen (hierna als lichamen te duiden) gedreven ondernemingen. Deze vennootschapsbelasting komt in eerste aanleg ten laste van de participanten en is om die reden uiteindelijk ook deels een heffing over particuliere vermogensinkomsten.³²¹ Om die reden bestaat een tweetal voor dit onderzoek relevante constateringingen. Enerzijds wordt bij de heffing van vennootschapsbelasting de vergoeding die door lichamen aan verschaffers van vreemd vermogen wordt betaald, in aftrek toegestaan, terwijl dat ten aanzien van de vergoeding voor eigenvermogensverschaffers in het algemeen niet het geval is.³²² Indien bij de heffing van vennootschapsbelasting beide vergoedingen in de grondslag worden betrokken, is de totale belastingdruk op de vergoeding voor eigen vermogen hoger dan die op de vergoeding voor vreemd vermogen, hetgeen tot een economische verstoring leidt, omdat vreemd vermogen aantrekkelijker zou kunnen zijn dan eigen vermogen. Deze verstoring vloeit voort uit de afwijkende behandeling van eigen ten opzichte van vreemd vermogen in de vennootschapsbelasting. Ten principale acht ik deze problematiek derhalve irrelevant voor dit onderzoek. Met het voorgaande hangt nauw samen de werking van een eventueel verrekeningsstelsel, waarbij aan de aandeelhouders/natuurlijke personen de mogelijkheid wordt geboden de vennootschapsbelasting die toerekenbaar is aan de door hen ontvangen dividenden, geheel of gedeeltelijk te verrekenen met de door hen verschuldigde inkomstenbelasting. Ook aan de koersresultaten die opkomen op de aandelen kan een deel van de geheven vennootschapsbelasting worden toegerekend, en derhalve komt de vraag op of onder een verrekeningsstelsel niet alleen bij dividenden, doch ook bij koersresultaten een verrekeningsstelsel moet worden geboden. Bij de concrete vormgeving van het te kiezen belastingstelsel zal deze problematiek nader aan de orde worden gesteld, voor zover relevant voor de probleemstelling.

319. Zie voor een uitvoerige uiteenzetting te dezen Royal Commission on Taxation (1966b, Part B).

320. J.E. Meade (1978, p. 143).

321. Anthony B. Atkinson (1980, p. 64).

322. Zie voor een daarvan afwijkend voorstel J. van Strien (2006, hoofdstuk 8).

Eventueel zou een vennootschapsbelasting kunnen worden geheven welke functioneert als een volledig verrekenbare voorheffing bij de heffing van inkomstenbelasting ten laste van de natuurlijke personen,³²³ eventueel te beperken tot lichamen waarin slechts een beperkt aantal natuurlijke personen deelneemt.³²⁴ De vennootschapsbelasting functioneert dan als een instrument om het inkomen van natuurlijke personen reeds eerder te belasten.³²⁵ Alsdan komt zowel onder een VAB als onder een VWB de vraag aan de orde op welk moment verrekening wordt gegeven. Koersmutaties op aandelen worden mede of wellicht zelfs voornamelijk veroorzaakt door ingehouden winsten, nadat de daarop betrekking hebbende vennootschapsbelasting is voldaan. Bij de bepaling van de jaarlijkse vermogensmutatie onder een VAB, alsmede bij de vaststelling van het vervreemdingsvoordeel onder een VWB, is de vraag in hoeverre onder een verrekeningsstelsel aan de aandeelhouder de mogelijkheid moet worden geboden de onderliggende vennootschapsbelasting geheel of gedeeltelijk te verrekenen. Indien het tarief voor kapitaalinkomen op grond van eerder vermelde overwegingen laag wordt gesteld en in het bijzonder indien het tarief gelijk zou zijn aan het tarief van de vennootschapsbelasting, zou een verrekeningsstelsel voor de hand liggen, teneinde te voorkomen dat de belastingdruk op de vergoeding voor eigen vermogen hoger komt te liggen dan het statutaire tarief.^{326, 327} Een oplossing voor het probleem van de dubbele belastingheffing bij vermogensmutaties vormt de zogenoemde RISK-methode zoals Noorwegen die toepast. Daarbij kunnen aandeelhouders de verkrijgingsprijs van hun aandelen verhogen met hun aandeel in de nettowinst van de vennootschap. Bij vervreemding van de aandelen wordt die nettowinst derhalve niet nogmaals belast met inkomstenbelasting. Bij dividenduitdeling wordt aan de aandeelhouder een verrekening geboden, doch wordt de verkrijgingsprijs gelijktijdig verminderd met het dividend. Door deze overigens praktisch ingewikkelde en niet optimale³²⁸ methode is uiteindelijk geen sprake van dubbele heffing. Bovendien hoeft onder dit systeem geen verrekening te worden gegeven bij gerealiseerde vermogensmutaties, hetgeen de eenvoud ten goede komt.³²⁹

323. Opvallend is dat J.E. Meade (1978, p. 144) onder toepassing van het SHS-inkomensbegrip geen ruimte ziet voor een vennootschapsbelasting, doch vervolgens zonder nadere motivering wel uitgaat van het bestaan daarvan, zij het als een volledig verrekenbare voorheffing. Hij bepleit een verhoging van de verkrijgingsprijs van de aandelen met het niet uitgekeerde dividend, teneinde dubbele belastingheffing te voorkomen.

324. John B. Shoven en Paul Taubman (1980).

325. Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989). Zie ook het eerdere Carter report alsmede Joseph A. Pechman (1967).

326. S. Cnossen (1997a) is van oordeel dat een duale IB altijd samengaat met een verrekeningsstelsel.

327. Indien de waardemutatie op de aandelen gelijk is aan de winst na vennootschapsbelasting, bestaat zelfs geen reden om vermogensmutaties op aandelen te belasten indien het statutaire tarief in de inkomstenbelasting gelijk is aan dat in de vennootschapsbelasting. Door de vennootschapsbelasting is het kapitaalinkomen dan al volledig belast en zou heffing over de vermogensmutatie bij de aandeelhouder, onder gelijktijdige verrekening van de eerder gegeven vennootschapsbelasting, geen additionele opbrengst kunnen genereren.

328. Zie S. Cnossen (1997a).

329. Dit is het geval in bijvoorbeeld Finland en Zweden.

Een andere, meer praktische mogelijkheid zou het hanteren van gedifferentieerde tarieven zijn, hetgeen bijvoorbeeld in Denemarken aan de orde was onder de werking van de duale inkomstenbelasting aldaar. Verschillende tarieven zouden overigens wel tot arbitrage leiden, aangezien dan verwacht kan worden dat bijvoorbeeld vergoedingen voor eigen vermogen worden getransfereerd in vergoedingen voor vreemd vermogen.³³⁰ Het onderscheiden van eigen vermogen ten opzichte van vreemd vermogen dient alsdan gepaard te gaan met gedetailleerde en praktisch moeilijk uitvoerbare regels, niet in de minste plaats indien daarbij ook rekening gehouden zou moeten worden met in andere landen afwijkende nationale regelgeving. Een verlaagd tarief voor koersresultaten zou overigens ook tot belastingvermijding aanleiding kunnen geven.³³¹ Daarnaast moet men rekening houden met de mogelijkheid dat een verlaagd tarief wordt geboden voor de koersresultaten, terwijl de onderliggende winsten niet belast zijn geweest. Behoudens indien het probleem volledig wordt genegeerd door bij koersresultaten geen verrekening toe te passen, treden in alle gevallen praktische problemen op. De koersresultaten zouden bijvoorbeeld mede kunnen voortvloeien uit van de heffing van vennootschapsbelasting vrijgestelde winsten. Ook is het de vraag hoe moet worden gehandeld ten aanzien van vrijgestelde voordelen op het niveau van het lichaam waarin wordt deelgenomen, die in een lagere schakel bij een dochtermaatschappij wel belast zijn geweest, welke heffing ook kan afwijken van de nationale statutaire tarieven. Daarbij moet men ook bedenken dat bij uitdelingen in concernverband, afhankelijk van de regelgeving in de vestigingsstaat van de dochtermaatschappij, mogelijk ook verrekeningen zijn geboden, dan wel dat door niet-verrekenbare bronheffingen de uiteindelijke materiële belastingdruk afwijkt van de statutaire tarieven. Het negeren van het probleem door geen verrekening te bieden op koersresultaten en derhalve in zoverre een klassiek stelsel te hanteren, is de meest eenvoudige, doch wellicht tevens de minst bevredigende oplossing.

Naast het feit dat de vennootschapsbelasting uiteindelijk drukt op individuen, bestaat een ander aandachtspunt, namelijk de verhouding tussen de wijze waarop vreemd vermogen wordt behandeld in relatie tot eigen vermogen. Vreemd vermogen leidt tot een aftrekpost bij de geldnemer en de vergoeding wordt belast bij de verstrekker. De vergoeding voor eigen vermogen daarentegen wordt zowel op het niveau van de geldnemer als op het niveau van de geldverstrekker in de heffing betrokken. Indien evenwel sprake is van een verrekeningsstelsel, kan de aandeelhouder de ten laste van het lichaam geheven vennootschapsbelasting in principe geheel, doch feitelijk veelal gedeeltelijk verrekenen met de inkomstenbelasting die wordt gehe-

330. Dit is bijvoorbeeld mogelijk door een eeuwigdurende lening uit te schrijven met een van het resultaat afhankelijke rentevergoeding.

331. Men zou bijvoorbeeld gebruik kunnen maken van fondsen die een dochtermaatschappij oprichten in een belastingparadijs, welke dochtermaatschappij op haar beurt leningen verstrekt aan binnenlandse ondernemingen. De rentevergoeding zou dan nagenoeg zonder heffing bij de moedermaatschappij kunnen opkomen en de achterliggende aandeelhouders kunnen dan tegen een laag tarief de vermogensmutatie realiseren, terwijl voor een lager tarief in die omstandigheid geen reden zou bestaan. Een en ander zou betekenen dat zowel in de inkomstenbelasting als in de vennootschapsbelasting gedetailleerde regels moeten worden opgenomen om dergelijke ontgaansmogelijkheden tegen te gaan.

ven over het dividend. Onder omstandigheden bestaat de mogelijkheid om ook de vennootschapsbelastingdruk die besloten ligt in de waarde van de aandelen, te verrekennen. Onder een verrekeningsstelsel ligt de gecumuleerde inkomsten- en vennootschapsbelastingdruk derhalve veelal lager dan onder een klassiek stelsel, doch dit is mede afhankelijk van de tariefstellingen binnen de gehanteerde inkomsten- en vennootschapsbelasting. Indien door het vennootschapsbelastingstelsel op het rendement op het eigen vermogen een hogere belastingdruk rust dan op het rendement op het vreemd vermogen, is het de vraag of daarmee binnen de inkomstenbelasting rekening gehouden zou moeten worden. Naar mijn oordeel is dat niet het geval. De afwijkende belastingdruk is niet toe te rekenen aan de systematiek van de inkomstenbelasting, omdat daarin de vergoeding over het eigen en die over het vreemd vermogen gelijk worden behandeld: beide behoren tot het inkomen. De afwijkende belastingdruk is terug te voeren op de afwijkende behandeling van vreemd vermogen (vergoeding veelal aftrekbaar) en die van eigen vermogen (vergoeding veelal niet aftrekbaar) in de vennootschapsbelasting. Dit verschil in behandeling tussen eigen en vreemd vermogen leidt tot verstoringen. Zo kan de afwijkende belastingdruk op eigen vermogen ten opzichte van vreemd vermogen van invloed zijn op de financieringsstructuur van ondernemingen. Daarenboven zou een relatief laag vennootschapsbelastingtarief tot gevolg kunnen hebben dat de acute belastingdruk wordt verlaagd: lichamen krijgen in economische zin dan de betekenis van een tijdelijke vrijstelling of tijdelijke lage heffing,³³² hetgeen van invloed is op de vraag naar aandelen. Deze uit de invulling van de vennootschapsbelasting voortvloeiende verstoringen dienen dan ook binnen de vennootschapsbelasting te worden opgeheven. Om die reden behoeft de samenhang met de vennootschapsbelasting op dit punt geen verdere behandeling.

De voorgaande problemen betreffende de wijze waarop binnen de inkomstenbelasting rekening wordt gehouden met de vennootschapsbelasting zijn bepaald niet eenduidig. Onder toepassing van een klassiek stelsel zijn zij evenwel non-existent.

2.10.3 Successie- en schenkingsrecht

De relatie met het successie- en schenkingsrecht verdient bij de vormgeving van een vermogensmutatieheffing aandacht. Op grond van het SHS-inkomensbegrip dient de op het moment van overlijden aanwezige waardemutatie die nog niet eerder in de heffing is betrokken, alsnog in de belastingheffing te worden betrokken. De waarde in het economische verkeer op het overlijdensmoment behoort eveneens tot de grondslag van het successierecht en in zoverre wordt het in die waarde besloten liggende inkomen wederom, zij het afhankelijk van de vormgeving van het successierecht bij de erfgenamen, in de belastingheffing betrokken. Derhalve komt de vraag op of deze cumulatie van inkomstenbelasting en successierecht al dan niet wenselijk is. De beantwoording van deze vraag is afhankelijk van de aard van de successiewet, namelijk of sprake is van een boedelbelasting of van een verkrijgingsbelasting. Indien het overlijden voor de toepassing van de inkomstenbelasting niet leidt tot het in

332. Alan J. Auerbach (2005a).

aanmerking nemen van latente waardeinstijgingen op dat moment, of als de inkomstenbelasting bepaalde inkomsten niet in aanmerking neemt, wordt een boedelbelasting veelal beschouwd als een middel om de latente inkomsten mede, c.q. alsnog in de heffing te betrekken, dan wel kan de boedelbelasting dienst doen als reparatiemiddel voor het 'gebrekkige' inkomensbegrip zoals dat onder de inkomstenbelasting wordt gehanteerd.³³³ Als bepaalde inkomensbestanddelen tegen een laag tarief in aanmerking worden genomen onder de werking van de inkomstenbelasting, kan een boedelbelasting eveneens als een correctie voor dat lage tarief worden beschouwd. Een verkrijgingsbelasting kan eveneens dienst doen als compensatiemechanisme voor een gebrekkig inkomensbegrip indien de desbetreffende verkrijgingen niet tot de heffingsgrondslag voor de toepassing van de inkomstenbelasting behoren. Onder deze omstandigheden kan de vraag worden opgeworpen of van de heffing van successierecht, zowel indien deze de vorm van een boedelbelasting als die van een verkrijgingsbelasting heeft, kan worden afgezien indien het inkomensbegrip voor de inkomstenbelasting bedoelde waardemutaties reeds in de heffing betreft bij de erflater. Een reden om dat evenwel niet te doen, is dat een dergelijke verschuiving van het successierecht naar een inkomstenbelasting tot een andere drukverdeling leidt.³³⁴ Dit argument zou ook een rol kunnen spelen indien het successierecht nog niet bestaat.

Indien men de op het overlijdensmoment aanwezige, doch nog niet eerder belaste waardemutatie niet in de belastingheffing zou betrekken, zou het zogenoemde lock-in effect worden versterkt. Door vermogensbestanddelen waarin vermogenswinsten besloten liggen niet te vervreemden, zou immers de vermogensmutatieheffing daarover ontgaan kunnen worden. Een dergelijk heffingslek is om deze redenen uiterst onwenselijk te achten, ten gevolge waarvan in geval van overlijden een fictieve vervreemding in aanmerking moet worden genomen als sprake is van een VWB.³³⁵ Onder een VAB dient het moment van overlijden te worden aangemerkt als het einde van de belastingplichtige periode en dienen de vermogensbestanddelen voor de waarde in het economische verkeer in aanmerking te worden genomen. Er bestaat in dat geval geen reden om door middel van een boedelbelasting het vermogen van de erflater nogmaals in de heffing te betrekken.

Ten aanzien van de erfgenaam die vermogensbestanddelen verkrijgt, bestaat onder het SHS-inkomensbegrip discussie over de vraag of de verkrijging inkomen oplevert. Niet ter discussie staat dat de verkrijging als zodanig een vermogensvermeerdering voor de erfgenaam oplevert en dat men deze als inkomen zou kunnen duiden. In combinatie met een boedelbelasting bij de erflater zou de nog niet in aanmerking genomen vermogensmutatie evenwel tweemaal in de heffing worden betrokken, namelijk zowel bij de erfgenaam als bij de erflater. In economische zin zou dan sprake zijn van dubbele belastingheffing, hetgeen niet als wenselijk wordt ervaren. Als geen sprake is van een boedelbelasting, dient de verkrijging voor de erfgenamen als

333. Vergelijk H. Schuttevâer en J.W. Zwemmer (1998, p. 58).

334. William G. Gale en Joel B. Slemrod (2001, p. 215).

335. Vergelijk ook *Kamerstukken II* 1979/80, nr. 15 905, nr 3, tevens opgenomen in *WFR* 1979/1294.

een te belasten vermogensvermeerdering te worden beschouwd. Dit voordeel valt onder de werking van het SHS-inkomensbegrip en zou als zodanig als inkomen in aanmerking moeten worden genomen. Een andere benadering is om de waarde van de verkrijging niet tot het inkomen te rekenen, doch separaat in aanmerking te nemen voor een verkrijgingsbelasting. In het laatste geval dienen de verkregen vermogensbestanddelen voor de toepassing van de inkomstenbelasting te worden gewaardeerd op de waarde in het economische verkeer. Een dergelijke step-up voor de erfgenaam bepleit ik omdat het ten laste van de verkrijger geheven successierecht anders zou cumuleren met de geheven inkomstenbelasting over de waarde van de verkrijging. Slechts indien sprake zou zijn van een intergenerationele doorschuifregeling bij een VWB geldt op die step-up een uitzondering. In dat geval zou de verkrijgingsprijs voor de erfgenaam gesteld moeten worden op de voor de erflater geldende verkrijgingsprijs. Ingeval sprake zou zijn van een VAB, zou een doorschuifregeling niet aan de orde komen, omdat bij overlijden een afrekening plaatsvindt. In hoofdstuk 3 en 5 wordt deze problematiek uitgewerkt.

2.11 Conclusie

2.11.1 Algemene conclusie

Belastingen veroorzaken gedragsreacties, zo ook belastingen ter zake van kapitaal. Tussen het spaargedrag van individuen en het stelsel van inkomstenbelastingheffing over kapitaalinkomen bestaat een relatie. Deze relatie is evenwel niet of nauwelijks kwantificeerbaar, nu het spaargedrag ook wordt bepaald door een groot aantal andere factoren. Zo al een concreet verband gesteld zou kunnen worden ten aanzien van de individuele besparingen, bestaat de mogelijkheid dat dit op geaggregeerd niveau geheel of gedeeltelijk wordt geneutraliseerd door wijzigingen in de bedrijfs- en/of overheidsbesparingen. Ook bestaat de mogelijkheid dat de belasting wordt afgewenteld op anderen. Uitgaande van het woonstaatsbeginsel en volledige kapitaalmobilititeit bestaat niet de mogelijkheid tot afwenteling op de kapitaalnemer of verschaffer, omdat de prijs van kapitaal op de internationale markt wordt bepaald.³³⁶ Net zomin als de invloed op het spaargedrag kan worden bepaald, kan de invloed op het risicogedrag worden bepaald. De economische consequenties van een wijziging in de belastingheffing over kapitaalinkomen laten zich dan ook niet of nauwelijks voorspellen, althans niet als de gemiddelde en effectieve belastingdruk gelijk blijven. Indien de geaggregeerde belastingdruk op kapitaalinkomen niet wijzigt, doch de verdeling over diverse te onderscheiden categorieën vermogensbestanddelen wel, zal naar men kan aannemen een wijziging in de vermogenssamenstelling optreden. Beide tezamen kunnen bovendien een wijziging in de verdeling van de belastingdruk over te onderscheiden huishoudens veroorzaken.

Ten aanzien van de belastingdruk op kapitaalinkomen in relatie tot die op andere productiefactoren bestaat meer duidelijkheid. Kapitaal wordt ten opzichte van ar-

336. Een land met een prominente positie op de kapitaalmarkt zou die mogelijkheid wel hebben, vergelijk Joel Slemrod (1988).

beid als een meer mobiele productiefactor gezien. Kapitaal zou om die reden belast moeten worden naar een relatief laag tarief. Er bestaat geen reden aan te nemen dat kapitaal in het geheel niet belast zou moeten worden, los van de vraag of dat gezien de herverdelingsfunctie die belastingen hebben, als wenselijk aangemerkt zou kunnen worden. Dit laatste, voor de vormgeving van een belastingheffing over het inkomen belangrijke argument is overigens sterk subjectief bepaald. In alle gevallen geldt als uitgangspunt dat verschillende soorten kapitaal neutraal moeten worden behandeld om verstoringen te voorkomen. Daarnaast is het van belang dat al het kapitaalinkomen in de heffing wordt betrokken en niet slechts een deel daarvan, zeker niet indien de vrijstelling slechts ten goede zou komen aan een beperkte groep belastingplichtigen. Een vrijstelling zou dan tot een onaanvaardbare ongelijkheid kunnen leiden, hetgeen bijvoorbeeld aan de orde is indien vermogensmutaties buiten de grondslag zouden worden gehouden en deze bijvoorbeeld voornamelijk aan hoge inkomensgroepen zouden toevallen.

Ten aanzien van het stelsel op grond waarvan kapitaalinkomen in de heffing kan worden betrokken, bestaat een tweetal mogelijkheden, namelijk een bestedingsbelasting enerzijds en een meer gebruikelijke inkomstenbelasting anderzijds. Het principiële verschil tussen beide betreft het moment waarop kapitaalinkomen wordt belast. Bij een bestedingsbelasting is dit later dan bij een inkomstenbelasting. Bovendien wordt onder een bestedingsbelasting slechts de risicopremie en de economic rent belast, terwijl onder een inkomstenbelasting ook de basispremie wordt belast. In de economische literatuur zijn vele pleidooien gevoerd voor de invoering van een bestedingsbelasting. Tot een concrete succesvolle invoering is het, voor zover valt na te gaan, nooit gekomen. Bovendien kan op grond van de meest recente inzichten niet worden uitgesloten dat de vermeende voordelen van een bestedingsbelasting uiteindelijk slechts beperkt aanwezig zijn. In ieder geval bestaat er naar mijn oordeel onvoldoende aanleiding om tot een invoering van een bestedingsbelasting te komen, temeer omdat de (gedeeltelijke) vrijstelling van kapitaalinkomen geen recht doet aan het maatschappelijke inkomensbegrip, waaronder kapitaalinkomen wel degelijk als relevant inkomen wordt aangemerkt. Ook stuit een bestedingsbelasting in een internationale context op problemen.

Gegeven het feit dat onvoldoende redenen bestaan om tot de invoering van een zuivere bestedingsbelasting te komen, valt de keuze voor een stelsel van heffing over kapitaalinkomen op een reguliere inkomstenbelasting, gebaseerd op het SHS-inkomensbegrip. Een dergelijke belasting wordt in het volgende hoofdstuk nader worden uitgewerkt.

2.11.2 **Beantwoording onderzoeksvragen**

De antwoorden op de in dit hoofdstuk centraal staande onderzoeksvragen luiden als volgt:

Welke invloed heeft belastingheffing over kapitaalinkomen op het spaargedrag van huishoudens en het geaggregeerde niveau van besparingen.

Vanuit economisch perspectief leidt belastingheffing over kapitaalinkomen tot een verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing. Indien kapitaalinkomen wordt belast, wordt toekomstige consumptie duurder en gaat men eerder consumeren. Dit betekent dat minder zal worden gespaard. Aan sparen liggen evenwel ook veel andere motieven ten grondslag. Deze andere motieven neutraliseren de invloed van belastingheffing enigszins. Bovendien is de invloed van belastingheffing ook afhankelijk van de overheidsbesparingen en overheidsvoorzieningen. Op het geaggregeerde spaarniveau lijkt nauwelijks invloed te bestaan. De mate van investeringen wordt door een verlaging van het particuliere spaarniveau in een open economie nauwelijks getroffen, omdat buitenlands kapitaal in het algemeen zal toestromen.

Voor zover belastingen bepaalde vermogensbestanddelen of het rendement daaruit gunstiger behandelen, is geen sprake van een neutraal belastingstelsel. Bepaalde vermogensbestanddelen worden dan aantrekkelijker ten opzichte van andere. Dit is onwenselijk.

Wat zijn de verschillen tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting. Welke verstoringen vloeien uit de keuze voor een stelsel voort en voldoen de stelsels aan het draagkrachtbeginsel, in het bijzonder de eis van horizontale gelijkheid.

Een inkomstenbelasting beïnvloedt de intertemporele consumptiebeslissing en is derhalve verstoring. Indien de basispremie niet wordt belast, is geen sprake meer van een verstoring. Een bestedingsbelasting kent geen verstoring, omdat de intertemporele consumptiebeslissing niet wordt verstoord. Bij een bestedingsbelasting is beoordeeld op basis van lyfetime-income sprake van horizontale gelijkheid, terwijl daarvan onder een inkomstenbelasting sprake is op jaarbasis, doch niet op basis van het totale inkomen gedurende het leven. De keuze tussen beide wordt derhalve bepaald door de subjectieve afweging tussen enerzijds de mate van opgeroepen verstoring en de horizontale gelijkheid. Daarbij moet men tevens rekening houden met het feit dat een inkomstenbelasting een bredere grondslag heeft en derhalve een lager tarief bij een gegeven noodzakelijke budgettaire opbrengst. De mate van verstoring van een inkomstenbelasting wordt daardoor beperkter. Bovendien lijkt uit recent onderzoek te volgen dat het voordeel dat in het verleden in wetenschappelijk onderzoek aan een bestedingsbelasting werd toegedicht, beperkter is dan werd aangenomen. Een bestedingsbelasting leidt tot internationale complicaties doordat een bestedingsbelasting niet past in de bestaande terminologie van voor de belastingheffing relevant te achten verdragen ter voorkoming van dubbele belasting.

Kan op grond van economische criteria en gegeven het bestaan van een internationale kapitaalmarkt een oordeel worden geveld over een optimaal niveau van belastingheffing over kapitaalinkomen, uitgaande van een inkomstenbelasting?

In zijn algemeenheid kan hier weinig over worden gezegd. Kapitaalinkomen is mobiel, doch de mobiliteit lijkt beperkter te zijn dan algemeen werd aangenomen. De mate waarin een heffing kan plaatsvinden, is mede afhankelijk van de vraag of het bronstaatbeginsel, dan wel het woonstaatbeginsel wordt toegepast. Weliswaar is toepassing van het woonstaatbeginsel te prefereren omdat dit tot een efficiënte productie leidt, doch door bijvoorbeeld het feit dat de noodzakelijke controle niet kan worden geoptimaliseerd, blijft aan het bronstaatbeginsel een belangrijke rol toekomen. Kapitaalinkomen kan der-

halve wel worden belast. Echter, mede door het afwentelingsproces en een bepaalde mate van kapitaalmobiliteit bestaat het risico dat de belastingdruk op kapitaalinkomen uiteindelijk ten laste van de arbeidsproductiviteit komt. Ook vanwege afbakeningsverschillen tussen arbeids- en kapitaalinkomen en de wens om horizontale gelijkheid te bewerkstelligen, lijkt zich uiteindelijk als algemene mening te vormen dat kapitaalinkomen relatief laag moet worden belast, waarbij het laagste tarief zoals dat voor arbeidsinkomen geldt, als uitgangspunt kan worden genomen. Overigens kunnen in de literatuur ook aanwijzingen worden gevonden die juist tot een hogere heffing leiden. Die uitkomst is dan wel gebaseerd op de veronderstelling dat de belastingheffing over kapitaalinkomen slechts beperkte invloed heeft op het spaargedrag. Gegeven de gehanteerde veronderstellingen bestaan geen redenen kapitaalinkomen niet te belasten.

Welke heffingsgrondslagen ten aanzien van kapitaalinkomen kunnen onder een inkomstenbelastingheffing worden onderscheiden en hoe verhouden die zich tot elkaar, een en ander in het bijzonder in relatie tot kapitaalinkomen;

Naast het SHS-inkomensbegrip kunnen het bronnenstelsel en een forfaitaire rendementsheffing worden onderscheiden. Het SHS-inkomensbegrip is het ruimste begrip en begrijpt alle voordelen die opkomen, ongeacht of zij al dan niet zijn gerealiseerd, in de heffingsgrondslag. Het bronnenstelsel kent een beperktere heffingsgrondslag, omdat slechts het inkomen met een bepaalde periodiciteit in aanmerking wordt genomen. Bovendien worden waardemutaties van vermogensbestanddelen niet tot het inkomen gerekend. Onder een forfaitaire rendementsheffing wordt ten aanzien van alle of bepaalde vermogensbestanddelen geabstraheerd van de daadwerkelijke voordelen en wordt het fiscale inkomen gesteld op een verondersteld rendement dat wordt berekend over de (gemiddelde) waarde van het vermogen op een peildatum of peildata. Zowel het bronnenstelsel als een forfaitaire rendementsheffing is strijdig met de eisen van horizontale gelijkheid en de neutraliteit. Belastingplichtigen met een gelijk economisch inkomen kunnen afwijkend worden behandeld. De forfaitaire rendementsheffing is ook strijdig met de verticale gelijkheid. Het SHS-inkomensbegrip verdient de voorkeur, omdat wel wordt voldaan aan het draagkrachtbeginsel.

Bestaat er wellicht reden om particulier kapitaalinkomen anders te belasten dan het kapitaalinkomen dat wordt gerealiseerd door ondernemers/natuurlijke personen, dan wel dienen beide soorten kapitaalinkomen gelijk te worden belast. In dat kader moet tevens aandacht worden besteed aan de positie van aandeelhouders met een omvangrijk belang in een rechtspersoon die kapitaalinkomen realiseert;

Al het kapitaalinkomen dient gelijk te worden behandeld. Dit is noodzakelijk om arbitrageprocessen en daaruit opkomende verstoringen tegen te gaan. Er dient neutraliteit te bestaan in de wijze waarop kapitaalinkomen uit vermogensbestanddelen in de heffing wordt betrokken. Daar waar sprake is van hybride inkomsten welke zowel een arbeidsbeloning als kapitaalinkomen omvatten, dient een splitsing plaats te vinden. Het dan afgesplitste kapitaalinkomen moet vervolgens volgens de daarvoor geldende regels worden belast. Splitsing is noodzakelijk om neutraliteit en horizontale gelijkheid te bewerkstelligen.

Dient bij de keuze voor een bepaalde wijze van belastingheffing over kapitaalinkomen tevens acht te worden geslagen op de positie van het successierecht en een eventuele vermogensbelasting, alsmede op regelingen ter voorkoming van dubbele belasting. Ook de relatie met de vennootschapsbelasting dient wellicht aan de orde te worden gesteld.

Zowel het successierecht, een eventuele vermogensbelasting als een vennootschapsbelasting drukt op kapitaalinkomen. Deze dienen voor de beoordeling en vaststelling van de belastingdruk dan ook mede in de beschouwing te worden betrokken. In dit onderzoek wordt uitgegaan van de toepassing van het klassieke stelsel.

HOOFDSTUK 3

Vermogensaanwas- of Vermogenswinstbelasting

3.1 **Onderzoeksdoel en opzet**

In het voorgaande hoofdstuk is geconcludeerd tot een heffing over kapitaalinkomen die het SHS-inkomensbegrip als uitgangspunt neemt. Daaronder versta ik in eerste aanleg een heffing over alle voordelen die aan een belastingplichtige opkomen uit hoofde van een economische activiteit, zonder dat deze voortvloeien uit door de belastingplichtige verrichte arbeid. Deze voordelen duid ik als kapitaalinkomen, hetgeen impliceert dat ten principale slechts een tweetal inkomenstypen kan worden onderscheiden, namelijk arbeidsinkomen enerzijds en kapitaalinkomen anderzijds. Ook de economic rent reken ik tot het kapitaalinkomen.

Het SHS-inkomensbegrip neemt het inkomensbegrip zoals dat door Schanz, Haig en Simons is ontwikkeld, als uitgangspunt. Deze inkomensbegrippen worden in dit hoofdstuk beschreven, teneinde daarop een meer gedetailleerd zicht te krijgen en vervolgens vast te kunnen stellen welke nadere invulling noodzakelijk is om tot een concreet stelsel te kunnen komen. Het SHS-inkomensbegrip neemt in principe alle voordelen die aan een individu opkomen, als inkomen in aanmerking. Op basis daarvan worden ook alle vermogensmutaties op enig moment tot de belastbare grondslag gerekend. Om die reden duid ik het SHS-inkomensbegrip in het verlengde van hoofdstuk 2 als een vermogensmutatieheffing. Binnen deze ruime groep kunnen vervolgens subvarianten worden onderscheiden. Deze zijn in te delen naar de mate waarin beperkingen worden aangebracht in het ruime SHS-inkomensbegrip en het moment waarop het inkomen wordt belast. Eventueel zou men nog onderscheid kunnen maken naar het tarief waartegen de over enig tijdvak vastgestelde heffingsgrondslag wordt belast. Het kan daarbij gaan om een proportioneel tarief en een progressief tarief. Ook de verhouding van het tarief zoals dat geldt voor kapitaalinkomen ten opzichte van arbeidsinkomen, is voor wat betreft de relatieve hoogte van het in aanmerking te nemen tarief een aandachtspunt. Ook wordt ingegaan op de voor- en nadelen die in de literatuur ten aanzien van de verschillende subsystemen worden onderkend. Deze subvarianten zijn een vermogensaanwasbelasting (VAB) en een vermogenswinstbelasting (VWB). Het belangrijkste verschil tussen beide subvarianten ligt in het belang dat men hecht aan het realisatiebeginsel. Bij de invulling wordt zowel ingegaan op de economische aspecten als op de uitvoeringsaspecten,

zoals de waardering van vermogensbestanddelen. Aan de hand daarvan wordt beoordeeld welke van deze subvarianten de voorkeur verdient. De relatie met andere inkomenssoorten komt eveneens aan de orde. Geen aandacht wordt geschonken aan inflatie. Daarop is hoofdstuk 4 gericht. In dit hoofdstuk staat onderzoeksvraag 8 centraal, doch komt ook onderzoeksvraag 7 in de marge aan de orde.

3.2 SHS-inkomensbegrip

3.2.1 Georg Schanz

Met zijn bijdrage 'Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze'¹ heeft Georg Schanz in 1896 de (meest bekende) basis gelegd onder de theoretische invulling van het tegenwoordig alom als uitgangspunt voor een inkomstenbelasting geldende SHS-inkomensbegrip. Schanz heeft als veronderstelling aan zijn beschouwing ten grondslag gelegd dat de netto-opbrengst in geld of, indien de opbrengst in goederen luidt, de waarde daarvan, die gedurende een bepaalde periode wordt gerealiseerd uit hoofde van een bepaalde activiteit, de basis vormt voor de heffing van inkomstenbelasting. Hij ziet deze netto-opbrengst als de relevante draagkrachtmaatstaf² ter bepaling van de individuele bijdrage aan de gemeenschap. Al hetgeen tot behoeftebevrediging leidt of kan leiden, behoort in zijn optiek tot het inkomen.

Een van de belangrijke vragen hierbij is of alleen daadwerkelijk gerealiseerde waardemutaties of ook nog niet gerealiseerde waardemutaties in aanmerking moeten worden genomen. Schanz is van oordeel dat ook ongerealiseerde waardemutaties in aanmerking moeten worden genomen.³ Indien geen sprake is van realisatie dient, bij gebrek aan een 'zekere' werkelijke waarde, uitgegaan te worden van een schatting van de waarde. Dat is bijvoorbeeld aan de orde bij de eigen woning. Hij erkent evenwel dat dit tot gevolg heeft dat onzekere waardemutaties in de heffing worden betrokken. Daarnaast leidt heffing over nog niet gerealiseerde waardestijgingen tot een liquiditeitsprobleem. Echter, bij een groot aantal vermogensbestanddelen bestaat de mogelijkheid een bedrag ter grootte van de waardestijging geheel of gedeeltelijk te lenen. Deze theoretische mogelijkheid bleek zich ook in de tijd waarin hij zijn bijdrage schreef praktisch voor te doen: personen lenen bewust op de nog niet gerealiseerde waardestijging om andere uitgaven of investeringen te kunnen financieren. In de beleving van de eigenaren wordt de nog niet gerealiseerde waardestijging derhalve reeds als inkomen ervaren. Ook zou men een deel van de vermogensbestanddelen kunnen vervreemden, teneinde met de opbrengst de verschuldigde belasting te kunnen voldoen. De vervreemding van het vermogensbestanddeel is naar zijn oordeel slechts de omzetting van de reeds aanwezige vermogensvermeerdering in geld, ten gevolge waarvan hij geen reden ziet eerst bij vervreemding over te gaan tot belastingheffing.

1. Schanz (1896).

2. Leistungsfähigkeit.

3. Schanz (1896, p. 44 e.v.). Hij (1896, p. 62) ziet geen territoriale beperking in de heffingsmogelijkheden. Ook vermogensaanwas op in het buitenland gelegen onroerende zaken behoort tot het inkomen.

De opbrengst bestaat uit alle uit een actief opkomende gerealiseerde en ongerealiseerde voordelen. Het gaat dan zowel om de geldelijke voordelen als om de voordelen in natura, zij het, althans als het de gebruiksgoederen van de belastingplichtige zelf betreft, beperkt tot die voordelen die opkomen uit het zogenoemde 'Leihkapital'. Het gebruiksvoordeel van gebruiksgoederen die niet tot het 'Leihkapital' behoren, behoort om die reden niet tot het inkomen, omdat dat tot een dubbelstelling zou leiden. Dat geldt ook voor incidentele baten op gebruiksgoederen. Het Leihkapital bestaat uit goederen die men ook aan derden ter beschikking zou kunnen stellen. De huuropbrengst van een woning behoort om die reden wel tot de opbrengsten, zowel indien men deze feitelijk verhuurt als wanneer men deze zelf bewoont en derhalve geen feitelijke opbrengst realiseert. Ook besteedt hij aandacht aan de vraag of het inkomensbegrip wellicht moet worden beperkt tot die inkomsten die opkomen uit een economische activiteit.⁴ Schanz meent dat een dergelijke beperking niet moet worden aangebracht. Voordelen in natura die opkomen uit bijvoorbeeld een dienstbetrekking, zoals de huurwaarde van een door de werkgever ter beschikking gestelde woning, behoren eveneens tot de relevante opbrengst. Goederen die door een belastingplichtige zijn geproduceerd, doch nog niet zijn verkocht, behoren naar het oordeel van Schanz eveneens tot het inkomen. In het latere jaar waarin de verkoop plaatsvindt, is enerzijds sprake van een verkoopopbrengst en anderzijds van een waardedaling in de voorraad. Per saldo wordt in dat latere jaar geen resultaat behaald. Niet alleen de middelen (afzonderlijke opbrengsten en waardemutaties) die opkomen uit hoofde van een economische activiteit, behoren tot het inkomen. Ook middelen die toevallig opkomen, behoren daartoe. In de visie van Schanz behoren derhalve ook giften, erfenissen, (loterij)prijzen en geschenken, of, indien sprake is van ontvangsten in natura de waarde daarvan, tot het inkomen. Dat deze niet voortvloeien uit een regelmatige inkomensstroom, doet daar naar zijn oordeel niet aan af, temeer omdat de ontvangers deze baten in het algemeen wel degelijk duiden en ervaren als inkomen of in ieder geval als een vermogensvermeerdering. Schanz ziet geen reden daar voor de toepassing van de belastingwet van af te wijken, ook niet omdat het materiële onderscheid tussen periodiek opkomende baten en incidentele baten moeilijk, zo niet onmogelijk te maken is als men dit relateert aan het uitgangspunt dat de vermogensvermeerdering bepalend is. Verliezen die men lijdt op vermogensbestanddelen verminderen de mogelijkheid om behoeften te bevredigen en zijn om die reden aftrekbaar. Onduidelijk is evenwel of hij door een persoon gedane giften en in het uiterste geval hetgeen als nalatenschap overgaat op erfgenamen, als aftrekpost ziet bij de bepaling van het inkomen. Dit lijkt, althans ten aanzien van ontvangen giften,⁵ wel het geval.⁶ Dat ook giften en erfenissen tot het inkomen worden gerekend, stuitte toentertijd op kritiek, hetgeen hem ertoe bracht te suggereren om dergelijke voordelen als buitengewoon inkomen aan te merken, zulks ter onder-

4. Overigens is het opvallend dat Schanz alle vermogensvermeerderingen ongeacht hun herkomst tot het inkomen rekent, terwijl hij blijkbaar de aftrek van rentekosten wil beperken tot de kosten die betrekking hebben op een economische activiteit.

5. Onzakelijk hoge opbrengsten worden door Schanz eveneens expliciet volledig als inkomen aangemerkt.

6. Schanz (1896, p. 10).

scheiding van het gewone inkomen, blijkbaar met het oogmerk deze een andere behandeling ten deel te laten vallen.⁷

Schanz concludeert na een uitvoerige analyse van de ter zake van het inkomensbegrip in de literatuur ingenomen standpunten uiteindelijk het volgende: 'Wir wollen wissen, welche wirtschaftliche Leistungsfähigkeit einer Person, ohne dass sie ihr Kapital aufzehrt oder Schulden macht, in einem bestimmten Zeitabschnitt zukommt, über was so z.B. in einem bestimmten Jahr disponieren kann; ob diese Summe wiederkehrt, wie sie sich zusammensetzt, ob sie der Wiederkehr fähig ist, ist für das betreffende Jahr gleichgültig. Der Umfang der freien Disponierung ist durch diese Grösse begrenzt; die Art, wie der einzelne wirtschaftlich am besten über diese Grösse disponiert, hängt von hunderterlei Erwägungen und Verhältnissen ab und liegt ausserhalb des Begriffs.'

Schanz onderscheidt vervolgens een tweetal stromingen ten aanzien van de vraag of, en zo ja, welke kosten in aftrek mogen worden gebracht. De eerste stroming stelt de heffingsmaatstaf op de netto-opbrengst. Dit is de eerder gedefinieerde opbrengst, verminderd met alle aan derden betaalde uitgaven, waarbij ten aanzien van investeringen de uitgaven afgeschreven worden. De zogenoemde opportunitykosten van het door een persoon geïnvesteerde eigen vermogen worden expliciet niet in aanmerking genomen. In de visie van de tweede stroming komen alle aan derden betaalde bedragen in aftrek, derhalve niet slechts die welke betrekking hebben op de economische activiteiten. Rentelasten op een schuld die slechts is aangegaan met het oog op persoonlijke omstandigheden (zoals onderhoud van een behoeftige dochter), zijn dan ook aftrekbaar bij de bepaling van het inkomen. De eerste stroming wijkt in die zin af van de tweede omdat onder de eerste stroming rentekosten op het vreemde vermogen slechts in aftrek mogen worden gebracht indien en voor zover zij betrekking hebben op een economische activiteit.⁸ Schanz kiest uitdrukkelijk voor de tweede benadering, hetgeen erin resulteert dat het inkomen wordt opgevat als het saldo van opbrengsten en toerekenbare kosten ter zake van vermogensbestanddelen, niet zijnde gebruiksgoederen die men bezit, alsmede van economische activiteiten. Dit nettobedrag dient ter bepaling van de totale waarde van het in een bepaalde periode gecreëerde individuele economische product. Dit wordt door hem feitelijk omschreven als de gedurende die periode ontstane stijging van het eigen vermogen.

Na een weergave van het theoretische inkomensbegrip zoals dat naar het oordeel van Schanz moet luiden, geeft hij aan de hand van de toenmalige concrete regelgeving een overzicht van de situaties waarin een inbreuk wordt gepleegd op de theoretische basis. Een vrijstelling voor het veronderstelde minimuminkomen of een vrijstelling die is gerelateerd aan bijvoorbeeld het aantal afhankelijke kinderen, staat naar zijn oordeel los van het inkomensbegrip als zodanig. Ook het realiseren van andere dan fiscale doelstellingen door daartoe in de inkomstenbelasting ondersteunende maatregelen op te nemen, staat daar los van. Vrijstellingen voor de landbouw

7. Ordentliches en Ausserordentlichem Einkommen.

8. Hij spreekt over Object en Geschäft.

of voor eigen gebruik door landbouwers zijn daar voorbeelden van. Dat geldt ook voor inbreuken welke zijn terug te voeren op het gebrekkige belang of op de praktische complexiteit of uitvoerbaarheid ten aanzien van de heffing. Vrijstellingen voor eigen gebruik van eigen gebruiksgoederen anders dan de eigen woning, zijn daar weer een voorbeeld van. Overigens acht Schanz dit een overbodige uitsluiting, omdat in zijn optiek dergelijke gebruiksgoederen niet tot de relevante vermogensbestanddelen behoren die als basis dienen voor de vaststelling van het inkomen. Een laatste mogelijkheid om in een concrete heffingswet bepaalde inkomensbestanddelen buiten aanmerking te laten, is dat diezelfde inkomensbestanddelen reeds door een andere heffing in aanmerking worden genomen. De voordelen uit hoofde van een gift of nalatenschap behoren daartoe, nu deze ook zijn onderworpen aan de heffing van successie- en schenkingsrecht.⁹ Schanz meent dat dergelijke tijdstipheffingen ten laste van de verkrijger geen alternatief kunnen zijn voor een inkomstenbelasting bij de erflater of schenker, omdat de door de verkrijger verschuldigde belasting onafhankelijk is van het feitelijk behaalde voordeel door degene die vreemdt.¹⁰ Hij acht het evenwel ook zonder meer mogelijk om verkrijgingen die worden belast met schenkingsrecht of successierecht, vrij te stellen van de heffing van inkomstenbelasting. Op dit punt neemt hij derhalve uiteindelijk geen principieel standpunt in. Ten aanzien van loterijprijzen daarentegen is hij wel duidelijk: die behoren tot het inkomen.

3.2.2 Robert Murray Haig

Naar aanleiding van een toentertijd in de VS reeds lang durende discussie omtrent de concrete invulling van het wettelijke inkomensbegrip, is in 1921 door Haig een voorstel daartoe gedaan. Een van de toen concreet voorliggende vragen was of waardevermutaties al dan niet tot het inkomen behoren. In zijn 'The Concept of Income – Economic and Legal Aspects'¹¹ poogde hij een nadere invulling te geven aan de in de Constitutie van de Verenigde Staten vastgelegde eis dat belastingen moeten worden geheven naar het inkomen. Na geconstateerd te hebben dat het inkomen in economische zin gedefinieerd zou moeten worden als de totale satisfactie die een persoon geniet, doch dat dit een weinig concreet, laat staan meetbaar begrip is, kiest hij, zulks in navolging van anderen, voor het in geld meten van inkomen. Daarbij constateert hij dat, door aan te sluiten bij het inkomen, ook gespaard inkomen waaraan nog geen nut wordt ontleend, wordt belast.¹² Hij meent dat daardoor het kapitaalinkomen dubbel wordt belast. Naar zijn oordeel is dat evenwel geen aantasting van de eis dat het belastingstelsel gelijke gevallen gelijk moet behandelen. Naar zijn oordeel leidt de vermeende dubbele heffing niet tot een verwerpbare andere behandeling van de

9. Schanz besteedt geen aandacht aan de consequenties voor de gever of erflater. Hij beperkt zich tot de vraag of de verkrijging bij de verkrijger als inkomen moet worden aangemerkt.

10. Of fictief vervreemd, zoals bij een overgang onder algemene titel.

11. Haig (1921).

12. Zie in dat kader tevens de discussie rond een bestedingsbelasting als omschreven in hoofdstuk 2.

spaarder ten opzichte van degene die zijn geldinkomen direct spendeert, omdat het de spaarder zelf is die ervoor kiest zijn bestedingen uit te stellen.¹³

Ten aanzien van door een persoon zelf geproduceerde goederen is Haig van oordeel dat deze eveneens nut opleveren en dat derhalve op die grond de geldswaarde van die goederen eveneens tot het inkomen moet worden gerekend, afgezien van de eventuele op die zelf geproduceerde goederen betrekking hebbende kosten. Daarnaast bestaat de in de economische wetenschap meest gangbare benadering uit een ruime omschrijving van het begrip inkomen: 'Under this conception, income becomes the increase in one's power to satisfy his wants in a given period in so far as that power consists of (a) money itself, or, (b) anything susceptible of valuation in terms of money. More simply stated, the definition of income which the economist offers is this: Income is the *money value of the net accretion to one's economic power between two points in time*.'¹⁴ Naar zijn oordeel sluit deze laatste definitie het meest aan bij het werkelijke inkomen, bestaande uit het nut dat men in een bepaalde periode heeft of zou kunnen hebben.¹⁵

Vervolgens besteedt hij aandacht aan de vraag of de noodzaak bestaat om een realisatie aan te nemen alvorens sprake kan zijn van inkomen. Naar zijn oordeel is het voldoende als een waardering kan plaatsvinden van een afzonderlijk goed dat in voorkomende gevallen vervreemd kan worden. Vervreemding als zodanig is derhalve niet noodzakelijk. De mogelijkheid tot vervreemding echter wel. Als geen mogelijkheid tot vervreemding bestaat, acht Haig derhalve belastingheffing over een dergelijk onrealiseerbaar voordeel niet opportuun. Dividend op aandelen vormt derhalve inkomen als het via de winstreserves aangroeit en niet pas op het moment waarop het dividend feitelijk wordt uitgekeerd. Hij illustreert dit met een vergelijking tussen twee aandeelhouders met een gelijkwaardig aandelenpakket, waarbij de één zijn aandeel in de winst krijgt uitgekeerd in de vorm van dividend en de ander geen dividend ontvangt, doch wel een waardeinstijging op zijn aandelen ervaart. Naar het oordeel van Haig valt niet in te zien waarom het belastbare inkomen van de één afwijkt van dat van de ander. In economisch opzicht zijn beide aan elkaar gelijk. De consequentie van de gemaakte keuze is dat ingehouden winsten bij de aandeelhouder als inkomen worden aangemerkt, omdat zij de waarde van de aandelen verhogen. Naar het oordeel van Haig is dat de enige manier om recht te doen aan de wens om de behaalde winsten gelijk te belasten, onafhankelijk van de rechtsvorm waarin de onderneming wordt gedreven. Onduidelijk is naar mijn oordeel of Haig daadwerkelijk de ingehouden winsten wenst toe te rekenen, dan wel of hij de waardemutatatie van de aandelen als representant van die ingehouden winst wenst te belasten. Ten aanzien van andere vermogensbestanddelen wenst Haig in ieder geval de jaarlijkse vermogensaanwas als inkomen aan te merken: 'To achieve exact justice the in-

13. Zijn standpunt te dezen wordt niet nader gemotiveerd, hetgeen opvallend is omdat hij naderhand wel blijkt geeft kennis te dragen van de door John Stuart Mill voorgestelde bestedingsbelasting welke de dubbele belastingheffing over spaarinkomsten voorkomt.

14. Haig (1921, p. 7).

15. Blijkbaar wordt door hem ook aan de spaarmogelijkheid een nutsbeleving toegekend.

creased economic strength of two men must be measured *period for period*.¹⁶ Daaraan verbindt hij wel uitdrukkelijk de voorwaarde dat de waardeestijging met voldoende zekerheid kan worden vastgesteld (sufficient in amount and definite enough to be susceptible of precise evaluation in terms of Money). Zelfs al zou de waardeestijging met een bepaalde mate van onzekerheid zijn omgeven, dan nog is belastingheffing daarover naar zijn oordeel beter dan een systeem waarin heffing naar de verre toekomst zou worden verschoven. Waardeestijgingen voortvloeiende uit inflatie, leiden overigens niet tot een verbetering van de economische positie van een persoon en behoren om die reden niet tot het inkomen. Haig kiest, mits dit mogelijk zou zijn, expliciet voor de waardemutatie uitgedrukt in reële koopkracht. Door slechts daadwerkelijk gerealiseerde vermogensmutaties in aanmerking te nemen zou, bijvoorbeeld ten aanzien van de tariefstelling, een ongelijkheid ontstaan tussen belastingplichtigen die in economisch dezelfde omstandigheden verkeren doch wier realisatiemoment afwijkt.¹⁷ Naast regulier inkomen (zoals arbeidsinkomen) en waardemutaties, behoren ook inkomsten in natura naar het oordeel van Haig tot het inkomen. Ook daarbij stelt hij de voorwaarde dat dit inkomen wel met enige mate van betrouwbaarheid gewaardeerd moet kunnen worden. Giften worden door Haig eveneens aangemerkt als inkomensbestanddeel; ontvangen giften zijn belast (tenzij het interfamiliale¹⁸ giften betreft) en gedane giften lijkt hij aftrekbaar te achten.

Vervolgens is het de vraag welke uitgaven in aftrek kunnen worden gebracht ter bepaling van het inkomen. Primair gaat het dan om de behandeling van consumptieve uitgaven enerzijds en uitgaven betrekking hebbende op de verwerving van het inkomen anderzijds. Een aftrek van consumptieve uitgaven, die erin zou resulteren dat alleen het gespaarde inkomen zou worden belast, verdient niet zijn voorkeur. Uitgaven betreffende kosten die op het inkomen betrekking hebben, zijn wel aftrekbaar.

3.2.3 Henry C. Simons

De laatste naamgever van het SHS inkomensbegrip is Henry Simons, die in 1938 zijn boek 'Personal Income Taxation'¹⁹ publiceerde. Een inkomstenbelasting is naar zijn oordeel een uitstekend middel om inkomensgelijkheid of inkomensherverdeling te bewerkstelligen. Een belangrijk probleem is evenwel de vaststelling van de grondslag op basis waarvan de herverdelende werking moet worden geconcretiseerd. Simons geeft aan dat het inkomensbegrip objectief, kwantificeerbaar en meetbaar moet zijn. Het inkomensbegrip dient ertoe het relatieve²⁰ resultaat van de individu-

16. Haig (1921, p. 11).

17. Overigens noemt hij een voorbeeld waarin de nominale belastingdruk tussen deze personen afwijkt ten gevolge van een tussentijdse tariefswijziging. Het is de vraag of dit een ten principale juiste benadering is, omdat het verschil derhalve niet wordt veroorzaakt door een ander realisatiemoment, doch door een tariefswijziging.

18. Uit de context kan worden afgeleid dat hij het oog heeft op het gezin als eenheid van belastingheffing.

19. Simons (1938). In dit onderzoek is gebruikgemaakt van de vijfde druk die in 1965 is verschenen.

20. Simons cursiveert de duiding relatieve. Onduidelijk blijft wat hij met dit bijvoeglijk naamwoord op het oog heeft gehad.

ele economische activiteiten gedurende een bepaalde periode vast te stellen. Simons definieert het inkomen als de som van enerzijds de gepleegde consumptie en anderzijds de wijziging in de waarde van het vermogen.²¹ Inkomsten in natura die worden genoten als tegenprestatie voor jegens derden verrichte prestaties, kunnen naar zijn oordeel buiten de grondslag blijven. Hij motiveert deze beperking met de stelling dat een dergelijke beperking geen wezenlijke ongelijkheden creëert, omdat dit type inkomen voornamelijk opkomt bij de lagere inkomensklassen en daar door de toepassing van een vrijstelling niet of nauwelijks wordt belast. Ook omdat het aandeel van dergelijke inkomsten zal afnemen naarmate het in geld genoten inkomen toeneemt, leidt het buiten aanmerking laten tot een iets sterkere progressie dan die welke voortvloeit uit de nominale tarieven. Afgezien van deze praktische overwegingen kan worden aangenomen dat voordelen in natura in zijn optiek ten principale wel tot het inkomen behoren. De inkomsten uit een eigen woning worden door hem wel in aanmerking genomen.

Waardemutaties behoren, ook indien zij nog niet zijn gerealiseerd, tot het inkomen en zijn daarenboven niet aan te merken als een inkomenscategorie die een ten opzichte van andere inkomsten andere behandeling zouden moeten krijgen. Ook om te voorkomen dat regulier inkomen wordt getransformeerd in vermogenswinsten, zouden vermogenswinsten niet uitgesloten mogen worden van de grondslag.²² Het niet in aanmerking nemen van nog niet gerealiseerde waardemutaties op grond van het voorzichtigheidsbeginsel is naar zijn oordeel onjuist. Dit argument 'fails to recognize the fundamental continuity of economic relations and ignores the essential value implications of income.'²³ Indien het realisatiebeginsel het primaat zou krijgen, zou dat betekenen dat bij langdurende (meerjarige of zelfs oneindige) projecten weliswaar sprake is van een vermogensstijging, doch dat geen sprake is van in aanmerking te nemen inkomsten.²⁴ Indien ook ongerealiseerde waardemutaties tot het inkomen worden gerekend, dient uiteraard een waardebeoordeling plaats te vinden, hetgeen bij imperfecte markten een probleem zou kunnen zijn, c.q. is. Indien in redelijkheid geen enigermate objectieve waarde vastgesteld kan worden, zou men daar van af moeten zien.

Uiteindelijk kiest Simons echter niet voor een VAB, doch voor een VWB. In zijn conclusies stelt hij namelijk: 'The law should provide for full inclusion of all gains on assets which have appreciated in the owner's possession, the gains being taxable at time of bona fide sale or, at an amount determined by fair appraisal, on the occasion

21. Simons (1965, p. 50). Hij baseert zich deze definitie op de voorheen besliste rechtszaken aangaande het inkomensbegrip voor de toepassing van de toenmalige belastingwetgeving.

22. Dit verschil in behandeling heeft in Nederland uiteindelijk tot de invoering van de Wet IB 2001 geleid. De bedoelde transformatie kwam voordien in steeds toenemende mate voor.

23. Simons (1965, p. 83).

24. In een addendum bij een latere druk geeft hij aan dat een keuze voor het realisatiebeginsel gelijk kan worden gesteld met een lening bij de overheid ter grootte van de jaarlijkse belastingschuld bij een aanwasbelasting. Indien men deze schuld zou oprenten en dit bij de latere realisatie zou voldoen, zou een VWB uiteindelijk tot eenzelfde effect kunnen leiden als een VAB.

of any other disposition of the property.²⁵ De belangrijkste reden voor deze conclusie is dat een VAB met jaarlijkse herwaarderingen niet uitvoerbaar is. Het realisatiebeginsel dient naar zijn oordeel evenwel niet onverkort te worden toegepast, omdat men dan het risico loopt dat alleen verliezen en geen winsten worden gerealiseerd. Hoe hij deze nuancering echter in de praktijk wenst te brengen, wordt niet duidelijk.

Ten aanzien van de waardemutaties in het vermogen erkent Simons dat deze, ongeacht uiteraard of gekozen wordt voor een VAB of een VWB, mede een inflatoire oorzaak hebben, welke bij de vaststelling van het inkomen buiten aanmerking gelaten zou moeten worden.²⁶ Ten aanzien van de ook toentertijd geponeerde stelling dat een VWB nadelig zou zijn voor de schatkist, geeft hij aan dat dit ten aanzien van een heffing bij realisatie inderdaad het geval zou kunnen zijn, omdat personen alleen verliezen zullen realiseren en winsten daarentegen niet. Onder een VAB die uitgaat van de jaarlijkse waardemutatie is evenwel niet aannemelijk dat sprake is van een nadeel.

Ook giften, erfenissen en prijzen verhogen de waarde van het vermogen. Die zouden derhalve mede onderdeel moeten vormen van het vast te stellen inkomen, waarbij de waarde in het economische verkeer als uitgangspunt moet gelden. Het successie- en het schenkingsrecht zouden derhalve geïncorporeerd moeten worden in de inkomstenbelasting.²⁷

Een belangrijk probleem bij de invulling van een VWB vormt naar het oordeel van Simons de relatie met de vennootschapsbelasting. Doordat economische activiteiten naar believen kunnen worden gedreven door middel van een aan de heffing van vennootschapsbelasting onderworpen lichaam, kunnen de vermogenswinsten die bij die lichamen worden gerealiseerd, niet bij de achterliggende participanten worden belast. Belastingvermijding of zelfs uitstel zou dan mogelijk zijn voor de achterliggende participanten, een en ander uiteraard afhankelijk van de wijze waarop de waardemutaties van de desbetreffende aandelen worden belast. De invoering van een VWB of VAB zou in ieder geval tot gevolg hebben dat de in dergelijke lichamen behaalde resultaten (uiteindelijk) toch bij de participanten in aanmerking worden genomen.²⁸ Een benadering zou zijn om lichamen fiscaal transparant te achten en derhalve de resultaten van de lichamen evenredig toe te rekenen aan de achterliggende participanten. Uiteraard zouden aan een dergelijke benadering belangrijke praktische problemen verbonden zijn, niet in het minst de wijze van toerekening indien sprake is van verschillende soorten aandeelhouders. Ook zou een eenduidige

25. Simons (1965, p. 212).

26. Simons (1965, p. 151).

27. Simons (1965, p. 39).

28. Simons besteedt ook aandacht aan speciale heffingen ten laste van de lichamen, bijvoorbeeld over vermogensoverschotten die niet noodzakelijk zijn voor de bedrijfsvoering. Deze zou men bovendien kunnen beperken tot situaties waarin slechts sprake is van een beperkt aantal aandeelhouders. Ik ga alhier op deze mogelijkheden niet nader in. Indien en voor zover dit hierna relevant zou blijken te zijn, wordt aldaar aandacht aan deze materie besteed.

definitie van het begrip aandeelhouder noodzakelijk zijn, waarbij bijvoorbeeld de afbakening ten opzichte van andere vergelijkbare vermogensverstrekkingen aan de orde zou komen. Bovendien zou het voor de hand liggen dat de desbetreffende lichamen alsdan ten minste zodanige uitkeringen doen aan de participanten dat deze de verschuldigde inkomstenbelasting kunnen voldoen. Tot een nadere uitwerking van deze problematiek komt hij niet.

3.2.4 Integratie inkomensbegrippen

Zowel Schanz, Haig als Simons is van oordeel dat het inkomen de beste basis vormt voor de vaststelling van de 'draagkracht' van een individu en derhalve voor de grondslag op basis waarvan belasting wordt geheven. Daarbij definiëren zij inkomen als de stijging van het vermogen van een individu gedurende een bepaalde periode, abstraherend van gepleegde consumptieve uitgaven.²⁹ Alle drie zijn zij van oordeel dat niet alleen feitelijk gerealiseerde vermogensmutaties tot het inkomen moeten worden gerekend, doch ook vermogensmutaties die weliswaar nog niet zijn gerealiseerd, maar waarvan de omvang redelijkerwijs met een grote mate van nauwkeurigheid bepaald kan worden. Daarbij kan eventueel nog een aanvullend criterium worden gesteld door te eisen dat realisatie mogelijk zou moeten zijn. Inflatoire inkomenscomponenten worden buiten het inkomensbegrip gehouden. Giften, erfenissen en ontvangsten prijzengeld behoren naar hun oordeel tot het inkomen. Er bestaat geen reden deze buiten het inkomensbegrip te laten en eventueel onder de werking van een separate heffing te brengen. Simons, uiteindelijk, geeft uit praktische overwegingen de voorkeur aan een VWB boven een VAB. Hij realiseert zich dat dit een inbreuk vormt op zijn eigen uitgangspunt dat ook vermogensaanwas tot het inkomen gerekend zou moeten worden. Wel geeft hij aan dat de mogelijkheid bestaat om het voordeel dat een belastingplichtige ten opzichte van een VAB heeft door eerst bij realisatie belast te worden, bij de vormgeving van een VWB kan worden geneutraliseerd. Zij zijn allen van oordeel dat het voordeel dat men ontleent aan vermogensbestanddelen in eigen gebruik, zoals het genot van een eigen woning, tot het inkomen moet worden gerekend. Ten aanzien van andere voordelen in natura bestaan evenwel afwijkende standpunten, bijvoorbeeld ten aanzien van de vraag of alle voordelen in natura in aanmerking moeten worden genomen, dan wel of een beperking moet plaatsvinden tot naturabeloningen die van derden worden ontvangen. Ook bestaat verschil van inzicht ten aanzien van de mate waarin zelf geproduceerde goederen en diensten tot het inkomen moeten worden gerekend. Schanz, Haig noch Simons is van oordeel dat incidentele baten van het inkomensbegrip moeten worden uitgesloten. Seltzer heeft naderhand wel een onderscheid gemaakt tussen te verwachten inkomsten en onverwachte inkomsten. Vermogensmutaties die door de vermogensbezit-

29. Vergelijk ook H.J. Hofstra (1967), die vermogenswinsten definieert als alle vermogensvermeerderingen die, krachtens welke oorzaak ook, aan de belastingplichtige opkomen. Hij is evenwel van oordeel dat vermogensvermeerderingen die zijn onderworpen aan de heffing van enige andere belasting, geen vermogenswinsten in vorenbedoelde zin vormen.

ter niet worden verwacht,³⁰ zouden naar zijn oordeel niet tot het inkomen behoren, omdat deze onverwachte inkomsten (windfall profits and losses) bij de economische besluitvorming van individuen geen rol kunnen spelen.³¹ Ik acht dit laatste geen relevant aspect, omdat het bij de invulling van het inkomensbegrip niet van belang zou mogen zijn of opgekomen voordelen al dan niet voortvloeien uit bewuste en volledige besluitvorming. Het gaat om het vaststellen van een inkomensmaatstaf die meet in hoeverre individuen erop vooruit zijn gegaan.

Haig en Simons besteden beiden aandacht aan de samenhang van de inkomstenbelasting met de vennootschapsbelasting, omdat daar arbitragemogelijkheden bestaan. De incorporatie van economische transacties in een lichaam biedt de mogelijkheid de heffing van inkomstenbelasting over de daarmee corresponderende voordelen te ontgaan. Dit zou ervoor pleiten, c.q. de noodzaak oproepen om de winsten van een lichaam direct toe te rekenen aan de achterliggende participanten. In het algemeen wordt een dergelijke toerekening aan die participanten als een van de essentiële onderdelen van een zuiver SHS-inkomensbegrip gezien.³² Door overigens een verrekeningsstelsel te hanteren en het vennootschapsbelastingtarief gelijk te stellen aan het inkomstenbelastingtarief op uitgedeelde winsten wordt, althans in puur binnenlandse situaties, materieel hetzelfde doel bereikt. Een VAB of VWB biedt evenwel de mogelijkheid een eventueel voordeel ter zake te neutraliseren, omdat de door een lichaam gerealiseerde winst direct, respectievelijk bij vervreemding van de aandelen, toch bij de achterliggende aandeelhouders zou worden belast. Een heffingsvacuüm is derhalve niet aanwezig. Een alternatief zou zijn om dergelijke lichamen niet langer te onderwerpen aan een afzonderlijke heffing als de vennootschapsbelasting, doch deze lichamen in fiscale zin als transparant aan te merken. Zowel een VAB als een transparante behandeling van deze lichamen zou een aantal belangrijke praktische problemen oproepen. Enerzijds dient de door het lichaam behaalde winst te worden toegerekend aan de participanten nadat is vastgesteld welke personen als zodanig zijn aan te merken en in welke mate zij gerechtigd zijn tot de desbetreffende winst. Daarnaast leidt belastingheffing over toegerekende, doch niet feitelijk uitgekeerde winst tot een liquiditeitsnadeel bij de participant. Op welke wijze men tot een optimale inrichting van de samenhang tussen een VAB of VWB enerzijds en de vennootschapsbelasting anderzijds zou kunnen komen, wordt door zowel Haig als Simons in het midden gelaten. Dit geldt ook voor de grensoverschrijdende aspecten van een dergelijke fiscale transparantie. In het vervolg van dit onderzoek wordt de mogelijke transparantie van rechtspersonen niet behandeld en uitgegaan van zelfstandige belastingplicht voor een vennootschapsbelasting van rechtspersonen. Geen

30. Oorzaken daarvan kunnen liggen bij wijzigingen in de te verwachten toekomstige inkomsten, wijzigingen in de interestvoet en ten slotte wijzigingen in de mogelijkheden om rekening te houden met toekomstige onzekerheden. Zie voor een overzicht van deze afzonderlijke oorzaken Lawrence H. Seltzer (1951, p. 54 e.v.).

31. Zie Lawrence H. Seltzer (1951, p. 46).

32. Zie ook S. Cnossen (1990) en Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1997, p. 24). Reeds eerder heeft K.V. Antal (1967) aandacht gevraagd voor het belang van de samenhang. Zie ook Roger H. Gordon en Burton G. Malkiel (1981), die ingaan op de samenloop van beide heffingen en aangeven dat een verlaging van een VWB hetzelfde effect heeft als een verlaging van de vennootschapsbelasting.

van drieën besteedt aandacht aan de grensoverschrijdende aspecten van een VAB of VWB en derhalve in het bijzonder niet aan de samenloop van andere inkomensbegrippen en realisatiemomenten in andere landen.

Het inkomensbegrip zoals dat door Schanz, Haig en Simons is bepleit en dat, zo blijkt uit de respectieve publicaties, voorafgaande aan hun publicaties reeds in de concrete wetgeving kon worden aangetroffen, ligt onder de duiding SHS-inkomensbegrip ten grondslag aan tegenwoordige belastingen naar het inkomen, zij het dat op een fundamenteel punt veelal wordt afgeweken van de door Schanz en Simons ontwikkelde visie. Die afwijking betreft het (veelal) niet in aanmerking nemen van (on)gerealiseerde vermogensmutaties bij de bepaling van het jaarlijkse inkomen. In navolgende paragrafen ga ik op de verschillende aspecten nader in, waarbij ik tevens mijn oordeel geef op basis van de te schetsen aspecten.

3.3 Voor- en nadelen van een VAB en VWB

3.3.1 Algemeen

Mede omdat in economisch opzicht geen verschil bestaat tussen vermogensmutaties en andere inkomsten, wordt regelmatig bepleit om alle vermogensmutaties tot de heffingsgrondslag te rekenen. Dergelijke pleidooien worden bijvoorbeeld in de Nederlandse literatuur veelvuldig aangetroffen, omdat een dergelijke heffing uiteindelijk rechtvaardiger zou zijn dan wanneer vermogensaanwas niet in aanmerking wordt genomen.³³ Afhankelijk van de bestaande concrete invulling van de inkomstenbelastingheffing, voorkomt een VAB bovendien dat belast inkomen wordt getransformeerd in onbelast inkomen.^{34, 35} Nu uit onderzoek blijkt dat juist groepen belastingplichtigen met hoge inkomens in staat zijn de feitelijke heffing over vermogenswinsten te voorkomen³⁶ en juist deze hoge inkomensgroepen relatief de meeste vermogenswinsten behalen, wordt bepleit een vermogensmutatieheffing in te voeren.³⁷

Een VWB heeft als voordeel dat de belastingplichtige geen belasting hoeft te voldoen over een voordeel dat nog niet feitelijk is gerealiseerd. Bij een VAB daarentegen is echter ook zonder realisatie belasting verschuldigd. In dat opzicht heeft een VAB ten opzichte van de VWB een liquiditeitsnadeel. Niet alleen moet de belasting eerder

33. Bijvoorbeeld Spaanstra (1963), Aardema (2006), Van Dijck (1988), Stevens (1999).

34. Vergelijk L.G.M. Stevens (1989) met betrekking tot de Wet IB 1964.

35. James M. Poterba (1987) heeft op basis van historische vergelijkingen vastgesteld dat een verhoging van een VWB tot gevolg heeft dat aangiften minder juist worden ingediend. Ik acht dit probleem niet slechts aan de orde bij een VWB, doch meen dat dit in zijn algemeenheid voor alle typen belastingen geldt. Uiteraard heeft de constatering als zodanig wel belang ten aanzien van de inrichting van het controleapparaat. Als onderdeel van de meer praktische invulling zal ik in dit hoofdstuk van die problematiek abstraheren. Zie voor een vergelijkbaar onderzoek met vergelijkbare uitkomsten Alan J. Auerbach, Leonard E. Burman en Jonathan M. Siegel (1998).

36. Alan J. Auerbach, Leonard E. Burman en Jonathan M. Siegel (1998).

37. Lawrence H. Seltzer (1950).

worden betaald, doch onder omstandigheden kunnen belastingplichtigen de verschuldigde belasting bij gebrek aan liquiditeiten niet voldoen. Daar kan men evenwel tegenin brengen dat bij eenvoudig verhandelbare activa realisatie eenvoudig mogelijk is en, behoudens transactiekosten, aan het liquiditeitsnadeel derhalve weinig betekenis toekomt. Eventueel zou men op dit punt een onderscheid kunnen maken tussen vermogensbestanddelen die eenvoudig, direct en zonder aanmerkelijke transactiekosten verhandelbaar zijn en die welke dat niet zijn. Bij een perfecte kapitaalmarkt zou overigens zonder vervreemding toch de mogelijkheid bestaan het liquiditeitsprobleem te ondervangen. In dat geval kan immers worden geleend ter financiering van de belastingschuld. Overigens bestaat een dergelijke leenmogelijkheid ook bij gebrek aan een perfecte kapitaalmarkt, zij het dat de mate waarin dat mogelijk is, afhankelijk zal zijn van de aard van het vermogensbestanddeel en het te lenen bedrag in verhouding tot de waarde van dat vermogensbestanddeel. Het feit dat onder een VWB de heffing eerst bij vervreemding plaatsvindt, leidt tevens tot een nadeel: het zogenoemde lock-in effect. Vervreemding roept belastingheffing op en om dat te voorkomen, wordt vervreemding uitgesteld. De middelen worden daardoor niet op de economisch meest efficiënte wijze aangewend of in ieder geval niet via de markt aangewend, doch blijven besloten liggen in bepaalde specifieke vermogensbestanddelen. Een VAB kent geen lock-in effect, omdat voor de heffing een vervreemding geen relevante omstandigheid vormt. Uitstel van vervreemding is onder een VAB niet aan de orde.

Een VWB of VAB kan men vormgeven door middel van een brede, alsmede door middel van een smalle basis.³⁸ Overigens betreft dit geen principieel onderscheid, nu het slechts betreft de vaststelling of de desbetreffende belasting zich uitstrekt tot alle vermogensbestanddelen, respectievelijk tot een beperkt aantal vermogensbestanddelen. Spaanstra is een uitgesproken tegenstander van een VWB met een smalle basis.³⁹ Door een smalle basis wordt afbreuk gedaan aan het principe dat door een VWB recht wordt gedaan aan de draagkrachtgedachte. Door bepaald inkomen dan uit te sluiten van de VWB wordt de draagkrachtgedachte niet gediend. Evenmin is dan sprake van neutraliteit in de fiscale behandeling van diverse soorten kapitaalinkomen. Een variant hierop is een vermogensmutatieheffing die beperkt blijft tot mutaties op speculatieve transacties, een systeem dat in de praktijk in een groot aantal landen wordt aangetroffen.⁴⁰ Uit het oogpunt van neutraliteit verdient een heffing op brede basis zonder meer de voorkeur.

In het navolgende worden de verschillende voor- en nadelen die worden genoemd ten aanzien van een VAB en een VWB, nader aan de orde gesteld. Daarbij zij reeds op voorhand vermeld dat deze weliswaar afzonderlijk worden gepresenteerd, doch dat

38. Vergelijk E. Aardema (1988).

39. Mr J. Spaanstra (1974).

40. Overigens is het de vraag of een dergelijke speculatieheffing als een VWB kan worden aangemerkt. Evenzo zou men kunnen spreken van een heffing over arbeidsinkomen. Bezien door de Nederlandse wetgeving zou naar huidig recht een dergelijk voordeel dat gericht is op het behalen van een voordeel dat redelijkerwijs te verwachten is, immers aangemerkt kunnen worden als een resultaat uit overige werkzaamheid.

tussen de verschillende voor- en nadelen een grote mate van samenhang kan bestaan. Het lock-in effect bijvoorbeeld vormt een belangrijk nadeel van een VWB, doch het leidt wel tot een rentevoordeel voor belastingplichtigen. Bovendien bestaat de mogelijkheid dat het particuliere spaarvolume onder een VWB hoger ligt dan onder een VAB. Dat het spaarvolume onder een VWB hoger ligt dan onder een VAB, betekent overigens niet dat vanuit economisch perspectief een voorkeur voor een VWB behoort te bestaan. De economische efficiency kan juist gediend zijn met een VAB, omdat bij een gelijke budgettaire opbrengst het tarief voor een VAB lager kan liggen dan bij een VWB en derhalve de verstoringe werking wordt beperkt.⁴¹ Een weging van deze verschillende aspecten berust, bij gebrek aan empirische gegevens⁴² over de onderlinge verhouding, voornamelijk op subjectieve gevoelens.

3.3.2 Periodieke inkomsten versus vermogensmutaties

Vermogensbestanddelen leveren uiteraard naast waardemutaties veelal ook periodieke voordelen in de vorm van bijvoorbeeld interest, dividend of huur op. In economische zin bestaat tussen de waardemutatie en de toekomstige inkomsten derhalve een nauw verband. Dit verband is evident bij aandelen, waarbij een dividenduitdeling tot een waardedaling van het desbetreffende aandeel zal leiden en een dividendinhouding uiteraard eerder een waardestijging van het aandeel zal doen ontstaan. Bij schuldtitels zal de periodiciteit in de interestbetalingen, alsmede de hoogte daarvan zich eveneens afspiegelen in de waardeontwikkeling. Indien bijvoorbeeld sprake is van een obligatielening met op het uitgiftemoment een couponrente beneden de marktrente, zal de uitgiftekoers beneden pari zijn. Het verschil tussen de couponrente en de marktrente wordt alsdan gecompenseerd door de waardestijging van de desbetreffende obligatie gedurende de looptijd van de uitgiftekoers tot de hogere nominale waarde.⁴³ Meade⁴⁴ is van mening dat wijzigingen in de waarde van vermogensbestanddelen, voortvloeiende uit een wijziging in de omvang van toekomstige inkomensstromen daaruit, niet in de heffing betrokken zouden moeten worden. In dat geval zouden immers zowel de toekomstige additionele inkomsten als de daarmee corresponderende waardestijging in de heffing worden betrokken. Ik meen evenwel dat geen reden bestaat om een waardemutatie die voortvloeit uit een wijziging in toekomstige inkomsten, buiten de heffingsgrondslag te houden. Hoewel on-

41. Alan J. Auerbach (1992).

42. Overigens lijkt gezien de complexiteit, alsmede door gebrek aan voldoende gedetailleerde data een model ter beoordeling van deze respectieve effecten vooralsnog niet mogelijk.

43. Uiteraard bestaat de mogelijkheid dat marktontwikkelingen, veelal een wijziging in de verwachte marktrente, van invloed zijn op de waardeontwikkeling van de desbetreffende financiële titels. Een daling van de marktrente zal veelal tot gevolg hebben dat de waarde van reeds uitgegeven obligaties stijgt, terwijl een stijging van de marktrente een omgekeerd effect heeft. Een soortgelijk effect doet zich voor bij aandelen, doch bijvoorbeeld ook bij onroerende zaken. Deze waardeontwikkeling die samenhangt met externe marktontwikkelingen is alhier niet relevant en wordt derhalve niet nader aan de orde gesteld. Deze paragraaf abstraheert derhalve van wijzigingen in voor de waarde relevante (markt)omstandigheden. Het behoort uiteraard geen betoog dat de uit die wijzigingen voortvloeiende waardeontwikkelingen wel deel uitmaken van de grondslag van een vermogensmutatieheffing.

44. J.E. Meade (1978, p. 128).

der een vermogensmutatieheffing eerst feitelijk in de toekomst opkomende voordelen worden belast op het moment waarop deze inkomsten in de (gerealiseerde) waarde van het vermogensbestanddeel tot uitdrukking komen, is uiteindelijk toch geen sprake van een dubbele belastingheffing. Het navolgende moge dit illustreren.

Bij ongewijzigde omstandigheden doen waardemutaties zich niet voor als sprake is van een eeuwigdurende inkomensstroom. Stel dat sprake is van een vermogensbestanddeel dat eeuwigdurend een jaarlijks nettovoordeel oplevert van € 1000. Bij een disconteringsvoet van 5% is de contante waarde daarvan € 20 000. De belastingplichtige die dit vermogensbestanddeel per 1 januari van jaar 1 verwerft en op 31 december daaropvolgend vervreemdt, zal geen vermogensmutatie ervaren. Daarnaast ontvangt hij in jaar 1 € 1000 aan inkomsten die worden belast. Deze periode-inkomsten zijn voor hem het enige te constateren voordeel. Indien op 31 december van jaar één evenwel vaststaat dat de jaarlijkse inkomensstroom gelijk blijft, doch dat in jaar twee € 1000 additioneel inkomen opkomt, is de waarde op 31 december van jaar 1 € 21 000. Bij vervreemding op 31 december van jaar 1 zal deze € 1000 aan onverwacht extra inkomen feitelijk reeds worden belast in periode één bij de oorspronkelijke eigenaar van het vermogensbestanddeel. De toekomstige inkomsten worden derhalve belast op het (vervreemdings)moment waarop de inkomsten kenbaar worden. De opvolgende eigenaar ontvangt in jaar twee € 2000 aan periode-inkomsten en heeft daarnaast bij vervreemding per 31 december van jaar twee een verlies van € 1000, althans als de verwachting bestaat dat het desbetreffende vermogensbestanddeel jaarlijks € 1000 zal opleveren en geen additionele inkomsten meer worden verwacht. Voor bezitter twee is derhalve in jaar twee per saldo sprake van € 1000 inkomen. Onder een VAB zou de uitkomst gelijk zijn. Uit het voorbeeld volgt dat daarin zowel onder een VAB als onder een VWB (toekomstig) inkomen wordt belast zodra zich een wijziging voordoet in de verwachting daaromtrent. Periode-inkomsten worden daarnaast tot de grondslag van belastingheffing gerekend in het jaar waarin zij opkomen. In dat jaar zal zich bij overigens ongewijzigde omstandigheden evenwel ook een corresponderende waardedaling voordoen, althans als de te verwachten voordelen niet eeuwigdurend zijn. Van dubbele belastingheffing bij een subject over de desbetreffende voordelen, bestaande uit enerzijds heffing over de waardemutatie en anderzijds daaropvolgende heffing over de periode-inkomsten, is derhalve geen sprake in geval van onverwachte vermogensmutaties, noch in geval van verwachte vermogensmutaties (in welk geval geen waardemutatie optreedt). Daaraan kan derhalve geen argument worden ontleend tegen een vermogensmutatieheffing.

Het uitsluiten van vermogensmutaties vanwege een vermeende dubbele heffing zou tot gevolg hebben dat de belastingplichtige die zijn vermogensbestanddelen vervreemdt, voorafgaande aan het moment waarop de periodieke inkomsten ontstaan niet wordt belast, terwijl hij in economisch opzicht dezelfde vermogensvoortgang boekt als degene die niet vervreemdt en de toekomstige periodieke inkomsten wel ontvangt.⁴⁵ Vanuit economisch perspectief bestaat geen verschil tussen beide perso-

45. Vergelijk ook Richard Goode (1978).

nen en zou derhalve het moment waarop het vermogensbestanddeel wordt vervreemd voor de omvang van de heffingsgrondslag geen verschil mogen maken. Alleen door een vermogensmutatieheffing worden beide belastingplichtigen gelijk behandeld. Een vermogensmutatieheffing is derhalve een essentieel middel om zowel neutraliteit in beleggingsvormen als horizontale gelijkheid tussen belastingplichtigen te realiseren.⁴⁶ Een VAB verdient in die zin ook de voorkeur boven een VWB, omdat de ongelijkheid tussen verschillende soorten inkomen wordt opgeheven.⁴⁷ Een keuze voor een VWB heeft immers tot gevolg dat belastingplichtigen die in economische zin hetzelfde inkomen behalen, anders worden belast, afhankelijk van het door hen gekozen vervreemdingsmoment.⁴⁸

Een vermogensmutatieheffing functioneert in economische zin derhalve als een heffing over de voordelen uit gedurende de bezitsperiode onverwacht opkomende wijzigingen in de toekomstverwachtingen.⁴⁹ Wijzigingen in de toekomstverwachtingen die opkomen uit activiteiten van de belastingplichtige zelf, worden ook belast.⁵⁰ Onder een VAB worden de vermogensmutaties belast op het moment waarop de gewijzigde omstandigheden zich voordoen, terwijl bij een VWB de heffing over de uit gewijzigde omstandigheden opkomende vermogensmutatie plaatsvindt op het daarna gelegen vervreemdings- of realisatiemoment. Bij een VAB wordt de waardemutatie voortvloeiende uit verwachtingen ten aanzien van het inkomen gedurende de beoogde bezitsduur in aanmerking genomen in de periode waarin de wijzigingen in de verwachting daaromtrent zich voordoen, terwijl nadien een tegengestelde vermogensmutatie optreedt in de periode waarin het inkomen feitelijk opkomt. Bij beperkte verliesverrekeningsmogelijkheden zou dit tot gevolg kunnen hebben dat meer inkomen in aanmerking wordt genomen dan in economische zin feitelijk is genoten. Onder een VWB doet dit probleem zich niet voor, althans niet ten aanzien van een specifiek vermogensbestanddeel. Om die reden dienen verliezen onder een VAB on-

46. Bovendien volgt hieruit dat het tarief voor vermogensmutaties gelijk zou moeten zijn aan dat voor periode-inkomsten, omdat in economische zin geen verschil tussen beide bestaat.

47. Vergelijk ook Lawrence H. Seltzer (1951, p. 290).

48. Dit voor een belastingplichtige bestaande voordeel van een VWB ten opzichte van een VAB kan evenwel worden gecompenseerd. Zie daaromtrent paragraaf 3.3.3.

49. Verwachte wijzigingen zitten verdisconteerd in de waarde van het vermogensbestanddeel en kunnen derhalve geen waardemutatie meer opleveren, tenzij gewijzigde omstandigheden tot gevolg hebben dat in de verwachtingen wijzigingen optreden.

50. Zij vormen de uit die activiteiten voortvloeiende bate. Overigens ontstaat daarbij wel een afbakeningsprobleem ten opzichte van arbeidsinkomen. De uitvinder die gedurende vele jaren vele avonden besteedt aan het uitvinden en verbeteren van een geniaal product, verhoogt bij succes de uit dat product opkomende toekomstige inkomensstromen. Gaandeweg het ontwikkelingsproces zal de waarde van dit (toekomstige) product derhalve toenemen. Deze waardemutatie valt onder een VAB onder het jaarlijks in aanmerking te nemen inkomen en zou als zodanig worden belast. Materieel zou dit voordeel evenwel toegerekend moeten worden aan de verrichte arbeidsprestaties en derhalve een ander karakter hebben dan kapitaalinkomen. Eventueel zou men de heffing over waardemutaties kunnen beperken tot die welke opkomen nadat de ontwikkeling tot een voor overdracht vatbaar product heeft geleid. Nadeel van die benadering zou evenwel zijn dat alleen die activiteiten die in zoverre succesvol zijn, in de heffing worden betrokken. Immers, als geen succes wordt bereikt, vindt geen overdracht plaats en worden geen voor- of nadelen in aanmerking genomen.

beperkt voor- en achterwaarts verrekenbaar te zijn, in ieder geval ten aanzien van de voordelen die gerelateerd zijn aan een en hetzelfde vermogensbestanddeel.

3.3.3 Liquiditeit

Onder een VAB is een belastingplichtige belasting verschuldigd over nog niet gerealiseerde vermogensmutaties. Derhalve is de belastingplichtige genoodzaakt de verschuldigde belasting te financieren uit andere bezittingen, door middel van een lening of door over te gaan tot een gedeeltelijke vervreemding van vermogensbestanddelen.⁵¹ Dit liquiditeitsaspect pleit tegen een VAB en ten gunste van een VWB, waar dit probleem niet aan de orde komt.^{52, 53} In een perfecte kapitaalmarkt met voldoende leenmogelijkheden is overigens financiering van de verschuldigde belasting evenwel zonder meer mogelijk en speelt het liquiditeitsnadeel niet. Bij marktimperfections of onvoldoende leenmogelijkheden komt aan het liquiditeitsprobleem zonder meer betekenis toe. Een VWB biedt daarentegen de belastingplichtige in belangrijke mate de mogelijkheid het realisatiemoment zelf te kiezen en op die manier de effectieve belastingdruk te verminderen.⁵⁴ Uiteraard hangt dit laatste aspect nauw samen met het lock-in effect. Het liquiditeitsprobleem is voor Meade reden om een VAB af te wijzen en te kiezen voor een VWB.⁵⁵ Het liquiditeitsprobleem kan men evenwel ook terugvoeren op de keuze die belastingplichtigen zelf maken bij de samenstelling van hun effectenportefeuille. Belastingplichtigen die investeren in een onroerende zaak zouden, indien het liquiditeitsargument relevant wordt geoordeeld, anders worden belast dan belastingplichtigen die investeringen met een ho-

51. J.E. Meade (1978, p. 129) geeft aan dat met name ten aanzien van niet-courante aandelen het liquiditeitsprobleem groot zou zijn. Ik onderschrijf dat, omdat deze aandelen niet eenvoudig verhandelbaar zijn en bovendien niet altijd de mogelijkheid bestaat om een lening aan te gaan met de aandelen of andere vermogensbestanddelen als zekerheid. Dit speelt met name indien de waarde van de aandelen voornamelijk wordt bepaald door immateriële activa. In dit verband zou men kunnen overwegen deze aandelen te belasten volgens een VWB-systematiek, dan wel voorzichtigheidshalve te waarderen op de waarde zonder daarbij de immateriële activa in aanmerking te nemen.

52. Behoudens uiteraard die gevallen waarin sprake is van een fictieve vervreemding.

53. Lawrence H. Seltzer (1951, p. 40 e.v.) is op grond van deze overwegingen dan ook een tegenstander van een VAB. Uiteraard dient men zich daarbij te realiseren dat het merendeel van de praktische bezwaren die hij aanvoert momenteel niet meer gelden door de toegenomen automatisering en daaruit voortvloeiende kwalitatief hoogwaardige informatie waarover zowel belastingplichtigen als de overheid kunnen beschikken. De problematiek verbonden aan de noodzaak tot het aangaan van een financiering of een partiële vervreemding van vermogensbestanddelen teneinde de verschuldigde belasting te kunnen voldoen, bestaat uiteraard nog wel.

54. Vergelijk William Vickrey (1939). Overigens is het vermeldenswaard dat het Nederlandse kabinet bij de vormgeving van de forfaitaire vermogensrendementsheffing uitdrukkelijk heeft aangevoerd dat door deze heffing neutraliteit ontstaat tussen winstinhouding en winstdistributie, omdat het voor de heffing irrelevant is of het rendement al dan niet wordt uitgekeerd. Het liquiditeitsaspect werd daarbij irrelevant geoordeeld (*Kamerstukken II 1998/99, 26 727, nr. 3, p. 20*).

55. Overigens is het opvallend dat in geval van emigratie en overlijden, of meer in het algemeen in geval van aanvang of einde van de subjectieve belastingplicht, aan dit waarderingsprobleem geen betekenis wordt toegekend.

gere omloopsnelheid prefereren. Het liquiditeitsargument zou om die reden geen argument mogen zijn om een VAB ten gunste van een VWB af te wijzen.⁵⁶

In de literatuur wordt het liquiditeitsaspect ook aangevoerd als argument tegen een VWB, vanwege het liquiditeitsvoordeel ten opzichte van een VAB. Omdat de belasting onder een VWB eerst bij realisatie is verschuldigd, is het effectieve belastingtarief lager dan onder een VAB het geval zou zijn, uitgaande van gelijke nominale tarieven.⁵⁷ Het verschil in belastingdruk is bijvoorbeeld mede aan de orde bij voordelen uit aandelen. Bij een VAB is de netto contante waarde van de belasting niet afhankelijk van het uitdelingsbeleid van de vennootschap. Bij een VWB daarentegen is dat wel het geval en is de effectieve belastingdruk lager. Het is bij een VWB derhalve van groot belang of al dan niet reguliere voordelen opkomen. Indien de reguliere voordelen zwaarder zouden worden belast, is de consequentie dat onder een VWB de effectieve belastingdruk bij winstuitkering hoger ligt dan bij winstinhouding.⁵⁸ Dividenden zouden in die optiek door particuliere beleggers lager worden gewaardeerd dan winstinhouding, hetgeen een verstoring oplevert die tot gevolg zou moeten hebben dat aandelen met een hoge pay-out ratio lager worden gewaardeerd dan aandelen met een lage pay-out ratio. In werkelijkheid blijkt van een dergelijke onderwaardering evenwel geen sprake te zijn.⁵⁹ Nu ik een gelijk tarief voor vermogensmutaties ten opzichte van periodiek opkomende inkomsten bepleit, is deze discussie te dezen evenwel zonder betekenis.

De lagere belastingdruk voortvloeiende uit een VWB bleek uit onderzoek naar de belastingopbrengsten in de VS. Het effectieve tarief van de toentertijd geldende VWB lag ver beneden het nominale tarief.⁶⁰ Om het liquiditeitsvoordeel te neutraliseren zou het nominale tarief onder een VWB hoger moeten zijn, ter compensatie van het rentevoordeel dat de belastingplichtige heeft genoten.⁶¹ Door voor de belastingheffing niet uit te gaan van het moment waarop de inkomsten in economische zin worden gerealiseerd, ontstaat een verschil in behandeling tussen belastingplichtigen die wel en die niet voor realisatie kiezen. In de literatuur is dan ook

56. Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989).

57. Bezien in het licht van de in het vorige hoofdstuk besproken discussie omtrent de vraag of kapitaalinkomen belast zou moeten worden, is een VWB te prefereren, omdat deze tot een lagere effectieve belastingdruk leidt en derhalve dichterbij een vrijstelling voor kapitaalinkomen komt zoals die door de voorstanders van een bestedingsbelasting wordt bepleit. Om de redenen als omschreven in het voorgaande hoofdstuk ga ik hier niet nader op dat aspect in.

58. Zie bijvoorbeeld Roger H. Gordon en David F. Bradford (1979) met een nadere analyse van een differentieel systeem en de mate waarin de daaruit voortvloeiende afwijkende behandeling van in economische zin gelijke voordelen daadwerkelijk tot een afwijkende waardering leidt van aandelen, afhankelijk van het type dividendbeleid.

59. Alan J. Auerbach (1979).

60. James M. Poterba (1986).

61. Lawrence H. Seltzer (1950). Door een dergelijke rentecompensatie zou het lock-in effect overigens verminderen of zelfs geheel kunnen verdwijnen, zie daaromtrent paragraaf 3.3.4. Zie ook Alan J. Auerbach (1988b), die in dit kader een eenvoudiger benadering noemt, bestaande uit een hoger nominaal tarief voor vermogenswinsten die over een langere termijn zijn gerealiseerd dan voor vermogenswinsten die over een kortere termijn zijn gerealiseerd.

voorgesteld om het liquiditeitsvoordeel te ondervangen door een VAB toe te passen, doch aan belastingplichtigen rentedragend uitstel van betaling te bieden.⁶² Daarbij zou de nettorente⁶³ na belasting berekend moeten worden, zulks representerende het nettovoordeel dat de belastingplichtige door het uitstel heeft gerealiseerd.⁶⁴ Indien de rente wordt gesteld op de interest voor langlopende staatsobligaties, heeft de belastingplichtige een voordeel indien hij op de uitgespaarde belasting een hoger rendement zou kunnen behalen. Omdat het vaststellen van het feitelijke rendementsvoordeel voor een individuele belastingplichtige bijzonder moeilijk zal zijn, gaat de voorkeur uiteindelijk toch uit naar de rente op staatsobligaties, met name omdat die ook de opportunitykosten voor de overheid representeren en derhalve het budgettaire nadeel van het uitstel voor de overheid wordt gecompenseerd. De keuze voor een nominaal interestpercentage gaat gepaard met een keuze voor het belastingtarief dat in aanmerking moet worden genomen ter bepaling van de nettorente zoals de belastingplichtige die ervaart. Indien sprake is van progressieve tariefschijven zal het praktisch lastig zijn het exacte liquiditeitsvoordeel te bepalen. In dat geval zou een verondersteld tarief kunnen worden genomen.⁶⁵ Indien sprake is van één vast tarief voor kapitaalkomen kan uiteraard dat tarief in aanmerking worden genomen, hetgeen de vaststelling van de nettorente eenvoudig maakt.

William Vickrey heeft als een van de eersten een dergelijke uitstelregeling voorgesteld.⁶⁶ Zijn voorstel was oorspronkelijk gericht op het ondervangen van progressie-nadelen die zich voordoen indien inkomsten niet gelijkmatig over de tijd opkomen, doch dit beperkt, zo niet elimineert ook het lock-in effect. Zijn systeem voldoet aan een zevental criteria:⁶⁷

1. De netto contante waarde van de verschuldigde belasting mag niet afhankelijk zijn van het moment waarop de inkomsten feitelijk worden gerealiseerd.
2. In het systeem moeten jaarlijkse wijzigingen mogelijk zijn, teneinde wenselijk geachte budgettaire wijzigingen aan te brengen zonder dat aanzienlijke aankondigingsperiodes noodzakelijk zijn.
3. In geval van emigratie⁶⁸ mag geen sprake zijn van daaraan voorafgaand opgekomen baten die onbelast zouden blijven. Eveneens zouden alle belastingverplichtingen bij emigratie afgehandeld moeten zijn.

62. Martin David (1968).

63. Uiteraard zou daarbij een keuze gemaakt moeten worden voor een bepaald interestpercentage, bijvoorbeeld voor de langetermijnrente of de kortetermijnrente, al dan niet gecorrigeerd voor een bepaalde risicofactor.

64. J.E. Meade (1978, p. 132 e.v.).

65. Vergelijk J.E. Meade (1978).

66. William Vickrey (1939).

67. William Vickrey (1939, p. 382). Zie voor nagenoeg dezelfde voorwaarden: Musgrave en Musgrave (1989) en Stiglitz (2000, p. 457 en 467).

68. Overlijden wordt door hem niet expliciet genoemd, zij het dat hij nadien die situatie wel noemt en derhalve mede in deze voorwaarden opgenomen acht. Het lijkt verstandig de hier gestelde voorwaarde ook dan van toepassing te achten. Bovendien zou in geval van immigratie evenmin sprake mogen zijn van een latent voordeel dat nadien wordt belast.

4. De hoogte van de uiteindelijk jaarlijks verschuldigde belasting dient in een redelijke verhouding te staan tot het inkomen van de voorafgaande of zelfde periode.
5. Een wijziging in het belastingsysteem of zelfs een overgang op een ander systeem dient eenvoudig te realiseren te zijn.
6. De berekening van de verschuldigde belasting dient relatief eenvoudig te zijn.
7. De administratieve lasten dienen beperkt te blijven.

In zijn systeem dient aan het einde van de belastingplichtige periode een zodanig belastingbedrag te worden betaald dat de netto contante waarde van de verschuldigde belasting gelijk is aan die van de belasting over het inkomen,⁶⁹ indien dat gedurende de gehele belastingplichtige periode gelijkelijk zou zijn ontstaan. Ieder jaareinde wordt daarbij telkenmale geacht het einde van de belastingplichtige periode te zijn. De berekeningsstappen worden derhalve jaarlijks uitgevoerd. Aan het einde wordt aan het totale inkomen een extracomptabel bedrag toegevoegd, bestaande uit het gemiste rendement over de bedragen aan belasting dat fictief over de jaren van de bezitsperiode wordt vastgesteld. Tezamen vormen deze bedragen het zogenoemde 'adjusted total income.' Vervolgens wordt bepaald welk jaarlijks gelijk inkomen tot eenzelfde adjusted total income zou leiden. De netto contante waarde van de belasting die jaarlijks verschuldigd zou zijn geweest over dat jaarlijks gelijke inkomen wordt verminderd met de netto contante waarde van de feitelijk verschuldigde belasting. Het resterende verschil bepaalt vervolgens het bedrag dat alsnog is verschuldigd, dan wel wordt gerestitueerd aan het einde van de bezitsperiode, c.q. het vervreemdingsmoment. In dit systeem wordt uiteindelijk derhalve niet aangesloten bij het economische inkomen in een bepaalde periode ter bepaling van de uiteindelijke effectieve belastingdruk, doch wordt de effectieve belastingdruk bepaald door het gemiddelde inkomen zoals dat is opgekomen tot het vervreemdingsmoment.⁷⁰ Daarmee wijkt zijn systeem derhalve af van een VAB, waaronder jaarlijks het daadwerkelijke economische inkomen in aanmerking wordt genomen.⁷¹ Dat zou ertoe kunnen leiden dat beleggers die een bovennormaal rendement behalen, de vervreemding van een actief nog steeds blijven uitstellen om zo bijvoorbeeld een progressievoordeel te behalen, terwijl beleggers met verliesgevende beleggingen om diezelfde reden toch tot vervreemding besluiten.⁷² In het Meade-rapport wordt een

69. Hij kiest een tweetal belastingplichtigen met eenzelfde startvermogen en een gelijk jaarlijks rendement als uitgangspunt. Het verschil tussen hen bestaat uit het realisatiemoment van de inkomens. Degene die in staat is om het realisatiemoment naar de toekomst te verschuiven, heeft uiteindelijk een hoger eindvermogen, omdat hij het ten opzichte van de ander jaarlijks uitgespaarde belastingbedrag heeft kunnen beleggen.

70. Indien en voor zover het inkomen deels uit speculatieve voordelen bestaat, is door Hans Neisser (1941) de vraag aan de orde gesteld of een herrekening naar een effectieve belastingdruk terecht is, zulk vanwege het feit dat speculatieve inkomsten in het algemeen passief zijn. Deze materie acht ik voor dit onderzoek niet van belang.

71. Martin David (1968) betoogt overigens dat cumulative averaging, mits de discontovoet goed kan worden bepaald, een effectiever middel is om het lock-in effect tegen te gaan dan een VAB. Dit vloeit voort uit het feit dat onder een VAB de mogelijkheid bestaat dat belastingplichtigen de relevante hef-fingsmomenten medebepalend laten zijn bij hun beslissing beleggingen te behouden of te vervreemden. Bij een systeem van cumulative averaging is daarvan geen sprake.

72. Alan J. Auerbach (1988b).

vergelijkbaar systeem voorgesteld. Ook daarin wordt het uiteindelijk behaalde voordeel geacht gedurende de bezitsperiode evenredig op te komen. Vervolgens wordt dat aan de afzonderlijke jaren toegerekende voordeel in die jaren fictief belast tegen het marginale tarief zoals dat in het vervreemdingsjaar geldt.⁷³ Aan de hand daarvan wordt de uiteindelijk verschuldigde belasting bepaald door rekening te houden met de inflatie⁷⁴ en het rentevoordeel.

Het systeem kent uiteraard als praktisch probleem dat voor de berekening inzicht moet bestaan in de waarde van het vermogen aan het einde van ieder berekenings-tijdvak. William Vickrey acht dat evenwel geen belangrijk probleem, omdat het door hem geïntroduceerde correctiemechanisme tot gevolg heeft dat de uiteindelijke netto contante waarde van de belastingdruk gelijk is, ongeacht de spreiding in de tijd van de inkomsten. Aan het einde van iedere periode vindt immers een fictieve hernieuwde afrekening plaats die op het vervreemdingsmoment mede in aanmerking wordt genomen.⁷⁵ Om die reden kan ook worden uitgegaan van een gemiddeld inkomen. Daarnaast is het waarderingsprobleem ten aanzien van vermogensbestanddelen waarvoor een actieve markt bestaat, zoals het geval is ten aanzien van aandelen en obligaties, beperkt. Ten aanzien van andere vermogensbestanddelen zal de waarderingsproblematiek groter zijn. Eventueel zou men dit kunnen ondervangen door bij die vermogensbestanddelen niet uit te gaan van de werkelijke jaarlijkse waardemutatie ter bepaling van de verschuldigde interest, doch door uit te gaan van een verondersteld jaarlijks rendement.⁷⁶ Dit veronderstelde rendement zou men dan kunnen baseren op de risicovrije rente, al dan niet te verhogen met een bepaalde opslag voor het onderliggende risico. Dit systeem zou men jaarlijks kunnen toepassen en vervolgens jaarlijks de verschuldigde belasting kunnen vaststellen. Op het vervreemdingsmoment worden eventuele waarderingsfouten vervolgens geëlimineerd.

73. Er gold toentertijd een progressief systeem. Het voorstel uit te gaan van het marginale tarief in het vervreemdingsjaar vloeide daaruit voort, omdat daardoor niet voor de afzonderlijke jaren uit de bezitperiode het daarin geldende marginale tarief hoefde te worden vastgesteld. Indien de vermogensinkomsten tegen een vast nominaal tarief zouden worden belast, speelt dit probleem uiteraard niet.

74. Zie over inflatie meer uitgebreid hoofdstuk 4.

75. Uiteraard zou een dergelijk systeem thans vorm kunnen krijgen door belastingplichtigen jaarlijks aangifte te laten doen van de waarde van hun vermogen. Vervolgens zou de belastingdienst aan de hand van een relatief eenvoudig computersysteem en op basis van de eenvoudig beschikbare noodzakelijke gegevens tot een berekening kunnen komen. Een dergelijk computersysteem zou uit hoofde van rechtszekerheid mede gecertificeerd moeten worden door een aantal onafhankelijke derden. Gesteld dat het systeem betrouwbaar is, zou ter zake van de berekening geen rechtsbescherming nodig zijn. Ten aanzien van de jaarlijkse vaststelling van het te belasten inkomen en de in aanmerking te nemen waarde van vermogensbestanddelen zou dat uiteraard wel het geval moeten zijn. Bij de vormgeving van een dergelijk systeem zou uiteraard ook aan de orde moeten komen of perioden waarin men geen inkomen heeft of perioden waarin men beneden een bepaalde leeftijd was en waarin men normaal gesproken geen inkomen behaalt, eveneens in de berekeningen betrokken moeten worden. Ten principale zouden dergelijke perioden overigens niet uitgesloten mogen worden, temeer niet om arbitrage en misbruik te voorkomen.

76. Alan J. Auerbach (1992).

Alan J. Auerbach heeft een alternatief systeem voorgesteld onder de naam 'retrospective taxation'.⁷⁷ Retrospective taxation leidt tot een effectieve belastingdruk die gelijk is aan die welke zou gelden indien een VAB zou zijn toegepast, terwijl de belasting eerst verschuldigd is op het realisatiemoment. Het systeem gaat niet uit van de individuele feiten ten aanzien van een belastingplichtige, doch van macrogegevens als de marktrente over een bepaalde periode en veronderstellingen ten aanzien van een optimale beleggingsportefeuille, alsmede een veronderstelde risico-opslag. Door deze veronderstellingen wordt de individuele werkelijkheid uiteraard gewild aangedaan en in zoverre kan de voor een individu bepaalde effectieve belastingdruk afwijken van die welke zou gelden indien zou zijn uitgegaan van de werkelijke jaarlijkse waardeontwikkeling, in het bijzonder ten aanzien van de risicopremie en de ondernemersrent die door de belegger wordt behaald. Het systeem van retrospective taxation wijkt materieel af van het systeem van William Vickrey ten aanzien van het moment waarop de risicopremie wordt belast. Bij retrospective taxation wordt gebruikgemaakt van een verondersteld normaal rendement en een veronderstelde risicopremie, terwijl bij het systeem van William Vickrey wordt uitgegaan van het werkelijke ex-post rendement. Nadeel van beide systemen is dat een vermogenswinst in aanmerking kan worden genomen, terwijl in nominale termen sprake kan zijn van een verlies.⁷⁸ Omdat het systeem van retrospective taxation uitgaat van veronderstellingen die per definitie afwijken van de individuele omstandigheden, waardoor uiteindelijk niet het feitelijke inkomen wordt belast, doch slechts de veronderstelde basispremie en de risicopremie, acht ik dit geen goed alternatief omdat het in zoverre een inbreuk vormt op het SHS-inkomensbegrip.^{79, 80} Ik geef de voorkeur aan het systeem van William Vickrey boven retrospective taxation.⁸¹

Een laatste systeem waarmee het liquiditeitsvoordeel van een VWB wordt geneutraliseerd, is expected return taxation. Bij dat systeem wordt een financieel product uiteengegafeld in de daarin te onderscheiden separate risicoproducten en wordt bij de verwerving per deelproduct bepaald wat het te verwachten rendement is. Dat te verwachten rendement wordt vervolgens, voor zover toerekenbaar aan de bezitsperiode, in aanmerking genomen. Het in aanmerking te nemen inkomen bestaat bij dit systeem uit de som van de bij aanschaf te verwachten respectieve beloningen over de

77. Alan J. Auerbach (1988b).

78. Alan J. Auerbach (1988b).

79. Vergelijk ook Alvin C. Warren jr. (1993).

80. Overigens hanteert ook het systeem van William Vickrey een veronderstelde discontovoet ter bepaling van het aan de voorgaande jaren toerekenbare deel van het geconstateerde inkomen. In die zin bestaat de mogelijkheid dat het feitelijke over een jaar behaalde economische inkomen afwijkt van het toegerekende inkomen. In de optiek van de Commissie ter bestudering van de fiscale behandeling van wisselende inkomsten (1984) leidt het systeem van Vickrey dan ook tot arbitragemogelijkheden. Ik geloof daar niet in, omdat de effectieve belastingdruk niet jaarlijks wordt vastgesteld, doch aan het einde van de bezitsduur. Tussentijdse vervreemdingen worden daardoor niet belemmerd of gestimuleerd. Uiteraard blijft gelden dat de keuze voor de discontovoet een arbitraire kwestie is, temeer omdat niet uitgesloten kan worden dat de discontovoet voor over een lange termijn behaalde vermogensmutaties afwijkt van die voor over korte termijn behaalde vermogensmutaties. Zie voor een analyse van de kapitaalvergoeding over korte en lange termijn Adrian Orr, Malcolm Edey en Michael Kennedy (1995).

81. Zie ook Richard Goode (1980b).

te onderscheiden deelproducten waarin een specifiek vermogensbestanddeel kan worden opgesplitst. Nu dit systeem onuitvoerbaar is, zal ik dit niet verder behandelen.⁸²

Uit de economische literatuur volgt derhalve dat men van oordeel is dat als uitgangspunt moet gelden dat het inkomen wordt belast op het moment waarop het in economische zin wordt behaald, derhalve als de vermogensmutatie zich voordoet. Indien daarvan wordt afgeweken en belastingheffing later plaatsvindt, is sprake van een liquiditeitsvoordeel. Onder een VWB is het realisatiemoment wel bepalend voor het tijdstip waarop de belasting is verschuldigd en derhalve is dan sprake van een dergelijk liquiditeitsvoordeel voor belastingplichtigen. Dit kan door middel van een compensatiemechanisme worden geneutraliseerd. Van de besproken systemen heeft het systeem van William Vickrey mijn voorkeur, omdat dit het meest eenvoudig is. Nadeel is dat uiteindelijk de belastingdruk wordt bepaald door het gemiddelde rendement gedurende de bezitsperiode en dat dit derhalve uiteindelijk afwijkt van dat onder een VAB. Dit is ook het geval bij proportionele tarieven, omdat ook dan door de belastingplichtige ten opzichte van een VAB een rentevoor- of nadeel optreedt.

3.3.4 Lock-in effect⁸³

Het lock-in effect vormt een belangrijk argument tegen een VWB. Belastingplichtigen⁸⁴ stellen de realisatie van een vermogensaanwas uit teneinde de acute heffing te ontgaan en daarmee, zo is hun veronderstelling, uiteindelijk een belastingbesparing te realiseren.^{85, 86}

Het lock-in effect kan men daarbij in verband brengen met een voordeel van een VWB, namelijk het liquiditeitsvoordeel voortvloeiende uit het feit dat belastingheffing niet plaatsvindt op het moment waarop het inkomen in economische zin ont-

82. Zie daartoe bijvoorbeeld Alvin C. Warren jr. (1993).

83. Niet alleen een eventuele VWB is van invloed op de vervreemdingsbeslissing door individuen, doch ook andere heffingen spelen, al dan niet in relatie tot de VWB, een rol. B. Douglas Bernheim, Robert J. Lemke en John Karl Scholz (2001) hebben voor de VS bijvoorbeeld aangetoond dat het vervreemdingsgedrag van individuen ook wordt beïnvloed door het schenkings- en successierecht. Hun onderzoek geeft ook aan dat de samenhang van belang is. Giften leidden toentertijd niet tot een afrekening bij de schenker, doch de latente VWB werd bij een gift doorgeschoven naar de begiftigde. Bij een erfenis werd voor de toepassing van de VWB wel een step-up verleend aan de erfgenaam. In een economisch model leidde dit onderscheid dan ook tot ander optimaliseringsgedrag, afhankelijk van het toepasselijke successietarief en het VWB-tarief.

84. Ik beperk mij tot het lock-in effect voor individuen. Zie Claire Y. Nash, W. Mark Wilder en Morris H. Stocks (2002) voor een onderzoek naar het lock-in effect bij ondernemingen.

85. Daniel J. Kovenock en Michael Rothschild (1987) geven aan dat door het lock-in effect wellicht minder transacties plaatsvinden en daardoor de beschikbare informatie voor marktpartijen afneemt. Zij menen evenwel dat de daaruit voortvloeiende verstoring van het marktmechanisme beperkt, zo niet verwaarloosbaar is.

86. Overigens zal men dit alleen doen indien men positieve verwachtingen heeft ten aanzien van het toekomstige rendement op het vermogensbestanddeel.

staat, doch eerst op het moment van vervreemding van het vermogensbestanddeel.⁸⁷ De verschuldigde VWB wordt door belastingplichtigen die een vermogensbestanddeel vervreemden, als een onderdeel van de transactiekosten beschouwd. Omdat de belastingheffing onder een VAB niet afhankelijk is van de vervreemding van een vermogensbestanddeel, kent een VAB geen lock-in effect. Het navolgende geldt derhalve alleen voor een VWB. De werking van het lock-in effect kan aan de hand van het volgende voorbeeld worden toegelicht. Uitgegaan wordt van een vermogensbestanddeel X dat slechts waardemutaties genereert en geen andere jaarlijks te belasten inkomensbestanddelen oplevert. De VWB is gesteld op 25%. Aan het einde van jaar 10 wordt het oorspronkelijke vermogensbestanddeel vervreemd en wordt de netto-opbrengst gedurende 15 jaar opnieuw geïnvesteerd in een vermogensbestanddeel dat een rendement genereert van 10% (Y), respectievelijk 15% (Z) per jaar. Deze situaties zijn vergeleken met die waarin het vermogensbestanddeel X niet tussentijds wordt vervreemd, maar 25 jaar wordt aangehouden. Bij tussentijdse vervreemding en herinvestering in een vermogensbestanddeel is de netto-opbrengst 741 indien herinvestering plaatsvindt in een vermogensbestanddeel met een gelijk rendement; dit is derhalve € 97 lager dan wanneer het oorspronkelijke vermogensbestanddeel aangehouden zou zijn. Indien het rendement op het nieuwe vermogensbestanddeel hoger ligt, wordt het nadeel van tussentijdse vervreemding geheel of gedeeltelijk geneutraliseerd.

Tabel 3.1 Rendementsconsequentie vervreemding

	X (10% per jaar)	Y (10% per jaar)	Z (15% per jaar)
Verkrijgingsprijs	100		
Jaar 10	259	219	219
Jaar 25	1083	916	1786
Netto	838	741	1394

Uit dit willekeurig gekozen voorbeeld volgt dat bij herinvestering in een vermogensbestanddeel met een gelijk rendement aan dat van het oorspronkelijke vermogensbestanddeel aan het einde van jaar 25 netto minder resteert dan wanneer het oorspronkelijke vermogensbestanddeel tot dat moment zou zijn aangehouden. Het verschil bestaat uit het gemiste rendement over de in jaar tien afgedragen belasting. Indien evenwel zou zijn geïnvesteerd in een vermogensbestanddeel dat een hoger jaarlijks rendement oplevert, zou uiteindelijk wel van een hogere netto-opbrengst sprake zijn. Het hogere rendement maakt de bij aanvang lagere beleggingswaarde ruimschoots goed. Een hoger rendement op de alternatieve belegging leidt evenwel niet altijd tot een uiteindelijk hogere netto-opbrengst. Een fractioneel hoger rendement, in het voorbeeld bijvoorbeeld 10,5%, leidt uiteindelijk tot een lagere netto-opbrengst. Daaruit volgt derhalve het gestelde dat het lock-in effect tot een suboptimale beleggingsportefeuille leidt, omdat men genoeg neemt met een lager rendement dan men zou kunnen krijgen omdat dit lagere rendement uiteindelijk toch tot

87. Alan J. Auerbach (1992).

een hoger nettorendement leidt. Het additionele rendement in relatie tot de verschuldigde belasting en het geldende tarief is derhalve bepalend voor het antwoord op de vraag of een vervreemding voor de belastingplichtige zinvol is.⁸⁸ Naarmate de beoogde bezitsduur korter wordt, zal vervreemding minder aantrekkelijk zijn. Het lock-in effect speelt dan derhalve een grotere rol. Ook zal de beoogde aanwending aan het einde van de beoogde bezitsduur van invloed zijn, zomede de flexibiliteit ten aanzien van de vervreemding van een vermogensbestanddeel. Indien men op ieder gewenst moment zou kunnen of willen vervreemden, zal aan het lock-in effect een grotere betekenis toekomen dan wanneer men kiest voor een langlopende belegging die men niet tussentijds wenst te vervreemden.

Naarmate het tarief van de VWB lager is, neemt de omvang van het lock-in effect af. De verschuldigde belasting neemt alsdan immers dienovereenkomstig af en de vervreemdingsbelemmering is lager.⁸⁹ Dat is evenwel anders indien de hoogte van het tarief afhankelijk wordt gesteld van de bezitsduur. Als, wat onder concreet toegepaste vermogenswinstheffingen voorkomt, het tarief daalt bij een toenemende bezitsduur, neemt de omvang van het lock-in effect in het eerste deel van de beoogde bezitsperiode toe, terwijl het nadien afneemt. Als het tarief evenwel stijgt met een toegenomen bezitsduur, neemt het lock-in effect af.⁹⁰ Dat is ook het geval indien het rentevoordeel van een VWB ten opzichte van een VAB wordt gecompenseerd.⁹¹ Indien een inflatiecorrectie wordt toegepast, neemt het lock-in effect eveneens relatief af, omdat de belastingdruk dan lager is dan zonder inflatiecorrectie het geval is.⁹² Een doorschuiffaciliteit vermindert het lock-in effect eveneens. Ook de wijze waarop een vermogenstransfer in geval van overlijden wordt belast, is van invloed op de omvang van het lock-in effect. Indien overlijden bijvoorbeeld niet als een fictieve vervreemding wordt aangemerkt, wordt de latente vermogensmutatie niet belast. De VWB kan dan volledig worden ontgaan. Indien daarentegen wel sprake is van een fictieve vervreemding, zal de omvang van het lock-in effect weer afnemen, een en ander mede afhankelijk van de verhouding tussen het actuele tarief en het verwachte uiteindelijke tarief. Een heffing bij overlijden over de dan aanwezige waarde stijging vermindert derhalve het

88. Charles C. Holt en John P. Shelton (1963) en Richard Goode (1976, p. 199). Eerstgenoemde publicatie is te dezen uitvoeriger.

89. Zie ook William T. Bogart en William M. Gentry (1993), die uit een vergelijking tussen verschillende staten van de VS constateren dat de realisatiegraad negatief gecorreleerd is aan de hoogte van het tarief. Een soortgelijk onderzoek is uitgevoerd door Leonard E. Burman en William C. Randolph (1994).

90. Indien het tarief wordt verlaagd naarmate de bezitsduur toeneemt, zal het lock-in effect toenemen omdat belastingplichtigen een vermogensbestanddeel langer zullen aanhouden, teneinde op die manier het lagere tarief deelachtig te worden. Het doel het lock-in effect te verminderen door een in de tijd dalend tarief wordt derhalve uiteindelijk niet gerealiseerd, althans er blijft door de tariefdaling een neiging bestaan de vervreemding uit te stellen. Zie voor een kwantificering daarvan Martin David (1968, p. 128 e.v.) betreffende het belastingsysteem van de VS zoals dat begin jaren zestig van de vorige eeuw in de VS gold.

91. Janet A. Meade (1990).

92. Overigens zou het invoeren van een inflatiecorrectie tot gevolg kunnen hebben dat per saldo geen vermogenswinsten meer worden gerealiseerd, doch dat sprake is van reële verliezen. In dat geval zal van een lock-in effect geen sprake meer zijn (Martin Feldstein, Joel Slemrod en Shlomo Yitzhaki (1980)). Uiteraard zou in dat geval een VWB zelfs verliesneming kunnen stimuleren.

lock-in effect en is om die reden aan te bevelen.⁹³ Dat geldt ook voor een heffing bij emigratie of andere situaties waarin men niet langer onderworpen is aan een VWB.

De omvang van het lock-in effect werd in het verleden groot ingeschat. Het vermoeden bestond dat een verlaging van de VWB een zodanige sprong in de te realiseren vermogenswinsten zou opleveren dat dit tot een positieve budgettaire opbrengst zou leiden.⁹⁴ Dit kan overigens (deels) toerekenbaar zijn aan het feit dat men bij een lager tarief minder opbrengsten verzwijgt.^{95, 96, 97} Een verlaging van de VWB met één procent zou bijvoorbeeld tot een groei in de te realiseren vermogenswinsten van vijf procent leiden.⁹⁸ Uit recent onderzoek blijkt evenwel niet eenduidig of een lock-in effect van enige serieuze omvang is.⁹⁹ Het lock-in effect voor langetermijnbeleggingen lijkt bijvoorbeeld kleiner te zijn dan dat voor kortetermijnbeleggingen.¹⁰⁰ Niet uitgesloten is zelfs dat het langetermijneffect nagenoeg nihil is en dat het kortetermijneffect als een tijdelijk implementatie-effect moet worden aangemerkt.¹⁰¹ Een verlaging van de VWB zou derhalve op korte termijn tot winstrealisatie kunnen leiden en een budgettaire opbrengst kunnen hebben, doch of daarvan op lange termijn ook sprake is, is de vraag.¹⁰² Een relatieve vervroeging van het realisatiemoment zou immers kunnen be-

93. Een VWB vermindert overigens ook de omvang van een eventuele nalatenschap. De desbetreffende belastingbesparing dient eveneens in aanmerking te worden genomen bij de beoordeling van de omvang van een lock-in effect (Richard Goode, 1976).

94. Joel Slemrod en Martin Feldstein (1978a en 1978b), Martin Feldstein, Joel Slemrod en Shlomo Yitzhaki (1980) en Joel Slemrod en William Shobe (1990). Overigens lijkt dit toentertijd geconstateerde lock-in effect voornamelijk voort te vloeien uit het feit dat in geval van overlijden geen fictieve verveemding werd aangenomen en derhalve daardoor de latente vermogenswinsten definitief buiten de heffing blijven (Janet A. Meade (1990)).

95. James M. Poterba (1987) en Alan J. Auerbach (1988a).

96. Een aangekondigde verhoging van een VWB zal in het algemeen ook tot eerdere winstneming leiden, zulks teneinde nog van het lagere tarief te kunnen profiteren. Dit effect heeft zich bijvoorbeeld voorgedaan in de VS (Alan J. Auerbach, 1988), doch ook in Nederland toen het aanmerkelijkbelangtarief werd verhoogd van 20% naar 25%.

97. Uit onderzoek van James M. Poterba (1986) blijkt dat dit slechts bij een beperkt aantal belastingplichtigen het geval is.

98. James M. Poterba (1987).

99. Richard Goode (1976, p. 203), Daniel J. Kovenock en Michael Rothschild (1981 en 1987), Lawrence B. Lindsey (1987), alsmede P. Kavelaars (1997, p. 61). Zie voor een overzicht van de verschillende kanttekeningen die bij de gepleegde onderzoeken kunnen worden geplaatst Donald W. Kiefer (1990). Het betreft bijvoorbeeld het gebrek aan inzicht in de aanwezige vermogensmutaties en de invloed van (wijzigingen in) een VWB in het lange termijn realisatiegedrag. In het verleden leek bovendien het realisatiegedrag voornamelijk beïnvloed te worden door de (verwachte) prijsontwikkeling op de markt en niet zozeer door de vermogensmutatieheffing. Zie Lawrence H. Seltzer (1950).

100. Alan J. Auerbach (1988a). Hij meldt tevens dat evenwel ook de mogelijkheid bestaat dat een verlaging van een VWB tot een sterkere verlaging van de opbrengst leidt dan geprognosticeerd.

101. Ook Leonard E. Burman en William C. Randolph (1994) komen tot de conclusie dat verschil bestaat tussen het kortetermijneffect en het langetermijneffect. Het langetermijneffect is beduidend kleiner dan het kortetermijneffect. Zie ook Claire Y. Nash, W. Mark Wilder en Morris H. Stock (2002).

102. Zie ook Joel Slemrod en William Shobe (1990). Zij geven aan dat de uitkomsten van hun onderzoek op dat moment onvoldoende geverifieerd konden worden en concluderen dat naar het eventuele onderscheid tussen het lock-in effect op korte termijn en dat op lange termijn meer onderzoek moet worden gedaan.

tekenen dat het eerstvolgende realisatiemoment zoals dat voor de verkrijger van het vermogensbestanddeel zal gelden, relatief verder in de toekomst ligt. Een deel van de opbrengst is dan weliswaar vervroegd¹⁰³ en kan derhalve tot een tijdelijk hogere opbrengst leiden, maar op lange termijn kan een tegengesteld effect optreden.¹⁰⁴

Inmiddels bestaat derhalve een genuanceerder beeld van het lock-in effect en met name van de invloed van andere variabelen, zoals de omvang van de beleggingsportefeuille.¹⁰⁵ Bij een grote en actieve portefeuille lijkt het vervreemdingsbeleid in mindere mate te worden beïnvloed door de verschuldigheid van belasting over de gerealiseerde vermogensmutaties. Ook de leeftijd,¹⁰⁶ de omvang van het overige inkomen in relatie tot het bestedingspatroon en eventuele transactiekosten spelen een rol.^{107, 108} Het overige inkomen is relevant indien men meer besteedt dan op basis van dat andere inkomen mogelijk is. Ongeacht een eventuele VWB zal men dan toch tot vervreemding van een deel van het belegde vermogen overgaan. Uit onderzoek blijkt bovendien dat personen met hoge inkomens meer dan personen met lage inkomens in staat zijn gerealiseerde vermogenswinsten te compenseren met verliezen, waardoor zij de heffing feitelijk kunnen voorkomen.¹⁰⁹ Daardoor is bij hen het lock-in effect beperkt, tenzij, zoals ooit bleek, de desbetreffende verliezen door verliesverrekeningsbeperkingen slechts beperkt benut konden worden.¹¹⁰ Overigens is het zeer de vraag of men de benutting van verliesverrekeningsmogelijkheden te de-

103. Zie ook Alan J. Auerbach (1988a).

104. Zie ook Joseph E. Stiglitz (1983).

105. Zie ook James M. Poterba (2002).

106. In de onderzoeken bleek de leeftijd met name bepalend indien bij overlijden geen heffing plaatsvond. Ouderen zouden om die reden in mindere mate vermogensbestanddelen vervreemden. Meer recent onderzoek toont evenwel ook een verband tussen de leeftijd en de omvang van het lock-in effect (William T. Bogart en William M. Gentry (1993)), zij het dat dit wellicht ook verband houdt met het feit dat ouderen relatief meer behoefte hebben aan een jaarlijkse en stabiele inkomensstroom en om die reden in mindere mate waardeinstijgingen zullen realiseren.

107. Joseph J. Minarik (1981, p. 257 e.v.), alsmede Peter Klein (2004).

108. Shlomo Yitzhaki (1979) heeft bijvoorbeeld vastgesteld dat ten aanzien van de toentertijd in de VS geldende VWB het lock-in effect voor 'grootverdieners' hoger lag dan voor 'kleinverdieners'. Door het lock-in effect nam het rendement van de grootverdieners met 1,5% af ten opzichte van het rendement voor de tweede groep. Eventueel zou men kunnen overwegen het lock-in effect te beschouwen als onderdeel van het herverdelingsmechanisme omdat het nettorendement afneemt. Echter, deze opbrengstreductie gaat niet of onvoldoende gepaard met een additioneel rendement bij degenen met een lager inkomen, om welke reden de herverdeling zeer beperkt is. In deze beperkte herverdeling kan derhalve geen argument gelegen zijn om een lock-in effect te creëren of te handhaven.

109. Alan J. Auerbach, Leonard E. Burman en Jonathan M. Siegel (1998). Overigens heeft James M. Poterba (1986) geconstateerd dat het aantal belastingplichtigen dat door benutting van verliesverrekening daadwerkelijk een marginaal VWB-tarief van nihil kon realiseren, uitermate beperkt was. Wel betrof het voornamelijk de hogere inkomenscategorieën die hiervan gebruikmaakten, hetgeen zou kunnen betekenen dat de belastingdruk van de VWB onevenredig werd verdeeld. Ruim 60% van de belastingplichtigen met vermogensmutaties realiseerde alleen winsten en geen verliezen. Slechts een zeer klein percentage belastingplichtigen zou wellicht gebruik kunnen maken van verliesverrekeningsmogelijkheden.

110. James M. Poterba (1986).

zen wel in de beschouwing zou moeten betrekken, omdat het immers wel door dezelfde belastingplichtigen geleden verliezen betreft. Door een beperking in de verliesverrekening zou de effectieve belastingdruk relatief hoger worden dan wanneer men het totale inkomen over de belastingplichtige periode in de beschouwing zou betrekken. Een beperking in de verliesverrekeningsmogelijkheden zou uiteraard wel noodzakelijk zijn indien de aard van de inkomsten en daarmee de wijze van belastingheffing (bijvoorbeeld met betrekking tot de tariefstelling) anders zou zijn.

Ook indien sprake is van een perfecte markt is geen sprake van een lock-in effect. Dit vloeit voort uit het feit dat onder een perfecte markt beleggingssubstituten bestaan met een gelijk risico en rendement en vermogensbestanddelen derhalve kunnen worden aangehouden terwijl gelijktijdig een optie op een vergelijkbaar object wordt geschreven of genomen.^{111, 112} Zonder fiscaalrechtelijke realisatie kan de latente waardemutatie dan wel worden gefixeerd en materieel worden gerealiseerd.¹¹³ De mogelijkheid daartoe neemt evenwel af naarmate in mindere mate perfecte substituten zijn te vinden of indien de daarop betrekking hebbende transactiekosten relatief groot zijn.¹¹⁴ Indien restricties bestaan in de toegang tot de kapitaalmarkt die verhinderen een lening aan te gaan, alsmede indien bijvoorbeeld beperkingen bestaan in de verliesverrekeningsmogelijkheden, geldt het voorgaande niet of in mindere mate.¹¹⁵ Zelfs indien dergelijke mogelijkheden praktisch wel bestaan, blijkt men daar evenwel niet altijd gebruik van te maken.¹¹⁶ Dit lijkt met name ook toerekenbaar aan het feit dat beleggingssubstituten uiteindelijk toch tot een suboptimale beleggingsportefeuille leiden. Optimaliseren zou slechts mogelijk zijn door vreemding.¹¹⁷ Dat sprake is van een suboptimaal resultaat vloeit mede voort uit het feit dat het lock-in effect tot gevolg heeft dat de waarde van beleggingen waarin latente vermogenswinsten schuilgaan, relatief daalt.¹¹⁸ Ook indien sprake is van een

111. Zie voor een illustratieve beschouwing A.H.M. Daniels en I.J.A. Hoekjan (1999).

112. Joseph E. Stiglitz (1983).

113. Zie voor een overzicht van de ontwikkelingen ter zake Alvin C. Warren jr. (1993).

114. Vergelijk Peter Klein (1998).

115. Joseph E. Stiglitz (1983). Het onderzoek van Stiglitz was gebaseerd op de volgende, deels van het toentertijd geldende stelsel afgeleide veronderstellingen en eigenschappen van de VWB: 1. Er zijn restricties in de mogelijkheden om te lenen en de interest voor sparen en lenen is gelijk, 2. Men kan ongelimiteerd 'short gaan', 3. Er zijn geen transactiekosten, 4. Bij overlijden wordt geen VWB geheven, 5. Uitverkoop is mogelijk tegen gelijke marktvoorwaarden, 6. Geen beperkingen in de verliesverrekeningsmogelijkheden, 7. Interest is volledig aftrekbaar, 8. Vermogenswinsten worden, vergeleken met andere inkomsten, tegen een relatief laag tarief belast en 9. Over een lange termijn behaalde vermogenswinsten worden tegen een lager tarief belast dan kortetermijnvermogenswinsten. Zie ook Alan J. Auerbach (1992), die in dezen een nuancering aanbrengt vanwege het feit dat, indien men in staat zou zijn daadwerkelijk te komen tot het elimineren van het lock-in effect, door de overheid waarschijnlijk andere budgettaire opbrengsten moeten worden gerealiseerd door middel van andere versturende heffingen.

116. James M. Poterba (1986).

117. Peter Klein (1998).

118. Peter Klein (1999) en (2001).

perfecte markt moet derhalve worden aangenomen dat onder een VWB een lock-in effect bestaat, los van de vraag hoe groot dat dan is.¹¹⁹

Door het lock-in effect worden beleggers belemmerd om tot een wijziging in hun effectenportefeuille over te gaan. Dit zou dan met name ten koste van nieuwe, meer risicovolle investeringen gaan.¹²⁰ Het geïnvesteerde kapitaal zou daardoor mogelijk minder efficiënt worden aangewend dan zonder lock-in effect het geval zou zijn. Zo zouden beleggers die een prijsdaling verwachten door het lock-in effect mogelijk niet tot een rationeel geachte vervreemding overgaan, met de bedoeling nadien het vervreemde vermogensbestanddeel terug te kopen tegen een lagere prijs. Doordat beleggers hun vermogensbestanddelen niet zullen vervreemden, kan de prijsontwikkeling op de desbetreffende markt worden beïnvloed. Bij prijsstijgingen zullen aandeelhouders niet vervreemden, omdat de latente belastingclaim toeneemt. Indien zij vervolgens uiteindelijk toch tot een vervreemding besluiten, bestaat de mogelijkheid dat een relatief groot aanbod ontstaat en derhalve de prijs daalt. Doordat het reguliere aanbod in eerste instantie is uitgesteld, is de stijging in de prijs relatief te hoog geweest en wordt deze nadien enigszins gecorrigeerd.¹²¹ De omvang van een dergelijk effect is evenwel mede afhankelijk van de wijze waarop vervreemdende beleggers hun opbrengst aanwenden. Indien zij de opbrengst op nieuw investeren, zal nauwelijks sprake zijn van een prijseffect. Indien zij de opbrengst echter geheel aan de markt onttrekken, zal wel sprake zijn van een prijseffect. Door het lock-in effect bestaat derhalve de mogelijkheid dat besparingen langer worden aangehouden en derhalve het totale particuliere spaarvolume groter blijft.¹²²

Het lock-in effect kan worden voorkomen. Dit kan door rekening te houden met het feit dat de belastingplichtige een liquiditeitsvoordeel heeft en dit voordeel vervolgens te neutraliseren. De bij vervreemding verschuldigde belasting wordt dan hoger. Een hogere belasting zou suggereren dat de omvang van het lock-in effect toeneemt. Dit is echter niet het geval. Een VWB met compensatie voor het liquiditeitsvoordeel

119. Ook in perfecte markten bestaat de mogelijkheid dat uiteindelijk toch sprake is van een positieve opbrengst van een eventuele VWB, omdat individuen onvoldoende gebruikmaken of kennis hebben van de mogelijkheden om de VWB te ontgaan.

120. Charles C. Holt en John P. Shelton (1963), Ragnar Lindgren (1985) en Janet A. Meade (1990).

121. Richard Goode (1976, p. 198). Indien de prijs van vermogensbestanddelen daalt, zal onder toepassing van een VWB een aantal beleggers besluiten het vermogensbestanddeel te vervreemden teneinde een eventueel verlies te nemen. Een VWB kan in tijden van prijsdalingen derhalve tot gevolg hebben dat meer vermogensbestanddelen worden aangeboden, hetgeen een verdere prijsdaling tot gevolg heeft. Het lock-in effect speelt daarbij evenwel geen rol, gesteld althans dat een verlies direct te verrekenen is.

122. Alan J. Auerbach (1992) geeft aan dat de mate waarin dit effect zich voordoet, niet kwantificeerbaar is. In een door hem gepresenteerd eenvoudig model neemt het spaarvolume op termijn af als een VAB of een equivalent daarvan wordt gehanteerd. N. Wasi en Michelle J. White (2005) hebben overigens vastgesteld dat het lock-in effect zich niet alleen voordoet indien vervreemding tot gevolg heeft dat belasting verschuldigd wordt, doch ook indien door vervreemding een (fiscale) subsidie ten gunste van de belastingplichtige vervalt.

heeft ondanks de hogere verschuldigde belasting geen lock-in effect, terwijl een VWB zonder compensatie dat wel heeft.¹²³

Een met het lock-in effect samenhangend aspect betreft de afwentelingsmogelijkheid van de verschuldigde belasting op de bij een vervreemding betrokken derde partij. De belastingplichtige die een vermogensbestanddeel vervreemdt, zal in de wetenschap dat VWB verschuldigd is, de prijs opdrijven teneinde zijn netto-opbrengst zo hoog mogelijk te houden. De belasting wordt in deze optiek afgewenteld op de koper.¹²⁴ Aan het lock-in effect zal dan geen of althans minder betekenis toekomen. In theorie is dit echter geen argument, omdat de prijs van een goed bij perfecte informatie niet wordt bepaald door de onderhandelingskwaliteiten van de betrokkenen, doch slechts door de contante waarde van de toekomstige voordelen, dan wel door de marktprijs die niet beïnvloed kan worden. Afwenteling speelt dan in het geheel geen rol.

De conclusie die uit de beschikbare onderzoeken kan worden getrokken, is gezien het voorgaande niet bepaald eenduidig, althans niet ten aanzien van de omvang van het lock-in effect indien sprake is van een VWB zonder compensatiemechanisme voor het genoten liquiditeitsvoordeel. Dat bij kortetermijnbeleggingen sprake is van een lock-in effect, wordt evenwel niet bestreden. Voor de lange termijn is dit onduidelijk. Indien sprake is van een VAB of VWB met een compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel, is geen sprake van een lock-in effect. Dit pleit derhalve voor een VAB of VWB met compensatiemechanisme zoals in paragraaf 3.3.3 besproken.

3.3.5 Risico

In de literatuur wordt betoogd dat zowel een VAB als een VWB tot gevolg heeft dat personen relatief minder risico wensen te nemen.¹²⁵ Dit vloeit met name voort uit het feit dat het nettorendement op een investering afneemt en risicovolle projecten derhalve minder aantrekkelijk worden. Dit geldt evenwel voor alle belastingen die het rendement in aanmerking nemen en derhalve kan dit niet als een reëel argument tegen een VWB of VAB worden aangevoerd. Overigens zou het argument wel valide zijn indien alleen de risicopremie wordt belast, omdat in dat geval risicoloze beleggingen relatief aantrekkelijker zouden worden.¹²⁶ Door de belastingheffing neemt evenwel de variantie in het risico van beleggingen af en derhalve kan zowel een VAB als een VWB tot gevolg hebben dat ook investeringen worden gepleegd in risicovolle projecten die anders niet aangegaan zouden zijn.¹²⁷ Daarbij geldt overigens wel dat de mate waarin eventuele verliezen al dan niet met voordelen gecompenseerd kunnen worden, medebepalend is. Indien slechts een beperkte verliesverrekeningsmo-

123. Janet A. Meade (1990).

124. F. Hartog (1974).

125. Niels Veldhuis, Keith Godin en Jason Clemens (2007).

126. Lawrence H. Seltzer (1950).

127. Vergelijk Ecsey D. Domar en Richard A. Musgrave (1944) en Ruud A. de Mooij en Gaëtan Nicodème (2007).

gelijkheid bestaat, zullen beleggers in mindere mate risicovolle beleggingen met potentieel niet-verrekenbare verliezen aangaan of deze in ieder geval minder aantrekkelijk achten. Door een beperking in de mogelijkheid verliezen te verrekenen wordt het risicogedrag negatief beïnvloed en is sprake van een verstoring van de kapitaalmarkt. Wellicht zijn onder een VAB de verstoringen groter dan onder een VWB, omdat de verliesverrekening onder een VWB niet van belang is voor de resultaten op afzonderlijke vermogensbestanddelen.

Uitgaande van het feit dat door belastingheffing de mate van risicobereidheid toeneemt, zou zowel een VAB als een VWB risicovolle beleggingen stimuleren. Een VAB heeft bij een gelijk nominaal tarief een hogere effectieve belastingdruk dan een VWB zonder compensatie voor het liquiditeitsvoordeel, hetgeen impliceert dat de mate van risicobereidheid onder een VAB hoger ligt dan onder een VWB. Dat is echter slechts het geval indien een VAB een onbeperkte verliesverrekeningsmogelijkheid zou kennen tussen verliezen en winsten op hetzelfde vermogensbestanddeel. Een VWB met compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel zou voor wat betreft de mate van risicobereidheid waarschijnlijk gelijk zijn aan een VAB met onbeperkte verliesverrekening. Op basis van het risicoaspect lijken een VAB en een VWB met compensatiemechanisme derhalve te prefereren boven een VWB zonder compensatiemechanisme.¹²⁸

3.3.6 Overige overwegingen

Naast het lock-in effect wordt het psychologische aspect dat voortvloeit uit een heffing ineens opgeworpen als nadeel van een VWB.¹²⁹ Belastingplichtigen zouden niet begrijpen waarom vervreemding tot een heffing ineens zou moeten leiden, verband houdende met een over een (lange) reeks van jaren opgekomen vermogensmutatie. Hofstra meent dat hieraan tegemoet kan worden gekomen door een jaarlijkse belasting opwaardering van de vermogensbestanddelen, hetgeen materieel een VAB oplevert, zij het met een geforfaiteerde vermogensaanwas.¹³⁰ Indien men voor een dergelijke variant zou kiezen, dient op het vervreemdingstijdstip wellicht een definitieve af- en verrekening plaats te vinden, teneinde de uiteindelijk feitelijk behaalde ver-

128. Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996, p. 38) merken op dat belastingen weliswaar tot gevolg hebben dat het risico op investeringen afneemt, althans ten dele wordt verspreid over alle belastingplichtigen, doch dat het gevolg daarvan is dat de verschillen in nettorendementen op risicovolle investeringen bij een gelijk marginaal tarief voor kapitaalinkomen niet meer parallel lopen aan het brutorendement. Het allocatieproces kan om die reden worden verstoord. Een gelijke belastingdruk voor kapitaalinkomen is dan weliswaar neutraal omdat alle soorten kapitaalinkomen gelijk worden belast, doch uiteindelijk niet neutraal omdat het nettorendement geen goede weergave is van het risico dat aan een investering is verbonden. In dat kader hebben zij de voorkeur voor de duiding symmetrische behandeling van kapitaalinkomen in plaats van de gebruikelijke duiding neutrale behandeling.

129. H.J. Hofstra (1967).

130. Eventueel zou men die kunnen nuanceren door te bepalen dat de forfaitaire vermogensaanwas er niet toe mag leiden dat de geforfaiteerde waarde hoger wordt dan de waarde in het economische verkeer. Dit zou men door middel van een tegenbewijsmogelijkheid in de wet kunnen opnemen.

mogenswinst te belasten.¹³¹ Andere oplossingen voor dit aspect zijn de in paragraaf 3.3.3 besproken mogelijkheden om het liquiditeitsvoordeel van een VWB tegen te gaan, alsmede een middelingsregeling.

Onder een VWB hoeft ten opzichte van een VAB voorafgaande aan de feitelijke vervreemding van vermogensbestanddelen geen schatting van de waarde van die vermogensbestanddelen te worden gemaakt. Bij een VAB moet immers gedurende de bezitsperiode telkenmale een waardering plaatsvinden, terwijl dat bij een VWB niet het geval is.¹³² De waarderingsproblematiek onder een VAB speelt in principe slechts bij incurante vermogensbestanddelen een rol. Bij beursgenoteerde aandelen is een schatting van de tussentijdse waarde geen probleem.¹³³ Indien een tussentijdse waardevaststelling te arbitrair zou worden, stuit een heffing over de vermogensaanwas daarop af, tenzij men een ruime voorzichtigheidsmarge zou mogen hanteren. Daarenboven is het de vraag of ten aanzien van vermogensbestanddelen die om welke reden dan ook niet vervreemd kunnen of mogen worden, een inschatting van de tussentijdse waarde redelijk kan worden geacht. In dergelijke gevallen zou toepassing van een VWB de voorkeur verdienen boven een VAB. In de literatuur is overigens gesuggereerd om het waarderingsprobleem te ondervangen door gebruik te maken van een veronderstelde jaarlijkse waardestijging en bij vervreemding tot een definitieve afrekening te komen, uiteraard met inachtneming van de reeds in aanmerking genomen veronderstelde waardestijging.¹³⁴ Door gebruik te maken van het compensatiemechanisme van William Vickrey worden eventuele schattingsfouten uiteindelijk overigens geëlimineerd. Door de cVVB is in dit kader betoogd dat vermogenswinsten op het moment van realisatie het meest volledig bijdragen aan de draagkracht.¹³⁵ De argumentatie daarvoor is dat onzekerheid bestaat ten aanzien van de feitelijke realisatie van een onder een VAB geconstateerd voordeel.¹³⁶ De waardestijging van een obligatie ten gevolge van een wijziging in de rentestand behoeft voor de bezitter uiteindelijk geen definitief voordeel te impliceren. Zonder realisatie van het voordeel levert de vermogensmutatie geen additionele bestedingsmogelijkheden op. De cVVB geeft ook de waardeontwikkeling op een eigen woning als voorbeeld voor het feit dat de waardeontwikkeling voorafgaande aan realisatie geen draagkracht impliceert. Ten slotte wordt de waardeontwikkeling van een schuld ten gevolge van inflatie als voorbeeld genoemd van een waardeontwikkeling die geen draagkracht oplevert. Die zou in de optiek van de cVVB geen voordeel opleveren voor de

131. Indien overigens het eerder besproken systeem van William Vickrey zou worden gehanteerd of een ander daarmee vergelijkbaar stelsel, zou aan genoemde aspecten tegemoet worden gekomen.

132. Dat is anders indien een vervreemding wordt verondersteld waar die feitelijk niet bestaat.

133. Dat zou anders kunnen zijn indien het aantal verhandelde stukken in verhouding met de omvang van het door een belastingplichtige gehouden pakket beperkt is. In dat geval zou de beurswaarde waarschijnlijk een te hoge waardering met zich brengen.

134. P. Kavelaars (1997, p. 44). Uiteraard zou men ook kunnen overwegen de definitieve afrekening achterwege te laten. Alsdan zal de in aanmerking genomen waardemutatie per definitie verschillen van de werkelijke waardemutatie gedurende de bezitsperiode.

135. cVVB (1998).

136. K.V. Antal (1967) is overigens van oordeel dat dit argument zwaarder wordt naarmate het tarief voor de VAB hoger ligt.

belastingplichtige. Deze argumenten overtuigen mij niet, zeker niet indien de waardeontwikkeling betrekking heeft op vermogensbestanddelen die eenvoudig te gelde te maken zijn of als zekerheid kunnen dienen voor nieuwe schulden. Ook gaat de cVVB voorbij aan het feit dat in de literatuur eenduidigheid bestaat ten aanzien van het feit dat een VWB een liquiditeitsvoordeel oplevert dat dient te worden teruggenomen.¹³⁷ De stelling dat een reële waardedaling van schulden ten gevolge van inflatie geen draagkracht oplevert, acht ik niet principieel, doch slechts een uitvloeisel van de keuze die men maakt tussen een nominalistische benadering of een realistische benadering van het inkomensbegrip. Nu geen verschil van inzicht bestaat in het principiële feit dat schijnwinsten niet tot het inkomen gerekend behoren te worden, kunnen reële uit inflatie voortspruitende vermogenswinsten, zoals de reële waardedaling van een schuld, niet buiten aanmerking worden gelaten.¹³⁸

Met het voorgaande nadeel van een VAB is verbonden dat de tussentijds vastgestelde waarde ten opzichte van de verkrijgingsprijs een belaste waardeinstijging kan vertegenwoordigen, terwijl bij de uiteindelijke vervreemding sprake is van een veel beperktere waardeinstijging of zelfs van een verlies. Onder de voorwaarde dat nadien opgetreden verliezen onbeperkt achterwaarts of voorwaarts verrekenbaar zijn, behoeft dit, afgezien van een rentenadeel, uiteindelijk geen probleem te vormen. Een beperking in eventuele verliesverrekeningsmogelijkheden daarentegen zou tot gevolg kunnen hebben dat uiteindelijk meer voordeel in aanmerking is genomen bij de heffing dan feitelijk door de belastingplichtige is gerealiseerd. De invulling van de wijze van verliescompensatie, zoals voor het collectief van vermogensbestanddelen, dan wel per (groep van) vermogensbestanddelen, alsmede de eventuele beperkingen in de tijd daarin, zijn derhalve belangrijke aspecten. Een onbeperkte verliescompensatiemogelijkheid heeft in ieder geval verre de voorkeur.

In alle gevallen dient ten aanzien van de vermogensbestanddelen een administratie te worden gevoerd. In het verleden werd dit als een belangrijk en vaak onoverkomelijk nadeel van een VAB beschouwd. Ten opzichte van een VWB leidt een VAB tot additionele jaarlijkse kosten, omdat onder een VWB slechts belastingheffing bij vervreemding aan de orde is. Slechts in het relatief beperkte aantal gevallen waarin een fictieve vervreemding aan de orde is, kan onder een VWB de waardering van de fictief vervreemde vermogensbestanddelen wellicht een probleem opleveren. Onder een VAB dient jaarlijkse waardering plaats te vinden. Door de toegenomen automatiseringsmogelijkheden en daarop gebaseerde informatie-uitwisselingsmogelijkheden neemt het belang van dit nadeel, zeker daar waar het bepaalde vermogensbestanddelen betreft, in steeds verdergaande mate af. Zowel onder een VAB als onder een VWB doet zich het overigens onder alle heffingssystemen relevante vraagstuk voor hoe moet worden omgegaan met voordelen in natura die belastingplichtigen ontleen aan vermogensbestanddelen. Op grond van het SHS-inkomensbegrip behoren dergelijke voordelen tot het in aanmerking te nemen inkomen.¹³⁹ Met name

137. Zie paragraaf 3.3.3.

138. Zie voor een uitvoeriger behandeling daaromtrent hoofdstuk 4.

139. Zie ook paragraaf 3.2.

de eigen woning vormt een voorbeeld van een vermogensbestanddeel dat voordelen in natura oplevert, doch waarvan de waardering moeilijk is. Dat waarderingsprobleem mag evenwel geen reden zijn deze voordelen buiten de heffing te laten, laat staan om een VWB of VAB af te wijzen.¹⁴⁰

In de literatuur komt tevens aan de orde dat zowel een VAB als een VWB betrekkelijk gemakkelijk ontgaan zou kunnen worden. Indien, zoals in het verleden in de VS het geval was, emigratie niet tot een fictieve vervreemding leidt, zou door de vervreemding van vermogensbestanddelen uit te stellen tot na het emigratiemoment, de heffing in de staat waaruit men emigreert kunnen worden voorkomen. Door een fictieve vervreemding aan te nemen wordt deze ontgaansmogelijkheid voorkomen. Onder een VAB is dit emigratielek beperkter omdat telkenjare de vermogensmutatie in aanmerking wordt genomen en de omvang van de nog niet in aanmerking genomen vermogensmutatie op het emigratiemoment in het algemeen derhalve beperkter is.¹⁴¹ Een andere ontgaansmogelijkheid zou bestaan uit het onderbrengen van vermogensbestanddelen in het buitenland, teneinde deze buiten het zicht van de belastingdienst van de woonstaat te brengen. Teneinde dergelijke elders aangehouden vermogensbestanddelen toch in de heffing te betrekken, zouden omvangrijke uitvoerings- en controlekosten opkomen. Principieel acht ik dit geen valide argument, los van de vraag of alternatieve heffingen dergelijk ontgaansgedrag niet zouden kennen. Door de toenemende kwaliteit en intensiteit van internationale informatie-uitwisseling nemen de ontgaansmogelijkheden steeds verder af, tenzij men zijn toevlucht zou nemen tot landen met een hoog politiek risicoprofiel.

3.4 Conclusie

3.4.1 Samenvattende beschouwing

De keuze tussen een VAB of een VWB berust op een weging van de aan beide typologieën verbonden voor- en nadelen. Indien de keuze wordt gemaakt op basis van de beoordeling welke van beide systemen het meeste recht doet aan het draagkrachtbeginsel, is een VAB te prefereren. Waardemutaties van vermogensbestanddelen representeren immers ook draagkracht en dienen derhalve, evenals andere inkomensbestanddelen, in de heffing te worden betrokken. Ook op basis van economische argumenten is dat het geval. Een VAB behandelt verschillende soorten kapitaalinkomen gelijk en is derhalve neutraal. Een VWB leidt tot een liquiditeitsvoordeel voor belastingplichtigen en kent naar alle waarschijnlijkheid een lock-in effect. Daar waar sprake is van incurante vermogensbestanddelen en een tussentijdse waardering van de vermogensmutatie met te veel onzekerheid is omgeven, zou men eventueel belastingplichtigen de mogelijkheid kunnen bieden te opteren voor een VWB, doch beperkt tot bepaalde vermogensbestanddelen. Het ligt voor de hand daarbij te denken aan die vermogensbestanddelen die niet of minder eenvoudig te gelde te maken zijn, zoals de eigen woning en aandelen die een bepaalde mate van zeggenschap ver-

140. Zie ook Richard A. Musgrave en Peggy B. Musgrave (1989).

141. Zie ook L.G.M. Stevens (2001c).

tegenwoordigen.¹⁴² Voor de overige vermogensbestanddelen, zoals beursgenoteerde aandelen, geldt dan de primaire structuur. Als men de mogelijkheid krijgt ten aanzien van bepaalde vermogensbestanddelen te opteren voor een VWB, leidt dit zowel tot een lock-in effect als tot een liquiditeitsvoordeel. Beide nadelen kunnen door middel van een compensatiemechanisme worden voorkomen. Ik kies daarbij voor het Vickrey systeem, omdat op basis van dat systeem het liquiditeitsvoordeel dat uit een VWB voortvloeit, wordt ondervangen. Onder dit systeem vindt op het vervreemdingsmoment een extracomptabele berekening plaats waarin wordt verondersteld dat het op het vervreemdingsmoment uiteindelijk gerealiseerde voordeel gelijkmatig gedurende de bezitsperiode is opgekomen. Vervolgens wordt de verschuldigde belasting op het vervreemdingsmoment zodanig vastgesteld dat de netto contante waarde daarvan op het verkrijgingsmoment gelijk is aan die van de belasting die in totaliteit verschuldigd zou zijn geweest indien de gelijkmatige waardestijging gedurende de bezitsperiode jaarlijks belast zou zijn geweest. Ter voorkoming van misverstanden vermeld ik dat het Vickrey systeem ook ingeval van proportionele tarieven moet worden toegepast. Een eenmaal gemaakte keuze voor toepassing van de optie-mogelijkheid zou uit administratieve overwegingen nadien niet meer gewijzigd kunnen worden, tenzij het vermogensbestanddeel niet meer aan de voorwaarden voor de optieregeling zou voldoen. Daarvan zou bijvoorbeeld sprake kunnen zijn indien een onroerende zaak niet langer als hoofdverblijf dienst doet, of indien de aanmerkelijkbelang aandelen op enig moment niet meer als zodanig functioneren.

Voor zover een VWB wordt toegepast, moet een breed economisch vervreemdingsbegrip worden gehanteerd. Gevallen waarin het heffingsbereik voor de overheid eindigt of wordt beperkt, dienen als fictieve vervreemding te worden aangemerkt. Overlijden en emigratie zijn daarvan een voorbeeld. Bij het ontstaan van belastingplicht moet een step-up worden verleend.

3.4.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Welke subvarianten bestaan van de op grond van voorgaande deelvragen gekozen heffingsgrondslag en welke voor- en nadelen zijn daaraan verbonden? Welk van deze subvarianten verdient het primaat?

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen een VAB enerzijds en een VWB anderzijds. Een VWB kent naar alle waarschijnlijkheid een lock-in effect, doch levert belastingplichtigen een liquiditeitsvoordeel op. Een VAB kent beide nadelen niet, doch kan tot liquiditeitsproblemen leiden. Daarvan zal evenwel slechts ten aanzien van een beperkt aantal inkomenssoorten, zoals de inkomsten uit de eigen woning of uit aanmerkelijkbelangaandelen, sprake zijn. Om belastingplichtigen daarin tegemoet te komen, kan hen de mogelijkheid worden geboden om ter zake van die vermogensbestanddelen te opteren voor een VWB. Teneinde aan voornoemde nadelen van een VWB tegemoet te komen, dient

142. In het Verenigd Koninkrijk kende men in het verleden de zogenoemde bed and breakfast deals. Dit hield in dat in principe een VWB werd toegepast, doch dat belastingplichtigen de mogelijkheid hadden te opteren voor een VAB; zie J.E. Meade (1978, p. 132).

deze dan wel voorzien te worden van een compensatiemechanisme volgens het systeem van William Vickrey.

HOOFDSTUK 4

Elimineren inflatoire resultaten¹

4.1 Inleiding

Inflatie leidt tot prijsstijgingen, behalve ten aanzien van zuiver monetaire activa, zoals contanten en de meeste vorderingen en obligaties. De reële waarde van dergelijke zuiver monetaire activa neemt af voor de bezitter. Daarentegen neemt voor de schuldenaar de reële waarde van zuiver monetaire passiva, zoals schulden, door inflatie af en neemt de reële waarde van het nettovermogen daardoor weer toe. De mate waarin deze voor- of nadelen zich ten aanzien van een belastingplichtige voordoen, is mede afhankelijk van de vraag of de inflatie al dan niet verwacht werd. Ten tijde van de verwerving van activa of het aangaan van schulden verwachte inflatie komt in de prijs, bijvoorbeeld in de hoogte van de rente, tot uitdrukking. Om die reden zal het reële inkomen door verwachte inflatie in het algemeen niet worden beïnvloed. Indien en voor zover evenwel sprake is van onverwachte inflatie, doet dit effect zich wel voor. In het navolgende wordt voornamelijk ingegaan op de aspecten van onverwachte inflatie, inflatie derhalve die zich gedurende de bezitsperiode van een actief of passief voordoet en welke niet of slechts ten dele was voorzien ten tijde van de verwerving.² Ten principale is het onderscheid niet van belang bij de vaststelling van de heffingsgrondslag. Ongeacht de aard van de inflatie komt de vraag op of de heffingsgrondslag ter zake daarvan dient te worden gecorrigeerd.

Door inflatie wijzigt de nominale waarde van monetaire vermogensbestanddelen niet. De reële waarde van niet-monetaire activa, zoals onroerende zaken, wordt door inflatie niet of in mindere mate beïnvloed. Door inflatie zal de nominale waarde van niet-monetaire activa veelal stijgen: de geldontwaarding wordt geneutraliseerd en de reële waarde blijft min of meer constant. De nominale waarde neemt daarentegen toe. In het voorgaande hoofdstuk is geconcludeerd dat een inkomstenbelasting in de vorm van een VAB de voorkeur verdient en dat een VWB met correctiemechanisme een alternatief kan zijn voor zover een VAB tot uitvoeringstechnische problemen zou leiden. Zowel voor een VAB als voor een VWB geldt dat, indien bij de bepaling van de heffingsgrondslag wordt uitgegaan van de nominale waardemutatie, in het geval van

1. Dit hoofdstuk is een bewerkte en uitgebreide versie van R.P. van den Dool (2004).

2. Onder verwerving kan men eventueel ook rekenen het moment waarop een prijsherziening kan plaatsvinden, zoals veelal periodiek aan de orde is bij rente- en huurtermijnen.

inflatie reële verliezen of reële winsten die samenhangen met inflatie, niet in de grondslag zijn opgenomen. Ingeval sprake is van reële verliezen, is de consequentie dat het reële vermogen door de belastingheffing aanvullend wordt aangetast, terwijl bij reële winsten de grondslag te beperkt is. Consequentie van het belasten van schijnwinsten (in nominale termen wel winst, doch in reële termen niet) is dat de belastingdruk toeneemt. Stel X schaft een vermogensbestanddeel aan voor € 1000 en houdt dit aan gedurende tien jaren. De inflatie bedraagt 5% per jaar. Stel dat het vermogensbestanddeel jaarlijks met bruto 10% in waarde stijgt. Na tien jaren is de nominale waarde van het vermogensbestanddeel € 1000 * 1,1¹⁰ ofwel € 2594. De reële waarde daarentegen is € 1000 * 1,05¹⁰, ofwel € 1629, hetgeen een reële vermogenswinst van € 629 betekent. De nominale vermogenswinst onder een VWB is € 1594. Bij een belastingtarief van 30% bedraagt het verschuldigde belastingbedrag over de nominale vermogenswinst € 478. Uitgedrukt in een percentage van de reële vermogenswinst is de belastingdruk dan 76%.³

Indien inflatie optreedt, zal het brutorendement zich daaraan veelal aanpassen. Fisher en Tobin hebben dit bijvoorbeeld voor interest aangetoond.⁴ Deze stijging van het brutorendement is in het algemeen evenwel onvoldoende om het reële nettorendement gelijk te kunnen houden, zeker indien de inflatie door het ontbreken van een inflatiecorrectie bij de vaststelling van de heffingsgrondslag tot een hogere effectieve belastingdruk leidt. Een daling van de reële rendementen na belastingen door inflatie leidt in het algemeen tot buitenlandse desinvesteringen. Inflatie kan behalve een matigende werking op het effectieve rendement ook tot gevolg hebben dat een negatief rendement ontstaat. De mate waarin dit het geval is, is afhankelijk van de verhouding tussen het nominale rendement, de inflatie en het toepasselijke belastingtarief. In de Verenigde Staten is bijvoorbeeld uit onderzoek gebleken dat in 1973 door belastingplichtigen een belaste vermogenswinst werd aangegeven van \$ 4,5 miljard. Indien echter rekening zou zijn gehouden met de inflatoire waardevermindering die daarin lag besloten, zou sprake zijn geweest van een verlies van \$ 1 miljard.⁵ Door de belastingheffing over deze schijnwinst wordt het verlies voor belastingplichtigen onder dergelijke omstandigheden hoger.⁶ Voor zover reële winsten door de toepassing van een nominale grondslag niet in aanmerking worden genomen, wordt de belastingdruk verlaagd. Vanwege het feit dat de belastingdruk wordt verhoogd, worden tevens de intertemporele consumptiebeslissing, de mate van risicobereidheid en de neutraliteit in de fiscale behandeling van verschillende soorten kapitaalinkomen beïnvloed.⁷

3. Dit effect wordt in beperkte mate verminderd als de feitelijke afdracht van de verschuldigde belasting plaatsvindt na afloop van het tijdvak waarover de belasting is verschuldigd. Zie ook Victor Thuronyi (2000, p. 441).

4. James Tobin (1965).

5. Martin Feldstein en Joel Slemrod (1978).

6. Martin Feldstein (1981).

7. Zie voor een algemene behandeling van deze aspecten tevens de hoofdstukken 2 en 3, alsmede Martin Feldstein (2006).

Ook de horizontale gelijkheid wordt aangetast, als personen met gelijke reële inkomsten anders worden belast indien hun nominale inkomen afwijkt.⁸

Het doel van dit hoofdstuk is onderzoeksvraag 9 te beantwoorden, waarbij daaraan een afzonderlijk hoofdstuk wordt gewijd omdat de heffing over inflatoire voordelen zoals die onder een VAB met VWB-optie zou optreden, zonder inflatiecorrectie als een belangrijk bezwaar wordt gezien tegen een dergelijke heffing.⁹ Het voorkomen daarvan lijkt derhalve essentieel voor de aanvaardbaarheid van een dergelijke heffing, los van het principiële aspect dat alleen reële inkomsten in de belastingheffing betrokken zouden mogen worden. Daartoe wordt in eerste instantie het verschijnsel inflatie besproken.¹⁰ Dit dient ter vaststelling van de schijnwinsten welke buiten de heffingsgrondslag behoren te blijven. Vervolgens worden de gevolgen van de belastingheffing over schijnwinsten besproken. Het betreft dan met name de invloed op de effectieve belastingdruk en de risicobereidheid. Als op grond van deze algemene overwegingen de conclusie wordt getrokken dat een inflatiecorrectie noodzakelijk is, hetgeen overigens reeds op voorhand kan worden aangenomen, worden vervolgens de verschillende methoden die in de literatuur aan de orde komen, besproken.¹¹ Het feit dat een inflatiecorrectie uit theoretisch oogpunt wellicht als wenselijk wordt ervaren, betekent overigens niet zonder meer dat overheden daar ook toe overgaan. Door een inflatiecorrectiemechanisme te hanteren, neemt de belastingopbrengst voor de overheid af, hetgeen reden kan zijn geen of slechts een beperkt correctiemechanisme te hanteren. Van deze budgettaire aspecten abstraheer ik in dit

8. Belastingen en inflatie worden in de literatuur ook in andere verbanden dan slechts de heffing over schijnwinsten aan de orde gesteld. Zo kan door middel van het fiscale instrumentarium worden gepoogd een eventuele inflatoire tendens te onderdrukken. Men kan bijvoorbeeld een belasting heffen over loonstijgingen voor zover die een bepaalde norm te boven gaan. Op die manier zou een loonsverhoging boven die norm onaantrekkelijk worden. Door inflatie juist te stimuleren, kunnen de belastingopbrengsten worden verhoogd en neemt de reële waarde van monetaire activa af. De koopkrachtvermindering die daaruit voortvloeit zou men als een belasting kunnen duiden, welke bovendien drukt op diegenen met een monetair actief (Zie nader: Pieter Jan Boomsma (2004)). Deze wederzijdse beïnvloedingsmechanismen komen overigens voornamelijk in minder ontwikkelde landen voor. In dit onderzoek worden deze aspecten van inzet van het belastinginstrument of inflatie niet verder onderzocht. De problematiek die samenhangt met inflatie en de vaststelling van het inkomen doet zich niet slechts voor bij de belastingheffing, maar ook bij de vaststelling van de winst van ondernemingen voor de toepassing van de bedrijfseconomie of het jaarrekeningrecht. De overwegingen aldaar wijken niet inhoudelijk af van die ten aanzien van de belastingheffing. Om die reden wordt aan de bedrijfseconomie en het jaarrekeningrecht voorbijgegaan. Voor wat betreft nadere literatuur ten aanzien van deze aspecten verwijs ik (willekeurig) naar: John Baillie (1985), J.C. Brezet (onbekend), J.C. Brezet, (1991), J. Bulte, K.J. Steeneker en R. van der Wal (1984), en ten slotte R. Slot en R.M. Vijn (1979).

9. Zie ook hoofdstuk 2.

10. Het in dit hoofdstuk gestelde geldt ook ingeval sprake is van deflatie. Op die situatie, die in theoretisch opzicht niet verschilt van de situatie waarin sprake is van inflatie, wordt in dit hoofdstuk niet expliciet ingegaan.

11. Volledigheidshalve wordt opgemerkt dat de in hoofdstuk 2 besproken bestedingsbelasting schijnwinsten niet belast. Gegeven het feit dat geen keuze is gemaakt voor een bestedingsbelasting, besteed ik daaraan geen verdere aandacht. Bijvoorbeeld J.E. Meade (1978, p. 127) prefereert een bestedingsbelasting mede door de complexiteit van de eventuele correctiemechanismen voor inflatie onder een inkomstenbelasting.

hoofdstuk. Zo men desondanks toch besluit tot een inflatiecorrectiemechanisme, wordt veelal om eenvoudsredenen gekozen voor een eenvoudig systeem, hetgeen kan en veelal zal betekenen dat de inflatiecomponent in het inkomen van een belastingplichtige op een onjuist bedrag (te hoog of te laag) wordt vastgesteld.

4.2 Inflatie als verschijnsel

Inflatie wordt in het algemeen omschreven als de stijging van het gemiddelde algemene prijspeil. Prijsstijgingen als gevolg van eenmalige gebeurtenissen (zoals in het verleden een productiestop van olie) worden niet als inflatie geduid.¹² Binnen één monetair gebied kan de hoogte van de inflatie per regio verschillen, hetgeen ook zichtbaar is in het eurogebied.¹³ Inflatie is dan ook een weergave van de algemene prijsontwikkeling van goederen en diensten in een nader gedefinieerd monetair (deel)gebied. De oorzaak van inflatie ligt dan ook mede bij de economische structuur, de economische ontwikkeling van te onderscheiden regio's en de flexibiliteit van de markt in die regio's.¹⁴ Daaruit voortvloeiende wijzigingen in de verhoudingen tussen vraag en aanbod van producten leiden dan ook tot prijsaanpassingen. De daaruit voortvloeiende inflatie kan worden geduid als bestedingsinflatie enerzijds en kosteninflatie anderzijds.¹⁵ Bestedingsinflatie wordt veroorzaakt doordat de vraag naar producten groter is dan het aanbod. In dat geval neemt de prijs van de producten toe en deze prijsstijging vormt bestedingsinflatie. Kosteninflatie is aan de orde als de prijsstijging opkomt doordat de productiekosten (bijvoorbeeld de kosten van arbeid en energie) stijgen en deze worden doorberekend in de prijs. Indien de vraag- en aanbodverhoudingen ten aanzien van producten per te onderscheiden regio verschillen, zouden deze verschillen binnen de euroregio uiteindelijk kunnen verdwijnen, omdat de afwijkende prijsstelling tot gevolg heeft dat de interne markt zich daarop aanpast.¹⁶

Behalve door een wijziging in de vraag- en aanbodverhoudingen kan inflatie ook worden veroorzaakt door de gevoerde monetaire politiek. Als de hoeveelheid geld toeneemt door monetaire maatregelen, daalt de reële waarde van het geld. In de literatuur wordt betoogd dat slechts deze monetaire inflatie als inflatie aangemerkt zou moeten worden. De stijging in het algemene prijsniveau, voor zover toerekenbaar aan verschuivingen in de verhouding tussen vraag en aanbod, zou voor de vaststelling van de opgetreden inflatie achterwege moeten worden gelaten.¹⁷ Indien de evenwichtsprijs voor een bepaald product toeneemt doordat de vraag naar dat product stijgt, kan men deze prijsstijging ook als een reële prijsstijging beschouwen. Uitgedrukt in prijzen van producten waarvan de verhouding tussen de vraag en het aanbod niet is gewijzigd, heeft de eigenaar van het product met de toegenomen vraag

12. Zie Dallas S. Batten (1981).

13. Zie voor een nadere analyse daarvan Jan Marc Berk en Job Swank (2002).

14. M.M.G. Fase (2002).

15. Ontleend aan J.M. Berk (1994).

16. Dit staat bekend als het Heckscher-Ohlin-Samuelson theorema, zie verder het in voetnoot 14 genoemde artikel.

17. Zie voetnoot 12, p. 22.

immers een grotere koopkracht. Uitgaande van andere producten als beoordelingsmaatstaf zou de reële koopkracht derhalve zijn gestegen. Weliswaar vloeit deze prijsstijging voort uit een wijziging in de verhouding tussen de vraag en het aanbod, doch door deze te kwalificeren als schijnwinst, wordt de werkelijkheid geweld aangedaan. Indien de wijziging in de verhouding tussen de vraag en het aanbod bijvoorbeeld voortvloeit uit het monetaire beleid van een andere staat, is het de vraag hoe men de prijsontwikkeling dan zou willen duiden. Naar mijn oordeel zou de prijsstijging die een belastingplichtige ervaart ten gevolge van een gestegen vraag naar vermogensbestanddelen die hij bezit, niet als een schijnwinst mogen worden geëld. Vanwege het feit dat een wijziging in de verhouding tussen vraag en aanbod van een product via de marktwerking ook van invloed is op de vraag- en aanbodverhoudingen voor andere producten, is het onderscheid tussen de twee oorzaken van inflatie evenwel praktisch niet te maken. Het onderscheid tussen beide componenten van inflatie wordt hierna dan ook genegeerd.

De hoogte van de inflatie wordt veelal vastgesteld aan de hand van een prijsindexcijfer. Dit wordt uitgedrukt als een indexcijfer teneinde inzicht te geven in de verhouding tussen het nominale bedrag in het jaar waarover men de inflatie wil vaststellen en een eerder jaar, waarbij de waarde in dat eerdere jaar wordt geacht de reële waarde te representeren. In Nederland wordt voor de vaststelling van de hoogte van de inflatie bijvoorbeeld uitgegaan van het consumentenprijsindexcijfer. De definitie (welke prijsontwikkelingen worden al dan niet relevant geacht), alsmede de wijze van vaststelling van de voor de prijsontwikkeling relevante geachte indicator, is direct van invloed op de hoogte van de te constateren inflatie.¹⁸ Het feit dat geen eenduidigheid bestaat in de wijze waarop en aan de hand waarvan de hoogte van de eventuele inflatie moet worden gemeten, is van invloed op de neutraliteit en horizontale gelijkheid. De gekozen index kan immers per definitie niet de inflatie representeren waarmee een individuele belastingplichtige of een groep van belastingplichtigen feitelijk wordt geconfronteerd.¹⁹ Daar waar de feitelijke inflatie voor een belastingplichtige lager is dan de index, zou de keuze voor die index als basis voor een inflatiecorrectie tot gevolg hebben dat deze individuele belastingplichtige in reële termen wordt bevoordeeld, althans daar waar het zijn activa betreft. Indien de feitelijke geldontwaarding van zijn activa hoger zou zijn dan de index, is dat voor de desbetreffende belastingplichtige weer nadelig. Dit aspect beïnvloedt ook de mate van herverdeling van een belasting. Sommige belastingplichtigen worden door de keuze en vaststelling van het relevante indexcijfer bevoordeeld, waardoor hun belastingdruk afneemt, terwijl anderen daarentegen worden benadeeld en geconfronteerd met een hogere belastingdruk. Daarenboven geldt dat de vaststelling van de individuele inflatie complex kan zijn indien de activa van een belastingplichtige bestaan uit vermogensbestanddelen die weer andere vermogensbestanddelen representeren, hetgeen bijvoorbeeld bij aandelen aan de orde is. Een indexcijfer per individu of

18. Zie nader M.M.G. Fase en A. Vleminckx (1995).

19. Ian Crawford en Zoë Smith (2002) hebben bijvoorbeeld aangetoond dat in het Verenigd Koninkrijk over een bepaalde periode tweederde van de huishoudens kan worden geconfronteerd met feitelijke inflatiepercentages die meer dan 2-procentpunten afwijken van de gehanteerde algemene prijsindex.

groep van individuen zou om die reden wellicht te prefereren zijn, doch de praktische problemen daarbij zijn onoverkomelijk, zeker waar belastingplichtigen in de loop van de tijd deel gaan uitmaken van een andere groep. Om die reden kan praktisch slechts worden volstaan met de algemeen gehanteerde index. Ik laat de discussie met betrekking tot de vaststelling van de hoogte van de inflatie te dezen verder achterwege, omdat deze niet relevant is voor de aspecten van belastingheffing over eventuele schijnwinsten en de wijze waarop die heffing kan worden voorkomen.²⁰ Helaas is de consequentie van de onmogelijkheid de feitelijke individuele inflatie te bepalen, dat het na toepassing van een inflatiecorrectie resterende inkomen niet het reële inkomen van het desbetreffende individu hoeft te, c.q. zal representeren. Nu evenwel geen mogelijkheid bestaat daaraan tegemoet te komen, kan van dit probleem worden afgezien.

4.3 Algemene aspecten relatie belastingheffing en inflatie

4.3.1 Inflatie, effectieve belastingdruk en neutraliteit

Zowel onder een VAB als onder een VWB wordt de heffingsgrondslag beïnvloed door inflatie.²¹ In tijden van inflatie is de nominale waardeinstijging van activa groter dan de reële waardeinstijging, terwijl ten aanzien van schulden inflatie tot een reële verbetering van de positie van de schuldenaar leidt. Als sprake is van inflatie en de nominale waarde van een actief blijft gelijk, zoals in het algemeen het geval is bij nominale waarden als geld en niet-rentedragende bankrekeningen, is de eigenaar van die waarden er ten opzichte van het begin van het jaar op achteruit gegaan: zijn of haar reële vermogen is gedaald. Van andere dan monetaire vermogensbestanddelen zal de nominale waarde in tijden van inflatie veelal toenemen, zulks mede ter compensatie van de eventuele inflatie. Dit ziet men bijvoorbeeld bij onroerende zaken, doch ook bij aandelen, voor zover die niet-monetaire activa representeren. Obligaties zijn een monetair actief en de nominale waarde daarvan zal veelal niet wijzigen. De reële

20. Zie daaromtrent nader de in voetnoot 18 genoemde literatuur, M.M.G. Fase (1986), Advisory Commission to study the consumer price index (1996), Robert J. Gordon (2000 en 2006).

21. Toepassing van een inflatiecorrectiemechanisme is afhankelijk van het gekozen belastingstelsel. Onder een cashflow-belasting bestaat geen behoefte aan een correctiemechanisme. Bij zo'n cashflow-belasting worden uitgaven direct ten laste van het resultaat gebracht en vindt derhalve geen afschrijving meer plaats op activa. Interest en dividend zijn daarentegen niet aftrekbaar. Een dergelijke heffing komt overeen met een heffing die slechts de werkelijke winst van een investering belast (J.E. Meade (1978, p. 112 e.v.)). De grondslag van de heffing wordt dan niet meer bepaald door het inkomen in de klassieke betekenis, doch door het saldo van inkomsten en uitgaven en heeft alsdan meer weg van een bestedingsbelasting. Ten opzichte van de inkomstenbelasting zoals die in de meeste landen wordt gehanteerd, vormt een dergelijke heffing een zodanige afwijking van de principiële aan die heffing ten grondslag liggende uitgangspunten, dat een dergelijke cashflow-belasting niet haalbaar is (gebleken). Dat vloeit overigens mede voort uit de internationale complicaties die aan een dergelijke heffing zijn verbonden, met name ten aanzien van de verdragsrechtelijke kwalificatie van de bewuste heffing als inkomstenbelasting en in het verlengde daarvan de vraag of andere verdragsstaten bereid (zullen) zijn voorkoming van dubbele belasting te geven. Zie ook hoofdstuk 2.

waarde van de houder van de vordering zal veelal dalen, tenzij de opgetreden inflatie volledig in de rentevergoeding kan worden verdisconteerd.

Afhankelijk van de mate waarin de nominale waarde van een vermogensbestanddeel stijgt in verband met de optredende inflatie, ervaren particulieren derhalve een reële vermogensachteruitgang. Bestaande schulden leveren in tijde van inflatie evenwel een reële vermogensstijging op, net zo goed als bestaande vorderingen een reëel vermogensverlies opleveren. Indien, zoals onder een VAB of VWB, de heffingsgrondslag wordt bepaald door middel van vermogensvergelijking en daarbij geen correctie plaatsvindt voor de waardemutatie die met de inflatie samenhangt, wijkt de heffingsgrondslag af van de reële waardemutatie. De effectieve belastingdruk neemt derhalve toe en het effectieve rendement neemt af.²² Een inflatiecorrectie is ten aanzien van zowel activa als passiva noodzakelijk als men (slechts) de reële vermogensmutatie tot de heffingsgrondslag zou willen rekenen. Belastingheffing over inflatoire voordelen kan tevens tot gevolg hebben dat de neutraliteit tussen verschillende vermogensbestanddelen wordt verstoord. Indien bijvoorbeeld waardemutaties niet in de heffingsgrondslag worden opgenomen, doch de nominale (en bij inflatie veelal stijgende) rentelasten wel volledig aftrekbaar zijn, worden de reële kosten verband houdende met dat vermogensbestanddeel lager. De desbetreffende vermogensbestanddelen worden dan vanuit economisch perspectief aantrekkelijker. Niet alleen de effectieve belastingdruk wordt derhalve dan uiteindelijk door inflatie beïnvloed, doch ook de prijsstelling van vermogensbestanddelen. Dergelijke effecten kunnen ook optreden indien het correctiemechanisme wordt beperkt tot bepaalde inkomsten. Indien men bijvoorbeeld ten aanzien van het inkomen uit onroerende zaken een inflatiecorrectie toepast, doch voor aandelen niet, zouden aandelen in onroerendezaaklichamen worden benadeeld, terwijl de aandelen materieel onroerende zaken representeren. Teneinde versturende werkingen te voorkomen, zou de wijze waarop een eventuele inflatiecorrectie wordt vormgegeven, niet van invloed mogen zijn op de effectieve belastingdruk zoals die voor verschillende vermogensbestanddelen geldt.²³ Indien men besluit om bij de vaststelling van de heffingsgrondslag subjectieve, dat wil zeggen, niet aan bepaalde inkomsten gekoppelde vrijstellingen te hanteren, moeten deze geïndexeerd worden om te voorkomen dat het reële voordeel voor belastingplichtigen wordt verlaagd.

Inflatie beïnvloedt veelal ook de verhouding tussen het eigen en vreemd vermogen bij ondernemingen, omdat financiering door middel van vreemd vermogen vanuit fiscaal perspectief veelal voordeliger is indien onverwachte inflatie optreedt, indien althans geen inflatiecorrectiemechanisme wordt toegepast bij de vaststelling van de heffingsgrondslag. De verschaffer van vreemd vermogen wordt door die inflatie geconfronteerd met een daling van de reële waarde van zijn monetaire actief. De aandeelhouder, en meer in het algemeen de verschaffer van eigen vermogen, heeft een voordeel door inflatie omdat de reële waarde van de schulden afneemt, terwijl de

22. J.Ch. Caanen (1992, hoofdstuk 13).

23. Uiteraard dient daarbij mede acht te worden geslagen op inflatiecorrectiemechanismen in andere relevante heffingen, zoals de vennootschapsbelasting.

reële waarde van de daarmee gefinancierde bezittingen gelijk blijft voor zover geen sprake is van monetaire activa. Per saldo zal de verschaffer van eigen vermogen veelal voordeel hebben bij optredende inflatie, terwijl de verschaffer van vreemd vermogen meestal een nadeel ervaart. Overigens moet de verschaffer van eigen vermogen, zoals de aandeelhouder, rekening houden met de eventuele latente belastingdruk die op de waardestijging rust.^{24, 25} Of de verschaffer van eigen vermogen op lange termijn daadwerkelijk een voordeel heeft, is overigens de vraag, omdat sprake is van een groot aantal elkaar deels compenserende effecten. De nominale interestbetalingen verlagen de effectieve belastingdruk, doch daar staat tegenover dat door de toepassing van het nominalistische winstbepalingsstelsel de kosten veelal worden onderschat, bijvoorbeeld doordat te lage afschrijvingen in aanmerking worden genomen, alsmede doordat de kosten tegen een te laag (historisch) prijspeil in aanmerking worden genomen bij de bepaling van de transactiewinst. Als sprake is van een monetair actief, is in zoverre ook sprake van een nadeel voor de verschaffers van eigen vermogen, omdat dit monetaire actief in waarde daalt.²⁶ Indien de heffingsgrondslag voor inflatie wordt gecorrigeerd, heeft inflatie geen effect op de kosten van het eigen vermogen.²⁷ Indien belastingen de effectieve belastingdruk op eigen vermogen evenwel verhogen, leidt een mutatie in de verwachte inflatie tot een verlaging van het rendement op eigen vermogen en derhalve tot een verlaging van de koers-winstverhouding van de aandelen, een en ander afhankelijk van de mate van gebruik van nominalistische winstbepalingsystemen. Bij een in de tijd stabiele inflatie is geen sprake van een beïnvloeding van de koers-winstverhouding op lange termijn.²⁸ Ook kan de economische levensduur van activa, de periode waarin activa worden aangehouden en ten slotte de mate waarin investeringen worden gepleegd, door inflatie worden beïnvloed, welk effect wordt versterkt indien inflatie tot een hogere effectieve belastingdruk leidt.

Hoewel inflatie tot gevolg heeft dat het verstrekken van eigen vermogen aantrekkelijker wordt dan het verstrekken van vreemd vermogen, kan door de verhoging van de effectieve belastingdruk op eigen vermogen de bereidheid om in eigen vermogen te investeren derhalve toch afnemen.²⁹ Over het totale gecumuleerde effect bestaat evenwel onduidelijkheid. Bovendien blijkt uit onderzoek in de Verenigde Staten dat bedrijfsinvesteringen in tijden van inflatie kunnen afnemen, doch dat de vraag naar

24. Martin Feldstein (1980).

25. Onder de Nederlandse inkomstenbelasting is daarvan ook sprake voor de aanmerkelijkbelanghouder.

26. Martin Feldstein (1981).

27. Zie daartoe onder andere Martin Feldstein (1980) en de aldaar aangehaalde literatuur. In het bijzonder noem ik de aangehaalde Fisher-Tobin analyse waaruit volgt dat de inflatie niet van invloed is op de hoogte van de reële interest, tenzij sprake is van een verstorende belasting. Nu slechts de uitkomst van dat onderzoek te dezen relevant is, ga ik daarop niet nader in. Zie ook Lawrence H. Summers (1981).

28. Martin Feldstein (1981).

29. Martin Feldstein (1981).

eigen woningen en derhalve de investeringen daarin weer toenemen.^{30, 31} Overigens moet men zich daarbij realiseren dat eigen woningen in de periode waarop dit onderzoek zag, aantrekkelijk waren door de combinatie van volledige aftrek van de rentekosten, terwijl de inkomsten uit de eigen woning beperkt in de heffing werden betrokken. Of een dergelijke effect zich derhalve ook zou voordoen indien investeringen in eigen woningen niet fiscaal gunstig worden behandeld ten opzichte van andere vermogensbestanddelen, lijkt in eerste aanleg niet aannemelijk. Gegevens daaromtrent zijn evenwel niet voorhanden.

4.3.2 Fiscal drag

De hogere effectieve belastingdruk die voortvloeit uit inflatie wordt bij gebrek aan een correctiemechanisme versterkt als sprake is van progressieve tarieven. De gemiddelde belastingdruk zal door de progressieve tariefschijven immers toenemen en derhalve neemt ook de belastingdruk op het reële inkomen toe. Het reële inkomen neemt derhalve af. De verhoging van het gemiddelde belastingtarief die voortvloeit uit inflatie, staat bekend als de nominale 'fiscal drag'³². De verhoging die voortvloeit uit het feit dat het reële inkomen is gestegen en bij progressieve tariefschijven tegen een hoger gemiddeld belastingtarief wordt belast, staat bekend als de reële 'fiscal drag'. Reële fiscal drag leidt, gegeven het aan de progressieve tarieven ten grondslag liggende draagkrachtbeginsel, niet tot een verslechtering van de positie van belastingplichtigen. Overeenkomstig hun hogere reële inkomen gaan zij een hoger gemiddeld tarief betalen, hetgeen met de gekozen invulling van het draagkrachtbeginsel in overeenstemming is.³³ De nominale 'fiscal drag' daarentegen leidt wel tot een hogere gemiddelde individuele belastingdruk zonder dat sprake is van een reële inkomensverbetering.³⁴ Vanuit welvaartsoogpunt leidt de nominale 'fiscal drag' derhalve tot een extra verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing. Ook wordt de verdeling van de belastingdruk gewijzigd. Een verhoging van de gemiddelde belastingdruk over een jaar ten gevolge van nominale drag dient daarom voorkomen te worden, ook omdat tegenover de grotere verstoring geen nieuwe, additionele of verbeterde overheidsprestaties hebben gestaan.^{35, 36} De nominale drag

30. Martin Feldstein (1981).

31. Omdat het toentertijd in de Verenigde Staten geldende belastingstelsel voor de heffing over voordelen uit de eigen woning nagenoeg overeenkomt met het thans in Nederland geldende stelsel, kan een soortgelijk effect voor Nederland worden aangenomen. Voor zover mij bekend is in Nederland geen onderzoek gedaan naar de mate waarin inflatie deze effecten oproept. Zie Alan J. Auerbach (1983) voor de invloed op genoemde aangelegenheden binnen het belastingstelsel van de VS.

32. Uit de literatuur is geen afdoende Nederlandse vertaling van dit begrip bekend.

33. Ian Roxan (2005, p. 224).

34. Mede om deze reden worden de tariefschijven zoals die in box 1 worden gehanteerd jaarlijks aangepast in verband met inflatie (art. 10.1 Wet IB 2001).

36. Belastingplichtigen zijn zich overigens niet altijd bewust van het feit dat zij zich door de nominale drag in een slechtere positie bevinden. Dit fenomeen staat bekend als Money illusion of geldillusie. Veelal vloeit dit voort uit het feit dat men zich onvoldoende bewust is van de aanwezigheid van inflatie in een bepaald tijdvak. Dit kan mede worden verklaard door het feit dat inflatiecijfers veelal achteraf worden gepubliceerd. Dit als geldillusie bekend staande verschijnsel is in een Nederlandse context overigens in mindere mate aan de orde, omdat de inflatiecijfers in het algemeen relatief snel →

kan worden voorkomen door de tariefschijven en eventuele vrijstellingen jaarlijks voor inflatie te corrigeren. Indien het inkomen tegen een proportioneel tarief wordt belast, doet de nominale drag zich niet voor.³⁷

4.3.3 Inflatie en herverdeling

Door de invloed op de effectieve en gemiddelde belastingdruk leidt inflatie tot een wijziging in de belastingdruk tussen subjecten.³⁸ Dit vloeit voort uit de fiscale drag ingeval sprake is van een progressieve tariefstructuur,³⁹ doch ook door verschillen tussen het indexcijfer en de individuele inflatiegraad kan een herverdeling voortvloeien. Ook een verschil in heffingsmoment tussen verschillende soorten inkomen bij verschillende belastingplichtigen kan daaraan bijdragen. Er ontstaat een ongelijkheid in belastingdruk als de feitelijke fiscaalrechtelijke realisatie en daarmee de heffing in een ander tijdvak plaatsvindt. Dat de belastingdruk door inflatie wordt beïnvloed, is niet alleen van belang daar waar sprake is van afwijkende heffingsmomenten, doch ook daar waar het de toepassing van fiscale faciliteiten betreft welke tot gevolg hebben dat inkomen wordt geacht niet te zijn genoten en waarin dat eerst (veel) later wel in aanmerking wordt genomen. Een voorbeeld zijn pensioenaanspraken. De toekenning daarvan is bij toepassing van de zogenoemde omkeerregel vrijgesteld, terwijl de heffing eerst plaatsvindt op het moment waarop het pensioen wordt uitgekeerd. Niet alleen doordat de feitelijke belastingheffing eerst plaatsvindt op het uitkeringsmoment, doch ook door de eventuele aanwezigheid van inflatie in deze uitstelperiode wijkt de effectieve belastingdruk af ten opzichte van die bij belastingplichtigen die reeds in de heffing zijn betrokken op het moment waarop de desbetreffende baten in economische zin zijn ontstaan. Ook de verschillen in vermogenssamenstelling kunnen tot gevolg hebben dat de belastingdruk zoals die voor verschillende inkomensgroepen bestaat, relatief wijzigt door inflatie. In het 'Hofstrarapport' wordt in dat kader aangegeven dat althans in Nederland middengroepen harder door inflatie worden getroffen, doordat zij ten opzichte van de lage en hoge inkomens relatief weinig schulden hebben.⁴⁰ Dit is evenwel sterk afhankelijk van de samenstelling van het vermogen. De inkomensgroepen met relatief meer schulden ervaren relatief een groter reëel voordeel door onverwachte inflatie ten aanzien van

→ verschijnen. Een andere oorzaak voor de geldillusie kan zijn dat het bestedingspatroon van een individuele belastingplichtige afwijkt van het productenpakket dat ten grondslag ligt aan de berekening van de inflatiecijfers en waarin het persoonlijke koopkrachtverlies groter is dan dat volgens de gehanteerde index (Ian Crawford en Zoë Smith (2002)). Overigens moet wel worden opgemerkt dat de hogere nominale belastingopbrengsten wel nodig zijn om de bestaande overheidsprestaties op hetzelfde niveau te kunnen handhaven.

36. Overigens nemen de belastingontvangsten voor de overheid in nominale termen toe, hetgeen kan betekenen dat het reële niveau van de overheidsvoorzieningen op peil blijft en afhankelijk van de feitelijke omstandigheden ook verbeterd zou kunnen worden.

37. Indien sprake is van vrijstellingen die niet worden geïndexeerd voor eventuele inflatie, zou overigens ook onder proportionele tarieven 'fiscal drag' kunnen optreden.

38. Zie ook de in voetnoot 19 genoemde literatuur.

39. Waaronder tevens een Benthamse progressie wordt begrepen.

40. H.J. Hofstra (1978, p. 9).

de passiefzijde van hun balans. Een VAB of VWB met inflatiecorrectiemechanisme neemt de herverdelingseffecten weg of mitigeert deze.

4.3.4 Correctiemechanisme en risico

Inflatie beïnvloedt als eerder gezegd de effectieve belastingdruk indien geen inflatiecorrectie wordt toegepast. De effectieve belastingdruk is, zoals in hoofdstuk 2 is aangegeven, mede van invloed op de risicobereidheid van individuen. Dit suggereert dat door een inflatiecorrectiemechanisme en de daaruit voortvloeiende lagere effectieve belastingdruk de risicobereid van individuen afneemt ten opzichte van een systeem zonder inflatiecorrectie en een dienovereenkomstig hogere effectieve belastingdruk. Dit geldt overigens alleen indien sprake is van verwachte inflatie. Zonder inflatiecorrectiemechanisme kan inflatie tevens, bijvoorbeeld door de werking van het lock-in effect onder een VWB, tot gevolg hebben dat activa langer worden aangehouden. Ook als rekening wordt gehouden met het feit dat door de inflatie de reële waarde van de afschrijvingen afneemt,⁴¹ zal de inflatoire inkomenscomponent toenemen. Het is evenwel een misvatting dat inflatie voor activa met een langere economische levensduur tot een hogere belastingheffing over schijnwinsten leidt. De netto contante waarde van de additionele belastingdruk voortvloeiende uit inflatie blijft gelijk, ongeacht de levensduur van het actief, althans als de inflatie en de disconteringsvoet onderling in dezelfde verhouding blijven staan.⁴²

Vermogensbestanddelen met veel risico lijken bij gebrek aan een inflatiecorrectiemechanisme aantrekkelijker te worden, omdat de mate waarin de overheid in het risico deelt, hoger ligt dan wanneer wel sprake is van een inflatiecorrectiemechanisme. Dit is evenwel niet zonder meer het geval. Afhankelijk van de aard van het eventuele inflatiecorrectiemechanisme wordt de effectieve belastingdruk niet of in mindere mate beïnvloed door inflatie en wordt het risico dat verbonden is aan dergelijke vermogensbestanddelen lager, ongeacht of sprake is van positieve, dan wel negatieve resultaten. Door een inflatiecorrectiemechanisme wordt bovendien het risico van onverwachte inflatie beperkt, omdat de overheid in dat risico deelt. Met name ten aanzien van langetermijnbeleggingen is dit een belangrijk risico en derhalve zouden langetermijnbeleggingen door een inflatiecorrectiemechanisme aantrekkelijker kunnen worden. Door een inflatiecorrectiemechanisme neemt ook de variantie in het netto-rendement af.⁴³ De mate waarin dat het geval is, is afhankelijk van het gemiddelde belastingtarief. Dit volgt uit het volgende voorbeeld.⁴⁴

Stel dat een belastingplichtige een vermogensbestanddeel koopt voor € 1000 en dit tien jaar later verkoopt voor € 5000, terwijl de voor inflatie gecorrigeerde verkrijgingsprijs dan € 2000 bedraagt. Gecorrigeerd voor inflatie bedraagt de verschuldigde belasting € 1200 bij een tarief van 40% over de reële winst van € 3000. Indien ver-

41. Alan J. Auerbach (1983).

42. Alan J. Auerbach (1983).

43. Leonard E. Burman (1999, p. 123).

44. Dit is ontleend aan Leonard E. Burman (1999, p. 123).

koop evenwel niet voor € 5000 zou plaatsvinden, doch voor € 1000, zou de belastingplichtige door de inflatiecorrectie een verlies hebben van € 1000, hetgeen bij directe creditering voor het verlies een belastingbesparing van € 400 oplevert. De reële brutorendementen bedragen in deze twee scenario's € 3000 winst en € 1000 verlies, een variantie derhalve van € 4000. Het reële nettorendement in deze twee scenario's bedraagt € 1800 winst en € 600 verlies. De variantie in het reële rendement bedraagt derhalve € 2400. De variantie in het rendement na belasting neemt bij een belastingtarief van 40% derhalve met 40% af als een inflatiecorrectie wordt toegepast. Met inflatiecorrectie bedraagt de gemiddelde belasting van beide scenario's € 400.

Indien geen inflatiecorrectie wordt toegepast, bedraagt het brutorendement voor belasting € 4000 respectievelijk nihil. De variantie in het brutorendement bedraagt derhalve € 4000, terwijl de variantie in het reële nominale rendement eveneens € 4000 (€ 3000 minus € -1000) bedraagt. Het reële rendement bedraagt zonder inflatiecorrectie € 3000 minus € 1600 ($40\% * € 4000$), ofwel € 1400, respectievelijk € -1000 minus € 0, een variantie derhalve van € 2400. De verschuldigde belasting zonder inflatiecorrectie bedraagt in de scenario's € 1600, respectievelijk € nihil. De gemiddelde belasting van beide scenario's tezamen bedraagt € 800, het dubbele derhalve van de gemiddelde belasting van beide scenario's indien wel sprake is van een inflatiecorrectiemechanisme. De variantie in de netto-opbrengst is derhalve gelijk, terwijl de gemiddelde belasting zonder inflatiecorrectie hoger ligt dan in de situatie waarin wel een inflatiecorrectie plaatsvindt. Om de gemiddelde belasting gelijk te laten zijn voor de situatie met en die zonder inflatiecorrectiemechanisme, zou het tarief zonder inflatiecorrectie 20% moeten bedragen. Dan neemt evenwel de variantie in de netto-opbrengst toe ten opzichte van de situatie waarin wel een inflatiecorrectie wordt toegepast. Indexatie voor inflatie is vanuit risico-oogpunt dan te prefereren boven een lager tarief zonder indexatie. Ingeval de bezitsduur langer wordt, neemt het nadeel van een lager tarief ten opzichte van een inflatiecorrectie toe, met name ook doordat het verlies wordt begrensd tot het bedrag van de aankoopprijs en de winst in theorie onbeperkt zou kunnen toenemen. Door een correctiemechanisme neemt de variantie in het nettorendement derhalve af.⁴⁵ Dit pleit voor een inflatiecorrectiemechanisme.

4.3.5 Correctiemechanisme en lock-in effect

Een VWB kent, tenzij een compensatiemechanisme wordt toegepast voor het liquiditeitsvoordeel ten opzichte van een VAB, een lock-in effect. Door inflatie neemt het lock-in effect verder toe omdat de effectieve belastingdruk toeneemt. Om die reden is een inflatiecorrectie onder een VWB dan ook aan te bevelen. Omdat in hoofdstuk 3 is gekozen voor een VAB of een VWB met compensatiemechanisme welke geen van beide een lock-in effect kennen, zal ik van de relatie tussen inflatiemechanisme en lock-in verder abstraheren.

45. L.E. Burman (1999).

4.3.6 Budgettaire consequenties

Indien de heffingsgrondslag wordt gecorrigeerd voor inflatie, is de effectieve belastingdruk lager dan zonder inflatiecorrectie. De budgettaire opbrengt van een belasting neemt dientengevolge af indien een inflatiecorrectie wordt doorgevoerd in een situatie waarin deze correctie niet bestond. Vanwege de budgettaire aspecten zou de overheid van een dergelijke correctie kunnen afzien of de werking kunnen beperken door slechts ten aanzien van bepaalde vermogensbestanddelen een correctie toe te passen of slechts voor een deel van de inflatie te corrigeren. Indien een inflatiecorrectiemechanisme wordt gewijzigd of ingevoerd indien dat nog niet bestond, neemt de reële belastingopbrengst voor de overheid af en moet het effectieve tarief door ofwel een grondslagverbreding of een stijging van de nominale tarieven worden gecompenseerd indien men budgettaire neutraliteit nastreeft. Of de invoering van een inflatiecorrectiemechanisme is te prefereren boven een situatie waarin deze ontbreekt, is afhankelijk van de verhouding tussen de additionele verstoringen die voortvloeien uit een hoger effectief belastingtarief ten opzichte van de verstoringen en de andere nadelen van het ontbreken van een dergelijk systeem. Voor zover valt na te gaan bestaat daarin geen inzicht. Gegeven de wens te komen tot een systeem dat de reële inkomens belast teneinde recht te kunnen doen aan het draagkrachtbeginsel, pleit ik voor invoering van een inflatiecorrectiemechanisme ten aanzien van kapitaalinkomen. Ik realiseer mij dat dit een subjectieve keuze is, doch meen dat daardoor meer recht wordt gedaan aan het draagkrachtbeginsel en dat de voor eenieder geldende verhoging in de effectieve belastingdruk ondergeschikt is aan de gelijkheid tussen personen en neutraliteit tussen vermogensbestanddelen.

4.3.7 Samenvatting van de algemene aspecten

Uit het voorgaande bleek dat het ontbreken van een inflatiecorrectiemechanisme tot gevolg heeft dat de effectieve en gemiddelde belastingdruk stijgt, investeringen in eigen vermogen ten opzichte van investeringen in vreemd vermogen in het algemeen aantrekkelijker worden en de mate van herverdeling wordt beïnvloed. Ook ontstaat ongelijkheid tussen belastingplichtigen afhankelijk van het moment waarop zij bepaalde inkomsten in fiscale zin realiseren en zal de effectieve belastingdruk onder een VWB zonder compensatiemechanisme verschillen tussen inkomsten met een kortetermijnkarakter en inkomsten met een langetermijnkarakter.⁴⁶ De additionele verstoringen die optreden door inflatie in combinatie met een belasting over kapitaalinkomen zijn onwenselijk. Op grond daarvan verdient een inflatiecorrectiemechanisme de voorkeur.⁴⁷ Door bijvoorbeeld de zogenoemde Carter commissie is evenwel een inflatiecorrectie niet noodzakelijk geacht, omdat de stabilisatiefunctie van belastingheffing daardoor minder effectief zou worden.⁴⁸ Deze stabilisatiefunctie acht ik evenwel ondergeschikt aan de economische eisen de verstoring van de in-

46. Zie ook J.E. Meade (1978, p. 127).

47. Zie ook het zogenoemde Hofstra-rapport (1978).

48. Report of the Royal Commission on Taxation (1966).

tertemporele consumptiebeslissing te beperken en neutraliteit tussen vermogensbestanddelen te bewerkstelligen.

Naarmate de nominale tarieven lager zijn, neemt de versturende werking en derhalve het belang van een inflatiecorrectie af. Uiteraard neemt de versturende werking ook af indien de inflatie lager is.⁴⁹ Dat laat evenwel onverlet dat ook bij lage tarieven en een korte horizon de versturende werking van (beperkte) inflatie significant kan zijn.⁵⁰ Ook heeft een inflatiecorrectie tot gevolg dat de variantie in nettorendementen daalt; dit zou de risicobereidheid kunnen vergroten.⁵¹ In alle gevallen gelden de voorwaarden die aan een belasting over kapitaalinkomen worden gesteld ook bij de keuze voor een bepaald inflatiecorrectiemechanisme. Dat mechanisme mag bijvoorbeeld niet versturend zijn. Evenmin mag er een herverdelingseffect van uitgaan en mogen de onderlinge marktverhoudingen tussen vermogens- en inkomensbestanddelen niet worden verstoord.^{52, 53}

Bij voorkeur dient een inflatiecorrectiemechanisme eenvoudig te zijn. Indien een inflatiecorrectiemechanisme bijzonder gecompliceerd wordt, is het de vraag of men dan tot invoering van een zodanig mechanisme moet komen. In plaats van een dergelijk gecompliceerd mechanisme zou men dan wellicht beter kunnen kiezen voor een eenvoudigere methode. De verschillende methoden komen in de volgende paragraaf aan de orde. Een complicerende factor bij de invulling van een correctiemechanisme is dat rekening moet worden gehouden met het feit dat de verwachte inflatie mede wordt verdisconteerd in een hogere periodevergoeding. Voor zover immers de rente door inflatie wordt beïnvloed, omvat deze mede een compensatie voor de (verwachte) inflatie en behoeft de verkrijgingsprijs van de onderliggende vordering niet of slechts beperkt voor inflatie te worden gecorrigeerd.⁵⁴ De eventuele reële waarde-mutatie van het monetaire actief wordt alsdan deels gecompenseerd door een hogere rente. Via de reguliere opbrengsten kunnen de inkomens- en vermogensaspecten van inflatie derhalve in elkaar overlopen, hetgeen een nauwkeurige afbakening noodzakelijk maakt. Bij titels waarvan de interestpercentages voor een lange termijn zijn vastgelegd, muteert de interest gedurende de rentevaste periode niet ingeval de

49. Om die reden is bijvoorbeeld Peter Birch Sørensen (1994) van oordeel dat inflatiecorrectie achterwege kan blijven, tenzij sprake is van hyperinflatie. Overigens oordeelt hij daartoe binnen de context van een duale inkomstenbelasting met een laag tarief voor kapitaalinkomen. Of hij ook tot dat oordeel zou komen indien kapitaalinkomen naar een relatief hoog tarief zou worden belast, is derhalve onduidelijk.

50. Ian Roxan (2005) geeft een voorbeeld waarin sprake is van een reëel rendement van 10%, een inflatie van 3% en een belastingtarief van 30%. Het reële rendement na belastingen daalt door de invloed van de inflatie met 12,5%. Indien de inflatie 10% bedraagt, daalt het reële rendement na belastingen met 40%.

51. L.E. Burman (1999), alsmede S. Cnossen (1999).

52. Zie ook Ian Roxan (2005, p. 223) en Darrel Cohen, Kevin A. Hassett en R. Glenn Hubbard (1997).

53. Uiteraard dienen ook andere ongewenste neveneffecten, zoals de mogelijkheid dat zij inflatieverhogend werkt (Stanley Fisher, 1981), te worden voorkomen. De mate waarin dat het geval zou kunnen zijn, is evenwel zeer onduidelijk, om welke reden dit laatste effect is genegeerd.

54. Overigens is dit wellicht voor de kortetermijninterest eerder het geval dan ten aanzien van de langetermijninterest. Zie bijvoorbeeld Frederic S. Mishkin (1991).

bij uitgifte of vaststelling van de interest verwachte inflatie blijkt af te wijken van de werkelijke inflatie.⁵⁵ Indien de werkelijke inflatievoet hoger is dan de verwachte inflatie, zal de waarde van de titel dalen ten opzichte van titels met een variabele vergoeding. Naarmate de looptijd van de interest korter wordt, wordt het bepalen van de inflatiecomponent die daarin is verdisconteerd moeilijker, maar bovendien wordt het vaststellen van de reële rente complexer naarmate zich meer schommelingen voordoen.⁵⁶ De bezitter van een dergelijk vermogensbestanddeel wordt – indien de overeengekomen of toegekende interest muteert – niet alleen geconfronteerd met een ten opzichte van de reële rentevoet lagere werkelijke interestvergoeding op de titel, doch ook met een waardedaling van de titel ten opzichte van titels met een variabele vergoeding. Het voor een individu bepalen van de noodzakelijkheid van een inflatiecorrectie ten aanzien van de verkrijgingsprijs van een vermogensbestanddeel is derhalve mede afhankelijk van de looptijd van de periodieke inkomsten en de mate waarin de daarin opgenomen inflatieverwachtingen afwijken van de feitelijke inflatie. Een dergelijke benadering is evenwel verre van eenvoudig, temeer omdat dit een analyse van de genoemde componenten per vermogensbestanddeel met zich zou moeten brengen. Dit pleit ervoor dit aspect achterwege te laten.

4.4 Typen correctiemechanismen

4.4.1 Algemeen

Uitgaande van een VAB of VWB met compensatiemechanisme bestaat een aantal methoden om de heffingsgrondslag voor inflatie te corrigeren. Deze methoden laten zich indelen in een groep die poogt de inflatoire inkomenscomponent zo nauwkeurig mogelijk vast te stellen en uit de heffingsgrondslag te elimineren, en een groep waarbij men bij de belastingheffing een tegemoetkoming geeft die geen nauwkeurig verband heeft met de inflatoire inkomenscomponent, maar die wel tot een verlaging van de belastingdruk leidt en in zoverre de door inflatie veroorzaakte verhoging daarvan kan compenseren of mitigeren. Een voorbeeld van de eerste methode is het toepassen van een index op de verkrijgingsprijs van een vermogensbestanddeel, teneinde te voorkomen dat de latere vervreemdingswinst mede inflatoire voordelen omvat. Het toepassen van een algemene aftrek, die zowel gerelateerd kan zijn aan de waarde van het eigen vermogen van een belastingplichtige als een absoluut bedrag kan zijn, is een voorbeeld van de tweede methode. Methodes die het inflatoire effect sterk verminderen door het verkleinen van het heffingstijdvak en een snel daaropvolgende vaststelling en inning van de belastingschuld zijn, daar waar het een VWB of een VAB betreft, geen reële mogelijkheden, omdat het heffingstijdvak een jaar omvat. Bij een VWB is de relevante periode waarover het inkomen wordt vastgesteld mogelijk nog veel langer.⁵⁷ Naast de vraag welke methode moet worden toegepast, is

55. Hierbij wordt vooralsnog geabstraheerd van andere invloeden waaraan het interestpercentage onderworpen is.

56. Ian Roxan (2005, p. 240).

57. Victor Thuronyi (2000).

er de vraag of de methode op een complex van vermogensbestanddelen moet worden toegepast, dan wel op individuele vermogensbestanddelen.

4.4.2 Keuze voor een correctiemechanisme

Gegeven het feit dat een correctiemechanisme de effectieve belastingdruk verlaagt, zal de belastingdruk, althans als sprake is van eenzelfde wijze waarop het inkomen wordt bepaald, verschillen indien voor verschillende soorten inkomsten andere correctiemechanismen zouden bestaan. In Nederland was dat voorheen het geval met de vermogensaftrek, die slechts toepassing vond ten aanzien van winst uit onderneming. Ook wordt soms onderscheid gemaakt tussen mobiele en niet-mobiele vermogensbestanddelen. Dat onderscheid wordt dan gemotiveerd door erop te wijzen dat belastingheffing over inkomen uit immobiele vermogensbestanddelen moeilijk kan worden ontgaan en verlichting van de belastingdruk door middel van inflatiecorrectie niet noodzakelijk is. Dergelijke onderlinge afwijkingen leiden tot gebrek aan neutraliteit tussen verschillende vermogensbestanddelen. Ook wordt de horizontale gelijkheid aangetast. Belastingplichtigen die investeren in vermogensbestanddelen waarvan het inkomen wordt vastgesteld met inachtneming van een correctie voor de daadwerkelijke inflatie, worden anders behandeld dan belastingplichtigen die beleggen in vermogensbestanddelen die inkomen opleveren dat niet of slechts beperkt wordt gecorrigeerd voor inflatie. Een beperking van de reikwijdte tot bepaalde typen inkomensbestanddelen zou leiden tot ongewenste distorsies en zou bovendien onrechtvaardig zijn.⁵⁸ Om die reden acht ik deze motivering niet valide, althans acht ik de keuze onjuist. Indien men geen verstoring wenst in de keuze tussen verschillende economische activiteiten, c.q. arbitragemogelijkheden daartussen wenst te vermijden, dient men immers te voorkomen dat de effectieve belastingdruk tussen verschillende inkomenscategorieën verschilt. Indien alle inkomsten op dezelfde manier worden vastgesteld en belast, kan, teneinde verstoringen te voorkomen, slechts één correctiemechanisme worden gehanteerd. Indien verschillende soorten inkomsten anders worden belast, kunnen in theorie andere correctiemechanismen gehanteerd worden. Daardoor wordt het verschil in wijze van belastingheffing echter niet noodzakelijkerwijs gemitigeerd. In het merendeel van de gevallen wordt de neutraliteit tussen verschillende soorten inkomsten verder verstoord.

Bij de keuze voor een correctiemechanisme moet tevens aandacht worden besteed aan de wijze waarop deze toepassing vindt indien sprake is van een negatief netto-rendement. Uit de historie blijkt immers dat de mogelijkheid bestaat dat de inflatie hoger ligt dan het gerealiseerde rendement.⁵⁹ In die situaties zou een verlies ontstaan dat voor verrekening vatbaar wordt. De vraag is of dergelijke verliezen wellicht een andere behandeling zouden moeten krijgen dan reguliere verliezen. In de praktijk blijkt dat landen bij de concrete vormgeving van een correctiemechanisme soms bepalen dat toepassing van een inflatiecorrectie slechts aan de orde is voor zover sprake is van winst op basis van de historische kostprijs. Door de inflatiecorrectie

58. Zie S. Cnossen en L. Bovenberg (2000).

59. J.E. Meade (1978, p. 135).

kan in die gevallen nimmer een verlies optreden.^{60, 61} Ten principale bestaat geen reden een verlies dat ontstaat door toepassing van een inflatiecorrectiemechanisme niet in aanmerking te nemen. Indien men slechts reële inkomsten (dat wil zeggen inkomsten waarin geen inflatoire component besloten ligt) zou willen belasten, kan de conclusie niet anders zijn dan dat dergelijke door het correctiemechanisme tot uitdrukking komende verliezen als reële verliezen moeten worden gekwalificeerd en derhalve voor dezelfde behandeling in aanmerking komen als nominale verliezen. Voor een afwijkende behandeling, bijvoorbeeld door een beperking van de werking van een correctiemechanisme ingeval sprake is van verliezen, kan op principiële gronden dan ook geen reden bestaan.

4.4.3 Indexering verkrijgingsprijs⁶²

De meest nauwkeurige inflatiecorrectie zou worden verkregen indien de verkrijgingsprijs onder een VWB en ten aanzien van een VAB de waarde per aanvang van het jaar, wordt gecorrigeerd voor de feitelijke inflatie waarmee de belastingplichtige te dien aanzien is geconfronteerd.⁶³ Op grond van de eerder vermelde redenen is dat evenwel niet mogelijk en dient volstaan te worden met een algemene index. Door die algemene index te gebruiken, zal de inflatiecorrectie afwijken van de feitelijke inflatie waarmee een individuele belastingplichtige wordt geconfronteerd.⁶⁴ Dit is bijvoorbeeld aan de orde als de inflatiegraad van verschillende vermogensbestandde-

60. Ian Roxan (2005).

61. Het feit dat onder een VWB doorschuifregelingen bestaan en tevens een inflatiecorrectie wordt toegepast, leidt tot complicaties. Een vervreemding van een vermogensbestanddeel waarbij gebruik wordt gemaakt van een doorschuiffaciliteit op grond waarvan alsdan geen belastbaar inkomen wordt geconstateerd, roept de vraag op welke verkrijgingsprijs gaat gelden voor de verkrijger van het vermogensbestanddeel. In eerste aanleg lijkt het aannemelijk om de oorspronkelijke verkrijgingsprijs zoals die voor de vervreemdende belastingplichtige gold, tevens als verkrijgingsprijs aan te merken voor de gene die het vermogensbestanddeel onder toepassing van een doorschuiffaciliteit heeft verkregen. Deze systematiek is in Nederland bijvoorbeeld aan de orde bij de doorschuiffaciliteiten die gelden in de sfeer van winst uit onderneming en inkomen uit aanmerkelijk belang in de Wet IB 2001, alsmede bij de doorschuiffaciliteiten die in de Wet VPB 1969 zijn opgenomen. In het Verenigd Koninkrijk zou onder het daar vigerende belastingregime een dergelijke systematiek echter tot gevolg kunnen hebben dat een verlies ontstaat bij de vervreemdende belastingplichtige. Dat vloeit voort uit het feit dat na vaststelling van de vermogenswinst een inflatiecorrectie wordt toegepast. Een en ander heeft onder dat systeem tot gevolg dat de doorschuiffaciliteit feitelijk een vervreemding tegen de geïndexeerde kostprijs behelst. Die fictieve vervreemdingsprijs vormt tevens de verkrijgingsprijs voor de verkrijgende belastingplichtige.

62. Daaronder wordt mede verstaan de geherwaardeerde waarde onder een VAB.

63. Ingeval de gerealiseerde boekwinst op grond van een faciliteit niet of slechts gedeeltelijk wordt genomen en derhalve een deel van de boekwinst wordt doorgeschoven naar een vervangend actief, dient dit vervangende actief voor de toepassing van een inflatiecorrectiemechanisme gelijkgesteld te worden met het oorspronkelijke actief. Voor zover wel winst wordt gerealiseerd, dient de daarin eventueel besloten liggende inflatoire component te worden geëlimineerd.

64. Zie ook paragraaf 4.2.

len⁶⁵ of huishoudens⁶⁶ verschilt van de gehanteerde maatstaf, ten gevolge waarvan de tegemoetkoming hoger is dan noodzakelijk, of omgekeerd.⁶⁷

Een algemene inflatie-index biedt derhalve op individueel niveau niet per definitie voldoende compensatie voor de werkelijke inflatie, maar kan ook overcompensatie bieden aan de desbetreffende belastingplichtige.⁶⁸ De vraag is derhalve of andere methoden tot een nauwkeuriger correctie kunnen komen. Indien men inflatie evenwel ziet als de prijsmutatie in een bepaald consumptiepakket, kan men van dergelijke individuele verschillen abstraheren. Die individuele afwijkingen kunnen dan worden geïgnoreerd als het gevolg van wijzigingen in de verhouding tussen vraag en aanbod en om die reden als een reële vermogensmutatie worden aangemerkt.⁶⁹

4.4.4 Lager tarief en vrijstellingen

Door een lager tarief of door het toepassen van een vrijstelling wordt de effectieve belastingdruk lager en kan derhalve de additionele verstoring die door inflatie optreedt, geheel of gedeeltelijk worden gecompenseerd. Van een nauwkeurige correctie is evenwel in het geheel geen sprake. Wel zijn deze methoden praktisch zeer eenvoudig. Dit is ook de reden dat deze methode, of in ieder geval een dergelijke vrijstelling, voorkomt als tegemoetkoming voor de in het inkomen besloten liggende inflatoire voordelen. In tijden van relatief lage inflatie kunnen de niet nauwkeurig aan de inflatie gekoppelde tegemoetkomingen ook een redelijk tot goed werkende tegemoetkoming vormen om belastingheffing over inflatoire voordelen nagenoeg geheel te voorkomen. In tijden van hogere inflatie is dat niet aan de orde. De keuze voor een minder nauwkeurige methode is dan ook slechts dan verstandig indien geen of slechts een lage inflatie optreedt. Ten aanzien van beide methoden kunnen de navolgende bezwaren worden aangevoerd.

Door een verlaging van het tarief wordt alleen bij bepaalde verhoudingen tussen de inflatie en het belastingtarief de waardemutatie ten gevolge van inflatie niet belast.⁷⁰ Een vrijstelling of een lager tarief leidt derhalve doorgaans tot onder- of overcompensatie. Uit onderzoek volgt dat hogere inkomens veelal worden overgecom-

65. De prijsontwikkeling wijkt bijvoorbeeld beduidend af van die ten aanzien van de goederen en diensten die bij de vaststelling van het inflatiecijfer in aanmerking worden genomen.

66. Dit is aan de orde indien het bij de vaststelling van het inflatiecijfer in aanmerking genomen pakket goederen en diensten in samenstelling afwijkt van het goederen- en dienstenpakket dat de individuele belastingplichtige afneemt.

67. Ook bestaat de mogelijkheid dat zich in de index rekenfouten bevinden, hetgeen met name tot een afwijkende correctie leidt indien deze pas worden gecorrigeerd nadat de verschuldigde belasting is vastgesteld. Uiteraard zal dit meetprobleem zich in mindere mate voordoen indien de relevante instantie sneller over accurate cijfers beschikt.

68. Zie voor een nadere analyse daaromtrent: Ian Crawford en Zoë Smith (2002). Aan deze verschillen wordt hier verder geen aandacht besteed.

69. Zie ook paragraaf 4.2.

70. cVVB, Geschrift nr. 208, p. 71.

penseerd en lagere inkomens worden ondergecompenseerd.⁷¹ Dit effect zou derhalve aan de initieel door middel van de belastingheffing beoogde herverdeling in de weg kunnen staan, of deze althans ten dele ongedaan maken. De effectieve belastingdruk voor mensen in de hogere inkomensgroepen zou door deze methoden sterker worden verlaagd dan die voor de lagere inkomensgroepen.⁷² Indien de inflatiecorrectie bestaat uit een indexeringsmechanisme, doet deze ongelijkheid zich niet of althans in mindere mate voor.⁷³ Bovendien is hiervoor aangegeven dat een indexeringsmechanisme de risicobereidheid verbetert omdat de variantie afneemt. Indexatie is ook om die reden te prefereren.

In diverse wetgevingen wordt gebruikgemaakt van een dalend tarief naarmate de bezitsduur van een vermogensbestanddeel toeneemt. Een dergelijke systematiek is bijvoorbeeld aan de orde in het Verenigd Koninkrijk en in Frankrijk.⁷⁴ Een uiteindelijk materieel hiermee gelijk te stellen systematiek is de vrijstelling van vermogenswinsten die opkomen nadat een bepaalde bezitsduur is verstreken, hetgeen vergelijkbaar is met een 0%-tarief bij een bepaalde bezitsduur.⁷⁵ Toepassing van een degressieve tariefstelling roept onbedoelde neveneffecten op. Zo leidt het tot een additioneel lock-in effect. Een ander nadeel is dat de neutraliteit tussen beleggingsvormen met een kortlopend karakter wordt verstoord ten opzichte van beleggingsvormen met een langlopend karakter. Dergelijke vermogensbestanddelen zouden dan relatief hoger belast worden dan vermogensbestanddelen die beduidend langer of onbeperkt (kunnen) worden aangehouden. Tot slot zal deze tariefstructuur in het algemeen geen enkel aanwijsbaar verband hebben met de inflatie die daadwerkelijk gedurende de bezitsduur is opgetreden. Dit wordt versterkt door het feit dat het lagere tarief niet alleen van toepassing is op de inflatoire winst, doch ook op de reële winst. Naarmate de omvang van de reële winst relatief hoger wordt, leidt toepassing van een degressieve tariefstructuur derhalve tot een bevoordeling van vermogensbestanddelen waarvan de verwachte reële waarde stijging op lange termijn hoger is dan voor andere vermogensbestanddelen. De neutraliteit in de beleggingskeuze wordt derhalve verstoord. Een met de bezitsduur dalend tarief heeft derhalve niet de voorkeur.

Vrijstellingen kunnen een tweetal vormen aannemen. Een eerste mogelijkheid is een bepaald absoluut bedrag vrij te stellen. Een tweede mogelijkheid is een bepaald percentage van het inkomen vrij te stellen. Bij beide methoden kan de hoogte van de het vrijgestelde bedrag, respectievelijk percentage afhankelijk worden gesteld van de

71. Dit is bijvoorbeeld aan de orde omdat hogere inkomens relatief minder monetaire activa bezitten en meer reële waarden als onroerende zaken en aandelen.

72. Dit staat los van het feit dat voor kapitaalinkomen een proportioneel tarief wordt voorgesteld.

73. L.E. Burman (1999).

74. In Frankrijk daalt bijvoorbeeld het tarief voor de vermogenswinstbelasting dat wordt toegepast op eigen woningen naarmate de bezitsduur langer is.

75. Deze systematiek kent men bijvoorbeeld in Duitsland, zij het dat men die systematiek mede zou kunnen duiden als een middel om ongewenste speculatie tegen te gaan. De idee is dan dat een lange bezitsduur impliceert dat geen sprake is van speculatie.

bezitsperiode, al dan niet door verschillende bezitsperioden te staffelen.⁷⁶ Ook kan een jaarlijkse vrijstelling per persoon worden toegepast die is gemaximeerd op een bepaald bedrag of de werkelijke lagere vermogenswinst of -aanwas in dat jaar. Een andere mogelijkheid is een vrijstellingsbedrag per vermogensbestanddeel per bezitsjaar. Naarmate de bezitsperiode langer wordt, neemt de vrijstelling die van toepassing is, bij de latere vervreemding van dat vermogensbestanddeel in absolute termen toe. Eventueel zou men kunnen overwegen een in enig jaar niet-benut deel van een vrijstelling door te schuiven naar een volgend jaar en toe te voegen aan de dan geldende vrijstelling. Ook bij een dergelijke vrijstellingssystematiek (ongeacht de concrete vormgeving volgens de geschetste mogelijkheden) doet zich het probleem voor dat de omvang van de vrijstelling niet is gerelateerd aan de feitelijke inflatoire voordelen. Ook een vrijstelling leidt derhalve tot aantasting van de wenselijke neutraliteit en gelijkheid. Een vrijstelling kan overigens mede tot gevolg hebben dat de vervreemding niet wordt uitgesteld doch, als sprake zou zijn van een onbenut deel in enig jaar, leidt tot een vervroeging van het vervreemdingsmoment. Een eventueel lock-in effect zou dan enigermate geneutraliseerd kunnen worden, zults afhankelijk van de omvang van de latente winst in relatie tot de onbenutte vrijstelling. Dit zou evenwel een neveneffect zijn en kan ten principale geen reden zijn voor het introduceren van een dergelijk correctiemechanisme. Ten opzichte van een indexeringsmechanisme verdienen dergelijke vrijstellingen of een lager tarief niet de voorkeur.

4.4.5 Forfaitair rendement

Door niet de werkelijke inkomsten, doch een verondersteld reëel rendement in aanmerking te nemen, zouden de inkomsten geen inflatiecomponent omvatten. Daarbij zou dat forfaitaire rendement zowel een algemeen gemiddeld rendementspercentage kunnen representeren voor grote, alsmede voor kleinere groepen van vermogensbestanddelen. Afhankelijk van de keuze voor het toe te passen rendementspercentage voor een of meer groepen van vermogensbestanddelen, zal het forfaitaire rendement meer of minder afwijken van de feitelijk behaalde rendementen. Door de toepassing van een dergelijk forfaitair rendement kan de reële belastingdruk uiteindelijk sterk afwijken van het nominale tarief. Een stelsel dat forfaitaire rendementen in aanmerking neemt in plaats van de werkelijke rendementen, heb ik in hoofdstuk 2 reeds verworpen. Om die reden ga ik niet nader op deze methode in.

4.4.6 Vermogensaftrek

Een variant op een aftrek van de winst is toepassing van een vermogensaftrek. Dit is een jaarlijkse vrijstelling die afhankelijk is van de omvang van het vermogen in een

76. Sommige landen kennen bijvoorbeeld een vrijstelling voor een deel van de gerealiseerde vermogenswinst dat procentueel toeneemt naarmate de verstreken bezitsduur langer is. In sommige landen wordt de vermogenswinst na het verstrijken van een bepaalde bezitsduur zelfs in het geheel niet meer belast. Overigens is het de vraag of in die gevallen gesproken kan worden van een vermogenswinstbelasting in eigenlijke zin. Veeleer zou men dan kunnen spreken van belastingheffing over speculatiewinsten die alleen plaatsvindt binnen een bepaalde bezitsduur (denk daarbij aan de heffing in Duitsland bij vervreemdingen binnen een bepaald, relatief kort tijdsbestek).

jaar.⁷⁷ De vrijstelling is vormgegeven als een aftrekpost op het inkomen. De aftrekpost wordt bepaald als een percentage van een nadere grondslag. Nederland kende in het verleden in de winstsfeer de vermogensaftrek.⁷⁸ Om een zo getrouw mogelijke correctie te krijgen, zou men het saldo van bezittingen en schulden als grondslag moeten nemen. Uit praktische overwegingen wordt men dan gedwongen uit te gaan van een gemiddelde van dat saldo over een aantal data, zoals de aanvang en het einde van het desbetreffende tijdvak.⁷⁹ Uiteraard is tevens van belang dat de hoogte van de vermogensaftrek wordt gesteld op het percentage van de inflatie. Indien dit anders zou zijn, zou de vermogensaftrek te hoog of te laag zijn en derhalve materieel niet meer als inflatiecorrectiemechanisme functioneren.⁸⁰

Indien de vermogensaftrek wordt gesteld op een percentage dat overeenkomt met de opgetreden inflatie, zou een vermogensaftrek onder een VAB overeenkomen met indexatie zoals die hiervoor is besproken. Onder een VWB daarentegen zou een vermogensaftrek een ander effect hebben, omdat een vermogensaftrek wordt geassocieerd met een jaarlijkse aftrek. De aftrek zou dan ook worden verleend zonder dat vermogensbestanddelen feitelijk behoeven te zijn vervreemd. De inflatiecorrectie zou onder een VWB om die reden eerder ten laste van het inkomen kunnen worden gebracht dan dat de corresponderende winst feitelijk wordt gerealiseerd. De vermogensaftrek zou de inflatiecomponent dan kunnen overcompenseren. Om dat te ondervangen kan de vermogensaftrek worden gestald. Deze laatste systematiek staat bekend onder de duiding 'gestalde vermogensaftrek'.

Onder de gestalde vermogensaftrek wordt jaarlijks de omvang van de vermogensaftrek berekend. Om te voorkomen dat het in nominale eenheden berekende bedrag van de vermogensaftrek bij latere realisatie in reële termen minder waard is, wordt het bedrag aan vermogensaftrek geïndexeerd tot het realisatiemoment. Bij de gestalde vermogensaftrek wordt eveneens voor een eventueel negatief vermogen van de belastingplichtige gecorrigeerd, hetgeen zou leiden tot een bijtelling bij het inkomen. Onder de gestalde vermogensaftrek komt dit bedrag in mindering op de gestalde vermogensaftrek. Omdat de vermogensaftrek echter is gerelateerd aan het eigen vermogen en niet aan individuele activa, leidt realisatie ten aanzien van een actief tot de vraag welk deel van de gestalde vermogensaftrek op dat moment ten laste van het transactieresultaat moet worden gebracht. Uiteraard moet dit het deel van de gestalde vermogensaftrek zijn dat toerekenbaar is aan het bewuste actief. De vraag is echter op welke wijze dat deel kan worden vastgesteld. Daartoe bestaat een tweetal methoden, namelijk de evenredigheidsmethode en de saldomethode. Bij de evenredigheidsmethode wordt het aandeel van het actief waarop de realisatie betrekking heeft, in de totale waarde van de activa genomen; dit evenredig deel bepaalt het deel

77. Het kan dan bijvoorbeeld het vermogen bij aanvang of het einde van een jaar zijn, of een gemiddelde van het vermogen op enkele tijdstippen gedurende het jaar.

78. Laatstelijk opgenomen in art 14a Wet IB 1964 (tekst 1997).

79. Zie bijvoorbeeld J.E.A.M. van Dijck (1988), die een aftrek ter grootte van 1% over het vermogen per 1 januari bepleit.

80. Vergelijk L.G.M. Stevens (2004b, p. 42).

van de gestalde vermogensaftrek dat ten laste van het inkomen vrijvalt. Daarbij ontstaat echter een aantal praktisch moeilijk oplosbare vraagstukken. De gestalde vermogensaftrek heeft uiteraard betrekking op diverse activa die gedurende verschillende perioden zijn aangehouden en waarvan de financieringswijze veelal niet zal overeenkomen. Het deel van de gestalde vermogensaftrek dat betrekking heeft op het bewuste actief is dan moeilijk vast te stellen. Om die reden wordt aan de saldomethode als eenvoudiger alternatief de voorkeur gegeven.⁸¹ Bij de saldomethode wordt in geval van realisatie het volledige bedrag aan gestalde vermogensaftrek ten laste van het inkomen gebracht. De saldomethode heeft daardoor tot gevolg dat een deel van de gestalde vermogensaftrek ten laste van het inkomen wordt gebracht, terwijl de activa en/of passiva waarop de gestalde vermogensaftrek mede deels betrekking heeft, nog niet zijn vervreemd.⁸² De saldomethode leidt derhalve slechts tot een gedeeltelijke tegemoetkoming aan het bezwaar dat aan de vermogensaftrekmethode is verbonden. Ook de saldomethode leidt immers deels tot een eerdere tegemoetkoming dan onder toepassing van de 'theoretisch juiste methode'. Daar staat echter tegenover dat het lock-in effect ten dele wordt geneutraliseerd, omdat de inflatiecorrectie relatief te hoog is ten tijde van de vervreemding van een bepaald actief.⁸³ Dat acht ik echter te dezen een oneigenlijk argument voor een eventuele keuze voor de saldomethode. De conclusie is dan ook dat de saldomethode geen goede correctie geeft ter voorkoming van een eventuele inflatoire inkomenscomponent, met name vanwege het feit dat de compensatie wordt gegeven op het betrekkelijk willekeurige moment waarop een realisatie plaatsvindt, zonder dat uiteindelijk enige band bestaat tussen het gerealiseerde inflatoire inkomen en de feitelijk gegeven compensatie.

4.4.7 Keuze

De conclusie is dat een correctiemechanisme dat aansluit bij de feitelijk opgetreden inflatie de voorkeur verdient boven afgeleide methoden als vrijstellingen of een lager tarief. Indexatie moet worden toegepast bij alle soorten kapitaalinkomen, teneinde neutraliteit en gelijkheid te kunnen realiseren.

4.5 Specifieke versus globale correctiemechanismen

Toepassing van een inflatiecorrectiemechanisme roept de vraag op of de correctie moet worden toegepast op alle afzonderlijke activa, op bepaalde afzonderlijke activa, dan wel op groepen van activa, alsmede of bij de toepassing van de correctie mede aandacht moet worden besteed aan de financieringswijze van de desbetreffende (groepen van) activa. De keuze voor een van deze benaderingen kan tot belangrijke verschillen leiden, mede afhankelijk van het realisatiemoment voor de te constateren inkomsten.

81. cVVB, Geschrift (1998, p. 74).

82. Met vervreemding wordt hier bedoeld op de handeling welke een realisatiemoment creëert. Derhalve wordt niet slechts bedoeld op het handelen dat in civieljuridische zin als vervreemding wordt geïdentificeerd.

83. cVVB, Geschrift (1998).

4.5.1 Globale methode

Een eerste methode is die waarbij wordt uitgegaan van het totale begin- en eindvermogen en het inkomen van een belastingplichtige. Bij deze zogenoemde globale methode wordt de inflatiecorrectie bepaald aan de hand van de waarde van het gezamenlijke vermogen, zoals die volgt uit een vermogensvergelijking waarbij alle bezittingen en schulden in aanmerking worden genomen. De eindbalans wordt opgesteld op basis van de waarde van de dan aanwezige bezittingen en schulden. Dit kan door de bezittingen en schulden te waarderen op de werkelijke waarde op dat moment.⁸⁴ Onder een VAB worden alle vermogensbestanddelen jaarlijks op de werkelijke waarde gewaardeerd en sluit het vermogen volgens de aangifte dan ook aan op de grondslag waarover de index wordt berekend. Vervolgens wordt deze beginwaarde verhoogd met de index en het verschil tussen die gecorrigeerde beginwaarde en de werkelijke eindwaarde vormt de belaste vermogensaanwas onder een VAB.⁸⁵ Na de aanvang van het heffingstijdstip verworven bezittingen en schulden moeten ook voor inflatie worden gecorrigeerd, waarbij men zou moeten uitgaan van een evenredig deel van het relevante inflatiepercentage. Eenvoudshalve zou men die na de beginbalansdatum verworven bezittingen en schulden ook voor de verkrijgingsprijs kunnen waarderen, althans als gedurende het jaar sprake is van een beperkte inflatie. Uit de eindbalans moeten die vermogensbestanddelen geëlimineerd worden welke, bijvoorbeeld vanwege een vrijstelling, voor de inkomensbepaling irrelevant zijn. Het aldus bepaalde verschil tussen het gecorrigeerde eindvermogen en het werkelijke eindvermogen representeert het reële fiscale inkomen, derhalve zonder dat daarin een inflatiecomponent is begrepen. Onder een VAB is deze globale methode toepasbaar. Onder een VWB evenwel niet. Dan zou de individuele methode toegepast moeten worden. Bij een VWB vindt belastingheffing immers toepassing bij vervreemding van het vermogensbestanddeel. De heffing over de eventuele inflatoire component die in het vervreemdingsvoordeel besloten ligt, zou dan (veel) later liggen dan het moment waarop de inflatiecorrectie wordt toegepast. Alsdan ontvangt de belastingplichtige de tegemoetkoming (ruim) voor de feitelijke heffing plaatsvindt.

84. Ian Roxan (2005) suggereert dat dit ten aanzien van voorraden kan worden gerealiseerd door deze te waarderen volgens het LIFO-stelsel. Ik acht dat onjuist. Onder toepassing van het LIFO-stelsel wordt de transactiewinst bepaald op grond van de veronderstelling dat de als laatste gekochte voorraden als eerste worden verkocht. In tijden van inflatie betekent deze veronderstelling dat de oudste en derhalve voor de laagste prijs ingekochte voorraad als laatste wordt verkocht en, zo er nog voorraad aanwezig is, dat deze is gewaardeerd voor een oude en derhalve lage prijs. Bij het LIFO-stelsel wordt het transactieresultaat derhalve zo bepaald dat de inflatoire winst daarin zo veel mogelijk wordt voorkomen. Echter, omdat de consequentie is dat de oudste en goedkoopst verworven voorraad aanwezig blijft, wordt de eindvoorraad onder LIFO juist laag gewaardeerd en benadert deze, anders dan onder een FIFO-waarderingsstelsel, niet de waarde in het economische verkeer per de datum van de eindbalans.

85. In principe zouden de gespaarde reguliere inkomsten uit het desbetreffende jaar uit de grondslag geëlimineerd moeten worden, gesteld dat daarin geen inflatiecomponent ligt besloten. In dit hoofdstuk wordt van deze problematiek geabstraheerd. Voor zover relevant komt dit in het hoofdstuk met de nadere concrete vormgeving van een VAB of VWB met compensatiemechanisme aan de orde.

Nadeel van de globale methode is dat vermogensbestanddelen die niet zijn aange-schaft, doch wel deel uitmaken van het vermogen, ten onrechte niet tot de grondslag worden gerekend waarover de inflatiecorrectie wordt berekend. Dit komt onder een VAB evenwel niet aan de orde, althans niet voor zover de desbetreffende vermogensbestanddelen wel in de jaarlijkse grondslag worden opgenomen en dat vloeit in principe voort uit toepassing van een VAB. Bij een VWB bestaat een deel van de op-bbrengst van dergelijke vermogensbestanddelen uit een inflatoire component. Bij ge-bbrek aan een verkrijgingsprijs zou deze bij indexering van de oorspronkelijke kost-prijs niet worden geëlimineerd.⁸⁶ Om die reden zou overwogen kunnen worden om dergelijke activa toch voor een gecorrigeerde verkrijgingsprijs in aanmerking te ne-men voor de berekening van de inflatiecorrectie. Dit zou kunnen door de verrichte in-spanningen ter verkrijging van het desbetreffende vermogensbestanddeel als fic-tieve verkrijgingsprijs aan te merken. Uiteraard zou dit ten aanzien van de waarde-ring tot aanzienlijke praktische problemen aanleiding kunnen geven, waarbij boven-dien het aanmerkelijke risico bestaat dat waardeinstijgingen uit externe oorzaken mede deel gaan uitmaken van de grondslag, terwijl deze wellicht juist buiten de grondslag moeten worden gehouden omdat zij ongerealiseerd fiscaal inkomen re-presenteren. Nu dit evenwel slechts onder een VWB aan de orde is en deze door mij slechts onder bepaalde voorwaarden wordt toegepast, lijken deze praktische bezwa-ren vooralsnog beperkt.

4.5.2 Individuele methode

Bij de zogenoemde individuele methode vindt, anders dan bij de globale, per afzon-derlijk vermogensbestanddeel een inflatiecorrectie plaats op het heffingstijdstip en gerelateerd aan het alsdan in aanmerking genomen inkomen. Bij de individuele me-thode hoeft derhalve geen correctie plaats te vinden met betrekking tot nog niet in aanmerking genomen waardemutaties. Eventueel zou men deze methodiek kunnen beperken tot bepaalde, nauwkeurig omschreven activa of bepaalde typen activa, zo-als een tegemoetkoming die slechts geldt voor niet tot het ondernemingsvermogen behorende activa. Onder de door mij voorgestelde VWB met compensatiemechanis-me zou de individuele methode toegepast moeten worden op de vermogensbe-standdelen waarbij men gebruikmaakt van de optiemogelijkheid. Uiteraard zou de waarde van die vermogensbestanddelen dan geëlimineerd moeten worden bij de globale methode die voor een VAB het meest voor de hand ligt.

De individuele methode wordt in de literatuur ook geduid als de theoretisch juiste methode.⁸⁷ De kwalificatie 'juiste' volgt op de premisse dat inkomen moet worden belast op het moment van realisatie en derhalve de inflatiecorrectie ook alsdan moet plaatsvinden. Naar mijn oordeel is de duiding 'juiste' te dezen evenwel niet terecht, althans niet daar waar die wordt gekoppeld aan het realisatiebeginsel. In de litera-tuur wordt dat overigens ook erkend. Een door de Vereniging voor belastingweten-schap ingestelde commissie, die eveneens het begrip theoretisch juiste methode

86. B. Bracewell-Milnes (2001).

87. cVVB, Geschrift (1998, p. 70).

hanteert, merkt bijvoorbeeld op: 'Belast men op het moment van aangroei, dan wordt over de vermogensmutatie van ieder afzonderlijk jaar geheven. Per jaar wordt dan de marktwaarde van de activa vergeleken. Gevolg hiervan is dat de correctie voor de inflatie de marktwaarde als uitgangspunt neemt. De gecumuleerde correctie voor de inflatie is echter in reële termen gelijk aan de correctie bij een heffing op het moment van realisatie.'⁸⁸ De eerder genoemde vermogensaftrek en de theoretisch juiste methode leiden overigens tot een (nagenoeg) gelijk resultaat,^{89, 90} althans als wordt afgezien van het feit dat de vermogensaftrek jaarlijks wordt toegepast en dat de theoretisch juiste methode als omschreven in de literatuur wordt toegepast op het realisatiemoment.

4.5.3 Afweging

Ook indien sprake is van een veelheid van voor de bepaling van het inkomen relevante transacties, verdient de globale methode uit het oogpunt van eenvoud de voorkeur. Onder een VAB kan deze goed functioneren. De individuele methode kan worden gekoppeld aan de optie te kiezen voor een VWB met compensatiemechanisme. Ian Roxan heeft betoogd dat de globale methode tevens de voorkeur verdient vanwege het feit dat geen onderscheid zou bestaan tussen de diverse soorten activa en passiva.⁹¹ Mij is onduidelijk waarom deze stelling wordt geponeerd, tenzij onder de individuele correctiemethode verschillende tegemoetkomingsmechanismen worden toegepast bij verschillende activa en passiva. Indien evenwel zowel bij de globale als bij de individuele methode dezelfde methodiek en in het bijzonder hetzelfde correctiepercentage wordt toegepast, kan geen verschil in uitkomst bestaan.⁹² Aan deze stelling ken ik derhalve geen relevantie toe.

4.6 Specifieke aandachtspunten

4.6.1 Interest en financieringsverhoudingen

In interest ligt in theorie een vergoeding besloten voor de verwachte inflatie ten tijde van het vaststellen van de interestvergoeding.⁹³ Door de volatiliteit van interest vormt het corrigeren van rente-inkomsten voor de daarin eventueel besloten liggende inflatiecomponent een complicerende aangelegenheid. De nominale interest dient alsdan te worden gecorrigeerd voor de inflatiecomponent die daarin ligt besloten. Gezien de veelal variërende rentestand, het verloop van de inflatie over een jaar en de momenten waarop schuldtitels eventueel tot uitkering komen, dient een groot aantal berekeningen plaats te vinden als men tot een individuele inflatiecorrectie zou willen komen. Om die reden wordt daarvan veelal afgezien en vindt een indivi-

88. cVVB (1998, p. 70).

89. Zie onder andere cVVB (1998, p. 72) alsmede J.Ch. Caanen (1993).

90. Die conclusie roept wederom de vraag op of de duiding 'juiste' in genoemde methode terecht is.

91. Ian Roxan (2005, p. 235).

92. Ian Roxan (2005, p. 235) geeft dit feitelijk ook toe door te beschrijven dat in het Verenigd Koninkrijk op enig moment afwijkende correcties werden toegepast.

93. Zie bijvoorbeeld cVVB (1998, p. 69).

duele inflatiecorrectie veelal slechts plaats ten aanzien van bijvoorbeeld duurzame activa en in mindere mate bij vlottende activa. Onder een globale inflatiecorrectie-methode daarentegen bestaan deze complicerende invloeden niet. Aangezien daarin wordt uitgegaan van het gemiddelde vermogen gedurende een bepaald tijdvak, eventueel gecorrigeerd voor bepaalde posten, wordt ook de inflatoire component die in de rentetermijnen besloten ligt, deels gecompenseerd. De globale methode verdient ook vanuit dit perspectief bezien de voorkeur. Een ander aspect dat te dezen onder de aandacht moet worden gebracht, is dat afhankelijk van de hoogte van de inflatie de nominale rente lager kan liggen dan de inflatievoet. Alsdan is de reële rente derhalve negatief. Bij toepassing van een inflatiecorrectie is dan sprake van een verlies bij de vaststelling van het inkomen, hetgeen in dergelijke perioden een aanzienlijk budgettair beslag zou kunnen opleveren. Hoewel dit theoretisch irrelevant is, kan men zich voorstellen dat de overheid uit budgettaire overwegingen een beperking in de hoogte van de inflatiecorrectie opneemt. Overigens doet dit probleem zich naar mijn oordeel niet alleen voor bij een individueel correctiemechanisme, doch ook bij een globale methode.⁹⁴ Als immers sprake is van een belastingplichtige die slechts rentedragende vorderingen als bezittingen heeft, en de nominale interest daarop ligt lager dan de inflatie, is voor deze belastingplichtige zowel bij een individuele inflatiecorrectie als bij een globale methode sprake van een negatieve reële interest.

Aan de zijde van de schuldeiser leidt inflatie, zoals ook reeds eerder is opgemerkt, tot een verhoging van de effectieve belastingdruk. In de literatuur is betoogd dat daartegenover staat dat de schuldenaar met een lagere effectieve belastingdruk wordt geconfronteerd. Immers, deze wordt niet belast voor de waardedaling van zijn schulden. Om deze reden zou de reële effectieve belastingdruk op het inkomen van de schuldenaar niet toenemen, hetgeen in het bijzonder zou gelden ten aanzien van winst uit onderneming.⁹⁵ Feldstein heeft aangetoond dat de lagere effectieve belastingdruk bij de bepaling van winst uit onderneming die voortvloeit uit financiering met vreemd vermogen, volledig wordt gecompenseerd door de hogere belastingdruk bij de schuldeiser. Derhalve kan van de mate waarin een onderneming is gefinancierd met vreemd vermogen worden geabstraheerd bij de beoordeling van de invloed van inflatie op de reële belastingdruk van ondernemingen.⁹⁶ Voor de individuele belastingplichtige heeft dit evenwel geen betekenis en derhalve kan hierin geen argument worden gevonden om af te zien van een inflatiecorrectie.

4.6.2 Jaarlijks opkomende inkomsten en kosten

Sommige vermogensbestanddelen scheiden geen vruchten af. Voorbeelden daarvan zijn onder meer edelmetalen als goud en zilver. Een ander voorbeeld is een woning die als eigen woning functioneert voor de eigenaar daarvan. In dat geval komen bij de eigenaar geen vruchten (huurpenningen) op. De meeste vermogensbestanddelen

94. Anders: Ian Roxan (2005, p. 240).

95. Martin Feldstein (1981).

96. Martin Feldstein (1981).

leveren wel afzonderlijk te identificeren vruchten op, doch deze behoeven niet noodzakelijkerwijs jaarlijks op te komen. Interest op een spaarrekening wordt in het algemeen jaarlijks bijgeschreven, doch bij bepaalde spaarregelingen wordt de interest eerst na verloop van een bepaalde periode bijgeschreven. Ook is het mogelijk dat het toepasselijke rentepercentage in de loop van de bezitsduur stijgt, waarbij de hogere rente aan het einde van de looptijd mede een compensatie vormt voor de relatief lage rente aan het begin van de looptijd. Ten aanzien van aandelen bestaat de mogelijkheid dat de winst van de vennootschap jaarlijks ten titel van dividend wordt uitgekeerd, doch veelal is sprake van een (gedeeltelijke) toevoeging van de winst aan de winstreserves en vindt de uitkering eerst in latere jaren plaats. In gevallen waarin de jaarwinst van het lichaam niet wordt uitgekeerd, verhoogt de winstreserve in het algemeen de waarde van de aandelen. Na winstuitdeling zal de waarde in het algemeen met een dienovereenkomstig bedrag dalen.

Indien zowel ten aanzien van de jaarlijks ontvangen inkomsten als ten aanzien van de waarde een inflatiecorrectiemechanisme zou worden toegepast, dient rekening te worden gehouden met het feit dat een en ander tot een dubbele correctie zou kunnen leiden. Een dubbele correctie zou uiteraard niet noodzakelijk zijn en om die reden voorkomen moeten worden, althans is niet noodzakelijk voor het voorkomen van belastingheffing over inflatoire inkomsten. Ten aanzien van alle periodiek opkomende vruchten geldt in het algemeen dat deze mede een vergoeding ter compensatie van de (te verwachten) inflatie omvatten. Dit is stellig het geval ten aanzien van de verwachte inflatie. Voor zover de feitelijke inflatie daarvan afwijkt, ligt daarvoor in de vergoeding geen compensatie besloten. Los daarvan blijkt ook dat de rentevergoedingen bij leningen niet altijd het inflatiepatroon volgen.⁹⁷ Ook voor de langetermijnrente is het de vraag of deze afhankelijk is van de verwachte mate van inflatie.⁹⁸ Indien men een inflatieneutrale heffing wenst te bewerkstelligen, zou de inflatiecompensatie die in de periodieke baten besloten ligt, niet aan de heffing onderworpen mogen worden. Men zou dan de inflatoire component die in de vermogensaanwas besloten ligt, wel kunnen belasten, althans voor dat deel waarvoor reeds compensatie is geboden. Het omgekeerde is uiteraard ook mogelijk en beduidend eenvoudiger: geen inflatiecorrectie ten aanzien van periodiek opkomende inkomsten, doch slechts voor vermogenswinsten of vermogensaanwas. De globale methode biedt overigens ook voor de inflatiecomponent in de periodieke inkomsten, waaronder de daarin begrepen afschrijvingscomponent, een compensatie omdat de daarin begrepen inflatiecompensatie ook afhankelijk is van de waarde van de bezittingen. De periodieke inkomsten kunnen dan volledig in de heffing worden betrokken en de daarin besloten liggende inflatoire component wordt door de werking van de globale methode geëlimineerd.

97. Zie H.J. Hofstra (1978, p. 27 e.v.).

98. Zie voor een overzicht L. Rietveld (1993).

4.7 Samenvatting en beantwoording onderzoeksvraag

4.7.1 Samenvatting

In tijden van inflatie omvat het inkomen mede een inflatoire component. De effectieve belastingdruk neemt daardoor toe. Bovendien ontstaat een marktverstoring en ongelijkheid tussen belastingplichtigen, afhankelijk van de aard en het temporele karakter van de inkomsten. Om die reden dient een inflatiecorrectiemechanisme te worden gehanteerd.

Een eerste vraagpunt betreffende de werking van een correctiemechanisme is of de constatering van vermogenswinst of vermogensaanwas per individuele bezitting moet worden vastgesteld, dan wel ten aanzien van een groep van vermogensbestanddelen. Dit onderscheid is van belang indien sprake is van de volgtijdige verkrijging van vergelijkbare of identieke vermogensbestanddelen en de daaropvolgende vervreemding van een aantal daarvan. Uit eenvoudsoverwegingen kies ik voor een collectieve of globale methode onder de werking van de VAB. Voor de vermogensbestanddelen die worden belast op grond van de VWB met compensatiemechanisme zou de individuele methode moeten gelden.

Vervolgens is het de vraag op welke wijze een correctie voor inflatie wordt vormgegeven. Een voor de hand liggend correctiemechanisme is indexering. Daarbij wordt de historische kostprijs of beginwaarde geïndexeerd. Andere methoden zijn een lager tarief, vrijstellingen, een vermogensaftrek of een forfaitair rendement. Deze methoden zijn veelal niet neutraal en schenden de horizontale gelijkheid. Om die reden verdient indexering de voorkeur, zowel onder een VAB als onder een VWB.

Het correctiemechanisme dient uiteraard niet slechts betrekking te hebben op de activa, doch ook op de schulden. Bij de globale methode zijn de schulden automatisch begrepen in de grondslag waarover de inflatiecorrectie wordt berekend. Bij de individuele methode zou dit niet anders zijn; ook daar moeten causaal met de bezittingen verbonden schulden in aanmerking worden genomen.

4.7.2 Beantwoording onderzoeksvraag

Dient de invloed van inflatie op de heffingsgrondslag te worden geneutraliseerd en zo dat het geval is, op welke wijze dient dit dan te geschieden.

Teneinde neutraliteit en horizontale gelijkheid te bereiken, dient een inflatiecorrectie te worden doorgevoerd. Ook zou het ontbreken van een inflatiecorrectie tot gevolg hebben dat de versturende werking van een belasting toeneemt. Onder een VAB dient de globale methode te worden toegepast. Waar wordt geopteerd voor een VWB dient de individuele methode te worden toegepast. Voorkoming moet plaatsvinden door de verkrijgingsprijs of waarde bij aanvang van het heffingstijdstip te indexeren.

HOOFDSTUK 5

Vermogensaanwasbelasting met vermogenswinstoptie voor bepaalde vermogensbestanddelen in een nationale context

5.1 Inleiding en onderzoeksdoel

In de voorgaande hoofdstukken is op basis van een analyse van de stand van het economisch onderzoek een keuze gemaakt voor toepassing van een VAB of een VWB met een compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel dat belastingplichtigen onder een VWB hebben ten opzichte van een VAB. Kapitaalinkomen en arbeidsinkomen worden, na aftrek van de daarop betrekking hebbende kosten, belast volgens een duale structuur. Kapitaalinkomen wordt lager belast dan arbeidsinkomen, en wel tegen een laag proportioneel tarief. Ik bepleit voor de tariefstelling aansluiting te zoeken bij het laagste marginale tarief zoals dat voor arbeidsinkomen geldt. In dit hoofdstuk wordt het in de voorgaande hoofdstukken op hoofdlijnen ontwikkelde stelsel nader uitgewerkt en ligt de vraag voor of een VAB of VWB kan worden ingevoerd. Tevens wordt onderzocht of, en zo ja, op welke wijze vorm kan worden gegeven aan de heffing over hybride inkomsten en de nadere concretisering van de VWB-optie. Daarbij wordt primair beoogd om vanuit de in de voorgaande hoofdstukken neergelegde theoretische grondslagen tot een positiefrechtelijke invulling van een inkomstenbelasting te komen, zonder daarbij en detail te treden. In dit hoofdstuk komen de nationale aspecten van een dergelijke belasting aan de orde. De internationale aspecten betreffende de consequenties ten aanzien van de voorkoming van dubbele belasting, alsmede de EU-rechtelijke aspecten, komen in het volgende hoofdstuk aan de orde. Voor die positiefrechtelijke invulling ga ik uit van de structuur van de Wet IB 2001, omdat ik met name beoog een voorstel te doen een VAB met VWB-optie daarin te incorporeren. De in dit hoofdstuk te behandelen onderzoeksvragen zijn 6, 7 en 10. Het zwaartepunt ligt daarbij op onderzoeksvraag 10. De onderzoeksvragen laten zich onderverdelen in de volgende vragen:

1. Ten aanzien van welke vermogensbestanddelen is sprake van hybride inkomsten en of, en zo ja, op welke wijze moet, c.q. kan het te onderscheiden kapitaalinkomen worden afgesplitst.

2. Ten aanzien van welke vermogensbestanddelen dient in afwijking van de basisstructuur, bestaande uit een VAB, een al dan niet vrijwillige mogelijkheid te worden geïntroduceerd, teneinde deze vermogensbestanddelen te belasten op basis van een VWB-optie.
3. Onder toepassing van de VWB-optie dient een correctiemechanisme te worden toegepast, teneinde het liquiditeitsvoordeel te kunnen neutraliseren. In hoofdstuk 3 is in dat kader gekozen voor het systeem van William Vickrey. De vraag is of dit systeem eenvoudig toepasbaar is en in welke gevallen dit moet worden toegepast.
4. Bestaat ten aanzien van de vermogensbestanddelen die worden belast overeenkomstig de VWB-optie de noodzaak tot het hanteren van een of meer zogenoemde doorschuif Faciliteiten, c.q. een middelingsregeling, en hoe moet worden omgegaan met situaties waarin de belastingplichtige emigreert of de heffingsmogelijkheid over bepaalde vermogensbestanddelen, bijvoorbeeld ten gevolge van de toepassing van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, eindigt.
5. Zowel ten aanzien van een VAB als ten aanzien van een VWB komt de vraag op of, en zo ja, op welke wijze eventueel geconstateerde verliezen verrekend kunnen worden met positieve inkomsten in hetzelfde of in een ander jaar.
6. Hoe moet worden omgegaan met een eventuele samenloop met het successierecht.
7. Dient, indien sprake is van een afzonderlijk regime voor arbeidsinkomen en een afzonderlijk regime voor kapitaalinkomen, de mogelijkheid te bestaan om voor de bepaling van de in een jaar verschuldigde belasting negatieve kapitaalinkomsten te verrekenen met positieve arbeidsinkomsten, of omgekeerd.

Bij de beantwoording wordt als randvoorwaarde aangelegd dat het systeem eenvoudig en uitvoerbaar moet zijn. Indien derhalve blijkt dat een op basis van economische overwegingen en toepassing van het draagkrachtbeginsel en de gehanteerde neutraliteitseis gemaakte keuze niet eenvoudig uitvoerbaar is, wordt, indien dat tot een eenvoudiger systeem leidt dat in redelijkheid ook voldoet aan de economische overwegingen en het draagkrachtbeginsel, een andere keuze gemaakt.

5.2 Een VWB-optie

5.2.1 Criteria voor toepassing VWB-optie

Als belangrijkste nadeel van een VAB geldt in het algemeen dat de heffing over onge-realiseerde vermogensmutaties een liquiditeitsprobleem oplevert, omdat de verschuldigde belasting niet uit een gerealiseerde opbrengst kan worden voldaan en derhalve gefinancierd moet worden of tot (gedeeltelijke) vervreemding van een vermogensbestanddeel moet leiden. In hoofdstuk 3 heb ik betoogd dat dit in werkelijk-

heid geen nadeel is, temeer omdat niet zozeer sprake is van een liquiditeitsnadeel onder een VAB, doch van een liquiditeitsvoordeel onder de toepassing van een VWB. Eerder is geconcludeerd dat dit liquiditeitsvoordeel onder een VWB moet worden geneutraliseerd. Hoewel derhalve als uitgangspunt moet gelden dat aan het vermeende liquiditeitsnadeel geen gewicht toegekend moet worden, moet erkend worden dat de financiering van de belasting die is verschuldigd ter zake van latente waardemutaties op problemen kan stuiten. Deze financieringsproblematiek kan voortvloeien uit de aard van het vermogensbestanddeel, bijvoorbeeld omdat sprake is van een vermogensbestanddeel waarvoor geen markt bestaat en waarvan de waarde, laat staan de verhandelbaarheid, zich niet of nauwelijks objectief laat vaststellen, ten gevolge waarvan het vermogensbestanddeel niet als onderpand kan dienen voor de noodzakelijke financiering. Ook bestaan vermogensbestanddelen die op grond van wettelijke of contractuele bepalingen niet overdraagbaar zijn, noch kunnen dienen als zekerheid. Daarenboven bestaat de mogelijkheid dat de looptijd van de noodzakelijke financiering slechts kortlopend is, terwijl het desbetreffende vermogensbestanddeel gedurende langere tijd wordt aangehouden en er derhalve na afloop van de kortlopende financiering wederom een financieringsprobleem zou kunnen ontstaan. Mogelijke criteria betreffende de toepassing van de VWB-optie zijn de aanwezigheid van vrij vermogen, de aanwending van een vermogensbestanddeel voor eigen gebruik, de beoogde looptijd van de belegging en ten slotte de mate waarin men over de waarde van een vermogensbestanddeel daadwerkelijk kan beschikken.

5.2.2 Vrije liquiditeiten

Indien een belastingplichtige andere vermogensbestanddelen bezit waaruit de desbetreffende belastingplicht kan worden voldaan, hetgeen bijvoorbeeld aan de orde is indien de belastingplichtige beschikt over vrije liquiditeiten, kan men stellen dat aan het vermeende liquiditeitsnadeel de grond ontvalt, omdat voldoening van de desbetreffende belastingplicht dan zonder meer mogelijk is. Alsdan zou slechts in geval de belastingplichtige over onvoldoende overige vermogensbestanddelen beschikt, het liquiditeitsnadeel ondervangen moeten worden, bijvoorbeeld door een invorderingsfaciliteit te bieden of door ten aanzien van dergelijke vermogensbestanddelen een VWB-optie toegankelijk te maken. Vanuit de idee dat inbreuken op de principale heffingsstructuur in omvang beperkt moeten blijven, is het stellen van een voorwaarde met betrekking tot de samenstelling van het vermogen van een belastingplichtige ook te prefereren. Een dergelijke systematiek, waarbij ten aanzien van incurante vermogensbestanddelen afhankelijk van de aard en omvang van de overige vermogensbestanddelen een belastingplichtige wordt afgeweken van de principiële heffingsstructuur, acht ik om diverse redenen evenwel niet gewenst.

Een dergelijke regeling leidt tot een afwijkende behandeling tussen belastingplichtigen, afhankelijk van de samenstelling van het vermogen. Uitgaande van de uit de vermogenssamenstelling van huishoudens¹ af te leiden veronderstelling dat het absolute bedrag aan liquide of in ieder geval courant vermogen toeneemt naarmate het

1. Zie hoofdstuk 1.

inkomen toeneemt, kan men aannemen dat een dergelijke optieregeling door personen met een laag inkomen vaker kan worden gebruikt dan door personen met een hoog inkomen. Daarnaast heeft het vervreemden van andere vermogensbestanddelen tot gevolg dat de samenstelling van de beleggingsportefeuille wordt gewijzigd ten opzichte van de samenstelling die belastingplichtigen om hun moverende redenen optimaal achten. Ook het als zekerheid aanbieden van andere vermogensbestanddelen is onwenselijk, omdat de flexibiliteit in de beleggingsportefeuille wordt aangetast. Nadeel is ook dat periodieke toetsing moet plaatsvinden en bovendien de kwalificatie van vermogensbestanddelen als al dan niet liquide, c.q. courant, niet eenduidig is. Indien een belastingplichtige bijvoorbeeld aandelen bezit in een persoonlijke holdingvennootschap waarvan de bezittingen slechts uit kasgeld en eenvoudig te gelde te maken vermogensbestanddelen bestaan, vormen de aandelen in die personal holding dan liquide vermogen of niet? Eventueel zou men de toepassing van een keuzeregeling nog nader kunnen conditioneren door ook de samenstelling van het vermogen van de vennootschap in de beschouwing te betrekken, een en ander wellicht mede afhankelijk van het procentuele aandelenbelang dat de belastingplichtige heeft. Naarmate het belang kleiner is, heeft de belastingplichtige minder en op enig moment zelfs geen mogelijkheden een uitkering van in de vennootschap aanwezige liquide middelen ten titel van dividend af te dwingen. Een andere mogelijkheid zou zijn om niet de samenstelling van het vermogen van een vennootschap in de beoordeling te betrekken, doch de aandelen als liquide aan te merken indien de vennootschap geen onderneming drijft.² Een dergelijk systeem stuit, tenzij een bepaald bedrag aan vrije liquiditeiten voor deze beoordeling buiten beschouwing wordt gelaten, op het bezwaar dat belastingplichtigen gedwongen kunnen worden op hun vrij beschikbare liquide middelen in te teren, hetgeen naar het mij voorkomt op het bezwaar stuit dat de mogelijkheid bepaalde onverwachte uitgaven te doen, wordt belemmerd. Ten slotte heeft een koppeling aan de omvang en aard van het overige vermogen tot gevolg dat ongelijkheid ontstaat tussen belastingplichtigen waar het de toegang tot een dergelijke VWB-optie betreft, zulks afhankelijk van de omvang en samenstelling van het vermogen. Op grond van deze overwegingen acht ik het noodzakelijk om naast een VAB een VWB-optie te hanteren voor vermogensbestanddelen die incurant zijn of waarvan de waarde zich moeilijk laat vaststellen, zulks ongeacht de omvang van de vrije liquiditeiten, of meer algemeen, ongeacht de aard en omvang van het overig vermogen van een belastingplichtige.

Dit beperkte aantal voorbeelden geeft aan dat een koppeling aan de samenstelling van het vermogen niet eenvoudig is. Bovendien bestaat de reële mogelijkheid dat in het ene jaar wel recht bestaat op het gebruik van de keuzemogelijkheid en in een volgend jaar weer niet. Zo men een keuzeregeling wenselijk acht, waar ik persoonlijk een voorstander van ben, dan kan men deze het beste afhankelijk stellen van de aard van de vermogensbestanddelen. Slechts voor vermogensbestanddelen die niet liquide zijn, geldt dan de VWB-optie.

2. Overigens zou ook dan een nadere detaillering moeten plaatsvinden, afhankelijk van het antwoord op de vraag of het vermogen van de vennootschap wellicht grotendeels bestaat uit aandelen in een andere vennootschap die wel een onderneming drijft. De variaties kunnen uiteraard legio zijn.

5.2.3 Eigen gebruik of niet

Een ander mogelijk criterium dat aan een VWB-optie kan worden gesteld, ligt bij het onderscheid tussen vermogensbestanddelen die (deels) voor eigen gebruik zijn bestemd en vermogensbestanddelen die rendabel worden gemaakt door deze aan derden ter beschikking te stellen. In het laatste geval is sprake van een overeengekomen vergoeding voor een bepaald gebruik, aan de hand waarvan een marktprijs kan worden vastgesteld. Bovendien zal bij gebruik door derden in het algemeen vervreemding mogelijk zijn, omdat het vermogensbestanddeel direct rendabel is en aannemelijk zal zijn dat in ieder geval op kortere termijn een rendabele exploitatie tot de mogelijkheden behoort. Ik meen, hoewel in economische zin geen verschil bestaat tussen eigen gebruik en 'derdenexploitatie', dat de VWB-optie in principe niet toegankelijk moet zijn voor vermogensbestanddelen die rendabel worden gemaakt door deze geheel of grotendeels aan derden ter beschikking te stellen. Voor vermogensbestanddelen die voornamelijk in eigen gebruik zijn, zoals een eigen woning in het buitenland, zou de VWB-optie wel toegankelijk moeten zijn. Voorbeelden van vermogensbestanddelen die op grond van deze overweging onder de werking van een VWB-optie kunnen vallen, zijn kunstvoorwerpen die ter belegging worden aangehouden en in eigen gebruik zijn en andere bijzondere huisraad met een beleggingskarakter waarvoor geen actieve markt bestaat.

5.2.4 Looptijd van belegging

Een ander mogelijk criterium voor toepassing van de VWB-optie kan liggen in de beoogde beleggingshorizon. Indien een vermogensbestanddeel slechts is gekocht als kortetermijnbelegging, zou een afwijking van de VAB niet voor de hand liggen, omdat de belastingplichtige zelf de genoemde argumenten die pleiten voor toepassing van een VWB-optie, niet aanwezig acht. Het subjectieve oogmerk ten aanzien van de duur van de belegging laat zich evenwel moeilijk objectiveren, althans moeilijk objectief vaststellen op het verwervingsmoment. Gegeven het feit dat de VWB-optie wordt gekoppeld aan een compensatieregeling, ligt het evenwel niet voor de hand dat belastingplichtigen een voordeel kunnen behalen door de VWB-optie toe te passen ten aanzien van vermogensbestanddelen die men slechts kortlopend in bezit houdt. Veeleer ligt het voor de hand dat de VAB in dergelijke gevallen een voordeel kan opleveren. Immers, gesteld dat sprake is van een incurant vermogensbestanddeel, zou men de waarde voor de toepassing van de VAB in eerste aanleg wellicht kunnen beperken tot de verkrijgingsprijs. In het jaar van vervreemding zou dan de waarde stijging worden gerealiseerd en als zodanig worden belast volgens de VAB, zulks derhalve tegen het voorgestelde proportionele tarief zonder compensatiemechanisme. Indien men bij verwerving zou hebben geopteerd voor toepassing van de VWB-optie, zou heffing bij vervreemding plaatsvinden onder toepassing van het compensatiemechanisme. Derhalve levert de VAB dan een voordeel op ten opzichte van de VWB-optie, om welke reden het voor de hand ligt dat belastingplichtigen bij een korte beleggingshorizon niet zullen opteren voor de VWB, tenzij de subjectieve verwachting is dat de waardeontwikkeling zich (slechts) aan het begin van de be-

oogde korte bezitsperiode voordoet.³ In zo'n geval is een VWB-optie met compensatiemechanisme voordeliger dan toepassing van een VAB, omdat in laatstgenoemd geval de heffing ineens aan het begin van de bezitsperiode opkomt, terwijl die bij een VWB-optie met compensatiemechanisme materieel gelijkelijk gedurende de looptijd wordt belast. Zo dergelijke onzekere subjectieve oordelen omtrent de toekomstige waardeontwikkelingen al enig gewicht zouden moeten krijgen, kan hieruit worden afgeleid dat toepassing van een VWB-optie gekoppeld moet worden aan de voorwaarde dat de contante waarde van de verschuldigde belasting bij toepassing van de VWB-optie nimmer minder mag bedragen dan die welke onder toepassing van de VAB verschuldigd zou zijn geweest.⁴ Gegeven deze overwegingen zie ik, daar waar sprake is van een kortetermijnbelegging, geen reden de toegang tot een VWB-optie te weigeren. Ten aanzien van (evidente) langetermijnbeleggingen zie ik evenmin reden de VWB-optie aan nadere voorwaarden te koppelen.

5.2.5 Vrije beschikbaarheid over waarde

Een laatste criterium is wellicht de mate waarin belastingplichtigen over de waarde van een vermogensbestanddeel kunnen beschikken. Indien men niet over de waarde kan beschikken doordat het vermogensbestanddeel niet te gelde kan worden gemaakt of als zekerheid kan dienen voor de verkrijging van een financiering, ligt heffing over de waarde niet voor de hand. Pensioenaanspraken en gelijksoortige oudedagsvoorzieningen zijn een voorbeeld van dergelijke vermogensbestanddelen; eerst bij het bereiken van de overeengekomen pensioeningangsdatum worden de uitkeringen manifest.⁵ Weliswaar ontwikkelt de waarde zich in de voorafgaande periode en is die waarde ook meetbaar, doch die waarde is voor belastingplichtigen volstrekt illusoir en kan door hen niet worden benut.⁶ Bijvoorbeeld ook optierechten op aandelen waarvan de directe uitoefening niet mogelijk is omdat voorafgaande aan het einde van de overeengekomen looptijd geen uitoefening mogelijk is of welke niet kunnen worden vervreemd of waarvan de uitoefening of vervreemding afhankelijk

3. Volledigheidshalve merk ik op dat een dergelijk effect bij langetermijnbeleggingen niet te verwachten is, omdat dat zou impliceren dat belastingplichtigen na het eerste bezitsjaar genoeg zullen nemen met een laag of zelfs ontbrekend jaarrendement. Dat is niet waarschijnlijk, op welke grond van dit effect bij langetermijnbeleggingen kan worden geabstraheerd.

4. Overigens bestaat afhankelijk van de feiten de mogelijkheid dat kortetermijnwinsten niet als kapitaalinkomen worden aangemerkt, omdat deze moeten worden toegerekend aan arbeid of bijvoorbeeld voorkennis. In een dergelijk geval wordt het gehele voordeel progressief belast volgens het regime voor arbeidsinkomsten.

5. Eerder heb ik voorgesteld oudedagsvoorzieningen niet als kapitaalinkomen te behandelen, doch in aanmerking te nemen overeenkomstig arbeidsinkomsten. Mocht men evenwel een behandeling als kapitaalinkomen wensen, dan dient op basis van het hier genoemde argument de VWB-optie voor deze oudedagsvoorzieningen open te staan.

6. Overigens bestaat wel de mogelijkheid dat belastingplichtigen, gegeven de waarde van de desbetreffende pensioenaanspraken en meer in het bijzonder de daaruit af te leiden hoogte van de toekomstige pensioenuitkeringen, andere vermogensbestanddelen aanwenden voor consumptieve doeleinden en derhalve afgeleid wel sprake is van het beschikken over de desbetreffende waarde. Ik acht dit evenwel een zodanig ver verwijderd verband dat ik pensioenaanspraken niet aanmerk als een vermogensbestanddeel waarover men kan beschikken.

is van omstandigheden die buiten de invloedssfeer van de belastingplichtige liggen (denk aan door de belastingplichtige geschreven callopties), zijn een voorbeeld van vermogensbestanddelen waarvoor een VWB-optie moet openstaan. Aandelen in besloten ondernemingen, ongeacht of deze geïncorporeerd zijn of niet, behoren eveneens tot deze categorie vermogensbestanddelen. Weliswaar zal een aantal of wellicht zelfs een substantieel aantal van tot het ondernemingsvermogen behorende vermogensbestanddelen niet aan voorgaande voorwaarden voldoen, doch een aantal wel. Het kan zelfs vermogensbestanddelen betreffen die een aanzienlijk deel van de waarde van de desbetreffende ondernemingen vertegenwoordigen, zoals goodwill en andere immateriële rechten als licenties en uitgavenrechten. Naast het feit dat de waardering van genoemde vermogensbestanddelen met een (te) grote mate van onzekerheid is omgeven, geldt dat (partiële) vervreemding van tot het ondernemingsvermogen behorende vermogensbestanddelen, gegeven het organische verband tussen het ondernemingsvermogen, niet of moeilijk mogelijk is. De desbetreffende vermogensbestanddelen zijn immers noodzakelijk voor het drijven van de onderneming en een partiële vervreemding kan derhalve de toekomstige bedrijfsvoering hinderen. Bij niet-geïncorporeerde ondernemingen zou, gegeven de voorkeur voor een VAB, de aanwezigheid van incurante vermogensbestanddelen naast courante vermogensbestanddelen tot gevolg hebben dat een systeem ontstaat waarbij de winst deels wordt bepaald aan de hand van de hoofdsystematiek van een VAB en deels volgens de VWB-optie. Een dergelijk hybride systeem is onwenselijk. Om die reden bepleit ik ten aanzien van niet-geïncorporeerde ondernemingen de VWB-optie voor al het ondernemingsvermogen toe te passen en derhalve niet te beperken tot één of een beperkt aantal vermogensbestanddelen die tot het ondernemingsvermogen behoren. Ook ten aanzien van geïncorporeerde ondernemingen dient de winst dienovereenkomstig te worden vastgesteld. Aandelen in deze ondernemingen zijn in het algemeen minder goed verhandelbaar dan ter beurse genoteerde aandelen. Daarenboven is de waarde van dergelijke niet ter beurse genoteerde aandelen in het algemeen niet accuraat vast te stellen. Overigens behoeft de beurswaarde op zich evenmin altijd een indicatie te zijn voor de waarde van aandelen. Dit is in ieder geval aan de orde indien een belastingplichtige een groot aandelenpakket houdt en het aantal beurstransacties op jaarbasis beduidend minder omvangrijk is dan het desbetreffende aantal door de belastingplichtige gehouden aandelen. Aanbieding van dat gehele pakket op de beurs zou naar alle waarschijnlijkheid tot een beduidend lager koers leiden. Belastingheffing op basis van de VAB brengt ten aanzien van dergelijke aandelen derhalve zowel een liquiditeitsprobleem als een waarderingprobleem met zich. Om die reden ligt ten aanzien van winst uit de onderneming de VWB-optie voor de hand.

5.2.6 Conclusie ten aanzien van criteria

Gezien voorgaande overwegingen meen ik dat de VWB-optie slechts mag openstaan voor incurante vermogensbestanddelen die in eigen gebruik zijn, alsmede voor vermogensbestanddelen die door de belastingplichtige niet kunnen worden vervreemd of, meer in het algemeen, vermogensbestanddelen waarbij de belastingplichtige niet over de waarde kan beschikken. Vermogensbestanddelen die rendabel worden ge-

maakt door deze aan derden ter beschikking te stellen, komen niet voor toepassing van de VWB-optie in aanmerking. Als eerder aangegeven dient een dergelijke VWB-optie gekoppeld te worden aan een compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel dat men bij toepassing van deze VWB-optie heeft ten opzichte van een VAB. Een alternatief voor een dergelijke VWB-optie zou een al dan niet rentedragende invorderingsfaciliteit zijn. Een dergelijke faciliteit ligt echter niet voor de hand als het incurante vermogensbestanddelen betreft waarvan de waarde zich moeilijk laat vaststellen. Om die reden acht ik dit geen alternatief en laat ik deze mogelijkheid verder onbesproken.

Voor de eigen woning behoeft ten principale geen VWB-optie te worden geïntroduceerd. De waardering is, zeker indien in Nederlandse verhoudingen wordt aangesloten bij de jaarlijks vast te stellen WOZ-waarde, eenvoudig en de woning is bij uitstek geschikt om als zekerheid te kunnen dienen indien de verschuldigde belasting gefinancierd zou moeten worden. Ook kunnen eigen woningen veelal als courant worden aangemerkt. Dit kan anders zijn als een non-speculatiebeding op een woning rust. De WOZ-waarde is in die periode niet representatief voor het bedrag dat een belastingplichtige gedurende de looptijd van dat beding ter zake van de woning kan realiseren. In dergelijke gevallen verdient het de voorkeur de woning voor de toepassing van de VAB te waarderen op de WOZ-waarde, verminderd met het bedrag dat op grond van een non-speculatiebeding verschuldigd zou zijn bij vervreemding. Bij vervreemding van de woning bestaat de mogelijkheid dat de werkelijke waarde afwijkt van de laatstelijk daaraan voorafgaande in aanmerking genomen WOZ-waarde. Dit verschil, dat tot op heden veelal positief is, wordt alsdan bij vervreemding als kapitaalinkomen belast. Alle kosten verband houdende met de eigen woning kunnen in aftrek worden gebracht, dan wel dienen, daar waar zij dienen ter verbetering of uitbreiding van de woning, tot de verkrijgingsprijs te worden gerekend. Andere onroerende zaken dan de eigen woning, alsmede onroerende zaken die buiten Nederland zijn gelegen, kunnen bij een lastige waardevaststelling of bij beperkingen in de verhandelbaarheid worden belast op basis van de VWB-optie, omdat zij dan voldoen aan eerdergenoemde criteria.

Uit het voorgaande volgt dat ik geen voorstander ben van een limitatieve opsomming van vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toegankelijk is. Alleen ten aanzien van een belang in een besloten onderneming, ongeacht of deze geïncorporeerd is of niet, staat wat mij betreft vast dat de VWB-optie mogelijk moet zijn. Ten aanzien van andere vermogensbestanddelen moet de mogelijkheid worden opgesteld op basis van eerdergenoemde criteria.

5.2.7 Looptijd VWB-optie, herziening van de keuze en toepassing op vergelijkbare vermogensbestanddelen

Uiteraard zullen de hiervoor geformuleerde criteria niet eenduidig zijn. Om die reden meen ik dat om de toepassing van de VWB-optie uitdrukkelijk moet worden verzocht, teneinde op die manier een toetsing door de belastingdienst te kunnen laten plaatsvinden. Het ligt voor de hand dat dit verzoek wordt gedaan bij de verwerving

of bij de aangifte over het jaar waarin de verwerving van een vermogensbestanddeel heeft plaatsgevonden. Voor vermogensbestanddelen waarbij naar verwachting vrijwel altijd om toepassing van de VWB-optie zal worden verzocht, ligt het voor de hand deze automatisch van toepassing te verklaren en belastingplichtigen de mogelijkheid te geven in de aangifte over het jaar van verwerving de automatische toepassing achterwege te laten blijven en derhalve de reguliere VAB daarop toepassing te laten vinden. Vanwege het feit dat de VWB-optie wordt gekoppeld aan een compensatiemechanisme, kan van misbruik bij de keuze voor een VWB-optie geen sprake zijn. Belanghebbenden hebben er geen belang bij hun vermogenssamenstelling zodanig aan te passen dat zij toegang kunnen krijgen tot de VWB-optie, omdat dat uiteindelijk geen voordeel kan opleveren, zeker niet indien de verschuldigde belasting nimmer minder kan bedragen dan het bedrag dat volgens een VAB verschuldigd zou zijn geweest. Zowel de inkomsten die worden belast volgens de hoofdsystematiek van een VAB als de inkomsten die worden belast op basis van de VWB-optie, worden naar eenzelfde tarief belast. De verschuldigde belasting ter zake van inkomsten die zijn bepaald op basis van de VWB-optie ligt in nominale termen evenwel hoger door de werking van het compensatiemechanisme, zij het dat dit wordt verklaard door de materieel in aanmerking genomen interest.

De VWB-optie zou zowel op jaarbasis als gedurende een langere periode toepassing kunnen vinden. Gegeven de reden tot het introduceren van deze optiemogelijkheid acht ik een permanente of in ieder geval meerjarige toepassing van de optiemogelijkheid voor de hand liggend. Indien men een keuze maakt voor toepassing van een VWB, dient deze VWB gedurende een periode van bijvoorbeeld ten minste tien jaren toepassing te vinden op het vermogensbestanddeel. Daarbij kan tevens worden bepaald dat alsnog toepassen van de VWB-optie alleen mogelijk is na verloop van genoemde tien jaren na de verwerving. Van een dergelijke periodieke toepassing ga ik hierna uit, hoewel ook toepassing gedurende de gehele bezitsperiode verdedigbaar zou zijn. De keuze voor de duur van de toepasselijke periode is subjectief, in de literatuur zijn daaromtrent geen objectiveerbare argumenten aangetroffen. Een andere vraag is of de VWB-optie tevens toepassing moet vinden op vergelijkbare vermogensbestanddelen. Indien een belastingplichtige bijvoorbeeld in een tweetal BV's alle aandelen houdt, dient de VWB-optie dan voor beide pakketten te worden toegepast? Principieel bestaat daar geen reden voor. Praktisch zou een dergelijke dwingende toepassing op vergelijkbare vermogensbestanddelen evenmin eenvoudig zijn bij afwijkende verwervingsmomenten. Derhalve bepleit ik dit niet. Wel moet de VWB-optie naar mijn oordeel dwingend worden toegepast op identieke vermogensbestanddelen die successievelijk worden verworven. Indien een belastingplichtige bijvoorbeeld aandelen in een bepaalde rechtspersoon houdt en nadien zijn belang uitbreidt, volgen de nieuw verworven aandelen hetzelfde regime als de eerstverworven aandelen. De eenvoud en transparantie zijn gediend bij een dergelijke dwingende toepassing voor nadien verworven identieke vermogensbestanddelen. Uiteraard dient herziening in de toepassing van de VWB-optie tot gevolg te hebben dat herwaardering plaatsvindt naar de WEV bij de aanvang of het einde van de VWB-optie. Tevens ligt het voor de hand dat herziening van de keuze moet plaatsvinden bij en per aanvang van een kalenderjaar.

Bij vervreemding van vermogensbestanddelen waarvoor men gebruik heeft gemaakt van de optiemogelijkheid, dient de optiemogelijkheid ten aanzien van de andere vergelijkbare vermogensbestanddelen die eveneens onder de werking van de optiemogelijkheid vallen, te worden gecontinueerd gedurende de resterende (bezits)periode. Ook dit is overigens een subjectieve keuze, die wel beoogt potentiële planningsmogelijkheden ten aanzien van verliezen te voorkomen. Wel zou men kunnen overwegen belastingplichtigen de mogelijkheid te bieden om die resterende vermogensbestanddelen ten gunste van het inkomen te herwaarderen, teneinde daarmee een verrekeningsmogelijkheid te bieden voor het eventuele verlies dat ontstaat bij de feitelijke vervreemding. Die herwaardering kan dan beperkt blijven tot het bedrag van het gerealiseerde, doch niet met andere inkomsten verrekenbare verlies. Ook het omgekeerde is mogelijk, namelijk afwaardering van de behouden vermogensbestanddelen tot maximaal het bedrag van de bij de feitelijke vervreemding behaalde winst. Het voordeel van een dergelijke systematiek is dat de latente verliezen, alsmede onverrekenbare verliezen direct geneutraliseerd kunnen worden. Overigens beperkt deze verrekeningsmogelijkheid nadrukkelijk tot situaties waarin sprake is van een feitelijke vervreemding van (een deel van de) gelijksoortige vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing vindt. Bovendien dient de belastingheffing over de behouden vermogensbestanddelen die onder de werking van de optiemogelijkheid vallen, gedurende de resterende periode van die optieperiode te worden gecontinueerd op basis van een VWB.

5.2.8 Invulling compensatiemechanisme

In hoofdstuk 3 is aangegeven dat een VWB-optie moet worden gekoppeld aan een compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel dat belastingplichtigen hebben ten gevolge van het feit dat de verschuldigdheid van de belasting pas bij realisatie aan de orde is. Door een dergelijk compensatiemechanisme wordt een lock-in effect,⁷ wat daar overigens van zij, voorkomen en blijft de neutraliteit tussen vermogensbestanddelen waarvoor de voorgestelde optiemogelijkheid wel en die waarvoor zij niet geldt, gehandhaafd. Ook blijft de horizontale gelijkheid tussen belastingplichtigen gehandhaafd. Praktische consequentie van deze constatering is dat belastingplichtigen uiteindelijk nauwelijks of geen voordeel kunnen ontlenen aan het gebruik van een optiemogelijkheid. Misbruik wordt daardoor voorkomen. Na een inventarisatie van verschillende mogelijkheden heb ik in hoofdstuk 3 de voorkeur uitgesproken voor het systeem van William Vickrey. In deze paragraaf wordt nader invulling gegeven aan het compensatiemechanisme. Het volgende voorbeeld, dat onverkort op andere vermogensbestanddelen kan worden toegepast, dient daarbij als illustratief uitgangspunt.

Stel een belastingplichtige koopt 100 aandelen voor € 100 000 en op die aandelen wordt de VWB-optie toegepast. Na verloop van acht jaren worden de bewuste aandelen verkocht voor € 1,2 miljoen. In dat geval is sprake van een winst van € 1,1 miljoen, welke als uitgangspunt wordt belast tegen een tarief van 25%. De verschuldigde

7. Zie nader hoofdstuk 2.

belasting op het vervreemdingsmoment bedraagt dan € 275 000. Uitgaande van de veronderstelling dat de uiteindelijk gerealiseerde winst evenredig is ontstaan gedurende de bezitsperiode, zou bij toepassing van de VAB de jaarlijkse waardemutatie € 137 500 zijn geweest en de daarover verschuldigde belasting zou € 34 375 hebben bedragen. Omgerekend naar het verwervingstijdstip van de aandelen bedraagt de netto contante waarde bij een disconteringsvoet van 5% van de daadwerkelijke bij vervreemding verschuldigde belasting $€ 275\,000 \cdot A_{\overline{8}|5}$ ofwel € 186 130,82. De netto contante waarde van de belasting die jaarlijks verschuldigd zou zijn geweest, bedraagt $€ 34\,375 \cdot a_{\overline{8}|5}$, ofwel € 269 914,55. Derhalve bedraagt de netto contante waarde van de jaarlijks verschuldigde belasting € 83 783,73 meer dan de netto contante waarde van de uiteindelijk verschuldigde belasting. Dit verschil bedraagt, indien het wordt opgerent tegen de disconteringsvoet op het feitelijke vervreemdingstijdstip, € 123 786,73. Dit bedrag wordt derhalve uit hoofde van het compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel op het vervreemdingstijdstip additioneel verschuldigd naast het belastingbedrag van € 275 000. In totaliteit is bij de vervreemding na acht jaren derhalve een bedrag van € 398 786,73 verschuldigd.

Voor de toepassing van het compensatiemechanisme dient derhalve inzicht te bestaan in de bezitsperiode, alsmede in de relevante disconteringsvoet. Omdat de berekening op het realisatiemoment plaatsvindt, kan de bezitsperiode eenvoudig worden vastgesteld. Dit dient bij voorkeur in dagen plaats te vinden, doch uit eenvoudsoverwegingen kan men die ook stellen op een langere periode, zoals een maand of een jaar. De disconteringsvoet wordt op basis van de overwegingen in hoofdstuk 3 gesteld op de rente op staatsobligaties, omdat die de voor de overheid relevante kapitaalkosten representeert. Voor de berekening dient men dan uit te gaan van de gemiddelde obligatierente over de gehele bezitsduur van het desbetreffende vermogensbestanddeel. Toepassing van het compensatiemechanisme is derhalve slechts afhankelijk van een beperkt aantal variabelen en stuit niet op uitvoeringstechnische problemen. Wel verdient het de voorkeur, zulks teneinde tegemoet te komen aan de rekenkundig minder onderlegde belastingplichtige, dat de belastingdienst de desbetreffende berekeningen uitvoert. Het aantal vermogensbestanddelen waarvoor toepassing van het compensatiemechanisme aan de orde is, is beperkt en de rekenkundige exercities blijven dan ook beperkt. Daarbij meld ik dat met name de winst uit onderneming op basis van de overwegingen in paragraaf 5.3.9.6 progressief wordt belast en derhalve op die manier reeds compensatie kan worden gevonden voor het liquiditeitsvoordeel.

5.3 Hybride inkomsten

5.3.1 Algemeen

Een essentieel uitgangspunt dat aan een heffing over kapitaalinkomen moet worden gesteld, is dat sprake is van neutraliteit tussen verschillende vermogensbestanddelen. De belastingdruk op kapitaalinkomen dient gelijk te zijn, ongeacht de aard en omvang van het kapitaalinkomen. Daarnaast is hiervoor als belangrijk element voor

een heffing over kapitaalinkomen geformuleerd dat kapitaalinkomen in verband met de internationale kapitaalmobiliteit, wat daar overigens van zij, alsmede ter voorkoming van arbitrage tussen verschillende soorten kapitaalinkomen, moet worden belast naar een laag tarief, terwijl arbeidsinkomen progressief wordt belast. Daar waar een bepaald inkomensbestanddeel bestaat uit zowel kapitaalinkomen als arbeidsinkomen, is het de vraag op welke wijze het inkomen in deze twee componenten kan worden gesplitst. In hoofdstuk 2 heb ik reeds aandacht besteed aan de economische aspecten van een dergelijke splitsing. Hierna ga ik daarop uitgebreider in.

Door de splitsing van het winstinkomen, c.q. het inkomen uit de aandelen, ontstaat de noodzakelijk geachte neutrale behandeling. Afwijkingen in de effectieve belastingdruk voor verschillende gelijksoortige inkomensbestanddelen leiden immers tot onwenselijke arbitrage- en transformatieprocessen. Ook de horizontale gelijkheid dwingt tot een dergelijke compartimentering en neutrale behandeling. In de volgende paragraaf wordt nader onderzocht welke argumenten bestaan om al dan niet tot een dergelijke splitsing te komen. Participanten in besloten ondernemingen, waaronder ik al dan niet geïncorporeerde ondernemingen versta waarin slechts één of een beperkt aantal natuurlijke personen participeert, hebben de mogelijkheid om arbeidsinkomen te transformeren in kapitaalinkomen.⁸ Dit probleem doet zich met name voor bij besloten geïncorporeerde ondernemingen, derhalve ondernemingen die in de vorm van een rechtspersoon worden gedreven en waarin slechts één belastingplichtige of een beperkt aantal belastingplichtige natuurlijke personen de aandelen houden. Door het arbeidsinkomen relatief laag te stellen, wordt de winst verhoogd en wordt aldus een deel van de normale arbeidsbeloning in kapitaalinkomen getransformeerd.⁹ Het omgekeerde behoort uiteraard ook tot de mogelijkheden. Bij open ondernemingen, waaronder ik ondernemingen versta met een groot aantal aandeelhouders en een afzonderlijk, onafhankelijk management (zoals beursgenoteerde ondernemingen) zal het transformatieproces van arbeidsinkomen in kapitaalinkomen of omgekeerd zich niet voordoen.

Hierna worden met de Wet IB 2001 als uitgangspunt de verschillende te onderscheiden inkomenssoorten met een potentieel hybride karakter behandeld. Ook wordt aan de hand van de theoretische beschouwingen over een splitsing van deze inkomsten vastgesteld op welke wijze voor die inkomens de duale structuur concreet kan worden vormgegeven. Daartoe wordt eerst inzicht gegeven in de algemene problematiek die geldt ten aanzien van besloten ondernemingen (zowel geïncorporeerde als niet-geïncorporeerde), alsmede in de criteria voor de toepassing van een bijzonder regime voor winstsplitsing. Daarbij wordt in eerste instantie uitgegaan van eenmanszaken en rechtspersonen waarin slechts één aandeelhouder of een groep verbonden personen als aandeelhouder participeert. In paragraaf 5.3.9 wordt aan de hand van de voorgaande algemene overwegingen een concrete keuze bepaald, waar-

8. Vergelijk Martin David (1968, p. 117 ev.).

9. Martin David (1968).

bij tevens aandacht wordt besteed aan situaties waarin meer dan één persoon participeert. Het hierna gestelde geldt in zijn algemeenheid ten aanzien van de besloten ondernemingen en is derhalve, ondanks het feit dat de Nederlandse inkomenscategorieën als uitgangspunt worden genomen, niet beperkt tot de Nederlandse situatie. In ieder land kan ten aanzien van de te onderscheiden inkomsten eenzelfde conclusie worden getrokken.

5.3.2 **Winstsfeer en rechtspersonen met beperkt aantal of slechts één aandeelhouder**

Winst uit onderneming bestaat enerzijds uit een beloning voor de door de ondernemer verrichte arbeid en anderzijds uit een vergoeding voor het geïnvesteerde kapitaal. Dit onderscheid wordt voor de belastingheffing veelal, in ieder geval in Nederland, niet gemaakt en beide componenten worden tezamen belast onder de noemer winst uit onderneming. Derhalve worden beide componenten op dezelfde manier en tegen dezelfde tariefstelling in de heffing betrokken. Gezien de beoogde neutraliteit zou het evenwel de voorkeur verdienen om, zo in de winst zowel een arbeidsbeloning als kapitaalinkomen besloten ligt, beide componenten afzonderlijk vast te stellen en dienovereenkomstig in de belastingheffing te betrekken. Voor inkomen uit aanmerkelijk belang geldt, althans in Nederland, dat deze in principe slechts kapitaalinkomen omvat. Het inkomen dat betrekking heeft op de verrichte werkzaamheden wordt als zodanig in aanmerking genomen, eventueel door toepassing van de zogenoemde fictiefloonregeling.¹⁰ Het door de achterliggende directeur-aandeelhouder genoten loon wordt belast overeenkomstig het regime voor inkomsten uit arbeid en voor de dan in de vennootschap resterende winst na belasting geldt, afgezien van de vennootschapsbelasting, een afzonderlijk regime dat zowel ziet op dividend als op gerealiseerde waardemutaties op de aandelen. Zonder correctiemechanisme, zoals de Nederlandse fictiefloonregeling, bestaat de mogelijkheid het inkomen te optimaliseren. Bij inkomen uit aanmerkelijk belang kan een werknemer-enig aandeelhouder (hierna: wea) door een verlaging van zijn arbeidsinkomen het kapitaalinkomen verhogen. Het omgekeerde is uiteraard ook mogelijk.¹¹ Een dergelijke transformatie van de ene in de andere inkomenssoort is niet van invloed op het totale aan hem toekomende bruto-inkomen. Indien sprake is van een aantal aandeelhouders of gerechtigden tot de winst, zou een verlaging van het arbeidsinkomen mede aan die andere gerechtigden tot de winst toekomen. In die omstandigheid is het derhalve minder waarschijnlijk, zo niet onwaarschijnlijk, dat het arbeidsinkomen wordt verlaagd ten gunste van het kapitaalinkomen. Afhankelijk van de relatie tussen de werknemer en die andere aandeelhouders zal een transformatie van arbeidsinkomen in kapitaalinkomen immers minder aantrekkelijk worden. De mate waarin arbitrage zich daadwerkelijk zal voordoen, zal derhalve afhankelijk zijn van het aantal

10. Zie art. 12a Wet LB 1964.

11. Hierna wordt verondersteld dat het marginale effectieve tarief voor arbeidsinkomen hoger ligt dan het marginale effectieve tarief voor kapitaalinkomen.

niet met de werknemer gelieerde (toekomstige¹²) participanten. Ook door het dividendbeleid zou een wea de belastingdruk kunnen beïnvloeden.¹³

Teneinde recht te doen aan de gelijke behandeling van het in de winst besloten liggende arbeidsinkomen en kapitaalinkomen met ander arbeidsinkomen, respectievelijk kapitaalinkomen, kan een aantal methoden worden onderkend. Een eerste mogelijkheid is het toepassen van een verhoogd tarief voor kapitaalinkomen, opkomende uit entiteiten met een beperkt aantal aandeelhouders.¹⁴ Door een afzonderlijk en hoger tarief is het niet aantrekkelijk om arbeidsinkomen te transformeren in kapitaalinkomen, zulks uiteraard afhankelijk van de tariefsverhoudingen tussen beide typen inkomen. Eventueel zou men een dergelijk afzonderlijk regime voor kapitaalinkomen uit dit soort aandelenbelangen kunnen beperken tot een deel van het rendement, bijvoorbeeld tot het kapitaalinkomen dat een bepaalde norm te boven gaat. Die norm kan dan bestaan uit de basispremie, te verhogen met een bepaalde risicopremie. De basispremie en de eventuele risicopremie worden dan belast als kapitaalinkomen en het meerrendement valt onder het speciale regime met een hoger tarief. Een dergelijke uitsplitsing heeft tot gevolg dat niet al het kapitaalinkomen van de wea volgens hetzelfde regime wordt belast en om die reden is dan geen sprake van neutraliteit tussen beleggingsvormen. Ook worden aandeelhouders met en zonder aanmerkelijk belang bij gelijke omstandigheden anders behandeld, hetgeen strijdig is met de eis van horizontale gelijkheid. Eenvoudig is een dergelijke splitsing evenmin, omdat die impliceert dat naast de toetsing aan het arbeidsinkomen ook verdere onderverdeling, bijvoorbeeld ten aanzien van het risico, moet worden toegepast, waarbij de criteria op basis waarvan die zou moeten plaatsvinden, niet bepaald eenvoudig is. Om deze redenen verwerp ik deze mogelijkheid.

Een tweede oplossing voor het ondervangen van de geschetste arbitragemogelijkheid is het toepassen van een normsalaris. Voor zover de feitelijk ontvangen arbeidsbeloning daarvan afwijkt, kan dit feitelijke ontvangen bedrag worden gecorrigeerd. Indien het feitelijk ontvangen salaris beneden het normbedrag ligt, kan het verschil ten laste van het resultaat van de vennootschap worden gebracht en vermindert het in zoverre het als kapitaalinkomen in aanmerking te nemen inkomen. Uiteraard wordt het verschil in dat geval belast als arbeidsinkomen. Indien het feitelijke salaris te hoog zou zijn,¹⁵

12. Indien bijvoorbeeld sprake is van houders van opties op aandelen met een vastgestelde uitoefenprijs of van schuldeisers wier beloning voor het ter beschikking gestelde vreemd vermogen mede bestaat uit een van de winst afhankelijke component, hetgeen bijvoorbeeld aan de orde is bij converteerbare obligatieleningen, zullen deze toekomstige participanten mede kunnen profiteren van een arbitrageproces, een en ander afhankelijk van het moment waarop en de mate waarin het in kapitaalinkomen getransfereerde arbeidsinkomen ten titel van dividend wordt uitgekeerd.

13. Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996, p. 24).

14. In veel landen wordt van deze mogelijkheid gebruikgemaakt. In Nederland is de aanmerkelijkbelangregeling hiervan een voorbeeld.

15. Indien het toepasselijke marginale tarief voor arbeidsinkomen lager zou zijn dan dat voor kapitaalinkomen, zou dit aantrekkelijk zijn. Ook indien men over onvoldoende arbeidsinkomen beschikt om bestaande aftrekposten volledig tegen het hoogste marginale tarief in aftrek te brengen, kan een substitutie van kapitaalinkomen in arbeidsinkomen aantrekkelijk zijn.

kan een soortgelijke correctie worden toegepast, waarbij het verschil als kapitaalinkomen wordt belast. Deze systematiek voldoet aan de eisen van neutraliteit en horizontale gelijkheid. De regeling is ook eenvoudig, zij het dat de vaststelling van het normsalaris tot discussies kan leiden, terwijl bovendien het vastgestelde normsalaris kan afwijken van een zakelijk salaris. De verschillen zullen evenwel niet zodanig zijn dat een dergelijke regeling om die reden moet worden afgewezen.

Een derde mogelijkheid is het splitsen van de winst aan de hand van een genormeerd kapitaalinkomen. Deze norm kan worden gebaseerd op de basispremie, te verhogen met een risicopremie die afhankelijk is van de aard en omvang van het bedrijf. De winst wordt met dit genormeerde kapitaalinkomen verminderd en het restant van de behaalde winst wordt dan als arbeidsinkomen behandeld. Evenals de tweede mogelijkheid voldoet deze derde mogelijkheid aan de eisen van neutraliteit, horizontale gelijkheid en eenvoud. Ook hier geldt dat de vaststelling van met name de risicopremie van feitelijk aard is en derhalve tot discussies kan leiden.

Een laatste mogelijkheid is de inkomsten uit deze entiteiten te belasten als arbeidsinkomen en derhalve in het geheel niet als kapitaalinkomen aan te merken. Dit zou evenwel betekenen dat dit type kapitaalinkomen (geheel of ten dele) niet wordt belast volgens het voor reguliere kapitaalinkomen geldende systeem. De neutraliteit tussen beleggingsvormen, alsmede de horizontale gelijkheid wordt dan aangetast. Eenvoudig is een dergelijk stelsel wel. Indien al het inkomen uit deze entiteiten zou worden behandeld als kapitaalinkomen, is sprake van dezelfde nadelen. In navolgende paragrafen worden deze systemen nader geanalyseerd, waarna in paragraaf 5.3.9 tot een keuze wordt gekomen.

5.3.3 Verschillen tussen open en besloten ondernemingen

Primair komt de vraag op in hoeverre het terecht is winsten van een al dan niet geïncorporeerde onderneming onder te verdelen in arbeidsinkomen enerzijds en kapitaalinkomen anderzijds. Winsten van een onderneming komen toe aan de ondernemer. Deze ondernemer neemt de volledige managementverantwoordelijkheid voor de onderneming. Tevens loopt hij ook het volledige risico voor de activiteiten van de onderneming. Vanuit economisch perspectief zijn dit twee verschillende functies welke separaat beloond worden, c.q. beloond zouden moeten worden. Het voordeel van het feit dat beide tezamen en geïntegreerd worden beloond, is enerzijds gunstig omdat geen tegenstrijdig belang bestaat tussen de manager en de investeerder. Anderzijds bestaan nadelen. De ondernemer zal veelal zijn vermogen en de gerealiseerde winst in de eigen onderneming investeren in plaats van op de kapitaalmarkt. Dit betekent dat het desbetreffende vermogen niet optimaal wordt geïnvesteerd indien met in de onderneming geïnvesteerd vermogen via de kapitaalmarkt een hoger rendement zou kunnen worden gerealiseerd. Een ander mogelijk nadeel is dat de ondernemer niet noodzakelijkerwijs de beste manager is, ten gevolge waarvan managementbeslissingen suboptimaal kunnen zijn. Een goede manager zou mogelijk anderszins andere beslissingen hebben genomen en daardoor wellicht uiteindelijk

een hoger rendement kunnen realiseren.¹⁶ Bij geïncorporeerde ondernemingen ligt het risico voor de participant iets anders dan bij de belastingplichtige die een eenmanszaak drijft, omdat de participant, anders dan de ondernemer, in principe niet hoofdelijk aansprakelijk is voor de verbintenissen aangaande de onderneming. Het ondernemersrisico wordt bij geïncorporeerde ondernemingen derhalve deels afgewenteld op de verschaffers van vreemd vermogen, tenzij deze de mogelijkheid hebben de participant mede aansprakelijk te stellen voor de schulden van het lichaam. Dit kan zowel op basis van een wettelijke aansprakelijkheid als door het stellen van contractuele voorwaarden dienaangaande. Voor zover het ondernemingsrisico bij geïncorporeerde ondernemingen daadwerkelijk op de verschaffers van vreemd vermogen kan worden afgewenteld, is dat voordelig omdat vreemdvermogensverschaffers hun risico beter kunnen differentiëren dan verschaffers van eigen vermogen.¹⁷ Sørensen en Hagen menen evenwel dat aan de verschuiving in het risico en de daaruit voortvloeiende grotere differentiatiemogelijkheden een beperkt gewicht moet worden toegekend. Ook achten zij het niet aannemelijk dat de kwaliteit van het management verbetert indien de onderneming in de vorm van een rechtspersoon wordt gedreven.¹⁸ Van verschillen tussen de beloning voor het management en die voor de investering is tussen wel en niet geïncorporeerde ondernemingen dan geen sprake.

Indien de eigenaar van een onderneming en degene die de managementbeslissingen neemt niet dezelfde zijn, zal de manager niet of slechts beperkt delen in de winsten van de onderneming. Dit is in ieder geval aan de orde bij beursgenoteerde aandelenvennootschappen waarvan de aandelen geheel of grotendeels in handen zijn van derden. In die situatie komt de beloning voor het management volledig ten laste van de winst en is sprake van een evidente scheiding tussen beide economisch te onderscheiden beloningscomponenten. Uiteraard bestaat tussen de twee uitersten een overgangsgebied waarin op enig moment het karakter van een besloten onderneming waarin sprake is van een personele unie tussen manager en eigenaar, overgaat in het karakter van een open vennootschap waarin geen sprake meer is van een dergelijke personele unie.

De karakterwijziging van besloten onderneming naar open onderneming gaat gepaard met additionele kosten, die met name samenhangen met het feit dat de belangen van het management en die van de aandeelhouders niet noodzakelijkerwijs parallel lopen. Deze zogenoemde 'agencykosten' kunnen geheel of gedeeltelijk worden gecompenseerd door de voordelen die voortvloeien uit een professionalisering van het management. Op enig moment wordt door de belanghebbenden bij de onderneming de afweging gemaakt of de besloten, dan wel open vorm van ondernemerschap de voorkeur verdient. Een afwijkende fiscale behandeling van open ondernemingen ten opzichte van besloten ondernemingen heeft tot gevolg dat deze economische af-

16. Vergelijk Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996, p. 26).

17. Met het deels afgewentelde risico hangt evenwel samen dat de onderneming met een hogere rentevergoeding op vreemd vermogen wordt, c.q. kan worden geconfronteerd.

18. Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996, p. 28).

weging tussen beide typologieën wordt beïnvloed en zo mogelijk verstoord. Door een gelijke fiscale behandeling is daarvan geen sprake, op basis waarvan een gelijke fiscale behandeling te prefereren is. Door middel van de belastingheffing wordt het risico van een investering verminderd en wordt het investeringsrisico deels door alle belastingplichtigen gedragen.

Bij besloten ondernemingen bestaan geen of minder mogelijkheden voor risicodifferentiatie dan bij open ondernemingen. Door een afwijkende fiscale behandeling van besloten ondernemingen ten opzichte van open ondernemingen kan dit verschil worden geneutraliseerd. Dit kan door het kapitaalinkomen bij besloten ondernemingen zwaarder te belasten dan het kapitaalinkomen bij open ondernemingen. Empirisch bestaat geen reden aan te nemen dat een afwijkende fiscale behandeling tot een grotere maatschappelijke welvaart leidt.¹⁹ Het neutraliteitsargument verdient om die reden de voorkeur. Dit betekent dat kapitaalinkomen bij besloten en open ondernemingen eenzelfde fiscale behandeling ten deel moet vallen. Het neutraliteitsargument brengt tevens met zich dat de managementvergoeding bij besloten ondernemingen op dezelfde manier moet worden behandeld als arbeidsinkomen. Bij open ondernemingen maakt arbeidsinkomen geen deel uit van de onderneming en behoeft geen splitsing plaats te vinden. Voor besloten ondernemingen zou derhalve een afzonderlijk fiscaal regime gevoerd moeten worden.²⁰ Vervolgens is het de vraag op welke wijze open en gesloten ondernemingen van elkaar kunnen worden onderscheiden.

Een belangrijk vraagstuk bij het hanteren van een splitsingsmethodiek voor hybride inkomsten bij besloten ondernemingen is uiteraard het onderscheiden van open ondernemingen van besloten ondernemingen. Voor zover valt na te gaan bestaan ter zake van dat onderscheid geen concretere economische criteria dan de abstracte overwegingen welke in de voorgaande paragraaf zijn genoemd. Staten die tot de invoering van een duale inkomstenbelasting zijn overgegaan, hebben bij de afbakening onderling afwijkende criteria gekozen welke sterk subjectief van aard zijn. Er bestaan verschillen ten aanzien van de omvang van het aandelenbelang, alsmede ten aanzien van de voor de beoordeling daarvan in aanmerking te nemen personen.²¹ Een afwijkende fiscale behandeling voor geïncorporeerde ondernemingen waarin een aantal met elkaar gelieerde of verbonden natuurlijke personen een bepaald kwantitatief belang heeft, bestaat in een groot aantal landen en staat als zodanig los van de toepassing van de hier besproken splitsingsmethodiek. Vaak wordt een afwijkende fiscale behandeling van besloten geïncorporeerde ondernemingen gemotiveerd met het feit dat door dergelijke ondernemingen behaalde winsten tegen ongeveer dezelfde belastingdruk worden belast als niet-geïncorporeerde ondernemin-

19. Tobias Lindhe, Jan Södersten en Ann Öberg (2004) geven bijvoorbeeld aan dat bij besloten ondernemingen geen materieel verschil bestaat tussen al dan niet geïncorporeerde ondernemingen. Bijvoorbeeld de eenmanszaak en de BV kunnen materieel als nagenoeg perfecte substituten worden beschouwd. Zie ook Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996, p. 37).

20. Vergelijk bijvoorbeeld S. Cnossen (1996) en George R. Zodrow (2006).

21. Zie bijvoorbeeld Tobias Lindhe, Jan Södersten en Ann Öberg (2004) voor een overzicht van de afwijkende keuzen in Scandinavische landen die een duale inkomstenbelasting hanteren.

gen. De belastingdruk bij een geïncorporeerde onderneming, zoals een vennootschap, zou ongeveer gelijk moeten zijn aan die bij een eenmanszaak, zulks teneinde te voorkomen dat een afwijkende belastingdruk een 'vlucht' naar geïncorporeerde ondernemingen zou veroorzaken. In het algemeen ligt aan een afwijkend fiscaal regime voor besloten geïncorporeerde ondernemingen de doelstelling ten grondslag dat voorkomen moet worden dat winstinhouding aantrekkelijk is, alsmede dat hoger belast arbeidsinkomen wordt getransformeerd in lager belast kapitaalinkomen. Sommige staten zijn van oordeel dat deze mogelijkheden slechts bestaan indien een groep verbonden of gelieerde aandeelhouders gezamenlijk een meerderheidsbelang heeft. Andere landen, waaronder Nederland, menen evenwel dat een afwijkend fiscaal regime al gerechtvaardigd is bij een minderheidsbelang.²² In paragraaf 5.3.9.6 vul ik het criterium in waaronder naar mijn oordeel een bijzonder regime moet worden toegepast.

5.3.4 Wijze van splitsing van hybride inkomsten, wat komt eerst

Er bestaan twee benaderingswijzen voor de splitsing van hybride inkomsten. De eerste mogelijkheid is om gegeven de aard en omvang van de werkzaamheden een objectieve arbeidsbeloning vast te stellen. Het na aftrek daarvan resterende bedrag aan winst vormt dan kapitaalinkomen en wordt als zodanig belast. Het vaststellen van de aard en omvang van de feitelijke werkzaamheden is moeilijk, zo niet onmogelijk, en derhalve is het vaststellen van de relevante objectieve arbeidsbeloning ook moeilijk. Dat is zeker het geval indien de verrichte werkzaamheden zeer divers zijn en de beloning voor die diverse werkzaamheden sterk verschilt. Deze benadering is derhalve praktisch niet uitvoerbaar. Dit is ook de reden waarom bijvoorbeeld Noorwegen ingaande 2006 niet langer de arbeidsbeloning vaststelt, doch het kapitaalinkomen en het na aftrek daarvan resterende bedrag als arbeidsinkomen behandelt.²³ In Nederland daarentegen functioneert het systeem waarin een zogenoemd fictief loon wordt toegepast goed, althans er bestaan geen bewijzen voor het tegendeel. Een meer fundamenteel nadeel van de arbeidsbeloning als uitgangspunt is dat voor zover de arbeidsbeloning te laag zou worden vastgesteld, deze als additionele winst wordt belast volgens het regime voor kapitaalinkomen en derhalve dat deze ten onrechte als kapitaalinkomen geëtiketteerde arbeidsbeloning wordt belast naar het lagere (proportionele) tarief voor kapitaalinkomen. Daardoor ontstaat in zekere zin een degressieve tariefstructuur voor arbeidsinkomen en materieel voor het totale inkomen dat

22. Ik ga hierbij voorbij aan de discussie omtrent de invoering van een ondernemingswinstbelasting, waarbij de voordelen uit een onderneming ongeacht de rechtsvorm en ongeacht het aantal participanten op dezelfde manier in de heffing worden betrokken. Bij toepassing van een dergelijke ondernemingswinstbelasting bestaat fiscale neutraliteit tussen de verschillende rechtsvormen waarin een onderneming wordt gedreven, waarbij overigens het onttrekken van gelden aan de onderneming door de achterliggende participanten wel de vraag oproept of, en zo ja, op welke wijze deze onttrekkingen bij de participanten in de heffing worden betrokken. Voor nadere verhandelingen omtrent een ondernemingswinstbelasting verwijs ik naar Y. Koudijs (1993), A.C. Rijkers (1996), A.C. Rijkers en A.O. Lubbers (2002) en E.J.W. Heithuis (2005).

23. Ook in het voorstel van de SVR (2006, p. 87 en 93) wordt dit nadeel genoemd. Zij blijken uiteindelijk een voorkeur voor het bronnenmodel te hebben.

door de ondernemer uit hoofde van de ondernemingsactiviteit wordt behaald. Bijvoorbeeld Sørensen²⁴ bepleit om die reden om niet de arbeidsbeloning, doch de beloning van het kapitaal als uitgangspunt te nemen. Het na aftrek van dat veronderstelde kapitaalinkomen resterende bedrag vormt dan arbeidsinkomen, dat als zodanig wordt belast. Ook additionele winsten worden dan belast naar het regime voor arbeidsinkomen.²⁵ De kapitaalkosten voor nieuwe investeringen worden daardoor verhoogd, hetgeen derhalve nieuwe investeringen minder aantrekkelijk maakt. Indien tevens rekening wordt gehouden met de dubbele belastingdruk van inkomsten en vennootschapsbelasting onder een klassiek stelsel, komt de marginale belastingdruk op nieuwe investeringen, afhankelijk van de verhouding tussen de toepasselijke tarieven, boven die op arbeidsinkomen te liggen.²⁶ Op grond van de in hoofdstuk 2 en 3 gegeven overwegingen is dat als zodanig niet zozeer het probleem, doch gaat het om het feit dat de marginale druk zelfstandig beoordeeld te hoog komt te liggen. Indien de arbeidsbeloning deels als kapitaalinkomen wordt belast, leidt deze heffing niet tot een disincensive tot het verrichten van additionele werkzaamheden door de ondernemer.

Indien men kiest voor een systeem waarin het restinkomen als progressief belast arbeidsinkomen wordt behandeld, bestaat het risico dat belastingplichtigen pogen de winst van de onderneming te verlagen ten gunste van ander kapitaalinkomen. Zo zou men bijvoorbeeld kunnen besluiten om aan de eigen BV aanzienlijke leningen te verstrekken, waardoor de rente-inkomsten worden belast als kapitaalinkomen en de winst van de BV relatief lager wordt en derhalve tevens het als arbeidsinkomen te belasten restinkomen wordt verlaagd. Teneinde dit te voorkomen zouden antimisbruikbepalingen toegepast moeten worden, bijvoorbeeld bestaande uit een afwijkende fiscale behandeling van dergelijke rentebaten of een beperking in de aftrek van dergelijke rentekosten bij de BV, bijvoorbeeld door het hanteren van thin-capregels.²⁷ Afgezien van de arbitragemogelijkheid die bij gebrek aan dergelijke antimisbruikregels mogelijk is door het transformeren van arbeidsinkomen in kapitaalinkomen, leidt een dergelijk systeem tot financieringsneutraliteit, omdat zowel de vergoeding op eigen vermogen als die op vreemd vermogen op dezelfde manier in de heffing wordt betrokken.²⁸ Een nadeel van het als arbeidsinkomen belasten van het restinkomen en met name het additionele inkomen dat door middel van additionele inspanningen wordt verkregen, is dat daarin ook kapitaalinkomen besloten kan liggen en dat dit kapitaalinkomen dan relatief te hoog wordt belast. Dit nadeel acht ik evenwel niet zonder meer valide. Ten eerste wordt verondersteld dat additionele inspanningen die additionele winst opleveren, niet tot uitdrukking komen in een hogere in aanmerking te nemen arbeidsbeloning. Dat zou naar mijn oordeel echter wel het geval moeten zijn, bijvoorbeeld omdat het managementrisico toeneemt. Dat de in aanmerking te nemen arbeidsbeloning wordt verhoogd na additionele investerin-

24. Peter Birch Sørensen (1994, p. 74).

25. Zie ook Vesa Kanniainen, Seppo Kari en Jouko Ylä-Liedenpohja (2007).

26. Vesa Kanniainen, Seppo Kari en Jouko Ylä-Liedenpohja (2007, p. 410).

27. Vergelijk SVR (2006, p. 58).

28. SVR (2006, p. 61).

gen, behoeft derhalve geen probleem te zijn. Het probleem ligt veeleer ten principale bij de wijze waarop het kapitaalinkomen wordt vastgesteld. Blijkbaar bestaat in de als uitgangspunt genomen systematiek de mogelijkheid dat het genormeerde kapitaalinkomen te laag wordt vastgesteld indien sprake is van additionele investeringen. Dit is bijvoorbeeld aan de orde indien de desbetreffende investeringen niet of tot een te laag bedrag in de grondslag voor de vaststelling van het genormeerde kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen.²⁹ De vaststelling van de grondslag is derhalve ook van belang om de neutraliteit in de fiscale behandeling van kapitaalinkomen te handhaven. Het feit dat een deel van het kapitaalinkomen deel uitmaakt van het restinkomen en wordt belast naar het progressieve tarief, levert als uitgangspunt geen probleem op. Dit aspect komt ook tot uitdrukking in het voorstel van de Sachverständigenrat.³⁰ In dat voorstel wordt winst uit onderneming gesplitst in een zogenoemd Verzinsungsanteil enerzijds en een Erwerbsanteil anderzijds. Het Verzinsungsanteil vormt tezamen met het inkomen uit financieel vermogen het kapitaalinkomen en wordt belast naar een proportioneel tarief. Het Erwerbsanteil wordt tezamen met bijvoorbeeld arbeidsinkomen aangemerkt als Erwerbseinkommen en belast naar een progressief tarief. De daaraan ten grondslag liggende motivering is dat slechts de belastingheffing over de basispremie een verstorende werking heeft, terwijl belastingheffing over de risicopremie, ongeacht of deze proportioneel of progressief is, niet. Vanuit economisch perspectief bestaat derhalve geen behoefte aan een relatief lage belastingdruk op de risicopremie en de eventuele pure winst.³¹ Het argument dat een deel van het kapitaalinkomen potentieel te hoog wordt belast, is vanuit die optiek derhalve niet valide, omdat het daarbij per definitie slechts de risicopremie kan betreffen, tegen de belastingheffing waarvan naar een progressief tarief geen bezwaren bestaan, omdat deze belastingheffing geen verstorende werking heeft op de intertemporele consumptiebeslissing.

Op basis van voorgaande overwegingen heb ik een voorkeur voor het vaststellen van een normsalaris en het belasten van het restinkomen als kapitaalinkomen. Op die manier wordt immers het gehele kapitaalinkomen laag belast, hetgeen de verstorende werking van de heffing over kapitaalinkomen verder beperkt. Hierna zal ik onderzoeken in hoeverre een dergelijk systeem ten opzichte van een systeem waarbij een normkapitaalinkomen wordt vastgesteld, praktisch uitvoerbaar is, zulks zowel ten aanzien van geïncorporeerde ondernemingen als van niet-geïncorporeerde ondernemingen.

5.3.5 In aanmerking te nemen normrendement

Een belangrijk probleem bij toepassing van het normrendement als uitgangspunt voor de winstsplitsing is dat het desbetreffende normrendement moet worden vastgesteld. Dit is een arbitraire aangelegenheid. Weliswaar kan de basispremie worden vastgesteld, doch een representatieve objectieve maatstaf voor de risicopremie laat

29. Vergelijk ook Vidar Christiansen (2004).

30. SVR (2006).

31. Zie ook hoofdstuk 2.

staan voor de pure winst, bestaat niet.³² De kapitaalkostenvoet voor de desbetreffende onderneming kan derhalve welhaast onmogelijk worden vastgesteld. Mede vanwege het feit dat de risicopremie en de pure winst zich niet laten vaststellen, wordt in de literatuur soms een systeem voorgesteld waarbij slechts de basispremie als kapitaalinkomen in aanmerking wordt genomen.³³ Indien geen risicopremie in aanmerking zou worden genomen, zou dat tot gevolg hebben dat de risicopremie en de pure winst wordt behandeld als arbeidsinkomen en dientengevolge onder het daarvoor geldende regime wordt belast. Daardoor zou de neutraliteit tussen verschillende soorten kapitaalinkomen niet langer bestaan. Dit pleit voor het wel in aanmerking nemen van de risicopremie. Echter, op grond van de overwegingen die in hoofdstuk 2 zijn weergegeven, leidt belastingheffing over de risicopremie en de pure winst niet tot een verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing, om welke reden het belasten van die componenten tegen een hoger tarief dan dat voor de basispremie vanuit economisch oogpunt niet op bezwaren stuit. De hoogte van het gekozen rendement is evenwel van invloed op de marginale kapitaalkosten van nieuwe en additionele investeringen en om die reden zou een nauwkeurige vaststelling moeten plaatsvinden, bij voorkeur per afzonderlijke onderneming. Dit is evenwel een onmogelijke aangelegenheid. Het als kapitaalinkomen in aanmerking te nemen normrendement laat zich derhalve moeilijk concreet vaststellen en kan slechts een globale indicatie vormen van het werkelijke kapitaalinkomen.

Vervolgens moet worden vastgesteld welke vermogensbestanddelen in aanmerking worden genomen als grondslag voor de vaststelling van het geobjectiveerde kapitaalinkomen. Worden alle vermogensbestanddelen in aanmerking genomen of bijvoorbeeld slechts bepaalde vermogensbestanddelen? Daar waar vermogensbestanddelen niet alleen een functie vervullen in de onderneming, doch ook privédoeleinden dienen, hetgeen bijvoorbeeld bij een eenmanszaak aan de orde is bij vermogensbestanddelen in gemengd gebruik, komt de vraag op of deze vermogensbestanddelen geheel of gedeeltelijk in aanmerking moeten worden genomen. Een voorbeeld van deze problematiek vormt de woning waarin de ondernemer zowel woont als de onderneming drijft. Ook ten aanzien van de passiva is het de vraag of deze in de grondslag voor de berekening van het kapitaalinkomen moeten worden opgenomen. Indien men dat niet doet, hanteert men de zogenoemde brutomethode, doet men dat wel dan hanteert men de zogenoemde nettomethode. Bij toepassing van de brutomethode zou een dubbel telling optreden van de interest indien op de winst waarop het berekende kapitaalinkomen in aftrek wordt gebracht, reeds de feitelijke interestkosten in aftrek zijn gebracht. Toepassing van de brutomethode brengt derhalve met zich dat de winst moet worden gesteld op de winst vóór aftrek van de interestkosten. Het als kapitaalinkomen in aanmerking te nemen bedrag is dan gelijk aan het aldus vastgestelde bedrag minus de feitelijk betaalde interest.³⁴

32. In Noorwegen werd bijvoorbeeld het in aanmerking te nemen genormeerde kapitaalinkomen gesteld op de rente voor vijfjaars staatsobligaties, verhoogd met een risico-opslag van 4 procent.

33. Vidar Christiansen (2004).

34. Peter Birch Sørensen (2005b).

Bij de nettomethode wordt de fiscale winst in aanmerking genomen en wordt het kapitaalinkomen berekend over het netto eigen vermogen. Indien de feitelijk betaalde interest op het vreemd vermogen gelijk is aan het normrendement, leidt toepassing van zowel de nettomethode als de brutomethode tot eenzelfde restbedrag dat als arbeidsinkomen in aanmerking wordt genomen. Indien de feitelijke rentekosten meer bedragen dan het normrendement is de nettomethode voordeliger, in die zin dat het restbedrag dan lager is. Daardoor wordt het als arbeidsinkomen in aanmerking te nemen inkomen lager en het kapitaalinkomen hoger, hetgeen bij een lager marginaal tarief voor kapitaalinkomen gunstiger is voor de belastingplichtige. Indien de feitelijke interestkosten lager zijn dan het normrendement, is de brutomethode voordeliger voor de belastingplichtige. Een nadeel van de nettomethode is dat belastingplichtigen worden gestimuleerd om privéschulden te etiketteren als ondernemingschulden. Dit geldt uiteraard alleen indien het restinkomen wordt belast als arbeidsinkomen. Een ander nadeel van zowel de netto- als de brutomethode is dat ondernemers geneigd kunnen zijn de grondslag voor het berekenen van het normrendement te verhogen, opdat het als kapitaalinkomen in aanmerking te nemen inkomen wordt verhoogd. Bij de brutomethode wordt deze mogelijkheid evenwel beperkt doordat de vermogensbestanddelen waarmee de waarde van de grondslag wordt verhoogd, dan in de winstfeer gebracht moeten worden, hetgeen bij normaal geldende vermogensetiketteringsregels in mindere mate mogelijk is. Bij toepassing van de nettomethode kan dit effect worden bereikt door schulden niet langer of tijdelijk niet tot de grondslag te rekenen. Bij normale etiketteringsregels zijn de mogelijkheden daartoe evenwel ook beperkt. De ontgaansmogelijkheden onder de toepassing van de brutomethode worden uiteindelijk evenwel beperkter geacht.^{35, 36}

Sørensen heeft een alternatief stelsel ontwikkeld dat tegemoet komt aan de belangrijkste praktische problemen die bij de splitsingsmethodiek opkomen. Daarbij wordt de basisvergoeding voor het kapitaal belast als kapitaalinkomen en het restant als arbeidsinkomen. Zijn voorstel is derhalve overeenkomstig eerdergenoemd voorstel van de Sachverständigenrat. Onder dit systeem wordt de risicopremie als arbeidsinkomen in aanmerking genomen en als zodanig tegen een hoger progressief tarief belast. Dit systeem wordt alleen voorgesteld voor binnenlands belastingplichtige participanten in besloten ondernemingen. Voor buitenlands belastingplichtigen, alsmede voor participanten in beursgenoteerde ondernemingen, geldt het systeem derhalve niet.³⁷ Reeds op grond van het EG-verdrag is een dergelijk systeem overigens niet

35. Peter Birch Sørensen (2005b).

36. Indien aandeelhouders of ondernemers de mogelijkheid krijgen te kiezen voor ofwel de nettomethode ofwel de brutomethode, worden de optimaliseringsmogelijkheden relatief groot en zal men altijd die optie kiezen die het meest voordelig is. Complicatie bij een dergelijke systematiek zou uiteraard zijn dat verschillende aandeelhouders in hetzelfde lichaam een van elkaar afwijkende keuze kunnen maken. Een dergelijk optiesysteem, dat overigens in Denemarken wordt toegepast, heeft niet mijn voorkeur, hoewel toegegeven moet worden dat het een middel is om de belastingdruk te verlagen. Van een neutrale behandeling is evenwel geen sprake.

37. Voor de eventuele strijdigheid van een dergelijk voorstel met multi- en bilaterale overeenkomsten verwijs ik naar hoofdstuk 6.

houdbaar.³⁸ Afgezien van dit fundamentele probleem wordt in dit voorstel de basispremie bij de particuliere aandeelhouder belast. Dat voorstel is echter wel gebaseerd op de voorwaarde dat de basisvergoeding wel met vennootschapsbelasting wordt belast en onder de voorwaarde dat het tarief voor particulier kapitaalinkomen overeenkomt met het vennootschapsbelastingtarief. Dubbele belastingheffing over de basispremie wordt op deze manier voorkomen.

De heffing over de risicopremie vindt in het systeem van Sørensen plaats op het moment waarop het inkomen feitelijk wordt genoten, waarbij een verrekening wordt gegeven voor de eerder geheven vennootschapsbelasting. De hoogte van het in verband met die verrekening te bruteren inkomen wordt vastgesteld op basis van een cumulatiesysteem.³⁹ Daarbij wordt jaarlijks de basisvergoeding vastgesteld, met de oorspronkelijke verkrijgingsprijs als basis. Vervolgens worden jaarlijks de tot dan gedurende de bezitsperiode gecumuleerde gerealiseerde dividenden en vermogenswinsten vastgesteld, welke worden verminderd met de in totaliteit in aanmerking genomen basispremie. Als het gecumuleerde inkomen meer bedraagt dan de gecumuleerde basispremie, wordt het surplus belast als arbeidsinkomen. Indien het gecumuleerde inkomen minder bedraagt dan de gecumuleerde basispremie, wordt het verschil materieel vooruitgewenteld naar een volgend jaar. De basispremie wordt berekend over de kostprijs van de aandelen, welke wordt bepaald als de verkrijgingsprijs, verhoogd met de over voorgaande jaren in aanmerking genomen basispremie. Indien op enig moment een verlies resteert dat in de toekomst niet meer kan worden verrekend, bijvoorbeeld omdat de desbetreffende aandelen zijn vervreemd, is het de vraag of dit verlies dan als arbeidsinkomen moet worden behandeld, dan wel als kapitaalinkomen. Het eerste ligt voor de hand, omdat een verlies betekent dat in de voorgaande jaren ten onrechte te veel basispremie in aanmerking is genomen. Verrekening met overig kapitaalinkomen dient dan plaats te vinden. Indien in enig jaar onvoldoende verrekeningsmogelijkheid bestaat, moet het verlies verhoogd met interest in een volgend jaar worden verrekend, teneinde neutraliteit tussen eigen en vreemd vermogen te bewerkstelligen.

Het voordeel van het door Sørensen ontwikkelde stelsel is dat het stelsel neutraal wordt ten aanzien van het te voeren dividendbeleid en er derhalve ook neutraliteit ontstaat in de wijze waarop investeringen door de onderneming worden gefinancierd.⁴⁰ Daarvoor geldt wel als voorwaarde dat verliezen in de tijd onbeperkt verrekenbaar zijn. Indien beperkingen aangebracht zouden worden in de mogelijkheid verliezen te verrekenen, dient naar het oordeel van Sørensen in plaats van de basispremie ook de risicopremie als kapitaalinkomen belast te worden. Het systeem heeft ten aanzien van aandelen tevens tot gevolg dat geen lock-in effect ontstaat. Uitstel van vervreemding van de aandelen levert de belastingplichtige geen liquiditeitsvoordeel op ten opzichte van een VAB. Een afzonderlijk compensatiemechanisme als

38. Zie nader hoofdstuk 6.

39. Zie voor een nadere uitwerking van dit zogenoemde beschikkingsmodel nader paragraaf 5.3.7.

40. Peter Birch Sørensen (2005b).

omschreven in hoofdstuk 3 is derhalve niet noodzakelijk.⁴¹ Nadeel van dit systeem is uiteraard dat het administratief bewerkelijk is, in ieder geval complexer dan het systeem waarbij een normsalaris wordt vastgesteld. Bovendien kan in zijn algemeenheid worden gesteld dat de verstoringen onder dat laatste systeem beperkter zijn, omdat de belastingdruk op additioneel en marginaal kapitaalinkomen lager ligt.

Een met het voorstel van Sørensen vergelijkbaar voorstel is het eerder genoemde voorstel van de Sachverständigenrat.⁴² Deze voorgestelde methodiek kan ook plaatsvinden bij andere vermogensbestanddelen, zoals onroerende zaken. Het Verzinsungsanteil wordt vastgesteld door over de geïndexeerde verkrijgingsprijs van aandelen bij geïncorporeerde ondernemingen en over de hoogte van het fiscale vermogen een basispremie, eventueel te verhogen met een risicopremie, te berekenen. Het verschil tussen het aldus berekende Verzinsungsanteil en de winst vormt het Erwerbsanteil. Deze methodiek geldt ook indien de aandelen tot het ondernemingsvermogen behoren. De reguliere voordelen en eventuele vervreemdingsvoordelen op dergelijke tot het ondernemingsvermogen behorende aandelen worden derhalve gesplitst en het Verzinsungsanteil wordt belast naar het tarief voor kapitaalinkomen.⁴³ Het Erwerbsanteil wordt belast naar het progressieve tarief dat ook voor arbeidsinkomen geldt. De reden om het Verzinsungsanteil naar een lager proportioneel tarief te belasten, ligt bij het verminderen van de verstoringen die (zouden) voortvloeien uit de belastingheffing over kapitaalinkomen. Ook het systeem van de Sachverständigenrat is administratief bewerkelijk en kent de eerdergenoemde nadelen.

Ook uit voorgaande analyse volgt naar mijn oordeel dat een systeem waarbij een normsalaris wordt vastgesteld en het restinkomen als kapitaalinkomen wordt belast, de voorkeur verdient.

5.3.6 Positie van geïncorporeerde ondernemingen

De hiervoor beschreven systematiek moet zowel worden toegepast bij niet-geïncorporeerde ondernemingen als bij wel geïncorporeerde besloten ondernemingen. Door bij meewerkende aandeelhouders met een bepaald belang een objectieve arbeidsbeloning in aanmerking te nemen indien de daadwerkelijke arbeidsbeloning, gegeven de aard en omvang van de werkzaamheden, te beperkt is, kan worden voorkomen dat arbeidsinkomen wordt getransformeerd in kapitaalinkomen. Uiteraard gelden daarbij de hiervoor reeds genoemde bezwaren tegen het vaststellen van een geobjectiveerde arbeidsbeloning. Indien men om die reden zou kiezen voor een geobjectiveerd kapitaalinkomen, kan dit worden bepaald overeenkomstig de hiervoor beschreven systematiek, waarbij de activa en, bij toepassing van de nettomethode, de passiva, evenredig worden toegerekend aan de desbetreffende aandeelhouder. Het na aftrek van het genormeerde kapitaalinkomen resterende bedrag vormt dan

41. Zie voor nader bewijs Peter Birch Sørensen (2005b), onderdeel IV.3, box 1.

42. Zie uitvoeriger paragraaf 5.3.4.

43. Vanwege de wens cumulatie van inkomsten- en vennootschapsbelasting te voorkomen, wordt het Verzinsungsanteil overigens uiteindelijk vrijgesteld. Zie nader paragraaf 5.3.6.

arbeidsinkomen. Een alternatief voor de evenredige toerekening van het bruto- of nettovermogen is het normrendement te berekenen over de waarde van de aandelen. Dit impliceert toepassing van de nettomethode.⁴⁴ Hiervoor heb ik een voorkeur uitgesproken voor het toepassen van een normsalaris. Desalniettemin ga ik hierna tevens nader in op het toepassen van een normkapitaalinkomen, zulks teneinde inzicht te geven in de consequenties van een andere keuze.

Het belang van de hiervoor beschreven splitsingsregels kan onder omstandigheden beperkt zijn. Indien het tarief voor kapitaalinkomen wordt gelijkgesteld aan dat voor de laagste tariefschijf zoals die geldt voor arbeidsinkomen, verliest de splitsing van het inkomen haar belang voor ondernemers wier winst geheel binnen de grens van die eerste tariefschijf valt, tenzij voor bijvoorbeeld kapitaalinkomen wel en voor arbeidsinkomen geen grondslagversmallende faciliteiten zouden bestaan.⁴⁵ Sørensen is daarenboven van oordeel dat een splitsingsmethodiek niet dwingend, doch optioneel moet zijn. Splitsing vormt, althans als het restinkomen als arbeidsinkomen wordt aangemerkt, een faciliteit voor ondernemers om hun winst gedeeltelijk niet onder het hogere progressieve tarief voor arbeidsinkomen te laten belasten. Omdat het lastenverlagend werkt, is vormgeving als faciliteit naar zijn oordeel voldoende.⁴⁶ Bij niet-geïncorporeerde ondernemingen wegen deze argumenten zwaarder dan bij geïncorporeerde ondernemingen.

Indien men ervoor zou kiezen om, overeenkomstig het voorstel van Sørensen en dat van de Sachverständigenrat, slechts de basispremie als kapitaalinkomen te belasten en de risicopremie te belasten als arbeidsinkomen en zulks naar een progressief tarief, komt de vraag op op welke wijze dit moet worden vormgegeven bij geïncorporeerde ondernemingen. De Sachverständigenrat stelt voor om aan aandeelhouders een vrijstelling toe te kennen ter zake van dividenduitkeringen. Jaarlijks wordt een basisvergoeding berekend over de verkrijgingsprijs van de aandelen. Tot aan dat bedrag kan belastingvrij dividend worden uitgekeerd. Op dit dividend rust dan alleen de eerder geheven vennootschapsbelasting. Indien en voor zover de dividenduitkeringen meer bedragen dan het aldus berekende belastingvrije bedrag, wordt het deel van het dividend dat het normrendement te boven gaat, belast als arbeidsinkomen en aan het progressieve tarief onderworpen. Dat zou evenwel tot gevolg hebben dat dit meerrendement is onderworpen aan de heffing van vennootschapsbelasting en vervolgens nog eens aan een progressieve inkomstenbelasting. De cumulatie daarvan zou tot een te hoge belastingdruk leiden, hetgeen de Sachverständigenrat ertoe brengt het deel van het uitgekeerde dividend dat boven de vrijstelling uitkomt, als

44. In Zweden (zie Peter Birch Sørensen (1994, p. 75)) wordt het genormeerde kapitaalinkomen overigens berekend over de verkrijgingsprijs van de aandelen en niet over de werkelijke waarde. Afhankelijk van de waardeontwikkeling van de aandelen wordt het genormeerde kapitaalinkomen dan te hoog of te laag vastgesteld. Omdat de grondslag moet worden gesteld op de waarde in het economische verkeer, acht ik deze methode niet juist.

45. Peter Birch Sørensen (2005b).

46. Peter Birch Sørensen (2005b). Hij voert daarbij tevens aan dat toepassing van de splitsingsregels met zich brengt dat een goede boekhouding moet worden gevoerd en derhalve eenvoudiger of forfaitaire winstbepalingsstelsels niet meer toegepast kunnen worden.

kapitaalinkomen te belasten bij de aandeelhouders/natuurlijke personen. De cumulatie van beide heffingen wordt daardoor enigszins gematigd. Indien het feitelijke dividend lager is dan de vrijstelling, dient het niet-benutte deel van de vrijstelling nadien alsnog in aanmerking te komen. Daartoe noemt de Sachverständigenrat een tweetal mogelijkheden, zonder een keuze voor een van beide te maken. De eerste mogelijkheid is het verhogen van de verkrijgingsprijs van de aandelen. Daardoor wordt het niet-benutte deel alsnog in aanmerking genomen bij de vervreemding van de aandelen. De tweede mogelijkheid is om het niet-benutte deel van de vrijstelling naar een volgend jaar door te schuiven om het daar te kunnen benutten. Een niet genoemde mogelijkheid is het niet-benutte deel achterwaarts te benutten indien in voorgaande jaren meer dividend is uitgekeerd dan het vrijstellingsbedrag dat voor die jaren gold. In alle gevallen waarin een niet-benut deel wordt benut in een ander jaar, zou het niet-benutte deel naar mijn oordeel overigens opgerent moeten worden met de basisrente, om te voorkomen dat de reële waarde daarvan deels verloren gaat.⁴⁷

De vaststelling van het bij de aandeelhouders vrijgestelde bedrag aan dividendinkomen kan zowel op het niveau van de vennootschap als op het niveau van de aandeelhouders plaatsvinden. Het voordeel van de eerste benadering is dat de dividenduitdelende vennootschap de relevante bedragen berekent en de aandeelhouders daaromtrent informeert. De aandeelhouders hoeven dan niet zelf de vrijgestelde bedragen te berekenen, hetgeen mede betekent dat geen verschillen ontstaan in de hoogte van de door individuele aandeelhouders berekende bedragen aan vrijgesteld dividend. De vennootschap bepaalt daarbij aan de hand van de werkelijke waarde van het vermogen en het basisrendement wat het als kapitaalinkomen aan te merken bedrag voor enig jaar is. Uitkeringen worden tot dat bedrag als vrijgesteld dividend geoormerkt en vormen voor de aandeelhouder geen inkomen. De andere mogelijkheid is dat de aandeelhouder aan de hand van zijn verkrijgingsprijs het vrijgestelde kapitaalinkomen bepaalt en dit bedrag in aftrek brengt op het feitelijk ontvangen dividend. De uitkomst van beide methoden is gelijk.⁴⁸ Echter, de vaststelling van de waarde van het eigen vermogen zou ieder jaar door de vennootschap moeten gebeuren, hetgeen wellicht lastiger is dan de bekende verkrijgingsprijs voor de aandeelhouder jaarlijks op te renten.⁴⁹ Bovendien zou vaststelling door de desbetreffende lichamen alleen voor de hand liggen indien deze in het binnenland zijn gevestigd. Alleen dan is namelijk een effectieve controle van de grondslag voor de berekening van het basisrendement mogelijk en bovendien hebben buitenlandse lichamen geen of minder belang bij het vaststellen van deze regels. Aandeelhouders kunnen evenwel ook als zij buitenlands belastingplichtig zijn, in verband met hun eventuele binnenlandse belastingplicht eenvoudig hun verkrijgingsprijs oprenten. Op grond van deze overwegingen heeft vaststelling van de basisvergoeding door de aandeelhouder de voorkeur boven vaststelling door het lichaam.⁵⁰ Deze kan tevens eventuele mutaties

47. Zie ook SVR (2006, p. 65).

48. SVR (2006, p. 65).

49. Zie ook SVR.

50. Zie gelijkloidend SVR (2006, p. 69).

in de relevante verkrijgingsprijs ten gevolge van bijvoorbeeld kapitaalstortingen of kapitaal terugbetalingen goed volgen.⁵¹

Het vrij te stellen bedrag wordt als uitgangspunt per aandelenpakket bepaald. Een in enig jaar niet-benut bedrag aan vrijgesteld dividend kan eventueel terug- of vooruitgewenteld worden naar een ander jaar. Uiterlijk bij vervreemding van de aandelen wordt het vrijgestelde bedrag benut. Een na vervreemding van de aandelen resterend bedrag aan vrijstellingsruimte zou vervolgens niet meer verrekend kunnen worden. Dit kan worden ondervangen door de niet-benutte vrijstellingsruimte bij andere aandelen te benutten. Eventueel kan men als alternatief overwegen om een in enig jaar onbenut deel van de vrijstellingsruimte reeds in dat jaar bij andere aandelen te benutten.

Indien het normsalaris als uitgangspunt wordt gekozen, bestaan voorgaande problemen niet. Ook uit deze paragraaf volgt derhalve dat een normsalaris de voorkeur verdient.

5.3.7 Bronnenmodel of beschikkingsmodel

Naast de vraag naar de wijze waarop een splitsing moet worden aangebracht, is het de vraag op welk moment de splitsing tussen arbeidsinkomen en kapitaalinkomen wordt aangebracht. De eerste mogelijkheid dienaangaande is dat het kapitaalinkomen direct op het moment waarop het opkomt, wordt gesplitst in beide componenten. Deze methode wordt hierna geduid als het bronnenmodel. Bij toepassing van een normsalaris leidt toepassing van het bronnenmodel tot heffing over het norminkomen in hetzelfde jaar als waarin de werkzaamheden zijn verricht. De tweede mogelijkheid is dat het kapitaalinkomen wordt gesplitst op het moment waarop het aan de vermogensverschaffer toekomt.⁵² Deze tweede mogelijkheid noem ik het beschikkingsmodel. Het verschil tussen beide methoden laat zich illustreren aan de hand van de situatie waarin een onderneming wordt gedreven door een BV met slechts één aandeelhouder, tevens werknemer.

Onder toepassing van het bronnenmodel ligt de nadruk op een gelijke behandeling van arbeidsinkomen. Het in totaliteit door de BV gegenereerde inkomen dient onder de toepassing van het bronnenmodel direct, dat wil zeggen jaarlijks, te worden gesplitst in het arbeidsinkomen enerzijds en het kapitaalinkomen anderzijds. Het aldus vastgestelde arbeidsinkomen wordt direct bij de aandeelhouder/werknemer in de belastingheffing betrokken.

51. Ik ga hier overigens voorbij aan kwalificatieverschillen ten aanzien van het kapitaalverkeer tussen de aandeelhouder en de vennootschap, zoals indien een geldlening gegeven de overeengekomen voorwaarden als kapitaalverstrekking moet worden aangemerkt.

52. De eerste methode staat in de Angelsaksische literatuur bekend als de source method. De tweede methode staat bekend als de fence method. Vergelijk S. Cnossen (1997a, p. 20 ev).

Onder de toepassing van het beschikkingsmodel vindt geen splitsing plaats op het realisatiemoment, doch eerst op het moment waarop het inkomen aan de achterliggende aandeelhouder wordt uitgekeerd. Ingehouden winst wordt onder toepassing van het beschikkingsmodel belast als kapitaalinkomen, hetgeen kan worden verklaard uit een vergelijking met de wijze waarop kapitaalinkomen bij beursgenoteerde ondernemingen wordt belast.^{53, 54} Deze laatste invalshoek heeft, afgezien van de hierna te behandelen aspecten, ten principale niet mijn voorkeur. Bijzondere gevallen daargelaten bestaat de winst van beursgenoteerde vennootschappen immers slechts uit kapitaalinkomen. Uit de aard der zaak kan bij dergelijke vennootschappen de winst niet mede een als arbeidsinkomen te kwalificeren component omvatten, omdat alle werknemers een zakelijke beloning krijgen voor hun werkzaamheden en zij geen genoeg zullen nemen met een lagere dan zakelijke arbeidsbeloning, omdat in dat geval de kapitaalverschaffers daaraan een voordeel zouden ontlenen. Een werknemer zou slechts dan genoeg nemen met een lagere dan een zakelijke arbeidsbeloning indien hij daarvoor (volledig) wordt gecompenseerd. Voor werknemers in vennootschappen zou dat slechts mogelijk zijn indien zij bijvoorbeeld via hun aandelenbezit een additionele kapitaalvergoeding krijgen die voldoende is ter compensatie van het deel van het arbeidsinkomen waarvan zij afzien.⁵⁵ Mede om die reden zal toepassing van het beschikkingsmodel bijvoorbeeld voordelig zijn voor werknemers die, al dan niet tezamen met familieleden of andere werknemers, (nagenoeg) alle aandelen in een vennootschap bezitten.

De vergelijking met beursgenoteerde vennootschappen als basis voor het beschikkingsmodel acht ik derhalve niet valide. Toepassing van het beschikkingsmodel zou immers tot gevolg hebben dat arbeidsinkomen dat niet feitelijk wordt uitgekeerd, voornamelijk als kapitaalinkomen wordt belast en eerst nadien als arbeidsinkomen in de heffing wordt betrokken. Indien op grond van de in voorgaande hoofdstukken geschetste overwegingen het marginale belastingtarief voor kapitaalinkomen lager zou zijn dan dat voor arbeidsinkomen, zou 'ingehouden' arbeidsinkomen beduidend voordeliger worden behandeld dan 'uitgekeerd' arbeidsinkomen. Alsdan is in eerste instantie geen sprake van een neutrale behandeling van arbeidsinkomen, reeds vanwege het feit dat 'ingehouden' arbeidsinkomen als zodanig later wordt belast dan 'uitgekeerd' arbeidsinkomen. Eventueel zou men ter neutralisering van dit voordeel op het uitkeringsmoment een correctiemechanisme kunnen toepassen, op basis waarvan het liquiditeitsvoordeel wordt weggenomen. Ook zou dan voorzien moeten worden in een correctiemethodiek indien in het geheel geen uitkeringen plaatsvinden. Ik zou het bronnenmodel en het beschikkingsmodel dan ook niet willen duiden als principieel verschillende methoden, doch veeleer als een duiding die ziet op het moment waarop de splitsing van het gegeneerde inkomen wordt aangebracht. Het

53. S. Cnossen (1997a, p. 20).

54. Zweden hanteert dit systeem bijvoorbeeld, vergelijk Peter B. Sørensen (2005b).

55. Overigens behoeft deze compensatie niet noodzakelijkerwijs plaats te vinden door middel van een brutocompensatie. Indien het additionele kapitaalinkomen lager zou worden belast dan het arbeidsinkomen waarvan men heeft afgezien, zou men kunnen volstaan met een lagere brutocompensatie zonder dat het netto-inkomen lager ligt.

bronnenmodel verdient vanwege de neutraliteit tussen verschillende soorten arbeidsinkomen de voorkeur.⁵⁶ Wel leidt toepassing van de bronnenmethode in het algemeen tot een afwijkende belastingdruk tussen wel en niet geïncorporeerde ondernemingen. Om ondernemingen⁵⁷ ongeacht hun rechtsvorm neutraal te behandelen, zou een splitsing van het winstinkomen in arbeidsinkomen enerzijds en kapitaalinkomen anderzijds zowel toepassing moeten vinden bij eenmanszaken als bij ondernemingen die in de vorm van een rechtspersoon worden gedreven, uiteraard voor zover in de winst mede een beloning voor door de ondernemer of participant verrichte arbeid besloten ligt.⁵⁸

Het beschikkingsmodel heeft, althans als kapitaalinkomen naar een lager marginaal tarief wordt belast dan arbeidsinkomen, als nadeel dat een stimulans voor winsthouding ontstaat en derhalve een lock-in effect optreedt. Om die reden verdient het bronnenmodel de voorkeur als het kapitaalinkomen als norm wordt gehanteerd.⁵⁹

5.3.8 Gevolgen voor ondernemingskeuze

Een belangrijk criterium voor de beoordeling van een belastingstelsel is of het ondernemen of uitbreiden van ondernemingsactiviteiten al dan niet wordt belemmerd, of de keuze tussen al dan niet geïncorporeerde ondernemingen niet of nauwelijks wordt verstoord, alsmede of de keuze tussen financiering met eigen of met vreemd vermogen niet of zo min mogelijk wordt verstoord.⁶⁰

De totale vergoeding op eigen vermogen bestaat uit het ontvangen en te ontvangen dividend, alsmede uit de waardemutaties. Voor vreemd vermogen bestaat de vergoeding, afgezien van consequenties die voortvloeien uit een wijziging in de rentestand, slechts uit de interest. Bij de geldnemer is de te betalen vergoeding voor vreemd vermogen aftrekbaar, terwijl de vergoeding voor beschikbaar gesteld eigen vermogen, althans in elk geval in Nederland, niet aftrekbaar is bij de bepaling van het fiscale resultaat. De natuurlijke persoon die als geldgever optreedt, wordt zowel ten aanzien van de door hem ontvangen vergoeding voor door hem beschikbaar gesteld vreemd vermogen als voor de ontvangen vergoeding voor eigen vermogen in de heffing betrokken, waarbij voor de waardemutaties in een groot aantal gevallen een tegemoetkoming bestaat. Die tegemoetkoming kan bestaan uit een gehele of gedeeltelijke vrijstelling of uit een lager toepasselijk tarief. Bovendien verschilt de fiscale behandeling naargelang de individuele betrokkenen aan de heffing van inkomsten- of vennootschapsbelasting zijn onderworpen. De afwijkende fiscale behandeling van de verschillende te onderscheiden vermogensverstrekkingen bij zowel geldnemer als geldgever heeft tot gevolg dat geen sprake is van neutraliteit tussen de verschil-

56. Zie ook S. Cnossen (1997a, p. 22).

57. Het gaat daarbij overigens mede om voordelen uit samenwerkingsverbanden die bij de achterliggende participanten worden geacht op te komen.

58. Peter B. Sørensen en Kåre P. Hagen (1996, p. 24).

59. Zie ook SVR (2006, p. 88).

60. Christoph Spengel en Wolfgang Wiegard (2004).

lende investeringsvormen. Dit is niet alleen van invloed op de keuze voor eigen of vreemd vermogen en het dividenduitdelingsbeleid, doch ook op de mate waarin men ondernemingen wil drijven en de rechtsvormkeuze van een onderneming.⁶¹ Een gelijke behandeling van de vergoeding op eigen en vreemd vermogen heeft tot gevolg dat neutraliteit ontstaat tussen de verschillende soorten kapitaalinkomen en dat arbitrage tussen verschillende soorten kapitaalinkomen niet langer aantrekkelijk is.

Bij toepassing van het klassieke stelsel, waaronder de vergoeding voor eigen vermogen bij de geldnemer nimmer aftrekbaar is, doch bij de geldgever wel wordt belast, bestaat zonder tegemoetkoming een afwijkende behandeling tussen eigen en vreemd vermogen. Daaraan kan op verschillende manieren tegemoet worden gekomen. Veelal wordt om die reden toepassing van een duale inkomstenbelasting gecombineerd met een verrekeningsstelsel. Ook kan bij de geldgever/natuurlijke persoon voor de ontvangen vergoeding op eigen vermogen een lager tarief gelden dan voor die op ter beschikking gesteld vreemd vermogen. Een laatste mogelijkheid is om bij de onderneming een verzachting te zoeken, bijvoorbeeld door een forfaitaire aftrek toe te staan. Er kan dan bijvoorbeeld bij de winstbepaling een aftrek worden toegestaan ter grootte van de basispremie over het eigen vermogen.⁶² De kern van deze aftrek komt overeen met toepassing van een systeem met aftrek van primair dividend. Door een basisvergoeding bij de geïncorporeerde ondernemingen in aftrek toe te staan terwijl deze bij de ontvangende natuurlijke persoon wel in de heffing wordt betrokken, wordt de effectieve belastingdruk op de basisvergoeding lager dan onder het klassieke stelsel, hetgeen tot een kleinere verstoring leidt en derhalve vanuit economisch perspectief aantrekkelijk is.⁶³ Teneinde neutraliteit te bewerkstelligen tussen wel en niet geïncorporeerde ondernemingen, zou ook bij niet-geïncorporeerde ondernemingen de basisvergoeding bij de winstbepaling van de onderneming aftrekbaar moeten zijn en bij de geldgever belast moeten worden. Omdat dit de ondernemer zelf is, kan bij niet-geïncorporeerde ondernemingen de aftrek van de basisvergoeding achterwege blijven, gesteld althans dat de in de winst besloten liggende basisvergoeding wel wordt belast naar het voor kapitaalinkomen geldende tarief. Zo men derhalve het primaat voor de winstsplitsing zou leggen bij het kapitaalinkomen, zou de basisvergoeding bij de achterliggende aandeelhouder vrijgesteld moeten worden, teneinde een gelijke belastingdruk op die basisvergoeding te bewerkstelligen, ongeacht of een onderneming al dan niet geïncorporeerd is.

61. Zie onder meer Jeffrey K. MacKie-Mason en Roger H. Gordon (1997) en Christian Keuschnigg en Martin D. Dietz (2005). Jeffrey K. MacKie-Mason (1990) legt overigens een verband tussen de belastingdruk bij gegeven verliescompensatiemogelijkheden en investeringsfaciliteiten waardoor het aftrektarief voor de vergoeding op vreemd vermogen daalt.

62. Een dergelijke verlichting van de belastingdruk op de vergoeding voor eigen vermogen wordt bijvoorbeeld gegeven onder het zogenoemde ACE-systeem, zie onder meer Stephen R. Bond (2000), alsmede voor een vergelijkbaar voorstel Christian Keuschnigg en Martin D. Dietz (2005). Zij stellen de basisvergoeding op het gemiddelde van de interest op langlopende overheidsobligaties. Zie meer uitgebreid hoofdstuk 2.

63. Zie meer uitgebreid hoofdstuk 2.

5.3.9 Nadere uitwerking ten aanzien van winst uit onderneming en inkomen uit aanmerkelijk belang

Hiervoor heb ik gekozen voor het vaststellen van een normsalaris en het belasten van het restinkomen als kapitaalinkomen. In de navolgende paragrafen worden beide systemen nogmaals vanuit een meer concrete benadering getoetst.

5.3.9.1 Kapitaalinkomen als norm bij geïncorporeerde ondernemingen

Gegeven de keuze een bijzonder regime te willen toepassen indien een aandeelhouder een bepaald kwantitatief belang in een lichaam bezit (de grootaandeelhouder), bestaat de reële mogelijkheid dat tot de andere aandeelhouders natuurlijke personen behoren die niet aan dit kwantitatieve criterium voldoen (kleinaandeelhouder) en derhalve een andere fiscale behandeling deelachtig worden. Indien de voorgaande analyse wordt gevolgd, zouden bij kleinaandeelhouders alle voordelen uit hoofde van de aandelen als kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen, terwijl de grootaandeelhouder wordt belast op basis van het voorgestelde hybride systeem waarin zij gebruik kunnen maken van een vrijstelling tot een bedrag gelijk aan de basispremie ter zake van de aandelen. Los van deze abstracte theoretische constatering is de praktische vormgeving van een en ander ook ingewikkeld.

Verschillende aandeelhouders in dezelfde vennootschap zouden dan met een andere belastingdruk worden geconfronteerd. De vraag is of een dergelijke afwijkende behandeling als aanvaardbaar moet worden beschouwd. Het kapitaalinkomen van grootaandeelhouders zou immers partieel, namelijk tot aan de basispremie, eventueel verhoogd met de risicopremie, zijn vrijgesteld, terwijl dat ten aanzien van kleinaandeelhouders niet het geval is. De risicopremie en de pure winst ter zake van de aandelen zouden bij beide wel worden belast tegen het voorgestelde proportionele tarief, terwijl door de toepassing van het klassieke stelsel geen verrekening wordt gegeven voor de onderliggende vennootschapsbelasting. De grootaandeelhouder zou dan echter wel een tegemoetkoming krijgen voor de basispremie vanwege de voorgestelde vrijstelling.

Een rechtvaardiging voor het onderscheid in fiscale behandeling van grootaandeelhouders ten opzichte van kleinaandeelhouders kan eventueel worden gevonden in het feit dat de grootaandeelhouder wordt geacht mede een managementfunctie te vervullen of in materieel opzicht kan worden geacht vergelijkbaar te zijn met een ondernemer. Dat deze 'ondernemende' aandeelhouder wordt geconfronteerd met een lagere belastingdruk ter zake van de risicoloze vergoeding over het geïnvesteerde kapitaal, kan dan worden gerechtvaardigd met een beroep op het stimuleren van het ondernemingsklimaat. Hoewel het bewijs daaromtrent niet eenduidig is,⁶⁴ lijkt de stelling gerechtvaardigd dat een lage belastingdruk op ondernemingswinsten en derhalve ook de verlaging van de belastingdruk op de basispremie positief bijdraagt aan ondernemingsinitiatieven. Bovendien wordt door de vrijstelling voor de basispremie bij de grootaandeelhouder bereikt dat de belastingdruk op de basispremie

64. Vergelijk Ruud A. de Mooij en Gaëtan Nicodème (2007).

voor hem gelijk wordt aan die voor de winst van een belastingplichtige die een onderneming drijft in de vorm van een eenmanszaak. De kleinaandeelhouder is niet vergelijkbaar met een belastingplichtige die een onderneming drijft in de vorm van een eenmanszaak en om die reden zou voor de kleinaandeelhouder geen noodzaak bestaan tot het vrijstellen van de basispremie.

De genoemde argumenten pleiten evenwel slechts voor het vrijstellen van de basispremie bij de grootaandeelhouder, doch niet zonder meer tegen het eveneens vrijstellen van de basispremie bij de kleinaandeelhouder. Argumenten die pleiten voor een gelijksoortige vrijstelling bij de kleinaandeelhouder zijn dat ter zake van de aandelen, althans in binnenlandse verhoudingen, de geheven vennootschapsbelasting daar waar het de statutaire tarieven betreft, gelijk is aan het proportionele tarief voor kapitaalinkomen bij natuurlijke personen. Door de basispremie bij deze belastingplichtigen eveneens vrij te stellen, wordt tegemoet gekomen aan een belangrijk onderdeel van het klassieke stelsel, namelijk de economisch dubbele belastingheffing over de winst van geïncorporeerde ondernemingen. De basispremie wordt bij alle aandeelhouders dan belast door middel van de onder een klassiek stelsel als eindheffing functionerende vennootschapsbelasting. De risicopremie, alsmede de pure winst worden dan nog wel belast, doch deze heffing leidt gegeven de uitkomsten van hoofdstuk 2 niet tot een verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing en kan uit dien hoofde worden geaccepteerd. Bovendien heeft het vrijstellen van de basispremie ter zake van een aandelenbezit tot gevolg dat de basispremie voor ter beschikking gesteld vreemd vermogen op dezelfde manier wordt belast als de basispremie voor ter beschikking gesteld eigen vermogen.

Indien een belastingplichtige een belang heeft in een in een ander land gevestigd lichaam, leidt voorgaande benadering ertoe dat de belastingdruk op het kapitaalinkomen dat opkomt uit hoofde van het aandelenbezit, wordt bepaald door de onderliggende vennootschapsbelasting in de staat waar het lichaam is gevestigd. Derhalve gaat ten aanzien van de belastingheffing over de basispremie verschil in belastingdruk ontstaan, afhankelijk van de vestigingsplaats (binnenland of buitenland) van het lichaam waarin aandelen worden gehouden. Onder de gegeven toepassing van het klassieke stelsel kan dit verschil in belastingdruk worden ondervangen door de vrijstelling voor de basispremie slechts toe te kennen ter zake van binnenlandse aandelen. Dit is evenwel evident strijdig met het EG-Verdrag.⁶⁵ Dit kan worden ondervangen door de vrijstelling te relateren aan de hoogte van de onderliggende vennootschapsbelasting. In gevallen waarin de vennootschapsbelasting in de vestigingsstaat van het lichaam lager is dan de vennootschapsbelasting in het binnenland, kan de hoogte van de vrijstelling voor de basispremie dienovereenkomstig worden verminderd. Als in de vestigingsstaat van het lichaam geen vennootschapsbelasting wordt geheven, bedraagt de vrijstelling voor de aandeelhouder dan nihil, terwijl de vrijstelling voor de basispremie met 50% wordt verminderd als de vennootschapsbelasting in de vestigingsstaat van het lichaam de helft bedraagt van die in het binnenland. Een dergelijk systeem voldoet naar mijn oordeel wel aan de voorwaarden die

65. Zie nader hoofdstuk 6.

door het EG-Verdrag worden gesteld, omdat de belastingdruk over de basispremie op binnenlandse aandelen dan niet lager ligt dan die op buitenlandse aandelen, gesteld althans dat het binnenlandse vennootschapsbelastingtarief gelijk is aan het proportionele tarief voor kapitaalinkomen.

Een andere mogelijkheid om het verschil in belastingdruk op inkomen uit binnenlandse aandelen enerzijds en buitenlandse aandelen anderzijds te ondervangen, is een overgang op een verrekeningstelsel waarin aan de aandeelhouders/natuurlijke personen een verrekening wordt gegeven voor de onderliggende vennootschapsbelasting. Op basis van het EG-Verdrag en de ter zake gewezen jurisprudentie kan de verrekening op aandeelhoudersniveau wel worden beperkt tot maximaal het bedrag aan binnenlandse vennootschapsbelasting dat aan de voordelen toegerekend zou zijn indien het lichaam in het binnenland gevestigd zou zijn geweest. Een nadere uitwerking van deze problematiek gaat evenwel het bestek van dit onderzoek te buiten en laat ik derhalve achterwege.⁶⁶

De voorgaande analyse ten aanzien van situaties waarin naast een grootaandeelhouder tevens kleinaandeelhouders bestaan, laat zien dat het voorgestelde hybride systeem tot een aantal verstoringen leidt. Deze kunnen worden ondervangen door grootaandeelhouders ter zake van de voordelen uit de door hen gehouden aandelen op dezelfde manier in de heffing te betrekken als kleinaandeelhouders, in het bijzonder door bij beiden de basispremie niet te belasten en ter zake van de basispremie de onderliggende vennootschapsbelasting als eindheffing te laten functioneren. Op deze manier wordt bereikt dat neutraliteit ontstaat tussen grootaandeelhouders en kleinaandeelhouders, wordt neutraliteit bereikt in de fiscale behandeling van de basispremie op vreemd en op eigen vermogen, doch ontbreekt neutraliteit tussen aandelen in binnenlandse en buitenlandse lichamen. Door de hoogte van de vrijstelling voor de basispremie evenwel afhankelijk te maken van de hoogte van de onderliggende buitenlandse vennootschapsbelasting in verhouding tot de binnenlandse vennootschapsbelasting, wordt ook neutraliteit bereikt tussen binnenlandse en buitenlandse aandelen.

5.3.9.2 Reële arbeidsbeloning bij geïncorporeerde ondernemingen

Hiervoor is aangegeven dat in de literatuur een voorkeur wordt uitgesproken voor het kiezen van het kapitaalinkomen als uitgangspunt. Nadeel van die voorkeur is evenwel dat ook ten aanzien van het vaststellen van het reële kapitaalinkomen sprake is van een feitelijke keuze die voornamelijk wordt bepaald door de vaststelling van de risicopremie. Ook die is afhankelijk van de aard en omvang van de desbetreffende onderneming. Het vaststellen van de pure winst is bovendien onmogelijk. De keuze voor het kapitaalinkomen als uitgangspunt heeft derhalve tot gevolg dat de restpost behalve uit de arbeidsbeloning mede uit de pure winst bestaat. Dan bestaat geen neutraliteit in de fiscale behandeling van de pure winst en is, afhankelijk van de mate waarin men in staat is de risicopremie goed vast te stellen, evenmin sprake van

66. Indien deze problematiek hierna relevant blijkt te zijn, wordt daaraan in hoofdstuk 6 nader aandacht besteed.

een neutrale behandeling van de risicopremie. Beide worden in dit systeem dan progressief belast overeenkomstig de fiscale behandeling van arbeidsinkomen. Dat de progressieve heffing over dit deel van het kapitaalinkomen niet leidt tot een verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing⁶⁷ en derhalve uit welvaartsoogpunt niet of minder problematisch zou zijn, doet daar niet aan af. Ook anderszins kleven bezwaren aan dit systeem.

Ingeval het lichaam slechts één aandeelhouder heeft die tevens werkzaamheden verricht, bestaat inderdaad het risico dat een deel van de arbeidsbeloning wordt getransformeerd in relatief laagbelast kapitaalinkomen. Echter, bij geïncorporeerde ondernemingen rust op dit in kapitaalinkomen getransformeerde arbeidsinkomen, gegeven de werking van het klassieke stelsel, een gecombineerde inkomstenbelasting- en vennootschapsbelastingclaim. Of derhalve door deze transformatiemogelijkheid uiteindelijk daadwerkelijk een tariefsvoordeel kan worden behaald, is afhankelijk van de gecombineerde belastingdruk in verhouding tot het maximale progressieve inkomstenbelastingtarief. Uitgaande van het huidige Nederlandse systeem bedraagt het maximale progressieve inkomstenbelastingtarief 52%. De gecombineerde inkomstenbelasting- en vennootschapsbelastingclaim over de winst van een geïncorporeerde onderneming bedraagt daartegenover maximaal 44,13%. Door een al dan niet gecombineerde verhoging van het tarief in de vennootschapsbelasting of inkomstenbelasting kan dit verschil worden geëlimineerd.

Belangrijk voordeel van de reële arbeidsbeloning als uitgangspunt is dat geen verschil ontstaat in de fiscale behandeling van verschillende soorten aandeelhouders die bij een lichaam betrokken zijn. Bovendien zal in een dergelijke situatie de arbeidsbeloning op een reëel niveau worden vastgesteld, omdat een te lage arbeidsbeloning tot gevolg heeft dat de medeaandeelhouders worden bevoordeeld, terwijl een te hoge arbeidsbeloning niet waarschijnlijk is, juist vanwege het feit dat de medeaandeelhouders slechts een zakelijke beloning zullen accepteren. In buitenlandse verhoudingen leidt het hanteren van een reële arbeidsbeloning als uitgangspunt niet tot complicaties.⁶⁸ Nu derhalve de vaststelling van zowel de reële arbeidsbeloning als het kapitaalinkomen feitelijk lastig is en uit beide systemen voortvloeit dat een deel van het arbeidsinkomen, alsmede een deel van het kapitaalinkomen niet neutraal wordt behandeld, is de keuze tussen beide systemen naar mijn oordeel niet op grond van theoretische argumenten te maken. Een keuze voor een reële arbeidsbeloning is evenwel beduidend eenvoudiger en leidt uiteindelijk tot neutraliteit in de keuze tussen binnenlandse en buitenlandse aandelen. Derhalve prefereer ik de keuze voor een reële arbeidsbeloning boven de keuze voor een normrendement voor het kapitaalinkomen als uitgangspunt voor de winstsplitsing. In de Nederlandse context sluit deze systematiek aan bij het onder de Wet IB 2001 geldende systeem van de fic-

67. Zie hoofdstuk 2.

68. Ik abstraheer daarbij van de problematiek rondom de vraag welke verdragsbepaling toepassing vindt ter zake van het deel van de reële arbeidsbeloning dat de daadwerkelijk uitbetaalde arbeidsbeloning te boven gaat. Zie daarvoor nader bijvoorbeeld S.F. van Immerseel (1999).

tiefloonregeling voor de aanmerkelijkbelanghouder,⁶⁹ welk systeem in de praktijk thans redelijk goed lijkt te functioneren, althans als men dit afmeet aan het feit dat ter zake van deze regeling geen wijzigingsvoorstellen worden gedaan. De keuze voor een reële arbeidsbeloning als uitgangspunt betekent tevens dat alle voordelen die ter zake van de aandelen bij de belastingplichtige opkomen, als kapitaalinkomen worden belast en derhalve op dezelfde manier worden behandeld als kapitaalinkomen uit aandelen in bijvoorbeeld beursgenoteerde ondernemingen. Overigens wordt in dit systeem nog steeds geen neutraliteit bereikt in de keuze tussen eigen vermogen en vreemd vermogen. Deze ongelijke behandeling vloeit evenwel voort uit de toepassing van het klassieke stelsel. Om die reden ga ik daar in dit onderzoek, dat het klassieke stelsel als uitgangspunt kiest, aan voorbij.

5.3.9.3 Kapitaalinkomen als norm bij niet-geïncorporeerde ondernemingen

De winst van niet-geïncorporeerde ondernemingen wordt niet onderworpen aan de heffing van vennootschapsbelasting, doch komt rechtstreeks toe aan de natuurlijke personen die deze onderneming drijven. Derhalve is, anders dan bij wel geïncorporeerde ondernemingen, geen sprake van een vennootschapsbelasting die als voorheffing kan functioneren. De heffing over zowel het arbeidsinkomen als het kapitaalinkomen dat in de winst besloten ligt, dient derhalve volledig te worden geconcretiseerd binnen de inkomstenbelasting.

Evenals bij geïncorporeerde ondernemingen gelden bij niet-geïncorporeerde ondernemingen dezelfde nadelen ten aanzien van de vaststelling van de basispremie en de risicopremie; de hoogte hiervan is afhankelijk van de aard en omvang van de onderneming. Ook hier geldt dat het na aftrek van de basispremie en de risicopremie resterende winstbedrag naast de arbeidsbeloning ook de eventuele pure winst omvat en die pure winst daarbij, nu de omvang daarvan zich niet objectief laat vaststellen, als progressief belast (arbeids)inkomen zal worden belast. Ten slotte bestaat de mogelijkheid dat aan de arbeid onvoldoende of te veel beloning wordt toegekend. De eerste mogelijkheid doet zich bijvoorbeeld voor als de behaalde jaarwinst als geheel onvoldoende is om de tegenwaarde van de verrichte arbeid te representeren. Derhalve bestaat de mogelijkheid dat de arbeidsbeloning te laag wordt belast, omdat de arbeidsbeloning in een dergelijk geval grotendeels als kapitaalinkomen wordt belast.

Indien de basispremie, eventueel tezamen met de risicopremie, als basis dient voor de splitsing van de winst van een niet-geïncorporeerde onderneming, wordt dit genormeerde kapitaalinkomen als kapitaalinkomen belast naar een proportioneel tarief dat lager ligt dan het maximale marginale inkomstenbelastingtarief voor arbeidsinkomen. Deze basispremie, alsook de risicopremie, wordt, gesteld dat ten aanzien van geïncorporeerde ondernemingen de basispremie en de risicopremie bij de aandeelhouder/natuurlijke persoon zijn vrijgesteld en slechts de onderliggende vennootschapsbelasting daarop rust, op dezelfde manier in de heffing betrokken. Bij beide geldt alsdan dat ze worden belast tegen hetzelfde proportionele tarief, als althans het tarief voor kapitaalinkomen in de inkomstenbelasting gelijk is aan het ven-

69. Zie daaromtrent *Cursus Belastingrecht* (loonbelasting), onderdeel 2.2.0.g.

nootschapsbelastingtarief. Het na aftrek van de basispremie en de risicopremie resterende winstbedrag (theoretisch bestaande uit de arbeidsbeloning en de pure winst) wordt dan progressief belast overeenkomstig het systeem voor arbeidsinkomen.

Evenals bij geïncorporeerde ondernemingen bestaat de mogelijkheid dat naast de belastingplichtige die de onderneming feitelijk drijft, andere belastingplichtigen eigen vermogen verschaffen zonder arbeid te verrichten. In dat geval zouden deze vermogensverschaffers bij toepassing van de winstsplitsing voor een deel van hun aandeel in de winst worden belast naar een progressief tarief, terwijl zij eigenlijk alleen kapitaalinkomen genieten. Bij verschillende soorten vermogensverschaffers zou derhalve voor de fiscale behandeling van hun winstaandeel onderscheid moeten worden gemaakt naar de mate waarin zij zich met het management van de onderneming bezighouden. Dit is net zomin als bij het in paragraaf 5.3.9.1 beschreven systeem eenvoudig.

5.3.9.4 Reële arbeidsbeloning bij niet-geïncorporeerde ondernemingen

Ten aanzien van de vaststelling van een reële arbeidsbeloning bij niet-geïncorporeerde ondernemingen gelden dezelfde overwegingen als bij wel geïncorporeerde ondernemingen.

5.3.9.5 Keuze tussen fictief loon of basispremie

Bij geïncorporeerde ondernemingen leiden de argumenten uit de paragrafen 5.3.9.1 en 5.3.9.2 tot een keuze voor een reële arbeidsbeloning als uitgangspunt voor de winstsplitsing. De grootaandeelhouder die tevens werkzaamheden verricht ten behoeve van de geïncorporeerde onderneming, dient ter zake van die werkzaamheden een reële arbeidsbeloning in aanmerking te nemen, welke wordt belast naar het progressieve tarief voor kapitaalinkomen. De na aftrek van deze reële arbeidsbeloning resterende winst wordt in eerste aanleg belast met vennootschapsbelasting en vervolgens in geval van uitdeling belast als kapitaalinkomen. Gegeven het klassieke stelsel wordt de beloning voor eigen vermogen in dit systeem anders belast dan de beloning voor vreemd vermogen. Verschillende soorten aandeelhouders/natuurlijke personen worden ter zake van de voordelen uit de aandelen op dezelfde manier behandeld. Evenmin ontstaat verschil in fiscale behandeling tussen de voordelen op binnenlandse aandelen ten opzichte van die op buitenlandse aandelen.

Ten aanzien van niet-geïncorporeerde ondernemingen is de keuze voor een van beide systemen minder evident, zij het dat eenzelfde benadering als bij geïncorporeerde ondernemingen voor de hand ligt. Dat zou om die reden betekenen dat ook bij niet-geïncorporeerde ondernemingen een reële arbeidsbeloning moet worden onderscheiden die als zodanig wordt belast en het na aftrek daarvan resterende bedrag aan winst derhalve wordt belast als kapitaalinkomen. Het is evenwel aannemelijk dat bij niet-geïncorporeerde ondernemingen de winst geheel of grotendeels kan worden toegerekend aan de werkzaamheden, behalve dan bij de verschaffers van eigen vermogen die geen werkzaamheden verrichten. Als die veronderstelling juist is, zou een winstsplitsing niet noodzakelijk zijn, omdat de gehele winst als arbeidsbe-

loning kan worden aangemerkt. Een ander aspect dat in een Nederlandse context kan worden genoemd, is dat het aantal ondernemers dat winst uit onderneming geniet, beduidend groter is dan het aantal belastingplichtigen dat de onderneming drijft in de vorm van een BV.⁷⁰ Het vaststellen van een reële arbeidsbeloning zou derhalve in een beduidend groter aantal gevallen moeten plaatsvinden. Bij het veronderstelde gebrek aan belang zou het om die reden de voorkeur verdienen ten aanzien van niet-geïncorporeerde ondernemingen de volledige winst progressief te belasten overeenkomstig het systeem voor arbeidsinkomen. Ik realiseer mij dat dit een voorstel is dat voornamelijk is gebaseerd op doelmatigheidsoverwegingen en dat de uitwerking strijdig kan zijn met de eerdere theoretische concepties. In evidente gevallen acht ik dat vervolgens onwenselijk, op welke grond ik een uitzondering wil toestaan op de regel dat de volledige winst als arbeidsinkomen wordt belast. Het betreft de situatie waarin onomstotelijk vaststaat dat geen sprake is van enig verband met de verrichte arbeid. Dat is het geval bij duurzame kapitaalgoederen die kwalificeren als bedrijfsmiddel en niet bedrijfsgebonden zijn. De waardemutaties ter zake van dergelijke vermogensbestanddelen zijn eenduidig vast te stellen en komen slechts incidenteel voor. Deze waardemutaties kunnen als kapitaalinkomen worden belast. Vanwege het feit dat het veelal bedrijfsmiddelen betreft waarop ten laste van de winst progressief wordt afgeschreven, wordt slechts dat deel van de winst dat de eerdere afschrijvingen te boven gaat, belast als kapitaalinkomen. Indien een bedrijfsmiddel wordt vervreemd voor een prijs die beneden de met de afschrijvingen gecorrigeerde boekwaarde ligt, wordt het verlies als negatief kapitaalinkomen in aanmerking genomen.

Ten aanzien van de participanten bij een onderneming die eigen vermogen hebben verschaft, doch geen arbeid verrichten, kan de winst niet worden toegerekend aan enige verrichte arbeid. Om die reden dient de winst bij deze belastingplichtigen ten principale als kapitaalinkomen in de heffing te worden betrokken. Uiteraard is het voor de uitvoeringspraktijk moeilijk vast te stellen of enige arbeid is verricht. Vanwege het feit dat bij het verrichten van enige arbeid de winst progressief wordt belast, terwijl bij gebrek aan arbeid een proportionele heffing plaatsvindt, moet worden aangenomen dat belastingplichtigen zullen trachten te verhullen dat enige arbeid is verricht, om op die manier een tariefsvoordeel te behalen. Bovendien heeft heffing als kapitaalinkomen over de vergoeding voor eigen vermogen bij niet-geïncorporeerde ondernemingen tot gevolg dat deze vergoeding in economische zin beduidend lager wordt belast dan de vergoeding voor eigen vermogen bij wel geïncorporeerde ondernemingen, zults door de werking van het klassieke stelsel. Weliswaar vloeit dit verschil voort uit de gegeven toepassing van het klassieke stelsel, doch ik acht het onwenselijk om op dit punt tot een afwijkende belastingdruk te komen. Om die reden bepleit ik ook ingeval geen arbeid wordt verricht om de winst uit een niet-geïncorporeerde onderneming te belasten tegen een progressief tarief dat gelijk is aan dat voor belastingplichtigen die wel arbeid verrichten. Geprojecteerd op de Ne-

70. Volgens opgave van het CBS, ontleend aan de website www.cbs.nl en de aldaar toegankelijke Statline databank zijn er per medio 2004 in Nederland een kleine 800 000 ondernemers ten opzichte van 154 000 dga's.

derlandse situatie zou dat overigens wel betekenen dat zij recht hebben op toepassing van de zogenoemde MKB-winstvrijstelling, dan wel dat voor alle belastingplichtigen/natuurlijke personen die winst uit onderneming genieten de MKB-winstvrijstelling geen toepassing vindt.

5.3.9.6 Criterium voor toepassing winstsplitsing

De ten opzichte van andere vermogensbestanddelen afwijkende huidige fiscale behandeling van aandelen in besloten geïncorporeerde ondernemingen (hierna ook: aanmerkelijkbelangaandelen) is gebaseerd op de gedachte dat de aandeelhouder naast zijn aandeelhoudersfunctie tevens een managementfunctie vervult.⁷¹ Een belangrijke vraag is thans in welke omstandigheden het door mij voorgestelde regime voor besloten geïncorporeerde ondernemingen toepassing dient te vinden. Voor de beantwoording van deze vraag zoek ik aansluiting bij de uitgangspunten van de huidige Nederlandse aanmerkelijkbelangregeling. Aan deze bijzondere regeling voor aandeelhouders met een wezenlijk belang ligt een tweetal overwegingen ten grondslag. Dergelijke aandeelhouders zouden vergelijkbaar zijn met vennoten in een personenvennootschap. Ook zouden de aandeelhouders, juist door hun wezenlijke belang, in staat zijn de dividendpolitiek van de vennootschap te bepalen en daarmee door middel van winstoppotting de belastingheffing over de dividenden naar de toekomst kunnen verschuiven. Als aanvullend argument voor een bijzondere regeling geldt de mogelijkheid voor de aandeelhouder om de opgepotte winsten op elk willekeurig moment uit te keren (realisatieargument).⁷² Overigens gold dit in het verleden meer dan thans, nu een aanmerkelijk belang thans reeds aanwezig is bij een belang van ten minste 5% in het geplaatste aandelenkapitaal: 'De aandeelhouders, die een aanmerkelijk belang hebben, (...) worden geacht in deze hoedanigheid in zekeren zin een bedrijf uit te oefenen, althans winst te kunnen behalen, ook al behoren die aandelen niet tot die, welke aan het verwerven van opbrengst van eigen onderneming en van arbeid zijn dienstbaar gemaakt.'^{73,74,75} In het wetsvoorstel Wijziging van enige belastingwetten⁷⁶ is gesteld dat bij belangen boven een bepaalde grens sprake is van een mengvorm van beleggen en ondernemen. De Nederlandse wetgever heeft gemeend het ondernemerskarakter aanwezig te achten bij een belang van 5% of meer in het geplaatste aandelenkapitaal. Ook winstbewijzen die recht geven op ten minste 5% van de jaarwinst of op ten minste 5% van een eventueel liquidatiesaldo, behoren tot een aanmerkelijk belang. Ten slotte is sprake van een aanmerkelijk belang indien de belastingplichtige gerechtigd is om ten minste 5% van de stemmen uit te brengen in de algemene vergadering van een coöperatie of vereniging op coöperatieve grondslag.

71. Zie nader paragraaf 5.3.

72. E.J.W. Heithuis (1999, p. 116).

73. Ontleend aan T. Blokland, (1999).

74. Paragraaf 26 bij de Leidraad.

75. Zie ook J. Müller, (1941, p. 124 ev.).

76. Wet tot Herziening regime ter zake van winst uit aanmerkelijk belang, consumptieve rente en vermogensbelasting, *Stb.* 1996, 657.

Voorheen gold in Nederland als kwantitatieve voorwaarde voor de aanwezigheid van een aanmerkelijk belang dat de belastingplichtige tezamen met zijn echtgenoot ten minste 7% van het aandelenbelang diende te bezitten, alsmede dat het belang van de belastingplichtige tezamen met een nader gedefinieerde familiegroep ten minste 1/3 van de aandelen diende te bezitten. Derhalve was sprake van een dubbelvoorwaarde. Deze werd als ingewikkeld ervaren. Om die reden werd deze dubbelvoorwaarde vervangen door het thans geldende kwantitatieve criterium van 5% van de aandelen. De reden om de kwantitatieve grens voor de toepassing van het aanmerkelijkbelangregime bij 5% te leggen, is tijdens de parlementaire geschiedenis ook gemotiveerd door te stellen dat op deze manier het verschil tussen ondernemen en beleggen beter tot uitdrukking wordt gebracht, waarmee men impliciet stelt dat reeds vanaf een belang van 5% van het geplaatste aandelenkapitaal sprake is van een situatie die materieel gelijk te stellen is aan ondernemen en dat beneden deze grens sprake is van een met beleggen vergelijkbare situatie. In dit kader werd tevens gerefereerd aan het feit dat voor de toepassing van de deelnemingsvrijstelling in de Wet VPB 1969 de grens voor een daarvoor kwalificerende deelneming eveneens is gesteld op 5%.⁷⁷ Een nadere onderbouwing ter zake is niet gegeven. Heithuis is van oordeel dat gegeven de thans geldende doelstelling duidelijk onderscheid is te maken tussen de aandeelhouder/belegger enerzijds en de aandeelhouder/ondernemer anderzijds. De thans gehanteerde grens van 5% acht hij evenwel te laag. Hij neigt naar het hanteren van een grens van 20 of 25% van het geplaatste aandelenkapitaal alvorens ten aanzien van de aandeelhouder een ten opzichte van de reguliere belegger afwijkend fiscaal regime te willen toepassen.⁷⁸ Het stellen van een kwantitatieve grens is te dezen sterk subjectief van aard. De onderliggende reden voor het voorstellen van een bijzonder regime is de constatering dat bij besloten geïncorporeerde ondernemingen de management- en aandeelhoudersfunctie door elkaar lopen. Daarvan uitgaande ligt het voor de hand een bijzonder regime slechts dan toe te passen indien de aandeelhouder tevens werkzaamheden in de geïncorporeerde onderneming verricht. Zowel in theorie als in praktijk kunnen aandeelhouders zich evenwel zeer actief met het beleid van de onderneming bezighouden uit hoofde van de aandeelhoudersfunctie, en wel in zodanige mate dat men zich moet afvragen of in dergelijke gevallen niet veel eerder mede door de desbetreffende actieve aandeelhouder een managementfunctie wordt vervuld. Om die reden zou ik het verrichten van arbeid in de hoedanigheid van werknemer niet als criterium voor een bijzonder hybride regime willen stellen.⁷⁹ Derhalve resteert dan slechts het stellen van een kwantitatief criterium ten aanzien van het aandelenbelang. Dit criterium moet dan zodanig worden bepaald dat daarmee de additionele zeggenschap die de desbetreffende aandeelhouders kunnen uitoefenen, tot uitdrukking wordt gebracht. Met Heithuis ben ik van oordeel dat de thans geldende grens van 5% van het geplaatste aandelenkapitaal te laag is. Ik bepleit het hanteren van een bijzonder regime voor aandelen in besloten geïncorporeerde ondernemingen indien de aandeelhouder ten minste 50% van de stemmen in de aandeelhoudersvergadering kan uitoefenen. Daarmee worden evenwel niet alle situa-

77. V-N 2006/2159 en 2180.

78. E.J.W. Heithuis (1999, paragraaf 14.2.1).

79. Anders: J.W. Zwemmer (1978).

ties afdoende gedekt. Afhankelijk van de inrichting van de statuten kunnen ook minderheidsaandeelhouders een belangrijke stem uitoefenen ten aanzien van het beleid van de vennootschap. Een voor de hand liggend voorbeeld van een dergelijke situatie is die waarin de statuten bepalen dat bepaalde besluiten slechts bij een nader gedefinieerde gekwalificeerde meerderheid kunnen worden genomen. Ook bestaat de mogelijkheid dat een belang van 50% of meer onvoldoende zeggenschap oplevert, hetgeen bijvoorbeeld aan de orde kan zijn bij een zogenoemde structuurvennootschap of indien statutair beperkingen zijn gesteld aan het aantal stemmen dat door aandeelhouders in een vergadering kan worden uitgebracht. Daar waar sprake is van een aandelenbelang in een lichaam dat is opgericht naar het recht van een andere staat dan Nederland, zullen ongetwijfeld ook dergelijke nuanceringen ten aanzien van de zeggenschap van aandeelhouders met bepaalde belangen kunnen worden geplaatst. Dit betekent dat de praktijk een zodanig grote variëteit aan mogelijkheden kan laten zien dat een eenduidig criterium waarmee recht kan worden gedaan aan de onderliggende doelstelling, niet bestaat, althans leidt tot een weinig concreet criterium. Veelal zal dan worden aangehaakt bij een abstracte formulering zoals dat de aandeelhouder gegeven zijn zeggenschap en aandelenbelang het beleid van de rechtspersoon bepaalt. Alsdan ontstaat een praktisch moeilijk controleerbare regeling die bovendien snel aanleiding geeft tot verschillende interpretaties. Ik meen gezien het voorgaande dan ook te moeten voorstellen het voorgestelde hybride regime, bestaande uit het stellen van een normsalaris, toe te passen in gevallen waarin een aandeelhouder ten minste 1/3 deel van het geplaatste aandelenkapitaal bezit.

Onder huidig Nederlands recht behoren onder nadere voorwaarden bijvoorbeeld ook winstbewijzen, lidmaatschapsrechten en koopopties tot een aanmerkelijk belang.⁸⁰ De vraag is of ook in dergelijke gevallen de fictiefloonregeling toepassing moet vinden. Bestaat de arbitragemogelijkheid ook indien belastingplichtigen geen gewone aandelen in een geïncorporeerde onderneming bezitten, doch materieel daarmee gelijk te stellen rechten? Naar huidig Nederlands recht geldt de bestaande fictiefloonregeling in alle gevallen waarin sprake is van een aanmerkelijk belang. Ik ben van oordeel dat ook onder het door mij voorgestelde systeem de door mij voorgestelde fictiefloonregeling toepassing moet vinden ten aanzien van belastingplichtigen die meer dan 1/3-belang hebben bij de economische voordelen die opkomen uit een geïncorporeerde onderneming. Daarbij ben ik van oordeel dat de fictiefloonregeling moet worden beëindigd zodra het belang beneden deze grens daalt, omdat het vanaf dat moment niet meer aannemelijk kan worden geacht dat een belastingplichtige in staat is de bedoelde transformatie te bewerkstelligen.

Naar huidig Nederlands recht vindt de fictiefloonregeling niet alleen toepassing indien een belastingplichtige een aanmerkelijk belang heeft, doch ook indien deze vermogensbestanddelen rendabel maakt door deze ter beschikking te stellen aan het

80. Tot 1 januari 2001 behoorden ook schuldvorderingen onder omstandigheden tot een aanmerkelijk belang. Sinds genoemde datum is dat niet langer het geval, maar behoren ze tot het resultaatvermogen van art. 3.92 ev. Wet IB 2001.

lichaam waarin hij⁸¹ een aanmerkelijk belang heeft. Uit de parlementaire behandeling volgt dat deze regeling is geïntroduceerd doordat bepaalde schuldvorderingen voorheen tot een aanmerkelijk belang werden gerekend en derhalve in die gevallen voorheen de fictiefloonregeling toepassing vond. Ten gevolge van de invoering van de Wet IB 2001 was in die gevallen geen sprake meer van een aanmerkelijk belang en werden de inkomsten uit de schuldvordering in aanmerking genomen als resultaat uit overige werkzaamheid. Teneinde de fictiefloonregeling voor deze belastingplichtigen onverkort te handhaven, is derhalve bepaald dat de fictiefloonregeling ook toepassing vindt als de terbeschikkingstellingsregeling ter zake van dergelijke vermogensbestanddelen van toepassing is. Door deze wijziging is de reikwijdte van de huidige terbeschikkingstellingsregeling evenwel ook opgerekt tot andere gevallen dan wanneer sprake is van bepaalde schuldvorderingen. Bijvoorbeeld de verhuur van een onroerende zaak aan een lichaam waarin men zelf of een verbonden persoon een aanmerkelijk belang heeft, leidt ook tot toepassing van de fictiefloonregeling. De gevallen waarop de fictiefloonregeling van toepassing is, zijn derhalve velerlei. Ik bepleit de door mij beoogde fictiefloonregeling slechts toe te passen indien een belastingplichtige die werkzaamheden verricht ten behoeve van het lichaam waarin hij aandelen bezit, zelf een belang van 1/3 deel in een geïncorporeerde onderneming houdt en derhalve niet in gevallen waarin hijzelf niet een dergelijk belang heeft, doch met hem gelieerde personen wel. De eenvoud van de regeling wordt daarmee gediend en bovendien is het weliswaar theoretisch denkbaar dat een transformatie plaatsvindt, doch of dit daadwerkelijk het geval is, is zeer de vraag. Voor zover bovendien een dergelijke transformatie wel zou plaatsvinden in deze gevallen, kan de belastingdienst bij vaststelling daarvan reeds tot een correctie komen.

5.3.9.7 Belangen in gezinsverband

Voor de toepassing van de voorgestelde fictiefloonregeling komt de vraag op of voor de beoordeling of aan de 1/3 grens wordt voldaan, slechts acht hoeft te worden geslagen op het belang van de belastingplichtige zelf, dan wel of het belang van bepaalde familieleden mede in aanmerking moet worden genomen. Naar huidig recht is dat wel het geval. Voor de aanwezigheid van een aanmerkelijk belang is namelijk primair van belang of de belastingplichtige al dan niet tezamen met zijn fiscale partner een belang van ten minste 5% van het geplaatste aandelenkapitaal bezit. Gegeven de bedoeling van de voorgestelde fictiefloonregeling dient naar mijn oordeel te worden beoordeeld of het 'gezin' van de belastingplichtige meer dan 1/3 belang in de geïncorporeerde onderneming bezit. Onder 'gezin' versta ik daarbij het sociale verband van personen die in een affectieve relatie tot elkaar staan en die een gemeenschappelijk huishouden voeren. Bij positieve beantwoording dient ten aanzien van alle personen die tot dat gezin behoren en werkzaamheden verrichten ten behoeve van die geïncorporeerde onderneming, de fictiefloonregeling toepassing te vinden. Zo-

81. Volledigheidshalve merk ik op dat de fictiefloonregeling ook van toepassing is indien degene die het vermogensbestanddeel ter beschikking stelt, zelf geen aanmerkelijk belang heeft in de gebruiker van het vermogensbestanddeel, doch een zogenoemde verbonden persoon (bijvoorbeeld de partner) wel. Voor het doel van dit onderzoek gaan deze nuanceringen te ver, om welke reden ik daar verder van abstraheer.

dra door toetreding tot het gezin, zoals bij het aangaan van een huwelijk of door te gaan samenwonen, het belang in een lichaam voor het gezin beoordeeld boven de 1/3 grens komt, dient derhalve de voorgestelde fictiefloonregeling toepassing te vinden. Deze moet beëindigd worden indien door uittreding (denk aan echtscheiding of overlijden) het belang van het gezin minder dan 1/3 deel gaat bedragen. Voor de beoordeling of aan genoemde grens wordt voldaan, kies ik derhalve voor een materiële benadering en acht ik bijvoorbeeld het huwelijksgoederenregime niet van belang.

5.3.9.8 Concrete invulling fictiefloonregeling

Na de keuze om een fictiefloonregeling toe te passen ingeval een belastingplichtige een 1/3 economisch belang heeft bij een geïncorporeerde onderneming, komt de vraag op naar de concrete invulling daarvan. Deze dient zodanig te zijn dat ter zake van de verrichte arbeidsprestaties een reële beloning in aanmerking wordt genomen. De thans in Nederland geldende regeling lijkt mij een goede regeling. Op basis daarvan stel ik voor dat ingeval enige werkzaamheden worden verricht, de in aanmerking te nemen arbeidsbeloning als uitgangspunt wordt gesteld op een bedrag van bijvoorbeeld € 50 000 en nimmer lager kan zijn dan hetgeen de meestverdienende werknemer zonder economisch belang bij de aandelen als beloning ontvangt. Vervolgens krijgen belastingplichtigen de mogelijkheid te bewijzen dat de reële arbeidsbeloning lager moet liggen en krijgt de belastingdienst de mogelijkheid te bewijzen dat deze hoger moet liggen. In geval van verschil van inzicht is het uiteindelijke oordeel uiteraard aan de rechter. Hoewel de huidige Nederlandse fictiefloonregeling in de uitvoeringspraktijk veelal als complex ervaren en daartegen van de zijde van belastingplichtigen bezwaren van uitvoeringstechnische en administratieve aard worden aangevoerd, is de regeling naar mijn oordeel zonder meer werkbaar. Gegeven het aantal belastingplichtigen waarop de regeling toepassing vindt, is het aantal procedures sinds de inwerkingtreding per 1 januari 1997 tot enkele tientallen beperkt gebleven, welke bovendien in het merendeel betrekking hadden op vrijberoepsbeoefenaren die de winst van hun vennootschap grotendeels zelf creëerden. Van een onwerkbare regeling is derhalve geen sprake.⁸²

5.3.9.9 Conclusie

Bij winst uit onderneming, alsmede bij inkomen uit aandelen in besloten geïncorporeerde ondernemingen is veelal sprake van hybride inkomsten. In het inkomen ligt naast kapitaalinkomen veelal tevens arbeidsinkomen besloten. Teneinde te voorkomen dat progressief belast arbeidsinkomen wordt getransformeerd in proportioneel belast kapitaalinkomen, dient in principe een winstsplitsing plaats te vinden in beide te onderscheiden componenten. Ten aanzien van geïncorporeerde ondernemingen concludeer ik tot het hanteren van een fictiefloonregeling. Indien een belastingplichtige tezamen met zijn gezinsleden meer dan 1/3 belang heeft in een geïncorporeerde onderneming, dient een fictief loon in aanmerking te worden genomen ter zake van de door hem verrichte werkzaamheden. Deze regeling houdt in dat ten minste een reële arbeidsbeloning in aanmerking wordt genomen. Bij niet-geïncor-

82. Overigens is blijkbaar niet vast te stellen in hoeveel gevallen ter zake van de huidige Nederlandse fictiefloonregeling bezwaarprocedures zijn doorlopen.

poreerde ondernemingen kom ik uiteindelijk tot de conclusie dat een winstplitsing niet noodzakelijk is, doch dat op evident tot de winst behorend kapitaalinkomen wel het regime voor kapitaalinkomen toepassing moet vinden. Het betreft dan in ieder geval de waardemutaties op bedrijfsmiddelen, rekening houdende met afschrijvingen die eerder ten laste van de progressief belaste winst zijn gebracht.

5.3.10 Resultaat uit overige werkzaamheden

Het resultaat uit overige werkzaamheden bestaat in Nederland uit de inkomsten uit niet in dienstbetrekking verrichte arbeid welke niet kwalificeert als een onderneming. Daarnaast omvat deze inkomenscategorie enkele specifieke bepalingen welke tot doel hebben te voorkomen dat vermogensbestanddelen die een functie vervullen in een onderneming van een natuurlijke persoon of een lichaam, fiscaal anders worden behandeld dan regulier ondernemingsvermogen. Indien vermogensbestanddelen rendabel worden gemaakt door deze ter beschikking te stellen aan een gelieerde natuurlijke persoon of een gelieerd lichaam, worden de voordelen uit de exploitatie van dat vermogensbestanddeel aangemerkt als resultaat uit overige werkzaamheid. Voor de bepaling van het resultaat uit een overige werkzaamheid gelden in Nederland de winstbepalingsregels voor ondernemers als uitgangspunt, waarbij overigens bepaalde faciliteiten die een inbreuk maken op die winst, niet gelden. Daar waar het de exploitatie van vermogensbestanddelen betreft, bestaat het in aanmerking te nemen resultaat feitelijk slechts uit kapitaalinkomen.⁸³ Gegeven de neutraliteitseis moeten deze voordelen derhalve als kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen. Voor zover mede sprake is van een vergoeding voor verrichte arbeid, waar bijvoorbeeld sprake van kan zijn indien beheers- en onderhoudswerkzaamheden worden verricht, zou de daaraan toe te rekenen vergoeding afgezonderd kunnen worden en als arbeidsbeloning in aanmerking kunnen, c.q. moeten worden genomen. In het algemeen gaan deze werkzaamheden evenwel niet de voor normaal vermogensbeheer noodzakelijke werkzaamheden te boven, om welke reden de vaststelling van een dergelijke separate vergoeding niet voor de hand ligt. Deze arbeid moet als normaal vermogensbeheer worden geduid en de daaraan toe te rekenen opbrengsten moeten als kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen. Een splitsing is dan niet aan de orde. Slechts indien meer arbeid wordt verricht dan voor normaal vermogensbeheer noodzakelijk is, zou een splitsing in een arbeidsbeloning enerzijds en kapitaalinkomen anderzijds aan de orde komen.

83. In Nederland zou dat anders kunnen zijn daar waar sprake is van de actieve handel in vermogensbestanddelen, zoals in onroerende zaken. De dan gerealiseerde voordelen, die uiteraard ook bestaan uit gerealiseerde waardeverschillen, zouden eventueel kunnen worden toegerekend aan de verrichte arbeid. Bij een sterk causaal verband tussen de behaalde voordelen en de verrichte arbeid, waar sprake van is als de vermogensbestanddelen slechts worden aangekocht met de bedoeling deze met winst te verkopen en een enigszins duurzame exploitatiebedoeling ontbreekt, zou men de voordelen als arbeidsinkomen kunnen duiden.

5.3.11 Onroerende zaken en overige vermogensbestanddelen

Inkomsten uit onroerende zaken vormen kapitaalinkomen.⁸⁴ Daar waar de vermogensbestanddelen rendabel worden gemaakt door deze te exploiteren middels verhuur aan derden, vormen alle daarmee gegenereerde inkomsten kapitaalinkomen. Het is evenwel mogelijk dat met onroerende zaken of vermogensbestanddelen ook arbeidsinkomen wordt gerealiseerd. Dat is onder de Wet IB 2001 bijvoorbeeld het geval indien meer arbeid wordt verricht dan voor normaal vermogensbeheer noodzakelijk is. In het algemeen is daarvan evenwel geen sprake. Ook bij andere vermogensbestanddelen zal in het algemeen sprake zijn van kapitaalinkomen, omdat de ter zake daarvan verrichte werkzaamheden normaal vermogensbeheer niet te boven gaan. Mocht evenwel sprake zijn van een causaal verband met verrichte arbeid, dan dienen deze inkomsten het regime voor arbeidsinkomen te volgen. In eerste aanleg zullen bijvoorbeeld inkomsten uit patenten en licenties welke zijn gebaseerd op arbeid en persoonsgebonden kennis niet worden belast als kapitaalinkomen, doch als arbeidsinkomen. Op enig moment ontstaat evenwel waarde en zal tevens sprake zijn van kapitaalinkomen. Eventueel kan men belastingplichtigen de mogelijkheid geven op enig moment, bijvoorbeeld indien de ontwikkelingsfase is geëindigd, de desbetreffende immateriële activa te herwaarderen op hun werkelijke waarde. De herwaarderingswinst wordt dan als arbeidsinkomen aangemerkt en de nadien te verkrijgen inkomsten worden vervolgens als kapitaalinkomen behandeld, althans in zoverre nadien geen arbeid meer wordt verricht. Als wel arbeid wordt verricht voor bijvoorbeeld het in stand houden van de desbetreffende patenten, dient ter zake daarvan een reële arbeidsbeloning in aanmerking te worden genomen. Op deze manier kan worden bereikt dat zelf ontwikkelde immateriële activa uiteindelijk eenzelfde fiscale behandeling ten deel vallen als extern verworven immateriële activa. Overigens is de omvang van deze problematiek bij natuurlijke personen beperkt.

Ten aanzien van de eigen woning bestaat in een aantal landen, waaronder Nederland, een bijzonder fiscaal regime ten gevolge waarvan de inkomsten uit de eigen woning niet worden belast overeenkomstig het algemene regime voor kapitaalinkomen.⁸⁵ Veelal, en ook in Nederland, berust een dergelijk bijzonder regime op instrumentaliseringsoverwegingen, in het bijzonder de wens het eigenwoningbezit te stimuleren. Het feit dat de eigen woning in Nederland een bijzonder regime ten deel valt, betekent evenwel niet dat de inkomsten uit de eigen woning een hybride karakter hebben. De inkomsten vormen kapitaalinkomen. Derhalve bestaat geen reden voor een afzonderlijk regime voor de eigen woning. Evenmin bestaat reden om ten aanzien van de inkomsten uit eigen woning mede arbeidsinkomen te constateren. Gegeven het belang van de eigen woning in het particuliere vermogen en het bijzon-

84. Behoudens dan wellicht in de situatie waarin meer arbeid wordt verricht dan voor normaal vermogensbeheer noodzakelijk is. In dat geval zouden de inkomsten deels toegerekend moeten worden aan de verrichte arbeid en deels als kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen.

85. Overigens bestaan in een aantal landen ook naast de fiscale wet- en regelgeving specifieke, op de eigen woning gerichte maatregelen. Alle lijken als algemeen doel te hebben het bezit van een eigen woning te stimuleren.

dere regime dat veelal geldt, wordt in paragraaf 5.5.3 nader aandacht besteed aan de voordelen uit een eigen woning. Daar zal tevens aandacht worden besteed aan het feit dat de eigen woning ook een bestedingskarakter heeft.

5.4 Algemene aandachtspunten

5.4.1 Binnenlandse en buitenlandse belastingplicht

Op basis van het EG-Verdrag mag geen onderscheid worden gemaakt bij de vaststelling van het inkomen tussen binnenlands en buitenlands belastingplichtigen.⁸⁶ Dat wil zeggen dat buitenlands belastingplichtigen die zich in vergelijkbare omstandigheden bevinden als binnenlands belastingplichtigen, op dezelfde manier in de belastingheffing moeten worden betrokken. Voor zover zij zich niet in vergelijkbare omstandigheden bevinden, geldt op basis van het EG-Verdrag dat de wijze waarop een bepaald inkomensbestanddeel van buitenlands belastingplichtigen wordt belast, niet mag afwijken van de manier waarop datzelfde inkomensbestanddeel bij binnenlands belastingplichtigen in de heffing wordt betrokken. Staten zijn onder deze voorwaarde evenwel vrij te bepalen dat het in aanmerking te nemen inkomen van buitenlands belastingplichtigen wordt beperkt tot bepaalde nader omschreven inkomensbestanddelen. Daarbij geldt evenwel wel als beperking dat die inkomensbestanddelen een bepaalde causale relatie met het binnenland moeten hebben. Dat is bijvoorbeeld het geval ten aanzien van inkomen uit binnenlandse onderneming of uit in het binnenland gelegen onroerende zaken. Afgezien van deze algemene omschrijving ga ik niet nader in op de eventuele beperkingen ten aanzien van de vaststelling van het inkomen van buitenlands belastingplichtigen. Illustratief voor de objectafbakening moge wellicht de huidige Wet IB 2001 zijn. Voor het onderhavige onderzoek is de objectafbakening evenwel irrelevant. Voor binnenlands belastingplichtigen dient het object evenwel het wereldinkomen te omvatten. Dat is noodzakelijk, gegeven het feit dat het woonlandbeginsel als uitgangspunt is gekozen, alsmede om neutraliteit te bewerkstelligen ten aanzien van de locatie van het vermogen.

5.4.2 Aanvang en einde belastingplicht

De subjectieve belastingplicht voor de inkomstenbelasting vangt aan met de geboorte of met de immigratie.⁸⁷ De belastingplicht eindigt door overlijden of emigratie. Bij immigratie kan overigens voor bepaalde vermogensbestanddelen reeds belastingplicht bestaan, net zo goed als in geval van emigratie onder omstandigheden buitenlandse belastingplicht kan ontstaan ter zake van bepaalde inkomenssoorten.⁸⁸

86. Zie nader hoofdstuk 6.

87. In gevallen waarin men ondanks het feitelijke verblijf elders krachtens wetsfictie (vergelijk art. 2.2 Wet IB 2001) wordt geacht in een land te wonen, leidt de immigratie in dat land uiteraard niet tot de aanvang van belastingplicht.

88. Zie nader hoofdstuk 6 voor de situatie waarin voorafgaande aan immigratie reeds zogenoemde buitenlandse belastingplicht bestond.

Voor zover de belastingplichtige bij de aanvang van de belastingplicht reeds vermogensbestanddelen bezit,⁸⁹ komt de vraag op voor welke waarde deze in aanmerking moeten worden genomen voor de vaststelling van het inkomen dat nadien opkomt. Dit is zowel ten aanzien van een VAB als ten aanzien van een VWB van belang.⁹⁰ Bij immigratie is het bijvoorbeeld de vraag of de verkrijgingsprijs van de dan in het vermogen van de belastingplichtige aanwezige vermogensbestanddelen moet worden gesteld op de waarde ten tijde van de immigratie (step-up), dan wel of de oorspronkelijke verkrijgingsprijs als uitgangspunt moet blijven dienen. In het algemeen wordt uitgegaan van een step-up.⁹¹ Indien van de daadwerkelijke verkrijgingsprijs wordt uitgegaan, is de consequentie dat waardemutaties voor zover die voorafgaande aan de immigratie zijn ontstaan, worden belast door de immigratiestaat. Dit wordt in het algemeen strijdig geacht met het zogenoemde (fiscale) territorialiteitsbeginsel,⁹² op grond waarvan alleen voordelen in aanmerking worden genomen die ontstaan in de periode dat men feitelijk belastingplichtig is, ergo als men inwoner was, dan wel een voldoende band heeft gehad met het desbetreffende land om belastingheffing aldaar te kunnen rechtvaardigen.⁹³ Bovendien zou een dubbele heffing kunnen ontstaan als de staat waaruit de belastingplichtige afkomstig is, in verband met de emigratie tot een fiscale afrekening komt van de bij emigratie latent aanwezige inkomsten. De vóór immigratie reeds aanwezige vermogensmutaties worden dan immers zowel door de emigratiestaat als door de immigratiestaat in aanmerking genomen. Indien de emigratiestaat de ten tijde van de emigratie latent aanwezige inkomsten niet in aanmerking zou nemen, zou door een step-up een deel van het inkomen juist niet worden belast. Hoewel het ontstaan van een heffingsvacuüm in een dergelijk geval onwenselijk is, bepleit ik in alle gevallen een step-up te verlenen, ongeacht derhalve of in de vertrekstaat een latent aanwezig inkomensbestanddeel al dan niet in de heffing wordt betrokken. De reden daarvoor is dat het in strijd is met het territorialiteitsbeginsel indien een staat inkomen dat is ontstaan voordat belastingplicht ontstaat, na het ontstaan daarvan toch in de heffing betreft. De belastingplicht zou zich dan immers materieel met terugwerkende kracht tot de periode voorafgaande aan de immigratie uitstrekken. Door te bewerkstelligen dat ten tijde van de emigratie door de vertrekstaat de latente inkomsten in de heffing worden betrokken, alsmede door in geval van immigratie een step-up te verlenen, wordt een heffingsvacuüm

89. Bij geboorte is dit weliswaar onwaarschijnlijk, doch niet onmogelijk doordat ook de ongeboren vrucht onder omstandigheden reeds gerechtigd kan zijn tot bepaalde vermogensbestanddelen, zie art. 4:56 BW.

90. Bij een VAB is deze problematiek slechts aan de orde in het jaar waarin de belastingplicht ontstaat of eindigt. Onder een VWB blijft de verkrijgingsprijs relevant tot aan het vervreemdingsmoment.

91. Zie ook cVVB (1998).

92. Zie nader hoofdstuk 6.

93. Voor zover tussen de vermogensbestanddelen waarop die vermogensmutaties zien en de immigratiestaat evenwel een band bestaat, wordt soms wel uitgegaan van de werkelijke verkrijgingsprijs. Nederland bijvoorbeeld neemt voor de vaststelling van de aanmerkelijkbelangwinst bij een immigrant de historische verkrijgingsprijs in aanmerking ten aanzien van aandelen in een in Nederland gevestigde BV.

voorkomen.⁹⁴ Het is opvallend dat binnen de Europese Unie geen streven lijkt te bestaan om tot een dergelijke systematiek te komen.⁹⁵ Indien immers de ontvangstaarstaat een step-up verleent, behoeft de emigratiestaar in gevallen waarin een conserverende aanslag wordt opgelegd overeenkomstig de thans in Nederland geldende systematiek, geen rekening te houden met waardemutaties na het emigratiemoment, hetgeen tot een aanzienlijke vereenvoudiging leidt en bovendien recht doet aan het territorialiteitsbeginsel.⁹⁶

Ook bij het ontstaan van objectieve belastingplicht voor een bepaald vermogensbestanddeel, hetgeen bijvoorbeeld aan de orde is bij de verkrijging van een vermogensbestanddeel krachtens erfrecht, dient de verkrijgingsprijs voor een VWB te worden gesteld op de waarde in het economische verkeer ten tijde van de verkrijging, ongeacht of sprake is van een grensoverschrijdende verkrijging. Uitgaande van het ruime vervreemdingsbegrip, op basis waarvan ingeval van overlijden of schenking een vervreemding wordt aangenomen, worden de waardemutaties voorafgaande aan de erfrechtelijke verkrijging of schenking bij de oorspronkelijke eigenaar in aanmerking genomen. Ook hier is derhalve sprake van een sluitend systeem en ontstaat geen dubbele heffing.

Bij toepassing van de VWB-optie moet een fictieve vervreemding in aanmerking worden genomen als de subjectieve belastingplicht eindigt.⁹⁷ Zowel bij overlijden als bij emigratie worden de vermogensbestanddelen derhalve geacht te zijn vervreemd tegen de waarde in het economische verkeer.^{98, 99} In hoeverre de uit een dergelijke fictieve vervreemding voortvloeiende belastingclaim daadwerkelijk kan worden geëffectueerd, komt in hoofdstuk 6 aan de orde. Voor zover het doen van een gift niet als een vervreemding zou worden aangemerkt, dient ook het krachtens schenking doen overgaan van een vermogensbestanddeel als een fictieve vervreemding te worden aangemerkt. Op die manier wordt voorkomen dat bij een persoon opgekomen kapitaalinkomen niet bij die persoon belast zou worden.

94. Uiteraard bestaat de mogelijkheid dat de immigrant ter zake van bepaalde vermogensbestanddelen in de emigratiestaar ook belastingplichtig blijft en dat de waardemutaties die ontstaan na het immigratiemoment zowel in de immigratie- als in de emigratiestaar in aanmerking worden genomen. Voor zover op grond van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting de waardemutatie voorafgaande aan het immigratiemoment reeds aan de immigratiestaar toegewezen zou zijn geweest, zou men overigens wel kunnen uitgaan van de historische verkrijgingsprijs of in ieder geval de waarde op het moment waarop de immigratiestaar de materiële heffingsbevoegdheid kreeg.

95. Zie hoofdstuk 6.

96. Zie nader hoofdstuk 6.

97. Uiteraard zou dat ook het geval moeten zijn indien de objectieve belastingplicht ten aanzien van een bepaald vermogensbestanddeel eindigt, bijvoorbeeld doordat een bepaalde vrijstelling toepasselijk wordt. Deze problematiek hangt evenwel niet samen met het einde van de subjectieve belastingplicht.

98. Zie ook cVVB (1998).

99. Een emigratieheffing als hier voorgesteld dient uiteraard te worden getoetst aan onder meer het EU-recht. Voor de behandeling daarvan verwijs ik naar hoofdstuk 6.

Onder een VAB is de problematiek verbonden aan de beëindiging van de subjectieve belastingplicht minder omvangrijk, omdat in dat geval reeds periodiek de vermogensmutaties tot de heffingsgrondslag worden gerekend en derhalve bij de beëindiging van de subjectieve belastingplicht slechts de sinds de laatste peildatum ontwikkelde waardemutatie nog niet in aanmerking is genomen. Dat laat onverlet dat ook onder een VAB het einde van de subjectieve belastingplicht als een peildatum moet worden aangemerkt, teneinde de tot dat moment ontstane vermogensmutatie in de heffing te kunnen begrijpen. Omdat ter zake van giften door de schenker geen (gehele) tegenprestatie wordt ontvangen van de verkrijger, leidt het doen van giften onder een VAB zonder correctiemechanisme tot een vermogensdaling. Om dit effect te voorkomen, dient deze vermogensdaling uit het vast te stellen inkomen te worden geëlimineerd. De (partiële) waardeaanwinst tot aan het moment waarop een vermogensbestanddeel (gedeeltelijk) wordt geschonken, dient derhalve als inkomen in aanmerking te worden genomen.

5.4.3 **Verhouding tussen een VAB en jaarlijkse en lopende inkomsten en kosten, alsmede uitvoeringsaspecten**

In de hoofdstukken 2 en 3 is aangegeven dat al het kapitaalinkomen gelijk moet worden behandeld, ongeacht of sprake is van periodieke voordelen of van waardemutaties. De noodzakelijke neutraliteit in de fiscale behandeling van verschillende soorten kapitaalinkomen dwingt daartoe. Indien men wel een afwijkende behandeling wenselijk zou achten, zal het door steeds verdergaande 'financial engineering' zeer moeilijk zijn tot een eenduidige indeling te komen.¹⁰⁰ Ook uitvoeringstechnische redenen nopen derhalve tot een gelijke behandeling. Derhalve worden vermogensmutaties, alsmede de jaarlijkse inkomsten en kosten, op dezelfde manier in de heffing betrokken en tegen eenzelfde tarief belast. Het feit dat zowel waardemutaties als reguliere periodieke inkomsten worden belast, leidt zoals in hoofdstuk 3 is aangegeven niet tot dubbele belastingheffing, omdat de uitkering van de periodieke inkomsten zich vertaalt in een waardemutatie van het vermogensbestanddeel waaruit het opkomt. De uitvoering van deze heffing kan door middel van voorheffingen gestalte krijgen. Bijvoorbeeld financiële instellingen kunnen bij de vergoeding van rente op spaarrekeningen op de uit te keren interest een voorheffing toepassen ter grootte van het geldende tarief. Ook kunnen zij eenvoudig vaststellen welke waardemutatie zich ten aanzien van een effectenportefeuille voordoet en ter zake van deze waardemutatie in het kader van een algemene inlichtingenplicht aan de belastingdienst daarvan opgave doen. In geval van dividenden kunnen lichamen eveneens tot inhouding van een dividendbelasting overgaan welke als voorheffing functioneert. Ten aanzien van woningen wordt aangesloten bij de WOZ-waarde, die bij de belastingdienst bekend is. Met een dergelijk systeem bestaat reeds inzicht in het inkomen uit het merendeel van het particulier vermogen. De belastingdienst kan in een Nederlandse context de verkregen informatie meenemen in de beoogde vooringevulde aangifte en belastingplichtigen kunnen dan volstaan met het controleren van deze

100. Zie daartoe Alvin C. Warren jr (1993).

informatie, alsmede het corrigeren van de inkomsten met de daarop betrekking hebbende kosten.

5.4.4 Verliesverrekening

Veel landen beperken de mogelijkheden om verliezen te verrekenen met inkomsten uit voorgaande of opvolgende jaren. Een beperking in de mogelijkheid om verliezen te verrekenen wordt veelal gemotiveerd met een beroep op voorkoming van erosie van de belastinggrondslag, waarmee eufemistisch wordt bedoeld op ordinare budgettaire overwegingen. De beperkingen bestaan veelal uit een algehele aftrekbeperking of een beperking tot verrekening met ander inkomen in een in de tijd beperkte periode. In tijden waarin de waarde van bijvoorbeeld aandelen sterk daalt, bestaat de mogelijkheid dat de belastingplichtigen die daardoor aanzienlijke verliezen lijden in geval van een verrekening met overig inkomen in het geheel geen belasting verschuldigd zijn, hetgeen als een nadeel van toepassing van een vermogensmutatieheffing zou kunnen worden aangemerkt.¹⁰¹ Ten principale acht ik dat evenwel geen valide argument, doch een consequentie van toepassing van een vermogensmutatieheffing en ik vermag geen reden te zien waarom een dergelijke heffing ten aanzien van winsten wel en ten aanzien van verliezen niet onverkort toegepast zou kunnen worden. Voor- en nadelen dienen allemaal in de heffing te worden betrokken, mede ook omdat zulks bij de bepaling van winst uit onderneming ook het geval is.

Een belangrijk, zo niet doorslaggevend argument tegen een beperking in de verliesverrekening is dat dit van invloed is op de variantie in het risico op de beleggingen en derhalve ook in de mate waarin belastingplichtigen bereid zijn risico te nemen. Ook doorslaggevend acht ik het feit dat een beperking in de verliesverrekening tot gevolg heeft dat uiteindelijk meer inkomen wordt belast dan belastingplichtigen feitelijk hebben behaald. Dat is uitermate onwenselijk, ook, zulks in het verlengde van de eerdere economische argumentatie, omdat dan verschillen ontstaan in de hoogte van de belastingdruk tussen vermogensbestanddelen met wisselende periodieke inkomsten en vermogensbestanddelen met in omvang gelijke, doch stabiele periodieke inkomsten. Er is dan niet langer sprake van een neutrale behandeling van deze vermogensbestanddelen.

Een beperking in de verliesverrekeningsmogelijkheid betekent dat de mate waarin belastingplichtigen bereid zijn om risico te nemen, wordt beperkt. Indien geen verliesverrekeningsmogelijkheid bestaat, wordt het risico volledig door de investeerder gelopen. Indien daarentegen een volledige verrekeningsmogelijkheid (met andere inkomsten) bestaat, participeert de overheid in het risico. Zowel het risico als de variantie neemt in dat geval af met het marginale belastingtarief.¹⁰² Bij beperkingen ligt de uitkomst van de participatie door de overheid in de variantie en het risico ergens in het midden van de situaties zonder en met volledige verliesverrekening.¹⁰³

101. Vergelijk J.E. Meade (1978, p. 129).

102. Evsey D. Domar en Richard A. Musgrave (1944).

103. Zie Martin David (1968).

Het is derhalve de vraag in hoeverre minder vergaande beperkingen eveneens tot gevolg zouden hebben dat de risicobereidheid afneemt. Indien verliezen bijvoorbeeld eerst na verloop van een aantal jaren of tegen een lager tarief worden verrekend, zal de mate van risicoparticipatie door de overheid afnemen, maar welk reëel effect dit heeft op het risicogedrag van individuen is moeilijk voorspelbaar.¹⁰⁴ Onder een VAB zou een beperking in de verliesverrekeningsmogelijkheid tot gevolg kunnen hebben dat over de gehele bezitsduur bezien ter zake van een vermogensbestanddeel inkomen wordt belast, terwijl daarvan in economische zin geen sprake is. Om die reden moet onder een VAB in ieder geval ten aanzien van de voor- en nadelen die ter zake van één specifiek vermogensbestanddeel opkomen, een onbeperkte verliesverrekeningsmogelijkheid bestaan.¹⁰⁵ Los daarvan dienen verliezen te allen tijde onbeperkt verrekend te kunnen worden. Dit geldt ook ten aanzien van een VWB.¹⁰⁶ Vanuit economisch perspectief mag verliesverrekening immers niet beperkt worden.¹⁰⁷ Het belang daarvan is groter dan het argument dat een beperking in de verliesverrekeningsmogelijkheid onder een VWB tot gevolg kan hebben dat belastingplichtigen verliezen in mindere mate nemen en derhalve anticyclisch werkt.¹⁰⁸

Het argument dat verliesverrekening tot erosie van de belastinggrondslag leidt, hangt sterk samen met het eerder behandelde lock-in effect en de mogelijkheid die belastingplichtigen onder een VWB hebben om het realisatiemoment zelf te kiezen. Onder een VAB hebben belastingplichtigen niet de mogelijkheid winstneming uit te stellen en ontvalt een belangrijk deel aan het argument dat de grondslag zal worden

104. In Nederland geldt sinds 1 januari 2001 een beperking ten aanzien van het moment waarop verliezen uit aanmerkelijk belang door middel van een verrekeningssystematiek kunnen worden verrekend met de belasting over andere inkomsten. Dit kan in individuele gevallen tot een belangrijk liquiditeitsnadeel leiden, maar of een dergelijke beperking van invloed is op de initiële risicobereidheid is de vraag, temeer omdat de investeerder in eerste aanleg per saldo positieve uitkomsten verwacht en derhalve de beperking in de verliesverrekeningsmogelijkheid een irrelevante of in ieder geval minder relevante factor vindt bij de initiële investeringsbeslissing.

105. De commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties (cVVB, 1998) bepleit onbeperkte voorwaartse verliesverrekening en een tot vijf jaar beperkte achterwaartse verliesverrekening. Weliswaar acht zij dit in strijd met het karakter van een draagkrachtheffing en pleit naar haar oordeel het veelal incidentele karakter van gerealiseerde vermogensmutaties voor een onbeperkte verliesverrekeningsmogelijkheid, doch op grond van uitvoeringstechnische argumenten kiest zij uiteindelijk toch voor de beperking in de achterwaartse verrekeningsmogelijkheden.

106. H.J. Hofstra (1967) is tegenstander van een onbeperkte verliesverrekeningsmogelijkheid. Daarbij baseert hij zich evenwel voornamelijk op het feit dat ten aanzien van andere inkomsten toentertijd ook beperkingen golden in de voor- of achterwaartse verliesverrekeningsmogelijkheden. Daarvan uitgaande meende hij dat een onbeperkte verliesverrekeningsmogelijkheid voor vermogenswinsten evenmin ingevoerd zou moeten worden. Los daarvan meende hij dat op enig moment oude verhoudingen vergeeten moeten worden, zodoende meende hij ook dat verliescompensatierechten op enig moment zouden moeten verjaren.

107. Overigens moet men zich realiseren dat de netto contante waarde van een verliesverrekeningsaanspraak voor verliezen die pas over zeer lange tijd feitelijk worden verrekend, zeer beperkt is. In economisch opzicht kan daarin wellicht een (beperkt) argument worden gevonden voor het beperken van de voorwaartse verliesverrekeningsmogelijkheden in de tijd.

108. Of, en zo ja, in welke mate hiervan daadwerkelijk sprake zou kunnen zijn, is voor zover ik heb kunnen nagaan nimmer concreet onderzocht.

geërodeerd. Ook indien een VWB met compensatieregeling wordt gehanteerd, geldt dit argument niet, omdat dan kan worden aangenomen dat het lock-in effect niet bestaat. Naast de principiële vraagstukken als hiervoor behandeld, komt de praktische budgettaire vraag op in hoeverre te verrekenen verliezen tot een belastingrestitutiefunctie kunnen leiden. Beperkingen in omvang of in tijd laten zich vanuit theoretisch oogpunt niet denken, doch uitvoeringstechnische overwegingen zouden wel een rol kunnen spelen. Een onbeperkte verliesverrekening kan tot uitvoeringstechnische problemen leiden, bijvoorbeeld daar waar het de vastlegging betreft. Met name ten aanzien van onbeperkte achterwaartse verliesverrekening kan men zich de vraag stellen of dit mogelijk gemaakt moet worden. Immers, in dat geval zouden inkomsten van reeds lang verstreken jaren alsnog worden gecorrigeerd, hetgeen impliceert dat de inkomensgegevens over een lange reeks van jaren bewaard moeten worden. Ik acht dat uit administratieve overwegingen niet wenselijk. Ook leidt dit tot strijd met de rechtszekerheid, omdat onbeperkte achterwaartse verliesverrekening tot gevolg zou hebben dat, althans in theorie, vele jaren na afloop van een kalenderjaar alsnog een mutatie in het in dat oude jaar in aanmerking te nemen inkomen moet worden verwerkt. Meer in het algemeen kan een beperking worden bepleit op basis van het juridische argument van de verjaring.¹⁰⁹ Kavelaars is van oordeel dat voorwaartse verliesverrekening onbeperkt dient te zijn, terwijl uitvoeringsaspecten een beperkte achterwaartse verliesverrekening met zich moeten brengen. Hij bepleit daarbij een achterwaartse verrekeningstermijn die gelijk is aan de periode waarover een navordering kan plaatsvinden.¹¹⁰ Ik sluit mij aan bij dit voorstel. Een bij het einde van de belastingplicht resterend onverrekend verlies kan door middel van een creditsystematiek worden gerestitueerd of doorgeschoven naar de erfgenamen. Dat laatste heeft evenwel niet de voorkeur, om welke reden ik bepleit dat een credit wordt gegeven. Op die manier wordt bereikt dat een belastingplichtige gedurende de belastingplichtige periode slechts wordt belast voor het inkomen dat hij daadwerkelijk in economische zin heeft behaald.

Ingeval sprake is van een analytische structuur waarin de wijze van vaststelling van het object en/of de tariefstelling tussen verschillende inkomenssoorten verschilt, rijst de vraag in hoeverre verliezen uit de ene categorie verrekend moeten kunnen worden met positieve inkomsten uit de andere categorie. Indien men dat doet, dient de verliesverrekeningssystematiek rekening te houden met bijvoorbeeld tariefsverschillen die bestaan tussen deze te onderscheiden inkomenscategorieën.¹¹¹ Hofstra¹¹² is van oordeel dat vermogenswinsten onder een separate, van de inkomstenbelasting te onderscheiden belasting moeten vallen, hetgeen impliceert dat een onderlinge verliesverrekeningsmogelijkheid niet bestaat. Spaanstra daarentegen is van

109. H.J. Hofstra (1979).

110. P. Kavelaars (1997, p. 46).

111. Door de CVVB (1998) wordt eveneens voorgesteld om bij een analytische benadering (kapitaalinkomen wordt afwijkend belast van andere inkomensbestanddelen) slechts verrekening met kapitaalinkomen mogelijk te maken. Wel bepleit men om op het overlijdensmoment nog niet verrekende vermogensverliezen te verrekenen met het overige inkomen op dat moment. Eventueel zou onder een analytische benadering wel een verrekeningsmogelijkheid kunnen worden geïntroduceerd.

112. H.J. Hofstra (1967).

oordeel dat een dergelijke verrekening wel mogelijk zou moeten zijn, hetgeen is gebaseerd op zijn stelling dat een separate heffing niet noodzakelijk is.¹¹³ Ik ben van oordeel dat directe verliesverrekening moet plaatsvinden en dat geen beperkingen mogen worden gesteld. Een andere regeling leidt tot een inbreuk op het uitgangspunt dat het volledige inkomen in aanmerking moet worden genomen en is tevens van invloed op de risicobereidheid van individuen.¹¹⁴ Verliezen op de ene inkomenscategorie dienen direct verrekend te worden met positieve inkomsten op een andere categorie, waarbij wel rekening moet worden gehouden met de tariefsverschillen. Ik kies er voor kapitaalinkomen te belasten naar een tarief van 25%, terwijl arbeidsinkomsten en enkele daarmee gelijkgestelde inkomsten worden belast naar een progressief tarief dat een hoger maximum kent dan genoemde 25%. Indien derhalve sprake is van een negatief kapitaalinkomen, leidt mijn voorstel tot een credit op de belasting die is verschuldigd over arbeidsinkomen ter grootte van 25% van het negatieve kapitaalinkomen. Verliezen die opkomen in de progressief belaste inkomenscategorie, moeten worden verrekend tegen het laagste marginale tarief zoals dat voor die inkomenscategorie geldt. Zo het verlies niet of slechts beperkt binnen een jaar verrekend kan worden, moet het onverrekenende deel worden verrekend met verliezen uit de voorgaande vijf jaren en onbeperkt met de navolgende jaren. Naar mijn oordeel dient een in een ander jaar in aanmerking te nemen verlies in eerste instantie te worden verrekend met positieve inkomsten uit dezelfde categorie. Indien het verlies dan nog steeds niet volledig kan worden verrekend, moet het resterende verlies met behulp van de verrekeningsystematiek worden verrekend met positieve inkomsten uit de andere categorie. Op deze manier wordt bewerkstelligd dat verliezen zo snel mogelijk worden verrekend.

5.4.5 Middeling

Indien sprake is van een progressief tarief, kunnen schommelingen in de hoogte van het inkomen tot gevolg hebben dat over een reeks van jaren meer belasting is verschuldigd dan wanneer het inkomen gelijkelijk over de desbetreffende jaren verdeeld zou zijn geweest. Om die reden wordt onder die omstandigheden in het algemeen een middelingsregeling wenselijk geacht.¹¹⁵ In mijn voorstel is evenwel sprake van een proportioneel tarief voor kapitaalinkomen. Daarvan uitgaande kan geen sprake zijn van een progressienadeel en behoeft een middelingsregeling ter zake van kapitaalinkomen geen behandeling.¹¹⁶ Indien echter wel sprake zou zijn van een

113. Zie ook cVVB (1995), die slechts praktische argumenten aanvoert om tot een beperking in de verliesverrekeningsmogelijkheden te komen, waarbij men overigens met name het oog heeft op de verrekeningsmogelijkheden met andere soorten inkomsten.

114. Zie hoofdstuk 2 en 3.

115. Vergelijk Richard Goode (1980b).

116. Indien wel sprake zou zijn van een progressief tarief, vervult middeling uiteraard wel een rol bij het voorkomen van progressienadelen. In dat geval is de vraag welke tijdvakken in een eventuele middeling moeten worden opgenomen. Daarbij is de keuze die tussen een levenslange middeling, dan wel een beperkte middelingsperiode voor alle inkomsten enerzijds en een middeling per vermogensbestanddeel, te berekenen over de gehele, dan wel een deel van de bezitsperiode anderzijds. Daar waar het middeling betreft in verband met het progressienadeel, ligt middeling voor alle inkomsten voor →

progressief tarief voor kapitaalinkomen, ligt een middelingsregeling ten aanzien van de VAB niet voor de hand, omdat onder een VAB slechts de in een jaar ontstane inkomsten worden belast en derhalve in dat jaar geen in een eerder jaar gerijpte inkomsten worden belast. Ten aanzien van de vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing vindt, ligt dat anders. Via de werking van het compensatiemechanisme vindt dan echter materieel middeling plaats en behoeft dan derhalve geen afzonderlijke middelingsregeling meer te worden toegepast. Ten aanzien van progressief belaste inkomsten, zoals arbeidsinkomsten, oudedagsinkomsten, alsmede een deel van de winst uit onderneming, komt een middelingsregeling wel aan de orde, aangezien bij die inkomsten wel sprake kan zijn van een progressienadeel.¹¹⁷ Dit nadeel kan worden ondervangen door een lager tarief, een middelingsregeling¹¹⁸ of door een zogenoemde 'proration'-methode^{119, 120} toe te passen. Gegeven de onderzoeksdoelstelling besteed ik aan deze methoden verder geen aandacht. Volledigheidshalve vermeld ik dat een middelingsregeling tevens kan dienen om een liquiditeitsvoordeel te elimineren. Het eerder voorgestelde systeem van William Vickrey is daarvan een voorbeeld. Voor de behandeling daarvan verwijs ik naar paragraaf 5.2.8.

5.4.6 Doorschuifregelingen

Onder een doorschuifregeling wordt verstaan een regeling op grond waarvan het resultaat bij vervreemding van een vermogensbestanddeel niet in aanmerking wordt genomen, doch de realisatie daarvan naar de toekomst wordt verschoven. Reden voor een doorschuifregeling kan slechts zijn een tegemoetkoming aan een liquiditeitsprobleem indien belastingplichtigen een vervangend vermogensbestanddeel aanschaffen. Ook leidt een doorschuifregeling in zijn algemeenheid tot een vermindering van het lock-in effect, waarvan in het door mij voorgestelde systeem evenwel

→ de hand en zou een beperking tot de inkomsten uit een specifiek vermogensbestanddeel niet voor de hand liggen. De keuze voor het middelingstijdvak zal daarbij met name afhankelijk zijn van de administratieve beperkingen, welke veelal tot een beperkt tijdvak leiden. Zie ook Joseph A. Pechman (1967).

117. Joseph J. Minarik (1981) toont aan de hand van historische data voor de VS aan dat inderdaad sprake is van een progressienadeel. Uiteraard dient de uitkomst van zijn data geïnterpreteerd te worden in het licht van het toenmalige systeem, waarbij vermogenswinsten werden belast als onderdeel van het reguliere inkomen en naar een progressief tarief werden belast. Overigens suggereerde zijn onderzoek dat de realisatie van latente vermogenswinsten door belastingplichtigen werd opgeroepen in jaren waarin zij voor het overige relatief weinig inkomen hadden om zodoende het progressienadeel in bepaalde mate te mitigeren.

118. Middeling behoeft overigens geen afdoende oplossing te bieden voor een eventueel progressienadeel, een en ander afhankelijk van de wijze van inrichting van het belastingstelsel.

119. Bij een proration methode wordt een deel van de vermogensmutatie niet in aanmerking genomen of wordt een afwijkend tarief toegepast op (een deel van) die vermogensmutatie.

120. Bij een 'proration'-methode, die in de VS ten aanzien van kapitaalinkomen werd toegepast, wordt voor de bepaling van het toepasselijke tarief slechts het aan het vervreemdingsjaar toe te rekenen deel van de gerealiseerde vermogenswinst in aanmerking genomen en het restant van de vermogenswinst belast tegen het aldus bepaalde marginale tarief (hierna te duiden als proration). Het voordeel van die methode ten opzichte van middeling is dat geen inzicht hoeft te bestaan in de hoogte en samenstelling van de inkomens gedurende het middelingstijdvak.

geen sprake is. Een doorschuifregeling kan ten slotte ook worden bepleit vanuit het argument dat een nieuw verworven vermogensbestanddeel in economische en feitelijke zin de vervanging vormt voor een verouderd en noodzakelijkerwijs te vervangen vermogensbestanddeel. Het nieuw verworven vermogensbestanddeel kan in die benadering worden gelijkgesteld aan het oude vervangen vermogensbestanddeel. Onder de door mij bepleite VAB met VWB-optie bestaat aan een doorschuifregeling in principe geen behoefte. In de literatuur zijn pleidooien voor een doorschuifregeling veelal terug te voeren op opportunistische argumenten, met name gericht op het wegnemen van bezwaren tegen een VWB. Goode bijvoorbeeld meent dat een doorschuifregeling niet ingevoerd zou moeten worden, behalve dan wellicht indien de invoering van een allesomvattende VWB mogelijk wordt.¹²¹ Principieel worden doorschuifregelingen afgewezen, omdat zij de neutraliteit tussen vermogensbestanddelen, alsmede de kapitaalmarkt verstoren. Ook zijn zij strijdig met de eis van horizontale gelijkheid, omdat de verschuldigde belasting afhankelijk wordt van het realisatiemoment en de wijze waarop belastingplichtigen de opbrengst aanwenden. Ook de Carter-commissie is van oordeel dat doorschuifregelingen moeten worden afgewezen, met name doordat daardoor de horizontale gelijkheid, en onder omstandigheden de fiscale neutraliteit tussen vermogensbestanddelen, wordt geschonken.¹²² Daar waar het liquiditeitsprobleem als argument voor een doorschuifregeling wordt aangedragen, ligt het meer voor de hand om voor de in verband met de vervreemding verschuldigde belasting een al dan niet rentedragend uitstel van betaling te geven. Een dergelijke betalingsfaciliteit is vaker voorgesteld als alternatief voor een doorschuifregeling.¹²³ Voordeel van een dergelijke betalingsfaciliteit is dat geen discussie hoeft te worden gevoerd over de hoogte van een eventuele belastinglatentie en dat derhalve de subjectieve omstandigheden¹²⁴ van verkrijger en vervreemder irrelevant zijn. Een dergelijke financieringsfaciliteit zou beperkt kunnen worden tot de gevallen waarin de vervreemder geen of in ieder geval onvoldoende opbrengst verkrijgt om de verschuldigde belasting te voldoen. Ten principale ben ik voorstander van een invorderingsfaciliteit in geval van betalingsproblemen. Desalniettemin bestaan op grond van navolgende overwegingen toch redenen voor de invoering van bepaalde doorschuifregelingen in bepaalde omstandigheden. Onder de VAB is dat niet aan de orde, omdat de heffing alsdan niet is gekoppeld aan de vervreemding.¹²⁵ Bij de VWB-optie komen deze wel aan de orde.

Een doorschuifregeling heeft in het algemeen betrekking op gerealiseerde vermogenswinsten, doch ook bij gerealiseerde vermogensverliezen kan een doorschuifregeling aan de orde zijn. Dat is het geval indien beperkingen zouden zijn aangebracht in de mate waarin gerealiseerde verliezen direct in aftrek kunnen worden gebracht en deze verliezen eerst op enig toekomstig moment in aanmerking worden genomen.¹²⁶ Ten

121. Richard Goode (1976, p. 208).

122. Royal Commission on Taxation (1966a, p. 350).

123. Zie bijvoorbeeld L.G.M. Stevens (2003b).

124. Waaronder de woonplaats te begrijpen is.

125. P. Kavelaars (1997, p. 59).

126. Zie ook Martin David (1968).

aanzien van alle doorschuifregelingen geldt als uitgangspunt dat de achterwege gebleven heffing bij toekomstige vervreemding alsnog moet plaatsvinden. De doorschuiffaciliteit mag derhalve niet tot een heffingslek leiden. Eventueel kan men de toekomstige heffing beperken tot een heffing over de alsdan feitelijk gerealiseerde winst indien deze lager ligt dan de eerder doorgeschoven winst. Indien sprake is van een progressief tarief, zou een doorschuifregeling zowel tot tariefsvoor- als tariefsnadelen kunnen leiden. Gegeven de eerder uitgesproken voorkeur voor een proportioneel tarief onder een VAB of VWB met compensatieregeling voor het liquiditeitsvoordeel is daarvan echter geen sprake. Een doorschuiffaciliteit wordt in het algemeen geassocieerd met een vervanging van een vermogensbestanddeel door een ander vermogensbestanddeel (objectieve doorschuiving), alsmede met een doorschuiving van een fiscale claim van een belastingplichtige naar een andere belastingplichtige (subjectieve doorschuiving). Een andere mogelijkheid is evenwel die waarin een vermogensbestanddeel ten gevolge van een bepaalde gebeurtenis bij dezelfde belastingplichtige zonder daadwerkelijke vervreemding naar een ander regime zal worden belast dan voorafgaande aan die gebeurtenis. Het betreft dan veelal de inbreng in of onttrekking van vermogensbestanddelen aan het ondernemingsvermogen. Dit laatste type doorschuiffaciliteit komt niet in deze paragraaf aan de orde, doch in paragraaf 5.5.1.

Een objectieve doorschuiving komt aan de orde bij vervreemding van een vermogensbestanddeel onder (nagenoeg) gelijktijdige verwerving van een soortgelijk vermogensbestanddeel. Alsdan kan deze doorschuiffaciliteit worden gekoppeld aan de voorwaarde dat het vervangende vermogensbestanddeel eenzelfde plaats inneemt in het vermogen van de belastingplichtige.¹²⁷ Eventueel zou men de mogelijkheid kunnen bieden om ook bij vervangingen die eerst na enige tijd plaatsvinden, een doorschuiffaciliteit toe te passen. Omdat het na verloop van geruime tijd niet of minder aannemelijk is dat een dan gekocht vermogensbestanddeel daadwerkelijk is bedoeld ter vervanging van een geruime tijd daarvoor verkocht vermogensbestanddeel, zou men de periode waarbinnen vervanging moet plaatsvinden, kunnen maximaleren, bijvoorbeeld op drie jaar.¹²⁸ Deze doorschuiffaciliteit moet, gegeven de ratio, worden gekoppeld aan de voorwaarde dat het nieuw verworven vermogensbestanddeel een substituut moet zijn van het oorspronkelijke vermogensbestanddeel. Een dergelijke objectieve doorschuifregeling krijgt het karakter van de herinvesteringsreserve zoals die in Nederland in de winstsfeer bestaat.^{129, 130} Naar mijn oordeel dient daar waar het inkomen op basis van de VWB-methodiek wordt bepaald, deze

127. De terminologie is van J. Spaanstra.

128. Dit treft men bijvoorbeeld aan bij de herinvesteringsreserve en de zogenoemde ruilgedachte die in Nederland in de winstsfeer kan worden toegepast. Zie voor een behandeling daarvan onder meer R. Russo (2005).

129. Art. 3.54 Wet IB 2001.

130. Een objectieve doorschuiffaciliteit vermindert het lock-in effect, omdat vervreemding alsdan niet tot heffing leidt. Indien slechts voor bepaalde vermogensbestanddelen een doorschuiffaciliteit zou bestaan, zou overigens de neutraliteit worden verstoord omdat alsdan de in een vermogensbestanddeel besloten liggende waarde eerder wordt herbelegd in een vermogensbestanddeel waarbij de doorschuiffaciliteit toepassing kan vinden. Gegeven mijn voorstel kan van een lock-in effect geen sprake zijn, om welke reden dit argument te dezen geen rol speelt.

objectieve doorschuiffaciliteit te bestaan voor situaties waarin het nieuwe vermogensbestanddeel binnen het vermogen van de belastingplichtige zowel subjectief als objectief in economische zin dezelfde plaats inneemt. Bij een objectieve doorschuifregeling zal de belastingplichtige de neiging hebben om vermogensbestanddelen bij vervreemding te substitueren door vermogensbestanddelen welke toegang bieden tot de desbetreffende doorschuifregeling. De bij vervreemding van het oorspronkelijke vermogensbestanddeel verkregen middelen worden daardoor potentieel in mindere mate aangewend ter verkrijging van andere vermogensbestanddelen. Ten aanzien van een deel van de kapitaalmarkt bestaat derhalve een belemmering. Echter, vanwege het feit dat ik de objectieve doorschuiffaciliteit beperk tot situaties waarin sprake is van een vervangend bedrijfsmiddel met dezelfde economische functie, zal dit nadeel wellicht beperkter, doch zeker niet afwezig zijn.

Bij een objectieve doorschuifregeling kan, gegeven het proportionele tarief en het voorgestelde compensatiemechanisme, geen tariefsvoordeel ontstaan. Wel zal door het gebruik van een objectieve doorschuiffaciliteit en daaropvolgende emigratie op het emigratiemoment een grotere latente winst aanwezig zijn dan wanneer de doorschuiffaciliteit in eerste aanleg geen toepassing zou hebben gevonden. Uiteraard geldt dit slechts bij toepassing van de VWB-optie. Zoals eerder aangegeven kan in geval van emigratie echter wel een afrekening plaatsvinden over de latente waardemutatie.¹³¹ Bovendien kan als aanvullende voorwaarde aan een doorschuiffaciliteit worden verbonden dat de winst alsnog wordt belast indien het vervangende vermogensbestanddeel niet langer dezelfde economische functie heeft. In het zicht van emigratie laat zich denken dat de economische functie wijzigt en om die reden tot afrekening kan worden gekomen. Uiteraard dient de toetsing of sprake is van een ongewijzigde economische functie continue plaats te vinden, zowel ten aanzien van binnenlands belastingplichtigen als ten aanzien van buitenlands belastingplichtigen en bovendien ongeacht of al dan niet sprake is van een voorgenomen grensoverschrijdende beweging door de belastingplichtige. Uit de jurisprudentie volgt dat een objectieve doorschuiffaciliteit niet mag worden gekoppeld aan de voorwaarde dat het vervangende vermogensbestanddeel in het binnenland is gelegen. Ook indien het vervangende vermogensbestanddeel in een andere EU-lidstaat is gelegen, dient de doorschuiffaciliteit toepassing te vinden.¹³² Wel kan bij vervanging door een vermogensbestanddeel dat in het buitenland is gelegen, als voorwaarde worden gesteld dat dit vermogensbestanddeel dezelfde economische functie vervult, mits die eis ook wordt gesteld bij vervanging door in het binnenland gelegen vermogensbestanddelen.

Bij een objectieve doorschuiffaciliteit dient de vraag te worden gesteld of deze al dan niet partieel dient te worden toegepast indien sprake is van een partiële vervanging door een ander vermogensbestanddeel.¹³³ Naar mijn oordeel dient deze beperking te worden aangebracht. Dat betekent dat ingeval het vervangende bedrijfsmiddel

131. Zie nader paragraaf 5.4.2.

132. HvJ EG 18 januari 2007, nr. C-104/06 (*Zaak Commissie tegen Zweden*).

133. Vergelijk daarbij de problematiek van een partiële vervanging die aan de orde is bij toepassing van de herinvesteringsreserve ex art. 3.54 Wet IB 2001.

bijvoorbeeld de helft van het oorspronkelijke bedrijfsmiddel vervangt, de helft van de ter zake van de vervreemding gerealiseerde winst kan worden doorgeschoven naar het opvolgende bedrijfsmiddel.

Een tweede doorschuifmogelijkheid betreft die waarbij het vermogensbestanddeel overgaat op een gelieerde persoon en waarbij men onder bepaalde omstandigheden zou menen dat heffing in verband daarmee achterwege kan blijven (subjectieve doorschuiving). Een subjectieve doorschuiffaciliteit maakt onderscheid tussen belastingplichtigen met en die zonder (door te schuiven) vermogenswinsten.¹³⁴ Personen met slechts arbeidsinkomen zouden, indien alle vermogenswinsten kunnen worden doorgeschoven, zwaarder worden belast dan personen met slechts vermogenswinsten, zij het dat door het compensatiemechanisme neutralisering plaatsvindt van dit voordeel voor mensen met slechts vermogensinkomsten. Bovendien bestaat deze mogelijkheid slechts voor die vermogensbestanddelen waarbij kan worden gechopt voor de VWB-optie. Evenals bij de objectieve doorschuiffaciliteit zal ook bij een subjectieve doorschuifregeling de mogelijkheid bestaan dat vermogensbestanddelen niet vrij op de markt komen, doch dat belastingplichtigen kiezen voor transacties waarbij gebruik kan worden gemaakt van de doorschuiffaciliteit. Immers, alsdan worden vermogensbestanddelen bij voorkeur vervreemd aan de voor toepassing van de doorschuifregeling kwalificerende personen en vindt geen aanbidding aan de markt plaats. Daarbij komt dat bij toepassing van een subjectieve doorschuifregeling ten aanzien van de verkrijgende belastingplichtige als verkrijgingsprijs van het verkregen vermogensbestanddeel de verkrijgingsprijs van de overdrager zal gelden. Door deze systematiek neemt de verkrijger een latente belastingverplichting over, hetgeen een prijsdrukkend effect heeft. Bovendien leert de ervaring dat de vaststelling van de waarde van een dergelijke belastingverplichting sterk subjectief bepaald is en derhalve vatbaar voor manipulatie, waarbij overigens moet worden aangetekend dat dit effect niet speelt als een proportioneel tarief voor kapitaalinkomen wordt toegepast. Subjectieve doorschuiffaciliteiten vinden in Nederland bijvoorbeeld thans bovendien veelal ook toepassing indien de verschuldigde belasting ruimschoots uit de verkregen opbrengst kan worden voldaan en functioneren veeleer als financieringsfaciliteit voor de verkrijger. Het creëren van een financieringsfaciliteit voor een verkrijger is een aperte inbreuk op het beginsel dat de opgekomen voordelen belast moeten worden bij degene bij wie die voordelen zijn opgekomen. Ik ben op grond van voorgaande overwegingen een tegenstander van een dergelijke subjectieve doorschuiffaciliteit.

Zowel bij een objectieve als bij een subjectieve doorschuiffaciliteit komen de vragen op of deze dwingend of optioneel zouden zijn, alsmede of deze ook toegepast moeten of kunnen worden indien sprake is van een verlies op het vermogensbestanddeel.¹³⁵ Bij de beantwoording van die vraag zou men mede in aanmerking moeten

134. Zie ook Richard Goode (1978).

135. Eventueel zou men nog aandacht kunnen besteden aan de vraag of behalve op de vermogenswinst ook acht moet worden geslagen op andere (belaste) voordelen die (gedurende de bezitsperiode) zijn opgekomen, doch die niet als vermogenswinst kwalificeren.

nemen dat een doorschuifregeling belastingplichtigen de mogelijkheid biedt om de timing van het heffingsmoment zelf te bepalen en hen op die manier de mogelijkheid biedt hun belastingverplichtingen te optimaliseren, c.q. te minimaliseren. Zo men een doorschuifregeling derhalve zou willen introduceren, zou een dwingende toepassing de voorkeur kunnen hebben, omdat daardoor wordt voorkomen dat belastingplichtigen verliezen realiseren en winsten nemen. In combinatie met verliesverrekeningsmogelijkheden zou dit evenwel tot gevolg kunnen hebben dat eerdere verliezen door toepassing van de dwingende doorschuiffaciliteit niet kunnen worden verrekend. Dat acht ik onwenselijk. Bovendien is het gegeven het voorstel niet aannemelijk dat een berekend voordeel kan worden behaald door toepassing van de doorschuiffaciliteit. Om die reden bepleit ik ten aanzien van zowel de objectieve als subjectieve doorschuiffaciliteiten dat deze optioneel en niet dwingend toegepast moeten worden. Toepassing van de voorgestelde objectieve en subjectieve doorschuifregelingen komt gegeven mijn eerdere keuze slechts aan de orde bij winst uit onderneming en bepaalde aandelenbelangen. Omdat een compensatiemechanisme wordt toegepast ter neutralisering van het liquiditeitsvoordeel, leidt het opteren voor de VWB-optie niet tot een te realiseren belastingvoordeel.

5.4.7 Vrijstellingen

Belangrijke doelstelling bij dit onderzoek is neutraliteit te bewerkstelligen tussen verschillende soorten kapitaalinkomen; de belastingdruk tussen die verschillende soorten kapitaalinkomen mag niet verschillen, om arbitrage en andersoortige marktverstoringen te voorkomen. Naar mijn oordeel bestaan geen valide redenen om vrijstellingen te handhaven.¹³⁶ Dergelijke vrijstellingen zijn strijdig met de wenselijk geachte neutraliteit en leiden bovendien ook tot een schending in de horizontale gelijkheid. Vermogensmutaties behoren alle tot de heffingsgrondslag te worden gerekend.¹³⁷ Zo men evenwel een bepaalde vrijstelling wenselijk zou achten, mag deze niet de vorm krijgen van een vrijstelling waarvan de toepassing is gekoppeld aan bepaalde specifieke soorten inkomsten of een bepaalde omvang. Een generieke jaarlijkse vrijstelling ligt meer voor de hand, bijvoorbeeld om te bewerkstelligen dat personen met een beperkt inkomen of een beperkt vermogen niet in de belastingheffing worden betrokken. Op uitvoeringstechnische gronden heb ik wel een voorkeur voor het vrijstellen van vermogensmutaties op bezittingen die tot de inboedel van de woning behoren en geen beleggingsdoel dienen. Waardemutaties op huisraad dienen buiten de heffingsgrondslag te worden gehouden, ook omdat huisraad primair tot de consumptieve uitgaven behoort en geen inkomensverwervend karakter heeft en evenmin als zodanig rendabel gemaakt kan worden. Als evenwel sprake is van vermogensbestanddelen waarmee objectief beoordeeld ook een voordeel kan worden behaald, dienen deze van de vrijstelling te worden uitgezonderd.

Een belangrijk aandachtspunt bij de vormgeving van een generieke jaarlijkse vrijstelling betreft een onbenut deel van een vrijstelling. Bij personen met wisselende

136. Vergelijk J. Spaanstra (1974).

137. Vergelijk Royal Commission on Taxation (1966a, p. 528 e.v.).

inkomsten bestaat de mogelijkheid dat zij in mindere mate gebruik kunnen maken van de jaarlijkse vrijstelling dan personen met jaarlijks gelijke inkomsten. De neutraliteit tussen verschillende soorten inkomsten zou dan worden verstoord, welk effect zich in mijn voorstel alleen voordoet bij personen met een in omvang beperkt jaarlijks inkomen. Door gebruik te maken van een middelingsregeling kan onder omstandigheden worden voorkomen dat een in enig jaar slechts gedeeltelijk benutte vrijstelling voor het restant verloren gaat. Dit is evenwel slechts het geval indien het inkomen na middeling in enig jaar voldoende is om alsnog de gehele voor dat jaar geldende vrijstelling te kunnen benutten. Dat zal niet altijd het geval hoeven te zijn. Een dergelijke middelingsregeling wijs ik evenwel af.

Een andere mogelijkheid is om een onbenut deel van een vrijstelling rentedragend door te schuiven naar een volgend jaar. Op die manier kan dat onbenutte deel dan in aanmerking worden genomen, gesteld dat in enig volgende jaar voldoende inkomen bestaat om tevens het eerder onbenutte deel van een vrijstelling te kunnen benutten.¹³⁸ Overwogen kan worden om het onbenutte deel tevens achterwaarts te kunnen benutten. Gegeven de beperkte bedragen die het hier betreft, zou ik daaraan uiteindelijk uit praktische overwegingen geen uitvoering willen geven, temeer niet omdat de inschatting is dat de aanslagen over voorgaande jaren in deze gevallen veelal reeds vastgesteld zullen zijn. Door de voorgestelde voorwaartse doorschuifmethodiek wordt in ieder geval bewerkstelligd dat horizontale gelijkheid ontstaat tussen belastingplichtigen waar het de omvang van de vrijstelling betreft. Tevens ontstaat geen verschil in fiscale behandeling tussen belastingplichtigen met jaarlijks sterk wisselende inkomsten enerzijds en belastingplichtigen met vaste inkomsten anderzijds.

5.4.8 **Inflatiecorrectie**

In hoofdstuk 4 is aandacht besteed aan de wijze waarop de belastinggrondslag kan worden gecorrigeerd voor inflatie, gegeven de wens de belastingheffing te beperken tot het reële inkomen. Geconcludeerd is dat bij toepassing van een VAB de globale methode moet worden toegepast. Ten aanzien van vermogensbestanddelen waarbij gebruik wordt gemaakt van de VWB-optie, dient de individuele methode te worden toegepast. Teneinde cumulatie te voorkomen, dient de waarde van vermogensbestanddelen die onder de VWB-optie vallen, uiteraard te worden uitgesloten van de grondslag voor de berekening van de inflatiecorrectie op basis van de globale methode. Uiteraard geldt dat ook voor de met die vermogensbestanddelen causaal verband houdende schulden.

5.4.9 **Persoonsgebonden aftrekposten**

Het SHS-inkomensbegrip zoals dat aan de door mij voorgestelde VAB ten grondslag ligt, biedt geen ruimte voor de aftrek van consumptieve uitgaven en evenmin voor uitgaven die niet zijn gericht op de verwerving van inkomsten. Aftrek van buitengewone uitgaven is onder een VAB noch onder een VWB aan de orde. De vraag of men deze eventueel toch als aftrekpost in aanmerking zou willen nemen, is een politieke vraag die buiten

138. Teneinde deze vrijstelling in reële termen gelijk te houden, dient deze geïndexeerd te worden.

het bestek van dit onderzoek staat. Wel kunnen we constateren dat in vrijwel alle OESO-lidstaten bepaalde buitengewone lasten of persoonsgerelateerde aftrekposten in aftrek worden toegestaan.¹³⁹ Ik zie daarin evenwel geen reden om alsnog tot een aftrek voor bijvoorbeeld buitengewone uitgaven te komen. De uitgaven betreffen geen economische activiteiten en derhalve vermag ik niet in te zien waarom een afwijking op dit punt ten opzichte van het buitenland als schadelijk aangemerkt zou kunnen worden.

5.4.10 Behoren erfenissen en schenkingen tot het inkomen

Onder toepassing van het SHS-inkomensbegrip behoren ontvangen erfenissen en schenkingen tot het inkomen.¹⁴⁰ Ook in de voorstellen van de Royal Commission on Taxation, de zogenoemde Carter-commissie, wordt concreet gekozen voor het in het inkomen opnemen van giften en erfenissen.¹⁴¹ De reden die daarvoor wordt aangevoerd, is dat deze deel uitmaken van de zogenoemde total economic power.¹⁴² Incorporatie van ontvangen giften en erfenissen in de heffingsgrondslag van een inkomstenbelasting roept de vraag op of alsdan naast die inkomstenbelasting ter zake van giften en erfenissen nog een afzonderlijke belasting moet worden gehandhaafd. Daarbij kan men denken aan een afzonderlijke heffing ten laste van de boedel of schenker, alsmede aan een afzonderlijke belasting ten laste van de verkrijger. Naar mijn oordeel moeten beide mogelijkheden worden verworpen, althans onder de door mij voorgestelde VAB. Indien sprake is van een VAB, bestaat niet de mogelijkheid om onbelaste inkomsten te laten accumuleren.¹⁴³ Al het vermogen van een belastingplichtige is dan eerder aan de heffing van inkomstenbelasting onderworpen geweest en voor zover dat ten tijde van het overlijden niet het geval is, vormt het overlijden het moment waarop dan aanwezige, nog niet eerder in de heffingsgrondslag opgenomen waardemutaties alsnog in de heffing worden opgenomen.¹⁴⁴ Een

139. SVR (2006, p. 60) maakt ten aanzien van de hier aan de orde zijnde problematiek melding van het feit dat men belastingplichtigen de mogelijkheid wil bieden om het naar het proportionele tarief te belasten kapitaalinkomen naar keuze te belasten naar het progressieve tarief, doch tot maximaal het door hen voorgestelde proportionele tarief zoals dat voor Erwerbseinkommen geldt, doch tot maximaal 25% teneinde hen de mogelijkheid te bieden effectiever gebruik te maken van bepaalde tegemoetkomingen voor belastingplichtigen aan de onderkant van het inkomensgebouw. Dit voorstel is nodig omdat de SVR het voorstel voor een duale inkomstenbelasting zo veel mogelijk heeft ingepast in het bestaande inkomstenbelastingstelsel.

140. Zie ook hoofdstuk 3.

141. Royal Commission on Taxation (1966a, p. 225, alsmede hoofdstuk 17). Deze lijkt zich daarbij overigens te beperken tot aanzienlijke giften, ongeacht of deze in geld, dan wel in natura plaatsvinden. Zie ook Joseph A. Pechman (1967).

142. Royal Commission on taxation (1966a, p. 5).

143. Onder een bestedingsbelasting bestaat die mogelijkheid wel, hetgeen de noodzaak tot toepassing van een boedelbelasting bij de keuze voor een bestedingsbelasting verklaart.

144. Indien ontvangen giften en erfenissen niet tot de heffingsgrondslag van de inkomstenbelasting worden gerekend, geldt uiteraard in zoverre dat het vermogen van een belastingplichtige, afhankelijk van de samenstelling daarvan, geheel of gedeeltelijk niet eerder aan de heffing van inkomstenbelasting onderworpen is geweest. Uiteraard zou ter zake van de oorspronkelijke verkrijging wel een afzonderlijk schenkings- of successierecht geheven kunnen zijn en zijn de nadien uit het verkregen vermogen opgekomen inkomsten wel aan de heffing van inkomstenbelasting onderworpen geweest.

boedelbelasting acht ik om die reden in strijd met het SHS-inkomensbegrip. Als voordelen uit schenkingen en erfenissen als inkomen van de verkrijger worden aangemerkt, bestaat geen behoefte aan een afzonderlijke verkrijgingsbelasting, c.q. successierecht, ongeacht of deze van de gezamenlijke of individuele verkrijgers wordt geheven, omdat de verkrijging reeds aan de heffing van inkomstenbelasting wordt onderworpen. Als eerder aangegeven¹⁴⁵ ben ik voorstander van het uitgangspunt dat verkregen giften en erfenissen als inkomen in aanmerking worden genomen als wordt uitgegaan van het SHS-inkomensbegrip. Men moet deze ontvangsten dan als kapitaalinkomen aanmerken,¹⁴⁶ behoudens in die gevallen waarin de verkrijging voortvloeit uit verrichte werkzaamheden. Van enig verband met door de verkrijgende belastingplichtige verrichte arbeid is geen sprake en het betreft altijd vermogensbestanddelen.¹⁴⁷ Hierna zal evenwel blijken dat het helaas niet mogelijk is dit principiële uitgangspunt vooralsnog te concretiseren.

Indien een land besluit om het inkomensbegrip op deze manier vorm te geven, is dat niet overeenkomstig de methodiek die andere landen toepassen. Ontvangen giften en erfenissen worden, voor zover valt na te gaan, in geen enkel land bij de verkrijger tot het aan de heffing van inkomstenbelasting onderworpen inkomen gerekend.¹⁴⁸ Wel worden ontvangen giften en erfenissen in het algemeen in de heffing van successierecht opgenomen. Ingeval de verkrijger in een andere staat woonachtig is dan de erflater of degene van wie de gift is verkregen, leidt het verschil ten aanzien van de wijze waarop de verkrijging in aanmerking wordt genomen tot dubbele belastingheffing, ter zake waarvan geen beroep kan worden gedaan op een regeling ter voorkoming van dubbele belasting. De ene staat heft dan immers successie- of schenkingsrecht, terwijl de andere staat inkomstenbelasting heft. Een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting kan in dat geval geen voorziening ter voorkoming van dubbele belasting bieden, aangezien het daarvoor bij toepassing van de verrekeningsmethode¹⁴⁹ noodzakelijk is dat de desbetreffende inkomsten in beide staten in een heffing naar het inkomen worden opgenomen. Als de woonstaat de verkrijging als inkomen belast en ter zake daarvan een vrijstellingsmethode toepast, blijft dubbele heffing achterwege omdat in dat geval de bronstaat materieel de belasting heft. Indien de woonstaat evenwel successierecht heft, zal de woonstaat voor elders geheven inkomstenbelasting geen vermindering verlenen, terwijl de bronstaat dat evenmin in alle gevallen doet. Ook verdragen ter voorkoming van dubbel successierecht

145. Zie hoofdstuk 2 en 3.

146. Indien de verkrijging voortvloeit uit eerder verrichte werkzaamheden, zou op die grond een feitelijke kwalificatie als arbeidsbeloning mogelijk zijn en komt kwalificatie als kapitaalinkomen niet aan de orde. Dit is een feitelijk kwalificatieaspect waar ik hier aan voorbij ga.

147. Eventuele nog niet uitbetaalde arbeidsinkomsten van de schenker of erflater die worden uitbetaald, dienen nog bij de schenker of erflater als zodanig in aanmerking te worden genomen. De te ontvangen baten en de ter zake daarvan nog door de schenker of erflater verschuldigde inkomstenbelasting vormen per saldo dan het als kapitaalinkomen in de heffingsgrondslag bij de verkrijger op te nemen inkomen.

148. Een uitzondering is die waarin de gift of erfenis is toe te rekenen aan bijvoorbeeld een ondernemingsactiviteit en derhalve als winst uit onderneming in aanmerking moet worden genomen.

149. Zie nader hoofdstuk 6.

kunnen op deze grond geen sluitende oplossing bieden. In een grensoverschrijdende context leidt een afwijkende behandeling van giften en erfrechtelijke verkrijgingen derhalve tot onwenselijke dubbele belastingheffing. Tenzij dit wordt ondervangen door aanpassing van de relevante verdragen, is het in aanmerking nemen van giften en erfenissen als inkomen derhalve door deze grensoverschrijdende complicatie niet verstandig. Dat laat evenwel onverlet dat het opnemen van de voordelen uit hoofde van een gift of erfenis in het inkomen ten principale de voorkeur zou verdienen en dat de door mij bepleite vormgeving is gebaseerd op de internationale inpasbaarheid. Een aanpassing van de verdragen zou op dit punt de voorkeur verdienen.

Los van de grensoverschrijdende complicaties die kunnen voortvloeien uit het als inkomen in aanmerking nemen van giften en erfenissen, is het als inkomen belasten van ontvangen giften en erfenissen strijdig met het door mij gehanteerde kwalitatieve bronccriterium. Een gift of erfenis heeft geen verband met enige economische activiteit van de verkrijger. Een gift heeft eerder tot doel iemand te laten delen in andermans vermogen door de overdracht.¹⁵⁰ Ook om die reden bepleit ik om in afwijking van het SHS-inkomensbegrip giften en schenkingen toch niet als inkomen in aanmerking te nemen.^{151, 152} Eventueel kunnen dergelijke voordelen bij de verkrijger worden belast op basis van een afzonderlijke verkrijgingsbelasting, zoals een successierecht of kansspelbelasting. Dit kan worden gebaseerd op het feit dat dergelijke verkrijgingen in het algemeen door individuen als een voordeel worden ervaren en hun 'economic power' of draagkracht ten goede komen. Omdat de aard van het uit hoofde van een gift of erfenis verkregen voordeel dat van kapitaalinkomen is, zou ik in dat geval willen bepleiten de verkrijging onder een dergelijke afzonderlijke heffing te belasten naar hetzelfde tarief zoals dat voor kapitaalinkomen onder de inkomstenbelasting geldt. Gegeven het feit dat het successierecht buiten het kader van dit onderzoek komt te vallen, behoeft de verdere inrichting van het successie- of schenkingsrecht geen verdere behandeling. Ten aanzien van voordelen uit bijvoorbeeld loterijen leidt het SHS-inkomensbegrip als zodanig overigens wel tot de constatering van inkomen. Er wordt voordeel beoogd en dat pleit ook naar mijn oordeel tot het in aanmerking nemen van het voordeel. De kosten, bestaande uit de aanschafprijs van de loten, zijn in dat geval aftrekbaar. Omdat het merendeel van de loten niet tot een prijs leidt, is het evenwel de vraag of in objectieve zin voordeel wordt beoogd. Bovendien leidt het in aanmerking nemen van de kosten en opbrengsten van loterijen tot een administratief bewerkelijk systeem. Dat is onwenselijk. Het is eenvoudiger om de opbrengst te belasten door middel van een kansspelbelasting of door de verkrijging uit hoofde van een loterij in dezelfde heffing op te nemen als giften en erfenissen. De organisator van het kansspel kan op de netto-opbrengst vervolgens een proportionele heffing inhouden die gelijk is aan het tarief voor kapitaal-

150. Deze duiding is ontleend aan Richard Goode (1976). Hij gaat daarbij overigens wel uit van de aanwezigheid van een nauwe band tussen de betrokkenen, hij spreekt namelijk van een gezinssituatie. Daarvan hoeft niet altijd sprake te zijn. Hoe dient men bijvoorbeeld om te gaan met de persoon die uit dankbaarheid voor de goede zorgen van de burens deze opneemt in zijn testament.

151. Uiteraard geldt dit ook voor daarmee vergelijkbare ontvangsten als legaten.

152. Zie ook P. Kavelaars (1997, p. 64).

komen. De belastingdruk is dan gelijk aan die op kapitaalinkomen, terwijl de uitvoering beduidend eenvoudiger is.

Na te hebben geconcludeerd dat verkregen giften en erfenissen niet tot het inkomen moeten worden gerekend, komt de vraag op of de bedragen die uit dien hoofde overgaan bij de schenker of erflater wel in aftrek gebracht moeten worden. Hoewel het SHS-inkomensbegrip ten aanzien van giften minder duidelijk is, meen ik dat gedane giften, noch een overgang van goederen bij het overlijden van de belastingplichtige, ten laste van het inkomen van die belastingplichtige mogen komen. Door een dergelijke aftrek te accepteren zou de waarde ten tijde van de gift of het overlijden ten laste van het inkomen komen en materieel zou dit betekenen dat het bedrag aan eerder belaste inkomsten dat in die waarde besloten ligt, niet bij de belastingplichtige wordt belast. Dat is strijdig met de uitgangspunten van de door mij bepleite VAB, die immers beoogt alle vermogensmutaties tot het inkomen te rekenen. Indien een aftrekpost wordt geaccepteerd, zou dat overigens tevens betekenen dat het gespaarde inkomen uiteindelijk niet wordt belast, hetgeen materieel een bestedingsbelasting zou opleveren. Een dergelijke heffing heb ik eerder afgewezen, hetgeen een ander argument vormt om geen aftrek toe te staan.

5.4.11 Vervreemdingsbegrip, verkrijgingsprijs en vervreemdingsprijs

Onder een VAB is irrelevant of vermogensbestanddelen al dan niet feitelijk worden vervreemd. Bij een VWB¹⁵³ is dat daarentegen wel van belang, omdat het fiscaal relevante realisatiemoment van het voordeel juist het vervreemdingsmoment is. De betekenis van het navolgende beperkt zich dan ook tot de heffing over kapitaalinkomen waarop een VWB wordt toegepast.

Bij vervreemding van een vermogensbestanddeel is uiteraard sprake van realisatie van de vermogenswinst en wordt deze in de heffing betrokken. Als evenwel slechts de daadwerkelijke vervreemding in juridische zin als vervreemding zou worden aangemerkt, zouden belastingplichtigen de mogelijkheid hebben het realisatiemoment te beïnvloeden, door transacties zodanig vorm te geven dat voor de toepassing van de VWB geen sprake is van een vervreemding en derhalve geen realisatie wordt geconstateerd, terwijl daarvan in economische zin wel sprake is.¹⁵⁴ Een andere consequentie van een juridisch vervreemdingsbegrip zou kunnen zijn dat de overgang krachtens erfrecht of die uit hoofde van een juridische fusie of splitsing bijvoorbeeld niet tot een vervreemding in fiscale zin leidt.

Een met de invulling van het vervreemdingsbegrip samenhangende problematiek betreft de wijze waarop een gedeeltelijke vervreemding van een vermogensbestanddeel in de heffing wordt betrokken. Of, en zo ja, op welke wijze dient in een zodanig geval te worden gehandeld? Het ligt voor de hand dat voor het vervreemdingsbegrip

153. Hierna wordt met VWB bedoeld op een VWB met compensatiemechanisme.

154. Vergelijk ook Lawrence H. Seltzer (1951, p. 41).

de civieljuridische nationale bepalingen als uitgangspunt gelden.¹⁵⁵ Vervolgens dient te worden vastgesteld in hoeverre het noodzakelijk is afwijkingen op het geldende civieljuridische uitgangspunt op te nemen, zulks teneinde te bewerkstelligen dat recht wordt gedaan aan het streven het economische inkomen van een persoon bij hem in de heffingsgrondslag op te nemen. In ieder geval moet onder een VWB voorkomen worden dat het vervreemdingsbegrip zodanig eng wordt gedefinieerd dat belastingplichtigen op eenvoudige wijze een situatie kunnen creëren die in fiscaalrechtelijke zin niet als vervreemding kwalificeert, doch waarmee in economisch opzicht een gelijk eindresultaat wordt bereikt. De ontgaansmogelijkheden zouden anders te groot worden.¹⁵⁶ De overgang van een goed op welke wijze dan ook wordt in het algemeen dan ook als vervreemding aangemerkt.¹⁵⁷

Het voorgaande leidt tot een ruime economische interpretatie van het vervreemdingsbegrip,¹⁵⁸ een keuze die bijvoorbeeld ook voor de toepassing van de aanmerkelijkbelangregeling lijkt te zijn gekozen.¹⁵⁹ Het begrip vervreemding definieer ik dan ook als *ieder handelen of nalaten daarvan, ten gevolge waarvan de (gedeeltelijke) gerechtigdheid van een belastingplichtige tot een vermogensbestanddeel of tot enig daaruit opkomend voordeel geheel of gedeeltelijk vermindert, ongeacht of dit van tijdelijke, dan wel permanente aard is*.¹⁶⁰ Eventueel zou men daarbij als aanvullende voorwaarde kunnen stellen dat sprake moet zijn van een in geld waardeerbare transactie.¹⁶¹ Naast gevallen waarin een vervreemding plaatsvindt ten gunste van een ander, dient naar mijn oordeel ook op het moment waarop een wijziging in het toepasselijke fiscale regime optreedt, een fictieve vervreemding te worden verondersteld. Als bijvoorbeeld een vermogensbestanddeel tot het privévermogen behoort en ingebracht wordt in een onderneming van de belastingplichtige, wijzigt het fiscale regime omdat in mijn voorstel winst uit onderneming in principe progressief wordt belast, terwijl kapitaalinkomen proportioneel wordt belast. Door een dergelijke regimewijziging zou een latente claim in omvang wijzigen, hetgeen niet wenselijk is. Derhalve dient de overbrenging van ondernemingsvermogen naar privévermogen, of omgekeerd, tevens als een vervreemding te worden aangemerkt.

155. Zie voor een overzicht van de Nederlandse civielrechtelijke invulling van het begrip vervreemding Janet Ganzeveld (1994). Voor de invulling van het fiscale vervreemdingsbegrip betreffende de Nederlandse aanmerkelijkbelangregeling verwijs ik naar E.J.W. Heithuis (1999).

156. Vergelijk S. Cnossen (1990).

157. L.W. Sillevius (1994).

158. Vergelijk Royal Commission on Taxation (1966a, p. 354 ev).

159. L.W. Sillevius (1994, p. 229).

160. Uiteraard bestaat de mogelijkheid dat een belastingplichtige een deel van de aan een vermogensbestanddeel verbonden rechten vervreemdt, terwijl die rechten (op dat moment) geen waarde representeren. Ook in dat geval is naar mijn oordeel sprake van een relevant te achten vervreemding en dient bepaald te worden of, en zo ja, in hoeverre sprake is van een in aanmerking te nemen voordeel.

161. Lawrence H. Seltzer (1951, p. 41) neemt voor het vervreemdingsbegrip eveneens als uitgangspunt dat sprake moet zijn van een vermogensbestanddeel dat in geld waardeerbaar is. De commissie ter bestudering van de mogelijkheid van belastingheffing over vermogensmutaties, cVVB 1998, gaat in haar voorstel uit van het vervreemdingsbegrip zoals dat in de Wet IB 1964 werd gehanteerd, waarbij men met name aansluiting zocht bij het vervreemdingsbegrip voor de toepassing van het aanmerkelijkbelangregime.

De vraag of in zodanig geval de onder een VWB te realiseren vermogensmutatie op grond van een doorschuifregeling niet in aanmerking moet worden genomen, is vervolgens ter beantwoording, doch staat los van de principiële constatering van een vervreemding.¹⁶² Het voert te ver om in dit onderzoek een uitputtende uiteenzetting te geven van verschillende situaties die, gegeven voorgaande definitie, tot een vervreemding leiden. Als voorbeelden geef ik evenwel de vestiging van een tijdelijk of levenslang vruchtgebruik, de vervreemding van de economische eigendom, de gedeeltelijke vervreemding van een zaak, de inbreng van een vermogensbestanddeel in een beleggingspool waardoor anderen medegerechtigd worden tot de opkomende voordelen en een claimemissie op aandelen. Uiteraard valt ook de reguliere overdracht van een vermogensbestanddeel onder het vervreemdingsbegrip, doch ook de overgang onder algemene titel zoals deze aan de orde is in geval van verkrijgingen krachtens erfrecht¹⁶³ of in geval van een juridische splitsing of fusie van aandelen. Ook emigratie moet als een fictieve vervreemding aangemerkt worden.¹⁶⁴

Gesteld dat onder omstandigheden objectieve vrijstellingen zouden bestaan, dan bestaat de mogelijkheid dat de inkomsten op enig moment wel of juist niet langer kwalificeren voor de toepassing van een dergelijke vrijstelling. Teneinde te voorkomen dat voorafgaande aan de toepassing van de vrijstelling ontstane waardemutaties niet zouden worden belast, zou onder een VWB een fictieve vervreemding aangenomen moeten worden. De latente waardemutaties worden dan in aanmerking genomen zodra een vrijstelling toepasselijk wordt. Indien een vrijstelling op enig moment niet langer van toepassing is, dient uiteraard onder een VWB de verkrijgingsprijs ter bepaling van de nadien opkomende belaste waardemutaties te worden gesteld op de waarde ten tijde van het vervallen van de vrijstelling. In dat geval zou een invorderingsfaciliteit op grond waarvan de dan verschuldigde belasting later kan worden voldaan voor de hand liggen.

Ter bepaling van de in aanmerking te nemen vermogensmutatie onder de werking van een VWB dient op het vervreemdingstijdstip de vervreemdingsprijs te worden verminderd met de verkrijgingsprijs van het bewuste vermogensbestanddeel. Teneinde te voorkomen dat bijvoorbeeld in gelieerde verhoudingen de transactieprijs onzakelijk wordt vastgesteld teneinde de heffing van VWB geheel of gedeeltelijk te frustreren, dient te worden bepaald dat de tegenprestatie ten minste moet worden gesteld op de waarde in het economische verkeer. Ingeval de feitelijke tegenprestatie daarvan afwijkt, dient de waarde in het economische verkeer, ongeacht of deze hoger of lager ligt dan de feitelijke tegenprestatie, daarvoor in de plaats te treden, zowel daar waar het de vervreemdingsprijs voor de vervreemdende belastingplichtige betreft als daar waar het de verkrijgingsprijs voor de verkrijgende belastingplichtige

162. In zoverre wijk ik dan ook af van de door de Hoge Raad gekozen benadering op grond waarvan geen sprake is van een vervreemding indien nieuwe verworven aandelen in het vermogen van de belastingplichtige dezelfde plaats innemen als de afgestane aandelen (zie daaromtrent E.J.W. Heithuis, 1999, p. 190).

163. Ook hier dient vervolgens de vraag te worden beantwoord of in zodanig geval een doorschuifregeling toepassing zou dienen te vinden.

164. Zie nader paragraaf 5.4.2, alsmede J.E. Meade (1978, p. 130).

betreft.¹⁶⁵ Het voorgaande geldt uiteraard ook indien sprake is van een gedeeltelijke vervreemding van een vermogensbestanddeel.

Bij een gedeeltelijke vervreemding van (rechten uit) een vermogensbestanddeel dient vastgesteld te worden op welke wijze in dat geval het in aanmerking te nemen vervreemdingsvoordeel wordt bepaald. De tegenprestatie als zodanig laat zich vaststellen aan de hand van de feitelijke tegenprestatie, dan wel de waarde in het economische verkeer van het overgedragen (recht op) een vermogensbestanddeel. Het ligt in de rede bij de bepaling van het vervreemdingsvoordeel de verkrijgingsprijs evenredig toe te rekenen aan het vervreemde deel, respectievelijk het behouden deel. Een dergelijke evenredige toerekening is evenwel niet altijd eenvoudig. Om die reden zou men uit praktisch oogpunt kunnen overwegen bij een gedeeltelijke vervreemding de gehele tegenprestatie als vervreemdingsvoordeel in aanmerking te nemen en de verkrijgingsprijs eerst in aanmerking te nemen bij de laatst mogelijke vervreemding, namelijk die waarbij geen rechten met betrekking tot het vermogensbestanddeel meer resteren. Aan een dergelijke praktische benadering kleven belangrijke nadelen. Zo wordt bij eerdere vervreemding een te hoog vervreemdingsresultaat in aanmerking genomen. Er bestaat zelfs de mogelijkheid dat de eerdere gedeeltelijke vervreemding in economische termen een verlies oplevert, terwijl door de gekozen systematiek wel een te belasten vervreemdingsvoordeel in aanmerking wordt genomen. Dit verlies komt alsdan in fiscale zin eerst bij de laatste vervreemding tot uitdrukking. Uiteraard bestaat dan weer de tegenovergestelde mogelijkheid dat in economische zin sprake is van een vervreemdingswinst, terwijl fiscaalrechtelijk een verlies in aanmerking wordt genomen. Mocht uit praktische overwegingen bij deelvervreemdingen geen evenredig deel van de verkrijgingsprijs in aanmerking worden genomen, dan is het zaak dat ten aanzien van het resterende vermogensbestanddeel een onbeperkte voor- en achterwaartse verrekeningsmogelijkheid wordt gecreëerd, teneinde te voorkomen dat meer inkomen in aanmerking wordt genomen dan het uiteindelijke economische inkomen.

165. Indien de waarde in het economische verkeer afwijkt van de feitelijke tegenprestatie, zal veelal sprake zijn van onzakelijk handelen, hetgeen afhankelijk van de relatie tussen betrokkenen ook kan zijn terug te voeren op vrijgevigheid, in welk geval in verband met de vervreemding tevens sprake is van een schenking welke aan de heffing van schenkingsrecht onderworpen kan zijn. Het is de vraag of het door de begiftigde verkrijger verschuldigde schenkingsrecht deel uitmaakt van de voor hem geldende verkrijgingsprijs. Naar mijn idee zou dat niet het geval moeten zijn. Ik bepleit immers dat de werkelijke waarde ingeval van onzakelijk handelen in de plaats treedt van de feitelijke tegenprestatie en dat deze waarde in het economische verkeer derhalve voor de verkrijger wordt geacht de verkrijgingsprijs te zijn. Daarnaast kan in fiscaalrechtelijke zin dan een (fictieve) separate gift voor het verschil worden geconstateerd, in verband waarmee schenkingsrecht is verschuldigd. Deze gift blijft buiten het inkomenbegrip op grond van de overwegingen opgenomen in paragraaf 5.4.10 en derhalve bestaat geen reden het verschuldigde schenkingsrecht tot de toch al gecorrigeerde verkrijgingsprijs te rekenen.

5.5 Enkele bijzondere aspecten

5.5.1 Inbreng in en onttrekkingen aan ondernemingsvermogen

Winst uit onderneming wordt in mijn voorstel bij natuurlijke personen belast naar het progressieve tarief zoals dat ook voor natuurlijke personen geldt, terwijl belastingplichtigen de mogelijkheid hebben te opteren voor de VWB-optie. Voor tot de winst behorende voordelen die evident als kapitaalinkomen zijn te duiden, geldt evenwel dat deze als kapitaalinkomen in aanmerking moeten worden genomen en als zodanig in de heffing betrokken moeten worden. Een nadere uitwerking van deze laatste systematiek is opgenomen in paragraaf 5.5.3.

Indien vermogensbestanddelen van een belastingplichtige op enig moment tot het ondernemingsvermogen gaan behoren, dan wel aan het ondernemingsvermogen worden onttrokken en derhalve tot het privévermogen gaan behoren, vallen deze vermogensbestanddelen na de inbreng, respectievelijk onttrekking onder een ander fiscaal regime. Immers, voor tot het ondernemingsvermogen behorende vermogensbestanddelen geldt dat de voordelen als uitgangspunt progressief worden belast, terwijl de voordelen uit tot het privévermogen behorende vermogensbestanddelen worden belast als kapitaalinkomen naar een proportioneel tarief. Bij een dergelijke overgang in fiscaal regime, die hierna ook wordt geduid als een sfeerwijziging, dient overeenkomstig het gestelde in paragraaf 5.4.11 een vervreemding te worden geconstateerd, dan wel dient dat moment bepalend te zijn voor de vaststelling van de als kapitaalinkomen in aanmerking te nemen waardemutatie. De mate waarin dergelijke sfeerovergangen zich voordoen, zal relatief beperkt zijn door de kwalitatieve eisen die aan ondernemingsvermogen gesteld worden, alsmede door het feit dat ik de mogelijkheid tot inbreng van een eigen woning beperk op grond van het gestelde in paragraaf 5.5.3.

Bij de inbreng in het ondernemingsvermogen van een vermogensbestanddeel waarvan de inkomsten worden belast overeenkomstig de VAB, kan de waardemutatie als kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen. Ik zie geen reden om daar niet toe over te gaan. Uiteraard dienen de desbetreffende vermogensbestanddelen voor de bepaling van de winst uit onderneming op de winstbepalende balans te worden opgenomen tegen de waarde in het economische verkeer ten tijde van de inbreng. Dit is dezelfde waarde op basis waarvan het kapitaalinkomen uit dat vermogensbestanddeel tot aan het inbrengmoment is bepaald. Die waarde in het economische verkeer vormt derhalve ook het uitgangspunt voor bijvoorbeeld de afschrijvingskosten die bij de bepaling van de winst in aanmerking worden genomen. Indien het kapitaalinkomen niet wordt bepaald volgens de VAB, doch op basis van de VWB-optie, is uiteraard de omvang van de fiscale claim in het algemeen groter, omdat de nog niet in aanmerking genomen waardemutatie betrekking heeft op een langere periode. Ook voor vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing vindt, geldt dat de inbreng als een vervreemding wordt aangemerkt en derhalve afrekening moet plaatsvinden over de ten tijde van de inbreng aanwezige, doch nog niet in aanmerking genomen waardemutatie. Bij de bepaling van de winst nadien geldt de

waarde in het economische verkeer ten tijde van de inbreng als in aanmerking te nemen boekwaarde op basis waarvan nadien de winst en afschrijvingen die verband houden met dat vermogensbestanddeel, in aanmerking worden genomen. Het eventuele liquiditeitsnadeel dat voortvloeit uit het als kapitaalinkomen in aanmerking nemen van de ten tijde van de inbreng aanwezige ongerealiseerde winst, wordt derhalve gecompenseerd door de afschrijvingslasten die nadien worden gebaseerd op de werkelijke waarde. Vanwege het feit dat kapitaalinkomen tegen een lager tarief wordt belast dan winst uit onderneming, ontstaat voor belastingplichtigen bij voldoende winst een liquiditeitsvoordeel, omdat de afschrijvingen tegen een hoger tarief in aftrek worden gebracht dan het tarief waartegen de onderliggende werkelijke waarde is belast. Een nadeel dat aan de fictieve vervreemding is verbonden, is dat de VWB-optie toepassing vindt in verband met een aan het vermogensbestanddeel verbonden waarderingsprobleem. Dit betekent dat de ter zake van de fictieve vervreemding in aanmerking te nemen waarde zich ook moeilijk laat vaststellen. Bovendien hebben belastingplichtigen er in het algemeen belang bij de waarde voor een zo hoog mogelijk bedrag in aanmerking te nemen, juist vanwege het tariefstelsel voor kapitaalinkomen enerzijds en dat voor winst uit onderneming anderzijds. Op basis hiervan kan men overwegen om bij de inbreng van vermogensbestanddelen waarop de VWB-optie toepassing vindt, een doorschuiffaciliteit toe te passen. Op basis van een dergelijke doorschuiffaciliteit wordt de met de inbreng verband houdende vervreemdingsfictie buiten toepassing gelaten. De ongerealiseerde waardemutatie die ten tijde van de inbreng aanwezig is, wordt dan niet als kapitaalinkomen in aanmerking genomen. Het desbetreffende vermogensbestanddeel wordt vervolgens op de winstbepalende balans te boek gesteld voor de verkrijgingsprijs die gold bij de toepassing van de VWB-optie. Door de verkrijgingsprijs als boekwaarde in aanmerking te nemen, wordt de ongerealiseerde waardemutatie nadien als winst uit onderneming in aanmerking genomen. Het nadeel voor belastingplichtigen is uiteraard dat de ten tijde van de inbreng aanwezige ongerealiseerde winst door de toepassing van een dergelijke doorschuiffaciliteit niet langer is beclaimd met een proportioneel tarief, doch bij realisatie tegen een progressief tarief in aanmerking wordt genomen. Dit tariefsnadeel kan men evenwel ook deels beschouwen als een compensatie voor het liquiditeitsvoordeel dat de desbetreffende belastingplichtige heeft gehad bij de eerdere bepaling van het kapitaalinkomen. Immers, door de toepassing van de VWB-optie heeft geen heffing plaatsgevonden. Het separate compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel bij de bepaling van het kapitaalinkomen kan vanwege het van toepassing worden van het progressieve tarief bij de bepaling van de winst uit onderneming, vervallen. In paragraaf 5.4.6 heb ik aangegeven slechts in een beperkt aantal gevallen voorstander te zijn van een doorschuiffaciliteit. In verband met genoemd waarderingsprobleem en de daaraan gekoppelde arbitragemogelijkheid voor belastingplichtigen, alsmede het feit dat geen tariefsvoordeel aannemelijk is, bepleit ik bij de inbreng van een vermogensbestanddeel in een onderneming dwingend een doorschuifregeling toe te passen. De genoemde problemen worden dan ondervangen. Belastingplichtigen kunnen daarvan wellicht een nadeel ondervinden door het tariefstelsel, doch zeker is dat op voorhand niet. In gevallen waarin ten tijde van de inbreng sprake is van een ongerealiseerd verlies, zou men aan een doorschuifregeling wel een tariefsvoordeel kunnen ontleen. Om dit te ondervangen, bepleit ik

de doorschuifregeling alleen toe te passen als sprake is van een ongerealiseerde winst ten tijde van de inbreng.

Bij de onttrekking van vermogensbestanddelen aan het ondernemingsvermogen is eveneens sprake van een sfeerovergang. Ook dan dient als uitgangspunt te gelden dat de waarde in het economische verkeer op het onttrekkingsmoment als fictieve vervreemdingsprijs in aanmerking wordt genomen voor de bepaling van de progressief belaste winst en dient diezelfde waarde vervolgens als uitgangspunt voor het nadien te constateren kapitaalinkomen. Bij de sfeerovergang van winst uit onderneming naar kapitaalinkomen doet zich bij uitstek een arbitragemogelijkheid voor. Toepassing van een doorschuiffaciliteit in deze situatie ligt door deze arbitragemogelijkheid niet voor de hand, zeker niet indien belastingplichtigen ter zake van de inkomsten uit dat vermogensbestanddeel onder de werking van de VAB vallen. Slechts in gevallen waarin de inkomsten uit het vermogensbestanddeel bepaald mogen worden op basis van de VWB-optie, kan een doorschuifmogelijkheid worden overwogen. Het naderhand vast te stellen kapitaalinkomen wordt dan bepaald door de boekwaarde op de winstbepalende balans als uitgangspunt te nemen en voor de toepassing van het compensatiemechanisme de gehele bezitsduur in aanmerking te nemen en niet slechts de periode vanaf de onttrekking aan het ondernemingsvermogen.

5.5.2 Aandelen die een bepaald kwantitatief belang vertegenwoordigen

Voor aandelen waarin een belastingplichtige tezamen met zijn gezinsleden een belang van ten minste 1/3 deel heeft, heb ik in paragraaf 5.3.9.6 voorgesteld een bijzonder regime te hanteren, in die zin dat voor de werkzaamheden ten minste een reële arbeidsbeloning in aanmerking moet worden genomen, om te voorkomen dat progressief belast arbeidsinkomen wordt getransformeerd in proportioneel belast kapitaalinkomen. Het alsdan resterende kapitaalinkomen wordt belast overeenkomstig de door mij voorgestelde VAB met VWB-optie. Ten aanzien van deze aandelen is verder geen sprake van bijzondere aspecten, behalve dan ingeval de aandelen het voorwerp van een fusie zijn. In paragraaf 5.4.6 is aangegeven dat ingeval een vermogensbestanddeel wordt vervangen door een ander vermogensbestanddeel en het vervangende vermogensbestanddeel voor de belastingplichtige dezelfde functie inneemt, een doorschuiffaciliteit kan worden toegepast. Uiteraard komt dit slechts aan de orde bij toepassing van de VWB-optie. Tevens is aangegeven dat onder omstandigheden een doorschuiffaciliteit dwingend toegepast dient te worden indien de zogenoemde fusierichtlijn¹⁶⁶ toepassing vindt. In hoofdstuk 6 zal ik daaraan nader aandacht besteden.

5.5.3 De eigen woning als besteding of als belegging

De eigen woning wordt in mijn voorstel belast op basis van de VAB. Slechts in een beperkt aantal gevallen is heffing op basis van de VWB-optie aan de orde. Ik realiseer mij dat gegeven het belang van de eigen woning en met name het belangrijke aandeel

166. Richtlijn 90/434/EEG van 23 juli 1990, zoals gewijzigd bij Richtlijn 2005/19/EG van 17 februari 2005.

daarvan in het vermogen van de meeste huishoudens, een VAB op liquiditeitsbezwaren stuit en een sterke roep om toepassing van een VWB-optie ter zake zal opleveren. Tevens zal een beroep worden gedaan op de toepassing van een doorschuiffaciliteit ingeval van verhuizing naar een nieuwe eigen woning. Op basis van de door mij aangedragen criteria is de VWB-optie niet aan de orde. Anderzijds constateer ik dat door toepassing van het compensatiemechanisme bij de VWB-optie de uiteindelijke belastingdruk gelijk is aan die onder de VAB. Vanuit die optiek behoeft men dan geen bezwaar te hebben tegen een VWB-optie voor de eigen woning en kan dit worden overwogen. Als de VWB-optie toepassing zou vinden, betekent dat in mijn voorstel overigens automatisch dat een beroep kan worden gedaan op een doorschuiffaciliteit, mits de nieuwe woning dezelfde functie vervult, hetgeen veelal het geval is. Op theoretische gronden zie ik voor de toepassing van de VWB-optie als aangegeven evenwel geen reden. Los van deze opmerking verdient de eigen woning nadere aandacht, met name vanwege het zogenoemde bestedingskarakter dat een eigen woning heeft.

Volgens het SHS-inkomensbegrip vormt de eigen woning een vermogensbestanddeel waarvan de voordelen op basis van het SHS-inkomensbegrip tot het inkomen behoren en bestaat er geen reden deze slechts partieel in aanmerking te nemen. In Nederland, doch ook in andere landen, bestaat een bijzonder, van het reguliere regime voor kapitaalinkomen afwijkend regime voor onroerende zaken die als eigen woning van de eigenaar in gebruik zijn. Een afwijkende behandeling van de eigen woning ten opzichte van ander kapitaalinkomen is strijdig met de geëiste neutraliteit in fiscale behandeling van verschillende soorten kapitaalinkomen.¹⁶⁷ In geval van een ten opzichte van andere vermogensbestanddelen voordelige fiscale behandeling, wordt een investering in een eigen woning aantrekkelijker dan een investering in een vermogensbestanddeel dat aan het standaardregime voor kapitaalinkomen is onderworpen. In Nederland vindt die afwijkende en gunstige fiscale behandeling haar grond in het streven van de overheid het eigenwoningbezit te stimuleren.¹⁶⁸ Daarnaast ligt het (vermeende) afwijkende karakter van een eigen woning ten opzichte van andere beleggingen aan deze bijzondere behandeling ten grondslag en wordt betoogd dat de eigenaar van een eigen woning veel minder dan bij een vrije belegging doelbewust vermogensverliezen ontgaat.¹⁶⁹

Ten aanzien van de eigen woning wordt in Nederland onderscheid gemaakt tussen het bestedingsaspect en het beleggingsaspect. Het bestedingsaspect impliceert dat ten aanzien van de eigen woning het gebruik van de woning voor consumptieve doeleinden prevaleert. De investering in de woning wordt aangemerkt als een investering in een consumptiegoed, en zoals dat ten aanzien van alle consumptiegoederen het geval is, kan ter zake van consumptie geen belastbaar feit worden geconstateerd. Ook onder de toepassing van het SHS-inkomensbegrip geldt dit. Indien het bestedingsaspect ten volle wordt gevolgd, kan ten aanzien van de eigen woning derhalve

167. G.A. Hughes (1980).

168. Zie voor de VS, waarin tevens een afwijkend fiscaal regime geldt, bijvoorbeeld Leonard E. Burman (1999, p. 34-35).

169. *Kamerstukken II 1992/93*, nr. 22 859, nr. 1, p. 14.

geen inkomen worden geconstateerd. Uiteraard betekent die benadering tevens dat de kosten die aan de eigen woning zijn verbonden, niet ten laste van het inkomen kunnen worden gebracht. Andere argumenten voor het in aanmerking nemen van het bestedingsaspect en derhalve voor de afwijkende fiscale behandeling van de eigen woning, waren in Nederland het feit dat in het geheel geen daadwerkelijk liquide inkomen wordt genoten, geen sprake is van een vrije belegging, alsmede het feit dat emotionele overwegingen bij de aanschaf van een eigen woning een belangrijke rol spelen waardoor rationele beleggingsbeslissingen, zoals aan- en verkoop, alsmede (de kwaliteit van het te plegen) onderhoud van een object, niet slechts door rendementsafwegingen worden bepaald.¹⁷⁰ Bij het beleggingsaspect wordt de eigenaar van de eigen woning vergeleken met de verhuurder van een woning. De eigenaar-bewoner geniet het woongenot, welk genot tegenover de investering in de eigen woning staat. Het rendement voor de eigenaar-bewoner is derhalve niet de huuropbrengst, maar het woongenot. Bij verhuur aan een willekeurige derde zou de eigenaar-bewoner daarvoor een zakelijke huur hebben berekend. Aan het beleggingsaspect kan vorm worden gegeven door ter zake van het woongenot de economische huurwaarde in aanmerking te nemen, welke huurwaarde overeenkomt met de huur die aan derden in rekening zou zijn gebracht. In Nederland is deze economische huurwaarde naderhand vervangen door een forfait.

Beide aspecten worden ook thans nog onderkend in Nederlandse discussies betreffende de fiscale positie van de eigen woning, zonder dat een duidelijke voorkeur voor het ene of het andere aspect wordt uitgesproken. Tot 1971 prevaleerde het beleggingsaspect. Met de invoering van het huurwaardeforfait (het huidige Nederlandse eigenwoningforfait) op 1 januari 1971 heeft de wetgever uiteindelijk gepoogd beide aspecten tot uitdrukking te brengen, door het forfait niet te koppelen aan de waarde van de woning in vrij opleverbare staat, doch aan de waarde in bewoonde staat. Daarmee werd ook uitdrukking gegeven aan het bestedingsaspect van de eigen woning. Ook na 1971 is regelmatig gediscussieerd over de vraag welk aspect ten aanzien van de fiscale regelgeving zou moeten prevaleren. Het beleggingsaspect is de boventoon blijven voeren, maar het bestedingsaspect is daarbij door het in aanmerking nemen van een lagere grondslag en uiteindelijk een lager forfait altijd gerespecteerd. Het bestedingsaspect is bijvoorbeeld concreet vormgegeven door op de brutohuurwaarde die als basis dient voor de vaststelling van het forfait, een aftrek toe te passen voor het bestedingsaspect.¹⁷¹

Onder de door mij voorgestelde VAB bestaat geen reden om op basis van het bestedingsaspect tot een afwijkende fiscale behandeling van de eigen woning te komen. De eigen woning vormt een vermogensbestanddeel dat voor veel huishoudens een substantieel deel van het vermogen representeert. Ongeacht of men van oordeel is dat daarin een bestedingscomponent is te onderkennen, levert dit vermogensbestanddeel rendement op dat bestaat uit de waardemutaties enerzijds en uit het woongenot an-

170. De ontwikkeling van het huurwaardeforfait in de inkomstenbelasting, *Kamerstukken II* 1989/90, nr. 21 387, nr. 1.

171. Zie *Kamerstukken II* 1980/81, nr. 16 668.

derzijds. Beide vormen op basis van het SHS-inkomensbegrip in aanmerking te nemen inkomen en worden in de door mij voorgestelde VAB tot het inkomen gerekend. De vergelijking met huurders van een woning die de huurpenningen niet in aftrek kunnen brengen, leidt niet tot een andere conclusie, doch leidt tot de tegenovergestelde conclusie: belastingplichtigen met een eigen woning bevinden zich ten opzichte van huurders in een voordeliger positie, omdat zij geen huurpenningen behoeven te betalen voor hun woongenot. Het vrijstellen van een deel van de voordelen uit de eigen woning zou betekenen dat impliciet bij eigenaren van een eigen woning een deel van de consumptieve bestedingen aftrekbaar wordt gesteld. Dat is strijdig met de uitgangspunten van de door mij voorgestelde VAB. Een afwijkende behandeling van de inkomsten uit een eigen woning leidt tot een inbreuk op de vereiste fiscale neutraliteit tussen vermogensbestanddelen en tussen belastingplichtigen, en leidt ten slotte tot een budgettaire derving die hoog kan oplopen, althans als de aan de eigen woning verbonden kosten volledig in aanmerking worden genomen en de opbrengsten niet.¹⁷² Voordelen uit de eigen woning moeten overeenkomstig ander kapitaalinkomen worden belast.

Consequentie van het toepassen van het reguliere regime voor kapitaalinkomen is dat naast alle voordelen ook alle kosten die betrekking hebben op de inkomsten, in aftrek komen bij de bepaling van het kapitaalinkomen. Voor de uitvoeringspraktijk ligt daar een potentieel administratief probleem, vanwege het feit dat onderscheid moet worden gemaakt tussen aftrekbare kosten enerzijds en niet-aftrekbare kosten anderzijds. Slechts de uitgaven die een belastingplichtige zich getroost ter verwerving of onderhoud van de woning, komen in aftrek, terwijl kosten die een bestedingskarakter hebben, niet in aftrek kunnen worden gebracht. In zijn algemeenheid kan men stellen dat eigenaarskosten aftrekbaar zijn, terwijl huurderskosten niet aftrekbaar zijn. In Nederland was onder de werking van de Wet IB 1964 de administratieve problematiek rond dit onderscheid reden de aftrek van onderhoudskosten te weigeren en slechts de financieringskosten in aftrek toe te staan.¹⁷³ Van het vaststellen van de economische huurwaarde werd tevens om uitvoeringstechnische redenen op enig moment afgezien en de hoogte van de inkomsten werd vervolgens bepaald door toepassing van een van de waarde van de woning afhankelijk forfait. Dit forfait gaf de veronderstelde netto-inkomsten aan, bestaande uit de huurwaarde verminderd met de kosten, waarvan de financieringskosten uiteraard uitgezonderd bleven omdat deze separaat ten laste van het inkomen konden worden gebracht. De waardemutaties op de eigen woning werden niet geacht in dit forfait begrepen te zijn, omdat die onder de toenmalige wet niet tot de belastinggrondslag werden gerekend. Gegeven de vroegere uitvoeringsproblemen ten aanzien van de vaststelling van de economische huurwaarde enerzijds en de vaststelling van de aftrekbare kosten anderzijds, is het de vraag of het uit uitvoeringstechnische overwegingen wellicht de voorkeur verdient de inkomsten uit de eigen woning onder de door mij voorgestelde VAB eveneens op basis van een forfaitaire systematiek vast te stellen. De reden om ten aanzien van de eigen woning deze uitvoeringsproblematiek expliciet aan

172. Zie bijvoorbeeld ook L.G.M. Stevens (2001, p. 738).

173. H.J. Hofstra en L.G.M. Stevens (1998, paragraaf 31.7).

de orde te stellen, is dat een groot aantal belastingplichtigen de beschikking heeft over een eigen woning en deze eigen woning bovendien bij een groot aantal belastingplichtigen een groot aandeel in het gezinsvermogen vertegenwoordigt. Bij veel aangiften zal in een Nederlandse context derhalve de vaststelling van deze componenten een relatief belangrijke rol spelen. Ik ben van oordeel dat te dezen inderdaad gebruik moet worden gemaakt van een forfaitaire benadering, zij het dat ik deze slechts wil toepassen ten aanzien van de bepaling van de jaarlijkse periodieke inkomsten. De waardemutatie van de eigen woning dient separaat in de heffing te worden betrokken. Dat betekent derhalve dat onder de VAB naast de waardemutatie tevens een forfaitair voordeel in aanmerking wordt genomen dat de huurwaarde, alsmede de aftrekbare kosten representeert. De financieringskosten kunnen daarnaast separaat in aftrek worden gebracht, omdat de duiding als financieringskosten administratief niet op zodanige problemen stuit dat die een ander systeem zou rechtvaardigen. Het forfait dient, anders dan thans in Nederland het geval is, de volledige economische huurwaarde als uitgangspunt te hebben. Een vermindering in verband met het zogenoemde bestedingsaspect is op basis van de hiervoor gegeven overwegingen niet aan de orde. Omdat de aangegeven problematiek voor alle woningen geldt die in eigen gebruik zijn, dient deze systematiek voor al die woningen te worden toegepast. Bij woningen of onroerende zaken in het algemeen die worden verhuurd of daarvoor volledig bestemd zijn, geldt deze systematiek niet, doch geldt de hoofdregel dat de inkomsten worden belast en de bijbehorende kosten aftrekbaar zijn. Ten aanzien van woningen die mede in het kader van een onderneming worden gebruikt en om die reden tot het ondernemingsvermogen moeten of kunnen worden gerekend, dient deze systematiek ook toepassing te vinden. Op die manier wordt werkstelligd dat alle inkomsten uit onroerende zaken als kapitaalinkomen worden behandeld en wordt tevens vorm gegeven aan het in paragraaf 5.3.9 gestelde dat evident kapitaalinkomen bij niet-geïncorporeerde ondernemingen als zodanig in aanmerking moet worden genomen. Voor zover deze woningen in het kader van een onderneming worden gebruikt, dient bij de vaststelling van de winst uit onderneming rekening te worden gehouden met de huurwaarde die als kapitaalinkomen in aanmerking is genomen. Concreet betekent dit dat de economische huurwaarde die toerekenbaar is aan het gebruik in het kader van de onderneming, bij de bepaling van de winst als aftrekpost in aanmerking wordt genomen. Enerzijds wordt de economische huurwaarde derhalve als proportioneel kapitaalinkomen in aanmerking genomen en anderzijds wordt de economische huurwaarde voor zover die toerekenbaar is aan het gebruik in de onderneming, bij de bepaling van de progressief belaste winst in aftrek gebracht. Diezelfde systematiek dient te worden toegepast als de woning deels wordt gebruikt ten behoeve van een activiteit die onder de huidige Nederlandse inkomstenbelasting als een overige werkzaamheid wordt geduid.¹⁷⁴

174. Volledigheidshalve merk ik op tot een dergelijke overige werkzaamheid, anders dan onder de Wet IB 2001, niet te rekenen de situatie waarin de woning gedeeltelijk wordt verhuurd aan een andere natuurlijke persoon of rechtspersoon. In die gevallen worden de huurpenningen als regulier kapitaalinkomen in aanmerking genomen. Met het resultaat uit overige werkzaamheid doel ik op hetgeen onder de werking van de Wet IB 1964 werd begrepen onder de inkomsten uit niet in dienstbetrekking verrichte arbeid.

De huurwaarde en de kosten dienen, anders dan onder de huidige Wet IB 2001, separaat in aanmerking te worden genomen. Het belang van die separate toepassing is gelegen bij situaties waarin de woning behalve voor eigen gebruik ook is bestemd voor verhuur aan derden. Het forfait dat de huurwaarde in verband met eigen gebruik representeert, dient tijdsevenredig te worden toegepast indien de woning gedurende een bepaalde periode aan derden ter beschikking wordt gesteld en de verhuurinkomsten dienen volledig in aanmerking te worden genomen. Het forfait dat de aftrekbare kosten representeert, wordt voor het gehele jaar toegepast.

5.5.4 Oudedagsinkomen

De toekenning van aanspraken op pensioen en daarmee vergelijkbaar oudedagsinkomen¹⁷⁵ vormen een belangrijke beloning voor arbeid. De werkgever brengt, althans in Nederland, de toegekende aanspraken onder bij een pensioenfonds of verzekeringsmaatschappij, welke de verplichting tot uitkering van de toekomstige uitkeringen op zich neemt.¹⁷⁶ De ontvangen premies worden belegd en het daarmee middels beleggingen gegenereerde kapitaalinkomen levert, tezamen met de betaalde premies, uiteindelijk het vermogen op waaruit de pensioenuitkeringen aan de rechthebbenden worden betaald. Behalve uit het beleggingsrendement bestaat het kapitaalinkomen mede uit het sterfteresultaat.¹⁷⁷ Indien een rechthebbende overlijdt, valt de verplichting van de pensioenverzekeraar jegens hem ten gunste van de winst vrij. Deze winst dient mede ter dekking van de uitkeringsverplichtingen jegens anderen. Het kapitaal bestaat derhalve deels uit toegekende aanspraken die als arbeidsbeloning worden aangemerkt en deels uit kapitaalinkomen. Bij lijfrenteverzekeringen en daarmee vergelijkbare aanspraken geldt dezelfde systematiek van premiebetaling, oprenting bestaande uit kapitaalinkomen en sterfteresultaten en ten slotte uitkeringen die middels het aldus opgebouwde kapitaal worden gefinancierd. Anders dan bij pensioenaanspraken kan bij lijfrenteverzekeringen evenwel geen arbeidsbeloningscomponent worden onderkend. Een uitzondering daarop vormt evenwel de toekenning van een recht op, veelal tijdelijke, periodieke uitkeringen, bijvoorbeeld ter overbrugging van de periode tussen de beëindiging of vermindering van de werkzaamheden tot aan het moment waarop de belastingplichtige aanspraak kan maken op bijvoorbeeld pensioenuitkeringen. Wel is, althans in Nederland, de bedoeling van het fiscale regime voor lijfrenten om belastingplichtigen die geen pensioen opbouwen of aan wie slechts een beperkt pensioen wordt toegekend, de mogelijkheid te bieden door middel van lijfrenteverzekeringen een adequaat oudedagsinkomen op te bouwen.

175. Het navolgende geldt bijvoorbeeld ook voor lijfrentevoorzieningen. Deze worden materieel veelal gelijk behandeld aan pensioenuitkeringen. De premies zijn aftrekbaar en de uitkeringen worden volledig belast. Belangrijk verschil tussen lijfrente-uitkeringen en pensioenuitkeringen is evenwel dat in lijfrente-uitkeringen geen arbeidsbeloning kan worden onderscheiden. De uitkering bestaat volledig uit kapitaalinkomen, verhoogd met de ooit opgeofferde premies.

176. Ik ga uit van de toepassing van een kapitaaldekkingssysteem. Van een zogenoemd omslagstelsel en een rentedekkingstelsel wordt geabstraheerd.

177. Tot de oprenting reken ik tevens de actuariële aangroei.

Onder de huidige Wet IB 2001 geldt in zijn algemeenheid dat ten aanzien van oudedagsvoorzieningen de omkeerregel toepassing vindt. Deze houdt in dat de waarde van de door de werkgever aan een belastingplichtige toegekende pensioenaanspraken niet tot het loon wordt gerekend, dat de door de belastingplichtige ter zake van kwalificerende oudedagsvoorzieningen betaalde premies in aftrek kunnen worden gebracht en dat de uiteindelijke uitkeringen als inkomen uit werk en woning progressief in de belastingheffing worden betrokken. Op het toekenningsmoment van aanspraken, noch gedurende de zogenoemde opbouwperiode en de uitkeringsperiode wordt de waardeaan groei uit hoofde van nieuwe premiestortingen of de (actuariële) oprenting in de heffing betrokken.¹⁷⁸ Deze systematiek is in Nederland voornamelijk gebaseerd op het feit dat belastingplichtigen de toekenning van pensioenaanspraken op het toekenningsmoment niet als loon ervaren en bovendien zou heffing over toegekende aanspraken tot een liquiditeitsprobleem aanleiding kunnen geven, omdat het desbetreffende inkomen bij de toekenning niet feitelijk wordt ontvangen.

Toepassing van de omkeerregel voor pensioenaanspraken heeft tot gevolg dat de als arbeidsbeloning te kwalificeren toekenning van een aanspraak niet op het toekenningsmoment wordt belast, doch eerst op het uitkeringsmoment. Daaraan ontlenu belastingplichtigen ten eerste een liquiditeitsvoordeel, omdat de heffing over de toegekende aanspraken veel later plaatsvindt dan de heffing over regulier arbeidsinkomen. Ten tweede ontlenu ze hieraan veelal een tariefsvoordeel, omdat het inkomen na pensionering veelal veel lager ligt dan ten tijde van de arbeidzame periode en, uitgaande van een progressieve tariefstructuur, de uitkeringen veelal tegen een ten opzichte van het toekenningsmoment lager marginaal tarief in aanmerking worden genomen. Voor wat betreft het kapitaalinkomen dat ter zake wordt gerealiseerd, geldt eveneens dat door de toepassing van de omkeerregel een liquiditeitsvoordeel wordt genoten. Omdat ik voor kapitaalinkomen een laag proportioneel tarief voorstel, is uiteindelijk evenwel in mindere mate sprake van een tariefsvoordeel. Het voordeel bestaat dan uit het verschil tussen het lagere progressieve tarief dat wordt geheven over het kapitaalinkomen dat in de oudedagsuitkering besloten ligt op het uitkeringsmoment, ten opzichte van het voor regulier kapitaalinkomen geldende tarief. Als regulier kapitaalinkomen daarentegen progressief wordt belast, quod non, kan zich uiteraard ook ten aanzien van het kapitaalinkomen in oudedagsuitkeringen een tariefsvoordeel voordoen.

Indien de pensioenverzekeraar in staat zou zijn om winst te behalen, wordt de winst bij de pensioenverzekeraar belast. Veelal komt een dergelijke heffing niet aan de orde vanwege het feit dat pensioenverzekeraars in het algemeen niet aan de heffing van vennootschapsbelasting zijn onderworpen. Door een dergelijke vrijstelling wordt het door een pensioenverzekeraar behaalde kapitaalinkomen dat niet wordt

178. De vrijstelling voor toegekende pensioenaanspraken heeft tot gevolg dat in zoverre de inkomstenbelasting het karakter van een bestedingsbelasting krijgt omdat het onderliggende kapitaalinkomen eerst in de heffing wordt betrokken op het bestedingsmoment, zulks uitgaande van de premisse dat pensioenuitkeringen direct en geheel door de gerechtigde worden geconsumeerd.

aangewend ter dekking of verbetering van de pensioenaanspraken van de pensioengerechtigden, derhalve niet in de belastingheffing betrokken.¹⁷⁹ Ik acht een dergelijke vrijstelling voor dit door de pensioenverzekeraars behaalde kapitaalinkomen niet wenselijk, om welke reden een dergelijke vrijstelling afgeschaft moet worden, dan wel afgedwongen zou kunnen worden dat deze winst verplicht aan de pensioengerechtigden moet toekomen. Nu dit evenwel een consequentie is van een vrijstelling voor de toepassing van de vennootschapsbelasting, ga ik aan die vrijstelling voorbij en zal ik de verdere aspecten hiervan niet nader behandelen.

Uit het oogpunt van neutraliteit moet het kapitaalinkomen worden belast overeenkomstig overig kapitaalinkomen en dient de waarde van de toegekende aanspraken als arbeidsinkomen in aanmerking te worden genomen. Er bestaat evenwel een aantal overwegingen op basis waarvan een dergelijke principiële opsplitsing ten aanzien van oudedagsinkomen niet voor de hand ligt. Het in de heffing betrekken van de waarde van de toegekende aanspraken ten tijde van de toekenning leidt op zich niet tot een waarderingsprobleem ten aanzien van de desbetreffende rechten. De waarde daarvan kan op basis van actuariële methoden worden vastgesteld, zulks met inachtneming van onder meer de statistische sterftekansen en veronderstellingen ten aanzien van de toekomstige rentestanden. Om die reden bestaat onder de door mij voorgestelde VAB geen reden ter zake van het kapitaalinkomen dat besloten ligt in deze oudedagsaanspraken, de VWB-optie toe te passen. Zowel ten aanzien van dit kapitaalinkomen als ten aanzien van het als arbeidsinkomen te duiden bedrag aan waarde van toegekende aanspraken geldt evenwel dat er een belangrijke relatie bestaat met het overleven van de gerechtigde. De uitkeringen zullen immers alleen dan plaatsvinden indien en voor zolang de gerechtigde op de ingangsdatum van de uitkeringen nog in leven is. Eventueel volgen nog uitkeringen uit hoofde van een zogenoemde nabestaandenvoorziening bij overlijden, doch deze zijn veelal lager dan de reguliere oudedagsuitkeringen aan de gerechtigde en bovendien is niet in alle gevallen een nabestaandenvoorziening verzekerd. Vanwege het feit dat in geval van overlijden geen uitkeringen meer plaatsvinden, wordt bij een heffing over zowel de waarde van toegekende aanspraken als bij een heffing over het kapitaalinkomen belasting geheven ter zake van inkomsten die wellicht nimmer daadwerkelijk zullen opkomen. Dit vormt een argument voor het achterwege laten van zowel een heffing op het toekenningsmoment van een recht op oudedagsuitkeringen, als voor het achterwege laten van een heffing over de (actuariële) waardeaanwinst van de desbetreffende uitkeringsrechten. Belastingheffing op het uitkeringsmoment van het oudedagsinkomen ligt meer voor de hand.

Een ander argument dat pleit tegen belastingheffing op het toekenningsmoment van de uitkeringen en op het moment van actuariële oprenting, ligt in het liquiditeitsprobleem. Oudedagsvoorzieningen zijn, in ieder geval in Nederland, zogenoemde geblokkeerde voorzieningen. Belastingplichtigen kunnen, behoudens enkele bijzondere omstandigheden, niet vrijelijk over de volledige waarde of een deel daarvan beschikken, omdat de desbetreffende overeenkomsten bijvoorbeeld een afkoopverbod

179. Zie Bas Jacobs (2008).

kennen en overdracht van de aanspraken aan derden slechts geclausuleerd mogelijk is. Ik heb betoogd dat het liquiditeitsnadeel op zich geen reden vormt tegen toepassing van een VAB. Ten aanzien van de hier aan de orde zijnde oudedagsvoorzieningen meen ik evenwel dat een uitzondering geldt, omdat het gebonden karakter door de overheid wordt bepaald en door die gebondenheid de belastingplichtige, anders dan bij andere vermogensbestanddelen, niet de mogelijkheid heeft op door hem gekozen momenten tot een (gedeeltelijke) vervreemding of opname over te gaan. Het liquiditeitsargument pleit er derhalve voor dat het kapitaalinkomen dat besloten ligt in oudedagsvoorzieningen, niet volgens de VAB in de heffing wordt betrokken, doch dat de VWB-optie toepassing vindt. Ten aanzien van oudedagsvoorzieningen betekent dit dat op ieder uitkeringsmoment de desbetreffende uitkeringen in de belastingheffing worden betrokken.

Ten slotte pleiten de in het OESO-modelverdrag neergelegde conventies voor belastingheffing op het uitkeringsmoment. De internationale conventie is immers dat oudedagsvoorzieningen in de uitkeringsfase worden belast in de woonstaat van de gerechtigde.¹⁸⁰ Belastingheffing op het moment waarop de aanspraken worden toegekend, alsmede het belasten van de waardeaan groei zou leiden tot heffing in de werk- of woonstaat op het moment van toekenning of waardeaan groei en niet per definitie tot belastingheffing in de woonstaat op het uitkeringsmoment.

Op grond van deze drie argumenten ben ik van oordeel dat oudedagsuitkeringen volgens een afwijkende systematiek moeten worden belast, en wel op basis van de systematiek van hetgeen thans bekend staat als de omkeerregel. Ik bepleit deze zowel toe te passen voor de toegekende aanspraken als voor de waardeaan groei. Bijdragen die een belastingplichtige zelf betaalt voor oudedagsuitkeringen, dienen op basis van een neutrale behandeling van dit type inkomen in aftrek te worden toegestaan bij de bepaling van het inkomen. Vervolgens is het de vraag op welke wijze de belastingheffing op het uitkeringsmoment moet worden vormgegeven. Pensioenuitkeringen bestaan dan immers deels uit de tegenwaarde van een eerdere arbeidsbeloning en deels uit kapitaalinkomen waarmee de pensioenuitkeringen uiteindelijk mede worden gefinancierd. Ten aanzien van het kapitaalinkomen dat in de uitkeringen besloten ligt, geldt dat dit door de heffing op het uitkeringsmoment later wordt belast dan ander kapitaalinkomen. Overeenkomstig de systematiek bij de VWB-optie dient voor dit liquiditeitsvoordeel een compensatiemechanisme te worden toegepast, teneinde tot een neutrale behandeling te komen. Dit geldt ook voor het arbeidsinkomen dat in de uitkeringen besloten ligt. Het splitsen van de uitkeringen in beide componenten en vervolgens het vaststellen van de hoogte van de noodzakelijke compensatie in verband met het liquiditeitsvoordeel, is praktisch bewerkelijk. Dat geldt met name ook omdat de opbouw van de onderliggende aanspraken gedurende een zeer lange periode plaatsvindt en aan ter zake van aan het begin van die periode toegekende aanspraken relatief het meeste kapitaalinkomen aanwast, terwijl het kapitaalinkomen dat opkomt uit aan het einde van de periode toegekende aanspraken beperkt is. Immers, de premie die als arbeidsbeloning moet worden aangemerkt,

180. Vergelijk art. 18 OESO-modelverdrag en het bijbehorende commentaar.

neemt voor toekomstige levenslange uitkeringen toe naarmate de leeftijd toeneemt, terwijl het kapitaalinkomen dat met die premies kan worden gekweekt, relatief beperkt is, zulks mede afhankelijk van de wijze waarop de premies worden belegd. Uiteindelijk meen ik dat een dergelijke splitsing niet de voorkeur verdient. Het is beduidend eenvoudiger de integrale uitkering, derhalve inclusief het daarin besloten liggende kapitaalinkomen, als arbeidsinkomen in aanmerking te nemen en te belasten tegen het daarvoor geldende progressieve tarief. In de behandeling als arbeidsinkomen en de dienovereenkomstige belastingheffing kan men tevens een compensatie zien voor het liquiditeitsvoordeel dat belastingplichtigen tot aan het uitkeringsmoment hebben genoten. Uit deze wijze van belastingheffing over pensioenaanspraken en de daaruit opkomende uitkeringen en de wens andere oudedagsvoorzieningen uit neutraliteitsoverwegingen op dezelfde manier in de heffing te betrekken, vloeit voort dat premies voor lijfrenteverzekeringen bij de bepaling van het progressief belaste (arbeids)inkomen in aftrek moeten worden gebracht en de uitkeringen uit lijfrenteverzekeringen eveneens progressief moeten worden belast overeenkomstig arbeidsinkomen. Op deze manier wordt in een Nederlandse context tevens bewerkstelligd dat ondernemers ten aanzien van de door hen te treffen oudedagsvoorzieningen op dezelfde manier in de belastingheffing worden betrokken als werknemers voor hun pensioenaanspraken.¹⁸¹

5.6 Conclusie

5.6.1 Algemeen

Al het kapitaalinkomen moet neutraal worden behandeld. Ik heb gepleit voor een relatief laag proportioneel tarief.¹⁸² Hybride inkomen, zoals winst uit onderneming en inkomen uit besloten geïncorporeerde ondernemingen dient gesplitst te worden in arbeidsinkomen enerzijds en kapitaalinkomen anderzijds. Deze componenten dienen, behoudens voor de toepassing van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting, te worden belast als arbeidsinkomen, respectievelijk kapitaalinkomen. Een der-

181. Eventueel zou men kunnen overwegen om de kapitaalinkomenscomponent in pensioenaanspraken of uitkeringen in het geheel niet in de heffing te betrekken (vergelijk bijvoorbeeld J.E. Meade (1978, p. 128). Uiteraard zou dat strijdig zijn met de gewenste neutraliteit en horizontale gelijkheid. Indien men een dergelijke vrijstelling toch wenselijk zou achten, bijvoorbeeld uit uitvoeringstechnische overwegingen, zou men de uitvoeringsinstellingen in de heffing kunnen betrekken tegen een tarief dat gelijk is aan dat over kapitaalinkomen bij individuen. De belasting wordt dan berekend over de winst van de pensioenuitvoerders (zie in dat kader bijvoorbeeld Richard Goode (1990)). Naar mijn oordeel is dit laatste evenwel geen oplossing, omdat het kapitaalinkomen dat in de oudedagsaanspraken of oudedagsuitkeringen besloten ligt, geen onderdeel vormt van de winst van de uitvoeringsinstellingen. Als men alle kapitaalinkomsten in de heffing wil betrekken, zou men de renteaangroei van de aanspraken ook tot de winst van de uitvoeringsinstelling moeten rekenen. Een dergelijke systematiek verdient uit eenvouds- en uitvoeringsoverwegingen niet mijn voorkeur. Ook zou deze systematiek in strijd zijn met de internationale conventies, omdat dit zou betekenen dat de bronstaat en niet de woonstaat belasting heft. Bovendien zou een dergelijk stelsel slechts kunnen worden toegepast indien alle staten daartoe zouden overgaan. Indien dat niet het geval zou zijn, zou een economisch dubbele heffing resteren indien de bronstaat de uitvoerder belast en de woonstaat de gerechtigde zelf.

182. Zie hoofdstuk 2.

gelijke splitsing is noodzakelijk om arbitragemogelijkheden tegen te gaan en om neutraliteit tussen vermogensbestanddelen, alsmede horizontale gelijkheid te bewerkstelligen. Uit de gemaakte analyse volgt dat ten aanzien van winst uit onderneming slechts de voordelen die evident kapitaalinkomen vormen, een separate behandeling als kapitaalinkomen ten deel moeten vallen. Voor het overige moet winst uit onderneming progressief worden belast. Bij geïncorporeerde besloten ondernemingen moet een normsalaris worden gehanteerd, teneinde te voorkomen dat progressief belast arbeidsinkomen wordt getransformeerd in proportioneel kapitaalinkomen.

5.6.2 Beantwoording onderzoeksvragen

1. Ten aanzien van welke vermogensbestanddelen is sprake van hybride inkomsten en of, en zo ja, op welke wijze moet, c.q. kan het te onderscheiden kapitaalinkomen worden afgesplitst.

Uit de analyse volgt dat in theorie zowel winst uit onderneming als inkomen uit geïncorporeerde ondernemingen waarin aandeelhouders tevens werkzaamheden verrichten, een dual karakter heeft. Gegeven het feit dat kapitaalinkomen proportioneel wordt belast en arbeidsinkomen progressief wordt belast, vormen deze duale inkomenssoorten een mogelijkheid voor onwenselijke belastingarbitrage, op grond waarvan deze in principe gesplitst moeten worden in beide componenten. De uitvoering van een dergelijke splitsing kan op verschillende manieren vorm krijgen. De conclusie is dat winst uit onderneming niet gesplitst hoeft te worden in beide componenten, doch als uitgangspunt progressief belast moet worden, teneinde enige neutraliteit te bewaren ten opzichte van geïncorporeerde ondernemingen, waar het klassieke stelsel tot een dubbele belastingdruk op de vergoeding voor eigen vermogen leidt. Evident kapitaalinkomen dient evenwel uit de winst te worden geëlimineerd en als kapitaalinkomen te worden belast. Ten aanzien van geïncorporeerde ondernemingen moet een reële arbeidsbeloning worden vastgesteld voor werknemers die in gezinsverband een belang van ten minste 1/3 deel in de aandelen bezitten.

2. Ten aanzien van welke vermogensbestanddelen dient in afwijking van de basisstructuur, bestaande uit een VAB, een al dan niet vrijwillige mogelijkheid te worden geïntroduceerd, teneinde deze vermogensbestanddelen te belasten op basis van een VWB-optie.

Vermogensbestanddelen die niet vrijwillig geheel of gedeeltelijk kunnen worden vreed en evenmin als zekerheid kunnen dienen ter financiering van de eventuele belastingschuld. Ook vermogensbestanddelen ter zake waarvan de waarde zich niet objectief laat vaststellen, dienen onder de werking van een VWB-optie gebracht te kunnen worden. Ondernemingsvermogen en bepaalde aandelenbelangen zijn voorbeelden van dergelijke vermogensbestanddelen. Pensioen en daarmee vergelijkbare oudedagsaanspraken dienen uitgezonderd te worden van de heffing over kapitaalinkomen. Deze inkomens moeten als arbeidsinkomen worden belast.

3. Onder toepassing van de VWB-optie dient een correctiemechanisme te worden toegepast, teneinde het liquiditeitsvoordeel te kunnen neutraliseren. In hoofdstuk 3 is in dat kader gekozen voor het systeem van William Vickrey. De vraag is

thans of dit systeem eenvoudig toepasbaar is en in welke gevallen dit moet worden toegepast.

Uitvoering van dit systeem is eenvoudig mogelijk en leidt niet tot enigerlei complicatie, omdat het aantal noodzakelijke variabelen beperkt is. Wel verdient het de voorkeur indien de belastingdienst deze berekeningen uitvoert.

4. Bestaat ten aanzien van de vermogensbestanddelen die worden belast overeenkomstig de VWB-optie de noodzaak tot het hanteren van een of meer zogenoemde doorschuiffaciliteiten, c.q. een middelingsregeling en hoe moet worden omgegaan met situaties waarin de belastingplichtige emigreert of waarin de heffingsmogelijkheid over bepaalde vermogensbestanddelen, bijvoorbeeld ten gevolge van de toepasselijkheid van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, eindigt.

Vanwege de toepassing van het proportionele tarief bestaat geen noodzaak voor een middelingsregeling. Een objectieve doorschuifregeling kan worden toegepast indien en zolang het vervangende vermogensbestanddeel dezelfde economische functie vervult. Subjectieve doorschuifregelingen worden afgewezen. In plaats daarvan dient een invorderingsfaciliteit te worden geboden indien voldoening van de belastingschuld die voortvloeit uit een vervreemding van een vermogensbestanddeel, tot onoverkomelijke liquiditeitsproblemen aanleiding geeft.

5. Zowel ten aanzien van een VAB als ten aanzien van een VWB komt de vraag of, en zo ja, op welke wijze eventueel geconstateerde verliezen verrekend kunnen worden met positieve inkomsten in hetzelfde of in een ander jaar.

Verliezen dienen als uitgangspunt onbeperkt verrekenbaar te zijn. Ik beperk de achterwaartse verliesverrekening evenwel op basis van het rechtszekerheidsbeginsel tot vijf jaar. Eventuele onverrekenbare verliezen dienen zo mogelijk door middel van een credit verrekend te worden met de belasting over progressief belast inkomen uit hetzelfde jaar. Voor zover dat niet mogelijk is, dient voorwaartse verliesverrekening onbeperkt plaats te vinden.

6. Ten slotte komt de vraag aan de orde of, en zo ja, op welke wijze binnen het systeem van belastingheffing over inkomen vermogensvoordelen, opkomende uit giften en nalatenschappen, tot het inkomen moeten worden gerekend, dan wel op welke wijze een eventuele cumulatie tussen de heffing van inkomstenbelasting en successierecht kan of moet worden voorkomen.

Ontvangen giften en erfenissen moeten als uitgangspunt als kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen. Dit stuit evenwel op grensoverschrijdende problemen. Om die reden kies ik er uiteindelijk voor deze in een separaat successierecht op te nemen, waarbij de ontvangen giften en baten tegen hetzelfde tarief in de heffing worden betrokken als kapitaalinkomen onder een inkomstenbelasting.

7. Dient, indien sprake is van een afzonderlijk regime voor arbeidsinkomen en een afzonderlijk regime voor kapitaalinkomen, de mogelijkheid te bestaan om voor de bepaling van de in een jaar verschuldigde belasting negatieve kapitaalinkomsten te verrekenen met positieve arbeidsinkomsten, of omgekeerd.

Dient ingeval van overlijden en emigratie een afrekening plaats te vinden, alsmede dient ingeval van immigratie een step-up te worden verleend.

Daar waar een VWB met compensatiemechanisme toepassing vindt, dient een ruim economisch vervreemdingsbegrip te worden gehanteerd. Ook bij emigratie en een overgang onder algemene titel moet een fictieve vervreemding worden aangenomen. Op die manier wordt een heffingslek voorkomen. Bij het ontstaan van subjectieve of objectieve belastingplicht moet een step-up worden verleend.

HOOFDSTUK 6

Internationale aspecten van een VAB met VWB-optie

6.1 Onderzoeksdoelstelling en opzet

In hoofdstuk 5 is de VAB met VWB-optie nader ingevuld. Doel van dit hoofdstuk is vast te stellen of deze door mij voorgestelde heffing in overeenstemming is met het EG-Verdrag. Zo dat op onderdelen niet het geval zou zijn, is de vraag op welke manier deze eventuele strijdigheid kan worden voorkomen. In zijn algemeenheid geldt uiteraard dat nationale wettelijke bepalingen tevens moeten voldoen aan het gestelde bij of krachtens bi- of multilaterale verdragen. In bijvoorbeeld de GATT-overeenkomst van 1994 zijn voorwaarden opgenomen waaraan directe belastingen tevens dienen te voldoen.¹ Andere supranationale regelingen zijn onder meer het Europese Verdrag voor de Rechten van de Mens, Investeringsbeschermingsovereenkomsten en het Internationale verdrag inzake burgerrechten en politieke rechten. Uit een in dit onderzoek niet nader opgenomen analyse volgt dat de door het EG-Verdrag gestelde eisen ten aanzien van een inkomstenbelasting het meest stringent zijn, om welke reden slechts toetsing plaatsvindt aan het EG-Verdrag. Het EER-Verdrag komt inhoudelijk met het EG-Verdrag overeen, althans daar waar het de voor dit hoofdstuk relevante onderdelen betreft.² Gegeven de thans voorliggende vraag wordt niet uitge-

1. De kern van de GATT-overeenkomst ter zake is, kort gesteld, dat directe belastingen geen exportsubsidie mogen impliceren en evenmin de import mogen verhinderen. Gezien de aard van dit onderzoek wordt daaraan geen aandacht besteed. Zie voor nadere informatie ter zake verschillende bijdragen in Michael Lang e.a. (2005), alsmede Thomas Dalgaard (2005).

2. Het EER-Verdrag garandeert (onder meer) een viertal vrijheden. Deze vier vrijheden behelzen het vrije verkeer van werknemers, de vrijheid van vestiging, de vrijheid van dienstenverkeer en de vrijheid van kapitaalverkeer. Het HvJ EVA heeft geoordeeld dat het belastingsysteem van een EER-lidstaat moet voldoen aan de voorwaarden die in de EER-overeenkomst zijn opgenomen (HvJ EVA, 23 november 2004, nr. E-1/04 (*Fokus Bank ASA*)). Op grond van art. 6 EER-verdrag dient het HvJ EVA bij de uitleg van bepalingen in het EER-Verdrag welke naar hun strekking gelijkwaardig zijn met bepalingen in (onder meer) het EG-Verdrag, de jurisprudentie die het HvJ EG dienaangaande heeft gewezen, als leidraad te hanteren. Uit het Fokusbank-arrest van het HvJ EVA volgt dat de vrijheid van kapitaalverkeer als omschreven in het EER-Verdrag in haar werking identiek is aan de vrijheid van kapitaalverkeer in het EG-Verdrag. De jurisprudentie van het HvJ EG ten aanzien van de vrijheid van kapitaalverkeer is om die reden tevens bepalend voor de inhoud van de vrijheid van kapitaalverkeer uit het EER-Verdrag, behalve dan dat de vrijheid van kapitaalverkeer in het EER-Verdrag geen betrekking heeft op derdestaten. De vrijheid van vestiging als opgenomen in het EER-Verdrag komt inhoudelijk overeen met de →

breid ingegaan op het EG-Verdrag. Ik volsta met het behandelen van de hoofdlijnen van de diverse verkeersvrijheden voor zover die voor de toetsing van mijn voorstel relevant zijn en zal vervolgens per verkeersvrijheid aangeven of deze wellicht beperkingen stelt aan het in hoofdstuk 5 behandelde stelsel. Vervolgens wordt met name aan de hand van de rechtspraak van het Hof van Justitie een aantal concrete potentiële heffingsmomenten, voor zover die samenhangen met grensoverschrijdingen, onderzocht. In dit hoofdstuk wordt tevens aandacht besteed aan de nationale belastingplicht bij immigratie en emigratie in relatie tot verdragen ter voorkoming van dubbele belasting.³ Die analyse is er met name op gericht vast te stellen of in geval van dubbele belastingheffing een beroep kan worden gedaan op een eventueel verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, alsmede welke complicaties daarbij eventueel kunnen optreden. De beantwoording van deze vraag vindt plaats aan de hand van het OESO-modelverdrag. Daarbij wordt, anders dan ten aanzien van het EG-Verdrag, geen algemene inleiding tot relevante onderwerpen gegeven, doch wordt direct tot de relevante vraagstukken gekomen, nu de algemene aspecten van voorkoming van dubbele belasting te dezen als voldoende bekend kunnen worden beschouwd. In dit hoofdstuk worden onderzoeksvraag 3, alsmede een deel van onderzoeksvraag 7 beantwoord. Reeds hier merk ik op dat de nodige samenhang bestaat tussen de in dit hoofdstuk beschreven aspecten. Derhalve is het niet steeds mogelijk tot een strikte scheiding in de te behandelen onderwerpen te komen en bestaan de nodige onderlinge kruisverbanden.

6.2 EU, EG en EER

Het EG-Verdrag bewerkstelligt een vrij verkeer van goederen, werknemers, diensten en kapitaal, alsmede een recht op vrijheid van vestiging. Daarnaast bestaat het recht op vrij reizen en verblijven. Het EG-Verdrag laat EU-lidstaten vrij hun stelsel van belastingheffing te organiseren en in het kader daarvan de belastinggrondslag en het belastingpercentage te bepalen die met betrekking tot de belastingplichtigen van toepassing zijn.⁴ Het EG-Verdrag geeft rechten aan burgers en onderdanen van de lidstaten.⁵ Burger is ingevolge art. 17 EG eenieder die de nationaliteit van een lidstaat bezit. Ook zij die de nationaliteit van een EU-lidstaat bezitten en woonachtig zijn in een gebied dat behoort tot de LGO als bedoeld in art. 299 lid 3 EG, hebben het bur-

→ vrijheid van vestiging uit het EG-Verdrag (HvJ EG 23 februari 2006, nr. C-471/01 (*Keller Holding GmbH*), punt 48). Dit geldt ook voor de andere in het EER-Verdrag opgenomen vrijheden, hetgeen onder meer volgt uit de arresten *Ospelt* (HvJ EG 23 september 2003, nr. C-452/01) en *Commissie tegen Koninkrijk België* (HvJ EG 5 juli 2007, nr. C-522/04) van het HvJ EG en uit een vergelijking van de tekst van de verkeersvrijheden in het EER-Verdrag en die in het EG-Verdrag. Zie meer uitgebreid: Xavier Ober-son, Tonje Reitan en Frederik Zimmer (2006).

3. Ik besteed geen aandacht aan het internationaal publiekrecht in relatie tot de mogelijkheden inkomen van binnenlands- en buitenlands belastingplichtigen in de heffing te betrekken. Ik verwijs daarvoor naar R.P. van den Dool (2006).

4. HvJ EG 12 december 2006, nr. C-374/04.

5. HvJ EG 5 februari 1963, nr. 26/62 (*Van Gend en Loos*).

gerschap van de unie. De verkeersvrijheden als opgenomen in art. 39, 43, en 49 EG⁶ worden niet toegekend aan de in art. 5 gedefinieerde burger, doch aan onderdanen van de lidstaten.⁷ In die zin verschilt het potentiële toepassingsbereik tussen deze verkeersvrijheden en de overige aan burgers toekomende rechten. Ten aanzien van de in art. 56 EG vastgelegde vrijheid van kapitaalverkeer is geen beperking opgenomen in de toepassing op burgers of onderdanen. Ook zij die geen burger of onderdaan zijn, zouden op grond van de tekst een beroep kunnen doen op deze verkeersvrijheid.⁸

Het op het EG-Verdrag gebaseerde recht bestaat uit het primaire recht zoals dat door het EG-Verdrag zelf en door besluiten en verdragen tot wijziging daarvan in het leven is geroepen. Daarnaast bestaat het uit het secundaire recht zoals dat wordt gevormd door de besluiten en voorschriften die de instellingen van de EG op grond van het EG-Verdrag in het leven kunnen roepen, zoals richtlijnen⁹ en verordeningen. Er zijn geen verordeningen aangaande de heffing van inkomstenbelasting uitgevaardigd. Richtlijnen beperken zich voor wat betreft hun werking tot grensoverschrijdende inkomensstromen, c.q. tot situaties van belastingheffing ter zake van transacties tussen entiteiten die in meer dan één EU-lidstaat zijn gevestigd. Echter, bijvoorbeeld Nederland heeft van de desbetreffende richtlijnen de fusierichtlijn¹⁰ van overeenkomstige toepassing verklaard op binnenlandse situaties. In zoverre kunnen nationale wettelijke regels door de toepassing van de fusierichtlijn worden beperkt, ook waar het zuiver nationale situaties betreft. Daar waar het natuurlijke personen betreft beperken andere richtlijnen de nationale heffingsmogelijkheden voor de bronstaat in geval van grensoverschrijdende inkomensstromen, doch ze staan de woonstaat niet in de weg bij de mogelijkheden om in puur interne situaties tot een heffing te komen. Slechts de fusierichtlijn is in het kader van dit onderzoek derhalve van potentieel belang.

Art. 249 EG biedt de communautaire regelgever de mogelijkheid aanbevelingen of adviezen uit te brengen. Aanbevelingen maken wel deel uit van het EU-recht, zij het dat zij niet verbindend zijn en om die reden een hulpmiddel vormen bij de interpretatie van het wel verbindende communautaire recht. Nationale rechters zijn volgens

6. Aan het vrije verkeer van goederen wordt vanwege het gebrek aan belang voor dit onderzoek geen aandacht besteed.

7. In verdragen ter voorkoming van dubbele belasting is eveneens bepaald dat de werking daarvan zich beperkt tot nader gedefinieerde personen. In het Nederlands standaardverdrag is het begrip onderdaan gedefinieerd als alle natuurlijke personen die de nationaliteit van een van de Staten bezitten. Voor zover er onderdanen zouden zijn die niet de nationaliteit bezitten, zou de werking van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting die dienovereenkomstig zijn vastgesteld, in zoverre voor hen verschillen.

8. De beperkingen van art. 5 EG tot burgers is niet van toepassing. Zie P.J.G. Kapteyn (2003, p. 632).

9. Richtlijnen dienen als zodanig in overeenstemming te zijn met het EG-Verdrag. Voor zover een richtlijn een inbreuk maakt op een dwingende bepaling uit bijvoorbeeld het EG-Verdrag zonder dat daarvoor in het verdrag een uitzonderingsmogelijkheid is opgenomen, is de richtlijn in zoverre onverbindend (Vergelijk HvJ EG 5 mei 1982, nr. 15/81 (*Gaston Schul*)).

10. Richtlijn van 23 juli 1990 (90/434/EEG), *PbEG* 20 augustus 1990, nr. L 225/1.

het HvJ EG echter verplicht bij de interpretatie van communautaire rechtsregels aanbevelingen mede in hun beschouwing te betrekken.¹¹ Slechts de aanbeveling betreffende belastingen op bepaalde inkomsten die door niet-ingezetenen zijn verworven in een andere lidstaat dan die waarvan zij ingezetene zijn,¹² is voor dit onderzoek relevant. Mededelingen zijn eigenlijk beleidsregels waarin bijvoorbeeld de Commissie haar interpretatie geeft van verdragsbepalingen. Zij zijn niet verbindend, doch vormen wel een indicatie voor de toekomstige ontwikkelingen die de Commissie wenselijk acht. Om die reden worden de Mededeling 'betreffende belasting op dividend van natuurlijke personen in de interne markt'¹³ en de Mededeling 'exitheffingen en de behoefte aan coördinatie van het belastingbeleid van de lidstaten' behandeld.¹⁴

6.3 De verkeersvrijheden op hoofdlijnen en hun onderlinge verhouding¹⁵

Naast het in art. 12 EG opgenomen algemene discriminatieverbod kent het EG-Verdrag de zogenoemde verkeersvrijheden. Het gaat om het recht op vrij verkeer van burgers als omschreven in art. 18 EG, alsmede om de klassieke verkeersvrijheden, waartoe behoren het recht op een vrij verkeer van goederen, werknemers, diensten en kapitaal, alsmede het recht op vrijheid van vestiging. Kern van deze klassieke vrijheden is dat personen¹⁶ zich bij de uitoefening van grensoverschrijdende economische activiteiten vrijelijk binnen de EU kunnen bewegen.

Het recht om vrij te reizen en te verblijven betekent dat een onderdaan van een lidstaat in een andere lidstaat niet minder gunstig mag worden behandeld dan een burger die in dezelfde omstandigheden verkeert, maar geen gebruik heeft gemaakt van zijn recht om te reizen.¹⁷ Om een beroep op deze vrijheid te kunnen doen, hoeft geen sprake te zijn van een economische activiteit. Ook geldt dat een onderdaan van een staat die gebruik heeft gemaakt van zijn recht om vrij te reizen en te verblijven in de staat waarvan hij onderdaan is, niet minder gunstig mag worden behandeld dan onderdanen die daar zijn gebleven.¹⁸ Ook indien de positie van iemand wordt beïnvloed door het handelen van een ander, kan art. 18 EG toepassing vinden.¹⁹ Het is evenwel onduidelijk of uiteindelijk een verschil in reikwijdte bestaat tussen deze vrijheid voor inactieven en de overige verkeersvrijheden. Deze vrijheid kan poten-

11. HvJ EG 13 december 1989, nr. C-322/88, punt 19.

12. Aanbeveling van 21 december 1993, 94/79/EG, *PbEG* L 039 van 10 februari 1994.

13. Mededeling van 19 december 2003, COM(2003)810 definitief.

14. Mededeling van 19 december 2006, COM(2006)825 definitief.

15. Aan het vrije verkeer van goederen wordt te dezen geen aandacht besteed. Zie daaromtrent D.M. Weber (2003).

16. Uiteraard geldt een aantal vrijheden tevens voor rechtspersonen. Gegeven de probleemstelling komen rechtspersonen in het navolgende slechts aan de orde daar waar de op hen betrekking hebbende jurisprudentie of regelgeving mede van belang is voor de belastingheffing ten laste van natuurlijke personen.

17. HvJ EG 29 april 2004, nr. C-224/02 (*Pusa*).

18. Vergelijk HvJ EG 9 november 2006, nr. C-520/04 (*Turpeinen*).

19. HvJ EG 12 juli 2005, nr. C-403/03 (*Schempp*), alsmede HvJ EG 18 juli 2007, nr. C-212/05 (*Hartmann*).

tiel in het geding zijn bij de door mij voorgestelde fictieve vervreemding als een belastingplichtige emigreert.²⁰

Op basis van het recht op vrij werknemersverkeer is elke discriminatie op grond van de nationaliteit tussen de werknemers uit diverse lidstaten wat betreft de werkgelegenheid, de beloning en de overige arbeidsvoorwaarden, verboden. Evenals de andere verkeersvrijheden kan dit recht geldend worden gemaakt in de (voormalige) woonstaat, alsmede in de (toekomstige) woon- of werkstaat.²¹ Ook indien de grensoverschrijdende werkzaamheden inmiddels zijn gestaakt, kan ten aanzien van het verleden nog steeds een beroep op deze verkeersvrijheid worden gedaan. Het feit dat de persoon de nationaliteit heeft van de staat die de belemmerende maatregel hanteert, staat aan de toepassing van deze verkeersvrijheid niet in de weg.²² Een onderdaan die gebruikmaakt van de mogelijkheid in een andere staat te gaan werken en die in de voormalige woonstaat belast blijft voor bepaalde inkomsten, dient ten aanzien van die inkomsten in de voormalige woonstaat gelijk te worden behandeld.

Het recht op vrijheid van vestiging betekent dat onderdanen van een lidstaat in een andere lidstaat niet ongunstiger mogen worden behandeld ten aanzien van de door hen ondernomen economische activiteit. Zelfs geringe of minder belangrijke beperkingen zijn verboden.²³ Het recht op vrijheid van vestiging kan zowel jegens de vestigingsstaat als jegens de ontvangst- of bronstaat geldend worden gemaakt.²⁴ De vrijheid van vestiging is tevens aan de orde indien een persoon in de woon- of vestigingsstaat geen economische activiteiten ontplooit, doch dit slechts doet in een andere staat.²⁵ Het relevante begrip vestiging is zeer ruim en houdt in dat een gemeenschapsonderdaan duurzaam kan deelnemen aan het economische leven in een andere lidstaat dan zijn staat van herkomst. De vrijheid van vestiging omvat de toegang tot werkzaamheden, anders dan in loondienst, en de uitoefening daarvan. Tevens valt onder de vrijheid van vestiging de oprichting en het beheer van ondernemingen, waaronder mede worden begrepen vennootschappen die zijn opgericht naar het recht van een EU-lidstaat. Ook de oprichting van agentschappen en filialen valt onder de vrijheid van vestiging.²⁶ Het HvJ EG heeft in het algemeen geoordeeld dat de vrijheid van vestiging toepassing vindt wanneer een onderdaan van een lidstaat een deelneming in het kapitaal van een in een andere lidstaat gevestigde vennootschap houdt die hem een zodanige invloed op de besluiten van de vennootschap verleent

20. Vergelijk de conclusie van A-G J. Kokkot in de zogenoemde N. zaak (zie noot 61). Overigens hoeft geen sprake te zijn van een verboden discriminatie of belemmering, afhankelijk van de eventuele rechtvaardigingsgronden die voor een dergelijke heffing zouden bestaan. Zie daaromtrent paragraaf 6.5.

21. HvJ EG 13 november 2003, nr. C-209/01 (*Schilling en Nürnberg-Schilling*).

22. HvJ EG 12 december 2002, nr. C-385/00 (*De Groot*).

23. HvJ EG 11 maart 2004, nr. C-9/02 (*De Lasteyrie du Saillant*).

24. Zie bijvoorbeeld HvJ EG 10 juli 1986, nr. 79/85 (*Segers*) en HvJ EG 9 maart 1999, nr. C-212/97 (*Centros*).

25. Zie bijvoorbeeld HvJ EG 27 september 1988, nr. 81/87 (*Daily Mail*) en HvJ EG 16 juli 1998, nr. C-264/96 (*Imperial Chemical Industries plc (ICI)*).

26. HvJ EG 30 november 1995, nr. C-55/94 (*Gebhard*).

dat hij de activiteiten ervan kan bepalen.²⁷ Dit is aan de orde indien men de meerderheid van de zeggenschap heeft, doch tevens indien nationale wetgeving bijzondere regels bevat voor bepaalde belangen welke worden geacht belanghebbenden een bepaalde zeggenschap te bieden, ook indien deze regels toepassing vinden bij minderheidsbelangen.²⁸ Dit is bijvoorbeeld van belang voor de door mij voorgestelde fictieve arbeidsbeloning voor wea's met een belang van 1/3 in het aandelenkapitaal. Of aan deze voorwaarde wordt voldaan, behoeft niet slechts op het individuele niveau van een persoon te worden getoetst. Indien sprake is van een groep belastingplichtigen die tezamen de activiteiten kunnen bepalen en de tot deze groep behorende personen dezelfde belangen nastreven en in onderling overleg via eenzelfde vertegenwoordiger de doorslaggevende invloed uitoefenen, vindt ten aanzien van hen de vrijheid van vestiging toepassing.²⁹ Uit de jurisprudentie volgt dat een verlegging van de woonplaats naar een andere EU-lidstaat onder de vrijheid van vestiging valt indien men het beleid van een elders gevestigde vennootschap kan bepalen.³⁰ Het is derhalve voor de toepasselijkheid van de vrijheid van vestiging niet noodzakelijk dat de natuurlijke persoon in de staat waar hij zich vestigt, een economische activiteit uitoefent. De vrijheid van vestiging vindt tevens toepassing indien een gemeenschapsonderdaan onroerende zaken in een andere lidstaat dan die waar hij woont of is gevestigd, verwerft en deze onroerende zaken actief beheert.³¹ Als de onroerende zaken niet worden aangehouden in het kader van de activiteiten van de belastingplichtige en niet actief worden beheerd, kan geen beroep op de vrijheid van vestiging worden gedaan.³² Uit de jurisprudentie van het HvJ EG volgt, voor zover betrekking hebbende op de fiscale regelgeving, dat een lidstaat de belastingheffing over de resultaten van een economische activiteit in haar fiscale territoir niet afhankelijk mag stellen van de woon- of vestigingsplaats van degene die deze economische activiteit uitoefent, of voor wiens rekening en risico deze (indirect) wordt gedreven.³³ Regelingen van de bronstaat die slechts van toepassing zijn indien de belanghebbende in de woonstaat een economische activiteit uitoefent, zijn strijdig met het recht op vrijheid van vestiging.³⁴ Geprojecteerd op een heffing naar het inkomen, betekent dit dat een dergelijke inkomensheffing geen beperkingen mag bevatten voor inwoners die elders een economische activiteit willen opstarten, noch dat een inwoner van een andere staat in een bepaalde staat door de daar geldende nati-

27. Zie onder meer HvJ EG 13 april 2000, nr. C-251/98 (*Baars*), HvJ EG 21 november 2002, nr. C-436/00 (*X en Y*) en HvJ EG 12 september 2006, nr. C-196/04 (*Cadbury Schweppes plc*).

28. HvJ EG 17 mei 2007, nr. C-492/04 (*Lasertec Gesellschaft für Stanzformen mbH*).

29. HvJ EG 6 december 2007, nr. C-298/05 (*Columbus Container Services BVBA & Co*).

30. HvJ EG 25 oktober 2007, nr. C-464/05 (*Geurts en Vogten*).

31. HvJ EG 14 september 2006, nr. C-386/04 (*Centro di Musicologia Walter Stauffer*). Hoe de uitkomst van dit arrest zich verhoudt tot de uitkomst in HvJ EG 5 juli 2005, nr. C-376/03 (D.), waarin de investering in een onroerende zaak werd getoetst aan de vrijheid van kapitaalverkeer, is overigens onduidelijk. Wellicht dat de aard van de activiteiten van de belanghebbende bij de onroerende zaak daarin medebepalend is.

32. HvJ EG 11 oktober 2007, nr. C-451/05.

33. HvJ EG 12 december 2002, nr. C-324/00 (*Lankhorst-Hohorst GmbH*).

34. HvJ EG 8 maart 2001, nr. C-397/98 en C-410/98 (*Metallgesellschaft Ltd en Hoechst AG*).

onale regelgeving wordt belemmerd een economische activiteit te starten.³⁵ Een heffing voortvloeiende uit een fictieve vervreemding van vermogensbestanddelen die onder een VWB-optie vallen, is strijdig met (onder meer) de vrijheid van vestiging indien de desbetreffende belastingplichtige emigreert om elders zelf een economische activiteit te starten, dan wel indien hij een beleidsbepalend belang in een lichaam bezit. Mits evenwel geen sprake is van een onevenredige belemmering, kan onder voorwaarden wel een heffing plaatsvinden.³⁶

Het recht op vrij verkeer van diensten ziet zowel op degene die de diensten afneemt als op degene die de diensten aanbiedt. Prestaties zonder grensoverschrijdend element vallen niet onder de vrijheid van diensten.³⁷ In relatie tot belastingen is gebleken dat de inhouding van een bronheffing op betalingen die worden gedaan aan een inwoner van een andere staat, niet strijdig is met de vrijheid van dienstenverkeer, omdat de bronheffingsprocedure een wettig en passend middel vormt voor de fiscale behandeling van de inkomsten van een inwoner van een andere staat. Op deze manier kan worden voorkomen dat degene die de dienst verricht in zijn woonstaat, geen belasting betaalt over deze inkomsten, noch in de bronstaat waar de diensten worden verricht. De bronheffing vormt een evenredig middel voor de inning van de belastingvordering van de bronstaat.³⁸

Art. 56 EG waarborgt het vrije kapitaalverkeer, waarbij de zogenoemde nomenclatuur nog steeds een illustratieve betekenis heeft.³⁹ Een economische activiteit die onder de toepassing van de vrijheid van kapitaalverkeer valt, kan, zo volgt uit het arrest *Graziana Luisi en Giuseppe Carbone*,⁴⁰ ook onder de werking van een andere verkeersvrijheid vallen. Voorbeelden van dergelijke economische activiteiten zijn de oprichting van nieuwe en uitbreiding van bestaande filialen of ondernemingen,⁴¹ de algehele verwerving van bestaande ondernemingen, alsmede de deelneming in nieuwe of bestaande ondernemingen teneinde duurzame economische betrekkingen te vestigen of te handhaven. Het is niet noodzakelijk om een doorslaggevende stem in het bestuur of de zeggenschap te hebben, zij het dat enige materiële zeggenschap wellicht wel wordt geëist. Indien niet aan deze omschrijving wordt voldaan, is geen sprake van een directe investering als bedoeld in de nomenclatuur, doch daaraan kan niet de consequentie worden verbonden dat geen sprake is van een kapitaalbeweging welke onder de toepassing van het vrije verkeer van kapitaal valt. Ook de verwerving van (niet) ter beurse genoteerde effecten door niet-inwoners vormt een kapitaalbeweging, ongeacht of sprake is van de verkrijging van de deelname aan het bestuur of in de zeggenschap van de desbetreffende vennootschap. Uit het arrest

35. Zie ook HvJ EG 18 september 2003, nr. C-168/01 (*Bosal Holding BV*).

36. HvJ EG 11 maart 2004, nr. C-9/02 (*De Lasteyrie du Saillant*) en HvJ EG 7 september 2006, nr. C-470/04 (*N.*).

37. HvJ EG 18 maart 1980, nr. 52/79 en HvJ EG 23 april 1991, nr. C-41/90.

38. HvJ EG 3 oktober 2006, nr. C-290/04 (*FKP Scorpio Konzertproduktionen GmbH*).

39. Zie HvJ EG 16 maart 1999, nr. C-222/97 (*Trummer-Mayer*) en HvJ EG 13 mei 2003, nr. C-463/00 (*Commissie tegen Koninkrijk Spanje*).

40. HvJ EG 31 januari 1984, nr. 286/82 en 26/83, *Jur.* 1984, p. 377.

41. Als aanvullende voorwaarden geldt dat de deze uitsluitend aan de kapitaalverschaffer toebehoren.

Barbier⁴² volgt dat de verwerving van zaken, de overdracht daarvan aan een eigen onderneming, alsmede de erfopvolging van dergelijke onroerende zaken onder de vrijheid van kapitaalverkeer vallen. Uit dat arrest volgt tevens dat het gebruikmaken van fiscale voordelen niet in de weg staat aan de toepassing van het vrije verkeer van kapitaal. Strijdigheid met de vrijheid van kapitaalverkeer is niet alleen aan de orde als inwoners worden belemmerd hun kapitaal elders te investeren, doch ook als ondernemingen worden gehinderd elders kapitaal te vergaren.⁴³ Uit het arrest Van Hiltten⁴⁴ volgt dat de verplaatsing van de woonplaats naar een andere staat als zodanig geen kapitaalverkeer in de zin van het EG-Verdrag vormt. Een nationale belastingmaatregel die een materieel lager tarief toekent aan inwoners dan aan niet-inwoners, is strijdig met het vrije verkeer van kapitaal. Dat geldt ook voor een regeling waarbij slechts een fiscale aftrek wordt toegestaan voor een bezit aan aandelen in kapitaalvennootschappen die in het land zelf zijn gevestigd.⁴⁵ Dat geldt eveneens indien een verrekeningskrediet slechts wordt toegekend voor aandelen in kapitaalvennootschappen die in het land zelf zijn gevestigd.⁴⁶ Daarbij geldt overigens wel als nuancering dat het verrekeningskrediet ten aanzien van dividenden die zijn uitgekeerd door in het buitenland gevestigde lichamen, mag worden beperkt tot het daadwerkelijk door die lichamen betaalde bedrag aan vennootschapsbelasting. Ook lijkt het bedrag van de verrekening beperkt te mogen blijven tot het niveau van de nationale bronheffing indien de uitkerende vennootschap in het land zelf zou zijn gevestigd.⁴⁷ Uit het arrest Jäger⁴⁸ volgt dat het evenmin is toegestaan om in het buitenland gelegen vermogensbestanddelen anders te waarderen dan in het binnenland gelegen vermogensbestanddelen. Naar het oordeel van het Hof zijn deze vermogensbestanddelen, daar waar het de waardering betreft, objectief vergelijkbaar. Weliswaar betrof dit arrest de waardering voor de toepassing van het successierecht in verband met een grensoverschrijdende erfrechtelijke verkrijging, doch men kan de uitkomst hiervan zonder meer ook van toepassing verklaren ten aanzien van de heffing van een inkomstenbelasting op basis van vermogensmutaties. Uit de jurisprudentie volgt tevens dat het niet is toegestaan bij de belastingheffing over de meerwaarde van deelnemingen onderscheid te maken tussen de meerwaarde op vermogensbestanddelen die in het binnenland zijn gelegen en vermogensbestanddelen die in het buitenland zijn gelegen.⁴⁹ Ten aanzien van dividenden die afkomstig zijn van een in een andere lidstaat gevestigde vennootschap, mag geen hoger tarief gelden dan wanneer de dividenden afkomstig zijn van een in dezelfde lidstaat gevestigde vennootschap.⁵⁰ Ook anderszins mag geen onderscheid worden gemaakt naar de staat waar het kapitaal wordt belegd.⁵¹ Belastingfaciliteiten mogen evenmin afhankelijk worden gesteld

42. HvJ EG 11 december 2003, nr. C-364/01.

43. HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-315/02 (*Lenz*).

44. HvJ EG 23 februari 2006, nr. C-513/03.

45. HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-242/03 (*Weidert en Paulus*).

46. HvJ EG 7 september 2004, nr. C-319/02 (*Manninen*).

47. Vergelijk HvJ EG 14 november 2006, nr. C-513/04.

48. HvJ EG 17 januari 2008, nr. C-256/06 (*Jäger*).

49. HvJ EG 18 december 2007, nr. C-436/06 (*Grønfeldt en Grønfeldt*).

50. HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-315/02 (*Lenz*).

51. HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-242/03 (*Weidert en Paulus*).

van de staat waar het kapitaal wordt belegd.⁵² Het recht op vrij verkeer van kapitaal geldt in afwijking van de andere klassieke verkeersvrijheden ook in relatie tot staten die geen EU-lidstaat (de zogenoemde derdenstaten) zijn.⁵³

Indien meer dan één verkeersvrijheid van toepassing is, vindt beoordeling in principe slechts plaats op basis van een van die verdragsvrijheden als blijkt dat een van de toepasselijke verkeersvrijheden ondergeschikt is. In dat geval vindt de beantwoording plaats op grond van de doorslaggevende verdragsvrijheid.⁵⁴ Het belang van het onderscheid ligt uiteraard bij de toepasselijke verkeersvrijheid in relatie tot derdenstaten, hetgeen in beginsel slechts ten aanzien van de vrijheid van kapitaalverkeer het geval is.⁵⁵ Op het recht van vrij kapitaalverkeer kan bijvoorbeeld een beroep worden gedaan indien dit ondergeschikt is aan het recht op vrij verkeer van diensten. Dit kwam expliciet aan de orde in het arrest *Fidium Finanz AG*.⁵⁶ Toetsing aan het algemene non-discriminatieverbod kan slechts aan de orde zijn indien niet tevens een beroep kan worden gedaan op een van de andere verkeersvrijheden.⁵⁷ Ook ten aanzien van het recht op vrij reizen en verblijf als voorzien in art. 18 EG geldt op grond van het arrest *Skanavi en Chryssanthakopoulos*⁵⁸ dat dit een algemeen geformuleerde vrijheid is welke slechts aan de orde kan zijn indien art. 43 EG niet van toepassing is.⁵⁹ In het arrest *Turpeinen*⁶⁰ is overeenkomstig geoordeeld in de verhouding met art. 39 EG.⁶¹ Op basis van onder meer deze jurisprudentie is art. 18 EG al-

52. HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-242/03 (*Weidert en Paulus*).

53. Het recht op vrij verkeer van kapitaal staat evenwel niet in de weg aan nationale maatregelen die reeds op 1 januari 1994 bestonden. Op deze beperking in de werkingssfeer van het vrij verkeer van kapitaal wordt hierna niet ingegaan.

54. HvJ EG 24 maart 1994, nr. C-275/92 (*Schindler*), HvJ EG 25 maart 2004, nr. C-71/02 (*Herbert Karner Industrie*) en HvJ EG 14 oktober 2004, nr. C-36/02 (*Omega Spielhallen*). Hoewel het HvJ EG het arrest *Schindler* te dezen als de basis voor deze beoordeling ziet, blijkt dit niet expliciet uit het arrest. Wel geeft het HvJ EG daarin aan dat in dat geval het vrij verkeer van goederen geen toepassing vindt omdat de belanghebbende primair is gericht op de deelname door derden aan loterijspelen, hetgeen als een dienst moet worden aangemerkt.

55. HvJ EG 25 oktober 2007, nr. C-464/05 (*Geurts en Vogten*).

56. HvJ EG 3 oktober 2006, nr. C-452/04 (*Fidium Finanz AG*).

57. Reeds vóór de invoering van art. 18 EG heeft het HvJ EG geoordeeld dat onderdanen van een lidstaat het recht hebben om een andere lidstaat in te komen en daar te verblijven. Dit is een rechtstreeks aan de onderdanen toekomend recht. Echter, vóór de invoering van art. 18 EG kon dat recht slechts worden uitgeoefend indien sprake was van de uitoefening van een economische activiteit in de andere lidstaat. Daarvan kon slechts sprake zijn in geval van uitoefening van het recht op vrij verkeer van werknemers, de vrijheid van vestiging of de vrijheid van kapitaalverkeer. Het HvJ EG noemde de vrijheid van diensten op dit punt derhalve niet (arrest van 17 september 2002, zaak C-413/99 (*Baumbast*), punt 81. Zie ook HvJ EG 26 november 2002, nr. C-100/01 (*Olazabal*).

58. HvJ EG 29 februari 1996, nr. C-193/94 (*Skanavi en Chryssanthakopoulos*), maar ook HvJ EG 8 maart 2001, nr. C-397/98 en C-410/98 (*Metallgesellschaft Ltd en Hoechst*) en HvJ EG 7 september 2006, nr. C-470/04 (N).

59. Vergelijk tevens HvJ EG 7 september 2006, nr. C-470/04 (N-zaak).

60. HvJ EG 9 november 2006, nr. C-520/04 (*Turpeinen*).

61. Zie voor een geval waarin de verhouding tussen het recht op vrij verblijf en de vrijheid van vestiging aan de orde kwam de conclusie van A-G J. Kokkot van 30 maart 2006 in HvJ EG 7 september 2006, nr. C-470/04, (N).

leen van toepassing indien geen sprake is van een economische activiteit. Het recht op vrij verkeer van diensten kan op grond van art. 50 EG alleen toepassing vinden indien de bepalingen betreffende het vrije verkeer van goederen, kapitaal en personen niet van toepassing zijn.⁶² Een samenloop van het recht op vrij verkeer van diensten met de vrijheid van vestiging behoort, althans op grond van de tekst van het EG-Verdrag, wel tot de mogelijkheden. De duurzaamheid van de economische activiteit is bepalend voor de vraag of de vrijheid van vestiging toepassing vindt, dan wel, in een voorkomend geval, de vrijheid van diensten. Bij diensten is sprake van een tijdelijke uitoefening van de activiteiten.^{63, 64} Uit het arrest Gambelli volgt dat het recht op vrij verkeer van diensten niet meer aan de orde is indien tevens het recht op vrijheid van vestiging aan de orde is.⁶⁵ Tussen de vrijheid van vestiging en de vrijheid van kapitaal bestaat een duidelijke hiërarchie.^{66, 67} Indien sprake is van een belemmering van de vrijheid van vestiging, kan geen toetsing meer plaatsvinden aan het vrije verkeer van diensten of aan het vrije verkeer van kapitaal.⁶⁸ Een nationale maatregel die bij toetsing aan de vrijheid van vestiging (gesteld dat in een concreet geval sprake is van een daarvoor kwalificerende economische activiteit) is toegestaan, kan niet alsnog met een beroep op de vrijheid van kapitaalverkeer als belemmerend worden aangemerkt.⁶⁹

6.4 Al dan niet gelijke omstandigheden

De kern van de verkeersvrijheden is dat onderdanen van andere lidstaten niet afwijkend mogen worden behandeld ten opzichte van eigen onderdanen, alsmede dat grensoverschrijdende economische activiteiten niet mogen worden belemmerd. Een afwijkende fiscale behandeling van niet-onderdanen ten opzichte van onderdanen is evenwel niet zonder meer verboden.⁷⁰ De situatie van ingezetenen en die van niet-ingezetenen is in het algemeen namelijk niet vergelijkbaar en derhalve bevinden zij zich in het algemeen niet in dezelfde omstandigheden. Van vergelijkbaarheid is echter wel sprake indien de niet-ingezetene nagenoeg zijn gehele (gezins)inkomen in de

62. Toepassing van het vrije verkeer van kapitaal hoeft evenwel niet altijd aan de mogelijke toepassing van het recht op vrij verkeer van diensten in de weg te staan. Dit volgt uit HvJ EG 14 september 2006, nr. C-386/04 (*Centro di Musicologia Walter Stauffer*).

63. HvJ EG 30 november 1995, nr. C-55/94 (*Gebhard*).

64. HvJ EG 25 juli 1991, nr. C-221/89 (*Factortame Ltd*).

65. HvJ EG 6 november 2003, nr. C-243/01 (*Gambelli e.a.*). Zie ook HvJ EG 27 oktober 2005, nr. C-234/03 (*Contse SA e.a.*), waarin beide verkeersvrijheden aan de orde werden gesteld en het HvJ EG zich niet expliciet heeft uitgelaten welke verkeersvrijheid werd belemmerd. Blijkbaar werden beide verkeersvrijheden belemmerd en kon het HvJ EG derhalve volstaan met een onderzoek of de belemmerende regeling (onder meer) in het algemeen belang was.

66. HvJ EG 13 mei 2003, nr. C-463/00 (*Commissie tegen Koninkrijk Spanje*).

67. Uit het arrest Cadbury Schweppes (HvJ EG 12 september 2006, nr. C-196/04) zou men evenwel anders kunnen afleiden.

68. HvJ EG 14 oktober 2004, nr. C-36/02 (*Omega*).

69. Zie ook H.T.P.M. van den Hurk (2001, p. 159).

70. Overigens had deze conclusie primair betrekking op de verboden discriminatie in de zin van art. 12 EG, doch uit het arrest volgt dat deze tevens geldt voor de toepassing van art. 18 EG, ook als belanghebbende zelf geen gebruik heeft gemaakt van het daarop gebaseerde recht.

(i.c.) bronstaat verdient.⁷¹ Indien een niet-ingezetene zich op basis van deze inkomenseis in vergelijkbare omstandigheden bevindt als een ingezetene, dient bij de heffing van inkomstenbelasting ten laste van die niet-ingezetene ook rekening te worden gehouden met negatieve inkomsten die elders worden behaald indien die negatieve inkomsten ook bij ingezetenen in aanmerking worden genomen.⁷² In het arrest Talotta⁷³ lijkt het HvJ EG vrij snel van oordeel te zijn dat ingezetenen en niet-ingezetenen wel vergelijkbaar zijn, omdat niet-ingezetenen ten aanzien van hun bronstaatincome door de desbetreffende bronstaten veelal op dezelfde manier in de heffing worden betrokken, daar waar het de objectvaststelling betreft als ingezetenen van de desbetreffende bronstaat. Uit de jurisprudentie volgt ook dat ingezetenen die dividend ontvangen van niet-ingezeten vennootschappen, ten aanzien van het ontvangen dividend gelijk behandeld moeten worden met ingezetenen die dividend ontvangen van ingezeten vennootschappen. Het omgekeerde is evenwel niet het geval. De lidstaat waar het uitkerende lichaam is gevestigd, hoeft de niet-ingezeten aandeelhouder van een in die lidstaat gevestigd lichaam niet gelijk te behandelen aan een ingezeten aandeelhouder. Indien de lidstaat echter de niet-ingezetenen voor het dividend dat afkomstig is van een ingezeten vennootschap in de heffing betreft, ontstaat wel vergelijkbaarheid.⁷⁴ Als de methode van inkomensbepaling ten aanzien van de relevante inkomensbestanddelen gelijk is (bijvoorbeeld blijkende uit het feit dat dezelfde wettelijke bepaling van toepassing is), dienen zij gelijk te worden behandeld en mogen bijvoorbeeld geen afwijkende kostenaftrekbeperkingen gelden.^{75, 76} Niet mag worden vereist dat de kosten slechts dan in aanmerking worden genomen indien deze in grootte een bepaald percentage van de opbrengsten te boven gaan.⁷⁷ Evenmin mogen beperkingen worden gesteld aan bijvoorbeeld doorschuif faciliteiten.⁷⁸

De nationale belastingdruk op binnenlands inkomen mag niet lager zijn dan die op vergelijkbaar buitenlands inkomen. Als bijvoorbeeld bij de belastingheffing over binnenlands dividend een verrekening wordt gegeven voor de eerder geheven binnen-

71. Zie in dit kader tevens HvJ EG 25 januari 2007, nr. C-329/05 (*Meindl*), waarin is beslist dat bij de toetsing of wordt voldaan aan de eis dat ten minste 90% van het gezinsinkomen in de bronstaat in de heffing wordt betrokken, geen acht mag worden geslagen op inkomsten die naar het recht van een andere staat aldaar niet in de belastingheffing worden betrokken. De echtgenote die in een andere staat slechts belastingvrije inkomsten verwerft, kan naar het oordeel van het Hof worden vergeleken met een echtgenote die niet in een andere staat woont en eveneens slechts belastingvrije inkomsten heeft. Aangezien in dat laatste geval wel een gezamenlijke aanslag wordt opgelegd aan echtgenoten, dient dat ook het geval te zijn indien een van beide echtgenoten in een andere staat woont.

72. HvJ EG 18 juli 2007, nr. C-182/06 (*Lakebrink*). Overigens betrof dit arrest de toepassing van het vrije verkeer van werknemers, doch het daar gestelde geldt ten aanzien van alle verkeersvrijheden indien voldaan wordt aan de eis dat sprake is van gelijke omstandigheden.

73. HvJ EG 22 maart 2007, nr. C-383/05.

74. HvJ EG 12 december 2006, nr. C-374/04.

75. HvJ EG 12 juni 2003, nr. C-234/01 (*Gerritse*), alsmede HvJ EG 14 december 2006, nr. C-170/05 (*Denkavit Internationaal NV en Denkavit France SARL*).

76. HvJ EG 6 juli 2006, nr. C-346/04 (*Conijn*), alsmede HvJ EG 15 februari 2007, nr. C-345/04).

77. HvJ EG 15 februari 2007, nr. C-345/04.

78. HvJ EG 26 oktober 2006, nr. C-345/05 en HvJ EG 18 januari 2007, nr. C-104/06.

landse vennootschapsbelasting, dient ook voor buitenlands dividend een dergelijke verrekening te worden gegeven. Die verrekening voor buitenlands dividend hoeft evenwel niet verder te gaan dan het bedrag van de daadwerkelijke onderliggende buitenlandse vennootschapsbelasting.⁷⁹ De fiscale behandeling van buitenlands dividend kan op onderdelen derhalve verschillen van die van binnenlands dividend. Dat is ook het geval omdat het lidstaten is toegestaan om ten aanzien van binnenlandse dividenden een vrijstellingssysteem te hanteren en ten aanzien van buitenlandse dividenden een verrekeningssysteem.⁸⁰ Het HvJ EG heeft tot op heden geen jurisprudentie gewezen betreffende een verrekening in relatie tot koersresultaten op aandelen. Aangenomen kan evenwel worden dat het gestelde eveneens geldt ten aanzien van de belastingheffing over koersresultaten: indien voor binnenlandse koersresultaten de economisch dubbele heffing van vennootschapsbelasting en/of inkomstenbelasting wordt voorkomen, dient dit ook ten aanzien van buitenlandse koersresultaten het geval te zijn. Dit geldt temeer omdat in zijn algemeenheid vaststaat dat koersresultaten op binnenlandse aandelen niet voordeliger mogen worden behandeld dan die op buitenlandse aandelen.⁸¹ Echter, uit de jurisprudentie van het HvJ EG volgt niet dat een lidstaat verplicht is ervoor te zorgen dat de gecumuleerde binnenlandse en buitenlandse belastingdruk op buitenlands inkomen gelijk is aan de binnenlandse belastingdruk op binnenlands inkomen. Buitenlandse bronbelastingen hoeven bijvoorbeeld niet verrekend te worden tot bedragen die de nationale bronheffingen te boven gaan.⁸² Wel bestaat de verplichting voor woonstaten om, in geval bij binnenlands dividend een vrijstelling of verrekening geldt, ten aanzien van buitenlandse dividenden een wat betreft resultaat gelijksoortige faciliteit te treffen.⁸³ Uit de jurisprudentie volgt tevens dat het lidstaten is toegestaan bij de voorkoming van dubbele belasting een ander systeem toe te passen, afhankelijk van de hoogte van de bronstaatheffing, mits de belastingdruk in de woonstaat niet hoger wordt dan de belastingdruk die geldt voor soortgelijke inkomsten die in de woonstaat zelf opkomen.⁸⁴

6.5 Rechtvaardigingsgronden

Het feit dat een bepaalde nationale maatregel belemmerend werkt, betekent niet automatisch dat deze dan als een verboden belemmering wordt aangemerkt. Indien namelijk een rechtvaardiging voor de desbetreffende nationale maatregel kan worden aangevoerd, is geen sprake van een verboden belemmering. Het in art. 39 EG opgenomen discriminatieverbod ten aanzien van werknemers kan worden ingeperkt als dit in het belang is van de openbare orde, de openbare veiligheid en de volksgezondheid. Art. 45 en 46 EG bepalen dat het recht op vrijheid van vestiging mag worden ingeperkt indien dat noodzakelijk is voor de uitoefening van het openbaar gezag,

79. HvJ EG 7 september 2004, nr. C-319/02 (*Manninen*).

80. HvJ EG 12 december 2006, nr. C-446/04.

81. HvJ EG 9 december 2004, nr. C-219/03.

82. HvJ EG 14 november 2006, nr. C-513/04.

83. HvJ EG 12 december 2006, nr. C-446/04.

84. HvJ EG 6 december 2007, nr. C-298/05.

respectievelijk ten aanzien van vreemdelingen, mits die laatste beperkingen gerechtvaardigd zijn uit hoofde van de openbare orde, de openbare veiligheid en de volksgezondheid. Deze toegestane beperkingen op de vrijheid van vestiging zijn op grond van art. 55 EG eveneens van belang voor het recht op vrijheid van dienstenverkeer. Beperkingen mogen evenwel geen middel tot willekeurige discriminatie vormen, noch een beperking van het vrije kapitaalverkeer.⁸⁵ Naast de expliciet in het EG-Verdrag opgenomen uitzonderingsmogelijkheden op grond waarvan een belemmerende of discriminerende maatregel uiteindelijk toch niet strijdig hoeft te worden geacht met het EG-Verdrag, heeft het HvJ EG in zijn jurisprudentie een tweede uitzonderingsmogelijkheid gecreëerd, welke wordt geduid als de *rule of reason exception*.⁸⁶ Daartoe behoren de zogenoemde ongeschreven rechtvaardigingsgronden of dwingende redenen van algemeen belang.

6.5.1 Dwingende reden van algemeen belang

In het arrest *Cassis de Dijon*⁸⁷ oordeelde het HvJ EG dat belemmeringen die voortvloeien uit dispariteiten van de nationale wettelijke regelingen⁸⁸ moeten worden aanvaard voor zover dringende behoeften, onder meer verband houdende met fiscale controles, de bescherming van de volksgezondheid, de eerlijkheid der handelstransacties en de bescherming van consumenten ze noodzakelijk maken. Het HvJ EG heeft het arrest *Cassis de Dijon* naderhand verduidelijkt, mede door te bepalen dat maatregelen van algemeen belang⁸⁹ een rechtvaardiging kunnen vormen voor een inbreuk op het recht op vrij verkeer.⁹⁰ Dit is echter alleen dan toegestaan indien de nationale maatregel evenredig is aan het ermee beoogde doel en bovendien vaststaat dat dit doel niet kan worden bereikt met minder belemmerende maatregelen.⁹¹ Naarmate de harmonisatie van de nationale wetgevingen verder is voortgeschreden en indien deze uiteindelijk volledig zouden zijn geharmoniseerd, komt aan de ongeschreven rechtvaardigingsgronden minder of zelfs geen betekenis toe.⁹² Voor zover wel sprake is van een harmonisatie van de nationale wetgevingen, bij-

85. HvJ EG 7 september 2004, nr. C-319/02 (*Manninen*).

86. Zie daaromtrent onder meer: D.M. Weber (2003, hoofdstuk 4) en S.C.M.G. van Thiel (2001, hoofdstuk 6).

87. HvJ EG 20 februari 1979, nr. 120/78 (*Cassis de Dijon*).

88. Deze dispariteiten die voortvloeien uit de toepassing van één stelsel van nationale bepalingen zijn te onderscheiden van dispariteiten die voortvloeien uit de toepassing van (bijvoorbeeld) twee verschillende nationale belastingstelsels op een belastingplichtige.

89. In het arrest HvJ EG 9 juli 1997, nr. C-34/95, C-35/95 en C-36/95 (*Konsumentombudsman (KO) en De Agostini (Svenska) Förlag AB en Konsumentombudsman (KO)*) is geoordeeld dat de eerlijkheid der handelstransacties en de bescherming van consumenten een algemeen belang vormen.

90. HvJ EG 24 november 1993, nr. C-267/91 en C-268/91 (*Keck en Mithouard*).

91. HvJ EG 20 februari 1979, nr. 120/78 (*Rewe*), HvJ EG 13 december 1990, nr. C-238/89 (*Pall Corp en P.J. Dahlhausen & Co*) en HvJ EG 6 juli 1995, nr. C-470/93 (*Verein gegen Unwesen in Handel und Gewerbe Köln en Mars GmbH*).

92. Zie bijvoorbeeld HvJ EG 9 juli 1997, nr. C-34/95, C-35/95 en C-36/95 (*Konsumentombudsman (KO) en De Agostini (Svenska) Förlag AB en Konsumentombudsman (KO)*), punt 51-53, HvJ EG 12 november 1998, nr. C-102/96 (*Commissie tegen Bondsrepubliek Duitsland*), punt 21, HvJ EG 9 februari 1999, nr. C-383/97 (*Van der Laan*), punt 20 en 21, alsmede D.M. Weber (2003, p. 170).

voorbeeld door middel van richtlijnbevestigingen, kan geen beroep worden gedaan op een algemeen belang ter rechtvaardiging van een eventuele belemmering.⁹³ Een nationale bepaling die op correcte wijze uitvoering geeft aan een communautair voorschrift en waarbij nationale regels worden geharmoniseerd, kan geen belemmering vormen.⁹⁴ Een belemmering die voortvloeit uit de eerbiediging van grondrechten zoals die bijvoorbeeld in het EVRM zijn opgenomen, is in beginsel eveneens toegestaan.⁹⁵ In dat geval dienen de relevante verdragen tegen elkaar te worden afgewogen, waarbij aan de nationale overheid een ruime beoordelingsvrijheid toekomt.⁹⁶

6.5.2 Enkele aangevoerde rechtvaardigingsgronden

Verplichtingen die men moet vervullen alvorens het recht op vrij verkeer te kunnen uitoefenen, kunnen het handelsverkeer belemmeren en kunnen niet worden gerechtvaardigd met een beroep op voor de uitvoering van een wettelijke regeling noodzakelijke informatie. Dit geldt binnen de EU-lidstaten, aangezien die onderling tot informatie-uitwisseling kunnen overgaan en deze onderlinge informatie-uitwisseling niet op de belanghebbende rust die een verkeersvrijheid wil uitoefenen.⁹⁷ Bovendien is geoordeeld dat de inlichtingenuitwisseling alleen enige kans van slagen heeft indien deze is gericht op het controleren van door de belastingplichtige zelf aan te reiken informatie.⁹⁸ In relatie tot derdestaten kan het gebrek aan een interstatelijke informatie-uitwisselingsmogelijkheid een rechtvaardiging voor een belemmerende regeling opleveren.⁹⁹ De noodzaak om de samenhang van het belastingstelsel te behouden en de doeltreffendheid van belastingcontroles te waarborgen, zijn wel dwingende redenen van algemeen belang.¹⁰⁰ Indien evenwel de mogelijkheid bestaat de controle ook uit te oefenen door middel van inlichtingenuitwisseling met een andere staat, kan op het controleargument geen beroep worden gedaan, met de hiervoor reeds genoemde uitzondering ten aanzien van het verkeer met derdestaten. Indien de noodzakelijke informatie ook aan de belanghebbende kan worden gevraagd, kan geen beroep worden gedaan op het controleargument, waarbij het er overigens de schijn van heeft dat dit slechts geldt voor die gevallen waarin de door de belanghebbende aangeleverde informatie door de desbetreffende staat kan wor-

93. HvJ EG 12 oktober 2000, nr. C-3/99 (*Cidrerie Ruwet BV en Cidre Stassen NV, HP Bulmer Ltd*), punt 47. Indien een richtlijn aan de lidstaten een keuzemogelijkheid biedt, is geen sprake van een harmonisatie in de hier bedoelde zin (HvJ EG 16 januari 2003, nr. C-14/00 (*Commissie tegen de Italiaanse Republiek*)).

94. HvJ EG 5 april 2001, nr. C-123/00 (*Christina Bellamy en English Shop Wholesale SA*), punt 21.

95. HvJ EG 12 juni 2003, nr. C-112/00 (*Eugen Schmidberger, Internationale Transporte und Planzüge*), HvJ EG 23 februari 2006, nr. C-471/04 (*Keller Holding GmbH*).

96. Het HvJ EG heeft dit expliciet geoordeeld ten aanzien van het EVRM. Of de ruime beoordelingsvrijheid ook aan een staat toekomt ingeval van strijdigheid met andere bi- of multilaterale verdragen, is voor zover ik kan nagaan nog niet aan de orde gekomen.

97. Zie HvJ EG 9 november 2006, nr. C-520/04 (*Turpeinen*). Zie in deze context tevens HvJ EG 11 oktober 2007, nr. C-451/05 (*Européenne et Luxembourgeoise d'investissements SA [ELISA]*) waarin expliciet is geoordeeld dat de inlichtingsuitwisselingsrichtlijn (77/799) van toepassing is bij alle belastingen die naar het inkomen of het vermogen worden geheven.

98. Vergelijk HvJ EG 11 oktober 2007, nr. C-451/05 en HvJ EG 18 december 2007, nr. C-101/05.

99. HvJ EG 18 december 2007, nr. C-101/05 (*Skatteverket tegen A.*).

100. Zie onder meer HvJ EG 14 september 2006, nr. C-386/04 (*Centro di Musicologia Walter Stauffer*).

den geverifieerd. Het financiële belang dat met een maatregel is gemoeid, vormt in het algemeen evenmin een rechtvaardiging voor een belemmerende maatregel, tenzij sprake zou zijn van een ernstige aantasting van het financiële evenwicht. In dat laatste geval kan de belemmering wel worden gerechtvaardigd.¹⁰¹ Een inkomstenderving als gevolg van een belastingaftrek vormt geen rechtvaardiging.¹⁰² Het voorkomen van belastingontduiking vormt een maatregel van algemeen belang, doch deze mag niet algemeen geformuleerd zijn en dient specifiek beperkt te blijven tot gevallen waarin van belastingontwijking sprake is. Het feit dat de belastingdruk elders lager is dan in de woonstaat, vormt evenmin een argument voor een belemmerende maatregel, tenzij ontwijking van belastingheffing het hoofddoel van een bepaalde transactie vormt en daarvoor geen economisch motief kan worden aangedragen.¹⁰³ Het weigeren van een fiscale faciliteit ter zake van buitenlandse spaartegoeden, in welke vorm dan ook, omdat de aldaar geheven belasting lager is, is geen valide rechtvaardigingsgrond.¹⁰⁴ Een beperking van een fiscaal voordeel op buitenlands inkomen omdat de belastingdruk aldaar lager is dan in het woonland, kan dan ook niet worden gerechtvaardigd.¹⁰⁵ In het feit dat een bepaalde belemmerende maatregel wordt gecompenseerd door een andere wettelijke maatregel waar belanghebbende belang bij heeft, kan geen rechtvaardiging worden gevonden.¹⁰⁶

6.5.3 Fiscale samenhang of coherentie

In het arrest Bachmann¹⁰⁷ kwam de zogenoemde fiscale coherentie of onderlinge samenhang als rechtvaardigingsgrond aan de orde. De zaak betrof de aftrekbaarheid van aan een verzekeringsmaatschappij betaalde premies. De aftrek werd niet toegestaan indien de premies werden betaald aan een niet in België gevestigde verzekeringsmaatschappij. Als rechtvaardiging voor de belemmering bij een elders gevestigde verzekeraar een verzekering te continueren, werd aangevoerd dat belanghebbende de desbetreffende verzekering had kunnen beëindigen en dat de consequentie van het nalaten om de polis op te zeggen, niet voor rekening van de Belgische staat hoeft te komen. Het HvJ EG stelde vast dat in de ter discussie staande Belgische regeling een direct verband bestaat tussen de aftrekbaarheid van de premies enerzijds en de belastingheffing over de uitkeringen. De belastingderving voortvloeiende uit de aftrekbaarheid van de premies wordt gecompenseerd door de belastingheffing over de uitkeringen, terwijl ingeval geen sprake is van belastingderving vanwege de niet-aftrekbaarheid van de premies, geen sprake is van belastingopbrengsten omdat

101. HvJ EG 28 april 1998, nr. C-158/96 (*Kohl*).

102. Zie ICI-zaak als vermeld in noot 25, alsmede (bijvoorbeeld) HvJ EG 6 juni 2000, nr. C-35/98 (*Verkooijen*).

103. Vergelijk HvJ EG 12 september 2006, nr. C-196/04 (*Cadbury Schweppes plc e.a.*) en HvJ EG 17 januari 2008, nr. C-105/07 (*Lammers & Van Cleeff NV*).

104. HvJ EG 26 juni 2003, nr. C-422/01 (*Försäkringsaktiebolaget Skandia (publ)*).

105. HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-315/02 (*Lenz*).

106. HvJ EG 28 januari 1986, nr. 270/83 (*Commissie tegen Frankrijk*), HvJ EG 27 juni 1996, nr. C-107/94 (*Asscher*), HvJ EG 21 september 1999, nr. C-307/97 (*Saint Gobain*) en HvJ EG 26 oktober 1999, nr. C-294/97 (*Eurowings Luftverkehrs*).

107. HvJ EG 28 januari 1992, nr. C-204/90 (*Bachmann*).

de uitkeringen zijn vrijgesteld. De belastbaarheid van de uitkeringen was direct gekoppeld aan de aftrekbaarheid van de premies en dit leverde een zodanige samenhang op dat de belemmering daarmee kon worden gerechtvaardigd. Voor een beroep op de fiscale coherentie is het meer in het algemeen geformuleerd noodzakelijk dat er een rechtstreeks verband bestaat tussen een bepaald belastingvoordeel en de compensatie van dit voordeel door een bepaalde heffing.¹⁰⁸ In het Danner-arrest¹⁰⁹ heeft het HvJ EG het criterium rond de fiscale coherentie nader gespecificeerd. Uit dat arrest volgt dat van een samenhang slechts dan sprake is indien de belastingheffing expliciet en wettelijk is gekoppeld aan de aftrekbaarheid. Indien, zoals in de Danner-zaak, uitkeringen altijd worden belast, ongeacht of de premies al dan niet in aftrek konden worden gebracht, is geen sprake van een fiscale coherentie die een belemmering kan rechtvaardigen.^{110, 111} Uit het arrest Manninen¹¹² volgt dat een beroep op de fiscale samenhang moet worden onderzocht op grond van de met de regeling nagestreefde doelstelling.¹¹³

De fiscale coherentie bestaat niet indien de heffingsbevoegdheid over de uitkeringen door middel van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting is prijsgegeven.¹¹⁴ Indien een rechtstreeks verband ontbreekt, hetgeen bijvoorbeeld het geval is bij de relatie tussen de belastingheffing over winsten van een moedermaatschappij en de verliezen van een dochtermaatschappij, of omgekeerd, kan geen beroep worden gedaan op de fiscale coherentie. Als de belastingen die vermeend met elkaar samenhangen een ander object en een ander subject betreffen, kan ook geen beroep worden gedaan op de fiscale coherentie.^{115, 116} Het HvJ EG lijkt in meer recente jurisprudentie de directe band evenwel minder relevant te achten. In het arrest Manninen¹¹⁷ was sprake van een imputatiekrediet op grond waarvan binnenlandse dividenden per saldo waren vrijgesteld van de heffing van inkomstenbelasting, terwijl buitenlands dividend werd belast. Naar aanleiding van deze als belemmerend aangemerkte regeling werd aangevoerd dat het imputatiekrediet slechts werd verleend indien daadwerkelijk door de uitkerende vennootschap belasting was betaald. Indien de daadwerkelijk betaalde vennootschapsbelasting minder bedroeg dan waarvoor krediet werd verleend aan de aandeelhouder, werd bovendien bij de vennootschap een aanvullende aanslag opgelegd. In die zin was wel sprake van een direct verband tussen het imputatiekrediet en de geheven vennootschapsbelasting, zij het dat dit verband lag bij twee verschillende belastingplichtigen. De doelstelling is in

108. HvJ EG 18 december 2007, nr. C-436/06 alsmede HvJ EG 18 december 2007, nr. C-281/06.

109. HvJ EG 3 oktober 2002, nr. C-136/00 (*Danner*).

110. Overigens is in de Danner-zaak door het HvJ EG geen aandacht besteed aan de vraag of wellicht wel sprake is van fiscale coherentie indien de ooit betaalde premies in aftrek kunnen worden gebracht op de uitkeringen waarna slechts het saldo wordt belast (punt. 39 van het arrest).

111. Zie ook HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-315/02 (*Lenz*).

112. HvJ EG 7 september 2004, nr. C-319/02 (*Manninen*).

113. Zie tevens HvJ EG 6 maart 2007, nr. C-292/04.

114. Zie noot 109.

115. HvJ EG 13 april 2000, nr. C-251/98 (*Baars*).

116. HvJ EG 6 juni 2000, nr. C-35/98 (*Verkooijen*).

117. HvJ EG 7 september 2004, nr. C-319/02 (*Manninen*).

deze casus het voorkomen van cumulatie van inkomsten- en vennootschapsbelasting. Door rekening te houden met de feitelijk in het buitenland geheven vennootschapsbelasting blijft, aldus het HvJ EG, de samenhang tussen beide heffingen bestaan. Weliswaar bestaat dan de mogelijkheid dat een lager imputatiekrediet wordt gegeven, maar daardoor ontstaat een minder belemmerende maatregel dan wanneer in het geheel geen krediet wordt gegeven. In het arrest *Oy AA*¹¹⁸ komt een ander aspect van samenhang tussen de belastingheffing bij verschillende belastingplichtigen aan de orde. Het betrof de mogelijkheid om in geval van een intragroepoverdracht bij de overdragende partij een bedrag in aftrek te brengen. Daarbij gaat het om de overdracht van een winstbedrag bij een winstgevend concernonderdeel naar een verliesgevend concernonderdeel, teneinde op die manier de onderlinge winsten en verliezen te kunnen compenseren.¹¹⁹ Bij een dergelijke regeling mag als voorwaarde worden gesteld dat het lichaam waaraan de winsten worden overgedragen, eveneens binnenlands belastingplichtig is, teneinde op die manier te kunnen veiligstellen dat de met de last corresponderende bate bij een andere belastingplichtige in aanmerking wordt genomen. Zonder een dergelijke beperkende voorwaarde zou immers het risico bestaan dat de corresponderende bate niet in aanmerking wordt genomen. Aan dit arrest kan men argumenten ontleen op basis waarvan een doorschuifregeling beperkt blijft tot de doorschuiving van winsten naar vermogensbestanddelen waarvan de inkomsten ook daadwerkelijk in de heffing kunnen worden betrokken. Ergo, men zou een doorschuiffaciliteit naar in het buitenland gelegen vermogensbestanddelen bij buitenlands belastingplichtigen kunnen weigeren omdat alsdan de desbetreffende door te schuiven winst niet meer in aanmerking genomen kan worden. Bij binnenlands belastingplichtigen kan men hieraan geen argument ontleen tegen toepassing van een doorschuiffaciliteit, omdat een binnenlands belastingplichtige voor zijn wereldinkomen in de heffing wordt betrokken. Dat een eventuele samenhang tussen de belastingheffing en een belastingderving ten gevolge van een faciliteit die bij een concrete belastingplichtige is toegepast, in de toekomst verloren zou gaan door een emigratie van de belastingplichtige, lijkt evenmin een rechtvaardiging voor een belemmerende maatregel te vormen.¹²⁰ Voor de door mij voorgestelde emigratieheffing die voortvloeit uit de toepassing van een fictieve vervreemding bij emigratie, zou dit betekenen dat de mogelijkheden daartoe worden beperkt door het EG-Verdrag. In paragraaf 6.6.4 werk ik deze problematiek nader uit.

118. HvJ EG 18 juli 2007, nr. C-231/05 (*Oy AA*).

119. In het arrest wordt gesproken over overdrachten zonder dat expliciet blijkt dat het om overdracht van een winstbedrag gaat. Gezien de tekst van het arrest kan men echter wel aannemen dat het deze problematiek betreft. Vergelijk bijvoorbeeld ook drs. B.J. Kiekebeld (2007b).

120. HvJ EG 21 november 2002, nr. C-436/00 (*X, Y*).

6.5.4 Hoogte van de nationale heffingen¹²¹

Tussen de verschillende staten kunnen aanzienlijke verschillen in de nominale en effectieve belastingtarieven bestaan.¹²² Daar waar een nationale regeling (bijvoorbeeld in de inkomstenbelasting) is vormgegeven met het oog op een andere nationale regeling (bijvoorbeeld in de vennootschapsbelasting), bestaat de vraag of, ingeval een dergelijke nationale regeling wordt beperkt in grensoverschrijdende situaties, dit kan worden gerechtvaardigd met een beroep op een afwijkende buitenlandse regeling die niet vergelijkbaar is met de nationale regeling waarmee bij de vormgeving rekening is gehouden. In de zaak *Manninen*¹²³ is beslist dat dit wel mogelijk is. De verrekening van buitenlandse belasting kan worden beperkt tot het niveau van de daadwerkelijk aldaar geheven belasting. Het is niet noodzakelijk dat de verrekening voor buitenlands inkomen gelijk is aan die voor binnenlands inkomen, waarbij overigens de verrekening bij buitenlands inkomen kan worden gemaximeerd op het niveau dat geldt voor binnenlands inkomen. In dezelfde zin is besloten in het arrest *Meilicke*.¹²⁴ Gegeven de toepassing van het klassieke stelsel is deze constatering voor mijn onderzoek evenwel verder niet relevant.

6.5.5 Territorialiteitsbeginsel als rechtvaardigingsgrond¹²⁵

In een groot aantal arresten van het HvJ EG wordt het territorialiteitsbeginsel als rechtvaardigingsgrond voor een vermeende inbreuk op een van de EG-verdragsvrijheden aangevoerd. Dit is bijvoorbeeld het geval bij emigratieheffingen, welke in ruime zin kunnen worden omschreven als heffingen over latente inkomsten, dan wel een heffing ter compensatie van een eerder belastingvoordeel of –besparing, verband houdende met eerder toegekende aftrekposten of vrijstellingen. In het zogenoemde *N*-arrest¹²⁶ geeft het HvJ EG aan dat een heffing over de latente waardeinstijging op aandelen op het moment van emigratie in overeenstemming is met het fiscale territorialiteitsbeginsel, verbonden met een temporele component. In het arrest *Futura Participations SA* oordeelde het HvJ EG dat bij niet-ingezetenen een beperking tot inkomen dat rechtstreeks of indirect door de vaste inrichting is verworven,¹²⁷ in

121. Overigens kunnen particulieren aan het EG-Verdrag niet het recht ontlenuen dat een eventuele hogere belastingdruk, voortvloeiende uit het feit dat zij in meer dan één lidstaat wonen en/of werken, wordt verlaagd. Weliswaar is een van de doelstellingen van het EG-Verdrag dat dubbele belastingheffing zoveel mogelijk wordt voorkomen, doch de daarop betrekking hebbende verdragsbepaling heeft geen rechtstreekse werking (HvJ EG 12 mei 1998, nr. C-336/96 (*R. Gilly*)).

122. Zie *taxes in europe database*, te vinden via http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/gen_info/info_docs/tax_inventory/index_en.htm.

123. HvJ EG 7 september 2004, nr. C-319/02 (*Manninen*).

124. HvJ EG 6 maart 2007, nr. C-292/04 (*Meilicke*).

125. Zie voor een meer uitgebreide behandeling R.P. van den Dool (2006).

126. HvJ EG 7 september 2006, nr. C-470/04 (*N.*).

127. Het Hof oordeelt in punt 22. dat een dergelijke regeling in overeenstemming is met het fiscale territorialiteitsbeginsel. Het is niet zonder meer duidelijk of het Hof met de duiding regeling slechts verwijst naar de wijze waarop het belastbaar inkomen voor niet-ingezetenen wordt bepaald, dan wel of mede wordt bedoeld op de wijze waarop het belastbaar inkomen van ingezetenen wordt bepaald.

overeenstemming is met het fiscale territorialiteitsbeginsel.¹²⁸ Uit het arrest Marks & Spencer¹²⁹ volgt dat een heffing over het wereldinkomen van inwoners eveneens mogelijk is, omdat het HvJ EG aldaar aangeeft dat de lidstaat van vestiging van de moedervernootschap, door de ingezetenen te belasten over de wereldwinst en de niet-ingezetenen alleen over de winst uit hun bedrijvigheid in die staat, in overeenstemming handelt met het territorialiteitsbeginsel. Ook in het Manninen-arrest en het N-arrest¹³⁰ vindt men hiervoor een aanwijzing. Uit het arrest Lidl¹³¹ volgt overigens dat staten wel de mogelijkheid hebben om buitenlandse verliezen buiten de heffingsgrondslag te laten bij binnenlands belastingplichtigen, althans indien de heffingsbevoegdheid ter zake van buitenlandse inkomensbestanddelen aan het buitenland is toegewezen op grond van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting en de andere staat deze verliezen wel in aanmerking neemt. Uit het Keller Holding-arrest¹³² kan worden afgeleid dat een beroep op het territorialiteitsbeginsel als rechtvaardiging voor een vermeende inbreuk op een van de EG-verdragsvrijheden slechts aan de orde kan komen indien de belastingheffing tussen inwoners en niet-inwoners materieel beoordeeld feitelijk verschilt. Volgens het HvJ EG kon het territorialiteitsbeginsel geen rechtvaardiging vormen indien de behandeling van dividenden, afkomstig van buitenlandse deelnemingen, gelijk is aan die van dividenden afkomstig van binnenlandse deelnemingen. Of van een dergelijke gelijke behandeling sprake is dient, zo blijkt uit het Keller Holding-arrest, te worden beoordeeld met inachtneming van een toepasselijk verdrag ter voorkoming van dubbele belasting.

Ik zie, gegeven voorgaande analyse, het territorialiteitsbeginsel niet als een rechtvaardiging voor een eventuele inbreuk, doch als een grondbeginsel waarmee een belastingstelsel en een individuele belastingheffing überhaupt in overeenstemming moeten zijn. Het territorialiteitsbeginsel geeft een staat de rechtsbevoegdheid ten aanzien van haar inwoners het woonlandbeginsel toe te passen en tevens ten aanzien van niet-inwoners het bronlandbeginsel toe te passen.¹³³ Ten aanzien van inwoners geldt bovendien dat geen onderscheid mag worden gemaakt in de fiscale behandeling van binnenlandse en buitenlandse inkomsten. Uit het territorialiteitsbeginsel als zodanig vloeien derhalve geen beperkingen voort ten aanzien van het door mij bepleite systeem. In het bijzonder geldt dat de ongerealiseerde waardemutaties ten tijde van de emigratie van een belastingplichtige in de grondslag mogen worden betrokken. Dat betekent evenwel nog niet dat de inning van de daarmee corresponderende belasting op dat moment mag plaatsvinden.

128. Vergelijk ook HvJ EG 15 februari 2007, nr. C-345/04 (*Centro Equestre de Lezíria Grande L^{da} tegen Bundesamt für Finanzen*).

129. HvJ EG 13 december 2005, nr. C-446/03.

130. HvJ EG 7 september 2006, nr. C-470/04 (*N.*).

131. HvJ EG 15 mei 2008, nr. C-414/06.

132. HvJ EG 23 februari 2006, nr. C-471/04.

133. Zie voor een nadere analyse van de verschillende betekenissen die aan het territorialiteitsbeginsel wordt gegeven R.P. van den Dool (2006).

6.5.6 Bilaterale belastingverdragen

Het arrest Bouanich¹³⁴ heeft betrekking op de verhouding tussen bilaterale belastingverdragen en het EG-Verdrag. In navolging van de arresten Gilly¹³⁵ en Saint-Gobain oordeelde het HvJ EG dat bij gebrek aan communautaire unificatie of harmonisatiemaatregelen met betrekking tot de voorkoming van dubbele belasting, het aan de lidstaten is vast te stellen op welke wijze een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting wordt vormgegeven, mits daarbij geen sprake is van een verkapte discriminatie. Lidstaten zijn volledig vrij om de criteria voor de verdeling van hun heffingsbevoegdheid vast te stellen, teneinde op die manier dubbele belastingheffing te voorkomen.¹³⁶ Daarbij dienen zij echter wel de verkeersvrijheden, zoals opgenomen in het EG-Verdrag, te respecteren. Lidstaten zijn niet verplicht om verdragsvoordelen uit een bepaald verdrag ter voorkoming van dubbele belasting ook toe te kennen aan personen die geen inwoner zijn van een van de bij dat verdrag betrokken staten.¹³⁷ Indien een concreet gesloten verdrag deel uitmaakt van het rechtskader dat aan het EG-Verdrag moet worden getoetst, moet met de werking van dat verdrag rekening worden gehouden. In het arrest Bouanich betekent dit dat moet worden vastgesteld of in Zweden een niet-inwoner, rekening houdende met het toepasselijke verdrag, nadeliger wordt behandeld dan een inwoner. De vormgeving van verdragen en in het bijzonder de wijze waarop door de woonstaat in voorkoming van dubbele belasting moet worden voorzien, is derhalve van belang voor de mate waarin nationaalrechtelijke regelingen een belemmering zouden kunnen oproepen voor niet-ingezetenen.

Het arrest Wielockx¹³⁸ is een voorbeeld van de invloed van belastingverdragen op de mate waarin een beroep op de fiscale coherentie als rechtvaardiging voor een eventuele belemmering mogelijk is. Het HvJ EG oordeelde dat in de gegeven omstandigheid weliswaar geen sprake is van samenhang op individueel niveau, doch dat wel sprake is van samenhang op internationaal niveau, welke bestaat uit de wederkerigheid van de in het belastingverdrag opgenomen voorschriften. Indien op dat niveau wel sprake is van samenhang, kan het ontbreken van samenhang op het individuele niveau niet worden ingeroepen ter rechtvaardiging. Ook uit het arrest Wielockx volgt derhalve dat de vormgeving van een verdrag en in het bijzonder het prijsgeven van de (materiële) heffingsbevoegdheid ter zake van inkomensbestanddelen tot gevolg heeft dat de samenhang tussen dat inkomen en voorafgaande faciliteiten of aftrekposten die op nationaal niveau bestaat, wordt doorbroken, ten gevolge waarvan geen beroep meer kan worden gedaan op het coherentie-argument. Dit volgt ook uit de arresten Metallgesellschaft¹³⁹ en het arrest Danner.¹⁴⁰ In laatstgenoemd arrest stelt het HvJ EG expliciet: '(...) wanneer als gevolg van overeenkomsten tegen dub-

134. HvJ EG 19 januari 2006, nr. C-265/04.

135. HvJ EG 12 mei 1998, nr. C-336/96.

136. Vergelijk HvJ EG 12 december 2006, nr. C-374/04.

137. HvJ EG 12 december 2006, nr. C-374/04.

138. HvJ EG 11 augustus 1995, nr. C-80/94 (*Wielockx*).

139. HvJ EG 8 maart 2001, nr. C-397/98 en C-410/98 (*Metallgesellschaft Ltd e.a., Hoechst AG en Hoechst (UK) Ltd*).

140. HvJ EG 3 oktober 2002, nr. C-136/00 (*Danner*).

bele belasting die (...) zijn opgesteld volgens het model van de (...) OESO, de fiscale samenhang niet meer bestaat op het niveau van eenzelfde persoon, door een strikte correlatie tussen de aftrekbaarheid van de premies en de belastbaarheid van de pensioenen, maar zich op een ander niveau bevindt, namelijk dat van de wederkerigheid van de in de verdragsluitende staten toepasselijke voorschriften, het beginsel van de fiscale samenhang niet kan worden aangevoerd als rechtvaardiging (...).¹⁴¹ Hieruit kan worden afgeleid dat, indien de heffingsbevoegdheid over inkomsten in een verdrag wordt prijsgegeven, de coherentie niet meer als rechtvaardigingsgrond kan worden ingeroepen.

Een ander belangrijk aspect dat uitgaat van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting betreft de vraag of de werking van verdragen wel of niet in aanmerking moet worden genomen voor de beoordeling of sprake is van een afwijkende fiscale behandeling tussen binnenlands belastingplichtigen enerzijds en buitenlands belastingplichtigen anderzijds. Uit het arrest *Denkavit* lijkt voort te vloeien dat een bronstaat buitenlands belastingplichtigen zwaarder mag belasten dan binnenlands belastingplichtigen, op grond van het argument dat de woonstaat de bronheffing neutraliseert door deze te verrekenen met de in de woonstaat verschuldigde belasting.¹⁴² Indien de buitenlands belastingplichtige, bijvoorbeeld door de toepassing van een objectieve vrijstelling, de in de bronstaat ingehouden bronbelasting evenwel niet kan verrekenen, dient de bronstaat terug te treden. De uitkomst van deze benadering is voor bronstaten naar mijn oordeel weinig bevredigend, omdat de mate waarin zij hun nationale heffingsbevoegdheid kunnen uitoefenen, afhankelijk wordt gesteld van de wijze waarop de woonstaten van de desbetreffende belastingplichtigen hun belastingstelsel, en in het bijzonder de definiëring van het object van heffing, hebben ingericht. Uit de jurisprudentie en in het bijzonder het arrest *Amurta*¹⁴³ volgt wel dat de ten laste van buitenlands belastingplichtigen geheven belasting in nominale termen niet hoger mag zijn dan de ten laste van binnenlands belastingplichtigen geheven belasting. Op basis daarvan kan ten laste van buitenlands belastingplichtigen geen als eindheffing functionerende bronheffing worden geheven indien de eindheffing ten laste van binnenlands belastingplichtigen nihil is. Uit het EG-Verdrag vloeit overigens niet voort dat de woonstaat bij de vaststelling van de verschuldigde inkomstenbelasting een vermindering moet verlenen voor in bronstaten geheven belasting, hetgeen uiteraard onverlet laat dat zij binnenlands dividend en buitenlands dividend op gelijke wijze in de heffing dienen te betrekken.¹⁴⁴ Er bestaat geen reden aan te nemen dat deze kwestie in relatie tot derdestaten anders zou liggen.

141. Zie ook HvJ EG 21 november 2002, nr. C-436/00 (*X en Y*), HvJ EG 12 december 2002, nr. C-324/00 (*Lankhorst-Hohorst GmbH*), HvJ EG 15 juli 2004, nr. C-242/03 (*Weidert en Paulus*).

142. HvJ EG 14 december 2006, nr. C-170/05 (*Denkavit International BV en Denkavit France SARL*).

143. HvJ EG 8 november 2007, nr. C-379/05 (*Amurta SGPS*).

144. HvJ EG 14 november 2006, nr. C-513/04 (*Kerckhaert en Morres*).

6.6 Enkele concrete inkomenssoorten en heffingsmomenten beoordeeld

In deze paragraaf wordt aandacht besteed aan een aantal specifieke aspecten betreffende de VAB met VWB in relatie tot het EG-Verdrag en de daarmee samenhangende rechtspraak zoals die in de vorige paragrafen is uiteengezet. Mijn voorstel voor een VAB met VWB-optie wordt in deze en de volgende paragrafen getoetst aan dit EU-recht. Het betreft de objectbepaling in het algemeen, alsmede die ten aanzien van buitenlands belastingplichtigen in verhouding tot binnenlands belastingplichtigen. Daarnaast wordt aandacht besteed aan de belastingheffing over oudedagsuitkeringen, alsmede aan emigratieheffingen in het algemeen en in het bijzonder de beoordeling of de door mij voorgestelde fictieve vervreemding al dan niet in overeenstemming is met het EG-Verdrag.

6.6.1 Onderscheid binnen- en buitenlandse inkomsten

Op basis van het EG-Verdrag mag de heffing over buitenlandse inkomsten niet afwijken van de heffing over vergelijkbare binnenlandse inkomsten. Het door mij voorgestelde systeem voldoet aan deze eis. Ook ten aanzien van de in aanmerking te nemen kosten mag geen onderscheid worden gemaakt tussen kosten die worden voldaan aan ingezetenen, dan wel aan niet-ingezetenen. Voor de volledigheid vermeld ik dat geen mogelijkheid bestaat te bepalen dat betalingen die worden gedaan aan niet-ingezetenen, niet of slechts beperkt in aftrek worden toegestaan indien dezelfde uitgaven gedaan aan ingezetenen niet door een dergelijke aftrekbeperking zouden worden getroffen.¹⁴⁵ Dit is met name van belang ten aanzien van oudedagsvoorzieningen die bij in het buitenland gevestigde verzekeraars worden afgesloten.

6.6.2 Onderscheid binnen- en buitenlands belastingplichtigen

In mijn voorstel is de heffingsgrondslag bij buitenlands belastingplichtigen ten opzichte van die van binnenlands belastingplichtigen beperkt. Buitenlands belastingplichtigen worden immers slechts belast voor inkomen uit vermogensbestanddelen die voldoen aan de eis dat sprake is van een voldoende causaal verband met het binnenland. Het gaat dan bijvoorbeeld om in het binnenland gedreven ondernemingen en in het binnenland gelegen onroerende zaken. Binnenlands belastingplichtigen worden belast voor hun wereldinkomen. Deze afwijkende behandeling van binnenlands belastingplichtigen ten opzichte van buitenlands belastingplichtigen is toegestaan. Wel geldt als beperking dat buitenlands belastingplichtigen die hun gezinsinkomen voor meer dan 90% in het binnenland verdienen, op dezelfde manier moeten worden behandeld als binnenlands belastingplichtigen. Dat geldt in ieder geval ten aanzien van persoonsgebonden aftrekposten, doch lijkt ook te gelden voor kosten die verband houden met in het buitenland opkomende inkomensbestanddelen. Ik houd het erop dat, indien aan de inkomensnorm wordt voldaan, buitenlands belastingplichtigen moeten worden behandeld als waren zij binnenlands belastingplichtigen. Uit het EG-Verdrag volgt dat de wijze waarop bij buitenlands belastingplich-

145. Vergelijk bijvoorbeeld HvJ EG 13 maart 2007, nr. C-524/04.

gen het inkomen uit binnenlandse vermogensbestanddelen wordt vastgesteld, niet mag afwijken van de wijze waarop soortgelijk inkomen bij binnenlands belastingplichtigen wordt vastgesteld. Er mogen derhalve geen afwijkende bepalingen gelden ten aanzien van de mogelijkheid om kosten in aftrek te brengen. Ook moeten vrijstellingen die betrekking hebben op dergelijk inkomen, op dezelfde manier worden toegepast. In mijn voorstel komt deze problematiek slechts aan de orde bij oudedagsinkomen en ter zake daarvan verschuldigde premies en de daarop betrekking hebbende vrijstelling voor toegekende aanspraken. Voor het overige zie ik binnen het voorgestelde stelsel geen problemen.

6.6.3 **Buitenlandse verzekeraars voor pensioen en andere oudedagsvoorzieningen**

In mijn voorstel geldt voor oudedagsinkomen dat dit wordt behandeld als progressief belast arbeidsinkomen, zulks onder toepassing van de zogenoemde omkeerregel. Premiebetalingen komen in aftrek op het inkomen, toegekende aanspraken zijn vrijgesteld en de uitkeringen worden integraal in de belastingheffing betrokken. Bij de nadere invulling van dit systeem komt de vraag op of bij een buitenlandse verzekeraar ondergebrachte aanspraken of aan buitenlandse verzekeraars betaalde premies vrijgesteld moeten zijn, respectievelijk of de premies aftrekbaar moeten zijn. In veel landen gold in ieder geval in het verleden dat de toepassing van de omkeerregel was beperkt tot situaties waarin de aanspraken werden ondergebracht bij een binnenlandse verzekeraar. Dergelijke beperkingen werden, kort gezegd, veelal gesteld om te voorkomen dat belastingplichtigen na emigratie naar een ander land aldaar hun pensioenrechten buiten het zicht van de nationale belastingdienst konden genieten of zelfs in strijd met de bedoelingen van dergelijke oudedagsregelingen niet periodiek tot uitkering kwamen, doch in één keer tot uitkering zouden komen, bijvoorbeeld door afkoop. Bij een binnenlandse verzekeraar kon de uitvoering van een dergelijke regeling beter worden gecontroleerd en kon tevens door middel van nationale wetgeving oneigenlijke aanwending van oudedagsaanspraken worden voorkomen. In de jurisprudentie is inmiddels verschillende malen geoordeeld over de aanvaardbaarheid van dergelijke beperkingen.

Het Safir-arrest¹⁴⁶ betrof een belemmering bij premiebetalingen¹⁴⁶ voor een bepaald verzekeringsproduct door binnenlands belastingplichtigen aan een buitenlandse verzekeringsmaatschappij. Het betrof belemmeringen bestaande uit administratieve verplichtingen, doch ook uit een afwijkende fiscale behandeling van betaalde premies. Deze belemmeringen waren naar het oordeel van het HvJ EG strijdig met het recht op vrij verkeer van diensten. In de zaak Danner¹⁴⁷ gold eveneens een beperking voor een bij een buitenlandse verzekeraar afgesloten pensioenregeling. De verschuldigde premies konden slechts gedurende een korte periode en onder nadere voorwaarden in aftrek worden gebracht. Deze belemmering kon niet worden gerechtvaardigd met een beroep op fiscale coherentie, noch met een beroep op erosie van de

146. HvJ EG 28 april 1998, nr. C-118/96.

147. HvJ EG 3 oktober 2002, nr. C-136/00.

belastinggrondslag, noch met een beroep op de doeltreffendheid van fiscale controles. Ook uit HvJ EG 30 januari 2007, nr. C-150/04 volgt dat aan in het buitenland gevestigde verzekeraars geen aanvullende eisen mogen worden gesteld en dat derhalve een buitenlandse verzekeraar onder dezelfde condities als een binnenlandse verzekeraar zijn producten moet kunnen aanbieden. Een dergelijke eis zou namelijk tot gevolg hebben dat in het buitenland woonachtige en werkzame werknemers, alsmede zelfstandigen, ervan worden weerhouden om te immigreren, omdat dit voor hen als nadelig gevolg heeft dat de door hen eventueel voortgezette premiebetalingen aan buitenlandse verzekeraars niet in aftrek kunnen worden gebracht. Dergelijke beperkingen zijn naar het oordeel van het HvJ EG zowel strijdig met de vrijheid van diensten, vrijheid van vestiging als het vrije verkeer van werknemers. Ook in het arrest HvJ EG 5 juli 2007, nr. C-522/04 stelde het HvJ EG dat het recht op vrij dienstverkeer wordt belemmerd indien een aftrekmogelijkheid of vrijstelling wordt onthouden indien de verzekeraar in het buitenland is gevestigd. Tevens werd bevestigd dat een dergelijke beperking strijdig is met het recht op vrij verkeer van werknemers, het recht op vrijheid van vestiging, alsmede het recht op vrijheid van reizen en verblijven, zulks vanwege het feit dat personen die deze verkeersvrijheden wensen uit te oefenen, daarin door de desbetreffende bepalingen worden gehinderd. Zij worden door de heffing bij kapitaaloverdracht belemmerd hun spaargeld mee te nemen.¹⁴⁸

Uit de jurisprudentie volgt derhalve dat de door mij voorgestelde fiscale behandeling van oudedagsinkomen op dezelfde manier moet worden toegepast bij buitenlandse verzekeraars als bij binnenlandse verzekeraars. Dit betekent derhalve dat belastingplichtigen de premies voor toekomstig oudedagsinkomen in mijn voorstel in aftrek kunnen brengen, alsmede dat ze een vrijstelling krijgen voor toegekende aanspraken op toekomstig oudedagsinkomen, ook als de verzekeraar in het buitenland is gevestigd. Ten opzichte van de thans in Nederland geldende regeling leidt mijn voorstel derhalve niet tot een andere insteek. Wel meen ik dat geen mogelijkheid bestaat bij een buitenlandse verzekeraar andere of zwaardere voorwaarden te stellen dan bij een binnenlandse verzekeraar. De volgende vraag is of in geval van emigratie de mogelijkheid bestaat het ter zake van de aftrek, respectievelijk vrijstelling genoten fiscale voordeel terug te nemen, gegeven het feit dat de heffing over de toekomstige uitkeringen na emigratie veelal is toegewezen aan de nieuwe woonstaat en de emigratiestaat derhalve geen mogelijkheden meer heeft om tot belastingheffing over de uitkeringen over te gaan. In de navolgende, specifiek op emigratieheffingen betrekking hebbende paragraaf wordt op die problematiek ingegaan.

6.6.4 Emigratie en immigratie

In mijn voorstel wordt bij immigratie een step-up verleend voor vermogensbestanddelen, teneinde te voorkomen dat vermogensmutaties die hun oorsprong vinden in de periode voorafgaande aan de belastingplicht, na emigratie in de heffingsgrondslag worden betrokken. Bij emigratie wordt een fictieve vervreemding aangenomen bij vermogensbestanddelen waarop de VWB-optie toepassing vindt. Deze fictieve

148. Punt 73 van het arrest.

vervreemding kan worden gemotiveerd met de stelling dat een eerder toegepaste faciliteit wordt teruggenomen. De heffingsbevoegdheid over waardemutaties wordt na de emigratie aan de woonstaat gelaten, waarmee de coherentie op individueel niveau middels het verdrag wordt prijsgegeven. Als evenwel de heffingsbevoegdheid over de voordelen die zijn opgekomen in de periode voorafgaande aan de emigratie, op basis van een toepasselijk verdrag ter voorkoming van dubbele belasting worden toegewezen aan de nieuwe woonstaat, ontbreekt de coherentie, omdat deze op bilateraal niveau is prijsgegeven. Teneinde daarin te voorzien, verdient het de voorkeur indien staten in verdragen de heffingsbevoegdheid over ongerealiseerde waardemutaties die aanwezig zijn ten tijde van een emigratie, exclusief aan de emigratiestaat laten.

In mijn voorstel vormen het immigratiemoment en het emigratiemoment het aanvangstijdstip van het eerste kalenderjaar, respectievelijk het einde van het laatste heffingstijdvak. In deze paragraaf komt aan de orde in hoeverre de fictieve vervreemding bij emigratie in overeenstemming is met het EG-Verdrag. Het betreft dan met name de fictieve vervreemding bij vermogensbestanddelen waarvan de belastingheffing plaatsvindt onder toepassing van de VWB-optie, doch tevens de vraag in hoeverre het mogelijk is de heffing over onder toepassing van een vrijstelling, respectievelijk premieaftrek opgebouwde aanspraken op oudedagsinkomen veilig te stellen. Daartoe wordt eerst de kern van de relevante jurisprudentie besproken en vervolgens aandacht besteed aan de consequenties van immigratie en emigratie voor de daarbij betrokken staten.

De jurisprudentie ten aanzien van het hier aan de orde zijnde vraagstuk is de laatste jaren in steeds verdergaande mate uitgekristalliseerd. Met name de arresten X en Y (2),¹⁴⁹ Hughes de Lasteyrie du Saillant¹⁵⁰ en N.¹⁵¹ kunnen tot op heden te dezen als maatgevend worden beschouwd. Ook wordt het aan die arresten voorafgaande arrest Daily Mail¹⁵² in dit verband wel genoemd, doch dat arrest heeft naar mijn mening te dezen geen betekenis. Het HvJ EG geeft daarin namelijk 'slechts' een oordeel over de vraag of een lidstaat voorwaarden mag verbinden aan een verzoek om behoud van rechtspersoonlijkheid in geval van een zetelverplaatsing.¹⁵³ Uit de drie eerstgenoemde arresten volgt dat het HvJ EG een emigratieheffing die slechts dient ter compensatie van eerder op basis van een fiscale faciliteit onbelast gelaten, latente waardemutaties of eerder genoten aftrekposten, toestaat op grond van de eerder be-

149. HvJ EG 21 november 2002, nr. C-436/00 (*X en Y*), BNB 2003/221 c*.

150. HvJ EG, 11 maart 2004, nr. C-9/02 (*De Lasteyrie du Saillant*).

151. HvJ EG 7 september 2006, nr. C-470/04 (*N*).

152. HvJ EG EG 27 september 1988, nr. C-81/87 (*Daily Mail*).

153. Dit geldt eveneens voor het arrest HvJ EG EG 9 maart 1999, nr. C-212/97 (*Centros*). Weliswaar volgt uit het arrest dat een staat een onderdaan niet mag belemmeren elders activiteiten te starten, maar of een eventuele emigratieheffing als een dergelijke belemmering kan worden aangemerkt, laat staan of voor een dergelijke eventuele belemmering wellicht een rechtvaardigingsgrond zou kunnen bestaan, is in het arrest niet aan de orde. Voor het Überseering-arrest (HvJ EG EG 5 november 2002, nr. C-208/00) geldt hetzelfde.

handelde fiscale coherentie.¹⁵⁴ Daarbij geldt wellicht wel als aanvullende voorwaarde dat staten hun nationale heffingsbevoegdheid niet door middel van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting hebben prijsgegeven. Emigratieheffingen die zijn gericht op het voorkomen van tijdelijke emigraties, teneinde vermogensmutaties in het buitenland onbelast te kunnen genieten, zijn in ieder geval onder nadere voorwaarden toegestaan.

Uit het arrest X en Y kon worden afgeleid dat een systeem van waarborgsommen of andere noodzakelijke garanties om betaling van de belasting over latente inkomensbestanddelen veilig te stellen bij een definitieve verhuizing van de overdrager naar het buitenland, in overeenstemming is met het EG-Verdrag. Dit is echter achterhaald door het arrest *De lasteyrie du Saillant* en nadien het N-arrest. Het HvJ EG constateert in het arrest *De Lasteyrie du Saillant* dat de aldaar ter discussie staande emigratieheffing niet tot doel heeft slechts waardevermeerderingen bij verplaatsing van de woonplaats van een belastingplichtige te belasten, doch dat deze erop is gericht tijdelijke emigratie, met het oogmerk kort na emigratie vermogensbestanddelen te vervreemden om vervolgens terug te keren, tegen te gaan. Gegeven die doelstelling wordt de desbetreffende emigratieheffing strijdig geoordeeld met het EG-Verdrag. Uit het arrest kan men eventueel wel afleiden dat het HvJ EG van oordeel is dat een rechtvaardigende fiscale samenhang bestaat indien de emigratieheffing dient ter compensatie van een eerdere faciliteit, bestaande uit het onbelast laten van latente waardeinstijgingen. Ergo, het onbelast laten van ongerealiseerde vermogensaanwas zou dan de faciliteit kunnen zijn welke door middel van de heffing op het emigratiemoment wordt gecompenseerd. De zaak N. ten slotte geeft de meest concrete invulling van de mogelijkheid voor een emigratieheffing, zij het dat ook dit arrest ziet op een regeling die beoogt fiscaal geïndiceerde, tijdelijke emigraties tegen te gaan. Het HvJ EG oordeelt dat een daarop gerichte emigratieheffing strijdig is met de vrijheid van vestiging, zulks mede op grond van het feit dat bij verhuizing binnen Nederland de desbetreffende aanslag niet zou zijn opgelegd, een aangifte moest worden ingediend, latere waardedalingen niet in mindering komen op de reeds opgelegde aanslag en zekerheid moest worden gesteld. Het HvJ EG constateert echter wel dat het fiscale territorialiteitsbeginsel het toestaat om belasting te heffen over de waardeinstijging die ontstaat ten tijde van het verblijf in een staat, en dat een heffing over die waardeinstijgingen is toegestaan, mede omdat handhaving van die fiscale claim een erkend doel vormt. Echter, de emigratieheffing gaat verder dan nodig is. Een belastingstelsel dat latente waardeinstijgingen belast, is slechts toegestaan indien automatisch en zonder kosten uitstel van betaling wordt verleend en bovendien de lidstaat van ontvangst rekening houdt met de in verband met de emigratie opgelegde aanslag. Het belasten van de latente waardeaanwinst die aanwezig is op het emigratiemoment, wordt door het HvJ EG aangemerkt als een algemeen belang en is onder de genoemde voorwaarden mogelijk.

154. Zie paragraaf 6.5.

Naar aanleiding van deze jurisprudentie heeft de Commissie van de Europese Gemeenschappen een Mededeling gepubliceerd.¹⁵⁵ De Commissie leidt uit de jurisprudentie af dat lidstaten bij emigratie van een belastingplichtige niet de mogelijkheid hebben direct belasting te heffen over ongerealiseerde winsten. Wel is het mogelijk de ongerealiseerde inkomsten in een conserverende aanslag op te nemen, ter zake waarvan, bij emigratie naar een andere EU-lidstaat, automatisch uitstel van betaling moet worden verleend. Een dergelijk systeem is naar het oordeel van de Commissie in overeenstemming met het fiscale territorialiteitsbeginsel in combinatie met een temporele component, welke inhoudt dat de heffing zich uiteindelijk beperkt tot die inkomsten die zijn ontstaan in de periode dat de belastingplichtige in een staat woonachtig was. Ook moet de aanslag evenredig worden verminderd indien de omvang van de ongerealiseerde winst na de emigratie afneemt. Naar mijn oordeel is dit een te algemene conclusie, omdat zowel in de zaak *De Lasteyrie du Saillant* als in de zaak *N*, een als antimisbruikregeling te duiden regeling aan de orde was; in beide zaken was de regeling namelijk gericht op het tegengegaan van tijdelijke emigraties die waren bedoeld om kort daarna vermogensbestanddelen te vervreemden en op die manier aan de heffing in de oorspronkelijke woonstaat te ontkomen. Naar mijn oordeel kan een emigratieheffing wel worden gerealiseerd, mits deze dient tot het alsnog belasten van een ten tijde van de emigratie aanwezig voordeel dat op basis van een optieregeling niet eerder in de heffing is betrokken. Het belasten van dit voordeel is een algemeen belang en bovendien is een dergelijk systeem coherent, omdat de heffing bij emigratie alleen plaatsvindt indien gebruik is gemaakt van deze optieregeling. Dit systeem is bovendien bij uitstek geschikt om recht te doen aan het fiscale territorialiteitsbeginsel in combinatie met een temporele component zoals door het HvJ EG in de *N*-zaak genoemd. Het HvJ EG lijkt bij de beoordeling of een dergelijke emigratieheffing is gerechtvaardigd, tevens belang te hechten aan de vraag of dergelijke voordelen door de emigratiestaat in een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting zijn prijsgegeven. Een emigratieheffing op het emigratiemoment wordt evenwel niet belemmerd door een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting¹⁵⁶ en deze vraagstelling is derhalve ten principale niet relevant. Desalniettemin is het veiligheidshalve te overwegen in verdragsonderhandelingen expliciet te bepalen dat latente waardemutaties die ten tijde van de emigratie aanwezig waren, ter exclusieve heffing zijn toegewezen aan de voormalige woonstaat.¹⁵⁷

De Commissie constateert in haar Mededeling dat emigratie tot incongruenties in de belastingheffing kan leiden. Daarvan is bijvoorbeeld sprake indien de voormalige woonstaat belasting heft over de ongerealiseerde winst vanaf de verkrijging tot aan de emigratie, terwijl de nieuwe woonstaat uiteindelijk belasting heft over de gerealiseerde waardevermeerdering sinds de verkrijging. Dan is sprake van dubbele belastingheffing. Teneinde dit te voorkomen, noemt de Commissie een aantal mogelijke oplossingen. De eerste mogelijkheid is dat de voormalige woonstaat de tot het emigratie-

155. Exitheffingen en de behoefte aan coördinatie van het belastingbeleid van de lidstaten, Mededeling van 19 december 2006, Com(2006)825.

156. Zie nader paragraaf 6.7.5.

157. Zie voor een verdere behandeling paragraaf 6.7.5.

moment ongerealiseerde winst in de heffing betreft. De heffing mag echter niet direct plaatsvinden. Er dient een automatisch uitstel van betaling te worden verleend en de inning kan plaatsvinden op het feitelijke realisatiemoment. Voor zover de nieuwe woonstaat de eventuele waardedaling na emigratie niet in de heffingsgrondslag betreft, dient de emigratiestaat de aanslag op het emigratiemoment dienovereenkomstig te verminderen. In het voorstel van de Commissie betreft de nieuwe woonstaat de na de emigratie ontstane waardemutatie evenwel in de heffing. Deze mogelijkheid lijkt veel op mijn voorstel, zij het dat ik van oordeel ben dat op het emigratiemoment directe heffing kan plaatsvinden door de emigratiestaat, terwijl de Commissie deze heffing opschort tot het feitelijke realisatiemoment. Een tweede mogelijkheid is dat de voormalige woonstaat een systeem hanteert van verlengde belastingplicht. De waardemutaties die dan optreden, behoren ook tot de belastbare grondslag welke door de voormalige woonstaat in de heffing kan worden betrokken. Deze staat geeft op het moment van de feitelijke emigratie evenwel een verrekening voor de door de nieuwe woonstaat geheven belasting. Onder deze methode wordt de heffing over de ten tijde van de emigratie latente waardevermindering afhankelijk van de inrichting van het belastingstelsel in de nieuwe woonstaat. Ik acht dat niet wenselijk. Bovendien kan de door de nieuwe woonstaat geheven belasting hoger zijn dan de door de voormalige woonstaat geheven belasting. Ten slotte is deze mogelijkheid strijdig met de door mij bepleite step-up in geval van immigratie en met de door mij bepleite fictieve vervreemding ten tijde van de emigratie. Ook heeft dit systeem tot gevolg dat na emigratie buitenlandse belastingplicht ontstaat voor vermogensbestanddelen die geen causaal verband met de vertrekstaat hebben. Een derde door de Commissie genoemde mogelijkheid is dat de totale waardemutatie tijdsevenredig over de betrokken staten wordt verdeeld. Nadeel van dit systeem is dat geen aansluiting wordt gezocht bij de daadwerkelijk opgetreden waardemutatie in de periode van binnenlandse belastingplicht. Deze mogelijkheid heeft derhalve tot gevolg dat de waardemutatie die is opgetreden in de periode voorafgaande aan de emigratie, niet wordt belast door de emigratiestaat, doch dat het in aanmerking te nemen voordeel juist hoger of lager is.¹⁵⁸ Derhalve is dit systeem in strijd met het door mij gekozen inkomensbegrip en bovendien biedt het belastingplichtigen de mogelijkheid om de belastingheffing te optimaliseren door het emigratiemoment, alsmede de bezitsperiode nauwkeurig te plannen in relatie tot de reeds opgetreden en nog te verwachten waardemutaties. Zo de door mij voorgestelde fictieve vervreemding bij emigratie met betrekking tot vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie is toegepast, strijdig zou zijn met het EG-Verdrag, quod non, geef ik derhalve de voorkeur aan de eerste door de Commissie genoemde mogelijkheid.

Gegeven voorgaande analyse van de jurisprudentie is een VAB in overeenstemming met het EG-Verdrag. Dat geldt temeer omdat, anders dan in de zaak de Lasteyrie du

158. Voor de volledigheid merk ik op dat het door mij voorgestelde Vickrey-systeem wel degelijk de daadwerkelijk behaalde resultaten als uitgangspunt neemt. Vervolgens worden die bij vervreemding daadwerkelijk behaalde resultaten geacht gedurende de bezitsduur gelijkmatig te zijn opgekomen. Consequentie van dit systeem bij de derde optie is dat aan de emigratiestaat een ander voordeel wordt toegerekend dan het tot aan het emigratiemoment opgekomen, doch nog niet gerealiseerde inkomen.

Saillant en in de N-zaak, onder een VAB het realisatiemoment irrelevant is. Juist het feit dat in geval van verhuizing binnen de staat het heffingsmoment werd bepaald door de feitelijke realisatie, hetgeen onder een VAB niet het geval is, was een van de dragende overwegingen voor de beslissingen van het HvJ EG. Onder een VAB leidt emigratie in principe tot het einde van de subjectieve belastingplicht. Indien een belastingstelsel er in zijn algemeenheid op is gericht om waardemutaties te belasten die zich voordoen tijdens de belastingplichtige periode, is, zo kan uit de jurisprudentie worden afgeleid, sprake van een systeem dat niet belemmerend is, dan wel van een systeem waarin voor de eventuele belemmering een rechtvaardiging kan worden gegeven. Dat geldt temeer omdat de emigrerende belastingplichtige ten opzichte van een belastingplichtige die niet emigreert, niet in een nadeliger situatie komt te verkeren. Beiden zijn immers ter zake van de waardemutaties in het desbetreffende heffingstijdvak belastingplichtig en zijn in dat tijdvak de corresponderende belasting verschuldigd.

Indien een belastingplichtige gebruikmaakt van een VWB-optie, geldt als aangegeven eveneens dat deze heffing op het emigratiemoment niet strijdig is met het EG-Verdrag. Ten eerste vormt de VWB-optie een inbreuk op de algemene heffingssystematiek van een VAB. De veronderstelde vervreemding op het emigratiemoment leidt tot het alsnog in aanmerking nemen van de krachtens de toepassing van die optie buiten aanmerking gelaten vermogensmutaties. Er wordt derhalve alsnog en slechts belasting geheven ter zake van inkomsten die zonder toepassing van de VWB-optie zonder meer in de heffing zouden zijn betrokken. De fictieve vervreemding geldt bovendien alleen ten aanzien van de belastingplichtige voor zover deze daadwerkelijk van de VWB-optie gebruik heeft gemaakt. De heffing op het emigratiemoment ten gevolge van de dan fictief veronderstelde vervreemding bij toepassing van de VWB-optie vormt op die grond een coherent systeem, op welke grond een rechtvaardiging bestaat voor de eventuele belemmering. Dat sprake is van een dergelijk coherent systeem, kan worden versterkt door ten aanzien van de VWB-optie expliciet te bepalen dat deze toepassing vindt indien en zolang de belastingplichtige ter zake van het desbetreffende vermogensbestanddeel belastingplichtig is en de heffingsbevoegd in geval van vervreemding van het onderliggende vermogensbestanddeel niet door een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting aan een ander land dan Nederland wordt toegewezen. Daarenboven is ook onder toepassing van de VWB-optie het gehele systeem van de door mij voorgestelde heffing over kapitaalinkomen erop gericht alle vermogensmutaties in de periode voorafgaande aan de emigratie te belasten en wordt geen vermindering verleend in verband met nadien opgetreden waardedalingen, noch voor nadien in de aankomststaat geheven belastingen. Zo de fictieve realisatie onder toepassing van een VWB-optie een belemmering zou vormen en ter zake geen valide rechtvaardiging bestaat, geldt in geval van emigratie naar een EU-lidstaat dat een conserverende aanslag kan worden opgelegd, mits direct en automatisch uitstel van betaling wordt verleend tot het moment waarop feitelijke vervreemding plaatsvindt. Afhankelijk van de wijze waarop door de aankomststaat bij haar belastingheffing rekening wordt gehouden met waardedalingen beneden de waarde van het vermogensbestanddeel ten tijde van de emigratie, dient de opgelegde conserverende aanslag eventueel te worden verminderd met na de emigratieda-

tum opgetreden waardedalingen. Bij emigratie naar een niet-EU-lidstaat kan de verschuldigde belasting in verband met de fictieve vervreemding bij toepassing van de VWB-optie worden ingevorderd, omdat alsdan naar mijn oordeel geen sprake kan zijn van enige strijdigheid met het EG-Verdrag. De emigratie als zodanig vormt naar mijn oordeel namelijk nimmer de uitoefening van de vrijheid van kapitaalverkeer, welke in een dergelijk geval de enige verkeersvrijheid zou zijn waarop de belastingplichtige zich kan beroepen.¹⁵⁹

Ten aanzien van oudedagsinkomen merk ik op dat de ter zake dienende aanspraken in mijn voorstel vrijgesteld kunnen worden toegekend, alsmede dat door de belastingplichtige verschuldigde premies aftrekbaar zijn. In hoofdstuk 5 heb ik aangegeven dat oudedagsinkomen mede kapitaalinkomen omvat, doch heb ik tevens voorgesteld oudedagsinkomen te belasten naar het progressieve tarief dat ook voor arbeidsinkomen geldt. De vraag is of in geval van emigratie heffing kan plaatsvinden over de waarde van de onbelast opgebouwde aanspraken op oudedagsinkomen. Een dergelijke heffing kan worden bepleit, vanwege het feit dat de onbelastbaarheid van de aanspraken en de aftrekbaarheid van de premies een fiscaal voordeel opleveren, terwijl de heffing over de feitelijke uitkeringen na emigratie in het algemeen op basis van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting toekomt aan de nieuwe woonstaat. De omkeerregel leidt in geval van emigratie derhalve tot een budgettair nadeel voor de staat, om welke reden bijvoorbeeld Nederland thans in geval van emigratie ter zake van oudedagsaanspraken een afkoop veronderstelt op basis waarvan de waarde van de aanspraken ten tijde van de emigratie in de heffing wordt betrokken. Dit gebeurt overigens wel op basis van een zogenoemde conserverende aanslag, welke onder nadere voorwaarden na verloop van tijd wordt vernietigd. Een naar mijn oordeel belangrijk verschil tussen een heffing over de waarde van aanspraken op oudedagsinkomen en een heffing over de latente vermogensmutatie bij vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing vindt, ligt bij het dwingendrechtelijke karakter van de omkeerregel ten opzichte van het facultatieve karakter van de VWB-optie. In het arrest HvJ EG 5 juli 2007, nr. C-522/04 (*Commissie/Koninkrijk België*) is geoordeeld dat een afrekening over de waarde van pensioenaanspraken in strijd is met het EG-Verdrag. Daaruit vloeit naar mijn oordeel ook voort dat een heffing over de waarde van aanspraken op oudedagsinkomen op het emigratiemoment zoals die binnen het door mij voorgestelde stelsel kan worden bepleit, in strijd is met het EG-Verdrag.¹⁶⁰ De enige oplossing die ter zake daarvan kan worden voorgesteld, is dat de toekomstige oudedagsuitkeringen ook na de emigratie door de vertrekstaat in het inkomen van de emigrant worden betrokken en dat alsdan heffing plaatsvindt. Een dergelijke heffing zal in het algemeen evenwel strijdig zijn met een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, om welke reden het de voorkeur ver-

159. Zie voor eenzelfde standpunt de conclusie van A-G- Kokkot in de N-zaak.

160. Gegeven het feitencomplex is A-G P.J. Wattel in zijn conclusie van 31 januari 2008 in de bij de Hoge Raad aanhangige zaken met rolnummer 44050 en 44051 overigens van oordeel dat de in het arrest van het HvJ EG ter discussie staande Belgische regeling niet strijdig is met het EG-Verdrag, althans dat de emigrant uiteindelijk niet nadeliger wordt behandeld dan een belastingplichtige die niet emigreert.

dient het OESO-modelverdrag zodanig aan te passen dat de vertrekstaat ook na emigratie de heffingsbevoegdheid behoudt over de oudedagsinkomsten die opkomen uit de ten tijde van de emigratie aanwezige aanspraken.

6.6.5 Doorschuif Faciliteiten

In hoofdstuk 5 is aangegeven dat ik voor vermogensbestanddelen een doorschuifmogelijkheid bepleit indien de desbetreffende vermogensbestanddelen worden vervangen door vermogensbestanddelen met dezelfde economische functie. Deze doorschuifregeling is alleen van belang voor vermogensbestanddelen waarvan de voordelen in de heffing worden betrokken op basis van de VWB-optie. De eerdergenoemde zaak X en Y¹⁶¹ betref de toepassing van een dergelijke doorschuiffaciliteit indien het vervangende vermogensbestanddeel in het buitenland was gelegen. De weigering een doorschuiffaciliteit in een dergelijk geval toe te staan, werd strijdig geoordeeld met het EG-Verdrag. In dat kader oordeelde het Hof als volgt: 'Een eventueel probleem in verband met de samenhang van de in het hoofdgeding aan de orde zijnde belastingregeling zou een fundamenteel verschillende origine hebben dan die waarom het ging in de zaken Bachmann en Commissie/België. In die zaken bestond namelijk het risico dat betalingen aan belastingheffing door de lidstaat die het fiscaal voordeel had verleend, zouden ontsnappen, omdat zij door derden buiten die lidstaat, te weten in het land van vestiging van die derden waren verricht. In een geval als het onderhavige echter houdt het risico verband met het feit dat de belastinggrondslag kan verdwijnen in een later stadium, na een definitieve verhuizing van de belastingplichtige naar het buitenland.' Ook nadien is geoordeeld dat een doorschuiffaciliteit toepassing moet vinden indien het vervangende vermogensbestanddeel in het buitenland is gelegen.¹⁶² Daarbij mag, mits dat in binnenlandse verhoudingen ook het geval is, wel als eis worden gesteld dat het in het buitenland gelegen vervangende vermogensbestanddeel dezelfde economische functie vervult.

Indien een doorschuiffaciliteit wordt toegepast bij vervanging door in het buitenland gelegen vermogensbestanddelen, bestaat de mogelijkheid dat de heffingsbevoegdheid ter zake van voordelen uit dat vermogensbestanddeel op basis van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting aan de andere staat is toegewezen. Dit is, daar waar het kapitaalinkomen betreft, met name het geval bij voordelen uit onroerende zaken. Als het vervangende, in het buitenland gelegen vermogensbestanddeel in dat geval nadien wordt vervreemd, dient de woonstaat op basis van dat verdrag, althans bij vervreemding opkomen. Tot die voordelen behoort ook het bedrag dat in het kader van de doorschuiffaciliteit bij vervreemding van het oorspronkelijke vermogensbestanddeel niet in aanmerking is genomen. Bij vervanging van een in het binnenland gelegen vermogensbestanddeel door een in het buitenland gelegen vermogensbestanddeel onder toepassing van een doorschuiffaciliteit, wordt de latente belas-

161. HvJ EG EG 21 november 2002, nr. C-436/00, (*X en Y (2)*).

162. Zie HvJ EG 26 oktober 2006, nr. C-345/05, alsmede HvJ EG 18 januari 2007, nr. C-104/06 (*Zaak Commissie tegen Zweden*).

tingclaim op de vermogensmutatie van het oorspronkelijke, in het binnenland gelegen vermogensbestanddeel schijnbaar illusoir. Dit kan evenwel worden voorkomen door een daartoe strekkende voorziening bij de berekening van de hoogte van de tegemoetkoming voor dubbele belasting. In de huidige Nederlandse wetgeving vindt dit ook toepassing.¹⁶³ Kern van een dergelijke voorziening is dat de hoogte van de tegemoetkoming wordt bepaald op basis van de waarde in het economische verkeer van het vervangen vermogensbestanddeel ten tijde van de vervanging. De krachtens de nationale wet in aanmerking te nemen voordelen bij de latere vervreemding van het vermogensbestanddeel zijn dan gelijk aan de waarde bij vervreemding, minus de met eventuele afschrijvingen gecorrigeerde verkrijgingsprijs van het oorspronkelijke vermogensbestanddeel. Bij gebrek aan afschrijvingen wordt het krachtens de nationale wet in aanmerking te nemen voordeel derhalve gesteld op de werkelijke waardemutatie. Vervolgens wordt de hoogte van de vrijstelling berekend op basis van de waardemutatie die is opgetreden na de vervanging. Derhalve wordt geen vrijstelling verleend voor de waardemutatie die is opgekomen uit het oorspronkelijke in het binnenland gelegen vermogensbestanddeel. Dezelfde systematiek geldt ook in geval van een fictieve vervreemding bij emigratie door de belastingplichtige. Indien de heffingsbevoegdheid voor de voordelen uit het in het buitenland gelegen vermogensbestanddeel is toegewezen aan de woonstaat, wordt uiteraard de volledige waardemutatie belast in de woonstaat. Consequentie van deze voorziening voor de latente winst in de vrijstellingsmethode is overigens ook dat waardedalingen die zich na de vervanging manifesteren, volledig door de woonstaat in aanmerking worden genomen. Dit dient naar mijn oordeel ook zonder meer het geval te zijn, omdat een beperking daarin tot gevolg zou hebben dat waardedalingen op vervangende vermogensbestanddelen in het binnenland op een gunstiger manier zouden worden behandeld dan waardedalingen op vervangende vermogensbestanddelen in het buitenland. Dat zou strijdig zijn met het EG-Verdrag.

6.6.6 Heffing bij overgang onder algemene titel naar inwoner en niet-inwoner

In mijn voorstel leidt het overlijden van een belastingplichtige tot een fictieve vervreemding van de vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing vindt. Tevens vormt het overlijden van de belastingplichtige het einde van het belastingjaar, op welk moment tevens afrekening moet plaatsvinden voor de vermogensbestanddelen die onder de werking van de VAB vallen. De vraag is of het EU-recht zich tegen de genoemde fictieve vervreemding verzet indien de desbetreffende vermogensbestanddelen overgaan op in het buitenland woonachtige erfgenamen. Naar mijn oordeel is dat reeds niet het geval omdat de fictieve vervreemding ook toepassing vindt bij een overgang op in het binnenland woonachtige erfgenamen. Los daarvan staat vast dat erfrechtelijke verkrijgingen door niet-inwoners een kapitaalbeweging vormen die valt onder de vrijheid van kapitaalverkeer.¹⁶⁴ Indien het een zodanig belang vormt dat het beleid van de onderneming kan worden bepaald, is de vrij-

163. Zie aantekening 12 bij art. 3.54 in de Vakstudie Inkomstenbelasting 2001.

164. Vergelijk HvJ EG 23 februari 2006, nr. C-513/03 (*Van Hilten*).

heid van vestiging evenwel in het geding.¹⁶⁵ Een fictieve vervreemding in geval van overgang van vermogen naar een inwoner van een andere staat vormt naar het oordeel van het HvJ EG echter geen belemmering in het kapitaalverkeer. De verkrijger wordt door de heffing namelijk niet belemmerd bij het plegen van investeringen of het verkrijgen van vermogensbestanddelen.¹⁶⁶

6.6.7 Fusies en splitsingen

In hoofdstuk 5 is aandacht besteed aan doorschuifregelingen. Daarbij is opgemerkt dat op basis van de Fusierichtlijn in geval van een fusie, een splitsing of een aandelenruil, geen belastingheffing mag plaatsvinden over het inkomen, de winst of de vermogenswinst van een deelgerechtigde die in het kader van een van de genoemde transacties bewijzen van deelgerechtigdheid in het kapitaal van de ontvangende of de verwervende vennootschap krijgt uitgereikt. Dit geldt alleen indien bij de fusie, splitsing of aandelenruil vennootschappen uit twee of meer lidstaten zijn betrokken. In Nederlandse verhoudingen heeft de wetgever evenwel bepaald dat de werking van de Fusierichtlijn wordt uitgebreid tot de fusie, splitsing en aandelenruil waarbij alleen in Nederland gevestigde lichamen zijn betrokken. Door de analoge toepassing van de Fusierichtlijn in puur nationale situaties is de Fusierichtlijn ook in nationale situaties van toepassing, althans is het HvJ EG bevoegd ook over puur nationale situaties een oordeel te vellen.¹⁶⁷ Voor dit onderzoek sluit ik aan bij deze Nederlandse invulling van het toepassingsbereik van de Fusierichtlijn, hetgeen betekent dat in geval van een fusie, splitsing of aandelenruil in puur nationale situaties, alsmede in situaties waarin bij die transactie vennootschappen uit twee of meer EU-lidstaten zijn betrokken, geen belastingheffing mag plaatsvinden over de ten tijde van de transactie aanwezige waardemutaties op de aandelen. Belangrijke voorwaarde voor deze objectieve doorschuiffaciliteit is dat de belastingclaim niet verloren mag gaan. Dit wordt geconcretiseerd door de verkrijgingsprijs ten aanzien van de in het kader van een fusie, splitsing of aandelenruil verkregen aandelen te stellen op de verkrijgingsprijs die gold voor de aandelen die zijn vervreemd. Geprojecteerd op de door mij voorgestelde heffing over kapitaalinkomen is de Fusierichtlijn niet van belang als de VAB wordt toegepast, althans worden de in het kader van een fusie, splitsing of aandelenruil verkregen bewijzen van deelgerechtigdheid beschouwd als vervanging van de oorspronkelijke bewijzen van deelgerechtigdheid, en wordt aan het einde van het kalenderjaar de waardemutatie op deze aandelen, tezamen met de ter zake van die bewijzen opgekomen voordelen, zoals dividend en een eventuele bijbetaling in contanten, als kapitaalinkomen in aanmerking genomen. De heffing van een VAB ter zake van aandelen die zijn verkregen in het kader van een fusie, splitsing of aandelenruil is derhalve zonder meer mogelijk. Als evenwel de VWB-optie toepassing vindt, leidt de fusie, splitsing of aandelenruil in principe tot een vervreemding, op grond waarvan de ongerealiseerde waardemutatie op dat moment in aanmerking genomen dient te worden. Op basis van de Fusierichtlijn is dat echter niet mogelijk

165. HvJ EG 25 oktober 2007, nr. C-464/05 (*Geurts en Vogten*).

166. HvJ EG 23 februari 2006, nr. C-513/03 (*Van Hilten*).

167. HvJ EG 17 juli 1997, nr. C-28/95 (*A. Leur-Bloem*).

en dient de belastingclaim te worden doorgeschoven naar de in het kader van de fusie, splitsing of aandelenruil verkregen bewijzen van deelgerechtigdheid. Voor zover de door mij voorgestelde objectieve doorschuiffaciliteit geen toepassing kan vinden, bijvoorbeeld omdat de nieuwe verkregen aandelen een andere functie vervullen, dient op grond van de Fusierichtlijn derhalve alsnog toegang tot de doorschuiffaciliteit te worden geboden. Als op de nieuw verkregen bewijzen de VWB-optie van toepassing is, wordt de belastingclaim gehandhaafd en wordt bij uiteindelijke vervreemding de dan aanwezige ongerealiseerde winst bepaald, waarbij de verkrijgingsprijs van de oorspronkelijke bewijzen van deelgerechtigdheid bepalend is. Voor de toepassing van het compensatiemechanisme dient de bezitsperiode van het oorspronkelijke bewijs van deelgerechtigdheid uiteraard mede in aanmerking te worden genomen. Er bestaat evenwel de mogelijkheid dat de VWB-optie geen toepassing kan vinden op de in het kader van de fusie, splitsing of aandelenruil verkregen bewijzen van deelgerechtigdheid. Dat is bijvoorbeeld het geval indien de nieuwe bewijzen van deelgerechtigdheid beursgenoteerd zijn. In dat geval zouden de voordelen uit de verkregen bewijzen van deelgerechtigdheid worden bepaald op basis van de VAB, terwijl heffing over de ongerealiseerde waardemutaties tot aan de transactie waarbij de Fusierichtlijn toepassing vond, tot het uiteindelijke realisatiemoment onbelast dienen te blijven. Op de nieuw verkregen bewijzen vindt dan feitelijk een tweetal fiscale regimes toepassing. Dat is onwenselijk. Om die reden dient bij de toepassing van de Fusierichtlijn op de nieuw verkregen bewijzen ook de VWB-optie te worden toegepast. Uiteraard is dit slechts van belang als sprake is van een latente winst. Als ter gelegenheid van de fusie, splitsing of aandelenruil een verlies aanwezig is, dient in die gevallen het verlies te worden genomen. De Fusierichtlijn verzet zich daar niet tegen. Vervolgens dient separaat te worden bepaald of heffing over het kapitaalinkomen uit de nieuw verkregen bewijzen van deelgerechtigdheid moet plaatsvinden volgens de VAB, dan wel of de VWB-optie toepassing kan vinden.

6.7 Immigratie en emigratie, nationaal recht versus verdrag ter voorkoming van dubbele belasting

In dit onderdeel wordt ingegaan op de gevolgen van emigratie en immigratie onder de VAB met VWB-optie. Ook wordt de door mij voorgestelde heffing getoetst aan de toepassing van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting. Deze toetsing bestaat uit de beoordeling of belastingplichtigen onder een VAB met VWB-optie een beroep kunnen doen op een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, alsmede of het OESO-modelverdrag voorziet in voorkoming van dubbele belasting bij toepassing van een VAB met VWB-optie. Daarbij betreft het de beoordeling welke verdragsbepalingen toepassing vindt ten aanzien van ongerealiseerde vermogensmutaties, alsmede of de opgenomen voorkomingsmethodiek onverkort toepassing kan vinden. Ook wordt beoordeeld of de uit een fictieve vervreemding voortvloeiende belastingheffing ingeval van emigratie van een belastingplichtige, op basis van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting kan worden geëffectueerd.

6.7.1 Bij VWB-optie fictieve vervreemding ingeval van emigratie en step-up bij immigratie

Op basis van mijn voorstel leidt emigratie tot een fictieve vervreemding ter zake van vermogensbestanddelen waarop de VWB-optie toepassing vindt.¹⁶⁸ Door bij immigratie een step-up te verlenen, wordt voorkomen dat een ten tijde van de immigratie latent aanwezige vermogenswinst tot de heffingsgrondslag van de immigratiestaat wordt gerekend. Deze step-up is zowel van belang indien het inkomen wordt bepaald aan de hand van een VAB, als wanneer de VWB-optie wordt toegepast. Indien een immigrant voor bepaalde vermogensbestanddelen reeds voorafgaande aan de immigratie buitenlands belastingplichtige was, geldt ten aanzien van die vermogensbestanddelen geen step-upregeling, tenzij bij de wijziging van buitenlandse in binnenlandse belastingplicht de aanwezige voordelen in de heffing worden betrokken. Omdat de wijze waarop het inkomen wordt vastgesteld, alsmede de tariefstelling ten aanzien van de inkomsten, voor buitenlands belastingplichtigen gelijk is aan die voor binnenlands belastingplichtigen, kan de wijziging van buitenlandse in binnenlandse belastingplicht evenwel niet tot gevolg hebben dat de omvang van de latente belastingclaim ten gevolge van de immigratie wijzigt. Derhalve bestaat geen noodzaak om in geval van immigratie tot een tussentijdse fictieve vervreemding te moeten concluderen. De belastingclaim kan naar nationaal recht ongewijzigd worden voortgezet. Uiteraard bestaat de mogelijkheid dat de staat waaruit de immigrant afkomstig is (de vertrekstaat), op het immigratiemoment ter zake van de latent aanwezige inkomsten tot een fiscale afrekening komt, op basis waarvan de immigrant in de vertrekstaat belasting is verschuldigd. Ook bestaat de mogelijkheid dat weliswaar een aanslag wordt opgelegd, doch dat de ter zake daarvan verschuldigde belasting in de vertrekstaat niet direct, doch eerst na verloop van een bepaalde periode wordt ingevorderd of uiteindelijk zelfs in het geheel niet wordt ingevorderd en na verloop van tijd wordt kwijtgescholden. Een en ander is afhankelijk van een eventueel toepasselijk verdrag ter voorkoming van dubbele belasting. Voor zover de immigratiestaat het tevens door de vertrekstaat in aanmerking genomen inkomen op enig moment in de heffing zou betrekken, dient naar mijn oordeel de immigratiestaat terug te treden indien en voor zover de vertrekstaat daadwerkelijk tot inning van de bewuste inkomsten kan overgaan en dat ook daadwerkelijk doet, mits de desbetreffende inkomsten ook daadwerkelijk voorafgaande aan de immigratie zijn opgekomen. Dit kan door in dat geval de oorspronkelijke verkrijgingsprijs zoals die gold voor de buitenlandse belastingplicht voorafgaande aan de emigratie, te verhogen met de winst die door de vertrekstaat in aanmerking is genomen en deze gecorrigeerde verkrijgingsprijs vervolgens als uitgangspunt te nemen voor de binnenlands belastingplichtige periode na immigratie. Ter zake van inkomsten die hun oorsprong vinden in de periode volgend op de immigratie, behoeft de immigratiestaat haar claim op deze inkomsten niet ten gunste van de vertrekstaat prijs te geven. Op die manier wordt voorkomen dat inkomsten die hun oorsprong vinden voorafgaande aan de immigratie, dubbel worden belast. Ingeval na emigratie een verlies of waardedaling op-

168. Voor de problematiek rond een eventuele heffing over de waarde van aanspraken op oudedagsinkomen verwijs ik naar de paragrafen 6.6.4 en 6.7.5.

treedt, heeft de voorgaande systematiek tot gevolg dat de vertrekstaat deze verliezen of waardedalingen niet meer in aanmerking neemt, doch dat ze volledig voor rekening van de immigratiestaat komen.

6.7.2 Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting

Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting worden gesloten tussen twee staten, teneinde te voorkomen dat belastingplichtigen (individueen of rechtspersonen) ten aanzien van een en dezelfde inkomsten in verschillende staten in de belastingheffing worden betrokken, dan wel een verlichting van de daaruit voortvloeiende belastingdruk te bewerkstelligen. Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting bevatten geen dwingendrechtelijke regels die de nationale bevoegdheid tot het inrichten van het belastingstelsel beperken. Een staat is volledig vrij in de keuze van de belastingplichtigen en de bepaling van het belastbaar inkomen en derhalve ook in de keuze voor een VAB met VWB-optie. Belastingverdragen verbieden vervolgens evenwel, afhankelijk van de feitelijke omstandigheden, om deze nationaalrechtelijke bepalingen geheel of gedeeltelijk te effectueren. Onder omstandigheden mogen bepaalde inkomensbestanddelen in afwijking van de nationale heffingsregels bij een bepaalde belastingplichtige in het geheel niet tot het inkomen worden gerekend. In andere gevallen is dat wel toegestaan, doch wordt de materiële heffingsbevoegdheid ingeperkt, omdat de bronstaat, dan wel de woonstaat genoeg moet nemen met een lagere opbrengst dan wanneer zij slechts met haar nationale heffingsregels van doen hebben gehad. Belastingplichtigen kunnen alleen dan een beroep doen op de bepalingen van een belastingverdrag als zij inwoner zijn van een van de bij het belastingverdrag betrokken staten. Als een zodanige inwoner wordt aangemerkt degene die op grond van de belastingwet van een staat als inwoner in de belastingheffing wordt betrokken omdat hij daar volgens de nationale wet woont of verblijft, mits de objectieve belastingplicht niet is beperkt tot slechts in die staat gelegen vermogen of daar opkomende inkomsten. Een persoon die, beoordeeld naar de nationale wetgeving, van twee staten geen inwoner is in vorenbedoelde zin, kan derhalve geen beroep doen op een eventueel tussen die twee staten gesloten belastingverdrag.^{169, 170} Om als inwoner in de zin van het verdrag aangemerkt te kunnen worden, dient sprake te zijn van onderworpenheid aan een belasting op grond van woonplaats, verblijf¹⁷¹

169. Uiteraard bestaat, afhankelijk van de feitelijke omstandigheden, de mogelijkheid dat een persoon in twee staten als inwoner wordt aangemerkt. In dat geval is het belastingverdrag tussen die twee staten zonder meer van toepassing.

170. De woonplaats van een belastingplichtige die een beroep wenst te doen op een belastingverdrag is niet alleen van belang voor de vraag of een belastingverdrag überhaupt toepassing kan vinden. De woonplaats is ook van belang voor de werking van de in een belastingverdrag opgenomen toewijzingsregels van de heffingsbevoegdheid. Nadat de woonplaats is vastgesteld, staat vast welke staat als woonstaat voor de toepassing van het verdrag wordt aangemerkt. De andere betrokken staat wordt dan geduid als de bronstaat.

171. De plaats van feitelijke leiding is voor natuurlijke personen irrelevant en wordt om die reden niet nader behandeld.

of enige andere, soortgelijke omstandigheid. Dit volgt uit art. 4 OESO.¹⁷² Een verdrag is bovendien slechts van toepassing op belastingen die naar het inkomen of het vermogen worden geheven door een van de betrokken staten, ongeacht de wijze waarop zij worden geheven (art. 2 lid 1 OESO).¹⁷³

De meeste verdragen bevatten een, overigens niet-limitatieve, opsomming van de concrete belastingen waarop zij ten tijde van het afsluiten van het verdrag van toepassing zijn.¹⁷⁴ Naast de concreet genoemde belastingen bevat een verdrag in het algemeen tevens een algemene omschrijving van belastingen naar het inkomen waarop het verdrag van toepassing is.¹⁷⁵ In het daarbij behorende commentaar is aangegeven dat gekozen is voor een brede definitie van het begrip belasting naar het inkomen en het vermogen, alsmede van de heffende instantie. Het commentaar bij art. 2 OESO vermeldt tevens dat belastingen die worden geheven naar slechts een deel van het inkomen, alsmede heffingen naar vermogenswinsten als een relevante belasting kwalificeren. Het commentaar bij art. 2 OESO vermeldt in paragraaf 2 het volgende ten aanzien van het begrip belastingen: '(...) *Such taxes comprise taxes on total income and on elements of income (...). They also include taxes on profits on gains derived from the alienation of movable or immovable property, as well as taxes on capital appreciation.*' Derhalve is zowel een VAB als een VWB een belasting in de zin van het OESO-modelverdrag.¹⁷⁶ Er bestaat geen reden aan te nemen dat een inkomstenbelasting die zowel elementen van een VAB als elementen van een VWB kent, niet een zodanige belasting vormt. Ook het toepassen van een inflatiecorrectie of een compensatiemechanisme in verband met een eventueel liquiditeitsvoordeel voor belastingplichtigen staat hieraan niet in de weg. Belastingplichtigen die woonachtig zijn in een land dat een VAB met VWB-optie heeft, kunnen derhalve een beroep op een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting doen. Vervolgens is het de vraag op welke wijze

172. Het commentaar bij het OESO-modelverdrag is niet zonder meer bepalend voor de toepassing van een concreet tussen landen gesloten verdrag. Echter, de meeste verdragen worden tegenwoordig gebaseerd op het OESO-modelverdrag en dientengevolge heeft het commentaar dan ook vaak betekenis voor de toepassing van een concreet toepasselijk verdrag. Zie dienaangaande met betrekking tot Nederland bijvoorbeeld HR 4 juli 1989, nr. 25 660, *BNB* 1989/274. In de gevallen waarin het commentaar van belang is, doet zich overigens de vraag voor of wijzigingen die worden doorgevoerd in het commentaar, van belang zijn voor de interpretatie van een vóór die wijziging afgesloten verdrag ter voorkoming van dubbele belasting (statische of dynamische interpretatie). Zie voor de betekenis van na de totstandkoming van een verdrag doorgevoerde wijzigingen in het commentaar of van verdragsbeleid bijvoorbeeld HR 4 juli 1989, nr. 25 660, *BNB* 1989/274, HR 8 november 2002, nr. 37 076, *BNB* 2003/48, HR 21 februari 2003, nr. 37 011, *BNB* 2003/117, HR 21 februari 2003, nr. 37 024, *BNB* 2003/178 en HR 12 december 2003, nr. 38 461, *BNB* 2004/123.

173. Daartoe worden overigens ook gerekend heffingen door staatkundige onderdelen of plaatselijke publiekrechtelijke lichamen daarvan.

174. In het algemeen is tevens overeengekomen dat het verdrag ook van toepassing zal zijn op gelijke of in wezen gelijksoortige belastingen die na het ondertekenen van het verdrag in werking zijn getreden naast of als vervanging van de genoemde belastingen (art. 2 lid 3 en 4 OESO).

175. Art. 2 lid 2 OESO.

176. Zie ook Klaus Vogel (1997), Art. 2, supra m.nr. 30 en 32, alsmede conclusie A-G P.J. Wattel in de (thans) bij de HR onder de nrs. 42 699, 42 701, 42 702 en 43 978 aanhangige zaken.

de heffingsbevoegdheid ter zake van in aanmerking te nemen kapitaalinkomen wordt toegewezen.

6.7.3 Onder welke verdragsbepaling valt een vermogensaanwas

Art. 13 OESO bepaalt aan welke staat de heffingsbevoegdheid ter zake van vermogenswinsten toekomt. Deze toewijzingsregeling is zowel van toepassing op een in een inkomstenbelasting geïncorporeerde VWB als op een afzonderlijke VWB.¹⁷⁷ Daar waar het particuliere vermogensbestanddelen betreft is dit in principe de woonstaat. Echter, indien de vermogenswinst betrekking heeft op onroerende zaken, komt de heffingsbevoegdheid ter zake daarvan toe aan de verdragsstaat waar de onroerende zaak is gelegen. De woonstaat dient ter zake van de vermogenswinst op elders gelegen onroerende zaken vrijstelling ter voorkoming van dubbele belasting te verlenen. Daar waar het gerealiseerde of ongerealiseerde waardemutaties op onroerende zaken betreft, wordt de heffingsbevoegd op basis van art. 6 OESO toegewezen aan de bronstaat en moet de woonstaat een vrijstelling verlenen. De toepassing van een VAB met VWB-optie door de bron- of woonstaat verhindert niet dat een effectieve voorkomingsregel wordt gegeven voor de vermogensmutaties op onroerende zaken.¹⁷⁸ Ten aanzien van andere vermogensbestanddelen geldt het navolgende.

De tekst van art. 13 OESO ziet expliciet op vermogenswinsten¹⁷⁹ die ontstaan in het kader van een 'alienation'. Gezien de tekst van de verdragsbepaling zou een vermogensaanwas niet onder de werking van art. 13 OESO vallen. Uit het commentaar volgt evenwel dat ook ongerealiseerde vermogenswinsten onder art. 13 OESO vallen:¹⁸⁰ '(6.) Most States taxing capital gains do so when an alienation of capital assets takes place. Some of them, however, tax only so-called realized capital gains. Under certain circumstances, though there is an alienation no realized capital gain is recognized for tax purposes (e.g. when the alienation proceeds are used for acquiring new assets). Whether or not there is a realization has to be determined according to the applicable domestic tax law. No particular problems arise when the State which has the right to tax does not exercise it at the time the alienation takes place. (7.) As a rule, appreciation in value not associated with the alienation of a capital asset is not taxed, since, as long as the owner still holds the asset in question, the capital gain exists only on paper. There are, however, tax laws under which capital appreciation and revaluation of business assets are taxed even if there is no alienation. (8.) Special circumstances may lead to the taxation of the capital appreciation of an asset that has not been alienated. This may be the case if the value of a capital asset has increased in such a manner that the owner proceeds to the revaluation of this asset in his books. Such revaluation of assets in the books may also occur

177. Commentaar bij art. 13 OESO, paragraaf 4.

178. Zie nader paragraaf 6.7.4.

179. Voor de toepassing van deze bepaling is niet van belang of sprake is van een volledige vervreemding, een partiële vervreemding dan wel of sprake is van een vervreemding onder algemene titel of onder bijzondere titel (Commentaar art. 13 OESO, paragraaf 5). Het is aan de individuele verdragsstaten om voor de toepassing van hun nationale wetgeving het vervreemdingsbegrip in te vullen.

180. De tussen (...) geplaatste nummers verwijzen naar de paragraafnummering in het modelcommentaar.

in the case of a depreciation of the national currency. A number of States levy special taxes on such book profits, amounts put into reserve, an increase in the paid-up capital and other revaluations resulting from the adjustment of the book-value to the intrinsic value of a capital asset. These taxes on capital appreciation (increment taxes) are covered by the Convention according to Article 2. (9.) Where capital appreciation and revaluation of business assets are taxed, the same principle should, as a rule, apply as in the case of the alienation of such assets. It has not been found necessary to mention such cases expressly in the Article or to lay down special rules. The provisions of the Article as well as those of Article 6, 7 and 21, seem to be sufficient.'

In dat geval dient, aldus het modelcommentaar bij art 13 OESO,¹⁸¹ de heffingsbevoegdheid ter zake van de vermogensaanwas op dezelfde manier te worden toegewezen als de gerealiseerde vermogenswinst.^{182, 183} In de navolgende paragrafen wordt dat ook als uitgangspunt genomen. Indien art. 13 OESO overigens niet van toepassing zou zijn op ongerealiseerde vermogenswinsten, zou de toewijzing van de heffingsbevoegdheid plaatsvinden op basis van art. 21 OESO. Voor de volledigheid behandel ik ook de situatie indien art. 21 OESO toepassing zou vinden. Art. 21 OESO wijst de heffingsbevoegdheid exclusief toe aan de woonstaat. De bronstaat is dan niet bevoegd het desbetreffende inkomensbestanddeel in de heffing te betrekken.

Op de hoofdregel dat de heffingsbevoegdheid aan de woonstaat toekomt, bestaat evenwel zowel ten aanzien van art. 13 als ten aanzien van art. 21 OESO een aantal uitzonderingen. Art. 13 OESO bepaalt dat de inkomsten uit de vervreemding van onroerende zaken toekomt aan de staat waar de onroerende zaak is gelegen. Ook vervreemdingswinsten op tot het vermogen van een vaste inrichting behorende goederen worden toegewezen aan de staat waar de vaste inrichting is gelegen en niet aan de woonstaat. Vermogenswinsten op schepen en vliegtuigen worden toegewezen aan de staat waar de feitelijke leiding over de onderneming die deze zaken exploiteert, is gelegen. Ten slotte geldt dat vervreemdingswinsten op aandelen waarvan de waarde voor meer dan 50% wordt bepaald door onroerende zaken die in een van beide verdragsstaten zijn gelegen, zijn toegewezen aan de staat waar die onroerende zaken zijn gelegen. Ten opzichte van art. 13 OESO kent art. 21 OESO slechts een tweetal afwijkingen op de exclusieve toewijzing van de heffingsbevoegdheid aan de woonstaat. Voor zover een eerdere verdragsbepaling toepassing vindt, wordt de heffingsbevoegdheid door die eerdere bepaling toegewezen. Indien het inkomen toerekenbaar is aan een vaste inrichting, geldt een uitzondering omdat de heffingsbevoegdheid dan wordt toegewezen aan de staat waar de vaste inrichting is gelegen. Indien

181. Paragraaf 8 tot en met 10.

182. C. van Raad (losbladig, onderdeel 3.4.4.) beperkt de werking van art. 13 OESO ogenschijnlijk tot gerealiseerde vermogenswinsten, of in ieder geval tot situaties waarin sprake is van een vervreemding. Hij vermeldt in dat kader de hiervoor geciteerde paragrafen 6 tot en met 8 van het modelcommentaar. Naar mijn oordeel volgt daaruit evenwel dat ook ongerealiseerde vermogenswinsten onder de werking van art. 13 OESO vallen.

183. Paragraaf 19 van het modelcommentaar bij art. 13 OESO geeft overigens aan dat deze bepaling geen toepassing vindt op voordelen uit loterijprijzen, noch op premies en prijzen die opkomen uit obligaties of schuldvorderingen.

de ongerealiseerde winsten betrekking hebben op een onroerende zaak, wordt de heffingsbevoegdheid toegewezen aan de staat waar die onroerende zaak is gelegen. Deze laatste twee uitzonderingen op de algemene bepaling van art. 21 OESO zijn slechts opgenomen ter vermijding van misverstanden.¹⁸⁴ Het belangrijkste verschil in de toepassing van art. 13 OESO ten opzichte van art. 21 OESO betreft derhalve de ongerealiseerde vermogenswinst op aandelen waarvan de bezittingen voor meer dan 50% bestaan uit onroerende zaken die in een verdragsstaat zijn gelegen. Op basis van art. 13 OESO worden deze toegewezen aan de staat waar die onroerende zaken zijn gelegen en op basis van art. 21 OESO aan de woonstaat. Voor het geval art. 21 OESO toepassing vindt, ben ik van oordeel dat art. 21 OESO overeenkomstig art. 13 zou moeten worden beperkt voor voordelen uit dergelijke aandelen. Nu ik evenwel principieel van oordeel ben dat art. 13 OESO toepassing vindt, werk ik die uitzondering niet uit.

6.7.4 Voorkomingsmethodiek en heffingsgrondslag

De zogenoemde verdragswoonplaats is leidend voor de toewijzing van de heffingsbevoegdheid ter zake van de in het verdrag genoemde inkomsten. Die verdragswoonplaats is de plaats waar de desbetreffende belastingplichtige feitelijk woont, hetgeen wordt bepaald op basis van de feitelijke omstandigheden ten aanzien van de beschikbaarheid van een duurzaam tehuis of waar het middelpunt van de levensbelangen ligt.¹⁸⁵ De heffingsbevoegdheid ten aanzien van gerealiseerde en ongerealiseerde vermogenswinsten wordt op basis van art. 13 OESO toegewezen aan de woonstaat. Indien de ongerealiseerde vermogenswinst evenwel toerekenbaar is aan een vaste inrichting of aan onroerende zaken¹⁸⁶ die in de andere verdragsstaat zijn gelegen, is de andere verdragsstaat, hierna te duiden als de bronstaat, heffingsbevoegd.¹⁸⁷ Tenzij sprake is van een exclusieve toewijzing van de heffingsbevoegdheid aan de bronstaat, in welk geval de woonstaat het desbetreffende inkomensbestanddeel in het geheel niet in de heffingsgrondslag mag begrijpen, dient de woonstaat ter zake van inkomensbestanddelen die aan de bronstaat zijn toegewezen, aan haar inwoners voorkoming van dubbele belasting te bieden. Bijvoorbeeld inkomsten uit onroerende zaken die niet in de woonstaat zijn gelegen, mogen zowel door de woonstaat als door de desbetreffende bronstaat in de heffingsgrondslag worden opgenomen. De woonstaat dient vervolgens de volgens haar nationale belastingwetgeving verschuldigde belasting te verminderen, teneinde tegemoet te komen aan de in de bronstaat geheven belasting. Waar beide staten bevoegd zijn het inkomensbestand-

184. C. van Raad (losbladig a), onderdeel 3.4.6.

185. Zie nader art. 4 OESO en het daarbij behorende modelcommentaar.

186. De uitzondering die geldt voor inkomsten uit internationaal vervoer laat ik hier buiten beschouwing.

187. Zie voor een nadere behandeling van de verschillende manieren op basis waarvan dubbele belastingheffing wordt voorkomen, dan wel de gevolgen daarvan worden verminderd, bijvoorbeeld C. van Raad (losbladig a), P. Kavelaars (2007) en Klaus Vogel (1997). Zij geven tevens een overzicht van de toepasselijkheid van deze methoden ten aanzien van de verschillende te onderscheiden inkomensbestanddelen.

deel tot hun heffingsgrondslag te rekenen, geldt in het algemeen¹⁸⁸ dat de woonstaat de zogenoemde vrijstellingsmethode¹⁸⁹ als faciliteit moet aanbieden. Onder de vrijstellingsmethode wordt de nationale belasting die toerekenbaar is aan het buitenlandse inkomen, niet daadwerkelijk geheven. De hoogte van de door de bronstaat geheven belasting is voor de toepassing van de vrijstellingsmethode niet relevant. Aan de bronstaat worden in dit geval in het geheel geen beperkingen opgelegd.¹⁹⁰ Een andere faciliteit die toepassing kan vinden, is de zogenoemde verrekeningsmethode.¹⁹¹ Onder de verrekeningsmethode wordt de door de verdragswoonplaats geheven nationale belasting verminderd met de door de bronstaat geheven belasting. Voor de toepassing van de vrijstellingsmethode is de hoogte van de door de bronstaat geheven belasting ter zake van het desbetreffende inkomensbestanddeel wel van belang. Indien door de bronstaat bijvoorbeeld geen belasting zou worden geheven ter zake van een inkomensbestanddeel dat mede aan haar ter heffing is toegevoegd, behoeft de woonstaat de door haar geheven belasting niet te verminderen.

De vraag is thans in hoeverre de toepassing van een VAB of VWB door de woonstaat, de bronstaat of door beide tot (onoverkomelijke) complicaties leidt, gegeven de genoemde exclusieve toewijzing van de heffingsbevoegdheid, de vrijstellingsmethode en ten slotte de verrekeningsmethode. Indien de heffingsbevoegdheid exclusief aan een van beide staten is toegewezen, is niet van belang of die, dan wel de andere staat al dan niet een VAB toepast. Van enige dubbele belastingheffing over de desbetreffende inkomensbestanddelen kan dan geen sprake zijn, omdat slechts een van de betrokken verdragsstaten dat in de heffingsgrondslag begrijpt. De toepassing van een VAB door een van de staten of door beide leidt derhalve bij een exclusieve toewijzing van de heffingsbevoegdheid niet tot enige dubbele belastingheffing. Uiteraard laat dit onverlet dat de belastingplichtige een hogere of lagere belastingdruk kan ervaren op inkomen dat ter heffing exclusief is toegewezen aan de bronstaat, doordat aldaar bijvoorbeeld een andere grondslag wordt gehanteerd of andere tarieven gelden dan op inkomen dat in de woonstaat wordt behaald. Dat vloeit evenwel niet voort uit de toepasselijkheid van het desbetreffende verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, doch uit verschillen in de inrichting van het nationale belastingstelsel. Dergelijke verschillen zijn niet relevant te achten bij de vormgeving van een VAB of VWB, te-

188. Het OESO-modelverdrag koppelt de methode ter voorkoming van dubbele belasting niet aan de in het modelverdrag onderscheiden inkomstencategorieën, doch volstaat in art. 23A en 23B met de beide te onderscheiden methoden. In de meeste verdragen, in ieder geval die welke door bijvoorbeeld Nederland worden afgesloten, geldt evenwel ten aanzien van de verdragsrechtelijke inkomenscategorieën waarin ongerealiseerde vermogenswinsten kunnen worden onderverdeeld, dat de vrijstellingsmethode toepassing vindt indien beide verdragsstaten dat inkomensbestanddeel in hun heffingsgrondslag mogen betrekken.

189. Overigens doel ik met dit begrip expliciet niet op de situatie waarin de heffingsbevoegdheid met uitsluiting van de ene staat exclusief aan de andere staat wordt toegewezen.

190. Dergelijke beperkingen bestaan voor de bronstaat wel ten aanzien van andere verdragsrechtelijke inkomenscategorieën, doch deze spelen bij ongerealiseerde vermogenswinsten geen rol.

191. Overigens bestaat ook de mogelijkheid dat de door de bronstaat geheven belasting geheel of gedeeltelijk als kosten in aanmerking wordt genomen bij de bepaling van de heffingsgrondslag. Op deze methodiek ga ik hierna niet nader in.

meer niet omdat zij ook optreden indien bijvoorbeeld een forfaitaire vermogensrendementsheffing door een van beide staten wordt toegepast.

Daar waar beide staten heffingsbevoegd zijn en derhalve ofwel de vrijstellingsmethode, ofwel de verrekeningsmethode toepassing vindt, doet het voor de bronstaat niet ter zake op welke wijze de woonstaat de heffingsgrondslag vaststelt. Slechts relevant is dat de belastingplichtige in de woonstaat subjectief belastingplichtig is vanwege het feit dat hij aldaar zijn woonplaats heeft en uit dien hoofde gerechtigd is tot de werking van het verdrag. De verdragsgerechtigdheid als zodanig is voor de bronstaat van belang, teneinde te kunnen bepalen of een bepaald inkomensbestanddeel door haar in de heffingsgrondslag mag worden opgenomen. Of, en zo ja, op welke wijze dat inkomensbestanddeel in de woonstaat in de heffingsgrondslag wordt opgenomen, is voor de bronstaat, ongeacht de toepasselijke voorkomingsmethodiek, niet van belang. De heffingsbevoegdheid van de bronstaat wordt daardoor immers niet beperkt. Of een inkomensbestanddeel door de woonstaat wordt belast op basis van een VAB of een VWB, is derhalve ook irrelevant voor de bronstaat, ongeacht of de bronstaat al dan niet een VAB toepast.

Indien de vrijstellingsmethode toepassing vindt, is de wijze waarop de bronstaat zijn heffingsgrondslag bepaalt en in het bijzonder of het desbetreffende inkomensbestanddeel aldaar tot de heffingsgrondslag wordt gerekend, niet van belang voor de woonstaat, ongeacht of deze laatste al dan niet een VAB of VWB toepast.¹⁹² Evenmin is van belang of de bronstaat een VAB of VWB toepast.¹⁹³ Een VAB of VWB in de bronstaat staat derhalve aan de vrijstellingsmethode in de woonstaat niet in de weg. De toepassing van een VAB of VWB in de woonstaat is evenmin materieel van belang voor de toepassing van de vrijstellingsmethode aldaar.

Voor de toepassing van de verrekeningsmethode is uiteindelijk bepalend of, en zo ja, tot welk bedrag het door de woonstaat vastgestelde inkomen in de bronstaat feitelijk wordt belast.¹⁹⁴ De wijze waarop dit wordt getoetst, is aan de woonstaat.¹⁹⁵ Daarbij zal wel als uitgangspunt gelden dat de woonstaat in enig jaar alleen verrekening verleent ter zake van op grond van haar nationale wet in dat jaar in de heffingsgrondslag te begrijpen inkomen. Alsdan is de eventuele toepassing van een VAB of VWB door de bronstaat derhalve wel van belang. Dit vloeit voort uit het feit dat de hoogte van de tegemoetkoming ter voorkoming van dubbele belasting bij de verrekenings-

192. Dit geldt slechts ten aanzien van de vrijstellingsmethode zoals die in het OESO-modelverdrag is opgenomen. Staten kunnen voor de toepassing van nationale regelingen ter voorkoming van dubbele belasting bijvoorbeeld de eis stellen dat het inkomen in de bronstaat daadwerkelijk tot de heffingsgrondslag wordt gerekend of zelfs dat over dat inkomen feitelijk belasting is verschuldigd in de bronstaat. In Nederland is dit bijvoorbeeld aan de orde onder de werking van het Besluit ter voorkoming van dubbele belasting 2001. Vergelijk C. van Raad (losbladig a), onderdeel 2.2.2.C en 2.2.2.D.

193. Vergelijk C. van Raad (losbladig), onderdeel 2.2.2.C en D, Commentaar bij art. 23 OESO modelverdrag onder nummer 37, alsmede Klaus Vogel (1997), Art. 23, supra m.no 69b.

194. Klaus Vogel (1997), Art. 23, supra m.nr. 152a.

195. Klaus Vogel (1997), Art. 23, supra m.nr. 154 alsmede C. van Raad (losbladig), onderdeel 2.2.2.D.

methode mede¹⁹⁶ wordt bepaald door de feitelijk in de bronstaat geheven belasting. Als beide verdragsstaten een VAB kennen, zal, afgezien van verschillen in de waardevaststelling ten aanzien van vermogensbestanddelen, het door de woonstaat in aanmerking genomen inkomen ten aanzien van vermogensbestanddelen die mede ter heffing aan de bronstaat zijn toegewezen, gelijk zijn aan het in de bronstaat in aanmerking genomen inkomen. Er bestaan dan geen verschillen in de wijze waarop de heffingsgrondslag door de betrokken staten wordt vastgesteld. Als de betrokken staten daarentegen de heffingsgrondslag niet op dezelfde manier vaststellen, hetgeen bijvoorbeeld aan de orde is indien de woonstaat een VAB en de bronstaat een VWB toepast, constateert de woonstaat in de aan de vervreemding voorafgaande jaren inkomen dat in die jaren door de bronstaat niet wordt geconstateerd. In die jaren zou dan geen sprake zijn van een bronstaatbelasting over het desbetreffende door de woonstaat in aanmerking genomen inkomen en zou derhalve verrekening van een bronstaatbelasting niet aan de orde zijn. Eerst bij vervreemding zal in de bronstaat inkomen worden geconstateerd en daarover belasting verschuldigd zijn, terwijl op dat moment in de woonstaat geen sprake is van inkomen en derhalve evenmin belasting is verschuldigd. Indien de woonstaat bij toepassing van de verrekeningsmethode de in aftrek te brengen bronstaatbelasting beperkt tot de door de verdragswoonplaats op basis van haar nationale wetgeving in aanmerking te nemen belasting, zou in het vervreemdingsjaar geen verrekening plaatsvinden. Alsdan is sprake van economisch dubbele belastingheffing, omdat de woonstaat in de jaren voorafgaande aan het vervreemdingsjaar inkomen heeft belast en ditzelfde bedrag in het vervreemdingsjaar in de bronstaat in de heffing wordt betrokken, terwijl de woonstaat geen verrekeningsmogelijkheid kent. Uiteraard is de omgekeerde situatie ook mogelijk. Dan is in de jaren voorafgaande aan de vervreemding in de bronstaat wel belasting verschuldigd en in de woonstaat niet, terwijl in het jaar van vervreemding in de bronstaat niet of nauwelijks belasting is verschuldigd en in de woonstaat wel. Het verschil in realisatiemoment heeft derhalve tot gevolg dat dubbele belastingheffing resteert.

Deze problematiek is in het commentaar bij het OESO modelverdrag onderkend: '61.[Amount of credit to be allowed] The amount of foreign tax for which a credit has to be allowed is the tax effectively paid in accordance with the Convention in the other Contracting State. (...) Other problems may arise in connection with different methods of determining the income (...). However, such problems could hardly be solved by an express provision in the Convention. (...) 66. [Possible solutions] The aforementioned problems depend very much on domestic laws and practice, and the solutions must, therefore, be left to each State. (...) Contracting States are, of course, free in bilateral negotiations to amend the Article to deal with any of the aforementioned problems.'¹⁹⁷

196. Als uitgangspunt bij de verrekeningsmethode geldt dat de door de bronstaat geheven belasting over een bepaald inkomensbestanddeel in aftrek wordt gebracht op de in de woonstaat geheven belasting over datzelfde inkomensbestanddeel. Echter, de aftrek wordt beperkt tot het feitelijk door de woonstaat geheven belastingbedrag over het desbetreffende inkomensbestanddeel. Indien deze nationale belasting lager is dan de desbetreffende bronstaatbelasting, komt slechts de nationale belasting in aftrek. In het omgekeerde geval komt slechts de lagere bronstaatbelasting in aftrek.

197. Onderdeel 61 en 66 van het commentaar bij art. 23B(1) OESO-modelverdrag.

Indien de bronstaat ter zake van dat voordeel of een deel daarvan een eerder of later heffingsmoment heeft, zou de woonstaat een zodanige regeling moeten ontwerpen dat de door de bronstaat geheven belasting volledig voor verrekening in aanmerking komt. In de situatie waarin de bronstaat ter zake van (een deel van) het inkomen eerder belasting heeft geheven, ligt het voor de hand de eerder geheven bronstaatbelasting te verrekenen in het jaar waarin het inkomen door de woonstaat wordt belast. Voor de belastingplichtige leidt dat uiteraard tot een liquiditeitsnadeel, omdat verrekening later plaatsvindt dan in het jaar waarin de bronstaatbelasting verschuldigd is geweest. Indien de woonstaat evenwel reeds een verrekeningsmogelijkheid zou bieden in het jaar waarin de bronstaatheffing verschuldigd is geweest, bestaat de mogelijkheid dat de woonstaat meer verrekening biedt dan de uiteindelijk in de woonstaat verschuldigde belasting, hetgeen een restitutieregeling met zich zou brengen. De eerste methode ligt meer voor de hand.¹⁹⁸ Wel heeft de belastingplichtige dan een liquiditeitsnadeel. Uiteraard zou de woonstaat kunnen overwegen daar een tegemoetkoming voor te bieden. Indien de bronstaat pas belasting heft in een jaar of jaren volgend op dat waarin de woonstaat het corresponderende inkomensbestanddeel in de heffing betreft, zou de woonstaat alsdan alsnog een verrekening kunnen geven aan de belastingplichtige. Eventueel zou men deze alsnog in aanmerking kunnen nemen in het jaar waarin het desbetreffende voordeel door de woonstaat in de heffing is begrepen, doch bij repeterende inkomsten, zou dan ieder jaar een herziening moeten plaatsvinden. Eenvoudiger zou zijn de buitenlandse belasting te verrekenen met de woonstaatbelasting die is verschuldigd in de jaren waarin de bronstaat daadwerkelijk heft. Men zou de geaccumuleerde verrekening dan uiteraard moeten beperken tot maximaal de eerder geheven woonstaatbelasting die betrekking heeft op het desbetreffende inkomen.

Indien de bronstaat een VAB wenst toe te passen en de staten waarmee zij een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting heeft gesloten geen VAB toepassen, zou het ontbreken van een verrekeningsmogelijkheid in de woonplaats van de buitenlandse investeerders nadelig zijn voor de buitenlands belastingplichtigen. Dit nadeel kan materieel evenwel slechts aan de orde komen ten aanzien van inkomensbestanddelen die niet onder de werking van art. 13 OESO vallen en betreft derhalve inkomsten uit in de bronstaat gelegen onroerende zaken en uit een vaste inrichting. Dit probleem speelt eveneens ten aanzien van de in art. 13 OESO genoemde inkomsten uit aandelen waarvan de bezittingen voor meer dan 50% bestaan uit in de bronstaat gelegen onroerende zaken. Daar waar het bijvoorbeeld door Nederland afgesloten verdragen betreft, komt deze problematiek in sommige gevallen¹⁹⁹ ook aan de orde waar het waardemutaties betreft op aandelen in lichamen die in de bronstaat zijn gevestigd. Omdat ter zake van die inkomsten echter de vrijstellingsmethode toepassing vindt en zoals hiervoor betoogd daarvoor de door de bronstaat geheven belas-

198. Vergelijk art. 25a Bvdb 2001.

199. Deze toewijzing is beperkt tot onderdanen die emigreren en ten tijde van de emigratie een zogenoemd aanmerkelijk belang in een in Nederland gevestigde vennootschap bezaten. Bovendien wordt de toewijzing aan de staat waar het lichaam is gevestigd in de tijd beperkt tot een bepaalde periode, volgend op het emigratietijdstip.

ting irrelevant is, zal uiteindelijk door de woonstaat wel tegemoet worden gekomen aan de optredende dubbele belastingheffing. De bronstaat die een VAB hanteert, wordt daarin derhalve niet gehinderd door het feit dat de woonstaat een afwijkende wijze van vaststelling van de heffingsgrondslag hanteert. De belastingplichtige ondervindt, daar waar het de toepassing van de vrijstellingsmethode betreft, immers geen nadeel in de gevallen waarin de bronstaat de desbetreffende inkomensbestanddelen op basis van een VAB in de heffing betreft. In gevallen waarin de verrekeningsmethode toepassing vindt, betreft het reguliere voordelen waarin geen sprake is van een verschil in heffingsgrondslag indien het SHS-inkomensbegrip wordt gehanteerd.

6.7.5 Emigratieheffingen

In paragraaf 6.6.4 is geoordeeld dat het EG-Verdrag zich niet verzet tegen een fictieve vervreemding bij emigratie van de belastingplichtige. Thans ligt de vraag voor of de emigratiestaat op basis van een eventueel toepasselijk verdrag ter voorkoming van dubbele belasting bevoegd is de desbetreffende inkomsten in haar belastingheffing te betrekken en zo ja, op welk moment dat mogelijk is. Tevens is de vraag aan de orde of de eventuele aanslagen die worden opgelegd in verband met de emigratie, volkenrechtelijk houdbaar zijn. Het gaat dan om de vraag of de tekst en de context van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting zich verzetten tegen een nadien in de nationale wetgeving van een staat doorgevoerde wijziging in de nationale wetgeving, ten gevolge waarvan een van de betrokken staten haar heffingsbevoegdheid uitbreidt ten opzichte van die ten tijde van het afsluiten van het desbetreffende verdrag. Deze volkenrechtelijke discussie is derhalve slechts van belang ten aanzien van de concrete toepassing van een bepaald verdrag onder nadien gewijzigde regelgeving. Van deze discussie abstraheer ik in dit onderzoek. Ik beperk mij tot de vraagstelling of het OESO-modelverdrag zich verzet tegen de door mij voorgestelde heffing bij emigratie, gesteld dat deze heffing reeds in de nationale wetgeving was opgenomen ten tijde van het afsluiten van een verdrag dat is gebaseerd op het OESO-modelverdrag.²⁰⁰

Omtrent de vraag of een heffing bij emigratie mogelijk in strijd is met een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, is thans in Nederland een aantal arresten geweest²⁰¹ en is tevens een aantal zaken aanhangig bij de Hoge Raad.²⁰² Eerder heb ik

200. Voor de betreffende problematiek verwijs ik naar de uitgebreide conclusies van A-G P.J. Wattel welke in noot 201 worden genoemd.

201. HR 24 oktober 2003, nr. 37 565, *BNB* 2004/257 en HR 5 september 2003, nr. 37 657, *BNB* 2003/379. Dit laatste arrest betrof overigens ten principale de vraag in hoeverre wetwijzigingen (i.c. die betreffende de invoering van de zogenoemde fictiefloerregeling) na de totstandkoming van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting voor de verdragskwalificatie van een bepaald inkomensbestanddeel relevant zijn. Dit principiële vraagstuk ligt vervolgens ook ten grondslag aan de vraag of na de totstandkoming van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting ingevoerde emigratieheffingen op basis van die verdragen geoorloofd zijn.

202. Zaken bij de Hoge Raad aanhangig onder de rolnummer 42 699 (4 oktober 2006, A-G P.J. Wattel), 42 701 (4 oktober 2006, A-G P.J. Wattel), 42 702 (4 oktober 2006, A-G P.J. Wattel), 43 743, 43 760, 43 978 (31 januari 2008, A-G P.J. Wattel), 44 050 en 44 051 (31 januari 2008, A-G P.J. Wattel). In deze zaken →

aangegeven dat het OESO-modelverdrag als zodanig zich niet verzet tegen een heffing over ongerealiseerde vermogenswinsten, noch tegen een heffing over gerealiseerde vermogenswinsten.²⁰³ Op basis van het OESO-modelverdrag is het een staat derhalve toegestaan in geval van een emigratie tot belastingheffing over de tot het emigratiemoment opgebouwde vermogensmutatie over te gaan. Ten aanzien van concrete verdragen bestaat evenwel de mogelijkheid dat deze zich tegen een dergelijke heffing verzetten, aangezien de belastingheffing over vermogenswinsten slechts in de woonstaat mogelijk is, hetgeen met name voortvloeit uit het feit dat in concrete verdragen de heffingsbevoegdheid eerst in geval van een daadwerkelijke vervreemding wordt toegewezen en wel aan de woonstaat. Een heffing op het moment van emigratie zou bij gebrek aan een feitelijke vervreemding dan niet mogelijk zijn. Met *Wattel ben ik* evenwel van oordeel dat een heffing over ongerealiseerde vermogensmutaties ook mogelijk is.²⁰⁴ Bij invoering van het door mij voorgestelde systeem verdient het evenwel veiligheidshalve de voorkeur om dit bij verdragsonderhandelingen expliciet te regelen en derhalve in een te sluiten verdrag ter voorkoming van dubbele belasting op te nemen. Zoals aangegeven verzet het OESO-modelverdrag zich niet tegen deze mogelijkheid, althans niet ten aanzien van vermogensmutaties.²⁰⁵ Dit ligt echter wellicht anders ten aanzien van de belastingheffing over pensioenaanspraken. Op basis van art. 18 OESO zijn pensioenen en andere soortgelijke beloningen die worden betaald aan een inwoner van een staat slechts in de woonstaat belastbaar. De door mij voorgestelde emigratieheffing vindt immers plaats ter zake van de emigratie van de belastingplichtige en op dat moment is geen sprake van de betaling van pensioenen of een soortgelijke beloning. Het commentaar bij het OESO-modelverdrag geeft geen verduidelijking ten aanzien van de vraag of een heffing over fictieve inkomsten ter zake van pensioenen en soortgelijke beloningen wellicht door art. 18 OESO wordt verhinderd. Dit lijkt echter niet het geval, temeer niet omdat de heffing ter zake van een fictieve vervreemding in geval van emigratie juridisch vorm moet krijgen door het inkomen juist voorafgaande aan de emigratie te constateren. In dat geval kan een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting geen toepassing vinden en wordt de heffingsbevoegdheid ter zake van inkomsten voortvloeiende uit een fictieve vervreemding, niet beperkt.²⁰⁶ Zo men derhalve de waarde van aanspraken op oudedagsinkomen bij emigratie zou wensen

→ is nog geen arrest geweest. Tussen haken is de datum vermeld van de conclusie van de A-G, alsmede de naam van de A-G die de conclusie heeft gegeven.

203. Zie paragraaf 6.7.3.

204. Ik abstraheer daarbij van het volkenrechtelijke aspect dat een dergelijke heffing alleen mogelijk is indien reeds ten tijde van het afsluiten van het desbetreffende verdrag ter voorkoming van dubbele belasting een VAB met VWB-optie wordt gehanteerd. Bij invoering van de door mij voorgestelde inkomstenbelasting bestaat derhalve de mogelijkheid dat de emigratieheffing onder oudere verdragen niet kan worden geëffectueerd. Onder nieuw te sluiten verdragen bestaat dan geen belemmering. Dit is een mogelijk overgangsprobleem dat geen deel uitmaakt van mijn onderzoek.

205. Zie ook de conclusie van A-G P.J. *Wattel* van 4 oktober 2006, nr. 42 699.

206. Dit ligt anders indien de fictieve vervreemding tot gevolg heeft dat de heffingsbevoegdheid van de emigratiestaat anders komt te liggen dan ten tijde van het afsluiten van het verdrag de situatie was. Vergelijk in deze de conclusie van A-G P.J. *Wattel* van 31 januari 2008 in de aanhangige procedure met rolnummer 43 978.

te belasten, staat het OESO-modelverdrag daaraan niet in de weg. Gegeven het feit dat een dergelijke heffing evenwel strijdig is met het EG-Verdrag, moet naar mijn oordeel worden afgezien van het opnemen van een dergelijke heffing op het emigratiemoment.²⁰⁷ Daarentegen bepleit ik oudedagsinkomen voor de geëmigreerde belastingplichtige tot het binnenlands inkomen te rekenen voor zover die inkomsten opkomen uit ten tijde van de emigratie aanwezige aanspraken en in het OESO-modelverdrag op te nemen dat de belastingheffing over die inkomsten toekomst aan de staat waaruit de belastingplichtige is geëmigreerd, of meer in het algemeen aan de staat waar de desbetreffende aanspraken vrijgesteld zijn opgebouwd.

6.7.6 Conclusie

Zowel een VAB als een VWB vormt een belasting naar het inkomen als omschreven in het OESO-modelverdrag. Zowel binnenlands als buitenlands belastingplichtigen die zijn onderworpen aan een VAB, kunnen derhalve een beroep doen op de toepassing van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting. Dit geldt ook indien een VAB met VWB-optie zou worden ingevoerd. Zowel ongerealiseerde als gerealiseerde vermogenswinsten vallen als uitgangspunt onder de werking van art. 13 OESO en de heffingsbevoegdheid ter zake van die voordelen is exclusief toegewezen aan de woonstaat. De bronstaat heeft slechts ten aanzien van een beperkt aantal inkomensbestanddelen, zoals ten aanzien van in de bronstaat gelegen onroerende zaken, een heffingsrecht. In die gevallen dient de woonstaat de vrijstellingsmethode toe te passen, in welk geval het belastingstelsel in de bronstaat irrelevant is. Of de bronstaat derhalve een VAB toepast of niet, doet voor de tegemoetkoming in de woonstaat niet ter zake. De belastingplichtige ontvangt aldaar een tegemoetkoming die onafhankelijk is van het in de bronstaat gehanteerde stelsel. De toepassing van een VAB in de woonstaat leidt daar waar het inkomensbestanddelen betreft waarop de vrijstellingsmethode van toepassing is, tot een vrijstelling voor de desbetreffende inkomensbestanddelen. Ook met een VAB in de woonstaat heeft de belastingplichtige in die gevallen derhalve een effectieve regeling ter voorkoming van dubbele belasting. Ongerealiseerde vermogenswinsten zijn in andere gevallen exclusief ter heffing toegewezen aan de woonstaat, en om die reden kan van dubbele belastingheffing te dien aanzien geen sprake zijn. De conclusie is derhalve dat het hanteren van een VAB niet in de weg staat aan de toepassing van een regeling ter voorkoming van dubbele belasting. Dit geldt ook ten aanzien van een VAB met VWB-optie. Een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting staat evenmin in de weg aan een emigratieheffing.

6.8 Conclusies

6.8.1 Algemeen

Uit het onderzoek naar de inhoud van het EG-Verdrag volgt dat zowel een VAB als een VWB als zodanig in overeenstemming is met het EG-Verdrag en daarop geba-

²⁰⁷. Zie voor de motivering paragraaf 6.6.4.

seerde bepalingen. Het EG-Verdrag laat lidstaten zonder meer de mogelijkheid hun nationale heffingswet overeenkomstig een van deze systemen, dan wel een combinatie daarvan in te richten. Ook een VAB met een VWB-optie is mogelijk. Bij de vormgeving van een dergelijk heffingssysteem moeten de diverse verkeersvrijheden uit het EG-Verdrag in acht worden genomen. Dit betekent dat de belastingheffing over kapitaalinkomen bij binnenlands belastingplichtigen niet mag verschillen voor wat betreft de vraag of de inkomsten in het binnenland, dan wel in het buitenland opkomen. Buitenlands belastingplichtigen die vergelijkbaar zijn met binnenlands belastingplichtigen omdat zij 90% of meer van hun gezinsinkomen in het binnenland behalen, moeten op dezelfde manier in de heffing worden betrokken als binnenlands belastingplichtigen. Indien zij niet aan deze kwantitatieve inkomenseis voldoen, doch het inkomen door de wet objectief gelijk wordt behandeld aan hetzelfde inkomen dat door binnenlands belastingplichtigen wordt behaald, dient een gelijke behandeling ten deel te vallen. Het EG-Verdrag verbiedt om binnenlands inkomen op een andere manier te behandelen dan buitenlands inkomen. Op dat uitgangspunt lijkt evenwel een belangrijke uitzondering te bestaan. Verliezen op in het buitenland gelegen vermogensbestanddelen ter zake waarvan de heffingsbevoegdheid op basis van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting is toegewezen aan de bronstaat, behoeven door de woonstaat niet in aanmerking te worden genomen indien de bronstaat de desbetreffende verliezen wel in aanmerking neemt. Een dergelijke beperking is evenwel in strijd met het algemene uitgangspunt van de door mij voorgestelde VAB met VWB-optie, bestaande uit een woonstaatheffing over het wereldinkomen. Ten aanzien van de door mij bepleite doorschuiffaciliteit geldt dat de werking daarvan niet beperkt mag blijven tot vervanging van een vermogensbestanddeel door een ander in het binnenland gelegen vermogensbestanddeel, doch dat ook vervanging door een in het buitenland gelegen gelijkwaardig vermogensbestanddeel moet worden geaccepteerd. Bij toepassing van de doorschuiffaciliteit in gevallen van vervanging door in het buitenland gelegen vermogensbestanddelen kan door de werking van de voorkomingsregels uit een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting worden voorkomen dat de belastingclaim op de ten tijde van de vervanging aanwezige ongerealiseerde inkomsten illusoir wordt. Het EG-Verdrag staat niet in de weg aan een fictieve vervreemding ingeval van overlijden van een belastingplichtige, ongeacht of de vermogensbestanddelen overgaan op een erfgenaam in het binnenland of in het buitenland. Indien gebruik wordt gemaakt van de door mij voorgestelde VWB-optie, kan op basis van het EG-Verdrag bij emigratie een fictieve vervreemding worden aangenomen, teneinde de latente belastingclaim in de heffing te betrekken. Bij oudedagsinkomen is dit niet mogelijk. Voor die inkomsten moet dan ook na emigratie buitenlandse belastingplicht blijven bestaan en dient in het OESO-modelverdrag te worden opgenomen dat na emigratie genoten oudedagsinkomen ter heffing is toegewezen aan de staat waar de corresponderende aanspraken vrijgesteld zijn opgebouwd.

Ten aanzien van verdragen ter voorkoming van dubbele belasting leidt de toepassing van een VAB met VWB-optie niet tot complicaties waarin het OESO-modelverdrag of het daarop betrekking hebbende commentaar niet voorziet. Wel is het van belang dat door de toepassing van een VAB wellicht eerder dan onder een VWB de mogelijk-

heid bestaat dat inkomsten door de woonstaat op een ander moment in aanmerking worden genomen dan door de bronstaat, gesteld dat slechts een van deze staten een VAB toepast. Ten aanzien van de zogenoemde vrijstellingsmethode leiden dergelijke verschillen in heffingsmoment niet tot complicaties, doch bij toepassing van de verrekeningsmethode mogelijk wel. Het commentaar bij het OESO-modelverdrag voorziet evenwel in dergelijke verschillen in heffingsmoment en dienovereenkomstig dient de woonstaat bij toepassing van een verrekeningsmethode ook verrekening te bieden voor in een ander jaar door een bronstaat geheven belastingen, uiteraard slechts voor zover het corresponderende inkomen door de woonstaat in aanmerking wordt genomen. Invoering van een fictieve vervreemding ingeval van emigratie en de ter zake daarvan opkomende belastingheffing wordt door een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting niet belemmerd.

6.8.2 Beantwoording onderzoeksvragen

In dit hoofdstuk stonden de onderstaande in hoofdstuk 1 geformuleerde onderzoeksvragen centraal, waarbij de tevens onderstaand weergegeven antwoorden behoren.

1. Ten aanzien van lidstaten van de Europese Unie geldt dat hun wetgeving niet in strijd mag zijn met de Europese regelgeving, meer in het bijzonder met de vrijheid van verkeer van arbeid en kapitaal en de vrijheid van vestiging. Dit betekent dat een inkomstenbelasting dient te voldoen aan de juridische randvoorwaarden die door het EG-Verdrag en andere multilaterale verdragen worden gesteld. De inhoud van deze randvoorwaarden wordt onderzocht en vervolgens wordt het ontwikkelde kader voor een inkomstenbelasting daaraan getoetst.

Een VAB met VWB-optie is mogelijk op basis van het EG-verdrag. Ook bestaat de mogelijkheid in geval van emigratie een fictieve vervreemding aan te nemen ter zake van vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing vindt. Op het emigratiemoment bestaat evenwel niet de mogelijkheid de waarde van onder de toepassing van de omkeerregel verkregen aanspraken op oudedagsinkomen in de heffing te betrekken.

2. Dient bij de keuze voor een bepaalde wijze van belastingheffing over kapitaalinkomen tevens acht te worden geslagen (...) op regelingen ter voorkoming van dubbele belasting?

Een VAB met VWB-optie biedt belastingplichtigen toegang tot een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting. Derhalve leidt een dergelijke heffing in grensoverschrijdende situaties niet tot bijzondere omstandigheden waarin het huidige commentaar bij het OESO-modelverdrag niet voorziet. In verband met het feit dat een heffing over de waarde van aanspraken op oudedagsinkomen op een emigratiemoment niet in de heffing kan worden betrokken, verdient het wel aanbeveling tot een aanpassing van het OESO-modelverdrag te komen, door daarin op te nemen dat oudedagsinkomen ter heffing is toegewezen aan de staat waar de corresponderende aanspraken belastingvrij zijn opgebouwd.

HOOFDSTUK 7

Samenvatting en conclusie

7.1 **Onderzoek en probleemstelling**

Kapitaalinkomen bestaat in economische termen uit verschillende componenten. Ten eerste betreft het de vergoeding voor het beschikbaar stellen van kapitaal of voor investeringen in kapitaal. Deze vergoeding, die men ook kan zien als een vergoeding die men ontvangt voor het uitstellen van huidige consumptie naar de toekomst, wordt hierna geduid als basispremie. Naast de basispremie bestaat kapitaalinkomen uit de zogenoemde risicopremie. Indien wordt belegd of geïnvesteerd in risicovolle kapitaalgoederen (zoals onroerende zaken, aandelen of schuldtitels) wordt de risicopremie bedongen als vergoeding voor het risico dat men bereid is te nemen. Ten slotte kan de zogenoemde economic rent, in navolging van de economische literatuur ook wel geduid als pure winst, worden onderscheiden. Deze wordt niet altijd gezien als kapitaalinkomen, ondanks het feit dat deze mede bij de kapitaalverschaffer opkomt ten gevolge van de kapitaalverschaffing. Het betreft het deel van het totale voordeel dat wordt ontvangen boven de basispremie en de risicopremie en dat niet toerekenbaar is aan door de belastingplichtige verrichte arbeid voor zover die normaal vermogensbeheer te boven gaat. Deze economische componenten van het begrip kapitaalinkomen treft men niet aan in de positiefrechtelijke invulling zoals die onder meer in Nederland bestaat. Bijvoorbeeld winst uit onderneming wordt fiscaalrechtelijk in Nederland niet als kapitaalinkomen of inkomen uit vermogen aangemerkt, doch bestaat daar in economische termen wel degelijk mede uit. Kapitaalinkomen in economische zin kan fiscaalrechtelijk derhalve verschillende kwalificaties krijgen. Doordat de heffingsgrondslag alsmede de tariefstelling afhankelijk van de kwalificatie kan en veelal zal verschillen, ontstaat voor verschillende soorten of verschillend geduid kapitaalinkomen een onderling afwijkende belastingdruk en ontbreekt derhalve neutraliteit tussen verschillende soorten kapitaalinkomen. In het algemeen leiden dergelijke verschillen in belastingdruk tot onwenselijk geachte arbitrageprocessen. Deze afwijkende behandeling en in het bijzonder de algemeen geformuleerde vraag in hoeverre een dergelijke afwijkende behandeling wenselijk of onwenselijk is, zijn de aanleiding voor het onderhavige onderzoek.

7.1.1 **Het onderzoeksobject en de probleemstelling**

In dit onderzoek is onderzocht welke stelsels van inkomstenbelastingheffing in theorie zouden kunnen worden gehanteerd en welke voor- en nadelen aan elk van die

stelsels zijn verbonden. Vervolgens zijn deze stelsels getoetst aan de tevens te onderzoeken criteria, teneinde een keuze te kunnen maken voor een bepaald stelsel. Aan dat onderzoek liggen de volgende probleemstelling en subvragen ten grondslag:

Probleemstelling

Welke criteria moeten worden gesteld aan de wijze waarop kapitaalinkomen bij natuurlijke personen wordt belast en, gegeven die criteria, volgens welk stelsel van belastingheffing dient dat kapitaalinkomen dan te worden belast.

Subvragen

a. In hoeverre kan of moet kapitaalinkomen worden belast:

1. Welke invloed heeft belastingheffing over kapitaalinkomen op het spaargedrag van huishoudens en het geaggregeerde niveau van besparingen?
2. Wat zijn de verschillen tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting? Welke verstoringen vloeien uit de keuze voor een stelsel voort en voldoen de stelsels aan het draagkrachtbeginsel, in het bijzonder de eis van horizontale gelijkheid?
3. Ten aanzien van lidstaten van de Europese Unie geldt dat hun wetgeving niet in strijd mag zijn met de Europese regelgeving, meer in het bijzonder met de vrijheid van verkeer van arbeid en kapitaal en de vrijheid van vestiging. Dit betekent dat een inkomstenbelasting dient te voldoen aan de juridische randvoorwaarden die door het EG-Verdrag worden gesteld. De inhoud van deze randvoorwaarden wordt onderzocht en vervolgens wordt het ontwikkelde kader voor een inkomstenbelasting daaraan getoetst.

b. Gesteld dat kapitaalinkomen wel belast kan worden, op welke wijze kan die heffing dan worden vormgegeven en welke randvoorwaarden gelden daarbij.

4. Kan op grond van economische criteria en gegeven het bestaan van een internationale kapitaalmarkt, een oordeel worden geveld over het niveau van belastingheffing over kapitaalinkomen, uitgaande van een inkomstenbelasting?
5. Welke heffingsgrondslagen ten aanzien van kapitaalinkomen kunnen onder een inkomstenbelasting worden onderscheiden en hoe verhouden die zich tot elkaar, een en ander in het bijzonder in relatie tot kapitaalinkomen?
6. Bestaat er wellicht reden om particulier kapitaalinkomen anders te belasten dan het kapitaalinkomen dat wordt gerealiseerd door ondernemers/natuurlijke personen, dan wel dienen beide soorten kapitaalinkomen gelijk te worden belast? In dat kader moet tevens aandacht worden besteed aan de positie van aandeelhouders met een omvangrijk belang in een rechtspersoon die kapitaalinkomen realiseert.

7. Dient bij de keuze voor een bepaalde wijze van belastingheffing over kapitaalinkomen tevens acht te worden geslagen op de positie van het successierecht, een eventuele vermogensbelasting, alsmede op regelingen ter voorkoming van dubbele belasting?
8. Welke subvarianten bestaan van de op grond van voorgaande deelvragen gekozen heffingsgrondslag en welke voor- en nadelen zijn daaraan verbonden? Welke van deze subvarianten verdient het primaat?
9. Dient de invloed van inflatie op de heffingsgrondslag te worden geneutraliseerd en zo dat het geval is, op welke wijze dient dit dan te geschieden?
10. Hoe dient gegeven het gekozen stelsel van inkomstenbelasting en de gekozen heffingsgrondslag omgegaan te worden met de tariefstelling en dienen eventueel doorschuif Faciliteiten te worden opgenomen ten aanzien van bepaalde soorten kapitaalinkomen of bepaalde vermogensbestanddelen?

In het onderzoek is verondersteld dat sprake is van (nagenoeg) volledige internationale kapitaalmobiliteit. Daarnaast is uitgegaan van toepassing van het woonlandbeginsel alsmede van toepassing van het klassieke stelsel. Toepassing van het woonlandbeginsel prevaleert boven toepassing van het bronstaatbeginsel omdat het woonlandbeginsel tot productie-efficiency leidt. Bovendien is het woonlandbeginsel ten aanzien van kapitaalinkomen, uitgezonderd winst uit onderneming en inkomsten uit onroerende zaken, in het internationale belastingrecht in het algemeen het uitgangspunt voor wat betreft de toewijzing van de heffingsbevoegdheid. Toepassing van het woonlandbeginsel leidt tot een over de gehele wereld gelijke basispremie voor kapitaal. Investeerders in een staat kunnen het voor hen noodzakelijke kapitaal derhalve zowel van binnen- als buitenlandse investeerders aantrekken tegen een gelijk tarief. Bovendien kunnen kapitaalverschaffers de ten laste van hen geheven belastingen niet afwentelen op degene aan wie het kapitaal ter beschikking wordt gesteld. Naast de economische criteria die aan een belastingstelsel ten grondslag kunnen worden gelegd, wordt in concrete gevallen ook beoordeeld of een bepaald stelsel voldoet aan het in een staat geldende rechtvaardigheidsgevoel. Ik kies daarbij het draagkrachtbeginsel als uitgangspunt.

7.2 Belastingheffing van natuurlijke personen, mogelijkheden en keuzen

7.2.1 Algemeen

Uit welvaartstheoretisch oogpunt verdient een zogenoemd neutraal belastingstelsel de voorkeur. Er is sprake van een neutraal belastingstelsel indien de intertemporele consumptiebeslissing niet wordt verstoord. Dit uitgangspunt geldt in zijn algemeenheid echter slechts onder nadere veronderstellingen. Zo wordt uitgegaan van min of meer perfect werkende markten waardoor bijvoorbeeld onbepaald kan worden geleend of uitgeleend, bestaan geen externe effecten die overheidsingrijpen wenselijk maken en ten slotte wordt verondersteld dat de bestaande primaire inkomensverde-

ling aanvaardbaar is. In het algemeen wordt niet aan die drie voorwaarden voldaan en kan derhalve de verstoring van belastingen geheel of gedeeltelijk worden geaccepteerd of wordt die zelfs noodzakelijk geacht. De mate van verstoring van een belasting wordt bepaald door het substitutie-effect. Belastingen zonder substitutie-effect, hetgeen betekent dat de invoering tot geen enkele gedragsreactie leidt, zijn niet verstoring. Dat dergelijke belastingen wel een inkomenseffect kunnen hebben, doet daar niet aan af. De meeste belastingen kennen zowel een inkomens- als een substitutie-effect. Belastingheffing over kapitaalinkomen leidt tot een lager netto-rendement. Daardoor wordt toekomstige consumptie duurder en afhankelijk van de individuele nutscurve leidt dit tot eerdere consumptie. De uitruil tussen huidige en toekomstige consumptie vormt het substitutie-effect. Ook is sprake van een inkomenseffect, waarvan de mate en omvang afhankelijk is van de positie van het individu als nettospaarder, dan wel als nettolener. Indien een individu ten behoeve van de huidige consumptieve uitgaven besluit om de uitgaven mede te financieren door middel van een lening, leidt een verhoging van het belastingtarief over vermogensinkomsten, uitgaande van de veronderstelling dat consumptieve rente als last wordt aanvaard, tot een lagere prijs. Voor dit individu leidt een verhoging van de belastingdruk derhalve tot ruimere bestedingsmogelijkheden en derhalve wellicht tot een vergroting van de huidige consumptie.

7.2.2 De invloed van belastingheffing op sparen en beleggen

De omvang van besparingen is om een aantal redenen van belang. Sparen biedt individuen de mogelijkheid om hun arbeidsaanbod in een bepaalde periode te verlagen en dan in te teren op het door hen gespaarde vermogen. Ook geven besparingen hen een gevoel van zekerheid. De omvang is ook van belang voor de economische groei. Voor de economische beoordeling van een belasting is niet zozeer de invloed op het spaargedrag van belang, doch wel, op basis van de eerder besproken argumenten, de invloed op het consumptiepatroon. De beïnvloeding van het consumptiepatroon bepaalt namelijk of, en zo ja, in welke mate sprake is van een substitutie-effect. Bovendien bepaalt de waarde van de bestedingen de welvaart: hoe groter de contante waarde van de bestedingsmogelijkheden, hoe hoger de welvaart is. De mate waarin de basispremie, de risicopremie en de ondernemersrent worden belast, is bij de beoordeling van de welvaartseffecten van een belasting relevant. Bij een heffing over de basispremie neemt de netto contante waarde van de bestedingen af. Deze belasting verstoort de intertemporele consumptiebeslissing en derhalve is sprake van een verstoring; deze treedt zelfs bij een beperkte heffing reeds op. Indien de basispremie niet, doch slechts de risicopremie en de ondernemersrent worden belast, is de netto contante waarde van de toekomstige consumptie altijd ten minste gelijk aan en veelal hoger dan die bij directe consumptie. Door slechts de risicopremie en/of de ondernemersrent te belasten, wordt de intertemporele consumptiebeslissing niet verstoord. In dat geval kan door middel van sparen de totale welvaart worden verhoogd of wordt ze in ieder geval niet verlaagd. Een belangrijke vraag bij het vormgeven van een belastingheffing is derhalve in hoeverre de basispremie wordt belast, aangezien die vraag van belang is voor de mate van neutraliteit van deze heffing.

7.2.3 Moet kapitaalinkomen worden belast

In de literatuur wordt betoogd dat kapitaalinkomen niet moeten worden belast. De basisgedachte daarachter is dat een heffing over kapitaalinkomen altijd tot gevolg heeft dat de intertemporele consumptiebeslissing wordt verstoord en de welvaart wordt aangetast. In de economische literatuur wordt vanwege de versturende werking gepleit voor een vrijstelling voor kapitaalinkomen, waarbij men overigens impliciet slechts de basispremie bedoelt. Weliswaar zou een dergelijke vrijstelling wellicht strijdig zijn met het uitgangspunt van horizontale gelijkheid, doch de maatschappij als geheel zou beter worden van een vrijstelling. Dat kapitaalinkomen om de voorgaande redenen in het geheel niet zou moeten worden belast, is overigens niet onomstreden of zelfs onjuist. Indien de belastingheffing zich beperkt tot de risicopremie en ondernemersrent wordt de intertemporele consumptiebeslissing niet aangetast. Spaar- en investeringsbeslissingen worden evenmin beïnvloed. Ook het feit dat de overheid door een heffing over kapitaalinkomen deelt in het risico van investeringen, pleit voor een heffing. Tevens biedt een heffing over kapitaalinkomen de mogelijkheid om de belastingdruk op arbeidsinkomen en de versturende invloed daarvan te verlagen. Ook zou door een vrijstelling voor kapitaalinkomen de belangrijke herverdelingsfunctie van belastingen minder effectief worden. Indien kapitaalinkomen niet wordt belast, leidt dat in het algemeen tot een verzwaring van de belastingdruk op arbeid. Bovendien neemt de arbeidsproductiviteit af. Het welvaartsvoordeel dat voortvloeit uit de vrijstelling van kapitaalinkomen wordt dan wellicht volledig geneutraliseerd of zelfs overschreden door de welvaartsdaling die uit de zwaardere heffing over arbeid voortvloeit. De welvaartseffecten van een heffing over kapitaalinkomen zijn dan uiteindelijk beter. Daarenboven bestaat de mogelijkheid dat op korte termijn een heffing over kapitaalinkomen wel efficiënt is. Onder een dynamische benadering is de uitkomst dan ook anders dan onder een statische benadering die is gebaseerd op een algemeen evenwicht. Indien een overheid geen consistent langetermijnbeleid voert en handhaaft, hetgeen in de praktijk veelal aan de orde is, zal uiteindelijk geen langetermijnevenwicht optreden. Kapitaalinkomen kan om die reden wel belast worden. Voor de stelling dat een heffing over kapitaalinkomen het geaggregeerde particuliere spaarniveau sterk aantast, alsmede dat de investeringen daardoor worden gehinderd, bestaat onvoldoende empirisch bewijs. De veelheid aan spaarmotieven werkt neutraliserend. Een eventuele daling van de particuliere besparingen kan daarenboven worden gecompenseerd door aanvullende bedrijfs- en overheidsbesparingen. Een eventuele verlaging in het aanbod van kapitaal kan ten slotte worden gecompenseerd indien sprake is van een open economie waarin buitenlands kapitaal kan worden aangetrokken. Onderzoek en macro-economische data leiden niet tot de eenduidige conclusie dat een verhoging van de belastingdruk leidt tot een verlaging van de geaggregeerde besparingen. Toch lijkt de conclusie gerechtvaardigd dat belastingheffing over kapitaalinkomen niet alleen theoretisch, doch ook empirisch van invloed is op het niveau van de particuliere besparingen. Naarmate de belastingdruk lager is, zal dit effect afnemen, hetgeen pleit voor een enigszins beperkte belastingdruk. Er bestaan evenwel geen economische redenen om een belastingheffing over kapitaalinkomen geheel af te wijzen. Naast het feit dat economische argumenten in combinatie met empirisch onderzoek onvoldoende

argumenten opleveren voor een vrijstelling voor kapitaalinkomen, voert het draagkrachtbeginsel tot eenzelfde conclusie. Om horizontale gelijkheid te bewerkstelligen, moet kapitaalinkomen evenals ander inkomen in de heffingsgrondslag worden betrokken.

7.2.4 Hoogte van de belastingdruk op kapitaalinkomen

Na te hebben geconcludeerd dat er geen redenen bestaan om kapitaalinkomen niet te belasten, is de vraag naar welk tarief dit in de heffing kan of moet worden betrokken. De belangrijkste vraag is daarbij of kapitaalinkomen naar een afzonderlijk tarief dient te worden belast, alsmede in welke verhouding dit tarief dan moet staan ten opzichte van het tarief dat geldt voor andere inkomsten. Vanwege de (vermeende) internationale kapitaalmobiliteit en ter beperking van de eventuele verstoringen bepleit ik een laag tarief. Veelal stelt men dat het tarief voor kapitaalinkomen niet hoger zou mogen zijn dan het laagste tarief zoals dat geldt voor de meer immobiele factor arbeid. Anders wordt kapitaalinkomen getransformeerd in arbeidsinkomen. In de literatuur bestaan geen aanwijzingen voor de noodzaak voor ofwel een proportioneel tarief, ofwel een progressief tarief. Beide zijn derhalve mogelijk. Het voordeel van een proportioneel tarief is tevens dat intertemporele verschuivingen in de belastinggrondslag geen progressievoordeel kunnen oproepen. Een proportioneel tarief heeft tevens als voordeel dat het marginale tarief ongeacht de hoogte van het inkomen gelijk blijft. Daardoor worden economische beslissingen niet mede beïnvloed door het feit dat additioneel inkomen tegen een hoger marginaal tarief wordt belast. Indien het tarief voor kapitaalinkomen gelijk is aan dat van de vennootschapsbelasting, bestaat evenmin reden voor arbitrage bestaande uit het transfereren van particulier inkomen naar rechtspersonen. Ik bepleit op basis van de verschillende argumenten een laag tarief dat aansluit bij het laagste tarief zoals dat geldt voor arbeidsinkomen. Indien kapitaalinkomen in afwijking van arbeidsinkomen tegen een (lager) proportioneel tarief wordt belast, ontstaat feitelijk een duale inkomstenbelasting waarin twee inkomenssoorten worden onderscheiden die ieder hun eigen tariefstructuur kennen.

7.2.5 Inkomstenbelasting versus bestedingsbelasting

Er bestaat een tweetal mogelijke draagkrachtmaatstaven, c.q. heffingsgrondslagen indien men individuen naar hun draagkracht wil belasten. Het betreft de bestedingen en het inkomen. Indien het gegenereerde inkomen als maatstaf dient voor de vaststelling van de verschuldigde belasting, betekent dit dat de waarde van de productieve activiteiten wordt belast. De vraag is evenwel of men de mate waarin men (nationaal) inkomen genereert, wel als grondslag zou moeten gebruiken. Een alternatief zou zijn om de mate waarin men gebruikmaakt van voorzieningen (de bestedingen) als basis te nemen. Een bestedingsbelasting raakt, doordat de intertemporele consumptiebeslissing niet wordt verstoord, productieve activiteiten niet. Slechts de bestedingen die improductief gebruik van consumptiegoederen vormen, leiden dan tot belastingheffing.

7.2.5.1 Inkomen als grondslag

Het breedste inkomensbegrip is zonder twijfel het zogenoemde SHS-inkomensbegrip. Bij dat begrip worden alle vermogensmutaties tot het inkomen gerekend, ongeacht de oorzaak daarvan. Zowel feitelijk gerealiseerde inkomsten als ongerealiseerde voordelen worden tot het inkomen gerekend. Bovendien worden zowel de voordelen die opkomen uit door een individu verrichte economische activiteiten, als voordelen die geen grondslag vinden in een activiteit, tot het inkomen gerekend. Vermogensvermeerderingen die niet opkomen uit enige economische activiteit, zoals het geval is bij winsten uit kansspelen of door ontvangen giften en erfenissen, behoren, evenals reguliere vermogenswinsten op bijvoorbeeld onroerende zaken en effecten, tot het inkomen als gedefinieerd in het SHS-inkomensbegrip. Een belasting dat dit brede SHS-inkomensbegrip als grondslag hanteert, kan men duiden als een vermogensaanwasbelasting of VAB. Belangrijk voordeel van dit brede inkomensbegrip is dat een dergelijke brede grondslag bij een gegeven wenselijk geacht budgettaire opbrengst tot lagere nominale tarieven leidt dan wanneer sprake is van een smalle grondslag. Ook bestaat bij een dergelijke brede grondslag geen verschil in de wijze waarop verschillende soorten economisch inkomen in de belastingheffing worden betrokken. Een ander in de literatuur aangetroffen argument voor een dergelijk breed inkomensbegrip is dat vermogensmutaties zich in belangrijke mate voordoen bij de hogere inkomensgroepen. Ingeval deze niet zouden worden belast, zou een relatief groot deel van het inkomen bij die hogere inkomensgroepen buiten de heffing blijven. Ook wordt de verticale gelijkheid geweld aangedaan. Herverdeling wordt derhalve gediend met het wel in aanmerking nemen van vermogensmutaties. Het brede inkomensbegrip zoals dat in de economische literatuur wordt gehanteerd, wordt in het algemeen niet daadwerkelijk toegepast. Voor zover bekend passen alle landen het zogenoemde realisatiebeginsel als uitgangspunt voor de bepaling van het inkomen toe en wordt inkomen pas in aanmerking genomen op het moment waarop het daadwerkelijk wordt gerealiseerd. Een belasting die dit realisatiebeginsel in acht neemt alvorens vermogensmutaties in aanmerking te nemen, vormt een vermogenswinstbelasting of VWB. Tussen een VAB en een VWB bestaat derhalve in kwantitatief opzicht geen verschil; slechts het moment waarop een bepaald inkomen in aanmerking wordt genomen, verschilt.

Toepassing van een VAB kent een aantal nadelen. Zo wordt ook de basispremie belast en wordt derhalve de intertemporele consumptiebeslissing verstoord. Dat is evenwel inherent aan een inkomstenbelasting. De vaststelling van de jaarlijks in aanmerking te nemen vermogensmutaties kan afhankelijk van het vermogensbestanddeel tot een waarderingsprobleem aanleiding geven. Ook kan het een nadeel zijn dat de in aanmerking genomen waarde en daarmee het daarvan afgeleide inkomen naderhand niet daadwerkelijk wordt gerealiseerd ten gevolge van nadien opgetreden waardedalingen. Een VAB leidt ook tot een liquiditeitsnadeel omdat nog niet gerealiseerde inkomsten worden belast. Onder een VWB daarentegen wordt alleen het feitelijk gerealiseerde inkomen belast en doet een dergelijk liquiditeitsnadeel zich derhalve niet voor. Evenmin doet zich onder een VWB de mogelijkheid voor dat het uiteindelijk voor de belastingheffing in aanmerking genomen inkomen afwijkt van het in economische zin behaalde voordeel. Bij een VAB zou dat afhankelijk van de ver-

liesverrekeningsmogelijkheden wel mogelijk zijn. Ten opzichte van een VAB kent een VWB in het algemeen als nadeel dat sprake is van een lock-in effect. Bij realisatie van een latente vermogensaanwas treedt belastingheffing op en belastingplichtigen zouden om die reden realisatie uitstellen. Daardoor wordt het vermogen niet altijd op de economisch meest efficiënte manier aangewend. Een VAB kent een dergelijk lock-in effect niet.

7.2.5.2 Bestedingen als grondslag

Een bestedingsbelasting leidt niet tot een verstoring in het intertemporele consumptiepatroon. Omdat gespaard inkomen onder een bestedingsbelasting eerst wordt belast op het moment waarop het voor consumptieve bestedingen wordt aangewend, bestaat de mogelijkheid gedurende langere tijd inkomsten te laten accumuleren zonder dat sprake is geweest van enige heffing. Een deel van het gegenereerde inkomen, namelijk voor zover dat niet wordt aangewend voor consumptieve bestedingen, wordt uiteindelijk niet belast. Een bestedingsbelasting kan derhalve aanzienlijke onbelaste vermogens doen ontstaan. Het feit dat gespaarde inkomsten niet worden belast, wordt aangemerkt als een schending van de horizontale gelijkheid, althans als men het inkomen op jaarbasis als maatstaf daarvoor neemt. Personen met gedurende hun leven een in economische termen gelijk inkomen worden verschillend belast, afhankelijk van hun bestedingspatroon. De maatstaf ter beoordeling van de gelijkheid, alsmede van de eventuele verstoring van een bestedingsbelasting, is derhalve de netto contante waarde van de verschuldigde belasting in verhouding tot de netto contante waarde van het inkomen. In die zin is een bestedingsbelasting innerlijk tegenstrijdig, althans men blijkt uiteindelijk toch het inkomen als de relevante heffingsmaatstaf te zien, doch in plaats van het jaarinkomen wordt het life time income als referentie genomen. Ook blijkt dat men onverteerd inkomen uiteindelijk toch wil belasten, omdat men het onbelast laten van dat inkomen uiteindelijk onwenselijk vindt.

Een belangrijk voordeel van een bestedingsbelasting is dat deze niet discrimineert tussen verschillende soorten inkomen. Arbeids- en kapitaalinkomen worden onder een bestedingsbelasting gelijk behandeld doordat niet de aard van het inkomen relevant is, doch slechts de hoogte van de bestedingen, zulks ongeacht uit welk inkomen die bestedingen worden gefinancierd. Een inkomstenbelasting die het SHS-inkomensbegrip toepast, discrimineert in principe evenmin. Een bestedingsbelasting belast, anders dan een inkomstenbelasting, geen inflatoire inkomsten omdat de bestedingen de grondslag zijn van de heffing en derhalve geen rekening hoeft te worden gehouden met het feit dat een deel van de grondslag wellicht wordt gebaseerd op historische grootheden met een andere monetaire waarde. In de nominale waarde van de consumptieve bestedingen gaat echter ook een inflatoire component schuil. Dat betekent dat een persoon die een bepaald aan inflatie onderhevig consumptiegoed koopt, meer belasting betaalt dan wanneer hij het eerder had gekocht. Gemeten in nominale waarde zal de grondslag van een bestedingsbelasting in tijden van inflatie in de toekomst hoger liggen, terwijl de reële consumptie gelijk is. Onder een bestedingsbelasting kan onbelaste vermogensgroei plaatsvinden en vindt heffing alleen plaats indien de geaccumuleerde besparingen worden aangewend voor

consumptieve bestedingen. Teneinde te voorkomen dat het geaccumuleerde vermogen uiteindelijk niet wordt belast en daarmee strijdigheid ontstaat met de horizontale gelijkheid, dient op enig moment een fictieve besteding te worden aangenomen. Voorafgaande aan dat fictieve bestedingsmoment is evenwel sprake van vermogensgroei. In een economisch model dat uitgaat van een gesloten economie of van een open economie waarin alle landen een bestedingsbelasting hanteren, zou een bestedingsbelasting kunnen functioneren. Aan die voorwaarde wordt echter niet voldaan. Mede daardoor zal invoering van een bestedingsbelasting betekenen dat geaccumuleerde vermogens na emigratie niet meer belast kunnen worden, terwijl de staat waarnaar men emigreert deze evenmin in de heffing zal betrekken als die staat een inkomstenbelasting hanteert. Er is dan sprake van een aanzienlijk heffingslek. Bij immigratie zouden de inkomsten van de immigranten reeds in het buitenland belast zijn, terwijl de daaruit voortvloeiende bestedingen in de immigratiestaat die een bestedingsbelasting hanteert, wel zouden worden belast. Bovendien leidt een bestedingsbelasting in grensoverschrijdende gevallen tot onoverkomelijke complicaties waar het de toepassing van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting betreft. Zelfs op middellange termijn is de kans dat dit probleem kan worden onderzocht, evenwel uitermate klein.

Economische criteria geven niet zonder meer de doorslag bij de afweging, zij het dat een bestedingsbelasting niet van invloed is op het spaargedrag in de tijd, terwijl een inkomstenbelasting daarop wel van invloed is. Afhankelijk van het spaargedrag kan de effectieve belastingdruk bij een bestedingsbelasting in het algemeen lager uitvallen dan onder een inkomstenbelasting. Niet uitgesloten is evenwel dat de belastingdruk intertemporeel wordt verschoven van het midden van de levensduur naar het begin en het einde van de levensduur, omdat de bestedingen in die perioden wellicht hoger liggen dan in het midden van het leven. Empirisch bewijs daarvoor bestaat overigens niet. Hier ligt het belangrijkste verschil tussen beide heffingen.

7.2.5.3 De keuze

Nu in de economische literatuur onvoldoende zwaarwegende argumenten kunnen worden gevonden om kapitaalinkomen niet te belasten, kies ik voor een inkomstenbelasting gebaseerd op het SHS-inkomensbegrip. Door alle soorten inkomen, inclusief kapitaalinkomen, in de heffingsgrondslag op te nemen, wordt voldaan aan de eis dat de draagkracht wordt belast, welke wordt gemeten op basis van het inkomen.

7.2.6 Successierecht

De relatie met het successie- en schenkingsrecht verdient bij de vormgeving van een vermogensmutatieheffing aandacht. Indien verkrijgingen tot het inkomen worden gerekend, ontstaat bij handhaving van het successierecht cumulatie van belastingen. Dat is onwenselijk. Ik bepleit om erfrechtelijke verkrijgingen en schenkingen niet in het inkomen van de verkrijger te begrijpen, doch deze te belasten op basis van een verkrijgingsbelasting (successierecht). Deze verkrijgingsbelasting dient de desbetreffende verkrijgingen in de heffing te betrekken tegen hetzelfde tarief als waartegen kapitaalinkomen in de inkomstenbelasting wordt belast.

7.3 VAB of VWB

Onder het SHS-inkomensbegrip wordt het inkomen gedefinieerd als de stijging van het vermogen van een individu gedurende een bepaalde periode, abstraherend van gepleegde consumptieve uitgaven. Niet alleen feitelijk gerealiseerde vermogensmutaties worden tot het inkomen gerekend, doch ook vermogensmutaties die weliswaar nog niet zijn gerealiseerd, maar waarvan de omvang redelijkerwijs juist bepaald kan worden. Daarbij kan eventueel nog een aanvullend criterium worden gesteld, door te eisen dat realisatie mogelijk zou moeten zijn. Inflatoire inkomenscomponenten worden buiten het inkomensbegrip gehouden. Ook het voordeel dat wordt ontleend aan vermogensbestanddelen in eigen gebruik, zoals het genot van een eigen woning, wordt tot het inkomen gerekend.

7.3.1 Liquiditeit

Onder een VAB is een belastingplichtige belasting verschuldigd over nog niet gerealiseerde vermogensmutaties. Deze moet derhalve uit andere middelen worden gefinancierd, of door een lening aan te gaan, of door andere vermogensbestanddelen (gedeeltelijk) te vervreemden. Dit liquiditeitsaspect pleit tegen een VAB en ten gunste van een VWB waar dit probleem niet aan de orde komt. In een perfecte kapitaalmarkt met voldoende leenmogelijkheden is overigens financiering van de verschuldigde belasting evenwel zonder meer mogelijk en speelt het liquiditeitsnadeel niet. Bij marktimperfecties of onvoldoende leenmogelijkheden komt aan het liquiditeitsprobleem zonder meer betekenis toe. Het liquiditeitsprobleem kan ook worden teruggevoerd op de keuze die belastingplichtigen zelf maken bij de samenstelling van hun effectenportefeuille. Het liquiditeitsargument zou om die reden geen argument mogen zijn om een VAB ten gunste van een VWB af te wijzen. In de literatuur wordt het liquiditeitsaspect ook aangevoerd als argument tegen een VWB vanwege het liquiditeitsvoordeel ten opzichte van een VAB. Omdat de belasting onder een VWB eerst bij realisatie is verschuldigd, is het effectieve belastingtarief lager dan onder een VAB het geval zou zijn, uitgaande van gelijke nominale tarieven. Het verschil in belastingdruk is bijvoorbeeld mede aan de orde bij voordelen uit aandelen. Bij een VAB is de netto contante waarde van de belasting niet afhankelijk van het uitdelingsbeleid van de vennootschap. Bij een VWB daarentegen is dat wel het geval en is de effectieve belastingdruk lager.

Door voor de belastingheffing niet uit te gaan van het moment waarop de inkomsten in economische zin worden gerealiseerd, ontstaat een verschil in behandeling tussen belastingplichtigen die wel en zij die niet voor realisatie kiezen. In de literatuur is dan ook voorgesteld om het liquiditeitsvoordeel te ondervangen door een VWB toe te passen, doch aan belastingplichtigen rentedragend uitstel van betaling te bieden. Daarbij zou de nettorente na belasting berekend moeten worden, zulks representerende het nettovoordeel dat de belastingplichtige door het uitstel heeft gerealiseerd. William Vickrey heeft als een van de eersten een dergelijke uitstelregeling voorgesteld. In zijn systeem dient aan het einde van de belastingplichtige periode een zodanig belastingbedrag te worden betaald dat de netto contante waarde van de ver-

schuldigde belasting gelijk is aan die van de belasting over het inkomen indien dat gedurende de gehele belastingplichtige periode gelijkelijk zou zijn ontstaan. Hoewel in dit systeem uiteindelijk niet wordt aangesloten bij het economische inkomen in een bepaalde periode ter bepaling van de uiteindelijke effectieve belastingdruk, doch wordt uitgegaan van het gemiddelde inkomen zoals dat is opgekomen tot het vervreemdingsmoment, kies ik uiteindelijk voor dit systeem, omdat dit uiteindelijk aansluit bij het totale inkomen en eenvoudig uitvoerbaar is.

Uit de economische literatuur volgt derhalve dat men van oordeel is dat als uitgangspunt moet gelden dat het inkomen wordt belast op het moment waarop het in economische zin wordt behaald, derhalve wanneer de vermogensmutaties zich voordoen. Indien daarvan wordt afgeweken en belastingheffing later plaatsvindt, is sprake van een liquiditeitsvoordeel. Onder een VWB is het realisatiemoment wel bepalend voor het tijdstip waarop de belasting is verschuldigd en is dan sprake van een dergelijk liquiditeitsvoordeel voor belastingplichtigen. Dit kan door middel van een compensatiemechanisme worden geneutraliseerd. Van de besproken systemen heeft het systeem van William Vickrey mijn voorkeur, omdat dit het meest eenvoudig is.

7.3.2 Lock-in effect

Het lock-in effect vormt een belangrijk argument tegen een VWB. Onder een VAB is van een lock-in effect geen sprake, omdat de belastingheffing dan niet afhankelijk is van de vervreemding van een vermogensbestanddeel. Het lock-in effect leidt tot een suboptimale beleggingsportefeuille, omdat men genoeg neemt met een lager rendement dan men zou kunnen krijgen. De omvang van het lock-in effect werd in het verleden groot ingeschat. Het vermoeden bestond dat een verlaging van de VWB een zodanige sprong in de te realiseren vermogenswinsten zou opleveren dat dit tot een positieve budgettaire opbrengst zou leiden. Dit kan overigens (deels) toerekenbaar zijn aan het feit dat men bij een lager tarief minder opbrengsten verzwijgt. Uit recent onderzoek blijkt evenwel niet eenduidig of een lock-in effect van enige serieuze omvang is. Het lock-in effect voor langetermijnbeleggingen lijkt bijvoorbeeld kleiner te zijn dan dat voor kortetermijnbeleggingen. Niet uitgesloten is zelfs dat het langetermijneffect nagenoeg nihil is en dat het kortetermijneffect als een tijdelijk implementatie-effect moet worden aangemerkt. Het lock-in effect kan bovendien worden voorkomen door rekening te houden met het feit dat de belastingplichtige een liquiditeitsvoordeel heeft en dit voordeel te neutraliseren. Dit is aan de orde onder het door mij bepleite systeem van William Vickrey. Indien sprake is van een VAB of VWB met een compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel, is geen sprake van een lock-in effect. Dit pleit derhalve voor een VAB of VWB met compensatiemechanisme. Het lock-in effect vormt onder deze voorwaarde geen reden een VWB af te wijzen.

7.3.3 Risico

In de literatuur wordt betoogd dat zowel een VAB als een VWB tot gevolg heeft dat personen relatief minder risico wensen te nemen. Door de belastingheffing neemt evenwel de variantie in het risico van beleggingen af en heeft derhalve zowel een VAB als een VWB tot gevolg dat ook investeringen worden gepleegd in risicovolle projecten die anders niet aangegaan zouden zijn. Daarbij geldt overigens wel dat de mate waarin eventuele verliezen al dan niet met voordelen kunnen worden gecompenseerd, medebepalend is. Indien slechts een beperkte verliesverrekeningsmogelijkheid bestaat, zullen beleggers in mindere mate risicovolle beleggingen met potentieel niet-verrekenbare verliezen aangaan of deze in ieder geval minder aantrekkelijk achten. Door een beperking in de mogelijkheid om verliezen te verrekenen, wordt het risicogedrag negatief beïnvloed en is sprake van een verstoring van de kapitaalmarkt. Uitgaande van het feit dat door belastingheffing de mate van risicobereidheid toeneemt, zou zowel een VAB als een VWB risicovolle beleggingen stimuleren. Een VWB met compensatiemechanisme voor het liquiditeitsvoordeel zou voor wat betreft de mate van risicobereidheid waarschijnlijk gelijk zijn aan een VAB met onbeperkte verliesverrekening. Op basis van het risicoaspect bestaan argumenten voor een VAB en een VWB met compensatiemechanisme.

7.3.4 Afweging

Onder een VWB hoeft ten opzichte van een VAB voorafgaande aan de feitelijke vervreemding van vermogensbestanddelen geen schatting van de waarde van die vermogensbestanddelen te worden gemaakt. Bij een VAB moet immers gedurende de bezitsperiode telkenmale een waardering plaatsvinden, terwijl dat bij een VWB niet het geval is. De waarderingsproblematiek onder een VAB speelt in principe slechts bij incurante vermogensbestanddelen een rol. Indien een tussentijdse waardevaststelling te arbitrair zou worden, stuit een heffing over de vermogensaanwas daarop af, tenzij men een ruime voorzichtigheidsmarge zou mogen hanteren. Daarenboven is het de vraag of ten aanzien van vermogensbestanddelen die om welke reden dan ook niet vervreemd kunnen of mogen worden, een inschatting van de tussentijdse waarde redelijk kan worden geacht. Ik meen van niet. In dergelijke gevallen heeft toepassing van een VWB de voorkeur. De keuze tussen een VAB of een VWB berust uiteindelijk op een weging van de aan beide typologieën verbonden voor- en nadelen. Het meeste gewicht in de keuze moet evenwel worden toegekend aan de beoordeling welke van beide systemen het meeste recht doet aan het draagkrachtbeginsel. Een VAB is op grond daarvan te prefereren. Ook de waardemutatie van vermogensbestanddelen representeert draagkracht en dient derhalve evenals andere inkomensbestanddelen in de heffing te worden betrokken. Een VWB leidt tot een liquiditeitsvoordeel voor belastingplichtigen en kent naar alle waarschijnlijkheid een lock-in effect. Daar waar sprake is van incurante vermogensbestanddelen en een tussentijdse waardering van de vermogensmutatie met te veel onzekerheid is omgeven, zou men eventueel belastingplichtigen de mogelijkheid kunnen bieden te opteren voor een VWB, doch beperkt tot bepaalde vermogensbestanddelen. Het ligt voor de hand daarbij te denken aan die vermogensbestanddelen die niet of minder eenvou-

dig te gelde te maken zijn, zoals de eigen woning en aandelen die een bepaalde mate van zeggenschap vertegenwoordigen. Voor de overige vermogensbestanddelen, zoals beursgenoteerde aandelen, geldt dan de primaire structuur. Als men de mogelijkheid krijgt ten aanzien van bepaalde vermogensbestanddelen te opteren voor een VWB, leidt dit zowel tot een lock-in effect als tot een liquiditeitsvoordeel voor belastingplichtigen. Beide nadelen kunnen door middel van een compensatiemechanisme worden voorkomen. Ik kies daarbij voor het Vickrey-systeem.

7.4 **Elimineren inflatoire resultaten**

Zowel onder een VAB als onder een VWB wordt de heffingsgrondslag beïnvloed door inflatie. Indien de heffingsgrondslag wordt bepaald door middel van vermogensvergelijking en daarbij geen correctie plaatsvindt voor de waardemutatie die met de inflatie samenhangt, wijkt de heffingsgrondslag af van de reële waardemutatie. De effectieve belastingdruk neemt derhalve toe en het effectieve rendement neemt af. Een inflatiecorrectie is ten aanzien van zowel activa als passiva noodzakelijk als men (slechts) de reële vermogensmutatie tot de heffingsgrondslag zou willen rekenen. Belastingheffing over inflatoire voordelen kan tevens tot gevolg hebben dat de neutraliteit tussen verschillende vermogensbestanddelen wordt verstoord. Teneinde verstorende werkingen te voorkomen, zou de wijze waarop een eventuele inflatiecorrectie wordt vormgegeven, niet van invloed mogen zijn op de effectieve belastingdruk zoals die voor verschillende vermogensbestanddelen geldt. Indien men besluit om bij de vaststelling van de heffingsgrondslag subjectieve, dat wil zeggen niet aan bepaalde inkomsten gekoppelde vrijstellingen, te hanteren, moeten deze worden geïndexeerd om te voorkomen dat het reële voordeel voor belastingplichtigen wordt verlaagd.

Uitgaande van een VAB of VWB met compensatiemechanisme bestaat een aantal methoden om de heffingsgrondslag voor inflatie te corrigeren. Deze methoden laten zich indelen in een groep die poogt de inflatoire inkomenscomponent zo nauwkeurig mogelijk vast te stellen en uit de heffingsgrondslag te elimineren, en een groep waarbij men bij de belastingheffing een tegemoetkoming geeft die geen nauwkeurig verband heeft met de inflatoire inkomenscomponent, maar die wel tot een verlaging van de belastingdruk leidt en in zoverre de door inflatie veroorzaakte verhoging daarvan kan compenseren of mitigeren. Indien men geen verstoring wenst in de keuze tussen verschillende economische activiteiten, c.q. arbitragemogelijkheden daartussen wenst te vermijden, dient men immers te voorkomen dat de effectieve belastingdruk tussen verschillende inkomenscategorieën verschilt. Indien alle inkomsten op dezelfde manier worden vastgesteld en belast, kan, teneinde verstoringen te voorkomen, slechts één correctiemechanisme worden gehanteerd. Indexatie moet worden toegepast bij alle soorten kapitaalinkomen, teneinde neutraliteit en gelijkheid te kunnen realiseren.

De meest nauwkeurige inflatiecorrectie zou worden verkregen indien de verkrijgingsprijs onder een VWB en ten aanzien van een VAB de waarde per de aanvang van het jaar wordt gecorrigeerd voor de feitelijke inflatie waarmee de belastingplichtige

te dien aanzien is geconfronteerd. Een correctiemechanisme dat aansluit bij de feitelijk opgetreden inflatie verdient de voorkeur boven afgeleide methoden als vrijstellingen of een lager tarief. Bij de zogenoemde globale methode wordt uitgegaan van het totale begin- en eindvermogen en het inkomen van een belastingplichtige en wordt de inflatiecorrectie bepaald aan de hand van de waarde van het gezamenlijke vermogen zoals die volgt uit een vermogensvergelijking waarbij alle bezittingen en schulden in aanmerking worden genomen. De eindbalans wordt opgesteld op basis van de waarde van de dan aanwezige bezittingen en schulden. Dit kan door de bezittingen en schulden te waarden op de werkelijke waarde op dat moment. Onder een VAB worden alle vermogensbestanddelen jaarlijks op de werkelijke waarde geëvalueerd en sluit het vermogen volgens de aangifte dan ook aan op de grondslag waarover de index wordt berekend. Vervolgens wordt deze beginwaarde verhoogd met de index en het verschil tussen die gecorrigeerde beginwaarde en de werkelijke eindwaarde vormt de belaste vermogensaanwas onder een VAB. Onder een VAB is deze globale methode toepasbaar. Onder een VWB evenwel niet. Dan zou de individuele methode toegepast moeten worden. Bij een VWB vindt belastingheffing immers toepassing bij vervreemding van het vermogensbestanddeel. Bij de zogenoemde individuele methode vindt, anders dan bij de globale, per afzonderlijk vermogensbestanddeel een inflatiecorrectie plaats op het heffingstijdstip en gerelateerd aan het alsdan in aanmerking genomen inkomen. Onder de door mij bepleite VAB met VWB-optie moet derhalve de globale methode toepassing vinden voor de vermogensbestanddelen die onder de werking van de VAB vallen. Vermogensbestanddelen ter zake waarvan gebruik wordt gemaakt van de VWB-optie, moeten uit de grondslag van de globale methode worden geëlimineerd en op deze vermogensbestanddelen moet de individuele methode worden toegepast.

7.5 Concrete vormgeving VAB met VWB-optie

7.5.1 Algemeen

Al het kapitaalinkomen moet worden belast, als uitgangspunt volgens de VAB, doch onder omstandigheden op basis van een VWB-optie. Naar mijn oordeel bestaat geen valide reden om kapitaalinkomen geheel of gedeeltelijk vrij te stellen. Dergelijke vrijstellingen zijn strijdig met de wenselijk geachte neutraliteit en leiden bovendien ook tot een schending in de horizontale gelijkheid. Vermogensmutaties behoren alle tot de heffingsgrondslag te worden gerekend. Ook binnen de winstsfeer dient dit principe onverkort te worden toegepast. Buitenlandse inkomsten moeten op dezelfde manier in de heffing worden betrokken als binnenlandse inkomsten. Ook dienen buitenlands belastingplichtigen ten aanzien van hun binnenlandse inkomen op dezelfde manier in de heffing te worden betrokken als binnenlands belastingplichtigen voor vergelijkbare inkomensbestanddelen in de heffing worden betrokken. Bij het ontstaan van belastingplicht, zoals bij immigratie, moet een step-up worden verleend zodat de waarde bij de aanvang van de belastingplicht bepalend wordt voor de vaststelling van het inkomen nadien. Dit geldt zowel voor de VAB als voor de VWB-optie. Het einde van de belastingplicht vormt tevens het laatste waarderingsmoment voor de VAB. Voor vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing

vindt, moet het einde van de belastingplicht, zoals bij emigratie, als een fictief vervreemdingsmoment worden aangemerkt, om te voorkomen dat de nog niet in aanmerking genomen ongerealiseerde inkomsten alsnog in de heffing kunnen worden begrepen. Ook bij overlijden moet een dergelijke fictieve vervreemding in aanmerking worden genomen.

7.5.2 Hybride inkomsten

Verschillende soorten kapitaalinkomen moeten neutraal worden behandeld. Daar waar inkomen bestaat uit een kapitaalinkomenscomponent enerzijds en een arbeidsinkomenscomponent anderzijds, dient als uitgangspunt een splitsing plaats te vinden in deze componenten. Deze splitsingsproblematiek speelt bij de bepaling van voordelen uit besloten ondernemingen. Er bestaan twee benaderingswijzen voor de splitsing van hybride inkomsten. De eerste mogelijkheid is om gegeven de aard en omvang van de werkzaamheden een objectieve arbeidsbeloning vast te stellen. Het na aftrek daarvan resterende bedrag aan winst vormt dan kapitaalinkomen en wordt als zodanig belast. Een andere benadering is om eerst het kapitaalinkomen vast te stellen. De na aftrek van dat veronderstelde kapitaalinkomen resterende bedrag vormt dan arbeidsinkomen, of in ieder geval als zodanig belast inkomen. De pure winst wordt dan tezamen met het arbeidsinkomen belast naar het regime voor arbeidsinkomen. Ik geef de voorkeur aan een systeem waarin bij besloten geïncorporeerde ondernemingen een reële arbeidsbeloning wordt vastgesteld. Dit wordt belast in het jaar waarin de desbetreffende werkzaamheden worden verricht. Het restant vormt kapitaalinkomen en wordt bij geïncorporeerde ondernemingen door de cumulatie van inkomsten- en vennootschapsbelasting hoger belast dan regulier kapitaalinkomen bij natuurlijke personen. Dit vloeit voort uit de toepassing van het klassieke stelsel. Invoering van een verrekeningsstelsel ondervangt dit probleem, doch deze problematiek valt niet onder de probleemstelling van dit onderzoek. Bij niet-geïncorporeerde ondernemingen wordt de winst volledig progressief belast. Dit is eenvoudiger en bovendien wordt op die manier bereikt dat enig evenwicht bestaat tussen de belastingdruk bij niet-geïncorporeerde ondernemingen en die bij wel-geïncorporeerde ondernemingen.

7.5.3 Voor welke vermogensbestanddelen een vermogenswinstoptie

Onder een VAB treedt een liquiditeitsnadeel, alsmede een waarderingsprobleem op. Om die reden bepleit ik onder voorwaarden een VWB-optie. Die voorwaarden zijn dat het vermogensbestanddelen in eigen gebruik betreft die incurant zijn en waarvan de waarde zich moeilijk laat vaststellen. Indien men van deze optie gebruik wenst te maken, dient de keuze daartoe voor een aaneengesloten periode van bijvoorbeeld vijf of tien jaar te worden gemaakt. Tevens verdient het de voorkeur de optiemogelijkheid te laten gelden voor alle vergelijkbare vermogensbestanddelen. Bij vervreemding van vermogensbestanddelen waarvoor men gebruik heeft gemaakt van de optiemogelijkheid, dient deze optiemogelijkheid ten aanzien van de andere vergelijkbare vermogensbestanddelen waarop ze van toepassing is, eveneens te worden gecontinueerd gedurende de resterende (bezits)periode. Indien een vermo-

gensbestanddeel waarvoor men gebruikmaakt van de optiemogelijkheid, wordt vervangen, geldt de optiemogelijkheid gedurende de resterende looptijd van de optiemogelijkheid ook voor het vervangende vermogensbestanddeel. Daarmee is overigens niet gezegd dat de ter zake van de vervreemding gerealiseerde vermogenswinst niet in aanmerking hoeft te worden genomen. Mocht ter zake van een vervreemding verlies worden gerealiseerd, dan bepleit ik herwaardering tot de hogere waarde in het economische verkeer van andere vermogensbestanddelen die onder de optieregeling vervallen. Op die manier kan het eventuele verlies direct geheel of gedeeltelijk worden verrekend. Herwaardering kan dan beperkt blijven tot het bedrag van het te verrekenen verlies. Voor de eigen woning hoeft ten principale geen VWB-optie te worden geïntroduceerd. De waardering is, zeker indien in Nederlandse verhoudingen ten minste wordt aangesloten bij de jaarlijks vast te stellen WOZ-waarde, eenvoudig en de woning is bij uitstek geschikt om als zekerheid te kunnen dienen indien de verschuldigde belasting zou moeten worden gefinancierd. Bij vervreemding van de woning bestaat de mogelijkheid dat de werkelijke waarde (beduidend) hoger ligt dan de WOZ-waarde. Dit verschil wordt alsdan bij vervreemding als kapitaalinkomen belast. Alle kosten verband houdende met de eigen woning kunnen in aftrek worden gebracht, dan wel dienen, daar waar zij dienen ter verbetering of uitbreiding van de woning, tot de verkrijgingsprijs worden gerekend. Ten aanzien van oudedagsinkomsten als pensioeninkomen en lijfrente-uitkeringen heb ik betoogd dat deze als arbeidsinkomen moeten worden belast en dat derhalve de VAB noch de VWB-optie toepassing vindt.

7.5.4 Overige aandachtspunten

Een beperking in de verliesverrekeningsmogelijkheid betekent dat de mate waarin belastingplichtigen bereid zijn om risico te nemen, wordt beperkt. Indien geen verliesverrekeningsmogelijkheid bestaat, wordt het risico volledig door de investeerder gelopen. Indien daarentegen een volledige verrekeningsmogelijkheid bestaat (met andere inkomsten), participeert de overheid in het risico. Het is evenwel de vraag in hoeverre minder vergaande beperkingen, bijvoorbeeld bestaande uit een verliesverrekening tot een aantal voorgaande en opvolgende jaren, eveneens tot gevolg zouden hebben dat de risicobereidheid afneemt. Indien verliezen bijvoorbeeld eerst na verloop van een aantal jaren of tegen een lager tarief worden verrekend, zal de mate van risicoparticipatie door de overheid afnemen, maar welk reëel effect dit heeft op het risicodrag door individuen is moeilijk voorspelbaar. Enige beperking, bijvoorbeeld tot verrekening met de positieve inkomsten uit de voorgaande drie en de volgende tien jaar, lijkt mogelijk. Ik bepleit een beperking van de verliesverrekeningsmogelijkheden naar het verleden tot vijf jaar. Voorwaartse verliesverrekening moet onbeperkt mogelijk zijn. Voor zover mogelijk moeten in een jaar geleden verliezen evenwel direct worden verrekend met andere inkomsten, eventueel door toepassing van een verrekeningsmethode, als de inkomsten waarmee wordt verrekend tegen een ander tarief worden belast. Als de belastingplicht gedurende deze periode wordt beëindigd, bijvoorbeeld door emigratie of overlijden, bestaat de mogelijkheid dat een verlies nog niet (volledig) is verrekend.

Onder een doorschuifregeling wordt verstaan een regeling op grond waarvan het resultaat bij vervreemding van een vermogensbestanddeel niet in aanmerking wordt genomen, doch de realisatie daarvan naar de toekomst wordt verschoven. Reden voor een doorschuifregeling kan slechts zijn een tegemoetkoming aan een liquiditeitsprobleem indien belastingplichtigen een vervangend vermogensbestanddeel aanschaffen. Onder de door mij voorgestelde VAB is een doorschuifregeling niet aan de orde, omdat de heffing alsdan niet is gekoppeld aan de vervreemding. Daarentegen zou een doorschuifregeling op grond van voorgaande overwegingen wel van belang kunnen zijn voor de vermogensbestanddelen waarvoor een VWB-optie geldt. Ik sta slechts een objectieve doorschuifregeling voor, welke toepassing vindt onder de uitdrukkelijke voorwaarde dat het vervangende vermogensbestanddeel dezelfde economische plaats inneemt als het oorspronkelijke vermogensbestanddeel.

7.6 Internationale aspecten en toetsing aan EG-Verdrag

7.6.1 Verdragen ter voorkoming van dubbele belasting

Voor dit onderzoek is van belang of een VAB, dan wel VWB kwalificeert als een belasting in de zin van het OESO-modelverdrag. Het commentaar bij art. 2 OESO vermeldt in paragraaf 2 het volgende ten aanzien van het begrip belastingen: '(...) *Such taxes comprise taxes on total income and on elements of income (...). They also include taxes on profits on gains derived from the alienation of movable or immovable property, as well as taxes on capital appreciation.*' Een VAB of VWB staat, uitgaande van het modelverdrag, derhalve in voorkomende gevallen niet aan een beroep op een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting in de weg. Er bestaat geen reden aan te nemen dat een inkomstenbelasting die zowel elementen van een VAB als elementen van een VWB kent, niet een zodanige belasting vormt. Het hanteren van een VAB of VWB staat derhalve niet aan de toepassing van een verdrag in de weg. Belastingplichtigen die woonachtig zijn in een land met een dergelijke belasting of inkomensbestanddelen uit een bronstaat met een dergelijke belasting, kunnen ter zake van die inkomensbestanddelen derhalve een beroep op het eventuele verdrag tussen die woonstaat en die bronstaat doen. Zowel ongerealiseerde als gerealiseerde vermogenswinsten vallen onder de werking van art. 13 OECD. De heffingsbevoegdheid wordt dan toegewezen aan de woonstaat. Indien de ongerealiseerde vermogenswinst evenwel toerekenbaar is aan een vaste inrichting of aan onroerende zaken die in de andere verdragsstaat zijn gelegen, is de andere verdragsstaat, hierna te duiden als de bronstaat, heffingsbevoegd. De vraag is thans in hoeverre de toepassing van een VAB of VWB door de verdragswoonstaat, de bronstaat of door beide, tot (onoverkomelijke) complicaties leidt, gegeven de genoemde exclusieve toewijzing van de heffingsbevoegdheid, de vrijstellingsmethode en ten slotte de verrekeningsmethode. Indien de heffingsbevoegdheid exclusief aan een van beide staten is toegewezen, is niet van belang of die staat, dan wel de andere staat al dan niet een VAB toepast. Van enige dubbele belastingheffing over de desbetreffende inkomensbestanddelen kan dan geen sprake zijn, omdat slechts een van de betrokken verdragsstaten die in de heffingsgrondslag begrijpt. De toepassing van een VAB door een van de staten of door beide leidt derhalve bij een exclusieve toewijzing van de heffingsbevoegdheid niet

tot enige dubbele belastingheffing. Daar waar beide staten heffingsbevoegd zijn en derhalve ofwel de vrijstellingsmethode, ofwel de verrekeningsmethode toepassing vindt, doet het voor de bronstaat niet ter zake op welke wijze deze de heffingsgrondslag vaststelt. Indien de vrijstellingsmethode toepassing vindt, is de wijze waarop de bronstaat haar heffingsgrondslag bepaalt, en in het bijzonder of het desbetreffende inkomensbestanddeel aldaar tot de heffingsgrondslag wordt gerekend, niet van belang voor de verdragswoonstaat, ongeacht of deze laatste al dan niet een VAB of VWB toepast. Evenmin is van belang of de bronstaat een VAB of VWB toepast. Een VAB of VWB in de bronstaat staat derhalve aan de vrijstellingsmethode in de woonstaat niet in de weg. De toepassing van een VAB of VWB in de verdragswoonstaat is evenmin materieel van belang voor de toepassing van de vrijstellingsmethode aldaar. Bij de voorkoming van dubbele belasting bestaat de mogelijkheid dat een afwijking bestaat in het heffingsmoment zoals dat door de betrokken staten wordt gehanteerd. Voor die gevallen dient de woonstaat een eventueel nog niet verrekend bedrag aan buitenlandse bronbelasting alsnog te verrekenen indien het corresponderende inkomen in aanmerking wordt genomen in de woonstaat. Ook dient de woonstaat een eventueel pas in de toekomst aan buitenlandse bronbelasting verschuldigd bedrag alsdan alsnog te verrekenen, ook indien het corresponderende inkomen reeds eerder in de woonstaat in de heffing is betrokken.

7.6.2 EG-verdrag

Uit het onderzoek naar de inhoud van het EG-Verdrag volgt dat zowel een VAB als een VWB als zodanig in overeenstemming is met het EG-Verdrag en daarop gebaseerde bepalingen. Het EG-Verdrag laat lidstaten zonder meer de mogelijkheid haar nationale heffingswet overeenkomstig een van deze systemen, dan wel een combinatie daarvan, in te richten. Ook een VAB met een VWB-optie is mogelijk. Bij de vormgeving van een dergelijk heffingssysteem moeten de diverse verkeersvrijheden uit het EG-Verdrag in acht worden genomen. Dit betekent dat de belastingheffing over kapitaalinkomen bij binnenlands belastingplichtigen niet mag verschillen, afhankelijk van de vraag of de inkomsten in het binnenland, dan wel in het buitenland opkomen. Buitenlands belastingplichtigen die vergelijkbaar zijn met binnenlands belastingplichtigen omdat zij 90% of meer van hun gezinsinkomen in het binnenland behalen, moeten op dezelfde manier in de heffing worden betrokken als binnenlands belastingplichtigen. Indien zij niet aan deze kwantitatieve inkomenseis voldoen, doch het inkomen door de wet objectief gelijk wordt behandeld als hetzelfde inkomen dat door binnenlands belastingplichtigen wordt behaald, dient hen een gelijke behandeling ten deel te vallen. Onder deze voorwaarden is een VAB, alsmede een VWB toegestaan. Voor zover een VWB wordt gehanteerd, kan daarin bij emigratie een fictieve vervreemding worden toegepast teneinde de belastingclaim op de daaraan voorafgaande opgebouwde latente inkomsten tot uitdrukking te brengen. Omdat deze fictieve vervreemding geldt voor vermogensbestanddelen waarvoor de belastingplichtige zelf de optie voor toepassing van de VWB heeft gekozen, is die vervreemding naar mijn oordeel in overeenstemming met het EG-Verdrag. Mocht dit niet zo zijn, dan kan heffing niet plaatsvinden voor vervreemding van de onderliggende vermogensbestanddelen. Voor die situatie verdient het aanbeveling in verdra-

gen ter voorkoming van dubbele belasting op te nemen dat de heffingsbevoegdheid voor vermogenswinsten die ten tijde van emigratie reeds aanwezig waren, wordt toegewezen aan de staat waaruit de belastingplichtige is geëmigreerd.

7.7 Conclusie

7.7.1 Algemeen

Al het kapitaalinkomen moet neutraal worden behandeld. In verband met internationale kapitaalmobiliteit en de eventuele afwentelingsmogelijkheden wordt in dit onderzoek gepleit voor een relatief laag tarief voor kapitaalinkomen. Een proportioneel tarief heeft daarbij verre de voorkeur, mede omdat dan de arbitragemogelijkheden in de tijd en tussen personen onderling onmogelijk worden. Gekozen is voor een VAB, waarbij voor sommige vermogensbestanddelen de mogelijkheid bestaat te opteren voor een VWB. Hybride inkomen, zoals winst uit onderneming en inkomen uit besloten geïncorporeerde ondernemingen dient als uitgangspunt gesplitst te worden in arbeidsinkomen enerzijds en kapitaalinkomen anderzijds. Een dergelijke splitsing is noodzakelijk om arbitragemogelijkheden tegen te gaan en om neutraliteit tussen vermogensbestanddelen, alsmede horizontale gelijkheid te bewerkstelligen. Uiteindelijk is er met name door grensoverschrijdende complicaties voor gekozen slechts ten aanzien van geïncorporeerde ondernemingen tot een dergelijke splitsing te komen, en wel door een reële arbeidsbeloning in aanmerking te nemen. Bij niet-geïncorporeerde ondernemingen wordt de winst niet gesplitst, doch progressief belast overeenkomstig het regime voor arbeidsinkomen. Waar de waardering van in eigen gebruik zijnde vermogensbestanddelen moeilijk is of vervreemding onmogelijk is, kan de VWB-optie worden toegepast. Bij toepassing daarvan hebben belastingplichtigen een liquiditeitsvoordeel, dat moet worden gecompenseerd volgens de methodiek van William Vickrey. Doorschuifregelingen bestaan als uitgangspunt niet, behalve ten aanzien van situaties waarin een vermogensbestanddeel wordt vervangen door een economisch gelijkwaardig vermogensbestanddeel. Teneinde belastingheffing over inflatoire voordelen te voorkomen, moet op basis van de globale methode een jaarlijkse inflatiecorrectie worden toegepast.

7.7.2 Beantwoording onderzoeksvragen

Welke invloed heeft belastingheffing over kapitaalinkomen op het spaargedrag van huishoudens en het geaggregeerde niveau van besparingen?

Vanuit economisch perspectief leidt belastingheffing over kapitaalinkomen tot een verstoring in de intertemporele consumptiebeslissing. Indien kapitaalinkomen wordt belast, wordt toekomstige consumptie duurder en gaat men eerder consumeren. Dit betekent dat minder zal worden gespaard. Aan sparen liggen evenwel ook veel andere motieven ten grondslag. Deze andere motieven neutraliseren de invloed van belastingheffing enigszins. Bovendien is de invloed van belastingheffing ook afhankelijk van de overheidsbesparingen en overheidsvoorzieningen. Op het geaggregeerde spaarniveau lijkt nauwelijks invloed te bestaan. De mate van investeringen wordt door een verlaging van het par-

ticuliere spaarniveau in een open economie nauwelijks getroffen, omdat buitenlands kapitaal in het algemeen zal toestromen.

Voor zover belastingen bepaalde vermogensbestanddelen of het rendement daaruit gunstiger behandelen, is geen sprake van een neutraal belastingstelsel en ontstaan arbitrageprocessen. Bepaalde vermogensbestanddelen worden dan aantrekkelijker ten opzichte van andere. Dit is onwenselijk.

Wat zijn de verschillen tussen een bestedingsbelasting en een inkomstenbelasting. Welke verstoringen vloeien uit de keuze voor een stelsel voort en voldoen de stelsels aan het draagkrachtbeginsel, in het bijzonder de eis van horizontale gelijkheid?

Een inkomstenbelasting beïnvloedt de intertemporele consumptiebeslissing en is derhalve verstoring. Indien de basispremie niet wordt belast, is geen sprake meer van een verstoring. Een bestedingsbelasting kent geen verstoring, omdat de intertemporele consumptiebeslissing niet wordt verstoord. Bij een bestedingsbelasting is, beoordeeld op basis van lifetime income, sprake van horizontale gelijkheid, terwijl daarvan onder een inkomstenbelasting sprake is op jaarbasis, doch niet op basis van het totale inkomen gedurende het leven. De keuze tussen beide wordt derhalve bepaald door de subjectieve afweging tussen de mate van opgeroepen verstoring en de horizontale gelijkheid. Daarbij moet men tevens rekening houden met het feit dat een inkomstenbelasting een bredere grondslag heeft en derhalve een lager tarief bij een gegeven noodzakelijke budgettaire opbrengst. De mate van verstoring van een inkomstenbelasting wordt daardoor beperkter. Bovendien lijkt uit recent onderzoek te volgen dat het voordeel dat in het verleden in wetenschappelijk onderzoek aan een bestedingsbelasting werd toegedicht, beperkter is dan werd aangenomen. Een bestedingsbelasting leidt tot internationale complicaties, doordat een dergelijk systeem in juridische zin nergens wordt gehanteerd.

Kan op grond van economische criteria en gegeven het bestaan van een internationale kapitaalmarkt, een oordeel worden geveld over een optimaal niveau van belastingheffing over kapitaalinkomen, uitgaande van een inkomstenbelasting?

In zijn algemeenheid kan hier weinig over worden gezegd. Kapitaalinkomen is mobiel, doch de mobiliteit lijkt beperkter te zijn dan algemeen werd aangenomen. De mate waarin een heffing kan plaatsvinden, is mede afhankelijk van de vraag of het bronstaatbeginsel, dan wel het woonstaatbeginsel wordt toegepast. Weliswaar is toepassing van het woonstaatbeginsel te prefereren omdat dit tot een efficiënte productie leidt, doch door bijvoorbeeld het feit dat de noodzakelijke controle niet kan worden geoptimaliseerd, blijft aan het bronstaatbeginsel een belangrijke rol toekomen. Kapitaalinkomen kan derhalve wel worden belast. Echter, mede door het afwentelingsproces en een bepaalde mate van kapitaalmobiliteit bestaat het risico dat de belastingdruk op kapitaalinkomen uiteindelijk ten laste van de arbeidsproductiviteit komt. Ook vanwege afbakeningsverschillen tussen arbeids- en kapitaalinkomen en de wens horizontale gelijkheid te bewerkstelligen, lijkt zich uiteindelijk als algemene mening te vormen dat kapitaalinkomen relatief laag moet worden belast, waarbij het laagste tarief zoals dat voor arbeidsinkomen geldt, als uitgangspunt kan worden genomen. Overigens kunnen in de literatuur ook aanwijzingen worden gevonden die juist tot een hogere heffing leiden. Die uitkomst is dan wel gebaseerd op de veronderstelling dat de belastingheffing over kapitaalinkomen slechts beperkte invloed heeft op het spaargedrag. Gegeven de gehanteerde veronderstellingen

ten aanzien van volledige kapitaalmobiliteit en het woonstaatbeginsel bestaan geen redenen kapitaalinkomen niet te belasten.

Welke heffingsgrondslagen ten aanzien van kapitaalinkomen kunnen onder een inkomstenbelastingheffing worden onderscheiden en hoe verhouden die zich tot elkaar, een en ander in het bijzonder in relatie tot kapitaalinkomen?

Naast het SHS-inkomensbegrip kunnen het bronnenstelsel en een forfaitaire rendementsheffing worden onderscheiden. Het SHS-inkomensbegrip is het ruimste begrip en begrijpt alle voordelen die opkomen, ongeacht of zij al dan niet zijn gerealiseerd, tot de heffingsgrondslag. Het bronnenstelsel kent een beperktere heffingsgrondslag, omdat slechts het inkomen met een bepaalde periodiciteit in aanmerking wordt genomen. Bovendien worden waardemutaties van vermogensbestanddelen niet tot het inkomen gerekend. Onder een forfaitaire rendementsheffing wordt ten aanzien van alle of bepaalde vermogensbestanddelen geabstraheerd van de daadwerkelijke voordelen en wordt het fiscale inkomen gesteld op een verondersteld rendement dat wordt berekend over de (gemiddelde) waarde van het vermogen op een peildatum of peildata. Zowel het bronnenstelsel als een forfaitaire rendementsheffing is strijdig met de eisen van horizontale gelijkheid en de neutraliteit. Belastingplichtigen met een gelijk economisch inkomen kunnen afwijkend worden behandeld. De forfaitaire rendementsheffing is ook strijdig met de verticale gelijkheid. Het SHS-inkomensbegrip verdient de voorkeur, omdat wel wordt voldaan aan het draagkrachtbeginsel.

Dient bij de keuze voor een bepaalde wijze van belastingheffing over kapitaalinkomen tevens acht te worden geslagen op de positie van het successierecht, een eventuele vermogensbelasting, alsmede regelingen ter voorkoming van dubbele belasting? Ook de relatie met de vennootschapsbelasting dient wellicht aan de orde te worden gesteld.

Zowel het successierecht, een vermogensbelasting als een vennootschapsbelasting drukt op kapitaalinkomen. Deze dienen voor de beoordeling en vaststelling van de belastingdruk dan ook mede in de beschouwing te worden betrokken.

Dient de invloed van inflatie op de heffingsgrondslag te worden geneutraliseerd, en zo dat het geval is, op welke wijze dient dit dan te geschieden?

Teneinde neutraliteit en horizontale gelijkheid te bereiken, dient een inflatiecorrectie te worden doorgevoerd. Ook zou het ontbreken van een inflatiecorrectie tot gevolg hebben dat de versturende werking van een belasting toeneemt. Onder een VAB dient de globale methode te worden toegepast. Waar wordt geopteerd voor een VWB, dient de individuele methode te worden toegepast. Voorkoming moet plaatsvinden door de verkrijgingsprijs of de waarde bij aanvang van het heffingstijdstip te indexeren.

Welke subvarianten bestaan er op grond van voorgaande deelvragen van de gekozen heffingsgrondslag en welke voor- en nadelen zijn daaraan verbonden? Welk van deze subvarianten verdient het primaat?

Er kan onderscheid worden gemaakt tussen een VAB enerzijds en een VWB anderzijds. Een VWB kent naar alle waarschijnlijkheid een lock-in effect, doch levert belastingplichtigen een liquiditeitsvoordeel op. Een VAB kent beide nadelen niet, doch kan tot liquidi-

teitsproblemen leiden. Daarvan zal evenwel slechts ten aanzien van een beperkt aantal inkomenssoorten, zoals de eigen woning of aanmerkelijkbelangaandelen, sprake zijn. Om belastingplichtigen daarin tegemoet te komen, kan hen de mogelijkheid worden geboden om ter zake van die vermogensbestanddelen te opteren voor een VWB. Teneinde aan voornoemde nadelen van een VWB tegemoet te komen, dient deze dan wel voorzien te worden van een compensatiemechanisme volgens het systeem van William Vickrey.

Ten aanzien van welke vermogensbestanddelen is sprake van hybride inkomsten, en zo ja, op welke wijze moet, c.q. kan het te onderscheiden kapitaalinkomen worden afgesplitst?

Uit de analyse volgt dat in theorie zowel winst uit onderneming als inkomen uit geïncorporeerde ondernemingen waarin aandeelhouders tevens werkzaamheden verrichten, een duaal karakter heeft. Gegeven het feit dat kapitaalinkomen proportioneel en arbeidsinkomen progressief wordt belast, vormen deze duale inkomenssoorten een mogelijkheid voor onwenselijke belastingarbitrage op grond waarvan deze in principe gesplitst moeten worden in beide componenten. De uitvoering van een dergelijke splitsing kan op verschillende manieren vorm krijgen. De conclusie is dat winst uit onderneming niet gesplitst hoeft te worden in beide componenten, doch als uitgangspunt progressief belast moet worden teneinde enige neutraliteit te bewaren ten opzichte van geïncorporeerde ondernemingen waar het klassieke stelsel tot een dubbele belastingdruk op de vergoeding voor eigen vermogen leidt. Evident kapitaalinkomen dient evenwel uit de winst te worden geëlimineerd en als kapitaalinkomen te worden belast. Ten aanzien van geïncorporeerde ondernemingen moet een reële arbeidsbeloning worden vastgesteld voor werknemers die in gezinsverband een belang van ten minste 1/3 deel in de aandelen bezitten.

Ten aanzien van welke vermogensbestanddelen dient in afwijking van de basisstructuur, bestaande uit een VAB, een al dan niet vrijwillige mogelijkheid te worden geïntroduceerd teneinde deze vermogensbestanddelen te belasten op basis van een VWB-optie?

Vermogensbestanddelen die niet vrijwillig geheel of gedeeltelijk kunnen worden vervreemd en evenmin als zekerheid kunnen dienen ter financiering van de eventuele belastingsschuld. Ook vermogensbestanddelen ter zake waarvan de waarde zich niet objectief laat vaststellen, dienen onder de werking van een VWB-optie te kunnen worden gebracht. Winst uit onderneming en inkomen uit aandelenbelangen in niet-beursgenoteerde ondernemingen zijn voorbeelden van dergelijke vermogensbestanddelen. Pensioen en daarmee vergelijkbare oudedagsaanspraken dienen uitgezonderd te worden van de heffing over kapitaalinkomen. Deze inkomens moeten als arbeidsinkomen worden belast.

Onder toepassing van de VWB-optie dient een correctiemechanisme te worden toegepast, teneinde het liquiditeitsvoordeel te kunnen neutraliseren. In hoofdstuk 3 is in dat kader gekozen voor het systeem van William Vickrey. De vraag is thans of dit systeem eenvoudig toepasbaar is en in welke gevallen dit moet worden toegepast.

Uitvoering van dit systeem is eenvoudig mogelijk en leidt niet tot enigerlei complicatie.

Bestaat ten aanzien van de vermogensbestanddelen die worden belast overeenkomstig de VWB-optie de noodzaak tot het hanteren van een of meer zogenoemde doorschuiffaciliteiten, een middelingsregeling en hoe moet worden omgegaan met situaties waarin de belastingplichtige emigreert of de heffingsmogelijkheid over bepaalde vermogensbestanddelen, bijvoorbeeld ten gevolge van de toepasselijkheid van een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting, eindigt?

Vanwege de toepassing van het proportionele tarief bestaat geen noodzaak voor een middelingsregeling. Een objectieve doorschuifregeling kan worden toegepast indien en zolang het vervangende vermogensbestanddeel dezelfde economische functie vervult. Subjectieve doorschuifregelingen worden afgewezen. In plaats daarvan dient een invorderingsfaciliteit te worden geboden indien voldoening van de belastingschuld die voortvloeit uit een vervreemding van een vermogensbestanddeel, tot onoverkomelijke liquiditeitsproblemen aanleiding geeft.

Zowel ten aanzien van een VAB als ten aanzien van een VWB komt de vraag op of, en zo ja, op welke wijze eventueel geconstateerde verliezen verrekend kunnen worden met positieve inkomsten in hetzelfde of in een ander jaar.

Verliezen dienen als uitgangspunt onbeperkt verrekenbaar te zijn. Ik beperk de achterwaartse verliesverrekening evenwel op basis van het rechtszekerheidsbeginsel tot vijf jaar, waarmee wordt aangesloten bij de termijn die geldt voor navorderingsaanslagen. Eventuele onverrekenende verliezen dienen zo mogelijk door middel van een credit verrekend te worden met de belasting over progressief belast inkomen uit hetzelfde jaar. Voor zover dat niet mogelijk is, dient voorwaartse verliesverrekening onbeperkt plaats te vinden.

Ten slotte komt de vraag aan de orde of, en zo ja, op welke wijze binnen het systeem van belastingheffing over inkomen vermogensvoordelen, opkomende uit giften en nalatenschappen, tot het inkomen moeten worden gerekend, dan wel op welke wijze een eventuele cumulatie van de heffing van inkomstenbelasting en successierecht kan of moet worden voorkomen.

Ontvangen giften en erfenissen moeten als uitgangspunt als kapitaalinkomen in aanmerking worden genomen. Dit stuit evenwel op grensoverschrijdende problemen. Om die reden kies ik er uiteindelijk voor deze in een separaat successierecht op te nemen, waarbij de ontvangen giften en baten tegen hetzelfde tarief in de heffing worden betrokken als kapitaalinkomen onder een inkomstenbelasting.

Dient in geval van overlijden en emigratie een afrekening plaats te vinden, alsmede dient in geval van immigratie een step-up te worden verleend?

Daar waar een VWB met compensatiemechanisme toepassing vindt, dient een ruim economisch vervreemdingsbegrip te worden gehanteerd. Ook bij emigratie en een overgang onder algemene titel moet een fictieve vervreemding worden aangenomen. Op die manier wordt een heffingslek voorkomen. Bij het ontstaan van subjectieve of objectieve belastingplicht moet een step-up worden verleend.

Ten aanzien van lidstaten van de Europese Unie geldt dat hun wetgeving niet in strijd mag zijn met de Europese regelgeving, meer in het bijzonder met de vrijheid van verkeer van arbeid en kapitaal en de vrijheid van vestiging. Dit betekent dat een inkom-

stenbelasting dient te voldoen aan de juridische randvoorwaarden die door het EG-Verdrag en andere multilaterale verdragen worden gesteld. De inhoud van deze randvoorwaarden wordt onderzocht en vervolgens wordt het ontwikkelde kader voor een inkomstenbelasting daaraan getoetst.

Een VAB met VWB-optie is mogelijk op basis van het EG-Verdrag. Ook bestaat de mogelijkheid in geval van emigratie een fictieve vervreemding aan te nemen ter zake van vermogensbestanddelen waarvoor de VWB-optie toepassing vindt. Op het emigratiemoment bestaat evenwel niet de mogelijkheid de waarde van onder de toepassing van de omkeerregel verkregen aanspraken op oudedagsinkomen in de heffing te betrekken.

Dient bij de keuze voor een bepaalde wijze van belastingheffing over kapitaalinkomen tevens acht te worden geslagen (...) op regelingen ter voorkoming van dubbele belasting?

Een VAB met VWB-optie biedt belastingplichtigen toegang tot een verdrag ter voorkoming van dubbele belasting. Derhalve leidt een dergelijke heffing in grensoverschrijdende situaties niet tot bijzondere omstandigheden waarin het huidige commentaar bij het OESO-modelverdrag niet voorziet. In verband met het feit dat een heffing over de waarde van aanspraken op oudedagsinkomen op een emigratiemoment niet in de heffing kan worden betrokken, verdient het wel aanbeveling tot een aanpassing van het OESO-modelverdrag te komen, door daarin op te nemen dat oudedagsinkomen ter heffing is toegewezen aan de staat waar de corresponderende aanspraken belastingvrij zijn opgebouwd.

SUMMARY AND CONCLUSIONS

1 Research and definition of the problem

In economic terms, capital income consists of different components. The first is the payment for making capital available or for investments in capital. This payment can be viewed as a payment received for postponing current consumption to the future, and is hereinafter referred to as the basic premium. In addition to the basic premium, capital income consists of a risk premium. If investments or expenditures are made in risky capital goods (such as property, shares or debt instruments), the risk premium is stipulated as a payment for the risk one is willing to take. Finally, economic rent, also referred to as pure profit, in line with the economic literature, can be distinguished. It is not always considered as capital income, in spite of the fact that it is also a factor, e.g. for the financier, when capital is provided. This is the part of the total profit received over and above the basic premium and risk premium and which is not allocable to taxable labour performed by the taxpayer insofar as the latter exceeds normal asset management. These economic components of the term capital income are not found in the substantive positive law definition as it exists in the Netherlands, among other countries. For example, operating profits are not considered as capital income or unearned income under tax law in the Netherlands, but nevertheless consist partly of this in economic terms. Under tax law, therefore, capital income in economic terms can be classified in different ways. Because the tax base as well as the setting of rates depends on the classification and will often vary, there will be a different tax burden on different types of or differently defined capital income and, consequently, the neutrality among different types of capital income will be gone. In general, such differences in tax burden result in undesired arbitrage processes. This different treatment is the reason for this research, particularly the generally formulated question of the extent to which such different treatment is desirable or undesirable.

1.1 Research subject and definition of the problem

This study examines the tax systems which could theoretically be used and the advantages and disadvantages of each of these systems. These systems are then tested against the criteria which must also be examined in order to make a choice of a certain system. This research is based on the following definition of the problem and sub-questions:

Definition of the problem

What criteria should be set on the way in which capital income of natural persons is taxed and, given these criteria, according to what tax system should that capital income be taxed?

Sub-questions

- a. To what extent can or must capital income be taxed?
 1. What effect does the taxation of capital income have on the savings behaviour of households and the aggregate level of savings?
 2. What are the differences between an expenditure tax and an income tax? What disruptions ensue from the choice of a system and do the systems satisfy the principle of ability to pay, particularly the requirement of horizontal equality?
 3. The laws of the Member States of the European Union may not conflict with European legislation, more particularly with the freedom of movement of labour and capital and the freedom of establishment. This means that a tax system must meet the legal preconditions set by the EC Treaty. The substance of these preconditions is examined and the framework developed for income tax is then tested against it.
- b. Supposing that capital income can be taxed, in what way can that taxation be fleshed out and what preconditions are applicable?
 4. On the basis of economic criteria, and given the existence of an international capital market, can an opinion be given on the level of taxation of capital income, starting from an income tax?
 5. What tax bases can be distinguished for capital income under income tax and how do they relate to one another, all this particularly with respect to capital income?
 6. Is there perhaps a reason to tax private capital income differently from the capital income earned by entrepreneurs/natural persons, or should both types of capital income be taxed equally? In that context, should attention be paid as well to the position of shareholders with a substantial stake in a legal entity that earns capital income?
 7. In choosing a certain method to tax capital income, should consideration also be given to the position of inheritance law, a wealth tax, if any, as well as arrangements to prevent double taxation?
 8. What sub-variations exist of the tax base chosen on the basis of the preceding sub-questions, and what are their advantages and disadvantages? Which of these sub-variations deserves primacy?

9. Should the effect of inflation on the tax base be neutralised, and if that is the case, how should this be done?
10. Given the chosen income tax system and the chosen tax base, how should the setting of rates be dealt with and should any transfer facilities be included with respect to certain types of capital income or certain assets?

In the study, it is assumed that there is (virtually) complete international capital mobility. In addition, application of the country of residence principle and the classical system has been taken as a starting point. Application of the country of residence principle prevails over application of the source country principle because the country of residence principle results in production efficiency. Furthermore, regarding capital income, except for operating profits and income from property, the country of residence principle is generally the starting point in international tax law in determining the authority to levy tax. Application of the country of residence principle results in the same basic premium for capital throughout the world. Investors in a country can therefore attract the capital they need from domestic as well as foreign investors at the same rate. Moreover, providers of capital cannot pass on the taxes charged to them to those to whom the capital is made available. Besides the economic criteria on which a taxation system can be based, an assessment is also made in specific cases of whether a certain system satisfies the feeling of justification prevailing in a country. In this regard, I have chosen the ability-to-pay principle as the point of departure.

2 Taxation of individuals, possibilities and choices

2.1 General

From the point of view of affluence theory, what is known as a neutral taxation system is preferable. A neutral taxation system exists if the intertemporal consumption decision is not disrupted. In general, however, this starting point applies only under further assumptions. For instance, more or less perfectly working markets are assumed which, for example, enable unlimited lending or borrowing, in which no external effects exist that make government intervention desirable and, lastly, where it is assumed that the existing primary division of income is acceptable. Generally speaking, not all three of these conditions are met and therefore the disruptive effect of taxes is accepted wholly or in part or even considered necessary. The extent of disruption by a tax is determined by the substitution effect. Taxes without a substitution effect, which means that their introduction does not cause any behavioural response, are not disruptive. The fact that such taxes can have an effect on income does not affect this. Most taxes have both an income and a substitution effect. Taxation of capital income results in lower net returns. This makes future consumption more expensive and, depending on the individual utility curve, leads to earlier consumption. The exchange of current and future consumption constitutes the substitution effect. There is also an income effect, the extent of which depends on an individual's position as a net saver or net borrower. If an individual decides to fund current consump-

tion expenses partly by way of a loan, an increase in the tax rate for unearned income, starting from the assumption that consumer interest is accepted as a charge, will result in a lower price. For this individual, therefore, an increase in the tax burden will result in broader spending possibilities and therefore perhaps in an increase in his/her current consumption.

2.2 The influence of taxation on saving and investment

The extent of savings is important for a number of reasons. Saving offers individuals the possibility to work less in a certain period and then consume the capital they have saved. Savings also give them a feeling of security. The extent is also important for economic growth. For the economic assessment of a tax, its influence on savings behaviour is not so important but rather its influence on the consumption pattern. Influence on the consumption pattern determines whether, and if so, the extent to which a substitution effect exists. Moreover, the value of the expenses determines the degree of affluence: the higher the cash value of the possibilities for spending, the higher the degree of affluence. The extent to which the basic premium, risk premium and economic rent are taxed is relevant in assessing the effects on affluence. A tax on the basic premium decreases the net cash value of the expenses. This tax disrupts the intertemporal consumption decision and is therefore a disruption; this even occurs in the event of a limited levy. If not the basic premium, but only the risk premium and economic rent are taxed, the net cash value of future consumption will always be at least equal to and usually higher than that of immediate consumption. Taxing only the risk premium and/or economic rent does not disrupt the intertemporal consumption decision. In that case, saving can increase overall affluence or at any rate not decrease it. An important question in fleshing out taxation is therefore the extent to which the basic premium is taxed, as that question is relevant for the degree of neutrality of this levy.

2.3 Should capital income be taxed?

It is argued in the literature that capital income should not be taxed. The basic idea behind this is that a levy on capital income always results in a disruption of the intertemporal consumption decision and affects the degree of affluence. Because of the disruptive effect, the economic literature advocates an exemption for capital income, which implicitly means only the basic premium. Such an exemption may well be in conflict with the principle of horizontal equality, but society as a whole would be better off with an exemption. For that matter, the idea that capital income should not be taxed at all for the foregoing reasons is rather controversial or even incorrect. If taxation were limited to the risk premium and economic rent, the intertemporal consumption decision would not be affected. Nor would this have an effect on savings and investment decisions. The fact that the government shares the risk of investments by taxing capital income also argues in favour of a levy. In addition, a levy on capital income also offers the possibility to reduce the tax burden on earned income and its disruptive effect. An exemption for capital income would also make the important redistribution function of taxes less effective. If capital income were not

taxed, this would generally result in a heavier tax burden on labour. It would also reduce labour productivity. In that case, the beneficial effect on the level of affluence ensuing from the exemption of capital income might be completely neutralised or even exceeded by the fall in affluence arising from the increased tax on earned income. The effects on affluence of a levy on capital income would then ultimately be better. Moreover, it is possible that a levy on capital income would indeed be efficient in the short term. The outcome of a dynamic approach is also different from that of a static approach based on a general equilibrium. If a government does not pursue and maintain a consistent long-term policy, which usually occurs in practice, no long-term equilibrium will ultimately occur. For that reason, capital income can be taxed. There is not enough empirical evidence for the argument that a levy on capital income strongly affects the aggregate level of private savings, as well as hampering investments. The multitude of reasons for saving has a neutralising effect. Moreover, any fall in private savings could be compensated by additional savings by the government and businesses. A possible reduction in the supply of capital can, after all, be compensated if an open economy exists in which foreign capital can be attracted. Research and macroeconomic data do not lead to the unequivocal conclusion that an increase in tax burden results in a reduction in aggregate savings. Nevertheless, the conclusion seems justified that taxation of capital income does not only theoretically, but also empirically have an effect on the level of private savings. The lower the tax burden, the more this effect will decrease, which argues for a somewhat limited tax burden. There are no economic reasons, however, to completely reject taxation of capital income. Aside from the fact that economic arguments in combination with empirical research do not produce enough arguments for an exemption for capital income, the principle of ability to pay leads to the same conclusion. To achieve horizontal equality, capital income, just like other income, should be included in the tax base.

2.4 Level of the tax burden on capital income

Following on the conclusion that there are no reasons not to tax capital income, the question is to what rate this tax should be levied. The main question in this context is whether capital income should be taxed at a separate rate, as well as what relationship this rate should have with respect to the rate applicable to other income. Because of the (alleged) international capital mobility and to limit any disruption, I advocate a low rate. It is often said that the rate for capital income should not be higher than the lowest rate as it applies to the more immobile factor of labour. Otherwise capital income would be transformed into earned income. There are no indications in the literature for the necessity of either a proportional rate or a progressive rate. Both are therefore possible. The advantage of a proportional rate is also that intertemporal shifts in the tax base cannot give rise to a progressivity advantage. A proportional rate has the additional advantage that the marginal rate remains the same regardless of the level of income. In this way, economic decisions are not influenced partly by the fact that additional income is taxed at a higher marginal rate. If the rate for capital income is the same as that of the corporation tax, there will be no reason either for arbitrage consisting of transferring private income to legal entities.

Based on the different arguments, I advocate a low rate in line with the lowest rate applicable to earned income. If, in departure from earned income, capital income is taxed at a (lower) proportional rate, a dual income tax system will arise in which two types of incomes are distinguished, each having its own rate structure.

2.5 Income tax versus expenditure tax

There are two possible criteria for ability to pay, or tax bases, if one wants to tax individuals according to their ability to pay. This concerns expenses and income. If the income generated is taken as a criterion for determining the tax due, this means that the value of productive activities is taxed. The question is, however, whether one should use the extent to which one generates (national) income as a basis. An alternative would be to take the extent to which one uses facilities (the expenses) as a basis. An expenditure tax does not affect productive activities because the intertemporal consumption decision is not disrupted. Only the expenses that constitute unproductive use of consumer goods would then be subject to taxation.

2.5.1 Income as the basis

The broadest concept of income is undoubtedly the so-called SHS income concept. In that concept, all changes in capital are allocated to that income, irrespective of their cause. Both income actually realised as well as unrealised gains are counted as income. Moreover, both the gains arising from economic activities carried out by an individual and gains based on an activity are counted as income. Increases in capital not arising from any economic activity, such as winnings from gambling or gains from gifts and inheritances received, as well as regular capital gains on, for example, properties and securities, are counted as income as defined in the SHS income concept. A tax that uses this broad SHS income concept as a basis can be referred to as a capital appreciation tax (CAT). The main advantage of this broad concept of income is that, with desirable budgetary revenues, such a broad base would result in lower nominal rates than a narrow base. With such a broad base, no difference arises in the way tax is imposed on different types of economic income. Another argument found in the literature for such a broad concept of income is that changes in capital mostly occur in the higher income groups. If this were not taxed, a relatively large part of the income of the higher income groups would not be included in the assessment. This would also impair vertical equality. Redistribution is therefore served by taking changes in capital into consideration. Generally speaking, the broad income concept as referred to in the economic literature is not actually used. As far as is known, all countries take the realisation principle as a starting point in determining income and income is taken into consideration only at the time it is actually realised. A tax that takes this realisation principle into consideration before considering changes in capital is a capital gains tax (CGT). Consequently, there is no difference between a CAT and a CGT in a quantitative respect; only the time at which certain income is taken into consideration varies.

Application of a capital appreciation tax has several disadvantages. For instance, the basic premium is also taxed and consequently the intertemporal consumption deci-

sion is disrupted. That, however, is inherent to an income tax. Determination of the annual changes in capital to be taken into consideration can cause a valuation problem, depending on the asset. Another disadvantage could be that the value taken into consideration, and with that the derived income, will not actually be realised owing to subsequent decreases in value. A capital appreciation tax results in a liquidity disadvantage as well because income not yet realised is taxed. Conversely, under a capital gains tax, only the income actually realised is taxed and therefore such a liquidity disadvantage does not occur. Nor does the possibility occur under a capital gains tax that the income ultimately taken into consideration for taxation differs from the gains achieved in an economic sense. In the event of a capital appreciation tax, that would be possible, depending on the possibilities to offset losses. A disadvantage of a capital gains tax in general with respect to a capital appreciation tax is the occurrence of a lock-in effect. When a latent growth in capital is realised, it is subject to taxation and those liable for taxes would postpone realisation for that reason. Because of this, capital is not always used in the most economically efficient manner. A capital appreciation tax does not have such a lock-in effect.

2.5.2 Expenditure as the basis

An expenditure tax does not result in a disruption of the intertemporal consumption pattern. Because saved income is taxed first under an expenditure tax at the time it is used for consumer expenses, the possibility exists for a longer time to allow income to accumulate without being taxed. Part of the income generated, namely that not used for consumer expenses, is ultimately not taxed at all. An expenditure tax can therefore give rise to substantial untaxed capital. The fact that saved income is not taxed is considered as a violation of horizontal equality, at any rate if annual income is taken as a criterion. Persons who earn the same income in economic terms during their lives are taxed differently, depending on their spending pattern. The criterion for assessing equality, as well as any disruption by an expenditure tax, is therefore the net cash value of the tax due in relation to the net cash value of the income. In that sense, an expenditure tax is inherently contradictory, or at any rate income is nevertheless viewed as the relevant taxation criterion, but instead of annual income, lifetime income is taken as a reference. The intention is apparently to tax unconsumed income as well, because leaving that income untaxed is ultimately considered undesirable.

A major advantage of an expenditure tax is that it does not discriminate between different types of income. Earned and capital income are treated equally under an expenditure tax, because not the nature of the income is relevant but only the level of expenses, irrespective of which income is used to finance those expenses. An income tax that applies the SHS income concept does not discriminate either. Unlike an income tax, an expenditure tax does not tax inflationary income because the expenses are the basis for the tax and therefore no account has to be taken of the fact that part of the basis may be based on historic variables with a different monetary value. The nominal value of consumer expenses, however, also contains an inflationary component. This means that a person who buys a certain consumer product which is subject to inflation pays more tax than if he had bought it earlier. Measured in nominal

value, in times of inflation, the basis of an expenditure tax will be higher in the future, while actual consumption is the same. Untaxed capital appreciation can occur under an expenditure tax, and taxation takes place only if the accumulated savings are used for consumer expenses. In order to prevent accumulated capital from ultimately remaining untaxed and concomitant conflict with horizontal equality, fictitious expenditure must be assumed at some time. Prior to the time of that fictitious expenditure, however, capital appreciation takes place. An expenditure tax could function in an economic model that assumes a closed economy or an open economy in which all countries use an expenditure tax. That condition, however, is not met. Partly because of this, the introduction of an expenditure tax will mean that accumulated capital can no longer be taxed after emigration, nor will the country to which one emigrates include them in the levy if that country uses an income tax. In that case, there is a substantial taxation leak. On immigration, the income of immigrants would already have been taxed abroad, while the expenses arising from it will be taxed in an immigration country that uses an expenditure tax. Moreover, in cross-border cases, an expenditure tax would lead to insurmountable complications where the application of a convention to prevent double taxation is concerned. Even in the medium term, the chance that this problem can be dealt with is nevertheless extremely small.

Economic criteria are not automatically decisive in such consideration, although an expenditure tax does not affect savings behaviour in time, whereas an income tax does. Depending on savings behaviour, the effective tax burden under an expenditure tax can be lower in general than under an income tax. It cannot be ruled out, however, that the tax burden will be shifted intertemporally from the middle of life to the beginning and end of life, because expenses in those periods may be higher than in the middle of life. It should be noted that there is no empiric evidence for this. This is the main difference between the two taxes.

2.5.3 The choice

As no compelling arguments can be found in the literature for not taxing capital income, I choose an income tax based on the SHS income concept. The inclusion of all types of income, including capital income, in the tax base satisfies the requirement of taxation according to ability to pay, which is measured on the basis of income.

2.6 Inheritance tax

Attention should be paid to the relationship to inheritance and gift tax in giving shape to a tax on changes in capital. If acquisitions are counted as income, cumulative taxes will arise in enforcing the inheritance tax. This is undesirable. I advocate not including hereditary acquisitions and gifts in the income of the acquirer, but taxing them on the basis of an acquisition tax (inheritance tax). This acquisition tax should include the relevant acquisitions in the levy at the same rate as that at which capital income is taxed under income tax.

3 Capital appreciation tax (CAT) or Capital Gains Tax (CGT)

Under the SHS income concept, income is defined as the increase in an individual's capital during a certain period, abstracting consumer expenses incurred. Not only actually realised changes in capital are counted as income, but also changes in capital of which the amount can be determined reasonably correctly, even though they have not yet been realised. An additional criterion can be set for this by requiring that realisation must be possible. Inflationary income components are kept outside the income concept. The gains derived from assets in one's own use, such as the enjoyment of one's own home, are counted as income.

3.1 Liquidity

Under a capital appreciation tax, a taxpayer owes tax on yet unrealised changes in capital. The tax must therefore be financed from other means or by taking out a loan or by selling other assets wholly or in part. This liquidity aspect argues against a capital appreciation tax and in favour of a capital gains tax, whereby this problem does not occur. In a perfect capital market with sufficient borrowing possibilities, financing of the tax due is not, however, automatically possible and the liquidity disadvantage is not involved. If there are market imperfections or insufficient borrowing possibilities, the liquidity problem automatically becomes more meaningful. The liquidity problem can also be traced to the choice taxpayers make themselves in compiling their securities portfolios. For that reason, the liquidity argument should not be an argument to reject a capital appreciation tax in favour of a capital gains tax. The liquidity aspect is also put forward in the literature as an argument against a capital gains tax because of the liquidity advantage compared to a capital appreciation tax. Because the tax under a capital gains tax is not due until realisation, the effective tax rate is lower than would be the case under a capital appreciation tax, assuming equal nominal rates. The difference in tax burden occurs, for example, in the event of gains from shares. Under a capital appreciation tax, the net cash value of the tax does not depend on the company's distribution policy. Under a capital gains tax, this is the case and the effective tax burden is lower.

If taxation is not based on the time at which the income is realised in an economic sense, a difference occurs in treatment between taxpayers who choose realisation and those who do not. The literature therefore proposes dealing with the liquidity advantage by applying a capital gains tax, but offering taxpayers interest-bearing postponement of payment. In doing so, the net interest must be calculated after taxes, which represents the net gain the taxpayer has realised through the postponement. William Vickrey, as one of the first, proposed such a postponement scheme. In his system, at the end of the taxable period, such an amount of tax must be paid that the net cash value of the tax due is equal to that of the tax on income if it became due equally during the entire taxable period. Although this system is not ultimately in line with the economic income in a certain period for the purpose of determining the ultimate effective tax burden, but rather starts from the average income as earned

until the time of sale, I finally choose this system, because it is ultimately in line with the total income and is simple to implement.

The general opinion that follows from the literature is that the starting point should be that income is taxed at the time it is earned in an economic sense, therefore at the time the changes in capital occur. If this is departed from and taxes are levied later, there would be a liquidity advantage. Under a capital gains tax, the time of realisation is indeed decisive for the time at which the tax is due and in that case such a liquidity advantage exists for taxpayers. This can be neutralised by using a compensation mechanism. Of the systems discussed, I prefer the system of William Vickrey, because it is the simplest. A disadvantage is that the tax burden is determined by the average return during the period of possession and that this therefore ultimately differs from that under a capital appreciation tax.

3.2 Lock-in effect

The lock-in effect is a major argument against a capital gains tax. Under a capital appreciation tax, no lock-in effect occurs because taxation does not depend on the sale of an asset. The lock-in effect results in a sub-optimum investment portfolio because the investor is satisfied with lower returns than could be obtained. The extent of the lock-in effect was estimated as great in the past. The presumption existed that a reduction of the capital gains tax would produce such a leap in the capital gains to be realised that this would lead to positive budgetary revenues. This can be attributed (partly) to the fact that fewer revenues are concealed with a lower rate. Recent research has shown, however, that it is not unambiguously evident whether a lock-in effect has a serious impact. The lock-in effect on long-term investments, for example, proves to be less than that on short-term investments. It cannot even be ruled out that the long-term effect is virtually nil and that the short-term effect must be considered as a temporary implementation effect. Moreover, the lock-in effect can be prevented by taking account of the fact that taxpayers have a liquidity advantage and neutralising this advantage. This is dealt with in the system of William Vickrey, which I advocate. If a capital appreciation tax or capital gains tax has a compensation mechanism for the liquidity advantage, no lock-in effect occurs. Consequently, this argues in favour of a capital appreciation tax or capital gains tax with a compensation mechanism. Under this condition, the lock-in effect does not constitute a reason to reject a capital gains tax.

3.3 Risk

It is argued in the literature that both a capital appreciation tax and a capital gains tax result in people being relatively less willing to take risks. Taxation, however, reduces the variation in the risk of investments and therefore both a capital appreciation tax and a capital gains tax result in investments being made in risky projects which would not otherwise be made. This is partly determined by the degree to which possible losses can or cannot be compensated by gains. If only a limited possibility exists to offset losses, investors will not make as many risky investments with

potential losses that cannot be offset or at any rate consider them less attractive. Limiting the possibility to offset losses has a negative effect on risk behaviour and disrupts the capital market. Starting from the fact that taxation increases the degree of willingness to take risks, a capital appreciation tax as well as a capital gains tax would stimulate risky investments. A capital gains tax with a compensation mechanism for the liquidity advantage would most likely be the same as a capital appreciation tax with unlimited offsetting of risks with respect to the degree of willingness to take risks. Arguments based on the risk aspect exist for a capital appreciation tax and a capital gains tax with a compensation mechanism.

3.4 Assessment

Under a capital gains tax, unlike under a capital appreciation tax, no estimate of the value of assets has to be made prior to their actual sale. With a CAT, a valuation must constantly be made during the period of possession, which is not the case with a CGT. In principle, the valuation problems under a CAT play a part only with respect to unsaleable assets. Should an interim valuation be too arbitrary, a tax on the accrued capital would fail because of this, unless a wide margin of caution is exercised. Moreover, the question is whether an interim valuation of assets which for any reason cannot or may not be sold can be considered reasonable. I think not. In such cases, application of a CGT is preferable. The choice between a CAT and a CGT is ultimately based on a weighing of the pros and cons attached to each typology. In making the choice, the most weight should be given to the assessment of which of the two systems does the most justice to the ability-to-pay principle. On that basis, a CAT is preferable. The change in the value of assets also represents ability to pay and should therefore be included in the assessment just like other components of income. A CGT results in a liquidity advantage for taxpayers and most likely has a lock-in effect. In the event of unsaleable assets and an interim valuation of the change in capital is surrounded by too much uncertainty, taxpayers could be offered the possibility to opt for a CGT, but limited to certain assets. It is logical in this context to consider the assets that cannot or cannot easily be converted to cash, such as one's own home and shares that represent a certain degree of control. The primary structure would then apply to the other assets, such as listed shares. If taxpayers are given the possibility to opt for a CGT with respect to certain assets, this would result in both a lock-in effect and a liquidity advantage for them. Both disadvantages can be prevented by a compensation mechanism. I therefore choose the Vickrey system.

4 Eliminating inflationary results

Under both a CAT and a CGT, the tax base is influenced by inflation. If the tax base is determined by comparing capital and no correction is made for the change in value connected with inflation, the tax base will deviate from the real change in value. The effective tax burden will therefore increase and the effective returns will decrease. A correction for inflation is necessary with respect to both assets and liabilities if one (only) wants to include the actual change in capital in the tax base. Taxation of inflationary gains could also disrupt the neutrality among different assets. In order to

prevent disruptive effects, the way in which shape is given to any correction for inflation may not affect the effective tax burden as it applies to different assets. If subjective, i.e. not linked to specific types of income, exemptions are used in determining the tax base, they would have to be indexed to prevent the actual gain for taxpayers from being reduced.

Starting from a CAT or CGT with a compensation mechanism, there are several methods to correct the tax base for inflation. These methods can be divided into a group that attempts to determine the inflationary income component as accurately as possible and eliminate it from the tax base, and a group in which a concession is made in levying the tax that is not closely connected with the inflationary component, but which does result in a reduction of the tax burden and to that extent can compensate or mitigate the increase in the tax burden caused by inflation. If one does not want a disruption in the choice between two different economic activities, or wants to avoid possibilities for arbitrage between them, one must prevent differences in the effective tax burden between different categories of income. If all income is determined and taxed in the same way, only one correction mechanism can be used to prevent disruptions. Indexation has to be applied to all types of capital income in order to achieve neutrality and equality.

The most accurate correction for inflation would be obtained if the acquisition price under a CGT and, regarding a CAT, the value at the start of the year, were corrected for the actual inflation confronting the taxpayer in that respect. A correction mechanism in line with the actually occurring inflation is preferable to derived methods such as exemptions or a lower rate. The so-called averaging method is based on the total start and end capital and the income of a taxpayer and the correction for inflation is determined on the basis of the value of the aggregate capital following from a capital comparison in which all possessions and debts are taken into consideration. The final balance is compiled on the basis of the value of the possessions and debts present at the time. This can be done by valuing the possessions and debts at their actual value at that time. Under a CAT, all assets are valued each year at their actual value and the capital according to the tax return is therefore in line with the basis on which the index is calculated. The index is then added to this start value and the difference between that corrected start value and the actual end value constitutes the taxed capital appreciation under a CAT. This averaging method can be applied under a CAT, but not under a CGT. In that case, the individual method would have to be applied. Under a CGT, taxation is applied upon alienation of an asset. In the individual method, unlike in the averaging method, a correction for inflation is made for each individual asset at the time of assessment and related to the income taken into consideration at that time. Under the CAT with a CGT option which I advocate, the averaging method must therefore be applied to the assets falling within the scope of application of the CAT. Assets regarding which the CGT option is exercised must be eliminated from the basis of the averaging method and the individual method must be applied to these assets.

5 Giving concrete shape to the CAT with a CGT option

5.1 General

All capital income must be taxed, as a starting point in line with the CAT, but under certain circumstances on the basis of a CGT option. In my opinion, there is no valid reason to exempt capital income wholly or in part. Such exemptions are in conflict with the desired neutrality and also result in the violation of horizontal equality. All changes in capital should be included in the tax base. This principle should be fully applied to profits as well. Foreign income should also be included in the assessment as domestic income. Foreign taxpayers should also be included in the assessment with respect to their domestic income in the same way as resident taxpayers regarding comparable elements of income. When tax liability arises, such as on immigration, a step-up should be granted so that the value at the start of the liability for tax is decisive for the subsequent determination of the income. This holds for the CAT as well as the CGT option. The end of the tax liability is also the last valuation time for the CAT. For assets to which the CGT option is applied, the end of tax liability, such as on emigration, should be considered as a fictitious alienation time, in order to prevent the unrealised income not yet taken into consideration from still being included in the assessment. Such a fictitious alienation should also be taken into consideration upon death.

5.2 Hybrid income

Different types of capital income should be treated neutrally. Where income comprises a capital component on the one hand and an earned income component on the other, the starting point should be to split these components. These splitting problems arise in determining the gains from private limited companies. There are two manners of approach to the splitting of hybrid income. The first possibility, given the nature and extent of the activities, is to determine an objective earned income. The amount of profit remaining after this has been deducted then constitutes capital income and is taxed as such. Another approach is to determine the capital income first. The amount remaining after deduction of this presumed capital income is then earned income, or at any rate income taxed as such. The pure profit is then taxed together with the earned income according to the regime for earned income. I prefer a system in which an actual earned income is determined for incorporated businesses. This is taxed in the year in which the relevant activities are carried out. The remainder constitutes capital income and, for incorporated businesses, is taxed at a higher rate than regular capital income of natural persons through the cumulation of income and corporation tax. This ensues from application of the classical system. Introduction of an offset system would solve this problem, but these problems are not within the scope of the definition of the problem of this study. For unincorporated businesses, the profit is taxed progressively in full. This is simpler and this manner sees to it that some balance exists between the tax burden on unincorporated businesses and that on incorporated businesses.

5.3 A capital gains option for which assets?

A liquidity disadvantage arises under a CAT, as well as a valuation problem. For that reason, I advocate a CGT option under certain conditions. Those conditions are that the assets concerned are assets in one's own use which are unsaleable and the value of which is difficult to determine. If one wishes to exercise this option, the choice to do so should be made for a consecutive period of 5 or 10 years. It is also preferable to allow the option to apply to all comparable assets. When assets are sold for which the option has been exercised, this option should also be continued for the remaining period (of possession) with respect to the other comparable assets to which it applies. If an asset for which the option has been exercised, is replaced, the option should apply during its remaining term to the replacement asset as well. This does not mean that the capital gain realised in relation to the sale need not be taken into consideration. Should a loss be suffered in relation to a sale, I advocate a revaluation to the higher market value of other assets coming under the option scheme. In this way, any loss can be offset immediately wholly or in part. In that case, revaluation can be limited to the amount of the loss to be offset. In principle, no CGT option need be introduced for owner-occupied homes. The valuation is simple, certainly if in Dutch relationships it is at least in line with the value to be annually determined for the purposes of the Valuation of Immovable Property Act (WOZ), and a home is outstandingly suitable to serve as security if the tax due should have to be financed. When the home is sold, a possibility exists that the actual value will be (substantially) higher than the value under the Valuation of Immovable Property Act. When the home is sold, this difference will then be taxed as capital income. All costs connected with the owner-occupied home can be deducted, or where they serve to improve or extend the home, be included in the acquisition price. Regarding old-age income such as pension income and annuity payments, I have argued that this should be taxed as earned income and that therefore neither the CAT nor the CGT should apply.

5.4 Other points of interest

A limitation on the possibility to offset losses means that the degree to which taxpayers are willing to take risks will be limited. If there is no possibility to offset losses, the investor will run the full risk. If, on the other hand, a possibility exists to offset losses in full (against other income), the government participates in the risk. The question arises, however, to which extent less far-reaching limitations, for example consisting of offsetting losses up to a number of prior and following years, would cause the willingness to take risks to decrease. If, for example, losses are offset only after the passage of several years or at a lower rate, the government's extent of participation in risks would decrease, but the actual effect this would have on the risk-taking behaviour of individuals is difficult to predict. Some limitation, for example to setoff against the positive income from the previous three and next ten years, seems possible. I advocate a limitation of the possibility to offset losses against the past to the period for which additional assessment is possible. Forward offset of losses should be possible without limitation. As far as possible, losses suffered in a year should, however, be offset immediately against other income, possibly by using an

offset method, if the income against which they are offset is taxed at a different rate. If the liability for tax ends during this period, for example through emigration or death, it is possible that a loss will not yet have been (fully) offset.

A transfer scheme means a scheme on the basis of which the result on alienation of an asset is not taken into consideration, but its realisation is transferred to the future. The reason for a transfer scheme can only be to meet a liquidity problem if taxpayers purchase a replacement asset. The CAT which I propose does not include a transfer scheme, because the tax is not linked to the alienation. On the other hand, a transfer scheme based on the foregoing considerations could be important for the assets to which a CGT option applies. I am only in favour of an objective transfer scheme, which would be applicable under the explicit condition that the replacement asset takes the same economic place as the original asset.

6 International aspects and testing against the EC Treaty

6.1 Double taxation conventions

It is important for this study whether a CAT or CGT can be classified as a tax within the meaning of the OECD Model Convention. In the comments on Art. 2 OECD, the following is stated in section 2 regarding the term 'taxes': "(...) *Such taxes comprise taxes on total income and on elements of income (...). They also include taxes on profits on gains derived from the alienation of movable or immovable property, as well as taxes on capital appreciation.*" Starting from the Model Convention, in cases that arise, a CAT or CGT therefore does not prevent reliance on a convention for the prevention of double taxation. There is no reason to assume that an income tax that contains elements of both a CAT and a CGT does not constitute such a tax. Consequently, the application of a CAT or CGT does not prevent the application of a convention. Taxpayers who live in a country with such a tax or who receive elements of income from a source country with such a tax may therefore rely on any convention between the country of residence and the source country in relation to those elements of income. Both unrealised and realised capital gains fall within the scope of application of Art. 13 OECD. The authority to collect taxes is then conferred on the country of residence. If, however, the unrealised capital gains are attributable to a permanent establishment or immovable property located in another Contracting State, the other Contracting State, hereinafter referred to as the source country, has the authority to levy taxes. The question is now the extent to which application of a CAT or CGT by the Contracting State of residence, the source country or both results in (insurmountable) complications, given the aforementioned exclusive conferral of authority to levy taxes, the exemption method and lastly the offset method. If the authority to levy taxes is conferred on one of the two countries exclusively, it is not important whether that country or the other country applies a CAT or not. In that case, there would be no question of double taxation of the relevant elements of income, because only one of the Contracting States concerned will include them in the tax base. Consequently, if exclusive authority to levy taxes is conferred, application of a CAT by one or both of the countries will not result in any double taxation. Where both countries have the

authority to levy taxes, and therefore either the exemption method or the offset method applies, it is not relevant to the source country how it determines the tax base. If the exemption method applies, the way in which the source country determines its tax base, and particularly whether the relevant income element is counted as part of it, is not important for the Contracting State of residence, regardless of whether or not the latter applies a CAT or CGT. Nor is it important whether the source country applies a CAT or CGT. A CAT or CGT in the source country therefore does not preclude application of the exemption method in the country of residence. Nor is the application of a CAT or CGT in the Contracting State of residence of material importance for the application of the exemption method there. In preventing double taxation, it is possible that a difference exists in the time of taxation in the countries involved. In those cases, the country of residence should still offset any amount of foreign source tax that has not yet been offset if the corresponding income is taken into consideration in the country of residence. The country of residence should also still offset any amount of foreign source tax due only in the future, even if the corresponding income was previously included in the assessment in the country of residence.

6.2 EC Treaty

It follows from the study of the contents of the EC Treaty that both a CAT and a CGT as such are in accordance with the EC Treaty and the provisions based on it. The EC Treaty fully allows Member States the possibility to organise their national taxation laws in accordance with one of these systems or a combination of them. A CAT with a CGT option is possible as well. In giving shape to such a taxation system, the various freedoms of movement under the EC Treaty must be observed. This means that the taxation of the capital income of resident taxpayers may not differ, depending on whether or not the income originated in the home country or abroad. Foreign taxpayers who are comparable to resident taxpayers because they earn 90% or more of their family income domestically should be included in the assessment as resident taxpayers. If they do not meet this quantitative income requirement, but the income is objectively treated equally by law as the same income earned by resident taxpayers, they should be treated equally. Under these conditions, both a CAT and a CGT are allowed. If a CGT is applied, a fictitious alienation can be applied on emigration in order to express the tax claim on the previously accumulated deferred income. Because this fictitious alienation applies to assets for which the taxpayer himself/herself opted to apply the CGT, I am of the opinion that such alienation is in accordance with the EC Treaty. Should this not be the case, taxation cannot take place on the alienation of the underlying assets. For that situation, it is advisable to include in conventions to prevent double taxation that the authority to levy tax on capital gains which were already present at the time of emigration is conferred on the country from which the taxpayer emigrated.

7 Conclusion

7.1 General

All capital income should be treated neutrally. In connection with international capital mobility and any possibilities for transfer, a relatively low rate for capital income is advocated in this study. In this context, a proportional rate is preferable by far, partly because the arbitrage possibilities in time and among persons would then be impossible. A CAT is chosen, whereby the possibility exists to opt for a CGT for some assets. Hybrid income, such as operating profit and income from incorporated businesses, should, as a starting point, be split into earned income on the one hand and capital income on the other. Such a split is necessary to prevent arbitrage possibilities and to bring about neutrality between assets, as well as horizontal equality. Ultimately, particularly because of cross-border complications, a choice was made to apply such a split only to incorporated businesses, by taking actual earned income into consideration. The profit of unincorporated businesses is not split, but progressively taxed in accordance with the regime for earned income. Where valuation of assets in one's own use is difficult or alienation is impossible, the CGT option can be applied. In applying it, taxpayers have a liquidity advantage that has to be compensated according to the methodology of William Vickrey. Transfer schemes do not exist as a starting point, except for situations in which an asset is replaced by an economically equivalent asset. In order to prevent taxation of inflationary gains, an annual correction for inflation must be applied on the basis of the averaging method.

7.2 Answers to research questions

What effect does the taxation of capital income have on the savings behaviour of households and the aggregate level of savings?

From an economic point of view, taxation of capital income results in a disruption of the intertemporal consumption decision. If capital income is taxed, future consumption becomes more expensive and people will start consuming earlier. This means that there will be a lower level of savings. There are, however, also many other reasons for saving. These other reasons neutralise the effect of taxation somewhat. Moreover, the effect of taxation also depends on government savings and government facilities. There seems to be hardly any effect on the aggregate level of savings. The extent of investments is hardly affected by a reduction in the level of private savings in an open economy, because foreign capital will generally flow into it.

To the extent that taxes treat certain assets or the returns on them more favourably, there is no neutral tax system and arbitrage processes will occur. Certain assets will then become more attractive with respect to others. This is undesirable.

What are the differences between an expenditure tax and an income tax? What disruptions ensue from the choice of a system and do the systems satisfy the principle of ability to pay, particularly the requirement of horizontal equality?

An income tax affects the intertemporal consumption decision and is therefore disruptive. If the basic premium is not taxed, there will not be a disruption. An expenditure tax

does not cause any disruption because it does not disrupt the intertemporal consumption decision. An expenditure tax, assessed on the basis of lifetime income, enables horizontal equality, which exists under an income tax on an annual basis, but not on the basis of the total lifetime income. The choice between these two is therefore determined by the subjective weighing of the degree of disruption caused against horizontal equality. In making that choice, one must also take account of the fact that an income tax has a broader base and therefore a lower rate with given necessary budgetary revenues. This will limit the extent of disruption by an income tax. Moreover, recent research seems to indicate that the advantage attributed by research in the past to an expenditure tax is more limited than previously assumed. An expenditure tax results in international complications because such a system is not used anywhere in a legal sense.

On the basis of economic criteria, and given the existence of an international capital market, can an opinion be given on the level of taxation of capital income, starting from an income tax?

In general, little can be said about this. Capital income is mobile, but its mobility seems to be more limited than was generally assumed. The extent to which taxation can take place depends partly on whether the source country principle or the country of residence principle is applied. Application of the country of residence principle may be preferable, because it results in efficient production, but through the fact, for example, that the necessary control cannot be optimised, the source country principle will continue to play a major part. Capital income, therefore, can indeed be taxed. However, partly because of the transfer process and a certain degree of capital mobility, there is a risk that the tax burden on capital income will ultimately be at the expense of labour productivity. Because of the differences in the dividing line between earned and capital income and the wish to bring about horizontal equality, the general opinion seems to be forming that capital income should be taxed at a relatively low rate, whereby the lowest rate as it applies to earned income can be taken as the starting point. Indications can also be found in the literature that result rather in a higher tax rate. That result is based on the presumption that the taxation of capital income has only a limited effect on savings behaviour. Given the presumptions regarding full capital mobility and the country of residence principle, there are no reasons not to tax capital income.

What tax bases can be distinguished for capital income under an income tax and how do they relate to one another, all this particularly with respect to capital income?

Besides the SHS concept of income, the source system and a fixed capital yield tax can be distinguished. The SHS concept of income is the broadest concept and includes all gains that arise, regardless of whether or not they have been realised, in the tax base. The source system has a more limited tax base, because only income with a certain periodicity is taken into consideration. Moreover, changes in the value of assets are not counted as income. Under a fixed capital yield tax, an abstraction is made with respect to all or specific assets of the actual gains and the income for tax purposes is set at a presumed yield calculated on the (average) value of the capital on one or more reference dates. Both the source system and a fixed capital yield tax are in conflict with the requirements of horizontal equality and neutrality. Taxpayers with the same economic income can be

treated differently. The fixed capital yield tax also conflicts with vertical equality. The SHS income concept is preferable because it does satisfy the ability-to-pay principle.

In choosing a certain method to tax capital income, should consideration also be given to the position of inheritance law, a wealth tax, if any, as well as arrangements to prevent double taxation? The relationship to corporation tax should perhaps be brought up for discussion as well.

Inheritance law, a wealth tax and a corporation tax are all burdens on capital income. They should therefore be taken into consideration as well in assessing and determining the tax burden.

Should the effect of inflation on the tax burden be neutralised, and if that is the case, how should this be done?

To achieve neutrality and horizontal equality, correction for inflation should be introduced. The absence of a correction for inflation could result in an increase in the disruptive effect of a tax. Under a CAT, the averaging method should be used. Where a CGT is opted for, the individual method should be used. Disruption should be prevented by indexing the acquisition price or the value at the start of the taxation time.

What sub-variations exist of the tax base chosen on the basis of the preceding sub-questions and what are their advantages and disadvantages? Which of these sub-variations deserves primacy?

A distinction can be made between a CAT on the one hand and a CGT on the other. A CGT most likely has a lock-in effect, but gives taxpayers a liquidity advantage. A CAT does not have either disadvantage, but can result in liquidity problems. Such problems, however, will only occur with respect to a limited number of types of income, such as the owner-occupied home or shares representing a substantial stake. In order to meet taxpayers in this regard, they can be offered the possibility to opt for a CGT with respect to those assets. In order to meet the aforementioned disadvantages of a CGT, however, it should be provided with a compensation mechanism according to the system of William Vickrey.

Is hybrid income involved in any assets, and if so, how must or how can the capital income to be distinguished be split off?

It follows from the analysis that, theoretically, operating profits as well as income from incorporated businesses in which shareholders also perform work have a dual character. Given the fact that capital income is taxed proportionally and earned income progressively, these dual types of income constitute a possibility for undesired tax arbitrage on the basis of which they should, in principle, be split into the two components. Such a split can be implemented in different ways. The conclusion is that operating profits do not have to be split into the two components, but, as a starting point, should be taxed progressively in order to maintain some neutrality with respect to incorporated businesses where the classical system results in a double tax burden on the fee for equity capital. Evident capital income, however, should be eliminated from the profits and taxed as capital income. For incorporated businesses, an actual earned income should be determined for employees who, as families, hold a stake of at least 1/3 in the shares.

In respect of what assets should a voluntary or involuntary possibility be introduced, in departure from the basic structure comprising a CAT, to tax these assets on the basis of a CGT option?

Assets that cannot be sold voluntarily wholly or in part and cannot serve as security either for the purpose of financing any tax debt. It should also be possible to bring assets with respect to which the value cannot be determined objectively within the scope of application of a CGT option. Operating profits and income from share interests in unlisted companies are examples of such assets. Pension and comparable old-age entitlements should be excepted from the tax on capital income. These types of income should be taxed as earned income.

When the CGT option is applied, a correction mechanism should be used to neutralise the liquidity advantage. In Chapter 3, the system of William Vickrey was chosen in this context. The question is now whether this system is simple to apply and in what cases it should be applied.

Implementation of this system is simply possible and does not result in any complications.

Is there a need to use one or more so-called transfer facilities and an income averaging scheme in relation to the assets taxed in accordance with the CGT option, and how should situations be dealt with in which a taxpayer emigrates or the possibility to tax certain assets ends, for example as a result of the applicability of a convention to prevent double taxation?

Because of the application of proportional rates, there is no need for an income averaging scheme. An objective transfer scheme can be applied if and as long as the replacement asset fulfils the same economic function. Subjective transfer schemes are rejected. Instead, a collection facility should be offered if payment of the tax debt arising from the sale of an asset gives rise to insurmountable liquidity problems.

With respect to both a CAT and a CGT, the question arises of whether, and if so in what way any losses discovered can be set off against positive income in the same or a different year.

As a starting point, it should be possible to offset losses without limitation. I, however, limit backwards offsetting of losses to five years on the basis of the legal certainty principle, which is in line with the period that applies to additional tax assessments. If possible, any losses which have not been offset should be offset by way of a credit against the tax on progressively taxed income from the same year. Insofar as this is not possible, forward offsetting of losses should take place without limitation.

Finally, the question arises whether, and if so in what way within the system of taxation of income capital gains arising from gifts and inheritances should be counted as income, or in what way any cumulation of the levy of income tax and inheritance tax can or should be prevented.

As a starting point, gifts and inheritances received should be taken into consideration as capital income. This, however, would create cross-border problems. For that reason, I finally choose to include this in a separate inheritance tax in which the gifts and benefits

received are included in the assessment at the same rate as capital income under an income tax.

In cases of death and emigration, should a settlement take place, and should a step-up be granted in cases of immigration?

Where a CGT with a compensation mechanism is applied, a broad economic alienation concept should be used. Also in cases of emigration and transfer by universal title, a fictitious alienation should be assumed. This would prevent a taxation leak. When a subjective or objective tax liability arises, a step-up should be granted.

The laws of the Member States of the European Union may not be in conflict with European legislation, more particularly with the freedom of movement of labour and capital and freedom of establishment. This means that an income tax must fulfil the legal preconditions set by the EC Treaty and other multilateral treaties and conventions. The substance of these preconditions is studied and the framework developed for an income tax is tested against it.

A CAT with a CGT option is possible on the basis of the EC Treaty. The possibility also exists in cases of emigration to assume a fictitious alienation in relation to assets to which the CGT option applies. At the time of emigration, however, it is no longer possible to include the value of the entitlements to old-age income acquired under the deferred tax system in the assessment.

In making a choice of a certain method of taxation of capital income, should consideration also be given (...) to arrangements for preventing double taxation?

A CAT with a CGT option offers taxpayers access to a convention to prevent double taxation. In cross-border situations, therefore, such a tax would not result in special circumstances for which the current commentary on the OECD Model Convention does not provide. In connection with the fact that a tax on the value of entitlements to old-age income at the time of emigration cannot be included in the assessment, it is advisable to arrive at an amendment of the OECD Model Convention by including in it that the authority to tax old-age income is conferred on the country where the corresponding entitlements were accrued tax free.

LITERATUURLIJST

Aardema, prof. mr. E., (1988), 'Een vermogenswinstbelasting als reparatiewetgeving', in: prof. mr. Ch.P.A. Geppaart, prof. mr. H.M.N. Schonis, prof. mr. Ch.J. Langereis en drs. A.C. Rijkers, Van Dijck bundel, FED, Deventer, 1988.

Aardema, prof. mr. E., (1989) 'De deelnemingsvrijstelling in nationaal perspectief', in: dr. D.A. Albrechtse e.a., Belastingbeschouwingen, Kluwer, Deventer, 1989.

Aardema, prof. mr. E., (2006) 'Inkomstenbelasting – een terugblik', Maandblad Belastingbeschouwingen, 75e jaargang, nummer 5, mei 2006, p. 173-178.

Aaron, Henry J., en Joseph A. Pechman, (1981), 'Introduction and summary', in: Henry J. Aaron en Joseph A. Pechman, How taxes affect economic behaviour, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1981.

Abal, Adrew B., (2007), 'Optimal Capital Income Taxation', NBER working paper series, Working paper 13354, NBER, Cambridge, augustus 2007.

Adam, Stuart en James Brown, (2006), Options for a UK 'flat tax', IFS Briefing note nr. 72, IFS, Londen, augustus 2006.

Advisory Commission to study the consumer price index (The Boskin Commission), (1996), Toward a more accurate measure of the cost of living, 1996.

Aizenman, Joshua, (1985), On the complementarity of commercial policy, capital controls and inflation tax, NBER Working paper series, Working paper 1583, NBER, Cambridge, 1985.

Albert, drs. P.G.H., (1995), 'Artikel 15 Wet Vpb. 1969: fictieve discriminatie of discriminerende fictie?', Tijdschrift fiscaal ondernemingsrecht, 1995/54.

Albrechtse, Dirk A en Steven R.A. van Eijck, (1995), Europees Fiscaal Recht, Peeters, Leuven, 1995.

Albrechtse, dr. D.A., (2005), 'Generieke versus specifieke maatregelen ter stimulering van het MKB', in: Achtergrondrapport bij prof. dr. L.G.M. Stevens, 'Voluit vooruit voor het MKB!', MKB-MLT-advies, MKB Nederland, Delft, 2005.

Algemene Rekenkamer, (1998-1999), Belastingen als beleidsinstrument, *Kamerstukken II 1998/99*, 26 452, nr. 1-2.

Alioua RA, mr. M., (2004), 'De Marks & Spencer-uitspraak: de relevantie voor de fiscale eenheid in Nederland,' WFR 2004/286.

Alkema, prof. mr. E.A., (1999), De betekenis van internationaal recht – in het bijzonder het EVRM – voor het Nederlands bestuursprocesrecht, hoofdstuk 4 in: Allewijn, mr. D. e.a., Bestuursprocesrecht, praktijkpakket bestuursrecht, Kluwer, Deventer, 1999.

Alessie, Rob, en Arie Kapteyn (2002), 'Huizenprijzen en besparingen', in: De rol van het vermogen in de economie (preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde), 2002.

Andersen, Torben M. (2007), International tax and public finance, online gepubliceerd op 5 mei 2007, JEL-code H1-E62-F22-P1.

Andersson, Edward, (1993), The Finnish Business Income Tax Reform of 1992, in Nordic Council for Tax Research, (1993), Tax Reform in the Nordic Countries, 1973-1993 Jubilee Publication, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.

Andersson, Krister, (1995), The mobility of capital – The Swedish Tax and Expenditure Structure in: an Integrated Europe, report to ESO, Ministry of Finance, Stockholm, 1995.

Andrews, William D., (1980), A Supplemental Personal Expenditure Tax, in: Joseph A. Pechman (red), What should be taxed: Income or Expenditure?, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1980.

Andrews, William D, en David F. Bradford, (1988), Savings Incentives in a Hybrid Income Tax, in: Henry J. Aaron, Harvey Galper en Joseph A. Pechman (red), Uneasy Compromise, Problems of a Hybrid Income-Consumption Tax, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1988.

Andersson, Edward, (1993), The Finnish Business Income Tax Reform of 1992, in Nordic Council for Tax Research, (1993), Tax Reform in the Nordic Countries, 1973-1993 Jubilee Publication, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.

Antal, K.V., (1967), Vijftien jaar discussie over een belasting van prive-vermogenswinsten, in: J.E.A.M. van Dijck en Ch.P.A. Geppaart (red), Smeetsbundel, Kluwer, Deventer, 1967.

Arendonk, Henk van, (2005), Hughes de Lasteyrie du Saillant: crossing borders, in: 'A Tax Globalist, Essays in honour of Maarten J. Ellis, IBFD. Amsterdam, 2005, p. 181-209.

Arendonk, prof. mr. drs. H.P.A.M. van, (2006), Het fiscale beleid van het Koninkrijk der Nederlanden, Maandblad Belastingbeschouwingen, 75e jaargang, nummer 5, mei 2006, p. 173-178.

Arnold, I.J.M., (2002), Aflossen is een deugd, ESB 26 april 2002, nr. 4357, p. 324-326.

Atkinson, A.B. en J.E. Stiglitz, (1976), The design of tax structure: direct versus indirect taxation, Journal of Public Economics 6 (1976), p. 55-75.

- Atkinson, A.B. en A. Sandmo, (1980), Welfare Implications of the Taxation of Savings, *The Economic Journal*, vol. 90, nr. 359, September 1980, p. 529-549.
- Atkinson, Anthony B. and Joseph E. Stiglitz, (1980), *Lectures on public economics*, McGraw-Hill Book Company, New York, 1980.
- Atkinson, A.B., (1995), *Public Economics in Action, the basis income/flat tax proposal*, Clarendon Press, Oxford, 1995.
- Attanasio, Orazio, (1997), Consumption and Saving Behaviour: Modelling Recent Trends, *Fiscal Studies*, 1997, vol. 18, nr. 1, p. 23-47.
- Auerbach, Alan J., Burman, Leonard E. en Jonathan Siegel, (1998), Capital gains taxation and tax avoidance, new evidence from panel data, NBER Working paper series, Working paper 6399, NBER, Cambridge, 1998.
- Auerbach, Alan J., (1979), Share valuation and corporate equity policy, *Journal of public economics* 11 (1979), p. 291-305.
- Auerbach, Alan J. en Laurence J. Kotlikoff, (1981), National Savings, Economic welfare, and the structure of taxation, NBER Working paper series, Working paper 729, NBER, Cambridge, Mass., 1981.
- Auerbach, Alan J., (1983), *The taxation of capital income*, Harvard University Press, Cambridge, 1983.
- Auerbach, Alan J., (1985a), Saving in the U.S., Some conceptual issues, in: Patric H. Hendershott (red), *The level and composition of household saving*, Ballinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, 1985, p. 15-38.
- Auerbach, Alan J., (1985b), The theory of excess burden and optimal taxation, in: Alan J. Auerbach en Martin Feldstein (red), *Handbook of public economics*, vol I, North Holland, Amsterdam, 1985.
- Auerbach, Alan J., (1988a), Capital Gains Taxation in the United States: Realizations, Revenue and Rhetoric, *Brookings papers on economic activity*, 1988, nr. 2, p. 595.
- Auerbach, Alan J., (1988b), Retrospective Capital Gains taxation, NBER Working paper series, Working paper 2792, NBER, Cambridge, 1988, nadien in bewerkte vorm gepubliceerd in *The American Economic Review*, vol. 91, maart 1991, nr 1, p. 167-178.
- Auerbach, Alan J., (1988c), The deadweight loss from nonneutral capital income taxation, NBER Working paper series, Working paper 2510, NBER, Cambridge, Mass., 1988.
- Auerbach, Alan J., (1992), On the design and reform of capital-gains taxation, *The American Economic Review*, vol. 82, nr. 2, mei 1992, p. 263-267.
- Auerbach, Alan J., (1997), The future of fundamental tax reform, *The American Economic Review*, vol. 87, nr. 2, mei 1997.

- Auerbach, Alan J., Leonard E. Burman en Jonathan M. Siegel, (1998), Capital gains taxation and tax avoidance: new evidence from panel data, Working Paper Series, Working Paper 6399, NBER, Cambridge, Mass., 1998.
- Auerbach, Alan J en David F. Bradford, (2001), Generalized cash flow taxation, NBER Working paper series, working paper 8122, NBER, Cambridge, 2001, in februari 2002 in enigszins aangepaste vorm wederom gepubliceerd bij de 2001 ISPE conferentie gehouden in Berkeley.
- Auerbach, Alan J. (2002a), Taxation and corporate financial policy, in Alan J. Auerbach en Martin Feldstein (red), Handbook of public economics, Elsevier, Amsterdam, 2002.
- Auerbach, Alan J. (2002b), Taxation and economic efficiency, in Alan J. Auerbach en Martin Feldstein (red), Handbook of public economics, Elsevier, Amsterdam, 2002.
- Auerbach, Alan J., (2005a), Who bears the corporate tax? A review of what we know, NBER Working paper series, working paper 11686, NBER, Cambridge, Mass., 2005.
- Auerbach, Alan J., (2006a), The Choice between Income and consumption taxes: a primer, paper, New York University, mei 2006. Ook gepubliceerd onder de titel Tax Reform in the 21st Century.
- Auerbach, Alan J., (2006b). The Future of Capital Income Taxation, IFS annual lecture dd 4 september 2006, London.
- Bach, Stefan, Giacomo Corneo en Viktor Steiner, (2007), No Rise in income inequality?, AEA congres 2007.
- Backus, David K. en Stanley E. Zin, (1993), Long-memory inflation uncertainty: evidence from the term structure of interest rates, NBER Technical paper series, Technical Working paper 133, NBER, Cambridge, 1993.
- Baillie, John, MA, CA, (1985), Systems of profit measurement, Gee & Co (Publishers) Limited, 1985.
- Ball, Laurence en David Romer, (1993a), NBER Working paper series, Working paper 4267, NBER, Cambridge, 1993.
- Ball, Laurence, (1993b), What causes inflation, Business Review-Federal Reserve bank of Philadelphia, maart/april 1993.
- Ballard, Charles L., en John B. Shoven, (1983), Taxes and capital formation, in: Sijbren Cnossen (red), Comparative Tax Studies, essays in Honor of Richard Goode, Contributions to economic analysis, nr. 144, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1983.
- Barents, mr. R., mr. L.A. Geelhoed, dr. K.J.M. Mortelmans, prof. mr. P. VerLoren van Themaat, (1977), Transcontinentale en subcontinentale regionale organisaties, deel I.4 uit. Prof. mr. P. VerLoren van Themaat (hoofdred), Studies over internationaal economisch recht, T.M.C. Asser Instituut, 's-Gravenhage, 1977.

- Barents, prof. mr. R., (1999), *Het Verdrag van Amsterdam in werking* (Europese Monografieën 62), Kluwer, Deventer, 1999.
- Barents, R. en L.J. Brinkhorst, (2003), *Grondlijnen van Europees Recht*, Kluwer, Deventer, 2003 (11e druk).
- Barkhuysen, mr. T. (2004), *Het EVRM als integraal onderdeel van het Nederlandse materiële bestuursrecht*, in: mr. T. Barkhyzen e.a. (red), *De betekenis van het EVRM voor het materiële bestuursrecht* (VAR reeks, 132), Boom Juridische uitgevers, Den Haag, 2004.
- Batten, Dallas S., (1981), *Inflation: The Cost-Push Myth*, Federal Reserve Bank of St Louis, june/july 1981, p. 20 e.v.
- Bender, T., (2000), *De vrijstellingsmethode ter voorkoming van internationaal dubbele belasting*, diss, Leiden, 2000.
- Bender, prof. mr. T. Bender, (2004), 'Grensoverschrijdende verliesverrekening: niet afschaffen maar uitbreiden', *WFR* 2004/1519.
- Bender, prof. mr. T., mr. S.C.W. Douma en prof. mr. F.A. Engelen, (2005), 'Werken aan winst? Werken aan de interne markt!', *WFR* 2005/1029.
- Benigno, Pierpaolo en Michael Woodford, (2006), *Optimal inflation targeting under alternative fiscal regimes*, NBER Working paper series, Working paper 12158, NBER, Cambridge, 2006.
- Berg, drs. J.E. van den, en drs. C.J.J.M. Kock, (2002), *De eigen woning in de Wet IB 2001* (tweede druk), Academie Financiële planning, Kluwer, Deventer, 2002.
- Berg, Marjolein van den, en Peter Heijmans, (2003), *Belastingdruk van arbeid naar kapitaal*, *ESB* 11 juli 2003, 331.
- J.M. Berk (1994). *Overheid en inflatie*, *ESB* 19 januari 1994, p. 53, ook gepubliceerd in de *overdrukkenreeks* van DNB, nr. 363.
- Berk, Jan Marc en Job Swank, (2002), *Regional Price Adjustment in a Monetary Union*, Tinbergen Institute Discussion Paper, TI 2002-077/2.
- Bernasconi, Michele, Anna Marenzi en Laura Pagani, (2005), *Corporate Financing Decisions and Non-Debt Tax Shields: Evidence from Italian Experiences in the 1990s*, *International Tax and Public Finance*, 12, 741-773, 2005.
- Bernheim, B. Douglas, (2002), *Taxation and saving*, in: Alan J. Auerbach en Martin Feldstein, *Handbook of public economics*, volume 3, Elsevier Science, Amsterdam, 2002.
- Bernheim, B. Douglas, Robert J. Lemke en John Karl Scholz, (2001), *Do estate and gift taxes affect the timing of private transfers*, NBER Working paper series, Working paper 8333, NBER, Cambridge, Mass., 2001, nadien gepubliceerd in *Journal of Public Economics*, vol. 88 (2004), p. 2617-2634.

Besselink, dr. L.F.M., prof. mr. H.R.B.M. Kummeling, prof. mr. R. de Lange en mr. P. Mendelts, (2002), *De Nederlandse Grondwet en de Europese Unie*, Europa Law Publishing, Groningen, 2002, p. 192-193.

Bijvoet, Anne M.A., (2001), *Owner occupied dwelling and income taxes*, Eburon, Delft, 2001.

Bird, Richard M., en J. Scott Wilkie, (2000), *Source- vs residence-based taxation in the European Union: the wrong question?*, in Sijbren Cnossen (red.), *Taxing Capital Income in the European Union*, Oxford University Press, Oxford, 2000.

Blokland, T., (1999), *Winst uit aanmerkelijk belang, derde geheel herziene druk*, Kluwer, Deventer, 1999.

Blundell, Richard, (1992), *Labour Supply and Taxation: A Survey*, *Fiscal Studies* (1992), vol. 13, nr. 3, p. 15-40.

Blundell, Richard, (1995), *Tax Policy Reform: Why we need microeconomics*, *Fiscal Studies*, 1995, vol. 16, nr. 3, p. 106-125.

Boadway, Robin W., Neil Bruce en Jack M. Mintz, (1987), *Taxes on capital income in Canada: analysis and policy*, *Canadian Tax Paper*, nr. 80, Canadian Tax Foundation, 1987.

Boadway, Robin en David Wildasin, (1994), *Taxation and savings: a survey*, *Fiscal Studies* (1994), vol. 15 nr. 3, p. 19-63.

Boadway, Robin, (2004), *The Dual Income Tax System – An Overview*, CESifo DICE report 3/2004, p. 3-8.

Boer, J.P., J.A. Booij, B.E.J. Casteleijn, H. Vording en R.J. de Vries, (2004), 'Blauwdruk voor een boxenstelsel in de vennootschapsbelasting', *WFR* 2004/1857.

Bogart, William T. en William M. Gentry, (1993), *Capital gains taxes and realizations: evidence from interstate comparisons*, NBER Working paper series, Working paper 4254, NBER, Cambridge, januari 1993.

Bond, Stephen R., (2000), *Levelling up or Levelling down? Some reflections on the ACE and CBIT proposals and the future of the corporate tax base*, in: S. Cnossen (red), *Taxing Capital Income in the European Union*, Oxford University Press, Oxford, 2000.

Bont, mr. drs. G.J.M.E. de, (1995), 'Het EG-verdrag: ingezetenschap en belastingwetgeving', *Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht*, 1995/43.

Bont, mr. drs. G.J.M.E. de, (1996), *Behoud van fiscale claims en het EG-verdrag*, *Tijdschrift Fiscaal Ondernemingsrecht*, 1996/200.

Boomsma, Pieter Jan, (2004), *Inflatie als belasting, een kwantiteitstheoretische inflatiebenadering*, ac proefschrift, Universiteit Twente, 2004.

Borries, prof. dr. Reimer von, (1997), *EuGH: Besteuerung von Zweigniederlassungen EG-ausländischer Gesellschaften*, *Europäische Zeitschrift für Wirtschaftsrecht*, 14/1997, 8e jaargang, p. 446- 448.

- Boskin, Michael J., (1980), Factor supply and the relationships among the choice of tax base, tax rates, and the unit of account in the design of an optimal tax system, in Henry J. Aaron en Michael J. Boskin (red), *The Economics of Taxation, Studies of Government Finance*, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1980.
- Boskin, Michael J. en Charles E. McLure, jr, (1990), *World Tax Reform*, ICS Press, San Francisco, 1990.
- Boskin, Michael J., (1996), A framework for the tax reform debate, in Michael J. Boskin (red) *Frontiers of tax reform*, Hoover institution press, Stanford University, Stanford, 1996.
- Bossons, John, (1968), The objectives of taxation and the carter commission proposals, Working paper series nummer 6815, IQASEP, Toronto, 1968.
- Bot, mr. S.H.E. en mr. O. Nijhuis, (2005), Het territorialiteitsbeginsel: weg ermee?, *WFR* 2005/1161.
- Bout, drs. J. van den, (2006), Marks & Spencer, een nieuwe koers van het Hof van Justitie, *EFS scriptie*, jaargang 2006.
- Bouwman, drs. J.N., (1998), 'Opnieuw complicaties bij de toepassing van de premiebreukmethode onder het Verdrag Nederland-Zwitserland', *WFR* 1998/1058.
- Bouwman, prof. dr. J.N., (2004), Antwoorden van prof. dr. J.N. Bouwman, Rijksuniversiteit Groningen, *TFO* 2004/146.
- Bovenberg, A.L. (2000), De vlaktaks: doelmatig of rechtvaardig, *ESB* 1 december 2000, nr. 4284, p. 968.
- Bovenberg, A.L., (2001a), Naar een duale vlaktaks, in: D.A. Albregtse, A.L. Bovenberg en L.G.M. Stevens (red), *Er zal geheven worden!*, Kluwer, Deventer, 2001.
- Bovenberg, prof. dr. A.L., (2001b), 'Rechtvaardig maar niet evenredig', *WFR* 2001/1106.
- Bovenberg, A.L., (2003a) Pensioenleeftijd als buffer, *ESB* 12 december 2003, 584.
- Bovenberg, A.L., (2003b) Pijlers onder hogere arbeidsmarktparticipatie, *ESB* 12 juni 2003, D29.
- Bovenberg, Lans en Harry ter Rele, (1998), *Reforming Dutch capital taxation*, CPB report, 1998/2, p. 25-31.
- Bovenberg, A.L., en C.N. Teulings (2005), De vlaktaks in concreto, *ESB* 11 maart 2005, nr. 4455, p. 112.
- Bovenberg, A.L. en C.N. Teulings, (2006), Vlaktaks: voor- en nadelen, in C.A. de Kam en A.P. Ros (red), *De vlaktaks*, Wim Drees Stichting, Den Haag.
- Bracewell-Milnes, B. en J.C.L. Huiskamp, (1977), *Investment Incentives*, Kluwer, Deventer.

Bracewell-Milnes, dr Barry en A.A. Shenfield, (1976), National reporter for the United Kingdom in 'Tax incentives as an instrument for achievement of governmental goals, Cahiers de droit fiscal international, Volume LXIa, Kluwer, Deventer.

Bradford, David F., (1980), The case for a personal consumption tax, in Joseph A. Pechman (red), What should be taxed: Income or Expenditure?, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1980.

Bradford, David F., (1996), Consumption taxes: some fundamental transition issues, in Michael J. Boskin (red) Frontiers of tax reform, Hoover institution press, Stanford University, Stanford, 1996.

Brazer, Harvey E., (1967), The Report of the Royal Commission on Taxation, The Journal of Finance, vol. 22, nr. 4, december 1967, p. 671-683.

Brezet, J.C., (onbekend), Monetaire en andere algemeen-economische factoren bij bedrijfseconomische winstbepaling, Erasmus Universiteit, (onbekend).

Brezet, J.C., (1991), Tijdsaspecten van bedrijfseconomische winstbepaling, N.J. Polak-lezing, 1991.

Broek, mr. J.J. van den, (2005), Verslag van het Nijmeegse congres 'VPB 2007 in Europees perspectief, een wetenschappelijke benadering', WFR 2005/1489.

Brood, dr. E.A., (2001), 'Aanknopingspunten en eerlijke belastingheffing', WFR 2001/15.

Broe, Luc de, (2005), Hard times for emigration taxes in the EC, in 'A Tax Globalist, Essays in honour of Maarten J. Ellis, IBFD. Amsterdam, 2005, p. 210-236.

Brown, E. Cary, (1948), Business-Income Taxation and Investment Incentives, in Lloyd A. Metzler e.a. Income, employment and public policy, W.W. Norton & Company inc., New York, 1948.

Brown, E. Cary en Jeremy I. Bulow, (1977), The definition of taxable business income, in Joseph A. Pechman (red), Comprehensive Income taxation, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington DC, 1977.

Brown, Sarah en Karl Tayler, (2006), Financial Expectations, Consumption and Saving: a microeconomic Analysis, Fiscal Studies, 2006, vol. 27, nr. 3, p. 313-338.

Bruno, Michael, (1993), Inflation and growth in an integrated approach, NBER Working paper series, Working paper 4422, NBER, Cambridge, 1993.

Brys, Bert, (2005), Tax Arbitrage in the Netherlands, Evaluation of the Capital Income Tax Reform of January 1, 2001, Tinbergen Institute Research Series, nr. 344, Tinbergen Institute, Rotterdam, 2005.

Bulte, prof. drs. J., drs. K.J. Steeneker en drs. R. van der Wal, (1984), Gehandhaafd, afscheidsbundel drs. J.C. Brezet, Erasmus Universiteit, 1984.

Burda, Michael en Charles Wyplosz, (2005), Macroeconomics, vierde druk, Oxford University Press, Oxford, 2005.

- Burgers, I.J.J., (1998), noot bij HvJ EG 15 mei 1997, C-250/95, Futura Participations en Singer, SEW 3 (1998), maart 116.
- Burgers, prof. dr. I.J.J., (2005), Group Taxation, International Fiscal Association, Weekblad 2005/211 (boekbespreking).
- Burman, Leonard E. en William C. Randolph, (1994), Measuring permanent responses to capital-gains tax changes in panel data, *The American Economic Review*, vol. 84, nr. 4, September 1994.
- Burman, Leonard E., (1999), *the Labyrinth of Capital Gains Tax Policy*, Brookings Institution Press, Washington D.C., 1999.
- Bijvoet, Anne M.A., (2001), *Owner occupied dwelling and income taxes, a synopsis of eight european countries*, Uitgeverij Eburon, Delft, 2001.
- Caamaño Anido, M.A. en J.M. Caldéron Carrero, (1991), Accounting, the permanent establishment and EC law: the Futura Participations case, *EC Tax Review* 1991/1, p. 24-38.
- J.Ch. Caanen, (1992), *Inflatie en het fiscale winstbegrip*, ac. proefschrift, Katholieke Universiteit Brabant, 1992.
- Caanen, J.Ch. (1993), *Fiscale winst en inflatie*, Fiscale Monografie nr. 63, Kluwer, Deventer, 1993.
- Caminada, dr. K., prof. dr. K.P. Goudswaard, dr. Vording., (2000), 'Verkenning van een vlakke belasting op inkomen', *WFR* 2000/937.
- Caminada, C.L.J., K.P. Goudswaard en H. Vording (2006a), *Vergezichten op een vlakke belasting*, in C.A. de Kam en A.P. Ros (red), *De vlaktaks*, Wim Drees Stichting, Den Haag, 2006.
- Campen, mr. M.J.L., (1997), HvJ EG sanctioneert fiscal territorialiteitsbeginsel, *Nederlands tijdschrift voor Europees recht*, nr. 7/8, juli 1997, p. 171-173.
- Carey, David en Harry Tchinlinguirian, (2000), *Average effective tax rates on capital, labour and consumption*, Economic Department working papers no. 258, OECD, Parijs, 2000.
- Cechetti, Stephen G., (1995), *Inflation indicators and inflation policy*, NBER Working paper series, Working paper 5161, NBER, Cambridge, 1995.
- Centraal planbureau, (1998), *Werkdocument no. 104, Fiscale behandeling van vermogen in kabinetsnota Belastingstelsel 21e eeuw*, Den Haag, mei 1998.
- Centraal planbureau, (1999), *Economische gevolgen van de belastingherziening 2001*, Werkdocument 115, Den Haag, november 1999.
- Centraal planbureau, (2005), *Economische effecten Belastingherziening 2001*, CPB notitie, Den Haag, juni 2005.
- Chamley, Christophe, (1986), *Optimal taxation of capital income in general equilibrium with infinite lives*, *Econometrica*, vol. 54, nr. 3, mei 1986, p. 607-622.

- Christiaanse, mr. J.H. (onbekend), Het probleem van een internationale jurisdictie op belastingterrein, in mr. W. Dirksen, *Om der Schattinge Wille, Gelder Zonen* (jaartal onbekend).
- Christiaanse, prof. Dr. Jan. H., (1971), *Tax harmonisation in the european common market*, FEI brochure nr. 2, Kluwer-Samson, Deventer, 1971.
- Christiansen, Vidar, (2004), *Norwegian Income Tax Reforms*, CESifo DICE report 3/2004, p. 9-14.
- Cnossen, dr. S., (1978), *De belasting van de toekomst? (inaugurale rede)*, Kluwer, Deventer, 1978.
- Cnossen, prof. dr. S., (1979) *Het verrekeningsstelsel in opmars, wat doet Nederland*, Kluwer, Deventer, 1979.
- Cnossen, prof. dr S., (1988), *Fiscaal Beleid in de Europese Gemeenschap, in preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde*, 1988, *Belastingheffing en Belastinghervorming*, Stenfert Kroeze, Leiden/Antwerpen, 1988.
- Cnossen, prof. dr. S., (1990), *Hervorming van de inkomstenbelasting – internationaal perspectief*, *Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap*, nr. 182, Kluwer, Deventer, 1990.
- Cnossen, prof. dr S., (1994), *Werken aan de wig, contouren van een fiscaal convenant*. Erasmus Universiteit Rotterdam, 1994.
- Cnossen, Sijbren, (1996), *Company Taxes in the European Union: Criteria and Options for Reform*, *Fiscal Studies* (1996), vol. 17, nr. 4, p. 67-97.
- Cnossen, S. (1997a), *Dual income taxation: The Nordix experience*, *Research Memorandum 9710*, Ocfef, Rotterdam, 1997.
- Cnossen, S (1997b), *Proeve van een duale inkomstenbelasting*, *ESB*, 7 mei 1997, nr. 4105, p. 364.
- Cnossen, S. (1999), *Belastingherziening 2001, evaluatie en alternatief*, *ESB*, nr. 4227, 29 oktober 1999, p. 788.
- Cnossen, S., (2000a), *Weg met de vlaktaks, leve de vlaktaks!*, *ESB*, 1 december 2000, nr. 4282, p. 972.
- Cnossen, S. (2000b), *Taxing Capital Income in the Nordic Countries: a model for the European Union?*, in: Sybren Cnossen (red), *Taxing capital income in the European Union, Issues and Options for Reform*, Oxford University Press, Oxford, 2000.
- Cnossen, prof. dr. S., (2000c), *'De pretbox van Vermeend en het vlaktaksspeeltje van Bos'*, *WFR* 2000/1407.
- Cnossen, S., (2000), *Duale inkomstenbelasting: een beter alternatief?*, *Openbare uitgaven*, 32(1), p. 23-35.
- Cnossen, S. en A.L. Bovenberg (1997), *Synthetisch of dual?*, *ESB*, nr. 4113, 2 juli 1997, p. 542.

- Cnossen, S en A.L. Bovenberg, (1998). Belastingen in de 21e eeuw: een kritische verkenning, Research memorandum 9801, Ocfef, Erasmus Universiteit, Rotterdam, 1998. Een samenvatting is onder de titel 'Belastingen in de 21e eeuw' verschenen in ESB, nr. 4141, 27 februari 1998, p. 161.
- Cnossen, prof. dr. S. en prof. dr. A.L. Bovenberg, (2000) 'Vermogensrendementsheffing: vondst of miskleun?', WFR 2000/4.
- Cnossen, S. en A.L. Bovenberg, (2000), Hoe moet kapitaalinkomen worden belast, Openbare Uitgaven, februari 2000.
- Coenen, mr. Th.F., (2004), 'Modernisering van de vennootschapsbelasting: wat kan Nederland in Europees verband nog doen? Over schadelijke belastingconcurrentie en verboden steunmaatregelen', WFR 2004/995.
- Cohen, Darrel, Kevin A. Hassett en R. Glenn Hubbard, (1997), Inflation and the user cost of capital: does inflation still matter?, NBER Working paper series, Working paper 6046, NBER, Cambridge, 1997.
- Commissie tot vereenvoudiging van de loonbelasting en de inkomstenbelasting, (1986), Zicht op eenvoud, De Haag, mei 1986.
- Commissie voor de belastingherziening, (1991), Graag of niet, Sdu Juridische & Fiscale Uitgeverij, Den Haag, juli 1991.
- Conconi, Paolo, Carlo Perroni en Raymond Riezman, (2008), Is partial tax harmonization desirable, Journal of Public Economics, Vol. 92, nr. 1-2, februari 2008, p. 254-267.
- Conesa, Juan Carlos, Sagiri Kitao en Dirk Krueger (2007), Taxing Capital? Not a bad idea after all, NBER Working paper series, Working paper 12880, NBER, Cambridge, 2007.
- Cornelisse, R.P.C., (2004), 'Vpb 2007; naar de invoering van het territorialiteitsbeginsel', WFr 2004/1249.
- Centraal Planbureau, (2005), Economische effecten Belastingherziening 2001, Den Haag, 15 juni 2005.
- Craig, Paul en Gráinne de Búrca, (2003), EU law, tax, cases, and materials, third edition, Oxford University press, 2003.
- Crawford, Ian en Zoë Smith, (2002), Distributional aspects of inflation, Institute for fiscal studies, Commentary 90, Londen, 2002.
- Dalsgaard, Thomas, (2005), U.S. Tax reform: An Overview of the Current Debate and Policy Option, IMF Working paper, WP/05/138, IMF, July 2005.
- Daniels, prof. dr. A.H.M. en mr. I.J.A. Hoekjan, (1999), De vermogenswinstbelasting in Nederland en de VS "Capital gains are not a 'middle class' phenomenon by any reasonable definition of the Middle class", WFR 1999/5.
- David, Martin, (1968), Alternative approaches to capital gains taxation, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1968.

- Davig, Troy en Eric M. Leeper, (2005), *Fluctuating Macro Policies and the fiscal theory*, NBER Working paper series, Working paper 11212, NBER, Cambridge, 2005.
- Department of the Treasury, (1977), *Blueprints for Basic Tax Reform*, Wahington, DC, 17 januari 1977.
- Department of the Treasury, (1992), *Integration of the Individual and corporate tax systems*, Washington, DC, 1992.
- Diamond, Peter A. en James A. Mirrlees, (1971), *Optimal Taxation and Public Production II: Tax Rules*, *The American Economic Review*, vol. 61, nr. 3, Part I (juni 1971), p. 261-278.
- Dits, mr. M.G., (1989), *Inkomsten uit vermogen*, *Fiscale Monografieën*, nr. 50, Kluwer, Deventer, 1989.
- Dijck, 'J.E.A.M. van, (1968), *Is een verteringsbelasting mogelijk?*, rede, Uitgeverij FED, N.V. Amsterdam, 1968.
- Dijck, Prof. J. E. A. M. van, (1970), *'Het forfait voor de eigen woning in art. 42a Wet IB'*, *WFR 1970/809*.
- Dijck, Prof. dr. J.E.A.M. van, (1988), *'Vermogenswinstbelasting'*, *WFR 1988/5850*.
- DNB, (2005), *Vertrouwen, geluk en de financiële situatie van huishoudens*, DNB/Kwartaalbericht september 2005.
- DNB, (2006), *Het spaargedrag van Nederlandse huishoudens*, DNB/Kwartaalbericht maart 2006.
- Domar, Ecey D., en Richard A. Musgrave, (1944), *Prportional Incoem Taxation and Risk-Taking*, *Quarterly Journal of Economics*, Vol. LVIII, mei 1944, opgenomen in *Readings in the economics of taxation*, selected by a committee of the american economic association, derde druk, George Allen & Unwin Ltd, Londen, 1970.
- Donker van Heel, P., (2003), *Scenario's voor vormgeving van de fiscalisering*, *ESB-dossier 12 juni 2003*, D21
- Dool, R.P. van den, (2004), *Inflatiecorrectie*, in R.P. van den Dool en P. Kavelaars (red), *'Buitengewone verdiensten'*, *liber amicorum aangeboden aan dr. D.A. Albregtse*, Erasmus Universiteit Rotterdam, 2004.
- Dool, drs. R.P. van den, (2006), *Territorialiteitsbeginsel*, in: dr. D.A. Albregtse en prof. dr. P. Kavelaars (red), *Maatschappelijk Heffen*, Kluwer, Deventer, 2006.
- Dornbusch, Rudiger en Stanley Fischer, (1991), *Moderate inflation*, NBER Working paper series, Working paper 3896, NBER, Cambridge, 1991.
- Douma, mr. S.C.W., (2003), *De vestigingsplaatsfictie in de vennootschapsbelasting*, *Weekblad 2003/644*.
- Draper, D.A.G., (1992), *Spaargedrag, vermogensvorming en belastingheffing in model*, onderzoeksmemorandum, nr. 91, Centraal Planbureau, 's-Gravenhage, 1992.

- Eijck, Steven R.A., (2005), *Het vermogen te dragen ac. proefschrift*, Kluwer, Deventer, 2005.
- Engelen, mr. F.A., (2001), 'De voorlichting van het Hof van Justitie van de Europese Gemeenschappen in fiscale zaken', TFO 2001/117.
- Fase, dr. M.M.G., (1986), *Geldtheorie en monetaire normen*, H.E. Stenfert Kroese, Leiden/Antwerpen, 1986.
- Fase, M.M.G. en A. Vleminckx, (1995), *Geld in veelvoud, inleiding monetaire economie*, Uitgeverij Lemma, Utrecht, 1995.
- Fase, M.M.G., (2002), Inflation differentials and their convergence in EMU, *De Economist* 150, no. 2, 2002, p. 211.
- Feldstein, Martin, (1976), On the theory of tax reform, *Journal of Public Economics*, vol. 6, 1976, p. 77-104.
- Feldstein, Martin, (1974) Social security, induced retirement and aggregate capital accumulation, *Journal of political economy*, 1974, nr. 82, p. 905-926.
- Feldstein, Martin S., (1977), Social security and private savings: international evidence in an extended life cycle model, in Martin S. Feldstein en R.P. Inman (red), *The Economics of Public Services*, Macmillan, London, 1977.
- Feldstein, Martin, (1980), Inflation, tax rules, and investment, some econometric evidence, NBER Working papers series, NBER working paper 577, Cambridge, 1980.
- Feldstein, Martin, (1980), Inflation, tax rules and the stock market, *Journal of Monetary Economics* 6 (1980) pp 309-331.
- Feldstein, Martin, (1981), Inflation, capital taxation and monetary policy, NBER Working papers series, NBER working paper 680, Cambridge, 1981
- Feldstein, Martin, (1981), Inflation, tax rules and the accumulation of residential and non-residential capital, , NBER Working papers series, NBER working paper 753, Cambridge, 1981
- Feldstein, Martin, (1993), The effect of marginal tax rates on taxable income: a panel study of the 1986 tax reform act, NBER Working paper series, Working paper 4496, NBER, Cambridge, 1993.
- Feldstein, Martin, (2006), The effects of taxes on efficiency and growth, NBER working paper series nr. 12201, NBER, Cambridge, 2006.
- Feldstein, Martin en Joel Slemrod, (1978), Inflation and the excess taxation of capital gains on corporate stock, *National Tax Journal*, Vol. XXXI, 1978, p. 107-118.
- Feldstein, Martin en Lawrence Summers, (1978), Inflation, tax rules and the long-term interest rate, *Brookings papers on Economic Activity*, 1:1978, p. 61-107.
- Feldstein, Martin en Lawrence Summers, (1979), Inflation and the taxation of capital income in the corporate sector, Discussion paper 698, April 1979, Harvard Institute of economic research, Harvard University, Cambridge.

Feldstein, Martin, Joel Slemrod en Shlomo Yitzhaki, (1980), The Effects of taxation on the Selling of Corporate Stock and the Realization of Capital Gains, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 94, nr. 4, juni 1980.

Feldstein, Martin en Charles Horioka, (1980), Domestic Saving and International Capital Flows, *The Economic Journal*, vol. 90, nr 358, juni 1980, p. 314-329.

Feldstein, Martin en Douglas W. Elmendorf, (1989), tax incentives and inflation: a surprising lesson from the 1983-84 recovery, NBER Working paper series, Working paper 2819, NBER, Cambridge, 1989.

Feldstein, Martin en Douglas W. Elmendorf, (1989), Budget deficits, tax incentives and inflation: a surprising lesson from the 1983-84 recovery, NBER Working paper series, Working paper 2819, NBER, Cambridge, 1989.

Feskens, mr. M.J. en mr. F.A. Engelen, (1999), 'Internationale aspecten van het Belastingplan 21e eeuw', WFR 1999/495.

Feteris, prof. dr. M.W.C., (2000), 50 jaar EVRM en het belastingrecht, in: R.A. Lawson en E. Myjer (red). 50 jaar EVRM, E.M. Meijers Instituut, Stichting NJCM-Boekerij, Leiden, 2000.

Feteris, prof. dr. M.W.C., (2002), Fiscale bestuurlijke boetes en het recht op een behoorlijk proces, tweede geheel herziene druk, FM nr. 66, Kluwer, Deventer, 2002.

Feteris, prof. dr. M.W.C., (2006), 'Belastingen en mensenrechten', MBB, maart 2006, nummer 3, p. 11 e.v.

Fiscaal-Economisch Instituut (1978), Erasmus Universiteit Rotterdam, 'Het rapport Hofstra', Verslag van de bijeenkomst rond het rapport 'inflatieneutrale belastingheffing', Serie brochures van het Fiscaal Economisch Instituut van de Erasmus Universiteit Rotterdam, brochure nr. 13, juni 1978.

Fisher, Stanley, (1981), Indexing and inflation, NBER Working papers series, NBER working paper 670, Cambridge, 1981.

Freebairn, John, en Rebecca Valenzuela, (1998), A Progressive Direct Expenditure Tax, Melbourne Institute Working Paper, no. 13/98, juni 1998.

Friedman, Benjamin M., (1978), Who puts the inflation premium into nominal interest rates?, NBER Working paper Series, nr. 231, NBER Cambridge, januari 1978.

Fullerton, Don, en Marios Karayannis, (1994) Tax evasion and the allocation of capital, *Journal of Public Economics* 55 (1994) 257-278.

Fullerton, Don, en Gilbert E. Metcalf, (2002), Tax Incidence, in A.J. Auerbach en M. Feldstein, *Handbook of Public Economics*, Volume 4, Elsevier Science, Amsterdam, 2002.

Furstenberg, George M. von, (1981), Saving, in: Henry J. Aaron en Joseph A Pechman (red), *How Taxes Affect Economic Behavior*, The Brookings Institution, Washington DC, 1981.

- Gale, William G. en Joel B. Slemrod (2001), Death Watch for the Estate Tax, *Journal of Economic Perspective*, Vol. 15, nummer 1, pp 205-218.
- Ganzeveld, mr. Janet, (1994), *Vervreemding van inkomsten in de Wet op de inkomstenbelasting 1964*, Fiscale Monografie nr. 70, Kluwer, Deventer, 1994.
- Geld, drs. J.A.G. van der, (1987), Het wetsvoorstel ter reparatie van de deelnemingsvrijstelling, FED 1987/225.
- Geld, dr. J.A.G. van der, (1990), *De herziene deelnemingsvrijstelling (Fiscale Monografieën, nr. 20)*, Kluwer, Deventer, 1990.
- Geld, dr. J.A.G. van der, (1992), De honderdjarige inkomstenbelasting, wat doen we ermee?, WFR 1992/1381.
- Geld, prof. dr. J.A.G. van der, (2004) 'Antwoorden van prof. dr. J.A.G. van der Geld, Universiteit van Tilburg', TFO 2004/154.
- Geld, prof. dr. J.A.G. van der, (2005a), 'Is de vlaktaks nu dan echt in aantocht?', WFR 2005/227.
- Geld, prof. dr. J.A.G. van der, (2005b), 'De deelnemingsvrijstelling in de Wet VPB 2007', WFR 2005/759.
- Genser, Bernd (1996), Austria's steps towards a dual income tax, in S. Cnossen (red), *Towards a dual income tax*, Kluwer Law International, Deventer, 1996.
- Geppart, prof. mr. Ch.P.A., (1996), *Fiscale rechtsvinding in het kader van de Europese Unie*, Kluwer, Deventer, 1996.
- Gibs, Martin, (1979), Inflation accounting and Company taxation, *Fiscal Studies*, 1979, vol. 1, issue 1, pages 11-19.
- Gillis, Malcolm, (2002), *Historical and Contemporary Debate on Consumption Taxes*, in George R. Zodrow en Peter Mieszkowski (red), *United States Tax Reform in the 21st Century*, Cambridge University Press, New York, 2002.
- Gjems-Onstad, Ole, (1993), *Beyond Progression-Taxation of the very rich*, in Nordic Council for Tax Research, (1993), *Tax Reform in the Nordic Countries, 1973-1993 Jubilee Publication*, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.
- Golosov, Mikhail, Narayana Kocherlakota en Aleh Tsyvinsky, (2003), Optimal Indirect and Capital Taxation, *Review of Economic Studies*, (2003), 70, p. 569.
- Goode, Richard, (1976), *The individual income tax, revised edition*, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1976.
- Goode, Richard, (1980a), The superiority of the income tax, in Joseph A. Pechman (red), *What should be taxed: Income or Expenditure?*, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1980.
- Goode, Richard, (1980b), Long-Term Averaging of Income for Tax Purposes, in Henry J. Aaron en Michael J. Boskin (red), *The Economics of Taxation*, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1980.

- Goode, Richard, (1990), Key issues in the reform of personal income taxes, in S. Cnossen en R.M. Bird (red.), *The personal income tax. Phoenix from the Ashes*, Contributions to economic analysis nr. 191, North Holland, Amsterdam, 1990.
- Gordon, D.M., (1972), Taxation of the poor and the normative theory of tax incidence, *American economic review*, 1972, , 62, p. 319-328.
- Gordon, Robert J., (2000) *The Boskin commission report and its aftermath*, NBER working paper series, working paper 7759, Cambridge, 2000.
- Gordon, Robert J., (2006), *The Boskin commission report: a retrospective one decade later*, NBER working paper series, working paper 12311, Cambridge, 2006.
- Gordon, Roger H. en David F. Bradford, (1979), Taxation and the stock market valuation of capital gains and dividends, theory and empirical results, NBER Working papers series, NBER working paper 409, Cambridge, 1979.
- Gordon, Roger H., (1980) *Inflation, taxation, and corporate behaviour*, NBER Working papers series, NBER working paper 588, Cambridge, 1980.
- Gordon, Roger H., en Burton G. Malkiel, (1981), *Corporation Finance*, in Henry J. Aaron en Joseph A. Pechman, *How taxes affect economic behaviour*, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1981.
- Gordon, R.H. en J. Slemrod, (1988), Do we collect any revenue from taxing capital income, in L.H. Summers, ed, *Tax policy and the Economy*, NBER/MIT press, 1988.
- Gordon, Roger H., (1989) *Notes on cash flow taxation*, Working paper, Country economics department, world bank, WPS 210, juni 1989.
- Gordon, Roger H. en Hal R. Varian (1989), Taxation of asset income in the presence of a world securities market, *Journal of International Economics* 26 (1989), 205-226 North Holland.
- Gordon, Roger H. en Jeffrey K. Mackie-Mason, (1994), Tax distortions to the choice of organisational form, *Journal of Public Economics* 55 (1994) 279-306.
- Gordon, Roger en A. Lans Bovenberg (1996), Why is capital so immobile internationally? Possible explanations and implications for capital income taxation, *The American economic review*, vol. 86, nr. 5, December 1996, p. 1057-1075.
- Gordon, Roger H. (2000), *Capital Income vs. Labour income taxation*, in Sybren Cnossen (red), *Taxing capital income in the European Union, Issues and Options for Reform*, Oxford University Press, Oxford, 2000.
- Gordon, Roger H. en James R. Hines jr, (2002a), *International Taxation*, NBER Working papers series, NBER working paper 8854, Cambridge, april 2002.
- Gordon, Roger H., Laura Kalambokidis en Joel Slemrod, (2002b), Do we now collect any revenue from taxing capital income, definitieve versie van een eerder gepresenteerd op de ISPE conferentie van 7 en 8 december 2001 gepresenteerde paper, November 2002.

- Gordon, Roger, (2005), Tax structure in developing countries: many puzzles and a possible explanation, NBER Working paper series, Working paper 11267, NBER, Cambridge, 2005.
- Gorter, Joeri en Ruud de Mooij, (2001), Capital Income taxation in Europe: trends and trade offs, CPB en SDU Uitgevers, Den Haag, 2001.
- Graaf, mr A.C.G.A.C. de, (2001), 'Verlangt het gemeenschapsrecht een 'zuivere' vrijstelling voor de in de andere lidstaat gerealiseerde ondernemingswinst?', TFO 2001/101.
- Graaf, dr. A.C.G.A.C. de, (2004), De invloed van het EG-recht op het internationaal belastingrecht: beleids- en marktintegratie, Kluwer, Deventer, 2004.
- Gravelle, Jane G., (1991a), Do individual retirement accounts increase savings, The journal of economic perspectives, vol. 5, nr. 2, zomer 1991, p. 133-148.
- Gravelle, Jane G., (1991b), Income, consumption, and wage taxation in a life-cycle model: separating efficiency from redistribution, The American economic review, vol. 81, nr. 4, September 1991, p. 985-995.
- Gravelle, Jane G., (1992), Equity effects of the tax reform act of 1986, The Journal of Economic Perspectives, vol. 6, nr. 1, winter 1992, p. 27-44.
- Gravelle, J., (1994), The economic effects of taxing Capital Income, MIT press, 1994.
- Haig, Robert Murray, (1921), The Concept of Income – Economic and Legal Aspects, in Robert Murray Haig (red), The Federal Income Tax, Columbia University Press, 1921.
- Halberstadt, Victor en Flip de Kam, (1976), National reporters on the Netherlands in Tax incentives as an instrument for achievement of governmental goals, Kluwer, Deventer, 1976.
- Hall, Robert E. en Alvin Rabushka, (1996), The flat tax: a simple progressive consumption tax, in Michael J. Boskin (red) Frontiers of tax reform, Hoover institution press, Stanford University, Stanford, 1996.
- Halperin, Daniel, en Eugene Steuerle, (1988), Indexing the Tax System for Inflation, in Henry J. Aaron, Harvey Galper en Joseph A. Pechman (red), Uneasy Compromise, Problems of a Hybrid Income-Consumption Tax, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1988.
- Harberger, Arnold C., (1962), The incidence of the corporation income tax, The Journal of Political Economy, vol. 70, nr. 3, juni 1962, p. 215-240.
- Hartlief, prof. mr. T., (2000), Op zoek naar het bereik van artikel 1 Eerste Protocol: de fiscus gaat tot op de bodem, in: R.A. Lawson en E. Myjer (red). 50 jaar EVRM, E.M. Meijers Instituut, Stichting NJCM-Boekerij, Leiden, 2000.
- Hartman, David G., (1979), Taxation and the Effects of Inflation on the Real Capital Stock in an Open Economy, International Economic Review, Vol. 20, no. 2, juni 1979. p. 417-425.

Hartog, prof. dr. F., (1974), Economische aspecten van een vermogenswinstbelasting, Weekblad 1974/1149, tevens tezamen met J. Spaanstra (1974) in boekvorm gepubliceerd, Kluwer, Deventer, 1975.

Happé, dr. R.H., (1996), Drie beginselen van fiscale rechtsbescherming (FM nr 77), Kluwer, Deventer, 1996.

Hatta, Tatsuo, (1992), The Nakasone-Takeshita Tax Reform: A Critical Evaluation, The American Economic Review, vol. 82, nr. 2, mei 1992, p. 231-236.

Hatzopoulos, Vassilis, (1998), Case C-250/95, Futura Participations SA & Singer v. Administration des Contributions (Luxembourg), Judgment of 15 May 1997, [1997] ECR I-2471, Common Market Law Review 35, 1998, p. 493-518.

Haufler, Andreas, (2001), Taxation in a global economy, Cambridge University Press, Cambridge, 2001.

Heinemann, Friedrich, (2001), After the Death of Inflation: Will Fiscal Drag Survive?, Fiscal Studies (2001) vol. 22, nr. 4, p. 527-546.

Heithuis, E.J.W., (1999), Opbrengsten van aandelen, het nieuwe regime geëvalueerd, proefschrift, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam, 1999.

Heithuis, dr. E.J.W., (2005), Zonder aanzien des (rechts)persoon, Kluwer, Deventer, 2005.

Hendershott, Patric H. en Joe Peek (1985), Real household capital gains and wealth accumulation, in Patric H. Hendershott (red), The level and composition of household saving, Ballinger Publishing Company, Cambridge, Massachusetts, 1985, p.41-61.

Hendershott, Patric H. en Michael White, (2000), Taxing and subsidizing housing investment: the rise and fall of housing's favored status, NBER Working paper series, Working paper 7928, NBER, Cambridge, 2000.

Hendershott, Patrick H. en Sheng Cheng Hu, (1981), Inflation and Extraordinary Returns on Owner-Occupied Housing: Some Implications for Capital allocation and Productivity Growth, Journal of Macroeconomics, Vol. 3, no. 2, Wayne State University Press, pp 177-203.

Heringa, mr. A.W., (1987), Het internationale verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten en de Nederlandse rechtsorde, hoofdstuk 4 in prof. mr. P. van Dijk, Het internationale verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten en zijn betekenis voor Nederland, Ars Aequi Libri – Rechten van de Mens – 8, Nijmegen, 1987.

Herreveld, mr. F.R., (2005), 'Op weg naar een vlaktaks', Fiscaal tijdschrift vermogen, maart 2005, p. 3.

Hines, James R., (2006), Taxing consumption and other sins, NBER Working paper series, nr. 12730, NBER, Massachusetts, 2006.

- Hinneken, Luc, (2005), When business grows global, taxes cannot remain local. Quo Vadis fiscal principle of territoriality, in 'A Tax Globalist, Essays in honour of Maarten J. Ellis, IBFD. Amsterdam, 2005.
- Hoek, dr. M.P. van der, (2001), 'Overwegingen rond een vlaktaks', MBB 2001/409.
- Hoekjan, I.J.A., (2005), Vpb-concurrentie in de EU, ESB 16 december 2005, 543.
- Hofstra, prof. mr. H.J., (1967), Het vraagstuk van de vermogenswinstbelasting, Voordracht gehouden op de Belastingconsulentendag 1967, N.V. Uitgeverij FED, Amsterdam, 1967.
- Hofstra, prof. mr. H.J., (1978), Inflatieneutrale belastingheffing, rapport uitgebracht aan de Minister van Financiën, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage 1978.
- Hofstra, prof. mr. H.J., (1979), Verrekening van positieve en negatieve inkomens en winsten in de tijd, Weekblad 1979/277.
- Hofstra, prof. mr. H.J. en prof. dr. L.G.M. Stevens, (1998), Inkomstenbelasting, vijfde druk, Kluwer, Deventer, 1998.
- Hofstra, prof. mr. H.J. en prof. dr. R.E.C.M. Niessen, (2002), Inleiding tot het Nederlands belastingrecht, achtste druk, Kluwer, Deventer, 2002.
- Holmes, Kevin, (2001), The concept of income, a multi-disciplinary analysis, Academic Council, Doctoral series, IBFD Publications BV, Amsterdam, 2001.
- Holt, Charles C. en John P. Shelton, (1963), The lock-in effect of the capital gains tax, Social System Research Institute, reprint nr. 42, Wisconsin 1963.
- Hoog, mr. drs. P.A. de, (2006), 'Vermogensrendementsheffing en differentiatie van beleggingsvormen', WFR 2006/997.
- Hosson, mr. F.C., (2003), 'Het onderscheid vaste inrichting - dochtervennootschap bezien vanuit gemeenschapsrechtelijke perspectief', WFR 2003/1581.
- Howrey, E. Philip en Saul H. Hymans, (1980), The measurement and determination of loanable-funds saving, in Joseph A. Pechman (red), What should be taxed: Income or Expenditure?, Studies of government finance, The Brookings Institution, Washington, DC, 1980.
- Hughes, G.A., (1980), Housing and the tax system, in G.A. Hughes en G.M. Heal (red), Public Policy and the tax system, George Allen & Unwin, Londen, 1980.
- Huizen, prof. mr. Ph.H.J.G., mr. N. Luyten en mr. S. van Wassenhove, (1993), Vrije dienstverrichting, W.E.J. Tjeenk Willink, Zwolle, 1993.
- Huizinga, Harry, en Søren Bo Nielsen, (2008), Must losing taxes on saving be harmful, Journal of Public Economics 92 (2008) 1183-1192.
- Hurk, dr. H.T.P.M. van, (2001), Europees Gemeenschapsrecht en directe belastingen, Fiscale Monografie nr. 97, Kluwer, Deventer, 2001.

Hijmans, mr. H., (2004), 'De Europese Unie, verdwijnende grenzen en elektronische diensten', SEW, nummer 9, september 2004, p. 350-362.

Immerseel, mr. S.F. van (1999), 'Fictief loon en het belastingverdrag tussen Nederland en België', WFR 1999/1015.

Ivanova, Anna, Michael Keen en Alexander Klemm, (2005), The Russian Flat Tax Reform, IMF Working paper, WP/05/16, IMF, Washington, DC, januari 2005.

Jackman, R. en R. Layard, (1982), An Inflation Tax, Fiscal Studies 3 (1) p. 47-59.

Jacobs, Bas en A. Lans Bovenberg, (2005), Human Capital and optimal positive taxation of capital income, Tinbergen Institute discussion paper, TI 2005-035/3, Tinbergen Instituut, Amsterdam/Rotterdam, 2005.

Jacobs, B., R.A. de Mooij en C. Folmer, (2006), Vlaktaks en arbeidsparticipatie, in C.A. de Kam en A.P. Ros (red), De vlaktaks, Wim Drees Stichting, Den Haag, 2006.

Jacobs, Bas en Lans Bovenberg, (2006), 'Kenniseconomie, Menselijk Kapitaal, Herverdeling en Overheidsbeleid', *Tijdschrift voor Openbare Financien*, 37, 1, 3-22.

Jacobs, Bas, (2008), De prijs van gelijkheid, inaugurele rede, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam, Uitgeverij Bert Bakker, Amsterdam, 2008.

Jansen, J.J.M., (2005), 'Werken aan winst', WFR 2005/735.

Judd, Kenneth L., (1985), Redistributive taxation in a simple perfect foresight model, *Journal of Public Economics*, 28, 1985, p. 59-83.

Kaldor, Nicholas, (1965), An expenditure tax, Unwin university books, vierde druk, Londen, 1965.

Kam, prof. mr. C.A. de, en ir F.G. van Herwaarden, (1988), Belastingherziening in Nederland: problemen en perspectieven, in: preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde, 1988, Belastingheffing en Belastinghervorming, Stenfert Kroeze, Leiden/Antwerpen, 1988.

Kam, C.A. de, en J. Pen, (2005), Fiscale verflakking is goed voor de rijken, ESB 6 mei 2005, nr 4459, p. 196.

Kam, C.A. de, en J. Pen, (2006), Fiscale verflakking is goed voor de rijken, in C.A. de Kam en A.P. Ros (red), De vlaktaks, Wim Drees Stichting, Den Haag, 2006.

Kam, C.A. de, en A.P. Ros, (2006), 'Een vlak tarief voor de polder', in: C.A. de Kam en A.P. Ros (red), De Vlaktaks, Wim Drees Stichting, Den Haag, 2006.

Kampschöer RA, prof. dr. mr. G.W.J.M., (2004), 'Vpb 2007 opbouwen uit zes (eenvoudige) bouwstenen "Keep it Simple!"', WFR 2004/1503.

Kanniainen, Vesa, Seppo Kari en Jouko Ylä-Liedenpohja, (2007), Nordic dual income taxation of entrepreneurs, *International tax and public finance* (2007) 14, p. 407-426.

Kapteyn, prof. mr. P.J.G., e.a. (2003), Het recht van de Europese Unie en van de Europese Gemeenschappen, zesde, geheel herziene druk, Kluwer, Deventer, 2003.

- Kari, Seppo, en Hanna Karikallio, (2007), Tax treatment of dividends and capital gains and the dividend decision under dual income tax, *International tax and public finance* (2007) 14: 427-456.
- Kavelaars, prof. dr. P., (1997), *Vermogenswinstheffing: verlies of (aan)winst?*, inaugurele rede bij de aanvaarding van het ambt van hoogleraar in de fiscale economie aan de Erasmus Universiteit, Kluwer, Deventer, 1997.
- Kavelaars, prof. dr. P., (1998), *Harmonisatie van vrij personenverkeer: een drieluik*, Kluwer, Deventer, 1998.
- Kavelaars, P., (2005), *Accrual versus Realization*, in Peter Esser en Arie Rijkers, *The notion of income from capital*, IBFD, Amsterdam, 2005.
- Kavelaars, prof. dr. P., (2006), *Staatssteun en subjectieve vrijstellingen in de vennootschapsbelasting*, TFO 2006, p. 66-73.
- Kavelaars, prof. dr. P., (2007), *Voorkoming van dubbele belasting*, Kluwer, Deventer, 2007.
- Keen, Michael, (1993), *The Welfare Economics of Tax Co-ordination in the European Community: A Survey*, *Fiscal Studies* (1993) vol. 14, nr. 2, p. 15-36.
- Keen, Michael en Jenny E. Ligthart (1999), *Coordinating tariff reduction and domestic tax reform*, IMF Working paper, WP/99/93, IMF, Washington, DC, juli 1999.
- Kemmeren, mr. E.C.C.M., (1995), 'Anti-misbruikbepalingen in Nederlandse belastingverdragen in strijd met EG-recht?', *Tijdschrift fiscaal ondernemingsrecht*, 1995/78.
- Kemmeren, Eric C.C.M., (2001), *Principle of Origin in Tax Conventions, a rethinking of Models* (diss.), Tilburg, 2001.
- Kemmeren, prof. mr. E.C.C.M., (2006), 'Marks & Spencer: balanceren op grenzeloze verliesverrekening', *WFR* 2006/211.
- Kesti, Juhani, (red), (2007), *European Tax Handbook 2007*, IBFD, Amsterdam, 2007.
- Keuschnigg, Christian, en Martin D. Dietz (2005), *A Growth Oriented Dual Income Tax*, CESifo Working Paper no. 1513, juli 2005.
- Keuzekamp, H.A., (1996), *Turbotaks*, *ESB*, 2 oktober 1996, nr. 4075, p. 805.
- Kiefer, Donald W., (1990), *Lock-in effect within a simple model of corporate stock trading*, *National Tax Journal*, vol. 43 (1990), nr. 1, p. 75-94.
- Kiegebeld, drs. B.J., (2000), 'Verenigbaarheid met het EG-recht van de huidige regeling inzake het liquidatieverlies bij buitenlandse deelnemingen', *WFR* 2000/980.
- Kiegebeld, drs. B.J. (2001), 'Is het nieuwe regime fiscale eenheid binnen EU-verband te sterk begrensd?', *WFR* 2001/1621.
- Kiegebeld, drs. B.J., (2007a), 'Het arrest Denkavit en de belastingheffing in het andere land', *NTFR Beschouwingen*, 2007-13.

- Kiekebeld, drs. B.J., (2007b), 'Grensoverschrijdende verliesverrekening', NTFR Beschouwingen, 2007-47.
- King, M.A., (1980), Savings and taxation, in G.A. Hughes en G.M. Heal (red), Public Policy and the tax system, George Allen & Unwin, Londen, 1980.
- King, Mervin, (2002), No money, no inflation – the role of money in the economy, Bank of England Quarterly Bulletin, zomer 2002.
- Klein, Peter, (1998), The capital gain lock-in effect with short sales constraints, Journal of Banking & Finance, nr. 22, 1998, p. 1533-1558.
- Klein, Peter, (1999), The capital gain lock-in effect and equilibrium returns, Journal of Public Economics, vol. 71 (1999), p. 355-378.
- Klein, Peter, (2001), The capital gain lock-in effect and long-horizon return reversal, Journal of Financial Economics, vol. 59 (2001), p. 33-62.
- Klein, Peter, (2004), The capital gain lock-in effect and perfect substitutes, Journal of Public Economics, vol. 88 (2004), p. 2765-2783.
- Koekkoek, A.K., (2000), De Grondwet, WEJ Tjeenk Willink, Deventer, 2000.
- Kooijmans, prof. mr. P.H., (2002), Internationaal publiekrecht in vogelvucht, negende druk, Kluwer, Deventer, 2002.
- Kopits, George, (1983), Inflation, income taxation, and economic behaviour, in Sijbren Cnossen (red), Comparative Tax Studies, essays in Honor of Richard Goode, Contributions to economic analysis, nr. 144, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1983.
- Kort, J.W.J. de, (2006a), Breder, lager en eenvoudiger? Enige onderwerpen uit de evaluatie van de belastingherziening 2001, ftV, april 2006, p. 11.
- Kort, dr. J.W.J. de, (2006b), 'De emigratieheffing bij aanmerkelijk belang voor het Europese Hof: een nieuwe start (zaak C-470/04)', Weekblad fiscaal recht, nr. 6699, 21 december 2006, p. 1418 ev.
- Koudijs, Yvon, (1993), Ondernemingswinstbelasting, een rechtsvormneutrale belastingheffing naar de winst uit onderneming, proefschrift, Universiteit van Amsterdam, faculteit der rechtsgeleerdheid, Amsterdam, 1993.
- Kovenock, Daniel J., en Michael Rothschild, (1981), Capital gains taxation in an economy with an "austrian sector", NBER Working paper series, Working paper 758, NBER, Cambridge, Mass., 1981.
- Kovenock, Daniel J., en Michael Rothschild, (1987), Notes on the effect of Capital Gain Taxation on Non-Austrian Assets, in Assaf Razin en Efraim Sadka (red), Economic Policy in Theory and Practice, Macmillan Press, London, 1987.
- Kruiswijk, mr. A., (2001), 'Risico's aan de risicoreserve. Over fiscale staatssteun, schadelijke belastingconcurrentie & schadevergoeding', WFR 2001/1205.

- Lancee, dr. L., (1967), Winstsplitsing, Fed's fiscale brochures I: 3.6, eerste druk, NV Uitgeverij FED-Amsterdam-W.1, 1967.
- Lang, Micheal, (2005), WTO and Direct Taxation, Linde, 2005.
- Langen, W.J. de, (1954-1958), De grondbeginsel van het Nederlandse belastingrecht, deel I en deel II, Samson, Alphen a/d Rijn, 1954-1958.
- Lawson, R.A. en E. Myjer (red). 50 jaar EVRM, E.M. Meijers Instituut, Stichting NJCM-Boekerij, Leiden, 2000.
- Lennard, Michael, (2005), The GATT 1994 and Direct Taxes: Some National Treatment and Related Issues, in Michal Lang e.a., WTO and Direct Taxation, Linde, Wenen, 2005.
- Lindencrona, Gustaf, (1993), The Taxation of Financial Capital and the Prevention of Tax Avoidance, in Nordic Council for Tax Research, (1993), Tax Reform in the Nordic Countries, 1973-1993 Jubilee Publication, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.
- Lindgren, Ragnar, (1985), Capital Formation and the effects of capital income taxation, EFI, Stockholm, 1985.
- Lindhe, Tobias, Jan Södersten en Ann Öberg, (2004), Economic Effects of Taxing Different Organizational Forms under the Nordic Dual Income Tax, International Tax and Public Finance, 11, 469-485, 2004.
- Lindsey, Lawrence B., (1987), Capital gains Rates, Realizations, and Revenue, in Martin Feldstein (red), The Effects of Taxation on Capital Accumulation, A National Bureau of Economic Research Project report, The University of Chicago Press, Chicago en Londen, 1987.
- Lodin, Sven-Olof, (1983), Income and expenditure taxes in practice, in Sijbren Cnossen (red), Comparative tax studies, contributions to economic analysis, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1983.
- Luja, mr. drs. R.H.C., (2001), 'Fiscale staatssteun: recente ontwikkelingen', WFR 2001/1055.
- Luja, mr. drs. R.H.C., (2002a), 'Fiscale staatssteun: recente ontwikkelingen (2)', WFR 2002/143.
- Luja, mr. drs. R.H.C., (2002b), 'Fiscale staatssteun: recente ontwikkelingen (3)', WFR 2002/1752.
- Luja, mr. drs. R.H.C., (2003a), 'Fiscale staatssteun: recente ontwikkelingen (slot)', WFR 2003/461.
- Luja, Raymond H.C., (2003b), Assessment and Recovery of tax Incentives in the EC and the WTO: A View on State Aids, Trade Subsidies and Direct Taxation, diss, Maastricht, 2003.
- Luja, mr. drs. R.H.C., (2005a), 'Omzetbelasting, boetes en staatssteun', WFR 2005/54.

- Luja, Raymond H.C., (2005b), The WTO Subsidies Regime: Are there lessons to be learned from Recent EC State Aid Issues, in Michal Lang e.a., WTO and Direct Taxation, Linde, Wenen, 2005.
- Luja, mr. drs. R.H.C., (2006), 'Stichtingen, terugvordering en staatssteun in de VS', WFR 2006/256.
- MacKie-Mason, Jeffrey K., (1990), Do Taxes Affect Corporate Financing Decisions?, The journal of finance, Vol. 45, nr. 5, December 1990, p. 1471-1493.
- MacKie-Mason, Jeffrey K., en Roger H. Gordon, (1997), How much do taxes discourage incorporation, the journal of finance, Vol. 52, nr. 2, juni 1997, p. 477-505.
- Martha, Rutsel Silvestre J., (1989), The Jurisdiction to Tax in International Law, Series on international taxation, nr. 9, Kluwer Law and taxation publishers, Deventer/ Boston, 1989.
- Matthiessen, Lars O., (1993), Some observations on Payroll taxes, the overall marginal tax rate, shifting and work effort, in Nordic Council for Tax Research, (1993), Tax Reform in the Nordic Countries, 1973-1993 Jubilee Publication, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.
- Matthiessen, Lars, (1999), Income Taxation and Inflation Revisited, in Gustaf Lindencrona, Sven-Olof Lodin en Bertil Wiman (red), International studies in taxation, law and economics, Liber Amicorum Leif Múten, Series on international taxation, nr. 21, Kluwer Law International, London, the Hague, Boston, 1999.
- Mclure, Charles E. jr, en George R. Zodrow, (1996), A Hybrid approach to the direct taxation of consumption, in Michael J. Boskin (red) Frontiers of tax reform, Hoover institution press, Stanford University, Stanford, 1996.
- Meade, Janet A., (1990), The impact of different capital gains tax regimes on the lock-in effect and new risky investment decisions, The accounting review, vol. 65, nr. 2, april 1990.
- Meade, prof. J.E., (1978), The structure and reform of direct taxation, report of a committee chaired by professor J.E. Meade, The Institute for Fiscal Studies, George Allen & Unwin, Londen, 1978.
- Meade, J.E., (1980), Companies, Inflation and Taxation, comment, Fiscal Studies, 1 (2), mart 1980, p. 13-16.
- Messere, Ken, (1993), Tax policy in OECD countries, choices & conflicts, IBFD publications BV, Amsterdam, 1993.
- Messere, K. (2001), Recent tax policy in the Netherlands and Scandinavia, in D.A. Albrechtse, A.L. Bovenberg en L.G.M. Stevens (red), Er zal geheven worden!, Kluwer, Deventer, 2001.
- Metten, A. en B. van Riel, (1997), Een dual belastingstelsel blijft onrechtvaardig, ESB, nr. 4113, 2 juli 1997.

- Meussen, mr. G.T.K., (2001), 'Aftrek hypotheekrente: de buitenlandse eerste eigen woning getoetst aan het EG-verdrag', WFR 2001/924.
- Meussen, mr. G.T.K., (2003), 'De verhouding tussen het EG-verdrag en internationaal belastingrecht: enkele recente ontwikkelingen', WFR 2003/777.
- Meussen, Prof. mr. G.T.K., (2004a), De toekomst van de (Nederlandse) vennootschapsbelasting in Europa, Kluwer, Deventer, 2004.
- Meussen, prof. mr. G.T.K., (2004b), 'Antwoorden van prof. mr. G.T.K. Meussen, Radboud Universiteit Nijmegen', TFO 2004/159.
- Meussen, prof. mr. G.T.K., (2005a), 'Fiscale eenheid en grensoverschrijdende verliesverrekening na Marks & Spencer', WFR 2005/752.
- Meussen, prof. mr. G.T.K., (2005b), Grensoverschrijdende verliesverrekening: twee Europeesrechtelijke conclusies geanalyseerd, FED 2005/56.
- Mieszkowski, Peter, (1980), The Advisability and Feasibility of an Expenditure Tax System, in Henry J. Aaron en Michael J. Boskin (red), The Economics of Taxation, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1980.
- Milesi-Ferretti, Gian Maria en Nouriel Roubini, (1998), Growth Effect of Income and Consumption taxes, Journal of Money, Credit and banking, Vol. 30, nr. 4, November 1998, p. 721-744.
- Minarik, Joseph J., (1980), Who doesn't bear the tax burden, in Henry J. Aaron en Michael J. Boskin (red), The Economics of Taxation, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1980.
- Minarik, Joseph J., (1981), Capital Gains, in Henry J. Aaron en Joseph A Pechman (red), How Taxes Affect Economic Behavior, The Brookings Institution, Washington DC, 1981.
- Mintz, Jack M. en Jesus Seade, (1991), Cash Flow or income, the choice of base for company taxation, The world bank research observer, 6,2, juli 1991, p. 177.
- Mintz, Jack M., (1996) The thorny problem of implementing new consumption taxes, National Tax Journal, 49, 3, September 1996, p. 461.
- Mishkin, Frederic S., (1991), Is the Fischer effect for real? A re-examination of the relationship between inflation and interest rates, NBER Working papers series, NBER working paper 3632, Cambridge, 1991.
- Mok, M.R., (1998), aantekening bij HvJ EG 15 mei 1997, C-250/95, Futura Participations SA, Singer, TVVS 1998, nr. 98/2, p. 63.
- Mooij, R.A., (2003), Heeft de vennootschapsbelasting een toekomst?, rede, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam, 2003.
- Mooij, R.A. de(2006), Sociaal-economische uitdagingen voor de inkomstenbelasting, in A.C. Rijkers en H. Vording (red), Vijf jaar Wet IB 2001, Kluwer, Deventer, 2006.

- Mooij, Ruud A. en Gaëtan Nicodème, (2007), Corporate Tax policy, Entrepreneurship and Incorporation in the EU, discussion paper, TI2007-030/3, Tinbergen Institute, Rotterdam, 2007.
- Mutén, Leif, (1996), Dual income taxation: Swedish experience, in S. Cnossen (red), Towards a dual income tax, Kluwer Law International, Deventer, 1996.
- Mülder, J., (1955), Het aanmerkelijk belang in het besluit op de inkomstenbelasting 1941, L.J. Veen's uitgeverij NV, Amsterdam, 1955.
- Musgrave, Richard A., (1976), ET, OT and SBT, Journal of Public Economics, 1976, vol. 6, p. 3-16.
- Musgrave, Richard A., en Peggy B. Musgrave, (1989), Public Finance in theory and practice, vijfde druk, Finance series, McGraw-Hill international editions, Singapore, 1989.
- Nash, Claire Y., W. Mark Wilder en Morris H. Stocks, (2002), The effect of capital gains tax policy on investment company capital gains realizations, Advances in Taxation, vol. 14, p. 245-270.
- Net, drs. T.Z.J. van der, en drs. J.M. Bos, (1975), spaargedrag en spaarmotieven, Sociale zaken, Verslagen en rapporten, 1975-6, Staatsuitgeverij, 's-Gravenhage, 1975.
- Nollkaemper, André, (2005), Kern van het international publiekrecht, tweede druk, Boom Juridische uitgevers, Den Haag, 2005.
- Neisser, Hans, (1941), Capital gains and the Valuation of Capital and Income, Econometrica, vol. 9, nr. ¾, juli-oktober 1941, p. 192-220.
- Noord, Paul van den, en Christopher Heady, (2001), Surveillance of tax policies: a synthehis of findings in economic surveys, Economics department working papers, no. 303, OECD, Parijs, 2001.
- Nordic Council for Tax Research, (1993), Tax Reform in the Nordic Countries, 1973-1993 Jubilee Publication, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.
- Nuffel, Piet van, (2000), De rechtsbescherming van nationale overheden in het Europese recht, Kluwer, Deventer, 2000.
- Nijkeuter, mr. M., (2006), 'Samenloop van art. 43 EG en art. 56 EG. Is er sprake van een rangorde tussen Europeesrechtelijke verdragsvrijheden?', WFR 2006/249.
- Oberson, Xavier, Tonje Reitan en Frederik Zimmer, (2006), The impact of the prohibition of discrimination and restriction granted under the EC treaty in non-EU states, in Frans Vanistendael, EU freedoms and taxation, EATPL Internationale tax series, volume 2, IBFB, Amsterdam, 2006.
- OECD, (1988), Taxation of net wealth, capital transfers and capital gains of individuals, OECD, Parijs, 1988.
- OECD, (1994) Taxation and household saving, OECD, Parijs, 1994.

- Office of tax Analysis US Department of the Treasury, (2006). A summary of the dynamic analysis of the tax reform options. 25 mei 2006.
- Orr, Adrian, Malcolm Edey en Michael Kennedy, (1995), The determinants of real long term interest rates: 17 country pooled-time-series evidence, Economics department working papers, nr. 155, OECD, Parijs, 1995.
- Overgaauw, mr. J.A.C.A. (red), Fiscale encyclopedie De Vakstudie, Nederlands Internationaal Belastingrecht, Kluwer, Deventer, losbladig.
- Palomba, Geremia, (1991), Capital Income Taxation and economic growth in open economies, IMF Working paper, WP/04/91, IMF Washington, DC, 1991.
- Pancham, mr. S.R., en prof. dr mr. G.W.J.M. Kampschöer RA, (2003), 'Beperkte verliesverrekening: de "echte" Bosal-reparatie', WFR 2003/1929.
- Pappers, L.J.E., (2005), 'Terechttzitting van Marks & Spencer-zaak', WFR 2005/375.
- Pechman, Joseph A., (1967), Report of the Canadian Royal Commission on Taxation: A Summing Up, reprint 134, Studies of government finance, the brookings institution, Washington, DC, 1967.
- Pechman, Joseph A., (1983), Anatomy of the U.S. individual income tax, in Sijbren Cnossen (red), Comparative Tax Studies, essays in Honor of Richard Goode, Contributions to economic analysis, nr. 144, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1983.
- Pechman, Joseph A., (1990), The future of the income tax, The american economic review, vol. 80, nr. 1, maart 1990, p. 1-20, met een erratum in vol. 80, nr. 5, december 1990, p. 1288.
- Peters, mr. F.G.F., (2004), 'HvJ EG 11 maart 2004 (Hughes de Lasteyrie du Saillant): exit voor de Nederlandse emigratieheffing? (2)', WFR 2004/1307.
- Peters, Martine, (1998), Capital movements and taxation in the EC, EC tax review, 1998/1, p. 4-12.
- Poterba, James M. (1980), Inflation, income taxes and owner-occupied housing, NBER Working papers series, NBER working paper 553, Cambridge, 1980.
- Poterba, James M., (1986), How burdensome are capital gains taxes, NBER Working papers series, NBER working paper 1871, Cambridge, Mass., 1986.
- Poterba, James M., (1987), Tax evasion and capital gains taxation, NBER Working papers series, NBER working paper 2119, Cambridge, Mass., 1987.
- Poterba, James M. en Julio J. Rotemberg, (1988), Inflation and taxation with optimizing governments, NBER Working papers series, NBER working paper 2567, Cambridge, 1988.
- Poterba, James M., (2002), Taxation, risk-taking, and household portfolio behavior, in Alan J. Auerbach en Martin Feldstein (red.), Handbook of Public Economics, Elsevier, Amsterdam, 2002.

- Prast, mr. H., (1988), De verhouding tussen de Koninkrijksregeling en de nationale belastingwetten, in F.C. de Hosson, H.M.N. Schonis en B. Stuivinga (red), *Eenvoud en doeltreffendheid*, FED, Deventer, 1988.
- President's advisory panel on federal tax reform, (2005), *Simple, Fair, and Pro-Growth: proposals to fix america's tax system*, US Government printing office, Washington, DC, 2005.
- Pijl, mr. drs. H., (2003), 'Art. 2.6 Wet IB 2001 en inwonerschap voor verdragen', *WFR* 2003/317.
- Raad van Economisch adviseurs (REA), (2005), De noodzaak van grondslagverbreding in het Nederlandse stelsel, *Kamerstukken II 2005/06*, 30 300, nr. 33, 28 september 2005.
- Raad, Kees van, (1986), *Nondiscrimination in International Tax Law*, Series on international taxation, nr. 6, Kluwer Law and taxation publishers, Deventer e.a., 1986.
- Raad, prof. mr. C. van, *Cursus Belastingrecht (Internationaal Belastingrecht)*, Gouda Quint BV, Deventer, losbladig.
- Raad, prof. mr. C. van, (losbladig b), hoofdredacteur, *Nederlandse Regelingen van Internationaal Belastingrecht*, Kluwer, Deventer, losbladig.
- Ramsey, F.P., (1927), A Contribution to the Theory of Taxation, *The Economic Journal*, vol. 30, nr. 145 (maart 1927), p. 47-61.
- Reijnen, J.J.H., (2006), 'Wetsevaluatie: vijf jaar Wet IB 2001', *WFR* 2006/6666, p. 414.
- Rendleman, Richard J. jr. en Douglas A. Shackelford, (2003), *Diversification and the taxation of capital gains and losses*, NBER Working paper series, Working paper 9674, NBER, Cambridge, 2003.
- Reuvers, mr. M.R., (1972), *Internationale dubbele belasting*, FED, Deventer, 1972.
- Richardson, G. (1980), *Companies, Inflation and taxation*, *Fiscal Studies*, 1 (2), p. 1-12.
- Rijkers, dr. A.C., (1991), *Naar een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21e eeuw*, Kluwer, Deventer, 1991.
- Rijkers, prof. dr. A.C., (1995), 'Over proportionele tarieven, ondernemingswinst- en vermogenswinstbelasting en de duale inkomstenbelasting', *TFO* 1995/131.
- Rijkers, prof. dr. A.C., (1996), 'Ondernemingswinstbelasting', *MBB* 1996/29.
- Rijkers, prof. dr. A.C. (1998), 'Vermogen en vermogensinkomsten in de nota 'Belastingen in de 21e eeuw'', *WFR* 1998/160.
- Rijkers, prof. dr. A.C., (2001a), *Een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21e eeuw*, FED 2001/229.
- Rijkers, A.C., (2001b), *Een proportioneel inkomstenbelastingtarief in de 21e eeuw*, in D.A. Albrechtse, A.L. Bovenberg en L.G.M. Stevens (red), *Er zal geheven worden!*, Kluwer, Deventer, 2001.

- Rijkers, prof. dr. A.C., en dr. A.O. Lubbers, (2002), 'Ondernemingswinstbelasting?', WFR 2002/911.
- Rijn, mr. A.B. van (red), (1995), Constitutionele toetsing in de Nederlandse Antillen, ja of nee?, Universiteit van de Nederlandse Antillen, Willemstad, Uitgave no. XL, 1995.
- Robson, Mark H., (1995), Taxation and Household Saving: Reflections on the OECD Report, Fiscal Studies, 1995, vol. 16, no. 1, p. 38-57.
- Rosen, Harvey S., (1976), A Methodology for evaluating tax reform proposals, Journal of Public Economics, vol. 6, 1976, p. 105-121.
- Rosen, Harvey S. en Ted Gayer (2008), Public Finance, achtste druk, McGraw Hill International Edition, Boston, 2008.
- Roxan, Ian, (2005), Inflation, in P.H.J. Essers en A.C. Rijkers (red.), The notion of income from capital, IBFD publications, Amsterdam, 2005.
- Roubini, Nouriel en Xavies Sali-i-Martin, (1992), A Growth model of inflation, tax evasion, and financial repression, NBER Working paper series, Working paper 4062, NBER, Cambridge, 1992.
- Royal Commission on Taxation, (1966a), Taxation of income, Part A-Taxation of Individuals and Families, Report of the royal commission on taxation, volume 3, Queens printer, Ottawa, 1966.
- Royal Commission on Taxation, (1966b), Taxation of income (continued), Part B-Taxation of income flowing through intermediaries, Part C-determination of business income, Part D-International, Report of the royal commission on taxation, volume 4, Queens printer, Ottawa, 1966.
- Rudebosch, Glenn D. en Lars E.O. Svensson, (1998), Policy rules for inflation targeting, NBER Working paper series, Working paper 6512, NBER, Cambridge, 1998.
- Ruiter, drs. G.J.W. de, (2006), 'De woningcorporaties en de partiële vennootschapsbelastingplicht', TFO 2006/50.
- Russo, mr. dr. R., (2005), Herinvesteringsreserve in kort bestek, FED fiscale brochures, Kluwer, Deventer, 2005.
- Sachverständigenrat, (2006), zur Begutachtung der gesamtwirtschaftliche Entwicklung, Max-Planck-Institut für Geistiges Eigentum Wettbewerbs- und Steurrecht en Zentrum für Europäische Wirtschaftsforschung Gmb, (SVR, 2006) Reform der Einkommens- und Unternehmensbesteuerung durch die Duale Einkommenssteuer, Wiesbaden, 2006.
- Sanders, Mark, (2006), Krom pleidooi voor vlaktaks, ESB 10 februari 2006, 68.
- Sandmo, Agnar, (1976), Optimal Taxation, Journal of Public Economics, 1976, Vol. 6, p. 37-54.

- Sandmo, Agnar, (1985), The effects of taxation on savings and risk taking, in Alan J. Auerbach en Martin Feldstein (red), Handbook of public economics, deel I, North Holland, Amsterdam, 1985.
- Saß, Gert, (1997), Der Verlustvortrag bei Betriebsstätten in der Europäischen Union, Steuerrecht, 1 augustus 1997, nr. 31, p. 1533-1534.
- Schanz, Georg, (1896), Der Einkommensbegriff und die Einkommensteuergesetze, Finanzarchiv; 13 jaargang, 1896, p. 1-87.
- Scharf, K.A., (2000), Why are tax expenditures for giving embodied in fiscal constitutions?, Journal of Public Economics 75(2000) 365-387.
- Schatzenstaller, Margrit, (2004), Towards Dual Income Taxes – a country-comparative perspective, CESifo DICE Report 3/2004, p. 23-30.
- Schuttevâer, H. en J.W. Zwemmer, (1998), De Nederlandse successiewetgeving, Fiscale Hand- en Studieboeken, vijfde druk, Kluwer, Deventer, 1998.
- Seltzer, Lawrence H., (1950), Capital gains and the income tax, The American economic review, vol. 40, nr. 2, mei 1950, p. 371-378.
- Seltzer, Lawrence H., (1951), The nature and tax treatment of capital gains and losses, National Bureau of Economic Research, New York, 1951.
- Shome, Parthasarathi, (1993), The taxation of high income earners, IMF paper on policy analysis and assessment, PPAA/93/19, IMF, Washington, 1993.
- Shoven, John B. en Paul Taubman, (1980), Saving, Capital Income, and taxation, in Henry J. Aaron en Michael J. Boskin (red) The economics of taxation, The Brookings Institution, Washington DC, 1980.
- Sillevis, mr. L.W., (1994), De rechtsontwikkeling inzake het begrip vervreemding van een aanmerkelijk belang bij transacties met de vennootschap, in Jos den Boer, Kees van Raad en Jan van Soest (red), Verburgbundel, Kluwer, Deventer, 1994.
- Sillevis, mr. L.W. en dr. M.L.M. van Kempen (losbladig), Cursus Belastingrecht (inkomstenbelasting), Kluwer, Deventer, losbladig.
- Simons, mr. G.P.F. Simons en mr. drs..J.W.H. van Zadelhoff RA, (2000), 'Verslag van de Fiscale Conferentie "Fusie en Splitsing"', WFR 2000/1726.
- Simons, Henry C., (1938), Personal Income Taxation, the definition of income as a problem of fiscal policy, vijfde druk, The University of Chicago Press, Chicago, 1965.
- Slemrod, Joel, en Martin Feldstein, (1978a), The lock-in effect of the capital gains tax: some Time-Series Evidence, Working paper 257, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 1978.
- Slemrod, Joel en Martin S. Feldstein, (1978b), The lock-in effect of the capital gains tax: some time-series evidence, Tax Notes, 7 augustus 1978.
- Slemrod, Joel, (1988), Effects of Taxation with International Capital Mobility, in Henry J. Aaron, Harvey Galper en Joseph A. Pechman (red), Uneasy Compromise,

Problems of a Hybrid Income-Consumption Tax, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1988.

Slemrod, Joel en William Shobe, (1990), The tax elasticity of capital gains realizations: evidence from a panel of taxpayers, Working paper 3237, National Bureau of Economic Research, Cambridge, Mass., 1990.

Slot, prof. dr. R. en drs. R.M. Vijn, (1979), Ontwikkeling van het winstbegrip, tweede gewijzigde druk, H.E. Stenfert Kroese BV, Leiden, 1979.

Smant, D.J.C., Sparen, (1999), lenen en beleggen, De vermogenspositie van Nederlandse gezinnen, financiële en monetaire studies, 18e jaargang, nr. 1, 1999-2000, Wolters-Noordhoff, Groningen, 1999.

Smit, Daniël S., en Ben J. Kiekebeld, (2008), EC Free movement of capital.. Income taxation and third countries: four selected issues, Europese Fiscale Studies, nr. 9, Kluwer, Deventer, 2008.

Snel, mr. F.P.J., (2002), Bosal Holding – gedachten naar aanleiding van de conclusie van A-G Alber, Weekblad 2002/1779.

Soeten, mr. G.H., (2005), 'Het Nederlandse vestigingsklimaat: illusie en desillusie?', WFR 2005/48.

Sonderen, mr. drs. J.C.M. van, (1989), De deelnemingsvrijstelling in internationaal perspectief, in dr. D.A. Albrechtse e.a. (red), Belastingbeschouwingen, aangeboden aan prof. dr. J.H. Christiaanse, Kluwer, Deventer, 1989.

Sørensen, P.B., (1993), Coordination of capital income taxes in the economic and monetary union: what needs to be done?, in Francisco Torres en Francesco Giavazzi (red), Adjustment and growth in the European Monetary Union, Cambridge University Press, Cambridge, 1993.

Sørensen, Peter B., (1994), From the Global Income Tax to the Dual Income Tax: Recent Tax Reforms in the Nordic Countries, International Tax and Public Finance 1:1, (1994): 57-59.

Sørensen, Peter B., en Kåre P. Hagen, (1996), Taxation of the self-employed under a dual income tax, in S. Cnossen (red), Towards a dual income tax, Kluwer Law International, Deventer, 1996.

Sørensen, P.B., (2001), Do we need tax co-ordination, in D.A. Albrechtse, A.L. Bovenberg en L.G.M. Stevens (red), Er zal geheven worden!, Kluwer, Deventer, 2001.

Sørensen, Peter Birch, (2005a), Neutral taxation of Shareholder Income, International Tax and Public Finance, 12, 777-801, 2005.

Sørensen, Peter Birch, (2005b), Dual Income Taxation: Why and How?, CESifo Working paper no. 1551, category 1: Public Finance, September 2005.

Spaanstra, J., (1963), Aspecten van de belastingheffing van vermogenswinsten, Kluwer, Deventer, 1963.

- Spaanstra, mr. J., (1974), Fiscaal-juridische aspecten van een vermogenswinstbelasting, Weekblad 1974/1158, tevens tezamen met F. Hartog (1974) in boekvorm gepubliceerd, Kluwer, Deventer, 1975.
- Spanjers, M.P.A., (2006), Inkomstenbelasting en vlaktaks, in C.A. de Kam en A.P. Ros (red), De vlaktaks, Wim Drees Stichting, Den Haag, 2006.
- Spengel, Christoph, en Wolfgang Wiegard, (2004), Dual Income Tax: A Pragmatic Tax Reform Alternative for Germany, CESifo DICE Report 3/2004, p. 15-22.
- Starrett, David A, (1988), Effects of Taxes on Saving, in Henry J. Aaron, Harvey Galper en Joseph A. Pechman (red), Uneasy Compromise, Problems of a Hybrid Income-Consumption Tax, Studies of Government Finance, The Brookings Institution, Washington, D.C., 1988.
- Stern, N.H., (1976), On the specification of models of optimum income taxation, Journal of Public Economics, Vol. 6, 1976, p. 123-167.
- Steuerle, Eugene, (1990), Capital income and the future of the income tax, in S. Cnossen en R.M. Bird (red), The personal income tax. Phoenix from the Ashes, Contributions to economic analysis nr. 191, North Holland, Amsterdam, 1990.
- Stevens, drs. L.G.M., (1980), Belasting naar draagkracht (ac. proefschrift), Kluwer, Deventer, 1980.
- Stevens, dr. L.G.M., (1986), Solidair of solitair: de relevantie van de leefvorm voor het inkomensbeleid, oratie, Kluwer, Deventer, 1986.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (1989), Liever herstel dan eerherstel voor de inkomstenbelasting, in dr. D.A. Albrechtse, mr. drs. H.P.A.M. van Arendonk en prof. dr. L.G.M. Stevens (red), Belastingbeschouwingen, Kluwer, Deventer, 1989.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (1994), 'Naar een nieuw regime voor inkomsten uit aandelen', WFR 1994/867.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (1996a), 'Fiscale ontwikkelingen inzake internationale concernfinanciering en M&A-transacties', TFO 1996/49.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (1996b), Eenvoudig heffen: ook in de omzetbelasting, in prof. dr. H.A. Kogels en drs. P.J.C. Oerlemans, Kluwer, Deventer, 1995-1996.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (1999), 'En dat zij moge uitgroeien tot een fraaie vermogenswinstbelasting', WFR 1999/1549.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (2000), 'Wat is ongewenste handel in verliesverrekening', WFR 2000/1215.
- Stevens prof. dr. L.G.M., (2001a), Inkomstenbelasting 2001 (eerste druk), Kluwer, Deventer, 2001.
- Stevens, prof. dr. L.G.M. (2001b), 'Vlakke belastingvisie', WFR 2001/1100.
- Stevens, L.G.M., (2001c), Duaal verhaal, in: D.A. Albrechtse, A.L. Bovenberg en L.G.M. Stevens (red), Er zal geheven worden!, Kluwer, Deventer, 2001.

- Stevens, Leo, (2002), *Belasting: weggegooid geld, fiscaal beleid 2002*, Kluwer, Deventer, 2002.
- Stevens, L.G.M., (2003a) *Gefiscaliseerd arbeidsmarktbeleid*, ESB-dossier 12 juni 2003, D23.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (2003b), *Bedrijfsoverdracht moet anders*, in: dr. D.A. Albregtse, prof. dr. E.J.W. heithuis en prof. dr. J.J.M. Jansen (red), *In de Fiscale Vuurlinie*, Kluwer, Deventer, 2003.
- Stevens Prof. dr. L.G.M. (2003c), 'Fiscale Beleidsnotities 2004', WFR 2003/1459.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (2003d), *Fiscale instrumenten inzake kenniseconomie*, in *Ontwikkeling en overheid*, Sdu Uitgevers, Den Haag, 2003, p. 287 ev.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (2004a), 'Fiscale Beleidsnotities 2005', WFR 2004/1363.
- Stevens, prof. dr. L.G.M. (2004b), *Fiscale Brandnetels, Evaluatie Wet IB 2001 in de winstfeer*, Kluwer, Deventer, 2004.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (2005), 'Verliesverdriet', WFR 2005/571.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (2006a) *Fiscale instrumentalisering*, ESB 17 november 2006, nr. 4498, p. 580-583.
- Stevens, prof. dr. L.G.M., (2006b), *Fiscaal gezinsbeleid*, Kluwer, Deventer, 2006.
- Stevens, prof. dr. Leo, (2008), *Naar een solidaire participatiemaatschappij*, Willem Drees lezing 2008, Kluwer, Deventer, 2008.
- Stevens, dr. S.A., (2005), 'Naar een evenwichtige behandeling van verliezen', WFR 2005/1503.
- Stevens, dr. Th. A., (1964), *Schets van een hervorming van ons belastingstelsel, een economische benadering*, Kluwer, Deventer, 1964.
- Stiglitz, J.E., (1969), *The effects of income, wealth, and capital gains taxation on risk-taking*, *The Quarterly Journal of Economics*, Vol. 83, nr. 2 (mei 1969), p. 263-283.
- Stiglitz, Joseph E., (1983), *Some aspects of the taxation of capital gains*, NBER Working paper series, Working paper 1094, NBER, Cambridge, Mass., 1983.
- Stiglitz, Joseph E., (1999), *Economics of the public sector*, 3rd edition, W.W. Norton & Company, New York/London, 1999.
- Streek, J.L. van de, en G. van der Gaag, (2001), *Verslag van het EFS-seminar van 23 november 2000*, Weekblad 2001/291.
- Summers, Lawrence H., (1981a) *Taxation and Corporate Investment: A q-Theory Approach*, *Brookings Papers on Economic Activity*, 1:1981.
- Summers, Lawrence H., (1981b), *Capital Taxation and Accumulation in a Life Cycle Growth Model*, *The American Economic Review*, vol. 71, nr. 4, September 1981, p. 533-544.

Summers, Lawrence H., (1987), Taxation and the size and composition of the capital stock: an asset price approach, in Michael J. Boskin (red), *Modern Developments in Public Finance: essays in honor of Arnold Harberger*, Basil Blackwell, Oxford, 1987.

Swinkels, mr. dr. J.J.P., (2005), 'Belastingregels kunnen verboden staatssteun vormen', *WFR* 2005/1145.

Tanzi, Vito, en Howell H. Zee, (1998), Taxation and the household saving rate, Evidence from OECD countries, IMF working paper, WP/98/36, IMF Washington, 1998.

Tempel, A.J. van der, (1945), *De belasting als instrument der economische politiek*, diss., Amsterdam, 1945.

Tempel, prof. dr. A.J. van den, (1971), *Heffing van vennootschapsbelasting en inkomstenbelasting van uitgedeelde vennootschapswinsten* (Geschriften van de vereniging voor belastingwetenschap, nr. 128), Kluwer, Deventer, 1971.

Theebes, Marcel, (2002), Het h-woord en de waarde van uw huis, *ESB* 26-4-2002, nr. 4357, p. 327

Theeuwes, prof. dr. J.J.M., (1988), *Arbeid en belastingen*, in preadviezen van de Koninklijke Vereniging voor de Staathuishoudkunde, 1988, *Belastingheffing en Belastinghervorming*, Stenfert Kroeze, Leiden/Antwerpen, 1988.

Thiel, S.C.M.G. van, (2001), *Free Movement of persons and income tax law: the European court in search of principles*, Ac. Proefschrift, Erasmus Universiteit Rotterdam, Rotterdam, 2001 tevens gepubliceerd in IBFD academic council's doctoral series, IBFD, Amsterdam, 2002.

Thiel, prof. mr. S. van, (2001), *Het direct werkende Europese gemeenschapsrecht en het inkomstenbelastingrecht en de belastingverdragen van de lidstaten*, TFO 2001/78.

Thiel, Servaas van, (2005), *General Report*, in Michal Lang e.a., *WTO and Direct Taxation*, Linde, Wenen, 2005.

Thomas, mr. E., (2001), 'De Europeesrechtelijke verhouding tussen richtlijn en vestigingsvrijheid', *WFR*, 2001/970.

Thömmes, Otmar, (2000), *European Court of Justice Releases Branches of EU Companies from Duplication of Bookkeeping Requirements*, *Intertax*, Volume 25, nr. 8-9, p. 322-323.

Thuronyi, Victor, (2000) *Adjusting Taxes for Inflation in*, Victor Thuronyi (ed), *Tax law design and drafting*, International Monetary Fund en Kluwer law and taxation, Den Haag, 2000.

Thuronyi, Victor (ed), (2000a), *Tax law design and drafting*, International Monetary Fund en Kluwer law and taxation, Den Haag, 2000.

Tikka, Kari S., (1993), *A 25% Flat rate Tax on Capital Income: the Finnish Reaction to International Tax Competition*, in Nordic Council for Tax Research, (1993), *Tax*

- Reform in the Nordic Countries, 1973-1993 Jubilee Publication, Iustus Förlag AB, Uppsala, 1993.
- Tinbergen, Jan (coördinator), (1977), Naar een rechtvaardiger internationale rechtsorde, tweede druk, Elsevier, Amsterdam/Brussel, 1977.
- Tridimas, Takis, (1999), The General Principles of EC law, Oxford University Press, 1999,.
- Kamerstukken II 1997/98, 25 810, Belastingen in de 21e eeuw, een verkenning.*
- Kamerstukken II 1998/99, 26 727, Wet Inkomstenbelasting 2001 (Belastingherziening 2001).*
- Kamerstukken II 2000/01, 27 800, nr. 1, Nota over de toestand van 's Rijks financiën (Miljoenennota 2001).*
- Ursprung, Tobias, en Patrik Wettstein, (1992), De reale kalte Progression- ein totgeschwiegenes Phänomen. WWZ-Discussion Papers, nr. 9206, Wirtschaftswissenschaftliches Zentrum der Universität Basel, 1992.
- Vanistendael, Frans, (2006), General report on the fundamental freedoms and national sovereignty in the European Union, in Frans Vanistendael (red.), EU freedoms and taxation, EATPL International tax series, volume 2, IBFB, Amsterdam, 2006.
- Vegt, drs. P.C. van der, (2004), 'De verschillen tussen Ritter en de Nederlandse grensambtenaar', WFR 2004/872
- Vegt, drs. P.C. van der en mr. S.C.W. Douma, (2005), 'Ritter-Coulais: de ontgrenzing van belastingjurisdicties gaat voort', WFR 2005/717.
- Veldhuis, Niels, Keith Godin en Jason Clemens (2007), The economic costs of capital gains taxes, Studies in Entrepreneurship markets, number 4, februari 2007, The Fraser Institute, Vancouver, 2007.
- Venti, Steven F., en David A. Wise (1987), IRAs and Saving, in Martin Feldstein (red), The Effects of Taxation on Capital Accumulation, A National Bureau of Economic Research Project report, The University of Chicago Press, Chicago en Londen, 1987.
- Vereeniging voor belastingwetenschap, (1931), commissie voor de inkomstenbelasting, Het begrip inkomen, nr. 16, J. Muusses, Purmerend, 1931.
- Vereniging voor belastingwetenschap, (1977), Inflatie en belastingheffing, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr. 145, Kluwer, Deventer, 1977.
- Vereniging voor belastingwetenschap, (1984), Fiscale behandeling van wisselende inkomsten, Geschriften van de vereniging voor belastingwetenschap. Kluwer, Deventer, 1984.

- Vereniging voor belastingwetenschap, (1990), Hervorming van de inkomstenbelasting, een internationaal perspectief, Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr. 182, Kluwer, Deventer, 1990.
- Vereniging voor belastingwetenschap, (1995a), Beschouwingen over het begrip analytische inkomstenbelasting, rapport van de commissie analytische inkomstenbelasting (Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap nr. 197), Kluwer, Deventer, 1995.
- Vereniging voor belastingwetenschap, (1995b), De toekomst van de vermogensbelasting (Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, nr. 195), Kluwer, Deventer, 1995).
- Vereniging voor Belastingwetenschap, (1998), Inkomstenbelasting over vermogensmutaties (Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, nr. 208), Kluwer, Deventer, 1998.
- Vereniging voor Belastingwetenschap, (2000), Reflecties bij de Belastingherziening 2001 (Geschriften van de Vereniging voor Belastingwetenschap, nr. 212), Kluwer, Deventer, 2000.
- Verloren van Themaat, P., (1946), Internationaal belastingrecht, een studie naar aanleiding van literatuur en verdragen over de uitschakeling van dubbele belasting, Uitgeverij H.J. Paris, Amsterdam, 1946.
- Vermeend, W.A.F.G., (1983), Fiscale investeringsfaciliteiten, Gouda Quint BV, Arnhem, 1983.
- Vermeend, prof. dr. W.A., prof. dr H.A. Kogels en mr. drs. Heleen Mees, (2002), Compendium Europees belastingrecht, Kluwer, Deventer, 2002.
- Versantvoort, M., (2003), Financiële prikkels via de fiscaliteit, ESB-dossier 12 juni 2003, D4.
- Vickrey, William, (1939), Averaging of income for income-tax purposes, The journal of political economy, vol. 47, nr. 3, juni 1939, p. 379-397.
- Vlemminx, mr. F.M.C., (2002), De autonome rechtstreekse werking van het EVRM (preadvies uitgebracht voor de Nederlandse Vereniging voor Rechtsvergelijking, nr. 62), Kluwer, Deventer, 2002.
- Vogel, prof. dr. Klaus, (1997), Klaus Vogel on Double Taxation Conventions, Kluwer Law International, London, the Hague, Boston, 1997.
- Vogel, Klaus, (2006), The domestic law perspective, in prof. Guglielmo Maisto (ed), Tax Treaties and Domestic Law, Vol. 2 EC and International Tax Law Series, IBFD, Amsterdam, 2006.
- Vording, H., K. Goudswaard K. en K. Caminada, (2006a), De Wet IB 2001: betere instrumenten voor fiscale inkomenspolitiek, paper ten behoeve van symposium Evaluatie IB 2001, 20 januari 2005, gehouden te Tilburg.

- Vording, H, K.P. Goudswaard en C.L.J. Caminada, (2006b), De Wet IB 2001: betere instrumenten voor fiscale inkomenspolitiek, in A.C. Rijkers en H. Vording (red), Vijf jaar Wet IB 2001, Kluwer, Deventer, 2006.
- Vries, prof. mr. R.J. de, (2004), 'Antwoorden van prof. mr. R.J. de Vries, Universiteit van Leiden en Nyenrode', TFO 2004/164.
- Vroonhoven-Kok, mr. drs. J.N. van, en prof. mr. O.I.M. Ydema (2001), 'Evenredig en rechtvaardig', WFR 2001/1095.
- Vroonhoven-Kok, mr. drs. J.N. van, (2002), 'De vlaktaks bespiegeld', Fiscaal tijdschrift vermogen, januari 2002, nr. 1, p. 3.
- Wattel, Peter J., (2003), Corporate tax jurisdiction in the EU with respect to branches and subsidiaries; dislocation distinguished from discrimination and disparity; a plea for territoriality, EC Tax Review, 2003/4, p. 194-202.
- Warren, Alvin C., (1993), Financial contract innovation and income tax policy, Harvard Law Review, vol. 107, nr 2, December 1993, p. 460-492.
- Wasi, Nada en Michelle J. White, (2005), property tax limitations and mobility: the lick-in effect of California's proposition 13, working paper 11108, NBER working paper series, NBER, Cambridge, Mass., 2005.
- Weber, mr. D.M., (2003), 'Dividendbelasting en het Gemeenschapsrecht', WFR 2003/101.
- Weber, dr. D.M. Weber, (2003a), Belastingontwijking en de EG-Verdragsvrijheden (Fiscale Monografie nr. 105), Kluwer, Deventer, 2003.
- Weber, dr. D.M., (2003b), 'Het Bosal Holding-arrest: analyse, kritiek en gevolgen', WFR 2003/1844.
- Weber, dr. D.M., (2004a), 'Op zoek naar de grensambtenaar uit het grensambtenarenarrest', WFR 2004/259.
- Weber, dr. D.M., (2004b), 'Vpb 2007. Opruimen van EG-rechterlijke knelpunten', WFR 2004/1251.
- Weber, dr. D.M., (2004c), 'Vpb 2007. Een stelsel gebaseerd op het territorialiteitsbeginsel: EG-aspecten en contouren', WFR 2004/1297.
- Weber, dr. D.M., 'Hoe moet worden omgegaan met passieve deelnemingen en passieve inkomsten?', WFR 2004/1514.
- Weidenbaum, Murray, (1996), The Nunn-Domenici USA tax: analysis and comparisons, in Michael J. Boskin (red) Frontiers of tax reform, Hoover institution press, Stanford University, Stanford, 1996.
- Weeghel, prof. mr. S. van, (2005), 'Verliesverrekening over de grens – de vrijstellingsmethode ingekaderd', WFR 2005/744.
- Weerepas, mr. M.J.G.A.M., (2000), 'Buitenlands belastingplichtigen in het wetsvoorstel Wet inkomstenbelasting 2001', WFR 2000/912.

Wetenschappelijk Instituut voor het CDA, (2001), rapport Evenredig en rechtvaardig, Den Haag, 2001.

Widdershoven, prof. mr. R.J.G.M., (1999), Rechtsbescherming en Europees recht, hoofdstuk 5 in: mr. D. Allewijn e.a., Bestuursprocesrecht, praktijkpakket bestuursrecht, Kluwer, Deventer, 1999.

Wilde, mr. drs. G. de, en drs. T. Koelman, (2001), 'De aftrekbeperking van deelnemingskosten in Europees verband: een grens overschreden?', WFR 2001/1641.

Willig, Robert D., (1983), Sector differentiated capital taxation with imperfect competition and inter-industry flows, Journal of public economics, vol. 21, 1983, p. 295-316.

Wilson, Peter, (2002), An Analysis of a Cash Flow Tax for Small Business, New Zealand Treasury Working Paper, nr. 02/27, December 2002.

Witteveen, mr. D.E., (1981), 'De 'meester-speculant' of een hernieuwd pleidooi voor een vermogenswinstbelasting', WFR 1981/557.

Woude, dr. mr. A.W. van der, (2000), Belastingen begrensd, De doorwerking van het discriminatieverbod en de richtlijnen van de EG op nationale belastingen, Eburon, Delft, 2000.

Wouters, prof. dr. J., (2001), 'Europese regels inzake overheidssteun en directe belastingen: enkele kanttekeningen', TFO 2001/131.

Wouters, Jan en Maarten Vidal, (2006), The international law perspective, in Maisto, prof. Guglielmo (ed), Tax Treaties and Domestic Law, Vol. 2 EC and International Tax Law Series, IBFD, Amsterdam, 2006.

Wulf, Luc de, (1983), Taxation and income distribution, in Sijbren Cnossen (red), Comparative Tax Studies, essays in Honor of Richard Goode, Contributions to economic analysis, nr. 144, North Holland Publishing Company, Amsterdam, 1983.

Ydema, prof. mr. O.I.M., (2005), 'Het dilemma van de progressieve inkomstenbelasting', WFR 2005/1319.

Yitzhaki, Shlomo, (1979), An Empirical Test of the Lock-In-Effect of the Capital Gains Tax, The review of economics and statistics, vol. 61, nr. 4, November 1979, p. 626-629.

Zee, Howell H., (2005), Personal Income Tax Reform: Concepts, Issues, and Comparative Country Developments, IMF Working paper, WP/05/87, IMF, Washington, DC, april 2005.

Zodrow, George R., (1990), The choice between income and consumption: efficiency and horizontal equity aspects, in S. Cnossen en R.M. Bird (red), The personal income tax. Phoenix from the Ashes, Contributions to economic analysis nr. 191, North Holland, Amsterdam, 1990.

Zodrow, George R., (2006), Capital Mobility and Source-Based Taxation of Capital Income in Small Open Economies, International Tax and Public Finance, 13, 269-2964, 2006.

Zodrow, George R. en Charles E. Mclure, jr, (2006), Time for US tax reform? The Tax reform Panel's recommendations, The James A. Baker III Institute for public policy, Rice University, april 2006.

Zwart, drs. T., (1987), Klagen bij het comité voor de rechten van de mens van de VN: De Moeite waard?, hoofdstuk 3 in prof. mr. P. van Dijk, Het internationale verdrag inzake burgerlijke en politieke rechten en zijn betekenis voor Nederland, Ars Aequi Libri – Rechten van de Mens – 8, Nijmegen, 1987.

Zwemmer, dr. J.W., (1978), 'De fiscale positie van de aandeelhouder', WFR 1978/1037.

Zijl, J. van, (2003), Fiscalisering: wel typisch, niet ideaal, ESB-dossier 12 juni 2003.

TREFWOORDENREGISTER

Er wordt verwezen naar paragrafen.

A

Aanvang belastingplicht	5.4.2
Actuariële oprenting	5.5.4
Adjusted total income	3.3.3
Afkoopverbod	5.5.4
Afwenteling	2.2, 2.4, 2.5.4, 3.3.4
Agencykosten	5.3.3
Algemene aftrek	4.4.1
Algemene discriminatieverbod	6.3
Analytisch heffingssysteem	1.1.4
Analytische inkomensbegrip	2.7, 2.5.5.4
Analytische structuur	5.4.4
Anticyclische karakter	2.8.2
Arbeidsbeloning	5.3.2
Arbitragemogelijkheid	2.5.5.3, 5.5.1
Arbitrageprocessen	1.1.1, 2.7.2

B

Bachmann	6.5.3
Basispremie	1.1.1, 2.5.2, 2.8.1, 5.3.2, 5.3.9.1
Belastingconcurrentie	2.3
Beleggingsaspect	5.5.3
Beleggingshorizon	5.2.4
Beschikkingsmodel	5.3.7
Besloten onderneming	5.3.1, 5.3.3
Bestedingsaspect	5.5.3
Bestedingsbelasting	1.1.3, 2.2, 2.5.2, 2.6.2, 2.8.1, 2.8.2
Bestedingsinflatie	4.2
Betalingsfaciliteit	5.4.6
Bilaterale belastingverdragen	6.5.6
Binnenlands belastingplichtigen	6.6.2
Binnenlandse belastingplicht	5.4.1
Boedelbelasting	2.5.5.2, 2.10.3, 5.4.10
Box 1	1.1.1
Box 2	1.1.1
Box 3	1.1.1
Bronnenmodel	5.3.7
Bronnenstelsel	2.7.2, 2.7.3, 2.7.4
Bronnentheorie	2.6.2
Bronstaatbeginsel	2.3, 2.4, 2.5.4

Bronstaatbelasting	2.5.5.1
Brutomethode	5.3.5
Buitenlands belastingplichtigen	6.6.2
Buitenlandse belastingplicht	5.4.1
Buitenlandse verzekeraars	6.6.3
Burgerschap van de unie	6.2
C	
Callopties	5.2.5
Coherentie	6.5.3
Commissie-Oort	2.6.2
Commissie-Stevens	2.6.2
Compensatiemechanisme	5.2.8
Concurrentieel nadeel	2.7.3
Consumptiebeslissing	2.5.2
Correctiemechanisme	4.3.4, 4.4.2
Creditsysteem	2.5.5.4
Cumulatiesysteem	5.3.5
D	
Dalend tarief	4.4.4
Degressieve tariefstelling	4.4.4
Derdenexploitatie	5.2.3
Directeur-aandeelhouder	5.3.2
Disconteringsvoet	5.2.8
Discriminatie	6.3, 6.5
Distorsies	2.5.5.3
Doeltreffendheid van belastingcontroles	6.5.2
Doorschuiffaciliteiten	6.6.5
Doorschuifregeling	5.4.6, 6.5.3
Draagkracht	1.1.4, 1.4, 1.5, 2.1, 2.5.4, 2.7.3, 2.7.5, 3.2.4
Draagkrachtmaatstaf	1.5
Duale inkomstenbelasting	2.5.5.4, 2.10.2
Duale structuur	2.5.5.4, 5.1
Dubbele belastingheffing	2.7.4
Dubbele heffing	5.4.2
Dwingende reden van algemeen belang	6.5.1
E	
Economic rent	1.1.1, 2.7.3
Economisch dubbele belastingheffing	5.3.9.1
Economische neutraliteit	1.2
Effectieve belastingdruk	1.1.3, 2.5.5.2, 4.3.1
Efficiënt	2.2
EG-Verdrag	6.2
Eigen gebruik	5.2.3
Eigen vermogen	2.10.2, 5.3.8
Eigen woning	5.2.6, 5.3.11, 5.5.3
Einde belastingplicht	5.4.2
Emigratie	5.4.2, 5.4.6, 6.6.4, 6.7, 6.7.1
Emigratieheffingen	6.7.5
Emigratielek	3.3.6

Erfenissen	5.4.10
Erwerbsaandeel	5.3.4
Erwerbseinkomen	5.3.4
Evaluatie	1.3
Evenredige toerekening	5.4.11
Evenredigheidsmethode	4.4.6
Evenwichtsprijzen	1.1.1
Expected return taxation	3.3.3
F	
Fictiefloonregeling	5.3.2, 5.3.4, 5.3.9.6, 5.3.9.8
Fictieve vervreemding	3.3.6, 5.4.2, 6.7.1
Financiële belang	6.5.2
Financieringsfaciliteit	5.4.6
Financieringsneutraliteit	5.3.4
Financieringsverhoudingen	4.6.1
Fiscaal transparant	3.2.3
Fiscal drag	4.3.2
Fiscale coherentie	6.5.3, 6.6.3
Fiscale neutraliteit	5.4.6
Fiscale samenhang	6.5.3
Forfaitair rendement	2.7, 4.4.5
Forfaitaire heffing	2.7.3
Forfaitaire vermogensrendementsheffing	1.1.4, 2.7.4
Fusierichtlijn	6.2, 6.6.7
Fusies	6.6.7
G	
Geboorte	5.4.2
Gedifferentieerde tarieven	2.10.2
Gedragneutraal	1.4
Gedagsreacties	2.5.1
Geïncorporeerde ondernemingen	5.2.5, 5.3.1, 5.3.3, 5.3.6, 5.3.8, 5.3.9.1
Geldgever	5.3.8
Geldillusie	4.3.2
Geldnemer	5.3.8
Gelijkheidsbeginsel	1.4
Geobjectiveerde arbeidsbeloning	5.3.6
Gestalde vermogensaftrek	4.4.6
Gezinsverband	5.3.9.7
Giften	2.7.2, 5.4.2
Globale correctiemechanismen	4.5
Globale inflatiecorrectiemethode	4.6.1
Globale methode	4.5.1
Grondslag	1.1.4, 1.5
Grootaandeelhouder	5.3.9.1
H	
Haig	3.1, 3.2.2
Heffingsbevoegdheid	6.7.4
Heffingsvacuüm	5.4.2

Herinvesteringsreserve	5.4.6
Herverdeling	2.7
Hofstra-rapport	4.3.3
Horizontale gelijkheid	2.2, 2.5.5.2, 2.7.1, 2.7.5, 4.1, 5.2.8, 5.3.1, 5.4.6
Hughes de Lasteyrie du Saillant	6.6.4
Hybride inkomsten	5.3
I	
Immigratie	5.4.2, 6.6.4, 6.7, 6.7.1
Imputatiekrediet	2.7.3
Inbreng	5.4.6, 5.5.1
Incourante vermogensbestanddelen	3.3.6, 5.2.2, 5.2.6
Index	4.4.1
Indexcijfer	4.2
Indexering verkrijgingsprijs	4.4.3
Individuele inflatie	4.2
Individuele inflatiecorrectie	4.6.1
Individuele inflatiegraad	4.3.3
Individuele methode	4.5.2
Inflatie	4.1, 4.3.1
Inflatiecorrectie	5.4.8
Inflatiecorrectiemechanisme	2.5.5.2, 4.4.1
Inflatoire inkomsten	2.8.2
Informatie-uitwisseling	6.5.2
Ingehouden	5.3.7
Inkomenseffect	2.2, 2.3
Inkomsten in natura	2.7.1, 3.2.3
Inkomstenbelasting	1.1.3, 2.2
Instrumentalisering	1.5
Interest	4.6.1
Intergenerationele verschuivingen	2.5.5.3
Internationale aspecten	2.7.4
Internationale kapitaalmobiliteit	1.5, 2.5.5.2
Interstatelijke informatie-uitwisselingsmogelijkheid	6.5.2
Intertemporele bestedingsbeslissing	2.5.2
Intertemporele consumptiebeslissing	2.2, 2.3, 2.5.2, 2.5.4, 2.6.2, 2.8.2, 4.1, 4.3.2, 5.3.4
Intertemporele consumptiepatroon	2.8.1
Intertemporele verschuivingen	2.5.5.3
Intratemporele tariefarbitrage	2.5.5.3
Invorderingsfaciliteit	5.4.6
K	
Kapitaalexportneutraliteit	2.3
Kapitaalimportneutraliteit	2.3
Kapitaalinkomen	5.3.2
Kapitaalkosten	2.5.5.3
Kapitaalmobiliteit	1.5, 2.5.4
Kapitaalvlucht	2.5.5.2
Keuzeregeling	5.2.2
Klassiek stelsel	2.5.6, 2.10.2
Klassieke vrijheden	6.3
Koersresultaten	6.4

Kortetermijnbelegging	5.2.4
Kosteninflatie	4.2
Kwalitatief broncriterium	2.7.2
L	
Lager tarief	2.5.3, 4.4.4
Leenmogelijkheden	3.3.3
Levenscyclus argument	2.5.1
Life time income	2.8.1
Life-cycle timing effect	2.5.1
Liquide vermogen	5.2.2
Liquiditeitsaspect	3.3.3
Liquiditeitsnadeel	2.7.1, 3.2.4, 3.3.1
Liquiditeitsprobleem	5.2.5, 5.4.6
Liquiditeitsvoordeel	3.3.3, 3.3.4, 5.2.1
Lock-in effect	1.2, 2.5.5.2, 2.7.1, 3.3.1, 3.3.4, 4.3.5, 4.4.4, 5.3.5, 5.4.6
Looptijd van belegging	5.2.4
Looptijd VWB-optie	5.2.7
M	
Maatstaf van heffing	2.6
Manninen	6.5.3
Marktimperfecties	3.3.3
Meerderheid van de zeggenschap	6.3
Meerderheidsbelang	5.3.3
Middeling	5.4.5, 5.4.7
Minderheidsbelang	5.3.3
Monetaire activa	4.1
Monetaire politiek	4.2
Money illusion	4.3.2,
N	
N.	6.6.4
Nettomethode	5.3.5, 5.3.6
Neutraal	2.2
Neutraliteit	1.1.1, 2.7.2, 2.7.3, 2.7.5, 3.3.1, 4.1, 4.3.1, 5.2.8, 5.3.1, 5.4.6, 5.5.4
Niet gelijke omstandigheden	6.4
Niet-geïncorporeerde ondernemingen	5.2.5, 5.3.9.3
Nieuwe premiestortingen	5.5.4
Nomenclatuur	6.3
Nominale fiscal drag	4.3.2
Nominale waardemutatie	4.1
Non-discriminatieverbod	6.3
Normaal vermogensbeheer	5.3.10
Normkapitaalinkomen	5.3.6
Normrendement	5.3.5
Normsalaris	5.3.6

O

Objectieve doorschuifregeling	5.4.6
OESO-modelverdrag	2.7.4, 5.5.4
Omkeerregel	2.2, 4.3.3, 5.5.4
Onbeperkte achterwaartse verliesverrekening	5.4.4
Onderlinge verliesverrekeningsmogelijkheid	5.4.4
Ondernemersrent	2.5.2, 2.5.3, 2.5.4
Ondernemersrisico	5.3.3
Ondernemingskeuze	5.3.8
Ondernemingsvermogen	5.2.5, 5.4.6, 5.5.1
Ongerealiseerde waardemutaties	3.2.3
Ongeschreven rechtvaardigingsgronden	6.5.1
Onroerende zaken	5.3.11
Ontgaansmogelijkheid	3.3.6
Onttrekkingen	5.4.6, 5.5.1
Onverwachte inflatie	4.1, 4.3.3
Onverwachte inkomsten (windfall profits)	3.2.4
Opbouwperiode	5.5.4
Opbrengsttheorie	2.6.2
Open onderneming	5.3.3
Optierechten	5.2.5
Oudedagsinkomen	5.5.4
Oudedagsvoorzieningen	5.2.5, 6.6.3
Overbrenging	5.4.11
Overgang onder algemene titel	6.6.6
Overheidsparticipatie	2.5.5.3
Overlijden	5.4.2

P

Particuliere vermogens	1.1.1
Partiële vervanging	5.4.6
Pay-out ratio	3.3.3
Pensioen	5.5.4, 6.6.3
Pensioenaanspraken	2.2, 5.2.5
Perfekte kapitaalmarkt	3.3.3
Perfekte markt	3.3.4
Periodiciteitstheorie	2.6.2
Periodieke inkomsten	3.3.2
Personal holding	5.2.2
Personele unie	5.3.3
Persoonsgebonden aftrekposten	5.4.9
Portefeuillevariantie	2.5.3
Prijsindexcijfer	4.2
Primair dividend	5.3.8
Primaire recht	6.2
Productie-efficiency	1.5, 2.3
Productietheorie	2.6.2
Progressief	2.6.2
Progressienadeel	5.4.5
Progressieve tariefstructuur	2.2
Progressievoordeel	2.5.5.3
Proportioneel tarief	2.5.5.3, 4.3.2

Proportionele heffing	2.5.5.4
Proration-methode	5.4.5
Pure profit	1.1.1, 2.5.5.4
Pure winst	1.1.1, 2.1, 5.3.4, 5.3.9.1
R	
R+F based tax	2.8.3
Realisatie	3.2.2
Realisatiebeginsel	3.1, 3.2.3
Realisatiemoment	1.1.3, 5.3.7
Rechtvaardigingsgronden	6.5
Reële fiscal drag	4.3.2
Reële nettorendement	4.1
Reële vermogensachteruitgang	4.3.1
Reguliere periodieke inkomsten	5.4.3
Rentedragende invorderingsfaciliteit	5.2.6
Resultaat uit overige werkzaamheden	5.3.10
Retrospective taxation	3.3.3
Risico	3.3.5, 4.3.4
Risicobereidheid	2.5.5.3, 3.3.5, 4.1
Risicodrag	2.5.1
Risiconeming	2.5.3
Risicopremie	1.1.1, 2.1, 2.5.2, 2.5.3, 2.5.4, 2.5.5.4, 2.7.3, 5.3.2, 5.3.4, 5.3.9.1
Risicovrije vergoeding	2.1
RISK-methode	2.10.2
S	
Sachverständigenrat	5.3.5
Saldomethode	4.4.6
Samenhang van het belastingstelsel	6.5.2
Samenstelling particulier vermogen	1.1.2
Samenstelling van de beleggingsportefeuille	5.2.2
Schanz	3.1, 3.2.1
Schenken	2.7.2, 5.4.10
Schenkingsrecht	2.10.3
Schijnwinsten	2.5.5.2
Secundaire recht	6.2
Sfeerovergang	5.5.1
SHS-inkomensbegrip	2.6.2, 2.7.1, 2.7.4, 2.10.3, 3.1, 3.2
Simons	3.1, 3.2.3
Spaargedrag	2.5.1
Spaarniveau	2.5.3
Specifieke correctiemechanismen	4.5
Splitsing van hybride inkomsten	5.3.4
Splitsingen	6.6.7
Splitsingsmethodiek	5.3.3
Stelsel van vennootschapsbelasting	2.5.5.2
Step-up	5.4.2, 6.7.1
Subjectief inkomensbegrip	2.7.1
Subjectieve belastingplicht	5.4.2
Subjectieve doorschuiving	5.4.6

Trefwoordenregister

Subjectivering	1.2, 2.7
Suboptimale beleggingsportefeuille	3.3.4
Suboptimale managementbeslissingen	5.3.3
Substitutie-effect	2.2, 2.3, 2.5.1, 2.5.2, 2.5.3
Successierecht	2.5.5.2, 2.8.1, 2.10.3, 5.4.10
Surtax	2.5.5.4
T	
Tarief	
- progressief	2.5.5.3
- proportioneel	2.5.5.3
Tariefstructuur	2.5.5.2, 2.5.5.3
Territorialiteitsbeginsel	5.4.2, 6.5.5
U	
Uitkeringsperiode	5.5.4
Uitstel van betaling	5.4.6
V	
VAB	3.3.3, 3.3.5, 3.3.6, 4.3.1, 4.4.1, 5.1, 5.2.1, 5.4.4
Variantie	2.5.3
Variantie in het risico	3.3.5, 5.4.4
Vennootschapsbelasting	2.10.2
Verboden belemmering	6.5
Verbruikstheorie	2.6.2
Verdrag ter voorkoming van dubbele belasting	6.7
Verhouding eigen en vreemd vermogen	4.3.1
Verkeersvrijheden	6.3
Verkrijgingsbelasting	2.10.3, 5.4.10
Verkrijgingsprijs	5.4.2, 5.4.11
Verliesverrekening	2.5.3, 5.4.4
Verliesverrekeningsmogelijkheid	3.3.2, 3.3.5
Vermogensaanwas	6.7.3
Vermogensaanwasbelasting	1.2, 2.7, 2.7.1, 3.1
Vermogensaftrek	4.4.2, 4.4.6
Vermogensmutatieheffing	3.1, 3.3.1, 5.4.4
Vermogensmutaties	2.7, 3.3.2
Vermogensrendementsheffing	1.2, 2.7.3
Vermogenssamenstelling van huishoudens	5.2.2
Vermogensvermeerderingen	2.7.1
Vermogensvermeerderingstheorie	2.6.2
Vermogensverstrekking	5.3.8
Vermogenswinstbelasting	1.1.3, 2.7, 2.7.1, 3.1
Verrekeningsmethode	6.7.4
Verrekeningsstelsel	2.5.5.4, 2.10.2, 5.3.8
Verstoring	2.10.2
Verticale gelijkheid	2.2, 2.5.5.3, 2.7
Vervreemding	5.4.11
Vervreemdingsbegrip	5.4.11
Vervreemdingsmoment	5.4.11
Vervreemdingsprijs	5.4.11
Verwachte inflatie	4.1

Verzinsungsanteil	5.3.4
Verzoek	5.2.7
Vickrey	3.3.3
Vlaktaks	2.5.5.3
Voorheffing	2.10.2
Voorkomingsmethodiek	6.7.4
Voorwaartse verliesverrekening	5.4.4
Vreemd vermogen	2.10.2, 5.3.8
Vrij verkeer van burgers	6.3
Vrij verkeer van diensten	6.3
Vrije beschikbaarheid	5.2.5
Vrije kapitaalverkeer	6.3
Vrije liquiditeiten	5.2.2
Vrijheid van kapitaalverkeer	6.2
Vrijheid van vestiging	6.3
Vrijstelling	2.5.3, 4.4.4, 5.4.7
Vrijstellingsmethode	6.7.4
VWB	3.3.1, 3.3.3, 3.3.5, 3.3.6, 4.3.1, 4.4.1, 5.2.1, 5.4.4
VWB met een compensatiemechanisme	5.1
VWB-optie	5.2.6, 5.2.7, 6.6.4
W	
Waardemutatie	3.2.3, 5.4.3
Waarderingsprobleem	5.2.5
Waarderingsproblematiek	3.3.6
Welvaartselasticiteit	2.5.1
Welvaartstheorie	2.2
Wijzigingen in de toekomstverwachtingen	3.3.2
William Vickrey	5.2.8
Winstplitsing	2.5.5.4, 5.3.1
Woonlandbeginsel	1.5
Woonstaatbeginsel	2.3, 2.4, 2.5.4, 2.5.5.1
X	
X en Y	6.6.4
Y	
Yield exemption tax	2.8.3

CURRICULUM VITAE

R.P. van den Dool is op 1 december 1967 geboren te Amsterdam. Sinds het behalen van zijn doctoraal examen fiscale economie aan de Erasmus Universiteit te Rotterdam in 1991 is hij verbonden aan het fiscaal economisch instituut van diezelfde Universiteit. In 1993 behaalde hij de postdoctorale opleiding Europese Fiscale Studies. Momenteel verzorgt hij in de Masterfase onder meer de vakken internationaal en Europees belastingrecht alsmede het werkcollege multinationale ondernemingen. Sinds 1995 is hij naast zijn universitaire werkzaamheden werkzaam als zelfstandig fiscalist, voornamelijk ten behoeve van accountants- en belastingadviesorganisaties. In die hoedanigheid heeft hij verschillende vaktechnische bureaus voor middelgrote organisaties ondersteund en opgebouwd. Ook thans is hij als zodanig werkzaam, onder andere in Den Haag, Nijmegen en Dordrecht. Ook is hij sinds 2007 als fiscaaltechnisch adviseur verbonden aan het bureau vaktechniek van SRA, een overkoepelende kantoororganisatie voor ongeveer 370 accountantsorganisaties die werkzaam zijn ten behoeve van het (grotere) middenbedrijf. Hij verzorgt lezingen en cursussen voor verschillende beroepsorganisaties en opleidingsbureaus alsmede inhouse-opleidingen ten behoeve van accountants, belastingadviseurs en notarissen. Ook publiceert hij regelmatig boeken en artikelen aangaande de fiscaliteit, in het bijzonder aangaande de belastingheffing van ondernemingen en de dga.

